

ERDÉLYI
ORSZÁGGYÜLÉSI EMLÉKEK.

TIZENNEGYEDIK KÖTET.

(1664—1669).

A M. KIR. ORSZ. LEVÉLTÁR
KÖNYVTÁRA

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA.

MAGYAR
TÖRTÉNELMI EMLÉKEK.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.

HARMADIK OSZTÁLY.

ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK.

BUDAPEST.

A M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)

1889.

8/43 xx

10

MONUMENTA COMITIALIA REGNI TRANSYLVANIAE.

ERDÉLYI

ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK

TÖRTÉNETI BEVEZETÉSEKKEL.

A M. TUD. AKADÉMIA TÖRT. BIZOTTSÁGA

MEGBÍZÁSÁBÓL SZERKESZTI

SZILÁGYI SÁNDOR

RENDES TAG.

TIZENNEGYEDIK KÖTET.

1664—1689.

BUDAPEST.

A M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)

1889.

A M. KIR. ORSZ. LEVE...
KÖNYVTÁRA

8°/28.

XXVIII. FEJEZET.

I.

»Kicsoda az közülünk — mond egy krónikaíró ¹⁾ a vasvári békére czélozva — ki a nincsent valósággá tehetné?« Ez a pár szó híven jellemzi az akkori magyarság közhangulatát, melynek jól felfogott érdeke kívánta lehetőleg enyhíteni a béke rossz következményeit, hiszen a sérelmes pontok végrehajtásának meggátlására gondolni úgy sem lehetett.

Székelyhíd lerontása kényes kérdés volt. Apafit ígérete kötötte s a császártól támogatást várni nem lehetett. De az a pontja a békének, mely ezt elrendelte, egy nagy terület vitalis érdekeit sértette, mert az az egész terület, mely a várhoz tartozott, a töröknek szabad zsákmányul volt átengedve. S hogy ennek mi a jelentősége, épen az ő közvetlen szomszédságuknak, Várad tartozandóságának, szomorú példájából láthatták a székelyhídiak, kik komoly ellenállásra készültek.

Teleki és Ispán, kiket a szász-régeni országgyűlés nov. 13-án ²⁾ küldött vissza Szathmárra, minden oldalról sok nehézséggel találkoztak. Az erőd lerontásának kérdéséhez egy új járult: a havasalföldi vajda ügye, kit a porta székétől akart megfosztani, azért, mert a lezajlott hadjáratban titkon a keresztényekkel tartott. Őszinte, kétszínűség nélküli támogatást egyik ügyben sem találtak Rottalnál, de a dolgok rohamos fejlődése siettette a megoldást. A havasalföldi vajda neje terhes állapotban Erdélybe szökött, s itt egy leánygyermeket szült. A török az asszony kiadatását követelte s csak nagy

¹⁾ Páskó Kristóf emlékirata. Nemz. Múzeum: Tunyogi-gyűjtemény.

²⁾ Az Orsz. Emlékek XIII. kötetének 65. lapján decz. 13. áll nov. 13. helyett.

pénzáldozatokkal lehetett kivinni, hogy a vajdánét Magyarországra engedték menekülni a római császár védelme alá.¹⁾

Székelyhíd lerontásának kérdése lassan haladt. Megjött ugyan a császártól a kegyelemlevél »a benne levő németeknek« azon esetre, ha vissza akarnának térni a császár hűségére — de az őrség még mindig késett annak kijelentésével, hogy kész olvonúlni a várból,²⁾ mindig újabb-újabb nehézségeket támasztott.³⁾ S járatta követeit Szathmárra, hogy ezáltal is időt nyerjen. Apafi szerette volna a dolgot símán elintézni, minden erőszak, ostrom alkalmazása nélkül, de csak azon feltétel alatt, hogy a császár is vonja ki németjeit Erdélyből.

A szász-régeni országgyűlés által teljhatalommal ellátott delegatiót összehívta Kolosvárra, hova maga is elindult. De útközben Katonán a halál alig néhány hónapos fiát Györgyöt, kiragadta karjai közül, ki aztán Kolosvártt nagy pompával temettetett el.⁴⁾

A Kolosvártt összeült delegatio decz. 19-éről újabb utasítást küldött Telekinek. A székelyhídi őrség egy követsége jelent meg a delegatio előtt egy utolsó kísérlettel: kérelmezni a vár lerontásának elhalasztását. De az összegyűlt delegatio megértette velök ennek lehetetlenségét s a székelyhídi követek utoljára belenyugodtak abba, hogy ha a zsoldhátralék kifizettetik nekik, nem fognak ellenállani. Siettek is e fordú-

¹⁾ Bethlen János I. 194—201. II. részletesen leírva. V. ö. Apafi januáriusi levelével a Törvények s Okiratok közt.

²⁾ Teleki nov. 24-ki, 28-ki jelentései. Törvények és Okiratok I. a) b).

³⁾ Teleki decz. 2-ki jelentése. U. o. c). Székelyhíd decz. 10-ről Kemetsey György, Ugray Gergely és György, Ujvárosi István, Gaycsik János, Helmeczy István, Fagyi Mihály és több itt nyomorgó vitézek értesítik Teleki Mihályt, hogy Ugray Mihály megérkezett levelével s azt a két nemzetből álló praesidiumnak megadta. Szomorúan értesültek, hogy Székelyhíd elrontása elrendeltetett a két császár közt kötött béke által. Értesültek, hogy a császár azokat, kik birodalmában települnek le, contentálja. Ez ügyben írtak Rottalnak s kéri Telekit, hogy járjon közbe. Eredeti M.-Vásárhelyi Telekiek lt. 3343.

⁴⁾ Bethlen János Commentárjai I. k. 203. l. Temetése decz. 19-én volt. Rozsnyay Dávid 278. l. De a fejedelem csak decz. 24-én ért Kolosvárra.

latról, még a fejedelem beérkezése előtt, azonnal értesíteni decz. 19-ről Telekit. Most már — utasíták Telekit — nincs semmi elfogadható ürügy arra, hogy erdélyi várakban továbbra is német őrségek maradjanak. Mentse meg hát ő nagysága — t. i. Rottal — őket ettől a bajtól s vigye ki a várakból a németeket. ¹⁾

Még együtt ült a delegatio Kolosvártt, s még be sem végződtek a tárgyalások a szerencsétlen vajdáné ügyében, ²⁾ midőn e bonyodalmakhoz egy új is járult. A vasvári békével a porta nem volt megelégedve — mindazon előny daczára, melyet ez neki biztosított: mert útját állta ez annak, hogy Erdélyt pasasággá változtathassa. Pedig erre minden elő volt készítve. Nagyváradtól Lugosig minden Erdélybe vezető út kulcsa a török kezén volt s ha már a béke egyik pontja értelmében az egész országot nem oszthatta fel vitézei közt, el volt határozva, legalább annyit, mennyit a béke nyilvános megszegése nélkül lehetett, elfoglalni abból. Az utat ehez Piri pasa deftere egyengette, melynek alapján a váradi s jenei várak tartozandóságai iránt e várak elfoglalása óta folyt a per. Különbösen is a török politikájához tartozott békében is hódoltatni: annival inkább sietett most, a vasvári pontok végrehajtása előtt, megvetni a jövőendő hódoltatások alapját.

Épen abban az időben, december utolsó napjaiban, midőn Apafi Páskó Kristófot Nándor-Fejérvárra küldé, panaszt emelni a váradiak erőszakoskodásai miatt, ³⁾ kapta a fejedelem a hírt, hogy decz. 19-én Huszáin pasa egy követéssel megindult Erdély felé végrehajtani a határigazításokat. ⁴⁾ A hírt megerősítették újabb tudósítások: ilyen módon, írta Apafi Telekinek, egész Brassóig igazíthatják a törökök a határt Kolosvárról. ⁵⁾ A hír ötezer emberből álló hadról tudott. ⁶⁾ Apafi el volt határozva, nem várni be itt

¹⁾ L. Törvények és Okiratok II.

²⁾ L. Törvények és Okiratok III. a) b).

³⁾ Bethlen 204. Török-Magyarkori Állanokmánytár IV. 181.

⁴⁾ Törvények és Okiratok III. a).

⁵⁾ Törvények és Okiratok III. b).

⁶⁾ Bethlen hét ezeret ír.

ezeket, hanem Ébenit küldé Huszáin elé s maga megindult udvarával vissza Ebesfalvára,¹⁾ időt akarván nyerni ezzel is s el levén határozva a behódoltatási törekvéseknek ellentállani.

A hír túlzott volt. Huszáin három zászlóaljjal jött, de ezeket is közvetlen kíséretén kívül elbocsátotta, maga pedig Apafi után Ebesfalvára ment. De a tárgyalások nem vezettek eredményre s Apafi elhatározta, hogy az ország nevében főkövetséggel keresi fel a nagyvezért.²⁾

II.

Apafi a törökök rezgelődéséről, határigazítási törekvéséről s Huszáin követségéről folytonosan értesíti Telekit, azon reményben, hogy ez Rottal közbenjárását, ha nem is egyenesen a töröknél, de magánál a császárnál (kihez Bánffi Dénest akarta követül küldeni) annyival inkább ki fogja nyerni, mert Székelyhíd lerontására az előkészületek már meg voltak téve. De csalódott: az ő fogadott apja, Rottal ezt az ő szorongattatását ki akarta zsákmányolni. Közbenjárását ahhoz a feltételhez kötötte, ha a fejedelem s az ország térítvényeket állítanak ki neki, melyben elismerik jó szolgálatait, hogy a dolgot az ő teljes megalégedésükre bonyolította le.³⁾

E térítvény egy passusa elismerte volna, hogy Erdély vissza van helyezve régi szabadságaiba,⁴⁾ s ilyen nyilvános válótlanságot Apafi nem volt hajlandó aláírni. Telekihez írott válaszában arra hivatkozott, hogy a Rottal által múlt ősszel küldött pontokat már elfogadták s azokat eddig elégségeseknek tartották. Különben is a delegatiót ő már elbocsátotta s így nincs módja abban, hogy az ország nevével állítson ki térítvényt.⁵⁾ Mindamellett a dolgot nem ejtette el.

1665. febr. 7-ére Ebesfalvára összehívta a delegatiót s épen a Teleki által küldött formulát véve alapul, új elismervényt állítottak ki a rendek nevében s maga Apafi egy mási-

¹⁾ Törvények és Okiratok III. c).

²⁾ Bethlen I. 206—210. II.

³⁾ Teleki jan. 10-ki levele. Törvények és Okiratok III. d).

⁴⁾ A térítvény szövegét lásd Bethlen I. 213.

⁵⁾ Törvények és Okiratok III. f) g).

kat, melyek azonban a viszonyoknak s igazságnak jobban megfeleltek. A rendek s a fejedelem köszönetet mondtak a császártól nyert oltalomért, s kötelezték magukat, hogy a tőle visszabocsátott várakat, a mennyiben erejük engedi, meg fogják a kereszttyénségnek tartani, de egyszersmind kérték a császárt, hogy

1. Váradnak a török által illetéktelenül elfoglalt tartozandóságait hathatós közbenjárásával szerezze vissza az országnak; s

2. hogy a többi illetéktelenül elfoglalt területeket adja vissza, annyival inkább, mert ezek nélkül nem képesek az adót a portának kiteremteni.

E térítvényeket febr. 10-én elküldötték Telekinek,¹⁾ s ez viszont bemutatta azokat Rottalnak. De a szathmári kapitány épen nem volt elkészülve rá, hogy az erdélyiek másként merjenek cselekedni, mint a hogy ő elibök írta s iszonyú szitkokban tört ki, és nem is fogadta el a térítvényeket, melyek ma is a Telekiek levéltárában őriztetnek. De azért, a mi békepontok közt el volt döntve, nem ronthatta el. Székelyhíd leromboltatott s a német őrséggel megrakott várakból kivonta a német őrséget, s ezeket átszolgáltatta az ország és Apafi biztosainak: Rhédey Ferencznek, Sárpataky Márton ítélőmesternek s Teleki Mihálynak.²⁾

III.

Rottal küldetése véget ért, s ezzel visszatért Bécsbe. Apafi s tanácsurái annál inkább érezék annak szükségét, hogy Bécsbe követet küldjenek s egyenesen a császárnál próbálják meg kivinni azt, mit Rottal útján elérni nem tudtak. Erre Bánffi Dénest szemelték ki, kinek elküldését eddig is a szathmári tárgyalások tarták vissza, s kit összeköttetései s múltja erre legalkalmasabbnak mutattak fel.

Apafi időközben Ebesfalváról átment Fogarasba s márczius derekára ide ismét összehitta a delegatiót. A térítvény helyett, melyet Rottal nem fogadott el, újnak kiállítását hatá-

¹⁾ Törvények és Okiratok IV.

²⁾ Török-Magyarkori Államokmánytár IV. k. 240 l.

rozák el, s ez a reorganisationalis indokolá, hogy miért nem adhatták ki olyan formában, mint Rottal kívánta. S aztán valamivel enyhébb formában s minthogy a császár személyéhez volt intézve, több hódolattal, felsorolák sérelmeiket, kívánásaikat s azon kérelmeiket, melyek az előbbi térítvényben foglaltattak. ¹⁾

Azután elkészítették az utasítást Bánffi Dénesnek. Lényegében itt sem kívántak egyebet, mint azt, mit Rottal útján annyiszor követeltek: a határrendezésnek, mint Erdélyre nézve vitalis kérdésnek megoldását, mely most annyival fenyegetőbb alakban mutatkozik. mert Székelyhídnak elrontása által egy nagy terület szabad zsákmányává lett a töröknek, mely a császár közbelépése nélkül nem fogja megtartani azt, mire Ali pasa hitlevele kötelezi. Hasson tehát Bánffi oda, hogy erre vonatkozólag s a többi sérelmek orvoslásáról adjon a porta athnamét. A fejedelmi szabadválasztás jogán ejtett sérelemnek tartják, hogy Rákóczy Ferencz fejedelmi címmel él: kéri a császárt, tiltsa el őt annak használásától. ²⁾ Ha pedig a császár ezekre nem volna hajlandó, nyújtson be a követ a rendek nevében nyilvános protestatiót, hogy a béke Erdélyt nem hogy régi állapotába helyezte volna vissza, hanem ellenkezőleg teljesen védtelenül hagyta. ³⁾

E tárgyalások vége felé küldé a fejedelem Drinápolyba a nagyvezérhez a visszahívott Baló László helyett kapitihául Cserményi Mihályt. ⁴⁾

IV.

Azok a függő kérdések, melyek az ország nyugalmit felzavarhatták s esetleg újabb conflictusokat idézhettek volna fel, nagyjából el voltak intézve. A hajótörésből a megcsonkított, megalázott Erdély legalább állami önállóságát megmentette, de abból, a mit egy félszázad munkája által elért, annyit elvesztett, hogy újra a reconstruálás, az építés munkájához kellett kezdenie. Az utolsó évek eseményei megváltoztat-

¹⁾ Törvények és Okiratok V. a).

²⁾ L. Törvények és Okiratok V. b) c).

³⁾ Bethlen János I. 224.

⁴⁾ Törvények és Okiratok V. d).

ták a régi viszonyokat, új helyzetet teremtettek, melyekkel a kormánynak számolnia kellett. Az adó e folyó évre még különben sem volt megszakozva: annyival szükségesebbé vált tehát egyetemes országgyűlést hirdetni, mely a dolgok folyását rendes kerékvágásba vezesse vissza.

A fejedelem 1665. máj. 1-ére Gyula-Fehérvárra egyetemes országgyűlést hirdetett.

E gyűlés elég hosszan — 22 napig — tartott, s törvényalkotási tekintetben is a nevezetesebbek közé tartozott. Összesen 40 törvénycíkket hozott, melyek közül nem egy módosításokat tett az Approbatán.

Az utolsó évek zavarait az oláh papok hatalmuk növelésére használták fel: egész falukat excommunicáltak. Az első articulus ezek megbüntetését rendelte el.

Megtörtént, hogy egyik-másik peres fél nem az igazságnak megfelelően adta elő ügyét a fejedelemnek s időhaladék nyerése végett törvénytelen parancsot eszközölt ki maga javára. Az ilyen perlekedő 200 forint lefizetésére büntetett. (II.)

A dézsma-arenda felszedésére a Rákóczy idejében fennállott módozatokat állították helyre. (III.)

Megerősítették a hátszegiek régi kiváltságát, hogy az ottani magyar egyház fentartásának feltétele alatt nem fizet harminczadot (IV.), valamint a mármarosiaknak is elengedték a só-harminczadot. (V.)

Régi vitás kérdés volt az »ingyengazdálkodás«, a »szabad quartély.« A fejedelem, ha utazik, az udvari népének adott ételmezt megfizeti, valamint a nemesek is. De ha valaki a szászságon pénzért sem akarná ellátni ezeket, 500 forint büntetésen marasztatik. (VI.)

Háromszék és Csik is tartozik postalovakat adni s hogy visszaélés ne történhessék, mindenik szék számára két czímer adatik. (VII.)

Minden áron kerülni akarván, hogy a török végeknek panaszra ürügyet ne szolgáltatassanak, elrendelék, hogy a latrok a nemesek portáján is üldözhessék. (VIII.)

Utolsó időben visszaélések származtak abból, hogy egyesektől, kik a nagy török sarczra ékszereiket beszolgáltatták,

az adót is felvették. Bizottságot neveztek ki, mely előtt a kárvallottak benyújtsák panaszukat. (IX.)

A lopott marhák nyomának felvétele évek hosszú sora óta különös gondját képezte a törvényhozásnak. Különböző törvényekkel tettek kísérleteket, de e bajt sehogysen tudták orvosolni. Mindenféle kiváltságok állták annak útját — most a nyomkergetés jogát az eddigieknél is szélesebb alapra fektették s azt az egész országra kiterjesztették az *Approbata* erre vonatkozó czikke megszüntetésével. (X.)

Marosszéknek régi kiváltsága volt, hogy a perbeidézés relatoriák által történt: s e kiváltságot az *Approbata* is ¹⁾ megerősítette. Most e kiváltságokat a nem marosszékiekre is kiterjesztették. (XI.)

Elrendelék, hogy a mesteremberek áruiktól túlzott árat ne követelhessenek, áruik elvesztésének terhe alatt. (XII.) A szolgálakat pedig eltiltották, hogy csizmát, nyestes süveget s színes posztónadrágot ne viselhessenek 12 forint büntetés terhe alatt. (XIII.)

A kézdivásárhelyiek kiváltságait szabályozák. (XIV., XV.) A háromszékieknek s másoknak adó nem fizetésre vonatkozó kiváltságai eltöröltettek. (XVI.) Szabályozták a székelyföldi perújításokat, (XVII.) a foglyok őrzésére vonatkozó intézkedéseket. (XVIII.) A ki a székelyek közül 1657 óta leveleit elveszté, szavavehető emberek által kiállított bizonyág-levelekkel pótolhatta azokat. (XIX.)

A múlt évi keczei tábori országgyűlés eltiltotta a husztiakat a korcsmárolástól, minthogy ez a földesúr, Rhédey Ferencz joga volt, ki abból a várórség fentartása költségeit fedezte. Minthogy e rendeletnek nem lett fogamatja, megújították a novemberi segesvári országgyűlésen; de nem levén e rendeletnek sem fogamatja, elhatározták, hogy a tilalmat *articulusba* foglalják. (XX.)

Az 1663. szeptemberi marosvásárhelyi országgyűlés (XIII. art.) elrendelte, hogy Hunyad és Hátszeg nem nemes lakosaira porták szerint vettessék ki az adó. Most visszahely-

¹⁾ *Appr. P. IV. Tit. XIV. Art. IV.*

hezték őket régi kiváltságaikba, hogy t. i. fejadót fizessenek (s nem portánkiut) fejenkint egy-egy tallért. (XXI.)

Balogh Máté jószág inscriptióit törvénybe ígtatták. (XXII.)

A kolosvári őrségnek megtiltották, hogy lovaikat Mikola pusztaszentmiklósi falvának határaitban legeltethessék. (XXIII.)

A már végvárrá lett Kolosvárból kivonták a lovas-őrséget s csak gyalogságot hagytak benne.¹⁾ (XXIV.) A véghely főkapitánya lakjék Almáson, hadainak a fejedelem jelöljen lakóhelyet (XXV.) s szabályozták, hogy a vitézlőrend fizetése honnan fedeztessék. (XXVI.)

Medgyesszék adóelengedésben részesült, (XXVII.) valamint a Szamos és Sajó mellett fekvő elpusztult falvak is. (XXXIV.)

A gonosztevők megbüntetése első sorban a földesúrra bízott. (XXVIII.)

Az idegenek (oláhországiak) kereskedése korlátoztatott. (XXIX.)

Kivetették az adót portánként tíz-tíz tallért, s a többire nézve a régi intézkedéseket tartották meg némi módosítással (XXX.) s perceptorrá Széki Istvánt választották. (XXXIII.)

Törvénybe ígtatták, hogy Boldvay Márton Székelyhíd elrontásáért perbe ne fogattathassék. (XXXI.)

Csikba és Gyergyóba kártételek megvizsgálására biztosokat küldtek. (XXXII.)

A török foglalások által birtokaikból kiszorult emberek, főként váradiak, hovateleptetéséről gondoskodtak, s a település módzatait szabályozzák. (XXXV—XXXVII.)

A só-kereskedést korlátozó törvényeket eltörölték, (XXXVIII.) a korcsmáltatás jogát Deésen, Tordán felszabadították (XXXIX.) s elrendelék Deésnek palánkkal leendő megerősítését. (XL.)²⁾

¹⁾ V. ö. Jakab Elek, Kolozsvár Története II. 757. Ez egyjelentőséű volt a város megnemesítésével.

²⁾ L. Törvények és Okiratok VI. d).

Ez országgyűlés alatt érkezett Páskótól tudósítás Belgrádból, hogy a nagyvezér őt fogadta ugyan: de attól nem várt kedvező eredményt. A rendek újabb előterjesztést intéztek a nagyvezérhez, sürgetve, hogy ez a váradi török vitézeket Ali pasa hitlevelének megtartására utasítsa, s az ennek ellenére elfoglalt területeket adassa velök vissza. ¹⁾

A Fejérvárról Enyedre áthelyezett iskola fentartására magok közt szép eredménnyel gyűjtést indítottak. ²⁾

A brassai varga- és timárczéh közt folyó pert már az 1664. novemberi országgyűlés tárgyalta. ³⁾ Az ügy e gyűlés alatt a nyolczados törvényszék elé került, s el is döntetett. A vesztes fél nem nyugodott meg az ítéletben s néhány tanácsurat megnyert, kik aztán az ügyet újra tárgyalásba kívánták vétetni, ellenére a világos törvényeknek s ki is vitték, hogy egy nyilvános ülés meghagyta Sárpataki Márton ítélőmesternek, hogy az ítéletet a győztes félnek ne kézbesitse, s a másik ítélőmesternek, Kendynek, hogy a timároknak egy végzést kézbesítsen, mely elvesztett szabadalmaik megerősítését foglalta magában. ⁴⁾

Sokkal kényesebb ügy volt a reformált és catholicus statusok panasza sérelmeik orvoslása ügyében. A catholicusok kérték, hogy engedtéssék meg nekik a szabad vallás-gyakorlat Kolosvár városában, mert sorsuk most még az oláhokénál is rosszabb. Kolosmonostoron ugyanis nincsenek sem papjaik, sem az ottani iskolában gyermekeik biztonságban. A reformáltak ellenben arról panaszkodtak, hogy a catholicusok térítgetnek, Esterházy Miklós példájával biztatják a gyermekeket, ha áttérnek stb. A fejedelem kijelenté, hogy articulus bontogatáshoz neki joga nincs s a dolog végleges eldöntését más időre halasztá. ⁵⁾

Utolsó napokban Béli Pál és Bánffi Dénes a végvidé-

¹⁾ L. Törvények és Okiratok VI. a).

²⁾ L. Törvények és Okiratok VI. b).

³⁾ Orsz. Eml. XIII. 349. és 357. ll.

⁴⁾ Bethlen I. 226—230. ll.

⁵⁾ L. Törvények és Okiratok VI. c). V. ö. Bethlen János I. 232.

kek bejárására küldettek ki: eljöttek látván az időt, hogy annak szervezéséről gondoskodjanak.

A gyűlés máj. 22-én záratott be.

Béldi és Ébeni azonnal elindultak s bejárván a törököktől fenyegetett végvidéket, mindjárt jelentést tettek, hogy Almás és Egeres kastélyok megerősítése által nem tartanak vissza a törököket a beütéstől, ellenben Valkó és Somlyó erre alkalmasabbak volnának. A fejedelmi tanács el is fogadta javaslatukat s Valkó őrzését Makai Mihályra, Somlyóét Olasz Ferenczre bizta. De Valkót nem sokára leronták a törökök.¹⁾

Ez alatt Páskó visszatért Belgrádból — rossz hírekkel. A fejedelem s a rendek, volt a nagyvezér válasza, egészen a Haszán pasa által tett jelentéseken indulva, semmiben sem mondtak igazat: ő hát végeldöntés végett az ügyet a fényes kapu elé fogja terjeszteni.²⁾ A kapitihától Cserményi Mihálytól jött jelentések is megerősítették Páskó szavait s most nem maradt más hátra, mint egyfelől Bécsbe a császárhoz fordulni s az ügyek állását Bánffival jelentéstétel végett közleni³⁾ s másfelől követet és ajándékot küldeni a portára⁴⁾ s ott eszközölni ki rendeletet a határigazítások ürügye alatt tett foglalások megszüntetésére. De mire a követ Drinápolyba ért a szultánhoz, már a nagyvezér is ott volt.

V.

Bánffi Bécsből a nyár folytán visszaérkezett. Nem sok jót hozott magával s még biztatást is mennél kevesebbet. Hogy jelentését meghallgassák s a portai adóról készített számadásokat megvizsgálják, a fejedelem szept. 10-ére Radnótra egyetemes országgyűlést hirdetett,⁵⁾ melyen bemutatta az udvari cancellária válaszát. Gondja lesz a császárnak rá,

¹⁾ Bethlen János 236.

²⁾ Bethlen azt írja Páskóról, hogy az országgyűlés utolsó napjaiban tér haza — de téved.

³⁾ I. Törvények és Okiratok VII.

⁴⁾ A Páskónak adott utasítás Török-Magyarkori Államokmánytár IV. 234. s köv. II. Ugyanott a portáról írt levelek is.

⁵⁾ I. Törvények és Okiratok VIII.

hogy a mi a békepontok közé fel van véve, meg is tartassék, s hogy a kért athname megadassék. A vallás ügyét illetőleg intézkedik a császár, hogy hűséges alattvalói jogaikban ne zavartassanak -- de a fejedelem is gátolja meg, hogy Erdélyben, hol a kálvinisták, arianusok, shismaticusok s megtartatnak jogaikban, a catholicusok ne üldöztessenek. Rákóczy Ferencz fejedelmi czímeréről ő felsége intézkedni fog. 1)

A gyűlés szept. 11-én nyílt meg. Az elnök, Bánffy Zsigmond mindenek előtt a fejedelmi propositiók három pontját olvastatta fel -- s hogy ezek tárgyalását megkezdhessék, behivatták a tanácsurakat. De mindjárt az első pont, a portai adó, heves felszólalásokra adott alkalmat, melyeket Vizaknay Péter főszámvevő²⁾ számadása szakasztott félbe, kinek számadásából kitűnt ugyan a befizetés, de nem a hátralék ügye. De határozat hozatal nélkül áttértek a második pontra, melylyel a fejedelem a hadak fentartására bizonyos összeg kivetését kérte. A rendek mit sem akartak megszavazni: fizesse a fejedelem a zsoldot a fiscalis jövedelmekből. Ezt meg Apafi nem fogadta el s határozottan megmaradt azon kívánsága mellett, hogy az őrségek számára vagy zsoldot, vagy lakást rendeljenek. Ezt abba hagyva, elhatározzák, hogy a portákról regestrumot készítsenek.

A másnapi tárgyalást ismét a propositiók felolvasásán kezdték. Nagy zajra adott alkalmat a hunyadiak panasza, hogy Vizaknay Péter a timont nem akarja adóban elfogadni s még nagyobbra, hogy a főispánok a portai adóból fogják ki tiszteletdíjaikat. Ezzel kapcsolatban indítványba hozták, hogy a fejedelem a váradi partiumból s az aknák jövedelmeiből fedezze a portai adót. A fejedelem csak utolsó nap határozott ez ügyben: 20,000 tallér erejéig elvállalja a fizetést a kimutatott alapból.

A múlt országgyűlés (IX. art.) bizottságot nevezett ki a megkárosított adózók ügyének megvizsgálására s ennek következtében elfogatások is történtek. A szept. 13-ki ülésen a foglyokat szabad lábra s az ügyet új vizsgálat tárgyává tették.

1) Bethlen I. 248. s köv. II.

2) Megválasztatott a segesvári országgyűlésen 1664. nov. (XVIII. art.).

Szept. 14-én felolvasták Páskó ez időben érkezett jelentését,¹⁾ melyben eddigi tárgyalásai eredménytelenségét írja, bőbeszédvel, hosszan, mint szokott írni, de leplezetlenül feltárva a helyzet kényes voltát. Azután a foglyok kiváltására tett fizetések hova fordításáról s különösen Damokos Péter ügyéről tanácskoztak s ez ügyre vonatkozólag törvényt hoztak. Aztán az adó megajánlása került szóba. A magyarok és székelyek 15 forintot ajánlottak, de a szászok ez ellen tiltakoztak — mert ennyire nem volna szükség, ha a hátralékokat pontosan behajtanák.

Szept. 15-én Bethlen János indítványára az ünnepek és vasárnapok meg nem tartói ellen alkottak articulust. Azután némely megye kérésére a dézsmafizetésről hoztak törvényt. A Tordára költözött váradiak jogaikban megtartatnak. Panaszt emeltek némely kamaraispánok ellen, kik a sókoczkát, ha legkisebb csorba is van azokon, nem fogadják el, hanem magoknak tartják. A kolosvármegyei bujdosók Monostort kérik lakóhelyül — de eredménytelenül.

Utolsó nap a folyamodások elintézésére került a sor — legnevezetesebb volt ezek közt Báthory Zsófiáé, ki azt saját követétől, Marczibányi Mátyástól küldte Erdélybe. Kivánta férje összes erdélyi birtokait, panaszt emelt, hogy Somlyóba őrséget helyeztettek, s Csehit és némely Ecsedhez tartozó birtokot elfoglaltak. Hiszen — mondák a rendek e kívánatok hallatára — hiszen ha teljesítenők azokat, Erdélyt is visszaadnánk s a hatalmas nemzetet is magunk ellen ingerelnénk. A tagadó válasz megírását Bethlen Jánosra bízták.²⁾

Egy másik fontos ügy volt a kolosváriaké, kik utasították követeiket, hogy a múlt gyűlés XXIV. articulúsának világosabb formulázását kérjék.³⁾ A gyűlés e törvény értelmében a kolosváriakat nemeseknek jelentette ki, a fejedelem és tanácsa egy biztos által rendeljen e városba kapitányt, ki tanácskozzék velök jövőendő szervezetekről;

¹⁾ L. Török-Magyarokori Államokmánytár IV. 254. s köv. II.

²⁾ L. Törvények és Okiratok X. a). V. ö. az utóbbi pontot Bethlen János I. 247. s köv. II.

³⁾ L. Törvények és okiratok IX.

tartsanak száz német zsoldost — melyek ellen a kolosváriak tiltakoztak.¹⁾

Vége felolvasták s helyben hagyták a törvényczikkek szövegét.

Az I. art. határozott az adóhivatalokról s azok behajtásáról.

A II. art. az adót tíz forintban állapította meg.

A hadak tartására (III. art.) portánként 5 forintot vettek. Ez adó perceptorává Szalárdi Jánost nevezték ki. (IV. art.) A számvevő mellé viceszámvevőt rendeltek. (V. art.)

A VI. cikk a káromkodók s ünneprontók ellen szól.

Vizsgálatot rendeltek a rabok kiváltására s porta contentatiójára elvett ékszerek hova fordítása ügyében. (VII.)

A fiscalis jószágokról írt regestrumban fel nem vett falvak eladhatók. (VIII.)

A IX. cikk a dézsmák ügyében intézkedett.

A főtisztek circálják fel a székelyföldet s azokat, kik a hadkötelezettség kikerülése végett színből szolgaságot vállaltak, ültessék fel a zászló alá s ha ezek nem akarnának menni, fogassanak el. (X.)

A timon ára 15, az orté 40 pénzben állapított meg.

A XII. cikk intézkedett a kolosváriak ügyében.

Az utolsó cikk értelmében a fejedelem átveszi az aknákat s ennek fejében portai adóul 20,000 tallért fizet.²⁾

A törvények szövegét a rendek Naláczi István udvarmester által küldték be a fejedelemnek, s azok megerősítése után eloszlottak.

E gyűlés alatt történt, hogy a fejedelmi tanács Páskó levelének hatása alatt elhatározá, hogy Reningernek, a császár residensének ezer arany »tisztelet díjat« küld, hogy ügyöknek melegebb és buzgóbb pártolására birják. »Jó kedvvel vette, mondja Bethlen, s ígért is mindent.«³⁾ De hogy mennyire volt őszinte ez a jó kedv, elárulta egyízben, midőn Rozsnyayhoz az erdélyi tolmácshoz azt a kérdést intézte, hogy

¹⁾ L. Törvények és Okiratok X. a).

²⁾ L. Törvények és Okiratok X. b).

³⁾ Bethlen I. 246. l.

micsoda várakat rakott meg a fejedelem őrséggel? Hát azokat, melyeket a török Váradhadhoz akart foglalni, mondá Rozsnyay, többi közt Somlyót, mely a Rákóczyné-é volt. »Kezd a dolog világossá lenni előttem«, felelé Reninger, nem nyomhatva el sejtelmét, hogy Apafi nem a töröktől, hanem Rákóczytól féltében vitte az őrséget Somlyóba. 1) Bizonyynyal sem ő, sem a főkövet Leszlie gróf, ki ez év augusztusában jött a portára, nem léptek fel a portán annyi nyomatékkel Erdély érdekében, mennyit tőlök meg lehetett volna várni s a kiábrándult Páskónak nem sokára tapasztalnia kellett, hogy az izolált Erdély az egyenetlen diplomáciai harcban csak magára támaszkodhatik.

VI.

Páskó keserves jelentésein s az adóügyen kívül még Kolosvárnak az új végvárnak végleges szervezése is szükségessé tette, hogy egy részgyűlés hívassék össze.

Kivált ez utolsó életbevágó fontosságú volt. Apafi, mint impressionabilis ember, majd semmi önállósággal sem birt s minden fontosabb kérdés elintézését, habozó ember létére s a felelősség terhétől irtózva, a tanácsra s országgyűlésre bizta. Az öreg Rákóczy sem tett semmit »tanács nélkül«, csakhogy köztük lényeges a különbség – Rákóczy irányt adott a tanácsnak, Apafi a tanácstól vett irányt. Ez az oka, hogy kivált uralkodása elején, annyi országgyűlést tartott.

A kolosváriak tiltakozása a radnóti XII. articulus ellen újabb tárgyalásokat tett szükségessé. Végre is rendezni kellett ezt a dolgot, s kitalálni a módozatokat, melyek mellett az ország érdeke s a kolosváriak igényei összhangba hozatnak. Várad elveszésétől 1663-ig az ország ezen részén nem volt végvár — s épen ez a körülmény tette lehetővé, hogy Ali pasa hitlevele daczára a behódoltatások sokkal rendszeresebben, következetesebben folytak, mint elébb. A mint Kolosvár a németektől felszabadult s a mint a németek a többi várakból is kivonultak, hozzá kellett fogni a rendezés munkájához. Az

1) Rozsnyay munkái 295. l.

1664-iki januári országgyűlés intézkedései átmenetiek voltak.¹⁾ A váradi végvárnak több mint egy százados múltja az ottani intézmények gyakorlatisága mellett tanúskodott: s Kolosvár rendezésénél is ennek kellett irányadónak lenni. De ez a város beléletében oly gyökeres átalakításokat vont maga után, hogy a kolosváriak szívós ellenállásán nem lehet csodálkozni, kik nem a végvárrá alakulás ellen küzdöttek — mert abba már belenyugodtak — hanem annak módozatait kívánták magukra nézve lehetőleg kedvezővé tenni. Elfogadták a nobilitáltatást, de a polgári szervezet előnyeit is megakarták tartani. Ez volt tiltakozásuk indító oka.

Apafi Fejérvárra nov. 8-ára részgyűlést hirdetett.

A gyűlés 9-én nyílt meg isteni tisztelet után, mikor Bethlen János bemutatta a három pontból álló fejedelmi előterjesztéseket, melyek közül az első a portai adó azonnali befizetését, a második a kolosvári ügy rendezését, a harmadik a váradjai portus s a váradjai aknák ügyét tárgyalta. De ez nap semmi érdemleges vitába nem ereszkedtek.

Másnap a vitákat a harmadik pont tárgyalásával kezdték. Sok volt a szó, s végre abban állapodtak meg, fizessen a fejedelem 20,000 tallért portai adóban s tartsa meg a portus és aknák jövedelmét — de azzal a hozzáadással, hogy a jövedelem szaporodásának arányában növekedjék a fejedelem fizetése is. De ezen elhatározásoktól egy későbbi ülésen elállottak. Ez napon még egy csomó apró ügyet elintéztek. Ez nap érkezett vissza Inczédy Péter Konstantinápolyból Páskó levelével.²⁾ A nov. 12-iki ülésen erről a levélről tétetett jelentés, mely a portai adó beküldését sürgeti s melynek következtében megválaszták Boldogfalvit, hogy az adót bevigye.

A nov. 12-iki ülésen a portai adóról volt szó s perceptorrá Diósy Gáspár választatott. E kérdésben a szászok keményen tartották magokat: ők annyit fizettek már — mondák — hogy többel nem járulhatnak hozzá. A sóbányák inspectora s a váradjai perceptor számadásainak megvizsgálására biztosokat neveztek ki s miután ezek a számadásban

¹⁾ Erd. Orsz. Eml. XIII. 52. s. 54. ll.

²⁾ L. Török-Magyarokorí Államokmánytár IV. 264. s. köv. ll.

kifogásokat tettek, a számadások pótlására időhaladékokat adtak a számadóknak. Ez nap jött szóba a kolosváriak ügye is, kik ellen rettenetesen kikelt Bánffy Dénes. A vita hosszas és élénk volt s abban mindnyájan egyetértettek, hogy ha már a kolosváriak megkapták a nemességet, lehetetlen, hogy egyidejűleg polgári kiváltságokat is élvezzenek. Élvezzék a nemesi kiváltságokat, hadban s kiütésekben a kolosmegyei főispántól függjenek mint nemesek s élvezzék ez állapotnak törvénykezési előnyeit is. De a hadban még gyakorlatlanok lévén, fogadjanak be őrséget.

Nov. 13. nagy része számadások vizsgálásával telt el. A fejedelem ismét szóba hozatta a brassai vargák és timárok ügyét s elhatározták a sententia kiadását, melyet a múlt ülésen eltiltottak.

A gyűlés utolsó napja nov. 14-én volt. Felolvasták az articulusokat. Szóba jött, hogy miután e gyűlés csak részleges, kinyomassák-e azokat vagy sem? s a kinyomatást elrendelték.¹⁾

Az első articulus a kolosváriak ügyével foglalkozott, mely a fejedelmet bízta meg, hogy delegatiót rendeljen oda, de az ott követendő tárgyalások irányzatát megszabta.

A II. articulus a só ügyét szabályozta.²⁾

A III. cikk a restantiák befizetéséről szóllott.

A IV. cikk visszaadta a verestornyai harminczadot a szebenieknek.³⁾

A gyűlés a szokott formalitások megtartása mellett nov. 14-én oszlott el.

De a portáról folytonosan jöttek az adót sürgető rendeletek s vizsgálatra egy kapucsi pasát is küldének.⁴⁾ Ennek következtében a fejedelem mindenféle rendeleteket küldött az adók beszolgáltatása ügyében. A szászok szokásos Katalin-napi egyetemi gyűlésökből követséget küldtek Apafihoz - de kellő pénz nélkül. Nehány napi biztatás után Apafi épen egy

1) L. Törvények és Okiratok XI. a).

2) V. ö. e pontot Törvények és Okiratok c).

3) L. Törvények és Okiratok XI. b).

4) Török-Magyarkori Államokmánytár IV. 375.

ebéd végeztével kérdezte az egyik követtől (Simoniustól¹⁾): itt-e a pénz? s ettől habozó választ nyervén, egy kulcsot ragadott fel az asztalról, néhányszor vállon ütötte Simoniust s a követeket néhány napra elzáratta. A megrémült százok pedig azonnal beszolgáltatták az adót.²⁾ Lassanként mégis összezejött az, úgy, hogy az év végén — tehát jóval a beszolgáltatási határidő — szent Demeter napja — eltelte után Boldogfalvi Mihályt útnak indíthaták.

Sajátságos illusiókban ringatta magát a fejedelem tanácsával együtt. Azt hitték, hogy a békét a császár is, a követek is úgy értelmezik, mint ők, s ha a porta nem értelmezné, majd megmagyarázzák azok neki. Ehez az illúsióhoz illett az olyan optimista követ, mint Páskó, kinek hitét és bizalmát sokáig semmi török fenyegetés sem tudta megingatni. Azzal a meggyőződéssel indult el, hogy Leslie és Reninger, mire ő oda ér, mindent eligazítanak: már készen várja őt a jó hír, hogy az adó le van szállítva s a határigazítás beszüntetve. Hiszen ha egy hatalmas keresztyén monarcha aláírja a békében, hogy Erdély régi állapotába állíttatik vissza, nem elég biztosíték ez? Még az sem ábrándította ki, hogy abból, a mit várt, semmi sem teljesült s most azt hitte, hogy egy-két látogatással, egy-két szívreható s Erdély keserves állapotát rajzoló memorandummal az oratort s a főkövetet munkára fogja birni.³⁾

Ez az optimismus, melyben Erdély bámulatosan osztózott, volt az oka, hogy az adó behajtására oly későn gondoltak, akkor, midőn Páskó szemeiről kezdett lehullani a hályog, s maga is belátta, hogy az ezer arany ajándéknak épen oly kevés hatása volt Reningerre,⁴⁾ mint a memorandumoknak Lesliere.

Pedig ha tett is próbát a főkövet néha a nagyvezérnél

¹⁾ Ugyan az, kinek jelentéseit kiadtam a megelőző kötetben.

²⁾ Bethlen J. 262—65. s Gunesch Trauschnál II. 141, de ez utóbbi hibásan írja, hogy ez országgyűlés történt volna nov. 19-én. Akkor már rég eloszlott a gyűlés s ha ott történik, Czajbert is megemlítette volna.

³⁾ Leveleinél is érdekesebben illusztrálja ezt Páskó nevezetes emlékirata, melyet 1668-ban írt portai követségéről s melynek eredetije a Nemz. Múzeumban őriztetik.

⁴⁾ Rozsnyay 493.

szóba hozni az erdélyi ügyeket, ezt soha sem tette komolyan: nagyobb gondja volt a török birodalomban élő keresztyének sorsának javítására s a jezsuiták betelepedésének biztosítására, mint az erdélyi ügyek jókarban helyezésére¹⁾ s végre kezdtek titkot sem csinálni ebből. »Keménykedésünkkel, mondogaták, nem fogunk nektek és magunknak kárt csinálni«²⁾ — s Páskóék egy szép napon arra ébredtek fel az év vége felé, hogy a követek készülnek haza felé, kimondván nyíltan, hogy a császár nem engedi ugyan meg, hogy Erdélyt a török ülje meg, de annak, hogy ne nyomorgassa, nem állja útját, mert »Erdélynek nem kell nagy szabadságot engedni.«³⁾ Végre decz. 31-én Leszlie és Reninger elutaztak Konstantinápolyból anélkül, hogy Erdélynek a béke alapján valami könnyítést szereztek volna.

VII.

Apafi 1666. febr. 1-én Fogarasba országgyűlést hirdetett⁴⁾ s a kolosváriaknak külön is meghagyta, hogy e gyűlésre eljőjjenek, minthogy azon az ő ügyök is »jó karba fog állatni.«⁵⁾

Február két első napján, minthogy még sokan hiányoztak, nem volt érdemleges tárgyalás. Csak egy kérdés felett döntöttek, hogy a várban-e vagy a városi templomban tartsák üléseiket, s az utóbbi ment határozatba. Febr. 4-én sem mentek többre, mint arra, hogy a fejedelmi előterjesztéseket felolvasták.

Csak febr. 5-én fogtak komolyabban a dologhoz — s első egy szerencsétlen tatár rab: Koncz András ügye volt, kinek váltságdíját Miske Gábor költötte el, s kinek füleit e miatt a tatárok elvágták. Miske megidézett s ha nem jelennék meg, javaiból 200 tallér exequáltatik; Koncz meg-

¹⁾ Zinkeisen IV. 938. l.

²⁾ Rozsnyay 296. l. Még erősebb nyilatkozatokat is tettek. Bethlen I. k. 261. l. szerint a catholicus Rákóczyt ajánlotta fejedelemül.

³⁾ Páskó idézett Emlékiratában.

⁴⁾ L. Törvények és Okiratok XII.

⁵⁾ L. Törvények és Okiratok XIII.

csonkíttatásáért indítson pert ellene; hite megszegéseért a közügyigazgató hivatalból üldözze. Még egy pár folyamodás elintézése után a karok postulatumait vették elé, melyek közül a lakságé 35, a székelyké 12 pontból állott, míg a szászok semmit sem adtak be. A megyék különösen a szászok áruinak drágasága ellen panaszkodtak, a szászok ennek okát az anyag drágaságára vetették, s minthogy ezt a megyék nem akarták limitatio alá vetni, a dolgon másként segíthettek: a parasztok öltözködése ellen hozott törvényt enyhítették s némi vásári kedvezményeket adtak. Nem vették figyelembe a székelyek azt a kívánatát, hogy a ki katonáskodik, a portai adót ne fizesse — átalán a postulatumokkal elég mostohán jártak el.

Ez a székely kérdés febr. 6-án ismét szóba került. Bethlen János, Bélydy Pál és Kornis hozták szőnyegre, de a rendek most is ragaszkodtak elhatározásukhoz, mert a haza mindnyájunké levén, a terheken is mindnyájan tartozunk osztozni, s csak nehezen egyeztek belé, hogy ez a postulatum a fejedelem elé terjesztessék, azonban nem olyan általánosságban tartva, mint a megelőző napon. Tárgyalásba vették azt a feltűnő körülményt, hogy a szászok nem adtak be postulatumot. Csak azt tartásátok meg, mondták a szászok, a miket ez előtt alkottatok. De a dolog világos volt: a szászok a Simoniuson ejtett sértésért nehezteltek. Ezt bizony szükség volt kiegyenlíteni, s végre a két nemzet közmegegyezéséből ezek nevében az elnök megígérte a szászoknak, hogy postulatumaikat együttesen fogják támogatni a fejedelelemnél — s ezzel a béke a három nemzet közt helyreállt.

Két napon át — az egyik vasárnap volt — nem tárgyaltak semmit, s a harmadikon sem többet, mint azt, hogy Kászoni Márton leleszi prépost s a római császár követe Fogarasba érkezett s a fejedelem által fogadtatott.

Febr. 10-én ismét a limitatio került szóba s ismét a mellett maradtak, hogy a szászok megelőzőleg az anyag limitálását kívánták. De a postulatumok olvasását félbe szakasztá az ebéd ideje. A rendek közül ugyanis sokan voltak hivatalosak a fejedelem által ez napon Kászoni tiszteletére adott díszebédre.

Febr. 11-én a rendek a várba gyűltek a palotába, hol a fejedelem jelenlétökben fogadta a császár követét. Fogadás végeztével a rendek a rendes tanácskozási helyre, a városi templomba mentek. Hozzá fogtak a rendek postulatumainak s a fejedelem azokra adott válaszainak olvasásához. A székyelyek egyik postulatuma az volt, hogy senki közülök azokon kívül, kiket a székek küldenek regálissal, országgyűlésre ne hívassek meg, s minthogy közmegegyezés nem jött létre, szavazni kellett. A szászok szavazata döntette el az ügyet, kik e kérdésben a székyelyekkel tartottak.

Ez alatt jelenték, hogy a császár követe a rendek közé jön előadni követségét. A prépost tudta magát alkalmazni. Tekintélyes ember volt, jó szónok, ügyes s megnyerő modorú. Jó benyomást tett a fejedelemre, rendekre. Elhalmozták a szeretet és jóakarát jeleivel s ünnepelték. Leszlie követségének végét még nem tudták Erdélyben: csak annyit tudtak, hogy rosszúl mennek ott a dolgok, de még mindig reménykedtek, hogy Leszlie megfordítja. ¹⁾ S a császár levele, mit Kászoni hozott, de jóval inkább az emlékirat, mit a fejedelemnek beadott ²⁾ s a rendek előtt tartott szónoklata megerősítette őket optimusokban. Apafit dicséretekkel halmozta el, a rendeket pedig biztosítá, hogy a császárnak nincs is más vágya, mint Erdélyt régi virágzó állapotára emelni, s fejedelmét az ország élén megtartani. Ezért utasította Leszliet, hogy ez ország ügyeit a portán szíven viselje, ezt residensének is megparancsolta, a mint erre vonatkozólag Bánffinak is tett ígéreteket. S hogy mennyire a szíven viseli ő felsége az erdélyiek sorsát, mutatja az is, hogy csak nemrég meghagyta Leszlienek, hogy ha neki valamely ok miatt el kellene is jőni, Reninger mindaddig a portán maradjon, míg az erdélyiek ügyét rendbe nem hozza. Mind ezért a jótéteményért a császár nem kíván semmi mást, mint hogy az üldözött catholicusok sorsán javítsanak — ezek sérelmeiket négy nap előtt nyújtották be, — Monostor helyett az óvári templomot adják át nekik, s ezek iskoláját is tegyék oda át, minthogy a monostori iskola ki van téve a

¹⁾ Páskó fennidézett emlékirata a Múzeumban.

²⁾ Bethlen I. 240. s köv. II. közli.

törökök támadásának, kik onnan a növendékeket könnyű szerrel elrabolhatják.

Kászoni szónoklata reménnyel tölté el a csüggedőket, mert határozott ígéretet tartalmazott az, azt t. i., hogy Reninger addig nem jön haza, míg Erdély sorsán nem segít s ez egyelőre még a kétkedőket is lefegyverzé. A követ küldetése eddig terjedt a rendek előtt s őt az ünnepélyek végeztével visszaereszték szállására, hogy ott várja be a választ.

Távozása után a rendek, egyelőre legalább, megnyugtattva, folytatták s be is végezték a postulatumok tárgyalását s ez nap még megválaszták a számvevőket.

De Kászoninak a válaszra még több napon át, csaknem egy hétig kelle várnia. Szerencsétlenségére a jámbor papnak épen e napokban érkezének meg Páskótól a jelentések, melyek a dolgokat a maga való színében állíták elé s tudatták, hogy Leszlie s Reninger elutaztak, a nélkül, hogy az erdélyi ügyeket ott komolyan szóba hozták, s általában, mint elég cynismussal ki is jelenték, tárgyalatni akarták volna. ¹⁾

Volt-e tudomása Kászoninak arról, mi Stámbulban történt, mikor e követségre vállalkozott? ezt senki sem tudhatta, de biztos fellépése, határozott ígéretei arra a gondolatra vezették az erdélyi államférfiakat, hogy akár öntudatosan, akár mint eszköz fel akarta az utolsó perczet használni arra, hogy az erdélyiektől engedményeket nyerjen oly ígérek fejében, melyekről tudhatta, hogy már elintézett dolgok. Valószínű, hogy ő ily positiv s félremagyarázhatatlan ígérek tételére Bécsből nem kapott sem utasítást, sem felhatalmazást: s hihetőleg titkos utasítása is az általánosságokban mozgott. Föltehetjük, hogy mikor ő elindult, még nem tudta a Reninger elutazását: de az erdélyi hangulat hatása alatt, mely még mindig a bécsi udvartól várta a függő kérdések rendezését, készítette ezt a diplomáciai tervet, melynek sikerülése esetére a jezsuiták egy időben vonultak volna be Stámbulba és Kolosvárra.

Ez az otromba fogás még sikerülése esetében sem használt volna semmit: mert végre is mindig módjában lett volna Erdélynek az életbeléptetésnél megsemmisíteni az engedmé-

¹⁾ Páskó idézett emlékirata.

nyek eredményeit — míg így sokkal nagyobb elkeseredést szült, hogysem annak hatása az erdélyi politikán éveken át érezhető ne lett volna. Páskó írja, hogy Kászoni számára a válasz készen volt, mikor tudósítása megérkezett — s annak első következménye az lett, hogy azt félretették. Kászoni még azután is rontott a dolgon. Páskó jelentéseit megmutatták neki — s ő most úgy akart czélt érni, hogy azok hitelességét vonta kétségbe. Ezzel aztán végkép lejárta magát. Az eddig ünnevelt ember azt tapasztalta, hogy mindenütt hidegen bának vele. ¹⁾

De még néhány napot kelle Fogarasban várnia: addig, míg a válasz elkészült. Hogy mit kell válaszolni, afelett rendszeren a fejedelmi tanács dönt: de annak szövegét a korlátnok fogalmazta, ő önté azt formába. Úgy történt most is. A főokmány, Apafi felelete Kászoni emlékiratára s a másik a császári rescriptumra készült válasz, mely csak udvariassági tény, mindkettő Bethlen János tollára vall. Mindkettő államférfiúi nyugodtsággal, higgadsággal van fogalmazva, kivált az első a Kászoni számára készített válasz, mely komoly, de erélyes s helyenként erős. Bizonyos művészettel van kezelve, tudja, hogy meddig mehet s az udvariasság határát nem lépi át — de ezen belől erős igazságokat mond. Keserűség szemrehányás nélkül, őszinte, s az egészen a sértett önérzet hangja vonúl át. Elemeire szétszedi Kászoni emlékiratát s eljárása egész hitványságát ezzel tárja fel. Mennyi ígéret, mennyi biztatás s mi jött ki azokból? Aztán felsorolja, hogy a vasvári béke alapján miket kellett és lehetett volna tenni Erdély érdekében: melyeknek mind ellenkezője történt, csak úgy, mint a tizenhárom vármegyében történt ő felsége resolútiójával, hol ennek kiadása után még jobban üldöztetnek a protestánsok, mint elébb. Itt Erdélyben pedig a bevett vallások közül egy sem panaszkodhatik üldözésről, legkevésbbé a catholicusok, kiknek jogait az ország törvényei biztosítják, melyek megtartása felett öröködik. A kért templomot is törvény biztosítja a protestánsoknak, kiktől ő vissza nem veheti. ²⁾

¹⁾ Páskó idézett emlékirata.

²⁾ Bethlen János I. 277—85. ll.

A császár rescriptumára a rendek nevében készült válasz hódolattal utal a Kászoni számára írt emlékiratban kifejtettekre.¹⁾ Ez a febr. 17-iki különben is eléggé zajos ülés végén mutattatott be. Az elnök tekintettel arra, hogy a császár levele a nem catholicus rendeknek szól, indítványozá, hogy azonnal olvastassék fel. De a catholicusok, hivatkozva arra, hogy a főurak közül sokan távol vannak, az elhalasztás mellett szavaztak s csakugyan ez ment határozatba.

A febr. 19-iki ülés első tárgya ezen elnöki indítvány volt. Míg a kérdés felett tanácskoztak, a catholicusokat kizárták az ülésből: de a határozat oda ment ki, hogy a catholicusok jelen lehetnek. Azonban akár vannak jelen, akár nincsenek, tartoznak a választ megpecsételni. Nem sokára megjött Kászoni is s az azalatt elkészült és megpecsételt levelet átadta neki az elnök. Kászoni másolatot is kért, minthogy ő nem posta, mert e nélkül át sem veszi a levelet. A rendek igazat adtak neki s kiszolgáltatták a másolatot.

Kászoni követsége véget ért, s ő sietett is elutazni. De fogarasi tartózkodásából tanult az ország. Megtanulta, hogy magára van hagyva, külső támaszra nem számíthat — saját erejében kell önfentartása eszközeit feltalálni.

A rendek ezalatt is megszakasztás nélkül folytatták tanácskozásait. Febr. 13-án a fejedelemasszony koránszületett leánykájának temetése volt, a többi napokon leginkább a postulatumokat tárgyalták, melyek során az árúk limitációja ismét szóba került, mely elrendeltetett ugyan, de úgy, hogy azt az anyag limitációja előzze meg, melyek eszközzésére, a székelyek ellenzése daczára, delegatio fog kiküldetni.

Végre 17-én szóba jött az adó kérdése: ideje volna már, szólalt fel az elnök, ehhez is hozzá látni. Ezzel kapcsolatban a porta contentatiójára beszoigáltatott ékszerek visszatartásának kérdése került újabban szóba. s végre Bethlen János indítványára elhatározták, hogy a tanácsurak közül négy s mindenik nemzetről hat-hat embert küldenek ki az előmunkálatok elkészítésére, melyek a következő napon fognak bemutatni. Most már tisztában lehetnek azzal, hogy a 80,000

¹⁾ L. Törvények és Okiratok XIV. b).

tallér portai adóból semmi sem fog elengedtetni, ezért a kivetésre új kulcsról kelle gondoskodni, s azonnal meg is választották a bizottság tagjait.

Ez a bizottság febr. 20-án mutatta be munkálatát. De a hol annyi érdek összeegyeztetéséről volt szó, nem lehet csodálni, hogy többen elégedetlenek voltak azzal. Különösen a szászok portáik új összeírását kívánták s ez napon sem délelőtt, sem délután nem is mentek semmire, sőt oly hevesse fajult a vita, hogy Daczó János Lázár Istvánt párbajra hívta ki. Csak febr. 24-én dőlt el az adókivetés ügye, mikor az egyes adó-elengedésre vonatkozó kérvényeket is tárgyaltak.

Febr. 21-én megválasztották a delegatiót, melynek feladata volt Kolosvárnak, mint végvárnak, ügyét tárgyalni. s mely a kolosvári biztosokkal együtt nagy szorgalommal és kitarással folytatta a javaslat előkészítését. De a kolosváriakkal nem tudtak kiegyezésre jutni s az ügy 24-én az adóügy elintézése után a rendek elé került. Itt sem mentek semmire, mert Bánfi Dénes nagyban informálta a rendeket s végre elhatározták, hogy a tárgyalást elhalasztják. Ez nap még egy szokatlan dolog történt: az elnök tudatta a rendekkel, hogy a fejedelem új előterjesztést akar leküldeni. Ez ellen egy értelemmel felszólaltak: törvénytelen, nem volt a meghívóban, a követeknek nincsenek utasításaik s a fejedelem visszavonta izenetét.

A delegatio végre febr. 24-én bevégezte a kolosvári ügyet, s azt még némi tanácskozás után febr. 25-én a rendek elé terjesztette. Hét pontban terjesztették elé nehézségeiket, melyek lényege oda ment ki, hogy elfogadják ugyan a megnemésítést, de nem úgy, hogy praesidiariusok legyenek. A dolgot úgy intézték el, hogy Kolosvármegye főispánja legyen a város főkapitánya, s a városiak nem is viselik a praesidiarius nevet, csak bizonyos kötelességeket teljesítsenek.¹⁾ A delegatio munkálatát febr. 25-én a rendek elé terjeszték s azok jóváhagyván megpecsételték s kiadták. Protestatio nélkül még sem múlt el a dolog: miután — tiltakoztak a kolosváriak — ők a dele-

¹⁾ Az e tárgyalásra vonatkozó rendkívül érdekes okmányok: a kolosváriak előterjesztése s a delegatio válasza közölve vannak Jakab Elek által Kolosvár Története Oklevéltár II. 392. s köv. ll.

gatio által még nincsenek teljesen kielégítve, legyen szabad nekik jövőre is sérelmeiket a rendek elé terjeszteni.

A rendek még az nap febr. 25-én szerettek volna eloszlani, s felolvasták és megerősítették a megalkotott, számszerint huszonöt törvényczikket.

Az I. eltiltja a fejedelem szolgálait, hogy nemes ember rétvén legeltessen.

A II. megsemmisíti a múlt évi fejérvári X. articulust a nyomkövetésről ment »károst« s helyreállítja az Approbata rendelkezését.

A IV. cikk a gonosztevők büntetését írta körül.

A III. és V. a szászoknak adott kedvezmény. Fejérvár körül eltörölték a nem rég engedélyezett vásáros helyeket s szabad vásárt engedtek. A múlt évi törvényt, mely a jobbágyokat színes nadrág viselésétől eltiltá, módosíták. A IX. cikk országgyűlés idején szabad vásárt engedett.

A VI. és VII. az elbujdosott jobbágyoknak adott módot a visszatérhetésre.

A VIII. a székelyek regalissal meghívását tiltá. A IX. cikk országgyűlés idején szabad kereskedést engedett.

A X. a residentiás nemes ember elfogására vonatkozó törvényeket eltörlé.

A XI. a Tövisre telepített rácok ügyeit szabályozá.

A XII. a kapuszám utáni adót 16 tallérban állapítá meg. A XIII. cikk a perceptorokat nevezte ki. XIV. a tallért az ország szükségére 2 forintban, az aranyat 4 forintban veszik el (tehát a cursusnál drágábban). A XV. cikk az adóról szolt, megszbván a nem kapuszám utáni adózást, még pedig a bizottság által ajánlott módosításokkal. XVI. A jó pénz harminczadát állapítá meg: a ki jó pénzzel vásárol, félharminczadot fizet. XVII. Az arany s ezüst kivitelét tiltá el. XVIII. A hódoltság fizetését szabályozá s a XIX. a perceptorokat nevezte ki ugyancsak a hódoltságra.

A XX. cikk exactorokat rendelt ki, kik számot vegyenek a segesvári, fejérvári és radnóti adókirovások perceptoraitól, főként a restantiákat illetőleg.

A XXI. Az universitas taxájából négyezer tallért elengedett.

A verestornyai harminczadot a szebenieknek engedte a XXII. cikk.

Az udvarhelyi reformáltak és catholicusok közt felforgó viszály kiegyenlítésére bizottságot küldtek ki (XXIII.), valamint Szederjesre is, hol a református paptól a dézsmát Jósika István elvette. (XXIV.)

A XXV. cikk a károsodottak kártérítéséről szólt. ¹⁾

A fejedelem betegeskedése miatt azonban nem volt hajlandó még az nap átnézni a törvényeket, s a lepecsételést és megerősítést más napra halaszták. De a fejedelem más nap is gyöngéledett, s így a törvények átolvasása a fejedelem által akkorra halasztatott, mikor ő jobban lesz: sajtó alá is akkor fogván adadni. Ezzel az országgyűlés eloszlott. ²⁾

Ez alatt a gyűlés alatt, mint Bethlen ³⁾ s Czajbert írják, rettenetes sokat, talán a szokottnál is többet ittak — de, legyünk igazságosak, sokat is dolgoztak. Akkor is úgy volt, hogy néhány ember húzta a terhet, a többi sokat mulatott. Még a rendes üléseken is szóbeszéd, pajzánkodás, könnyű tréfa járta: de az alatt néhányan előkészítették az életbevágó törvényeket.

Ezek a fogarasi törvények abban is elütöttek a többtől, hogy fukarak voltak a szóval. Ez a huszonöt törvény alig töltött meg annyi papiroost, mint más törvénykönyvnek tíz articulusa: hanem aztán világosak, félremagyarázhatlanok voltak. Erdély új szervezetének alapjait fektették le: politikai, pénzügyi és közigazgatási tekintetben.

Mintha Kászoni nyitotta volna fel szemeiket — most már elkölt a tréfa. Kezdett bizonyos tekintetben jelszóvá lenni még a törökösöknél is, hogy: »a török az ellenség«; gyökeret vert bennök a gondolat, hogy a bécsi kormányt rábirhatják Erdély önállóságának tiszteletben tartására. Az aranyosmaróthi fiatal politicusok voltak ez eszmével leginkább eltelve: Bánffi Dénes, Bethlen Farkas, Teleki — s ők ábrándultak ki legelőbb. Szerencse volt nekik s az országnak, hogy

¹⁾ I. Törvények és Okiratok XIV. a).

²⁾ I. Törvények és Okiratok XIV. a).

³⁾ Bethlen I. 290.

belátták, hogy Erdély magára van hagyatva, önmagából kell fenmaradása erejét merítenie, mely képessé tegye őt közvetítő szerepét a két nagy monarchia közt folytatni.

Hozzá is láttak a munkához.

Szervezték a véget. Egészen Várad mintájára. Annak kimondása, hogy a kolosvári főkapitány kolosvármegyei főispán is egy személyben, azt jelentette, hogy az több egyszerű főispánnál, az fejedelmi helytartó ezen az egész területen, ugyan azzal a hatalommal s ugyan azzal a kötelességekkel, melyekkel régebben a váradi főkapitány birt.

Másik nagy munka volt: az adó szabályozása. A rettenetes török sarcz, mely a maga korához s Erdélyhez mérve terhesebb volt a francia milliárdoknál, kivételes rendszabályokat tett szükségessé, de azokat senki sem tekintette állandóknak. Mert szemben állottak azzal a ténnyel, hogy az ország, mely egy negyedét elvesztette, egy negyeddal fizet több adót, mint eddig. A kapuk terhét nem lehetett feljebb róni — tehát új forrásokról kelle gondoskodni. A megoldás gyakorlati volt: a kapuszám utáni adózás mellé behozták a jövedelmi adó egy nemét.

A harmadik a hódoltság szervezése. Az erdélyi hódoltság eddigelé nagyon kis terület volt — most már nagyon jelentékenynyé lett. Igen természetesen az előttök levő s mindenki által ismert példa szerint, a magyarországi mintára rendezék fizetéseivel, törvénykezésével.

Valóban, ezen a gyűlésen, ha sokat ittak is, de nagy munkát végeztek.

E gyűlés törvénykezési ügyei közt tárgyalták a Hunyadvármegyei főispánság kérdését, mely felett Kapi György és Kun István versenyeztek, s mely valóban Zólyomi Miklóst, a Zólyomi Dávid fiát, illette meg. Bizonynyal megkapta volna — mint Bethlen írja,¹⁾ — ha jelen van, de három napi vitatkozás után az Kapinak ítéltetett oda. Ez elhatározásnak később lettek és pedig igen válságos következményei.

Pünkösdkor Páskó is haza érkezett konstantinápolyi küldetéséből: nem sok eredménnyel, de tisztázva a helyzetet.

¹⁾ Bethlen János I. 290.

A nyári hónapokat pedig a fejedelem a várak megvizsgálásával töltötte el. Bejárta Somlyót, Szamosújvárt, hol azzal a szomorú hirrel fogadták, hogy Ébeny István, az első kolosvármegyei főispán, ki egyúttal Kolosvár főkapitánya is volt, haldoklott Kővárt s Apafi onnan visszatért Fejérvárra.¹⁾

De a fogarasi törvények életbeléptetése nem járt minden nehézség nélkül — nem főként a pénzügyi törvényeké. A XIII. articulus a marosvásárhelyi birót és tanácsot bizta meg, hogy az évi adó első felét, melynek befizetése szent János napra határozatott, vegye fel. Minthogy pedig a portán csak »jó pénzt« — aranyat vagy tallért — fogadtak el, a városnak kellett gondoskodni arról, hogy a mi apró- vagy rézpénzben gyűl össze, azt váltsa fel jó pénzzé — de a görögök segítségével. Nem volt elhatározva, hogy hányad részét váltsa be a város s hányad részét a görögök, s a város erre támaszkodva, semmit sem akart beváltani. Fejedelmi parancs kellett hozzá, hogy a város a beváltás egy részének foganatosisát elvállalja.

VIII.

Közelgetvén a portai adó beszolgáltatásának ideje, a fejedelem Fejérvárra szept. 18-ára részgyűlést hirdetett.

A fejedelmi tekintélyt az utolsó évek eseményei meglehetősen aláásták, s Apafi nem volt az az ember, ki azt fel tudta volna emelni, ellenben a fejedelmi tanács hatalma nagyon megnevedett, s ez csak annyiban volt baj, mert annak tagjai közt meglehetősen éles személyes ellentétek voltak: a régi Kemény Simon-pártiak, Bánffi, Teleki, Bethlen Miklós s a régi Barcsay-pártiak közt soha sem jött össze kibékülés létre, s az udvar, kivált Naláczy, az udvarmester, ezek személyes antagonizmusát sokszor kizsákmányolta.

Ébeni, mikor az ülés összeült, már meg volt halva. Utódjává Bánffi Dénes lett: de nagyobb hatalommal s befolyással. A régi váradi kapitányság egész hatásköre, úgy mint azt II. Rákóczy György birta trónörökös korában, s úgy mint azóta senki, lett felelevenítve. Ez a kivételes helyzettel, melybe

¹⁾ Bethlen I. 300.

Erdély ez időben a török behódoltatások miatt volt, igazolható s helyes intézkedés volt — de sértette a Bély Pál személyes érdekét, ki mint ország generalisa birta a felügyeletet eddig e vidékek felett, melytől most megfosztatott. Bánffi gögös és ingerlékeny, Bély nehéztermészetű és haragtartó — nem csoda, hogy a két ember közt engesztelhetetlen gyűlölet fejlett ki.

E gyűlésen jelent meg először Páskó. Leveleiben nem egyszer panaszkodott szorongattatásai közepett, hogy tanácsait nem fogadják meg, s ezzel az ország végromlását készítik elő, s ezért Bánffi neheztelt rá. A mint a gyűlésben meglátta, szemrehányásokkal illette, s felszólította, hogy vádjait részletezze, bizonyítsa. Páskó nyugalommal fogadta a méltatlan kifakadást. »Éreznéd csak, a mit én ott szenvedtem — felelé, — most nem támadnál rám.« Másnap még otrombább kifakadásokban tört ki Bánffi, s karját is felemelte Páskó ellen, de ennek hidegvére önmérsékletre kényszeríté.

A Zólyomi-ügy is szóba került, kinek Apafi Szamosújvártt visszaigérte a hunyadvármegyei főispánságot, s kinek eleinte e gyűlésen is vissza akarta adni. De ellenkező áramlatok: Bethlen Farkas és Naláczy az udvarmester befolyása ígérete megmástitására birták. Kún maradt a főispán. ¹⁾

E gyűlés kevés törvényt hozott.

Az I. cikk a porta contentatiójára szóló adót vetette ki, mely három hét alatt lesz befizetendő.

A II. a garas és poltura pénz beváltásáról intézkedett.

A III. az elhalt Szalárdy (a történetirő) helyett Virgínás Istvánt s a hódoltságra Erdélyi Györgyöt nevezte pénztárnokká ki.

A IV. a perceptornak ügyeit szabályozta.

Beigtatták a »Kolosvár állapotjára vonatkozó edictumot« is, mely az utolsó kiegyezés alapján szükségessé vált szabályzat életbeléptetését czélozta s azokat tiz pontha foglalta. ²⁾

A gyűlés szept. 27-én oszlott el.

¹⁾ Bethlen I. 300—307. II.

²⁾ I. Törvények és Okiratok XVI.

Bánffi Dénes beigtatását a fejedelem közvetlenül Ébeni temetése után akarta megtartani s ő mind kettőn személyesen jelen akart lenni. El is indult Fejérvárról — de útközben egyetlen fia : Gergely meghalt. A temetést Kolosvár november 28-ára tűzte ki,¹⁾ mely ugyanakkor nagy ünnepélyességgel meg is tartatott. A fejedelmet egészen lesújtá e váratlan csapás : egy hónapon át a közügyektől visszavonulva siratta fiát — kit utódjának szemelt ki — de ezt megelőzőleg az évi adót Baló László főkövettől idejében beküldé, ki decz. 1-én beérkezett.²⁾

IX.

A fejedelem Fogarashól decz. 5-ről 1667. január 5-ére Maros-Vásárhelyre egyetemes országgyűlést hirdetett a török adó kivetése s a végházak rendezése ügyében.³⁾ Minthogy octavalis terminus tartása magában a meghívóban is ki volt emelve, az információk sem maradtak el.⁴⁾ Teleki befolyása hazajövele óta folytonosan emelkedett — kevesebb göggel mint Bánffi, több erélylyel mint Bélydy készítette pályáját elő : s már akkor tájt annyira köztudomású dolog volt az, hogy kivált peres ügyekben támogatását befolyásos és hatalmas emberek igyekeztek megnyerni a részekből s a szomszéd Magyarországból is. Így fordult hozzá Rédey Ferencz, a huszti kapitány, midőn ki akarta eszközölni, hogy Csernel Pál, a Rákóczy házhoz egyik legragaszkodóbb családnak tagja, Erdélybe mehessen s ott szolgálatot nyerhessen.⁵⁾ S bizonynyal hasznára vált Telekinek, hogy a megelőző év májusában tartott murányi értekezleten ő képviselte Bethlen Miklóssal együtt Apafit,⁶⁾ hol nem kevesebbről volt szó, mint arról, hogy Erdély is bevonassék a mozgalomba, mely Magyarország régi jogainak helyreállítását vette célba.

¹⁾ Egy meghívó nov. 5-ről a marosvásárhelyi Teleki ltárban Miss. 326. szám alatt.

²⁾ Rozsnyay 304. l.

³⁾ L. Törvények és Okiratok XVII.

⁴⁾ L. Törvények és Okiratok XVIII.

⁵⁾ L. Törvények és Okiratok XIX.

⁶⁾ Bethlen János I. 366. V. ö. Pauler Wesselényi összeseküvése I. 92. l.

Attól fogva a hangulat is barátságosabb lett Erdély iránt. Nagyobb készséget és élőkénységet tanúsítottak, mint előbb a sérelmek orvoslása körül. 1667. február 28-ára nyolczados törvényszéket hirdettek Beszterczebányára, hol az interessatusoknak módja leend megbeszélni a teendőket. Weselényi febr. 4-iki levelével meghivta az erdélyieket, hogy ott majd adják elé sérelmeiket, hol a nemes ország »contentumával« fog az eldöntetni. ¹⁾ Ez a nádor utolsó levelei közé tartozott, mert néhány hét múlva már megholt: de a véletlen úgy hozta magával, hogy épen ez napról Apafi is irt Erdély sérelmeiről neki. ²⁾

A felső-magyarországiak törekvései iránt már ekkor részvétellel viseltetett s a beszterczebányai terminuson képviseltette is magát. De mire ezek elindultak, már véget ért a marosvásárhelyi gyűlés, mely belső reformokkal foglalkozott.

Fontos kérdés volt gazdasági tekintetben a nyomkövetés: a lopott marhák feltalálása s a két első törvényczikk az erre vonatkozó törvényeken módosított, míg az V. a máramarosiak kivételes helyzetén tett módosításokat.

A III. czikk a falvakban tartott vásárokat tiltá el.

A IV. szabályozza a Váráddal való közlekedést.

A VI. Deést mint nemes várost felmenté a közmunka s az országgyűlésre regalisokkal való meghívás terhe alól.

A VII. megújítja az ünnepek s vasárnapok megújítására vonatkozó törvényeket, míg a VIII. elrendelé, hogy az aknákról a nemeseknek a só a régi mód szerint szolgáltatassék ki. A IX. Doboka vármegyének székvárosával való perlekedését szabályozá.

A X. czikk kimondá, hogy az Approbata -- a mennyiben a törvény egyes czikkeit nem módosítá --- érvényben van.

A XI. és XVI. az enyediek, a XIII. a kolosváriak adóhátralékáról intézkedett.

A XII. a jobbágyok utáni örökösödés kérdését tárgyalá.

A XIV. a Zaránd vármegyében levő őrség eltartásáról intézkedett.

¹⁾ I. Törvények és Okiratok XXI. a).

²⁾ I. Törvények és Okiratok XXI. b).

A XV. megújítja a kártalanításra vonatkozó törvényeket.

A XVII. a Rikában és Barczaságon levő utak jó karban tartásáról szól.

A XVIII. a sokadalmak alkalmával biztosítja a szabad választást.

A XIX. a szökött jobbágyokról intézkedik.

A XX. a csíkieknek hámorukhoz szabad faizást enged.

A XXI. és XXIII. a szászok panasza következtében a dézsmálást szabályozá.

A XXII. a perceptorok számadását rendelé el.

A XXIV. szabatosan körülírta a hatalmaskodási eseteket.

A XXV. Hedry Benedek honfiusításáról szólott.

A XXVI. Ulaházát s Nagy-Mezőt kivette a fiscalitások közül.

A XXVII. a fiscalis jószágokból elköltözött jobbágyok visszatelepítéséről szól.

A XXVIII. a deési és váradgyai hidak helyreállítását rendelé el.

A XXIX. a harminczad fizetést szabályozá.

A XXX. a megnevesített fiscalis jobbágyok viszonyát szabályozá.

A XXXI. a székelyek szolgatartási jogát korlátolá.

A XXXII. elrendelé, hogy utólagosan, előleges értesítés nélkül, csak a fejedelemtanács beleegyezésével lehet propositionokat az országgyűlés elé terjeszteni.

A XXXIII. a parasztok ruházkodására vonatkozó törvények alkalmazásáról szól.

A XXXIV. a gerlaiaknak adott kiváltság megerősítéséről szól.

A XXXV. bizottságot nevezett ki, mely a kolosvári őrség fűvelő helyének vitás kérdését szabályozza.

A XXXVI. elrendelé Somlyó vára megerősítését.

A XXXVII. megerősíté a Bánffi Dénesnek mint kolosvári főkapitánynak adott utasítást s becikkelyezé a mult évi részgyűlés edictumait.

A XXXVIII. a porták zsarolásait fékezé.

A XXXIX. cikk kivetette az évi adót portánként 15 tallérban, s ezzel aránylagosan a többi adózókra. Továbbá a XI., XLI., XLVII. cikkek is az adó kivetésről szólnak.

A XLIII. elrendelé, hogy az adó kellő időben kiüllessék be a portára.

A XLIV. a vadászat tilalmáról szól.

A XLV. a Belényesi Zsigmondné és mostoha fia közt fenforgó per ügyében intézkedett.

A XLVI. a hódoltság adóját szabta meg.¹⁾

E törvények közül az első 38 a vármegyék, egyes nemzetek s a fiscus részéről beadott postulatumok (sérelmek s törvényjavaslatok) orvoslására vonatkozott, de egy, a XXXII. fontos közjogi újítást involvált, korlátozván a fejedelem országgyűlési propositionális jogát — s csak az utolsók tárgyalták a fejedelmi propositionokat. De nagy feltűnést keltett Bánffi Dénes fenhéjázó magaviselete, ki a gyűlés megkezdése után jött s mint a végek kormányzója, nagy pompát fejtett ki bevonulásával, Vásárhelyt is egész udvarral vette magát körül, s még növekedett a feltűnés, midőn egy ebéden Apafi a Bánffi Dénes fiát mint leendő örökösét köszönté fel.²⁾ S valóban Bánffinak az új viszonyok által teremtett helyzete nem volt olyan, mely félreértésekre ne adott volna alkalmat, s melyet a most hozott törvények csak neveltek.

Azonnal meg is látszottak ennek következményei is. A XXXII. articulus elrendelé Somlyó megerősítését, s Bánffi mint a végek főparancsnoka, kezdett is önhatalmúlag intézkedni. Intézkedései megerősítését a fejedelemtől kérte — s ez azokat tanács-uraival közölte. Ezek kezét azonban a XXXII. articulus megkötötte s intézkedései nagy része nem léphetett életbe.³⁾

E gyűlés nyolczados terminusának azonban volt egy következményeiben nevezetessé vált eredménye is. Bethlen István női ágon levő örökösei: Zólyomy Miklós és Barkóczy Sándorné Vajda-Hunyadra nézve kiegyeztek együtt, melyet aztán ez utóbbi Thököly István szerzett meg (1667. jan. 24.). De

¹⁾ I. Törvények és Okiratok XXII.

²⁾ Bethlen János I. 309—10. II.

³⁾ I. Törvények és Okiratok XXIII. •

Zólyomy — kit bizonynyal szenvedett zaklatásai készítették a lépésre — megbánta a kiegyezést, de a megkezdett pert a hunyadmegyei törvényszéken ellensége s versenytársa: Kapy György befolyása következtében elveszté. Nem kevesebbről volt szó, mint Hunyad vára feléről, melyet Thököly Istvánnak kellett volna átengednie, s midőn perét a fejedelmi törvényszéken is elvesztette, még a vár megosztása előtt, de nem sokkal a gyűlés eloslzása után, s daczára, hogy a perlekedő felek — Barkóczy, Thököly jelen voltak — Zólyomy eltűnt Erdélyből a nélkül, hogy perének kimenetelét bevárta volna. A sorstól sokat üldözött ember nem igazában, hanem bírái igazságosságában kételkedett.

X.

Apafi elhatározta magában felkarolni az »interessatusok« — így nevezték magokat a felső-magyarországi békétlenek — ügyét. Inkább tájékozni magát, mint tényleg beavatkozni, küldé el még 1666. december végén Inczedy Pétert a portára, épen akkor, midőn Baló benn volt az adóval.¹⁾ De a januári gyűlés bevégzése után, s mielőtt még a besztercebányai követek visszajöttek volna, már elhatározta az interessatusok ügyét teljes erejével támogatni a portán. Magyarországnak a német birodalomba kebelezése, a francia király megnyerése s a török támogatás kieszközlése Apafi által: mind ez szóba került. De ama ködben elvesző tervek mellett gyakorlatinak csak az utolsó bizonyult. Apafi Baló Lászlót útnak indítá a portára, még pedig igen határozott és kötött útasítással.

A porta akkor a velenczésekkel volt háborúba elegendve s Kandiában harczolt — egy okkal több arra nézve, hogy a sikerben ne lehessen bizni. De Apafi, bizonynyal kapott biztatások alapján, oly előnyöket helyhezett kilátásba, mely a velencei hadjárat sikerét is túlszárnyalta volna: egész Magyarország meghódolását Horvátországgal együtt a török fenhatóság alá. Balónak az volt a feladata, menedéklevelet eszközölni ki Kandiában a nagyvezérnél a bemenendő követek

¹⁾ Rozsnyay 304.

számára s berátot, hogy a porta ez országokat pártfogása alá veszi. S midőn követei a beszterczei terminusról haza jöttek, még sürgetőbb és határozottabb parancsot küldött a pénzzel is ellátott követ után.¹⁾

Mikor Apafi az első utasításokat írta, csak annyit tudott, hogy Zólyomy kiszökött Erdélyből. A hír első hatása alatt Szilvász Bálintot s Bethlen Domokost — kikről azt hitte, hogy Zólyomyval egy kézre dolgoznak — elfogatta.²⁾ Idő közben Bánffi Dénes által értesült, hogy Zólyomy Váradra szökött, s épen pótutasítása írása közben (ápr. 7.) tudósították, hogy Váradról is elkészül. Maga a pasa irt a fejedelemnek Zólyomy mellett, kinek ügyét melegen felkarolta. Apafi sietett is válaszolni, jogait, a törvénykezés menetét tüzetesen leírva s Cserey Györgyöt küldé hozzá követül.³⁾ De belátva a szökés horderejét s annak következményeitől tartva, ápril 20-ára Fejérvárra egyetemes országgyűlést hívott össze.⁴⁾ De mire a rendek összeültek, már tudta, hogy Zólyomi a váradi pasától Temesvárra ment Kucsuk pasához, s ismerve ennek érzelmeit, tisztában lehetett azzal is, hogy Zólyomy Temesvárt nem fog megállapodni. Mindamellett, hogy Kucsuk támogatásához kevés reménye lehetett, Apafi siette hozzá küldeni Cserményi Mihályt, mentségeivel, a dolgok tüzetes leírásával s azon ajánlattal, hogy csak jőjjön Zólyomy haza, senkitől sem lesz bántása.⁵⁾

Zólyomy menekülése országszerte nagy hatást tett s Apafi bizton számíthatott a rendek támogatására. Az összegyűlt rendek elé terjesztett propositio három pontot foglalt magában: 1. mennél előbb főkövetséget küldjenek a portára, mely képes legyen ott a Zólyomy törekvéseit meghiúsítani; 2. szavazzanak meg pótadót, mert a múlt alkalommal megszavazott adó nem fedezi sem a török adó, sem az udvartar-

¹⁾ L. Törvények és Okiratok XXIV. a)–c). V. ö. Pauler-Wesselényi I. 150. l.

²⁾ Bethlen I. k. 320. l.

³⁾ L. Törvények és Okiratok XXV.

⁴⁾ L. Törvények és Okiratok XXVI.

⁵⁾ A Cserményinek szept. 17-én adott utasítás Török-Magyarkori Államokmánytár IV. 234. l.

tás költségeit; 3. hozzanak törvényt az illegitimum mandatumok kivevői ellen, s az ilyeneket szigorúan büntessék.

A rendek meglelégedéssel értesültek, hogy a fejedelem főkövetet küld a portára, s csak azt kívánták, hogy ez kisértse meg, hátha Zólyomyt hazatérésre birhatná? ha pedig nem jőne haza, hűtlenségi perben fogják elmarasztalni (I. art.). A kinevezett főkövetnek, Nemes Jánosnak, pedig jó pénzt adjanak (IX. art.).

Azután mindjárt az adókérdés szabályozásával foglalkozott. Az egyházi nemeseken szigorral hajtsák be az egy talléros adót (II. art.). Elrendelék az 1657 óta kinevezett pénztárnokok végleges megszámloltatását még jószágaik lefoglalása mellett is (III. art.). Elrendelék pénztárnokok választását (IV. art.). Egy talléros pótagót vetettek ki (V. art.), s ezzel aránylag kivetették a jövedelmi és személyadót (VI. art.) A VII. cikk az adó felszedéséről s a VIII. a görögök adózásáról szólt.

Azután a törvénytelen parancsok kivevői ellen hoztak törvényt (X. art.).

Ezzel a fejedelmi propositiók ki voltak merítve s áttértek a postulatumok tárgyalására.

A XI. cikk azok ellen a főispánok ellen szólt, kik törvénytelen végrehajtásokat eszközöltek, elrendelve azok szigorú megbüntetését.

Fejérvármegye felső járásába kirendelt circálók egy főurat sértő kifejezéssel illettek. Megidéztek a közelebbi országgyűlésre (XII. art.).

A debreczenieken a rájok kivetett 4000 frt vétessék meg (XIII. art.).

A XIV. articulus a Partium dézsmájáról szólt.

A kolosváriak az utóbbi országgyűlések rájok nézve sérelmes végzéseinek módosítását kérték: ¹⁾ de nem nyerték meg (XV. art.).

A donatiók s privilegiumok, ha nincsenek a cancellár vagy titkár aláírásával ellátva, érvénytelenek (XVI.).

A XVII. törvény a Csehibe rendelt őrség ellátásáról szólt.

¹⁾ L. Törvények és Irományok XXVII. b).

Udvarhelyi György praefectus számadásra vonassék (XVIII. art.).

A Kolosvárból elszökött katonák visszaadassanak (XIX. art.)¹⁾

A gyűlés utolsó napjain 27. és 28-án megpecsételték a portára irt s Nemes János által magával viendő leveleket, melyekben ismételve bőven kifejtették a perlekedés különböző stadiumait, kimutatva, hogy itt nem politikai, hanem törvénykezési esetről van csak szó.²⁾

A Thököly - pernek, Zólyomy menekülésének volt egy másik kényes oldala is. Thököly István az egész Zólyomy örökséget kérte a fejedelemtől Miklós menekülése után, de nem nyerhetvén meg, azzal fenyegetőzött, hogy majd meg fogja ő szerezni Máramarosból, melynek főispánja fia Imre volt. Itt gyorsan kellett tenni. Apafi május 11-én kiadta a parancsolatot a Fejérvárhoz közel eső hadaknak, hogy azonnal felüljenek s Kolosvárra siessenek,³⁾ s mielőtt Theököly és a máramarosiak csak sejtették volna is, Nagy Tamás és Bethlen Gergely vezérlete alatt Husztba őrséget küldött. A vár Rhédey Ferencz s Bethlen Drusiána kezén volt, s ezek azt kedvük ellenére befogadták.⁴⁾ Ettől fogva nem is gondolt rá Apafi, hogy Husztot kezéből kiereszsze; s midőn a vármegye hallani sem akart arról, hogy a várat éllemmel lássa el, a fejedelem biztosokat küldött oda, kik a vármegyét a nélkülözhetetlenné vált intézkedések megtételére rá birják.⁵⁾

Csaknem egy időben ez intézkedéseivel Apafi egy közmívelődési tekintetben fontos intézkedést tett: az oláhok fehérvári monostorában oláh nyomdát és iskolát állíttatott fel,⁶⁾ így akarván a reformált vallás elterjedésének útját egyengetni. S ugyanakkor a hódoltsági határok igazítására bizottságot küldött ki.⁷⁾

¹⁾ L. Törvények és Okiratok XVII. c).

²⁾ L. Törvények és Okiratok XVII. d) e).

³⁾ L. Törvények és Okiratok XXVIII.

⁴⁾ L. Törvények és Okiratok XIX.

⁵⁾ L. Törvények és Okiratok XXXIII. és XXXVI.

⁶⁾ L. Törvények és Okiratok XXX.

⁷⁾ L. Törvények és Okiratok XXXI.

Ez alatt a portán lassan haladtak a dolgok. A kajmekám Nemest Drinápolyban jún. 7-én fogalta. Ez napon egyszerű bemutatásnál egyéb alig történt: csakhogy épen szóba jött a Zólyomy-ügy. Másnap Zólyomy és Nemes szemben állottak egymással a kajmekámnál — s a kajmekám tüzetesen kihallgatta egymásnak ellentmondó vallomásaikat, s azzal bocsátá el őket, hogy az igazság kiderítésére emberét fogja Erdélybe küldeni,¹⁾ »megtudni, ha mit tőle vettetek-e el kanonotok s törvényetek ellenére, s ha igen, megadjátok-e neki vagy sem?» Addig pedig — rendelé a kajmekám — legyetek veszteg. Egy hétig veszteg voltak — s akkor megkapták a választ. De nem a milyent vártak, hanem megkapták fetva alakjában. A kajmekám nem mert maga dönteni, s az ügyet a kadieszker s a főmufti (sheik ul Izlám) elé vitte, ki úgy döntött, hogy Zólyomynak vissza kell adni jószágait.²⁾

XI.

A fetva Zólyomynak felnyitotta szemét, s az erdélyieket nagyon elcsüggesztette. Apafi azonnal egyetemes gyűlést hirdetett Ratnótra júl. 15-re, hova öt nappal elébb megérkezett a csausz, Brankovics György a tolmács s Kádár István Zólyomy követe. A csausz rögtöni kihallgatást kért. Magánost-e? — Nem, felelé, — meghallhatja az egész ország. A hivatalos fogadtatás alkalmával a csausz átadta a kajmekámnak júl. 15-iki levelét, mely Zólyomy teljes kielégítését elrendelé.³⁾ Utána Kádár Istvánt fogadta Apafi, ki Zólyomy követeléseit adta elé, melyek azonban sokkal túlzottabbak voltak annál, mint a milyenre el voltak készülve. A hunyadi és huszti jószágokon kívül a székelyhidiakat s diószegieket kívánta, s teljes kárpótlást bebörtönöztetéseért.⁴⁾

Képzeltető a rendek elképedése, midőn Bethlen János

¹⁾ L. Törvények és Okiratok XXXII.

²⁾ Bethlen I. 326. Salamon a Török hódítás című művében 249. s köv. ll. tüzetesen leírja a török bírói tárgyalás menetét, s itt ez alkalmaztatott. Nemzetközi jog tekintetében fontos körülmény.

³⁾ Közölve Bethlen I. 327.

⁴⁾ L. Törvények és Okiratok XXXIV.

korlátnok a dolgok ez állásáról a fejedelem megbízásából jelentést tett előttök s az érkezett leveleket felmutatta, s Brankovics a tolmács szóbelileg közölte a részleteket. Hoszszas tanácskozás után abban állapodtak meg, hogy Zólyomy perét újabb tárgyalásba fogják vétetni, s erről a portát is értesítik. De a Zólyomy-féle jószágok ügyében sokan voltak érdekelve, s ezek rávették a fejedelmet, hogy ő a rendek határozatát ne erősítse meg, hanem jelentesse ki ezek előtt, hogy miután az ügy egyenesen a fejedelem személyéhez van útasítva, a választ ő magára vállalja. A fejedelem ez elhatározása a rendeket aggodalommal töltötte el, s tanácsurain közbevetésére Apafi arra határozta magát, hogy saját válszaival együtt a rendek elhatározását is a porta elé terjeszti.

Kádár azonban nem tért vissza a csauszszal: Apafi által jószágadományozásokkal megvesztegetve, Erdélyben maradt. ¹⁾ Kádár benmaradásának lett egy jó következménye: vallomásaiból kitünt Szilvássy Bálint ártatlansága, s ő egyelőre szabad lábra helyeztetett. ²⁾ De a Zólyomy ügy azért nem fordult jobbra. Hijában ígérte Nemes János, hogy ha Zólyomy Erdélybe haza küldetik, javai visszaadtnak, a kajmekám aug. 20-áról újabb rendeletet küldött Apafinak, hogy Zólyomy javai adassanak vissza azonnal, tekintet nélkül arra, hogy ő hazament-e vagy sem, mert a ki egykor a portán keresett oltalmat, azt onnan kiszolgáltatni nem fogják.

Apafi egyelőre nem sietett a rendelet végrehajtásával. Bizott a Kandiában tartózkodó fővezér pártfogásában, kihez Baló, útasítása értelmében, elutazott s kinél ez jún. 1-én volt első kihallgatáson. Ez nap az ajándékok átadásával telt el, s csak másnap volt az érdemleges kihallgatás, melyen csak a tiha s a tolmács Panajol voltak jelen. E kihallgatás tárgyát az interessatusok ügye s az ezek által tett ajánlatok tették. A vezérre az előadás nem tett kedvezőtlen benyomást: »de hát miért nem tették az ajánlatot elébb, a béke megkötése előtt?« kérdé, de sietett megnyugtadni, hogy a választ nehány

¹⁾ Bethlen I. 330. s köv. II. Lásd a kajmekámnak adott választ Török-Magyarkori Államokmánytár IV. 374. s köv. II.

²⁾ Bethlen János I. 333. I.

nap múlva meg fogja kapni.¹⁾ Meg is kapták néhány nap múlva, de a válasz csak kitérő volt, s üres biztatásokat s ígéreteket foglalt magában.²⁾ Baló azonnal visszaindult, de a hajó, melyen ő jött, hozta Panajotnak levelét a császár portai tolmácsához, melyben ezt Baló titkos küldetéséről értesíté.³⁾

XII.

A szathmári kapitánynak — ez időben Csáky István volt — feladatai közé tartozott szemmel kísérni, hogy mi történik Erdélyben? Hogy Csáky a Zólyomy ügyről s az interessatusok erdélyi összeköttetéseiről valamit jelentett, azt sejtette Apafi, de hogy mit, azt nem tudta, pedig szerette volna megtudni, s Horváth Ferenczet augusztus 22-én, színes ürügyek alatt Bécsbe küldte. Horváthot mindenféle ürügyek alatt Bécsben tartották sept. végeig s oct. 1-én nem sokat mondó válaszokkal hazabocsátották. A szerencsétlen embert útközben álöltözetű rablók leveleitől megfosztották, úgy hogy számára oct. 11-ről új leveleket kelle kiállítani.⁴⁾ Ezt a levélrablást az interessatusok hajtották végre: de Erdélyben a császáriakra gyanakodtak, abból a feltevésből indulva ki, hogy ezek ez úton akartak Apafi s a bujdosók közt levő összeköttetés szálaira rájőni.

Erdélyben mind erről még nem tudtak semmit s Horváthot még csak várták haza, midőn Apafi tanácsa elhatározta, hogy az interessatusok ügyét a fővezérnél újra megsürgeti. Nem akarták, hogy a tél elműljék a nélkül, hogy ne történjék valami s hogy a porta végelhatározást ne adjon. Elküldék tehát Inczély Pétert s egy utasításban, melyet számára oct. 9-én állítottak ki, még benne volt, hogy mindent Panajottal egyetértve intézzen.⁵⁾ Már egy pár hét telt el

¹⁾ Bethlen I. 370. s köv. ll.

²⁾ L. Törvények és Okiratok XXXV.

³⁾ Pauler Wesselényi összeesküvése I. 153. l.

⁴⁾ L. Törvények és Okiratok XXVII. Horváth követségét s megboltatása történetét l. Pauler Wesselényi összeesküvése I. 159. s köv. ll.

⁵⁾ L. Törvények és Okiratok XXVIII. a). Hogy Inczély oct. 9-én e pótutasítás kelte napján már Drinápolyban volt, lásd Török-Magyarokri Államokmánytár IV. 391. oct. 9-iki jelentését.

Inczédy elindulása óta, midőn jött a hír Bocskaytól s más »jó magyar« uraktól Panajot árulásáról. Azok a tanácsurak, kik épen Fejérvártt az udvarnál voltak, a cancellár, Bánffi Dénes és Bély Pál nem tudtak megegyező véleményre jutni s másnap, oct. 29-én, új fejedelmi tanácsot tartottak, melyben elhatározták a teendőket. Inczédy után új utasítást küldöttek a megváltozott viszonyok szerint, új leveleket írtak, megrendelve, hogy a magával vitteket kézbe ne adja, s azokat nagy gyorsan utána küldék.¹⁾

A hírt Panajot árulásáról s Nemes János drinápolyi levelét (oct. 19-éről), hogy Zólyomyt elégitse ki, csaknem egy időben kapta Apafi. Ez utóbbi közelebről érdekelte, s olyan természetű tárgy volt, melyről gyorsan kellett intézkedni. Nov. 15-ére részgyűlést hirdetett Fejérvárra, melyre meghívta azokat is, kik épen abban az időben Medgyesen nyolczados törvényszéket tartottak,²⁾ s a meglepett uraknak és rendeknek bemutatván Nemes János leveleit, bejelentette azzal a hozzáadással, hogy ő már elhatározta, hogy Hunyadot visszaadja Zólyomynak.³⁾ Az urak közül egyik-másik érdekelve volt a Zólyomy jószágok iránt s helybe kellett hagyniok, hogy Alsó János, a két év előtti kapitihá Drinápolyba küldessék utasításokkal. A részgyűlés ezzel eloszlott oly elhatározással, hogy Medgyesen a nyolczados törvényszéket folytatni fogja. De nem lehetett: Bély Pál — kinek magának is fenforgott azon egy pere — rávette a fejedelmet, hogy a nyolczados törvényszéket eloszlassa.⁴⁾

Apafi pedig Hunyadot tényleg kezébe bocsátotta (nov. 25.) Tunyogi Györgynek, a Zólyomy megbizottjának s megígérte, hogy a Bánffi Dénes kezén levő Gyalut is át fogja adni.⁵⁾ Ez alatt Alsó János a portán próbát tett rávenni Zólyomyt, hogy visszatérjen Erdélybe. »Restitutio in integrum, s Apafi utódjává választatása«, ez volt követeléseirő-

¹⁾ L. Törvények és Okiratok XXVIII. b).

²⁾ Bethlen I. 338. l.

³⁾ Török-Magyarokori Államokmánytár IV. 393. l.

⁴⁾ Bethlen I. 341. l.

⁵⁾ Tunyogi jelentése nov. 25-ről Török-Magyarokori Államokmánytár IV. 396.

vid veleje: ¹⁾ olyan feltételek tehát, melyek tárgyalási alapul sem voltak elfogadhatók. De a tagadó válasz komoly bonyoldalmakat idézhetett volna elő — s így hát egyelőre függőben hagyták a kérdést.

Inczédy kandiai útjának sem lett semmi eredménye. Zólyomy felől megnyugtatta a nagyvezér, hogy ne tartson semmitől, de a felső-magyarországiak ügyében kijelentette a porta, hogy ez időszerint még nem tehet értök semmit. ²⁾

XIII.

Apafi azon ígéretét, hogy Hunyad után Gyalut is kézbe fogja adni Zólyomynak, nem válthatta be. Gyalu Bánffi Dénes kezén volt s ez nem volt hajlandó az érte felajánlott Szamosújváráért elcserélni. A dolog elintézését hát, bármennyire sürgős volt is, a közelebbi országgyűlésre kelle halasztani, melyet Apafi 1668. jan. 10-ére Beszterczére hirdetett ki.

Jan. 11-én a rendek tisztelkedtek a fejedelemmel s azután a templomba gyűltek össze tanácskozni, hol új elnököt választottak: Kapy Györgyöt. A névsor felolvasása után küldöttséget választottak, mely a fejedelemnek a rendek hódolatát s boldog újévi kívánatait tolmácsolja. Ennek megtörténtével a cancellár bemutatta a fejedelem propositiót, ³⁾ melyek közt a zsidózók ügye, a vallásügyi kérdések, pénzügyi intézkedések s Gyalu dolga voltak a fontosabbak. Ennek felolvasása után elhatározták, hogy a karok magok is el fogják készíteni postulatumaikat.

Jan. 12-én a postulatumokat készítették az egyes nemzetek s már 13-án hozzáfogtak a megyék postulatumaihoz. Nagy részök a sérelmek orvoslását tárgyalta, de néhány a szászokkal való viszonyra vonatkozott. Kivánták, hogy a magyar ügyvédek a szász földön is tárgyalhassanak magyar nyelven, s hogy tartassék limitatio. Teleki, a kővári kapitány ellen is volt egy vád beadva s a máramarosiak a huszti várra

¹⁾ Bethlen I. 343., Rozsnyay 499.

²⁾ Törvények és Okiratok XXVIII. c). Bethlen I. 389. l.

³⁾ I. Törvények és Okiratok XXXIX. a).

kiadott pénzük megtérítését kérték. 14-én a székelyek postulatumaikra került a sor, melyek közül néhányat elvetettek. Ez nap a szászok postulatumaival is végeztek, s jan. 16-án be is mutatták a fejedelemnek, ki ez napon a megyék postulatumaikra kiadta válaszáat. Fölolvasták Rhédey Ferencz özvegyének folyamodását, melyben Huszt várának a múlt évben történt elfoglalása ellen panaszkodik — s a folyamodást a fejedelem elé terjesztették. A Részek octavális terminusára nézve fontos változás történt: jövőre ez a megyékével együtt tartassék, úgy azonban, hogy ezekre nézve a megidőzés 15-öd napra történjék.

Sok mindenféle kisebb tárgyat végeztek el jan. 17-én, többi közt a fejedelmi tábla biráinak fizetéséről gondoskodtak. Ezen s még a következő napokon is leginkább egyesek panaszai, kérelmeivel foglalkoztak. Többi közt a Kolosvárra letelepedett lengyel száműzöttek kérvényét tárgyalták, melyet a fejedelemhez utasítottak. Közbe-közbe olvasták a fejedelmi izeneteket a postulatumokra, míg végre 21-én áttértek a fejedelmi propositiókra. A propositiók közül az első a zsidókról szólt: kiknek ügyében a fejedelem delegatiót kívánt kiküldetni. A zsidózók színlag áttértek az unitárius vallásra, a jan. 20-iki ülésben maga az unitárius püspök is felszólalt, hogy ilyen alapon őt is el lehetne ítélni. Complicálta az ügyet az örökösödési kérdés is (mert a zsidózók a székelyek közül teltek ki), miután a székelyek azt vitatták, hogy nóta esetében a szomszédok öröklik a székely vagyont, mely még a jan. 25-ki ülést is foglalkoztatta. Később (jan. 26.) a rendek is közvetítettek érdekekben, de eredménytelenül. ¹⁾ Rég elavult dolog volt ez s végre a rendek abban állapotok meg, hogy ez ügyben az eddig hozott törvényeket tartsák meg. A jan. 20-iki ülésben a nyom kezelésről s a gyilkosok ellen hozandó törvényekről tanácskoztak, 21-én a sóbányák kérdésével s vadászati tilalmakkal foglalkoztak; ugyan ez nap néhány fiatal főúr letette a hűség esküjét. Jan. 23-án azok ellen a regalisták ellen keltek ki, kik nem járják a gyűléseket, s ez alkalmal az elnök és Teleki Mihály közt élénk szóvita támadt, míg végre jan. 24-én a fejedelmi propositiók nagy részével

¹⁾ Bethlen I. 353. l.

elkészültek, 25-én pedig a rendek válaszoltak a fejedelemnek azon észrevételekre, melyekkel ez propositióikat visszaküldte. Többi közt azon óhajtásukat fejezték ki, hogy ha valamely magyaroktól elhagyott helységbe oláhok telepednek, ezek a magyar papnak tartozzanak adózni.

Több napon át tárgyalták a catholicusok kérelmét is a kolosvári óvári templom ügyében s bár a rendek is támogatták, de a dolog eldöntetlen maradt. Vegyesen sok mindenféle tárgy foglalkoztatta a rendeket, a fejedelemhez is kellett időközben fordulni, hogy elhatározásait küldje be, mi közben jan. 26-án Nemes János a portáról megérkezett, s 31-én fogadtatott a fejedelem által, kinek ekkor a szultántól küldött kaftánt s a válaszokat kézbesítette.

Jan. 30-án a számadásokkal foglalkoztak, 31-én egy vásárhelyi polgár folyamodását tárgyalták, kinek négy éves gyermekét a mikházi kolostorban tartották a barátok, mely ügyben vegyes bizottságot küldtek ki. Ez napon került tárgyalásra Gyalu ügye is — melyet Zólyomynak kellett visszaidni — s Bánffi hosszú beszéde után bizottság küldetett ki, valamint a költségvetés elkészítésére is egy másik bizottságot neveztek ki.

A gyalai ügy több napon át foglalkoztatta a rendeket. A fejedelemnek az volt a terve, hogy Bánffi Szamosújvárral kárpótoltassék — de ez a város Bánffinak sem kellett (mert jószágai közül sok nem volt meg) s a rendek sem akartak arról, mint fiscalatusról, lemondani. A fejedelem ekkor azt ajánlotta, hogy a rendek tízezer forintot fizessenek Bánffinak: de erről viszont a rendek nem akartak hallani s az ügy lebonyolítását a fejedelemre bízták ennek nagy bosszúságára.¹⁾

Ez alatt tárgyalták a folyamodásokat — többi közt a debreczeniekét, kiknek 500 forint adót elengedtek — a fejedelem válaszait a felterjesztésekre, az adó és számadások ügyét, s végre febr. 3-án felolvasták és helybenhagyták az articulusokba szedett törvényeket, melyeket a fejedelem is megerősített.²⁾

¹⁾ Bethlen János I. 354. s köv. II.

²⁾ I. Törvények és Okiratok XXXIX. b).

A rendes tárgyalások közben folyt le Nemes fogadtatása a fejedelem által. A fejedelem, a mint megjött, rögtön fogadta, s a magával hozott leveleket még azon éjjel lefordította. E jelentések nagyon békülékeny hangúak voltak: szóltak az adó befizetéseiről, Nemes követségéről — de egy szóval sem érintették a Zólyomy-ügyet. Elejtették-e a portán az adományok által megnyert vezérek a kielégítés kérdését vagy csak függőben hagyták? erre senki sem tudott felelni s épen ezért ez új fordulat nem volt alkalmas megnyugtanni a kedélyeket. ¹⁾

Annál jótékonyabban hatott, hogy a zajos és néha személyeskedő országgyűlés a közbiztossági viszonyok megszilárdítására beható intézkedéseket tett.

A vármegyék és székelyek közt támadható conflictusok elintézésére czélt az I. art., mely a latroknak a székelyek közti üldözését, a II. art., mely a székely földön megtalált lopott marháknak ügyét s a III., mely a végrehajtás elintézését tárgyalta.

A IV. art. a só kiszolgáltatását szabályozta.

Az V. art. elrendelé, hogy a hódoltságiak tegyenek jelentést a törökök előnyomulásáról.

A VI. art. a régi falvak betelepítéséről intézkedett.

A VII. art. a Zaránd vármegyeiek vámmentességéről szolt.

A VIII. art. Potocky Jakab kielégítését rendelé el.

A IX., X., XI. a közbiztossági viszonyok javításán munkált.

A XII—XV. törvénykezési javításokra czélt.

Elrendelék a rikai út megcsinálását (XVI.), s hogy vásárok alkalmával az árúkat nem szabad előre lefoglalni. (XVII.)

A következő articulusok a szászok postulatumaival foglalkoztak. A szászok közé idegen perceptorok nem rendelhetők (XVIII.), korlátozák az ingyengazdálkodást (XIX.), a postálkodást (XX.), az udvari cselédek elszállásolását. (XXI.) A régeniek hat postalónál többet nem tartoznak adni. (XXII.)

¹⁾ Bethlen I. 357. V. ö. Czajbert jelentéseivel.

A fiscusnak dézsmaszedés alkalmával elveszett hordóit a tisztek pótolják. (XXIII.)

A XXIV. articulus a rabok adósságairól szól.

Korlátozzák a marosvásárhelyiek kivételes perlekedését. (XXV.)

Megtiltották, hogy az ország által kiküldött biztosoknak fegyveres kézzel nem szabad ellentállani. (XXVI.)

Az aknás helyekről a jobbágyok kiadassanak (XXVII.), valamint a kövári jószágokból is. (XXVIII.) A XXIX. art. a szökött jobbágyokról s a XXX. a fiscalis jószágokból nemesített puskások ügyéről szól.

Szabályozták a sókereskedést. (XXXI.) Elrendelék a limitatióról szóló régi articulusok felülvizsgálását. (XXXII.)

Elrendelék az Approbata után kelt articulusok összegyűjtését. (XXXIII.)

Az egyházi személyektől elfoglalt dézsmák adassanak vissza. (XXXIV.)

A Tordára beköltözött települőről szól a XXXV. articulus.

A parasztokat eltiltották a vadászástól. (XXXVI.)

Szabályozák a végvárok építésére vonatkozó közmunkákat. (XXXVII.)

Intézkedtek az adóhátralék befizetése iránt (XXXVIII.) s megválasztották a pénztárnokokat (XXXIX.), kivetették az évi adót a múlt évben megállapított alapon (XL.), leszálították Torma István adaját (XLI.), megengedték a zsidóknak a karmazsin és bagaria árulást (XLII.), s a porta contentatiójára kivetett adó pénztárnokaivá Sárosy Jánost és Szakács Pétert választották. (XLIV.)

Ujhelyi Pált és Csúty Benedeket honfiusították. (XLIII.)

A gyűlés a szokott ünnepélyességek között febr. 3-án oszlott el.¹⁾

Nem sokkal a gyűlés eloszlása után Bethlen Domokos kiszabadult fogságából, miután a kezeslevelet 15,000 forint

¹⁾ L. Törvények és Okiratok XXXIX. c).

erejéig számos főúr aláírta s maga Bethlen is hűségi fogadalmat állított ki magáról. ¹⁾

Febr. 20-án Inczedy is haza érkezett Kandiából. ²⁾ De a magával hozott izenet épen nem volt megnyugtató hatású. Mindenekelőtt személyes biztosságáról akart Apafi gondoskodni s mint elődei, menekülése esetére Szebent akarta magának biztosítani, mint a mely legbiztosabb menedékhely volt. Kikerestette a kötelezvényeket, melyeket a szebeniek az öreg Rákóczy Györgynek adtak, hogy szükség esetére ő is e városba vonulhasson. ³⁾ Épen ez időben vett a debreczeniektől is térítvényt, midőn ezek terheik enyhítése végett a portára követeket küldtek. ⁴⁾

XIV.

Apafi tiszttában volt azzal, hogy jó viszonyát a portával csak úgy tarthatja fenn, ha az adót pontosan beszolgáltatja. Május derekán ⁵⁾ részleges országgyűlést hívott össze, elrendelve, hogy a megbizottak az adóbeszolgáltatásáról való consignatiókat magokkal hozzák. Összegyűltek, meg is kezdték a tanácskozást, s abban a reményben voltak, hogy hamar be is fejezik, midőn néhányan felszólaltak, hogy a részleges országgyűlésnek jogkörébe nem tartozik adókimutatással foglalkozni. A fejedelem belátva ez ellenvetések helyességét, feloszlatta a részleges országgyűlést azon kijelentéssel, hogy egyetemes országgyűlést fog összehívni. ⁶⁾

XV.

A fehérvári részgyűlés kívánatához képest a fejedelem Radnóthra jul. 15-ére egyetemes országgyűlést hirdetett. ⁷⁾

¹⁾ Török-Magyarkori Államokmánytár IV. 398. s köv. II.

²⁾ Bethlen I. 391. l.

³⁾ L. Törvények és Okiratok XL. s a függelék.

⁴⁾ L. Törvények és Okiratok XLI.

⁵⁾ Bethlen I. 398. jul. 1-ét is. Ez valószínűleg sajtóhiba: mert a máj. 26-iki meghívó minapi partialis gyűlésről szól.

⁶⁾ Bethlen I. i. h.

⁷⁾ L. Törvények és Okiratok XLII.

Az első ülést jul. 16-án tartották, mely alkalommal a fejedelmi propositiókat átadták az elnöknek, Bánffi Zsigmondnak. A fejedelem öt dolgot kívánt:

1. gondoskodjanak, hogy a portai adót teljesen, hiány nélkül beszolgáltatassák;
2. a várőrségek zsoldjáról intézkedjenek;
3. a fiscust megkárosító mármarosiak megbüntetését kívánja;
4. bizottságot válasszanak az articulusok összegyűjtésére;
5. a fiscalis jobbágyok visszatelepítését s birtokuk visszaadását kívánja.

A propositiókat felolvasták ugyan, de ez nap mitsem határoztak. Még a második napon sem haladtak nagyon előre, mert mindjárt az első pontnál a görögök magatartása sok időt vett igénybe. Ezek a besztercei gyűlés által rájuk kivetett adót nem akarták fizetni, néhány nagybefolyású embert: Bánffi Dénest, Teleki Mihályt, Belényessyt a fiscalis jószágok igazgatóját megnyerték s ezek segítségével kivitték a határozatot, hogy a görögökre kivetett adóban más idegen kalmárok is tartoznak osztozni.

Jul. 18-ának nagy részét Páskó Kristófné Szalánczy Krisztina pere vette igénybe, ki a fejedelem által illetéktelenül elfoglalt birtokokat követelt vissza.¹⁾ A rendek közbeléptek érdekében s nyertek is biztatásokat s ígéreteket. Fontosabb volt az adó kérdése. A portának fizetendő adóból 2000 tallér hiányzott. Erről a rendek nem akartak tudni, de Apafi csak abban az esetben ígérte meg a fizetést, ha Balásfalvát s még három falút nejjének inscribálnak. Ez a rendeknek zokon esett, öreg Rákóczyt kezdték emlegetni, de végre belenyugodtak.

Jul. 19-én a zsoldosok szaporítása idézett keserű vitát elő: a rendek erről hallani sem akartak. Ez nap elhatározták, hogy a magánosok kérelmeit nem fogják tárgyalni. Elintézték egy, a reformáltak s unitáriusok közt fenforgó vitás ügyet, kimondván, hogy azon templom, melyet nem valamely magános

¹⁾ A tárgyalásokról s a per előzményeiről tüzetesen ír Bethlen is 400. s köv. ll.

ember, hanem a község épített: egyházi vagyon. De a tárgyalásokkal siettek a rendek, és egy egész sereg ügyet intéztek el, s végre még az artikulusokat is felolvasták s helyben hagyták. ¹⁾

Az I. articulus az adóhiány kipótlásáért Balásfalvát s a három falut a fejedelemasszonynak inscribálta.

A II. art. módosította a beszterczei gyűlésen a görögökre kivetett adókulcsot.

A III. art. bizottságokat küldött ki az oláh vajlákkal fenforgó határvillongások elintézésére s az Approbata óta keletkezett törvények codificálására.

A IV. art. a limitatiót egyik közelebbi gyűlésre halasztotta. ²⁾

S ezzel a rendek eloszlottak. De még jóformán szét sem mentek, midőn Zólyomy szolgálai közül egyik, Váradi György nevű visszaszökött Erdélybe s nevezetes leleplezéseket tett, melyek következtében újabb elfogatások történtek. Elfogatott pár hóval később Páskó Kristóf is, kit egy Köblös Péter nevű szolgálja azzal vádolt, hogy Zólyomy után a portára akar menekülni, ³⁾ s fogva Kővárba vitetett.

Mint ez elfogatások s a portával folytatott levelezés mutatják, a Zólyomy-ügy ez időszertint elvesztette acut jellegét. A másik égető kérdés: a törökök behódoltatásai, ezzel szemben egy végvidéki kapitányság alkotása s ezzel kapcsolatban kisebb végvárok erősítése az erdélyiek által — mint pl. a Sebesváré ⁴⁾ — sem vont maga után élesebb conflictusokat. Erdély rendezte belügyeit, szervezkedett, a miut az adott viszonyok közt lehető volt. Békéjét és nyugalalmát csak egy oldalról fenyegette veszély: ha t. i. a magyarországi interessatusok ügyeibe avatkoznék.

Az Inczedy által hozott válasz sokkal határozottabb volt, hogysen azt figyelmen kívül lehetett volna hagyni. De az interessatusok, minden nézeteltéréseik és érdekellentéik daczára is, sokkal elébb mentek, hogysen visszaléphettek

¹⁾ L. Törvények és Okiratok XLIII. a).

²⁾ L. Törvények és Okiratok XLIII. b).

³⁾ Bethlen I. 405—10. II.

⁴⁾ Török-Magyarokori Államokmánytár IV. k. 436. I.

volna. ¹⁾ A porta támogatását csak Erdély útján nyerhették meg s épen ezért az aug. 18-án megnyílt szendrei gyűlésből Kende Gábort Erdélybe küldék azzal az utasítással, hogy vegye Apafit rá, hogy még karácsonig segélyükre jöjjön. ²⁾ Állítottak ki számára hitlevél-mintákat is, melylyel úgy hitték, hogy őt az elhalasztásra sarkalni fogják.

De Erdélyben nem vették a dolgot olyan könnyen. Egy Radnóthon szept. 9-én tartott fejedelmi tanács mégis meggondolta, hogy mit tegyen. Kimondották, hogy a porta engedelme nélkül nem fognak fegyvert, de kimondották, hogy ha e célra költséggel elláttatnak, igyekezni fognak azt megszerezni. S maguk részéről ők is elkészítették a térítvények mintáját, melyet az interessátusoktól kívántak. ³⁾ S ezzel Kendét visszabocsátották.

Épen ez időben érkezett egy bulla a pápától a fejedelemhez, melyben a fejedelem figyelmébe ajánlotta a preslawi (marciapolitanus — Bulgáriában) érseket, kit a bakowi püspökség vicariusává nevezett ki. ⁴⁾

XVI.

A fejedelem 1669. jan. 25-ére Fejérvárra egyetemes országgyűlést hirdetett. ⁵⁾ A rendek szokás szerint lassan gyülekeztek, de mielőtt azt meg lehetett volna nyitni, követ érkezett a budai pasától néhány váradi török kíséretében, azzal a követeléssel, hogy a fejedelem Sebesvárat rontassa le. Ez a vár a Bánffi Dénesé volt: elhanyagolt eddig és rom, de mint a Körözsvölgy kulcsa, jelentékeny fontossággal birt. Bánffi az alatt a szín alatt erősítette meg a várat, hogy istállóját építteti ki, de a jól értesült váradiak feladása következtében a budai pasa lerontását követelte. ⁶⁾ A fejedelem habo-

¹⁾ Pauler Wesselényijében nagy szorgalommal és igen tanúsággal összeállította az erre vonatkozó adatokat.

²⁾ Pauler Wesselényi I. 202. és 215. ll.

³⁾ L. Törvények és Okiratok XLIV.

⁴⁾ L. Törvények és Okiratok XLV.

⁵⁾ L. Törvények és Okiratok XLVI.

⁶⁾ Bethlen I. 416. Török-Magyarokori Államokmánytár IV. 441. és 443.

zott a válaszszal s néhány nap mulva kérdés érkezett hozzá, hogy hova lettek a követek? Az ügy a fejedelmi tanács elé került s Apafi megnyugtatta a pasát, hogy az erőd le fog rontatni és ennek végrehajtását meghagyta Bánffinak. ¹⁾

Már ekkor jól benne voltak a rendek a tárgyalásban — pedig későn fogtak hozzá: 28-án. Kivételkép a palotában jó fűtött szobát kaptak — de ez a nap s a 29-iki kölcsönös üdvözlésekkel telt el. A fejedelmi propositiókat 30-án kézbesítette a cancellár Bánffi Zsigmondnak, az elnöknek. Ez kilencz pontból állott, melyek jó részben az adóügyre s a fiscus jövedelmének nevelésére vonatkoztak. Egy, a fejérvári templom tornyának felépítését sürgette. ²⁾ Felolvastván ezeket, utasították a karokat postulatumaik elkészítésére.

A jan. 31-iki ülésben a cancellár bemutatta a váradi pasának Sebesvár ügyében írt leveleit, melyek elintézés végett a tanácsra bizattak. De a cancellár febr. 1-én azzal az izenettel jött a rendek közé, hogy a tanács magától nem akar intézkedni. Ekkor hát az a nézet merült fel, hogy a tanácsurakkal csak a regalisokkal meghívottak tanácskozzanak. De ebbe a többség nem nyugodván bele, bizottságot küldtek ki a kérdés elintézésére.

Pár napi szünet után, mi alatt a nemzetek postulatumaikat készítették elé, febr. 5-én a Kolosvárbán levő német őrség folyamodását vettek elé, melyben a zsold pontos kiszolgáltatását kérték s melyet a fejedelemhez tettek át. Ez nap felolvasták a székelyek postulatumait. Febr. 6-án a szászok postulatumai olvastattak fel s részben el is fogadtattak készítendő törvényczikkek alapjaiúl. ³⁾ Ez napon még a compilátákat is bemutatták, az 1654. óta keletkezett törvényczikkek codificálását, és előlegesen a fejedelemhez tették át. De a compilata másnap febr. 7-én ismét a rendek elé került. A gyűlés egy töredéke azt akarta, hogy halasztassék el a közelebbi gyűlésre, de a nagyobb rész a rögtöni tárgyalás mellett nyilatkozott s azonnal hozzá is láttak a munkához. A szászok egyes

¹⁾ Török-Magyarkori Államokmánytár 446.

²⁾ L. Törvények és Okiratok XLVII. a).

³⁾ L. Törvények és Okiratok XLVII. b).

pontok ellen már ez nap tettek kifogásokat s ezek figyelembe vételét keresztül is vitték. Másnap folytatták a tárgyalásokat, s most az egyes, a megelőző idők viharaiban sújtott folyamodók is könnyítéseket nyertek. A következő napokon is folyt a tárgyalás élénk érdeklődés és nagy vita közt, melyekben Bánffi Dénes és Teleki Mihály vettek részt egész febr. 12-ig, midőn az első tárgyalás végéhez értek, bár közbe-közbe egyes folyamodásokat is letárgyaltak: s még az nap feljerjesztették a fejedelemhez, kitől e közben megérkeztek a válaszok a székelek s vármegyék által felterjesztett postulatumokra.

S ezután szorgalmasan folytatták a fejedelemtől érkezett válaszok alapján a törvényczikkek alkotását. Az Ó-Tordára telepített váradi menekültek követelése, hogy ők csak egyetemes hadfőlkelésben legyenek kénytelenek részt venni, febr. 13-án nem talált pártolásra s a limitatio elintézését is elhalasztották. Nem egy személyeskedés, szemrehányás, keserű vita fordult elő, kivált mikor a régi restantiák kielégítése került szóba — de anélkül, hogy mélyebb nyomokat hagyott volna maga után.

Febr. 15-én egyes, a székelek és szászok közt fenforgó kérdések megvitatása után, a szászok postulatumai kerültek napirendre ¹⁾ s másnap jó részben el is végezték, mi közben a fejedelem replicáit is olvasták a vármegyék és székelek egyes postulatumaira. A febr. 16-iki ülésben ismét szóba került Sebesvár ügye s elhatározták, hogy a budai pasához követet küldenek. A febr. 18-iki ülésre leérkezett a fejedelmi resolutio a szászok postulatumaira s a compilátóra — ez utóbbi felett Teleki Mihály és Bethlen Miklós összezerrentek, azonban minden komolyabb következmények nélkül. Febr. 19-én a szászok beadták jelentésöket a postulatumaikra leküldött fejedelmi resolutióra. Febr. 21-én a vallásiügyi kérdéseket tárgyalták: a reformáltak beadványait, többi közt az enyedi főiskola ügyében, s az oláh papok fizetésének kérdését, s folytatták a compilátákra fejedelem s tanácsurak által tett észrevételek felolvasását.

A compilata felolvasását 22-én is folytatták. Egy kényes

¹⁾ L. Törvények és Okiratok XLVII. b).

természetű kérdés izgatta a kedélyeket: a peculium szónak a szász nemzetre alkalmazása. A nemzet Telekihez fordult, hogy e különben is törvényileg tiltott elnevezés ¹⁾ alkalmazása ellen a fejedelemnél lépéseket tegyen, ki azt meg is ígérte, de még ez ideig nem tudá kieszközölni. Ez nap szóba jött a susták nevű lengyel pénz (6 fillér) eltiltása is -- de eredménytelenül. A következő nap perek tárgyalásával telt el. A peculium ügye febr. 25-én újra szóba jött, de másnapra halasztatott. Nem akkor: hanem a febr. 27-iki ülésben intézték el a szászokra nézve kedvezően: magának a compilatának felolvasása már elébb, 25-én véget ért.

Febr. 26-án a székelyek és szászok postulatumaikra adott második fejedelmi válasz olvastatott fel s egy székely örökséget illető vitás pont kivételével elfogadtatott. Ez nap kineveztetett a compilaták összeállítására a szerkesztő-bizottság a három nemzet kiválóbb jogtudósai közül.

Febr. 27-én került fel a Páskó Kristóf ügye, ki Köblös vádjára a megelőző év vége óta még mindig le volt tartóztatva. Már elbocsátására gondolt a fejedelem, midőn Páskó nejének Szalánczy Krisztinának eszközzésére Eperjessy István lépett fel ellene vádlóul, azt állítván, hogy maga Páskó úgy nyilatkozott volna, hogy ha kieresztik, azonnal török földre megy. ²⁾ Ez döntött. Apafi az ország előterjesztésére, melyben szabadon bocsátását kérte, kijelenté: hadd üljön ott, jó helyen van; ha Zólyomyval is úgy tettek volna, az ország nem busúlt volna annyit. Még egy csomó apróbb ügyet intéztek el, többi közt a végvárak rendezése ügyében delegatiót küldtek ki. Ez nap tárgyalták a catholicusok folyamodását is, hogy Kolosvárt a farkasutczai templomot adják nekik, de nem nyerték meg.

Febr. 28-án s márcz. 1-én ³⁾ az adó kivetésével voltak elfoglalva, kapcsolatban a fejedelmi propositiók tárgyalásával.

¹⁾ 1664. januári nagy-sinki országgyűlés XXVI. articulusa.

²⁾ Bethlen I. 411.

³⁾ E napon jött szóba Gyerőfy György folyamodása is, kit Rákóczy Lengyelországban hagyott kezesül s kinek kérvényét ez napról Báthory Zsófiával közölték. L. Törvények és Okiratok XLVII. g).

Ez volt márcz. 2-ának is napi rendje s ez napon felolvasták az eddig készített articulusokat s megválasztották Sárosy Jánost főpénztárnokká, több kisebb ügyet is letárgyalván.¹⁾ A következő két napon befejezték a még hátralevő ügyeket. Elkészültek a compilatával²⁾ s az articulusokkal, megpecsételvén azokat. S azután hivatalos alakban kiadták a protestatiókat s végre elbucsiáltak a fejedelemtől.³⁾

Az e gyűlésen alkotott articulusokat pedig külön is ki nyomatták, hogy azonnal életbe lehessen léptetni azokat. A négy első articulus a postálkodásra s *salvus conductus*ra, az V. a fejedelem utazása alkalmával előállítandó szekerekre vonatkozott. A VI. a halászatot, a VII. a sertések legeltetését, a VIII. a helyettes dézsmaszedők kiszállását korlátozó, a IX. az ingyen beszállásokat eltörlé, a X. a nyomkövetésre vonatkozott, s a XI. a Mikó- és Apor-családok közt fenforgó határpert intézte el.

A XII. és XIII. a kővárvidéki viszonyokat, a XIV., XV. és XVI. a mármarosiak ügyeit szabályozta, a XVII. az örmezei híd ügyében delegatiót küldött ki. A XVIII., XIX. és XX. a vármegyék és székek közti *conflictus*okról intézkedett. A XXI. és XXII. a székelyföldi és fogarasvidéki szökött jobbágyságok visszaadásáról intézkedett.

Székelyek és nemesek Oláhországból gabonát vámmentesen hozhatnak. (XXIII.)

Az igeni vásárt, minthogy a fejeváriaknak jelentékeny kárt okozott, eltörlték. (XXIV.) Elrendelék, hogy vásárok alkalmával a szabad adás-vevés jogát sem a jobbágyságra, sem senkire nézve korlátozni nem lehet. (XXV.)

A XXVI. cikk elrendelék, hogy országgyűlések alkalmával új fejedelmi előterjesztéseket nem szabad előhozni, nehogy a gyűlés túlságosan elnyújtassék. A XXVII. arról intézkedett, hogy a karok és rendek szállásai egymáshoz közel, lehetőleg egy utcában osztassanak ki.

A káptalani kezelés hiányosságát fejedelem és felek

¹⁾ Lásd egy ilyent Törvények és Okiratok XLVII. *d*).

²⁾ L. Törvények és Okiratok XLVII. *e*).

³⁾ L. Törvények és Okiratok XLVII. *c*)

gyakran tapasztalván, elrendelék (XXVIII), hogy a liber regiusok a káptalanba beadassanak.

Több eset fordulván elő, hogy nők férjeiket saját magok jószágának zálogbavetésével váltották ki, férjeik jószágát tehermentesen hagyván. Ilyen esetben a női jószág joga a zálog erejéig férje jószágára fentartatott, s ez kivilágosodván, joga halála után örökösire száll (XXIX. art.).

Intézkedtek a fiscalis jószágok visszaszerzéséről (XXX. art.) s a váradjai hid építéséről (XXXI. art.).

Az adót a közelebbi gyűléseken elfogadott alapon vetették ki: portánként 18 frtot, egy összegben, mely ezzel arányban állt, azokra, kik azt így szokták befizetni s a beszolgáltatást is a mult évi alapon állapítsák meg (XXXI. és XXXII. art.). Intézkedtek, hogy azon perceptorok, kik számadásaikat még nem tették le, — hogyan számoltassanak meg, elrendelven a Hunyad és Zaránd vármegyei perceptoroknak elfogatását s vasba veretését (XXXII—XXXIV. art.).

Olasz (Bialis) Ferencz honfújíttatott (XXXV. art.).

Elrendelék, hogy a törvények nyomtatásban megjelent példányait az ítélőmesterek az eredetivel hasonlítsák össze s igazítsák ki (XXXVI. art.).

Elrendelék egy előfordult eset alkalmából, hogy az örökösök az őket illető leveleket az özvegytől párban vagy eredetiben kivehessék. ¹⁾

XVII.

Az 1668-ik évi radnóthi tanácskozás függőben tartotta a tárgyalásokat az erdélyi urak és magyarországi interessatusok közt. Azok a vármegyék, melyek különböző időben Erdélyhez csatoltattak, most is ez országhoz szítottak; folytonos érintkezésben állottak az erdélyi urakkal s ezekbe helyezék reményeiket. Törekvésük végcélja ez ország segélyének megnyerése volt. Nem is volt meg a teljes összhang ezek s Zrinyi és Nádasdy törekvései közt. Az összeköttetést Apafi és a felső-magyarországiak közt Kendé Gábor és Teleki

¹⁾ L. Törvények és Okiratok XLVII. f).

Mihály tartották fenn, ¹⁾ s a Leopold által Felső-Magyarország pacificálására Eperjesre ápr. 14-re hirdetett gyűlésnek két feladata volt: lecsendesíteni a kedélyeket, Felső-Magyarország s az Erdélylyel fenforgó vitás kérdéseket kiegyenlíteni. ²⁾

Ezen ügyek elintézésére még a januári gyűlésből (jan. 29-ről) tettek a rendek felterjesztést a császárhoz, ki márcz. 4-én kelt leiratával tudatta Apafival ³⁾ az eperjesi gyűlés határnapját, biztosai neveit, s felszólítá, hogy ő is küldje oda biztosait. Apafi ennek következtében tanácskozássra hivta össze Fogarasha a tanácsurakat, s a rendek közül azokat, kikben leginkább megbizott. Mindenek előtt megállapodtak az Eperjesre küldendő követség személyeiben, s a választás Kapy Györgyre, Teleki Mihályra, Nemes Jánosra és Virginás Istvánra esett, s még ápril 3-án kiadták nekik a megbízó levelet. ⁴⁾ Azután elkészítették a főútasítást, a kívánalmak jegyzékét 23 pontban az országot és magánosokat érdeklő sérelmekről, vallásügyi, köz- és magánjogi kívánalmakról. De e hosszú sorozat csak leplezte inkább, mintsem feltárta a követség valódi célját, melyet az ápr. 15-én tartott bizalmas értekezleten állapítottak meg. Ebben volt körvonalozva az interessatusokkal tartandó külön tárgyalás. Járjanak végére, hogy mit akarnak ezek: kibékülni a némettel vagy a porta segélyéhez folyamodni? Ők bár inkább az elsőt ajánlják, de mindegyik esetben készek szolgálni nekik: csak hogy vigyázva és biztosan járjanak el. Legutolsó esetre volt egy harmadik legtitkosabb útasítás, mely csak magával Rottallal volt tárgyalandó, s mely egy, a császárral kötendő szövetség pontozatait foglalta magában. ⁵⁾ Leopold a menedéklevelet az erdélyi követeknek máj. 3-áról küldte meg. ⁶⁾

¹⁾ L. Törvények és Okiratok XLVIII.

²⁾ Az eperjesi gyűlésről kimerítő és részletes tudósítást ad Pauler nagybecsű művében Wesselényi összeesküvéséről I. 230. s köv. II.

³⁾ Bethlen I. 416.

⁴⁾ Törvények és Okiratok XLIX. a).

⁵⁾ L. Törvények és Okiratok XLIX. b), c).

⁶⁾ L. Törvények és Okiratok XLIX. d). A meghívó egy véletlen eset következtében elkésett. Pauler I. 243.

E gyűlés előtt a reformatusok és a Rákóczy-ház közt az özvegy fejedelemné nagy szívbeli bánatára béke jött ugyan létre, de maga a gyűlés eredménytelenül oszlott szét május 22-én. Hat heti tárgyalás után az erdélyi követek sem nyertek komolyan számbavehető eredményeket: kiadatott nekik a harmincz pontból álló resolutio, mely általános ígéreteket foglalt magában, a protestánsok sérelmeire nézve pedig épen kitérő volt.¹⁾ E reménytelen helyzetben a felső-magyarországi interessatusok elkeseredve könyes szemekkel jöttek az erdélyi követekhez, kérve őket, hogy Apafi vegye fel ügyük támogatását a portánál,²⁾ hol pedig erre nézve a viszonyok épen nem alakultak kedvezően, s Sebesvár lerontását még mindig sürgették, melyről pedig Apafi azt jelenté, hogy már megtörtént.³⁾

XVIII.

A rendszeres behódoltatás, melyet Piri pasa defterének örve alatt a nagyváradi török vitézek tettek, komoly aggodalmakra adott okot. Ígéretekkel és kecsegtetésekkel, s még többször rémítgetésekkel s erőszakos fellépésekkel rákényszerítették az ország belsejében lévő falvak lakosait, hogy nekik is fizessenek adót, tizedet, azt, a miben megalkudhattak. Ez volt a béke idejében folytatott háborúnak leggonoszabb neme, s kétszeresen veszélyes Erdélyre nézve ezen a ponton, mert innen vezetett az út a kolosi és deési sóaknák, Erdély legfeltehetőbb kincseinek elfoglalására. Sebesvár rendeltetése az volt, hogy e beütéseknek s behódoltatásoknak elejét vegye: a többi újabban megerősített várakkal egy határlánczot képezvén, s midőn a török annak lerontását elrendelte, ez utat akarta szabadon hagyni. E parauca csak félig teljesítettett — de a veszélyt már ez is nevelte. Bánffi, a főkapitány, sok erélylyel, határozottsággal járt ugyan el, de mégis azzal az erőszakossággal szemben, melyet a törökök kifejtettek, új eszközökről

¹⁾ Közölte Béthlen J. I. 444—52. II. V. ö. Törvények és Okiratok XLIX. e).

²⁾ Béthlen I. 452. l.

³⁾ L. Törvények és Okiratok L. V. ö. Rozsnyay 303. l.

kellett gondoskodni a behódoltatások megszüntetésére s ter-
vök meghiúsítására.

Ezért a fejedelem 1669. jún. 25-re Fejérvárra egyete-
mes gyűlést hirdetett.

Meghiúsítani a török azon törekvését, hogy behódoltatá-
saival Erdély sóterületéig ne juthasson: ez volt a gyűlés főfel-
adata. Ez azonban csak egy úton volt elérhető: elpusztítani azt
a területet, mely a sóaknáig a török útjában fekiüdt. A gyű-
lés erre határozza el magát: de kimondta, hogy törvényei se ki-
ne nyomattassanak, se közzé ne tétessenek — de végrehajtas-
sanak. Elrendelék, hogy az aknák útjában eső falvakat elrom-
bolják s a földesurakat kárpótoltatják (I. art). A főkapitány a
a behódoltatásoknak fegyverrel is álljon ellent (II. art.). A
főkapitánynak veszély esetében a területéhez közel levő vár-
megyék azonnal nyujtsanak segílyt (III. art.). A többi (IV—
XIII. art.) törvények is a végek biztosságáról s a hadak jó
karban tartásáról gondoskodtak. ¹⁾

A gyűlés eloszlása után pár hóval a moldovaiakkal fen-
forgó határvillongások elintézésére a fejedelmi tanács bizottsá-
got küldött ki. ²⁾ Ennél sokkal mélyrehatóbb s következmé-
nyeiben fontosabb dolog történt épen ez időben. »Akkor
vitetett be a trójai ló Erdélybe,« mondja egy évkönyviró,
értve alatta, hogy az interessatusokkal való szorosabb össze-
kötötésnek, közelebbi érintkezésnek alapjai akkor vettettek
meg. A felső-magyarországi interessatusok júniusban Czeglédy
István és Bagoti Márton ref. papokat küldék Apatihoz, rá-
venni őt, hogy mint Bethlen és Rákóczy, az elnyomott protes-
tánsok érdekében kezdjen háborút, s erre eszközölje ki a porta
segélyét és engedélyét. ³⁾ De míg e buzgó papoknak feladata
volt a buzgó és erős protestáns érületű fejedelemben az el-
nyomott és üldözött hit iránti részvétet kelteni fel, Kende
Gábor a politikai eredmények kilátásainak feltárásával igye-
kezett őt megnyerni. Közte és a fejedelem közt Teleki Mihály
volt a közvetítő, ⁴⁾ kit Kende mindenről, még a legtitkosabb

¹⁾ L. Törvények és Okiratok L.

²⁾ L. Törvények és Okiratok LI.

³⁾ Czeglédy élete. V. ö. Pauler I. k. 273.

⁴⁾ L. Törvények és Okiratok LIII.

dolgokról is — olyanról is pl., hogy török segélylvel Erdély közvetítése nélkül készül véghez vinni a dolgot¹⁾ — mindig pontosan értesített. A vallásos indokokon kívül bizonynyal ez is hatott Apafira, hogy épen akkor, midőn a francziák és lengyelek támogatásába vetett remények meghiúsultak, ő új kísérleteket tegyen a portát megnyerni erre.

S ez volt, a mi Apafit arra ösztönözte, hogy a portára küldendő évi adót és ajándékokat, s az e kísérlethez szükséges pénzt összeszerezze. S ezt annyival szükségesebbnek tartá, mert a követet, Rozsnyay Dávidot, már ki is nevezte, s már az annak adandó útasítást el is készíté.²⁾

Ekkor történt, hogy vicepostamesterét, Székely Lászlót, Fleischerhez, a szász ispánhoz — ki egyszersmind tanácsúr is volt — küldé, bizonyos ötezer forintnyi adó felvételére. Fleischer megtagadta a fizetést, de ezenfelül még egy vigyázatlan nyilatkozatot is tett Apafiról. Székely, különben is egy kétes jellemű, megvesztegethető, hizelgő ember, jelentést tett arról Apafinak, ki felboszankodva, azonnal magához hívatta Fleischert, s a mint megérkezett, oct. 18-án vasraverette s Dévára küldé.³⁾

Ez napon egy más boszúsága is volt Apafinak.

Bánfi Dénes, mint a végek kapitánya, alaposan megismerkedett azzal az aljas kétszínű rendszerrel, melyet a törökök a végek behódoltatása körül folytattak, s gyomrából megutálta azt. Mint Kemény János bizalmasa, aranyos-medgyesi bujdosó, s több izben követ Szathmáron Rottalnál és Bécsben ez utóbbi helyen baráti összeköttetések szálait vetette meg. Mint ilyen, mint német-barát ellenezte, lenézte az interessatusok magyarországi mozgalmát, s nem szerette volna Erdélyt valamely vigyázatlan kalandba keverni. Mikor Rozsnyay küldetésének hírét vette, egy czédulát irt az udvarba valamelyik barátjának, melyben nyiltan kimondá véleményét: »jobb volna a nyomorodott hazának veszteg ülni, mert bizony sem írunk, sem szelenczénk.«

1) V. ö. a fennebbi levelet. Pauler I. 276. l.

2) L. Törvények és Okiratok LIII. V. ö. Rozsnyay munkái 337. és 504. s ugyanott több helyen.

3) Bethlen I. 455. s köv. ll.

Mikor ezt a czédulát Apafinak megmutatták, szörnyű haragra lobbant. »Hát borbély vagyok én, hogy írom vagy szelenczém legyen?« kérdé egész méreggel. »Jó lesz — tette utána — Bánffinak magára vigyázni, mert úgy jár, mint Fleischer. Ez a dolog el van határozva.«¹⁾

S Apafinak igaza volt. A közvetítést a magyar interessatusok s a porta közt nem adhatta ki kezéből. A históriai traditiók, elődjének sikerei e mellett szóltak. De az önfentartás ösztöne is azt ajánlá. Hátha az interessatusok az esetre, ha ő elfordul tőlük, Rákóczy Ferencz körül sorakoznak? Szóval ő el volt határozva közbelépni. »Ha nem engedtetik, vesztég ülünk s mi nem leszünk okai. Ha pedig meg: meg kell annak lenni nolle velle.«

S oct. vége felé²⁾ Rozsnyay megindult azzal a titkos útasítással, hogy a porta megnyerésére mindent kövessen el. Ez már a harmadik lépés volt a trójai faló behozására.

Nem sokkal később, nov. derekán Szász-Megyesen octavalis terminus volt, melyen különböző peres ügyek elintéztettek,³⁾ s melyen a tanácsurak és kivált a fejedelemasszony közbenjárására egy havi elzártság után Fleischer szabadon bocsáttatott.⁴⁾

A megengesztelt fejedelem Fleischert barátságosan fogadta Fogarason, hova az octavalis terminusok végeztével ment, megvendégelte s hatlovas hintót adott alá, midőn haza utazott.

Épen ez időben két követség érkezett a fejedelmi udvarba: egyik az interessatusoktól, kik ismételten sürgették Apafit, hogy számukra a portai segély kiszolgáltatását eszközölje ki — s kiket a fejedelem oda útasított, hogy várják meg Rozsnyay követségének eredményét. A másik követség Rákóczy György özvegyétől jött a »lengyelországi kezesek« érdekében.

Ezek a lengyelországi kezesek Apafi István (a fejedelem testvére) s Gyerőffy György voltak.

1) L. Törvények és Okiratok LIII.

2) Rozsnyay 504.

3) L. Törvények és Okiratok IV.

4) Bethlen I. 464. Gunisch (Pransaknál) II. 167—8.

A per a republica és Erdély közt ezek ügyében már tíz év óta tartott.

Akkor maradtak ők Lengyelországban, mikor Rákóczy haza jött, mint kezesek a békekötésben kikötött összeg lefizetéséért. De a lengyel republica nem tartotta meg a feltételeket, s Rákóczy ezt ürügyül véve, nem akart fizetni. Utoljára is ennek a két embernek magának kellett szabadon bocsáttatását eszközölni — s ez Gyerőffynek egész vagyonába került.

Gyerőffy özv. Rákóczynéhoz fordult. Ügye már az eperjesi tárgyalásokon szóba került, de ott nem döntötték el. Most hát Rákóczyné Leopold közbenjárását kérte ki, s ez october 30-áról leiratot intézett Apafihoz, melyben Rákóczyné kérelmének teljesítését melegen ajánlotta a fejedelemnek. A leiratot (oct. 30-ról) s Báthory Zsófia levelét Herczegh György hozta magával.

Apafi mindkettőt közölte tanácsuraival, de ezek az ügyben -- hogy a zálogösszeget az ország vagy a meghalt fejedelem örökösei fizessék-e meg a lengyel republicanok, -- elvi kérdést láttak. Sem visszaútasítani, sem megtagadni nem akarták. Abban állapodtak meg, hogy kérjék meg ő felségét, hogy egy vegyes bizottság által vétesse tárgyalásba az erdélyiek követelését a Rákóczy-ház ellen s a Gyerőffy-követelés is azzal kapcsolatosan intéztessék el.¹⁾ Ez bizony egyértelmű volt a kérdés eldöntésének elhalasztásával. De a mit Rákóczyné Magyarországon művelt, az nem volt alkalmas arra, hogy Erdélyben elvesztett népszerűségét visszaszerezze -- s ha az erdélyiek ridegen bántak vele, arra ez a rideg szívtelen asszony megszolgált.

¹⁾ Bethlen J. I. 465. s köv. 11.

TÖRVÉNYEK ÉS OKIRATOK.

I.

1664. nov. 24—decz. 2.

Teleki Mihály jelentései.

a)

Az 1664. nov. 27-iki jelentés.

Kegyelmes uram. Méltóságos fejedelem.

Az havasali vajda követinek visszamenő alkalmatosságával akarám Nagodot alázatosan tudósítanom. Szeptán uramat már expediáltuk Székelyhídban, maga bizonyos emberit az úr Rottal uram ő maga nem küldte, hanem csak valami késérő németeket küldött ő kegmével, hanem írt Boldovai uramnak, kiben biztatja az praesidiumot, inti is, az Nagod és az nemes ország parancsolatjának engedelmeskedjenek, ígérvén nekik az részről való securitást is. Az benne levő németeknek ha az ő felsége hűségére való redeáláshoz van kedvek, ígéri ő felsége grátiáját, az mint hogy grátiájok ő felge subscriptió(ja) alatt is megvan. Ha pedig Erdélyben az Nagod szolgálatjára igyekeznek is, azt sem ellenzi. Már várja az úr ő naga Boldovai uramék választételeket, melynek értése előtt nem akar fogni több dolgokhoz való tractához. Válasz jövéen azért onnét, ha engedelmeskedni fognak az parancsolatnak, ahoz képest remélem, legjobban alkhátunk meg. Ha refractariuskodni fognak is, ugyan az dolgokhoz hozzáfogunk. Én úgy látom, az Nagod és nemes ország választételivel bene contentus ő naga. Jovalja azért ő naga Nagod és az nemes ország dispositiójit Székelyhídnak elrontásában. Jovallaná azon másfél ezer embernek mentül hamarébb való megindulásokat Székelyhíd felől, hogyha engedelmeskedni találnak, lehessen annál hamarabb elronthatása; ha refractariuskodnak is, lehet hamarébb való obviatiojok, ez hadak lévén körülette, az török is inkább nem igyekezhetnék belészállásában. Jovalja

azt is, Nagod is legyen bizonyos hadakkal közhelyen, hogy annak is menne el az híre közebben. Ezekről idején kellene talán tudósítani mind fővezért, mind váradi vezért, egyöbre valamint ne magyaráznák az hadaknak fenlételit.

Minemű levelet írt az úr Rottal uram ő naga Boldovai uramnak, én is Sztepan uramnak adott memorialéval együtt, kit az úr jovallásából irtam, azoknak parájokat is Nagodnak elküldtem. Azt mondja az úr ő naga, ha az benne levő praesidium nem akadályoskodik, mihelyen az hadak érkeznek oda, ő naga is tudósíttatván, küld innét ingenireket, kik az minákhoz hol¹) értenek. Az lövő szerszámoknak kihozásában is az várból könnyű módot illet mond. Egyik sáncz közel lévén az mezőhöz, azt kell elrontani, és az be fogja ott tölteni az vizet, azon költöztethetik ki. Az lövő szerszámoknak, munitióknak ha Erdélyben való bevitelében mód nem lenne, kész ő naga itt helyet nekik adatni, assecurálni is Nagodat és az nemes országot, hogy azokat Erdélytől el nem idegenítik, sőt mindeneket valamikor elvitetni akarják, megengedik. Ha azért az hadakat Székelyhíd felé Nagod megindíttatja, méltóztassék ő nagát is tudósítani.

Székelyhídről az válasz, nem vélem, ide előbb szombathán, vasárnapnál megérkezessék, mely mihelyen megérkezik, mentest leszen az commissárusnak expedíciója az várakból való német vitézeknek kihozására, melynek modalitásáról akkor lévén az tracta, Nagodat tudósítom. Mindazonáltal azok alá való szekerekről nem ártana idején Nagodnak parancsolni, engemet is méltóztassék tudósítani és arról is parancsolni nekem, siettessem az dolgokat, mert én itt szintén meghalok az sok borital miatt.

Én nem tudom kegmés uram, ha Nagodnak van-e hírével, mostan is jött ide az havasali vajdának embere, ki által ajándékot is küldött az úrnak Rottal uramnak ő nagának. Az mely estve az ide érkezett, ez az követje is azon éjjel érkezett Bécsből postán. Én az mint eszemben vehetem, az vajda szokott mestersége szerint itt is, mint másutt, vádolni Nagodat, meg az országot is nem szűnik, úgy is hiszem akarják Nagodat újabban valami oly dolgokra alliceálni, ki miatt féltő, búsulás ne kövesse Nagodat. Példa lehet Nagod előtt Stephán vajda, Costandi vajda, mi követi az szegény hazát miattok. Én ugyan Nagodnak tanácsot nem adhatok, nem is én dolgom lévén az tanácsadás, de bizony én igen félek, reá ne vigyék Nagodat. Mit tractáltak legyen itt Rottal urammal ő nagával, én bizonyosan nem tudom, eltitkolván azt tülem, de az bizo-

¹ Így: »jól« helyett.

nyos, hogy ezen mostan kijött vajda embere sok clavissal írt levelet hozott ezen követnek; valóban suttogtanak is mind az jesuitával, ki által ezelőtt is tractálta minden dolgait az vajda és amaz phariseus pater Kászoni. Nekem ugyan tegnap maga Rottal uram ő naga azt mondá, ezen vajda követjét is ő nagára relegálták, ígéré is, hogy velem is mind azokat communicálni fogja, mely ha leszen, én is Nagodat alázatosan sietőséggel igyekezem tudósítanom. Ha azért most mit kívánjanak is Nagodtúl (mivel elhiszem, ha mit akarnak. Rottal úrral ő nagával is iratnak Nagodnak) halasztani kell talán az választélt, míg egészen az dolgokat megértheti Nagod. Én ezen követtel többet nem szóltam, hanem tegnap együtt lévén az úrnál ebéden, ott csak mulólag beszéltem vele, láttam fent van, biztatja igen magát és némely ittaskorabeli beszédébül, pohár köszönésébül vettem eszemben, inkább hogy nem, igen jóakarója Nagodnak, bizony dolog, elég heáiban valót is beszéle; errül isten Nagoddal szemben juttatván, többet szólok, és Székelyhidrül megérkezvén az válasz, igyekezem is rajta, siethessek vissza. Isten Nagodat éltesse sok esztendeig. 27. Novembris 1664. Szathmár.

Nagodnak alázatos

méltatlan szolgálja
Teleki Mihály m. p.

Bű írásomrúl Nagodat alázatosan követem kötelességem nem engedte elhallgatnom.

Egy kis czédulán: P. S. Kegyelmes uram, holnap megyen innét curjér fel, ki által az minap elmúlt dolgokat felküldi az úr ő naga igen jó formában.

Én úgy látom, kegyes uram, az emberek nekünk tulajdonítják az székelyhídiaknak csak eddig való keménykedéseket is. Ugrai uram ugyan elmenetelekor lágyabban beszéle, immár nem tudom ha azért-e, hogy félt-e, hogy árestálják, noha itt bizony nem bántották volna.

Az imperiumbéli fejedelmeknek oratori mint köjtötték meg az békességet, azt is Nagodnak megküldöm.

(Teleki sajátkezű írása az egész. Némz. Múz. Tunyogi-gyűjtemény.)

b)

1664. nov. 28.

Az 1664. nov. 28-iki jelentés.

Kegyes uram, méltóságos fejedelem.

Tegnap reggel írtam vala Nagodnak az vajda dolgairúl csak conjecturaliter, de tegnapi levelemnek megírása után

tegnap ebédre ismét felhívatott vala az úr ő naga; maga is azon materiárul az mint beszéllett velem, az követ is, ki ugyan az estve későn pater Limbo jesuitával az szállásomra jöttek vala, így tudósíthatom Nagodat.

Azt a követet, az mint Nagodnál nyilván vagyon, az vajda küldte volt ő felgéhez ugyan, de úgy, hogy ha az ő kívánságinak satisfaciálhat Rottal uram, ő annál tovább ne menjen. Az alatt interveniálván az békesség, az úr ő naga feligazította ő felgéhez, holott ez a követ tractálta, őket is, mint szintén minket erdélyieket, comprehendálnák az békességben és intercedálna mellettük ő felge. Azt felelték reá, mint comprehendálhatta volna ő felge őket az békességben, holott mindenkor noha színesképen ugyan, de jelen voltak az fővezérrel, és ellenségnek denunciálták magokat és úgy eszében vette volna az török hamarébb veszetté volna. Az érték nyilván s hamar való intercedálás is bajos volna. Hanem íratott ő felge az residensnek Panajottal, ha mi jót velek tehetnének, cselekednének mindent. Sollicitált úgy hiszem segítséget, egyebet is, de szép szónál egyebet nem vehetett. Úgy látom, igen megijedett az vajda, meg nem maradhat tisztiben, valóban is sollicitálta az urat ő nagát is, hogy írjon mellette Nagodnak. Az császár ő felge is Rottal uramra ő nagára relegálta őket (noha bizony van nagy tekintetben az vajda az lévai harcokor cselekedett kereszténységért). Irt is az mint látom Nagodnak az úr Rottal uram ő naga, tettetvén úgy, mintha vett volna az mellette való írásra Nagodnak neki lett én általam küldött írására való választételből, mivel Nagod Gábor pater intercessiójára írt volt én általam egy levelet külön deákul az úrnak ő nagának, hogy intercedálna ő felgéné, instálna ő felge az vajda mellett, melyre most Nagodnak választ tett és kíván Nagodtól informatiót venni azokról Rottal uram ő naga, melylyel csak azt akarja megtanulni, Nagod minemű affectióval vagyon az vajdához.

Engemet kért Rottal uram ő naga is (mivel most minapi Nagodnak általam adott tanács adásával ő felge parancsolatjából ellenkezni kételenítettik) mind az követ, hogy írnék Nagodnak, ha az vajdának ugyan országából kiszorulni kellene, kevesed magával hirtelen való általköltöződését az vajdának, vajdánának ne ellenzené és így ő naga is hirtelen elköltöztetni az lengyelországbeli szélyekre. Azt ugyan maga is megvallja most is Rottal uram ő naga hogy nyilván pártját fogja sem ő felge, sem Nagod, sem az ország, abban semmi mód nincsen; elhiszem, már ezen követ is urgeálni fogja Nagodat. Áll Nagod böles ítéletiben méltóságos tanácsival együtt, mit tevő leszen ezen dologban, de félő, oly móddal

cselekedhetik Nagod, veszedelem ne kövesse az hazát. Én jovallanám igen, hogy Nagod valameddig egészen az mostan én általam forgó dolgokat meg nem értené, ne írna sem ide, sem amoda semmit is determinative, nem lévén ezekben jó az hirtelenkedés, szükséges is igen, Nagod beszélgessen az urakkal ezen materiárúl. Ha pedig Nagod ír az úrnak levelire választ, szükség talám azt nekem is értenem.

Az vajda vádja itt az fogott lenni egyik, hogy Nagod ötet az tanácsurak is assecurálták, ha a szükség kívánja, az országban általbocsáttatja (ide is küldte volt az assecuratoriáknak pariajokat) kezdettek pedig olyan szók lenni Erdélyben, ha ő arra felé júne, az országban benn lenne, az török kívánni fogná, kézben adnák.

En is Székelyhídből akármicsodás válasz jőjjön, nem késem itt, dolgomat végezni, eddig is nem várokoztam volna. de ha onnét engedelmeskedő válasz jönne, talán az várakból mind kihozatódnának az németek; de akármicsodás jőjjön, az egyik váron kívül az többiből kihozzák. Én az mint itt értem az dolgokat, Nagodnak úgy írhatok tovább Nagyságod kegyelmes uram (*így!*). Isten Nagodat éltesse. 28. Novembris 1664. Zathmár.

Nagodnak aláztatos

méltatlan szolgálja
Teleki Mihály m. p.

P. S. Nagod méltóztassék parancsolni az palatinus uramnak ő nagának való lovat is ha visszatértemben visszavitessem-e.

Külezim: Méltóságos erdélyi fejedelemnek ő nagyságának nekem kegyelmes uramnak adassék.

Más kézzel: Teleki Mihály uram Szathmárról Katonában küldött tudósítási. 4. Decembris 1664.

(Eredeti. Teleki írása. Nemzeti Múzeum Tunyogi-gyűjtemény.)

c)

1664. decz. 2.

Az 1664. decz. 2-iki jelentés.

Kegyelmes uram, méltóságos fejedelem.

Nagod kegyelmes parancsolatját ez elmúlt vasárnap dél tájban vettem. Mind az két dolgot mentest az úrral ő nagával közlöttem. Az Nagod levelét pariaáltatta, ő felségének is fel

fogja küldeni. Az vajda dolgán búsul ugyan ő naga és akarná igen, ha mi jót tehetne vele, nagy kereszténységet mutatván az felső elmúlt állapotokban; de az mint veszem eszemben, ők is nyilván való pártját nem igen fognák ha lehetne. Iratott is neki az jesuitával, hogy értette, Erdélynek felőle az fővezértül parancsolat jött, melyre nézve intimáltatja neki 1. ha ugyan portán dolgát el nem végezheti, menjen Lengyelország felé (az minthogy az minapiban is írta volt azt neki, jovalván arra való menetelét, melyet ő felgének is értésére adván, melyre ő felge is úgy fogott resolválni, igen jól lett abbeli jovallása) és így oda várja meg dolgának végét, vagy arrúl jűjjön ő felge birodalmaiban. 2. hogy ha sem dolgát nem végezheti, sem arra való elmenésében mód nem lehetne, jártassa Nagodhoz emberit és vegye ki vizsáját, lehet-e Nagodnak országán való bátorságos általmehetése?

Kére most is azon ő naga, ha lehetne, igyekeznék Nagod is: az ország széljein mehetne el az vajda Lengyelországban. Már errül Nagodnak azelőtt is két levelemben írtam, álljon Nagod és az urak bölcstetszésén, mit mível. De énnekem csak nem tetszhetik, hogy az vajdát Nagod az országon engedje általmenni, mert én félek igen nagy bajtúl. Azonban adónk, határink dolga függőben lévén, félek azzal okot ne adjunk azokban való megkeménykedésekre is.

Az fővezérhez menendő Nagod ország követinek határ sollicitálás felől való instructio adásbúl ez tetszése az urnak ő nagának, elsőben igyekezzék Nagod kitanulni, mint akarják az határt igazítani, melyrül ő nagát tudósítván, ő naga is inkább alkalmaztathatná mind residensnek, mind fővezérnek, mind az jövő török commissáriusnak errül való írását; ha kívántatnék, ő felgének is írhatna, mert ha az követ tractálni fogná azt azon török commissáriusnak eljövetele előtt az határokat, talán valami apprehensiói lehetnének az töröknek, hanem jovalja ő naga inkább az addig való hallgatást és kívánni az ígéret szerint való eligazítását az fővezérnek az határ dolgából. Mindazonáltal az dolgok Nagod előtt nyilván lévén, ha úgy itéli jobbnak, azt kövesse.

Székelyhídbúl ugyan az elmúlt vasárnap estve érkezett Ugrai uram, micsoda leveleket hozott, innét micsoda válaszkat vett, azoknak páriáját megküldtem Nagodnak. Az mint az urnak beszéllette, azon engedetlenségekre való alkalmatosságot vették némely erdélyi ember írásából, tanácsából. Ma bocsátók vissza úgy, hogy az jövő péntekig resolválják magokat. Már én is addig itt leszek, mivel az úr ő naga addig, az míg onnét bizonyos válasz jű. kívánta itt való mulatásomat. Parancsolta is, Nagodnak írnék, ő naga Nagod és az országnak való jobb

akaratjából cselekedte azt, hogy engemet addig itt tartóztasson, nem az végre, hogy minapi ő felge nevével lett ígéreteit változtatni akarná, hanem azt akarta, hogy ha az székelyhídiak nem refractariuskodnak, egészen lehetne meg az conclusum is. Azonban míg az onnét való válasz is megjűne Nagodat az urakkal akarta ezen dologrúl így tudósítani: ha ugyan az székelyhídiak refractariuskodni akarnak, az várakbúl kívánja-e Nagtok az praesidiumokat kivetetni, vagy nem, mert ha Nagtok ugyan kívánja, ő naga egy helyen kívül az többiből kiveteti, de azt mondja ő naga, ha az székelyhídiak ugyan refractariuskodnak, azt fogják mondani, Nagod az ország csak az várakbúl akarta kivetetni az németeket, az amazoknak való engedetlenségek akaratjokkal volna. Nagy hitire mondá, ha ő dolga volna, nem kívánná kivetéseket, hadd ő felge is egészen hihetné el Nagod az ország sinceritását, mivel az székelyhídi dolog vagy akarják magok, vagy nem, csak az ország hadaik kezelgésének ugyan nem haladhat, mindazonáltal azt cselekeszi az iránt is, az mint kívánni fogjuk. Errúl Nagod éjjel-nappal méltóztassék tudósítani, mihez alkalmaztathassam magamat. Én egyébaránt ha Nagod más képen nem parancsol, instructióm szerint procedálok. Ha pedig annuálni fognak az parancsolatnak az székelyhídiak, azt jóvalja ő naga az munitiókat nem kellene mind egyszerűsmind megindítani, hanem két-három álgúkként hadd próbálna meg ember, az török kap-e rajta, nem-e.

Nagodat alázatosan kérem, mindenekrúl méltóztassék kegyelmesen tudósítani és mind ezen, mind több leveleimre resolválni ez jövő péntekre, mivel én is, ha lehet, szombaton vagy vasárnap meg akarok indulnom; szombaton estig Nagod kegyelmes parancsolatját elvárom és ha semmi nem jű, instructióm szerént én ugyan csak procedálok, de úgy rendezebben esnék.

Nagod kegyes uram ha mit méltóztatik Székelyhídban írni, talám jobb leszen erre hozni, avagy in paribus megküldeni ide, hadd érthesse az úr ő naga is. Az úr ő naga Nagodnak nagy szolgálatját ajánlja, kíván istentül hosszú életet, iratja Nagodnak, bizony megmutatja Nagodnak, ha immár apjának méltóztatta Nagod fogadni, bizony úgy szolgál Nagodnak, mint fiának. Isten Nagodat éltesse. 2. Decembris 1664 Zathmár.

Nagodnak alázatos szolgálja

Teleki Mihály m. p.

(Egészen Teleki írása. Eredeti Nemz. Múz. Tunyogi-gyűjt.)

II.

1664. decz. 19.

A delegatio utasítása Teleki Mihálynak.

Instructio generoso Michaeli Teleki ad excellentissimum dominum comitem a Rottal sacratissimae caesarae majestatis plenipotentiarium denuo expedito, ac a consiliariis totiusque regni Transsilvaniae ad hoc negotium conficiendum deputatis, data anno 1664. die 19. Decembr.

Hogy az Székelyhídban levő magyar és német praesidium alkalmatlan magaviselése az székelyhídi állapotot megakadékozattatta, és azzal az két hatalmas monarcha között végben ment békességet láttatott sértegetni, értjük az ő kegyelme relatiójából, egyszersmind azt is, hogy az feljebb megírt akadály nem engedvén meg azt, hogy az minemű dolgoknak végben vitelére az mi nagyságos urunktól és tüllünk expediatott volt ő kegyelme, mindkét részről ahoz nyulhattak volna, im azért, ugyan az ő kegyelme beérkezése után érkezvén be az mi kegyelmes urunkhoz és hozzánk az feljebb említett székelyhídi magyar és német praesidium közzül való követek, kik noha elsőben az vár megmarasztására, és oltalmazására láttattak szavokban czélozni, esedezvén mind az mi kegyelmes urunknak, mind mineküink, hogy édes hazánknak olyan szép erősségét ne rontanók el, sőt annak megmarasztására való mediumokat is követnének inkább, de midőn megértették tüllünk, hogy noha nem kicsiny szívünk fájdalomával, mindazáltal az elkerülhetetlen kötelesség ilyen szép hástyánknak elrontására kényszerített bennünket, ők is arrúl való idéetlen elmélkedéseket letévén, találának még utolban meg. hogy hátra maradott hópénzek adatnék meg késedelem nélkül, mely meglévén, nem fognának tovább ellenkezni az mi kegyelmes urunk, és mi rendelésünk ellen. Mind ezek így lévén, érezzük ugyan édes hazánknak ilyen elpusztúlt állapotjába és rendkívül való tereh viselésében fogyatkozott állapotunkat, de távoztatni akarván az ellenünk következhető balitéleteket, magunk fogyatkozásával semmit sem gondolván, megigértük, meg is adatjuk hiba nélkül az székelyhídi praesidium fizetését, rendelést tévén arról, minemű hadak menjenek most mindjárt Székelyhíd felé az ott való praesidium evacualására, és annak az erősségnek elhányására, melyet ő kegyelme Rottal

urunk ő nagyságának bővebb szóval megjelenthet, mivel maga tudja. Kívánjuk azért mi is, Isten ő kegyelmét kivén, az elébbi instructiókba inserált dolgokat illendőképpen sollicitálja, midőn mi minden tőlünk lehető dolgokban engedelmesskedünk, illendő kívánságunkra csalhatatlanul remélvén jó választ.

Annak felette in hoc rerum statu tolláltatván az székelyhídiak elméjökben való hiba, nem látjuk méltó okát annak, hogy valamelyik erdélyi erősségbe bennmaradjon tovább az ő felsége praesidiumja, mert ha szintén több akadályunk nem volna is azoknak ott késésében, de magok tudván ott sokáig nem mulatásokat, mind az várakba ha csak titkoson is nem kevés károkat tesznek, mind pedig az közel levő szegénységnek felette nagy kárára vannak, az mint csak mostan is az szamosújvári commandans és alatta valóinak cselekedetekből megtetszik : hogy azért ne kényszeríttessünk szüntelen busítani gróf Rottal uramat ő nagyságát efféle dolgok miatt, kérjük bizodalmasan mentsen meg bennünket attól az bajtól, kivitetvén, az mint feljebb is írtuk, az várakból az praesidium.

Hogyha peniglen (melyet nem remélünk) ez aránt való instantiánk nem lenne foganatos, és valamelyik várba (az ha szintén Kővár lenne is) mégis behagyatnék az praesidium, gróf Rottal uramtól ő nagyságától az ő felsége neve alatt vegyen assecuratoriát ő kegyelme, hogy az székelyhídi dolog eligazodván, minden késedelem nélkül Erdélynek visszaadatik az az erősség, és senkinek elidegeníteni Erdélytől meg nem engedtetik, melybe az praesidium benne hagyatott, minden benne valókkal együtt; ne is kényszeríttessünk arról ő felségét újabban megtalálni. Addig is penig hostilitás sem közönségesen az ország, sem privatim valamely személyek ellen nem léssen azon erősségből, sőt azon várban magyar tiszteket állítanunk, avagy az mostaniakat az mi kegyelmes urunk hűségére megeskütni az magyar praesidiummal együtt megengedje gróf Rottal uram ő nagysága, az magyar gyalogot szaporítanunk is: ne kellessék onnét is újabb romlástól tartanunk; istennek igaz iteletiből elég részünk lévén egyébaránt is abban, csak azelőtt hat napokkal egész falukat rabolván az váradi török az Meszesen belől.

(P. H.)

(P. H.)

(P. H.)

(Ercdetije a három nemzet pecsétjével ellátva, a gróf Teleki-család levéltárában. 969. sz. a.)

III.

1664. decz. 30 — 1665. jan. 25.

Apafi rendeletei Telekihez s Teleki jelentései.

a)

1664. decz. 30.

*Apafi decz. 30-iki rendelete.*Michael Apafi *stb.*Generose fidelis *stb.* Salutem et gratiam nostram *stb.*

22. Decembris Baló László hívünknek nekünk írt tudósítását ez órában vettük egyik étekgónk által, az melyben való több írási között adja értésünkre nyavalyás vajdánának kézben keretését. Azonban pedig az erdélyi állapotnak mi-volta még csak emlékezetben sem forgott. sem pedig az residensnek még addig parancsolatja sem érkezett volna moz-dítása felől, holott Kegyelmed nem olyan nagy reménységgel biztat vala bennünket és mi is közönségesen kívánatosabb választát várjuk vala ahozképest ő felségének dolgainknak mozdtítása felől; melyből következik, hogy ily tökéletes remén-ségtől viseltetvén, lehangyók törekedésünket és immár az határ-járó török is Váradhoz (az mint hallatik) ezentúl közelítvén, mire lészen dolgainknak vége (mind két részről való hallgatás között) vagyon istennek titkában. Annak felette úgy is infor-máltatunk, hogy az váradi törökök csak immár is jó eleve nem elégedvén meg az eddig behatott hódoltatásokkal, az Piri-pasa hamis defterénél jóvalis beljebb sollicitálták jószágok-nak terjesztését ez megromlott szegény hazában. Melyekhez képest mit kellessék várnunk s cselekednünk, ha az ő felségé-hez való nagy bizodalunk, vagy késedelmeskedik dolgaink-nak sollicitálása felől, vagy az töröknek szándékja továbbra is harapozni láttatik (részszerint az mi hallgatásunk miatt is) szükség Kegyelmednek gróf urammal ő kegyelmével igen serio tractálni és illendő maga alkalmaztatásával voltaképen tudósítani, hogy így tudhassuk, micsoda reménységgel lehes-sünk az ő felsége atyai kegyelmességéhez is. Cui *stb.* Datum in Civitate nostra Kolosvár, 30. dec. 1664.

M. Apafi mpr.

P. S. Jó reménységgel úgy gondolhatjuk, hogy római császár ő felsége kegyelmes annuentiájából plenaria facultása lévén gróf urammal ő kegyelmének az alkalmatosságok sze-

rint moderálni az dolgoknak is folyását, modalitását, legkiváltképen ezt kell urgálni, hogy sem az erdélyi praesidiumnak amoveálása, sem peniglen az székelyhídi dolgokról való dispositio elébb véghez ne menjen, minek előtte az határnak resignatiója utrinque nem arbitráltatik. Ezt kell urgeálni az többi között derekasabban az újabban következett dolgoknak folyása szerint, hogy ő kelme mind ő felsége előtt mellettünk való törekedésével, mind peniglen autoritása szerint való keresztyéni maga alkalmaztatásával megromlott szegény hazánk kívánatosabb szerencsájével alkalmaztatódjék szoros ügyünkbeli nagy reménségünk. Mindezekben az dolgoknak érkezéséhez képest tudósításunkkal akarjuk Kegyelmedet valóságosan értetni, nem prejudicálván eleiben szabott instructiónknak, mert látjuk rosz végét az dolognak, ha utoljára halad egyéb dolgok felett az határnak eligazítása, melyeket ez inclusában onnét jött levelünkbelől in veris paribus kezéhez küldtünk Kegyelmednek.

Az posta éjfélkor tájban indult el.

Külczim: Generoso Michaeli Teleki de Széksth.

(Eredetije a gr. Teleki-család levéltárában. Nro. 3342.)

Mellette következő fél ív csatolmány:

Im 19. Decembris megindult Husszáin pasa commissáriussa Erdélybe, Szipeczi Memhet aga is a fővezér részéről, Piri pasa is. Én azon voltam. Erdélyben menjen élémb (*így*), hogy urunk ő nga és kmetek praeoccupálhassa, megcsinálhassa elméjét. De az váradiak, jeneiek, kik kicsintől fogva nagyig itt voltak, nem engedék, hanem Várad felé vivék, hogy ott mindenképen elcsinálván dolgokat velle, azután menjen Erdélybe.

Két levelet viszen, egyik császár parancsolatja, másik magáé a vezéré. Az békesség punctumi szerint az németeknek kiviteléről. Székelyhídnak elrontásáról írnak s végtére az határjárásáról, hogy az igazittassék oly végképpen el az váradiak és erdélyiek között többé busítás az portát ne érje.

Immár kimenvén ezekről való parancsolat mit kellessék követni, gondolkodásra való materia. Én az én csekély itéletem szerint, mégis az legatio által való könyörgést javallanám, melylyel nem kellene késni; mindenek előtte az határigazításhoz fognak: mert elsőbben az németeket viszik ki, azután Székelyhídat rontják el s úgy fognak az határ dolgához. Azalatt ha interveniálna az római császár ő felsége interpositiója, kiből reménségem megkezde hűlni, segítené az

dolgot; de az dolog az mint szoktuk mondani, de corio nostro agitáltatván, nem ártana, ha futnánk, fáradnánk magunk is, mert bizony félek, kár nyitja fülünket, szemüinket, mivel ennyi idők alatt semmi levele, instructiója, tanúsága nem jöve az residensnek is az erdélyi dolgok felől.

Az határ dolgából szükségesnek ítfelem errül is írnom: akár mint igyekezzenek az törökök az határnak eligazításában, de az országnak azon kell lenni és könyörögni, az Piri pasa deftere elrontassék, szemében mondatván törökül Piri pasának, az commissárius vezér embere és váradiak előtt punctatim ezeket félelem nélkül:

1. Az te nem igaz deftered volt oka az két hatalmas császár között való békesség felbontásának; soha el nem bomol, jövendőben is ez lészen az békesség fölbontásának oka.

2. Mert nem Váradhoz való falukat írtok be.

3. Olyakat írtál, kik soha jóakarattok szerint be nem hódoltak, hanem kit fegyverrel, rabsággal, embereknek erővel való bevitelével kényszerítettek.

4. Mert némely faluk embereit sem láttad, csak nevét tudakozták meg szomszéd falubeliectül, s azokat is beirtad.

5. Mert ajándékot vevén fel az váradiaktül, cselekedted ezeket s nem igazán szolgáltál hatalmas császárnak.

Ezekre kell kényszeríteni az commissáriust, vezér emberét, hogy az vezérnek megírják s urunk is és az ország is ezekről késedelem nélkül szép declaratióval irasson az vezérnek, talám isten engedi, az az defter elbomol, Piri pasa is elvész: és az határ dolgai jobb karban eligazítódnak.

Ezek voltak tudósításunk szerint, melyet Kegyelmeddel communicálunk, hogy gróf urammal ő kgylmével consultálkodván, rescribáljon mostani dolgoknak folyásához képest stb.

Jegyzet. Teleki válaszát Apafi levelére lásd Török-Magyar-kori Államokmánytár IV. 182. s köv. ll.

h)

1665. j a n. 3.

Apafi 1665. jan. 3-iki rendelete.

Michael Apafi *stb.*

Generose fidelis *stb.* Salutem *stb.*

Kétfelül érkeznek ma török leveleink; egyfelől az fővezér ő nsga kapucsi pasája, az ki jött az szegény vajdánéért és vele lévő javaiért; minémű levelet hozott. az mint Panajot uram megfordította in paribus elküldtük. Valljon mint néz-

heti az felség, az kinek az az exul vajda akarván szolgálni, így veszi magát s nyomorult háza népét; maga tudja Kegyelmed, valakiket lehetett s illet megtaláltunk az szegény asszonyállat felől; de az Klmed által való biztatás épen füstben mene, egy szót nem törekedett az residens mellette. Talám kicsin dolognak ítülték némelyek, de valaki jó akarójának dolgát könnyen hadja, tanúságot ad az többinek is. Más rendbéli levelünk is érkezék az váradi pasától, melynek is igaz páriáját Kelmed kezébe küldtük, tekintse meg Kelmed annak continentiját. Kolosvárnál akarják az váradi határt igazítani, hol itt az római császár ő felsége békességének haszna, hol az Ali pasa hitlevele? egyúttal immár igazítanak Brasóig az határt, elveszhetünk ugyan mi, de bizony nem Magyarország nélkül, sem Ausztria nélkül. Az Székelyhid elrontására rendeltetett hadaink már Bonczida táján vagynak; kívánja mind az két monarcha Székelyhidnak elrontását; de Várad felől ötezer töröknek bejövése hallatik, hogy leszen, mely miatt az mi hadainknak is útjuk meggátoltatik, az végben ment békeségnek haszna másé, nyomorúsága Erdélyé lévén. Mindezeket Klmed Rottal uramnak megjelentse, mely ellenkezőképen folynak az dolgok az reménséggel, el nem titkolván; tudósítson Kegyelmed is mindenikről. Eidem *stb.* Datum in Civitate nostra Kolosvár, 3. Januarii 1665.

M. Apafi mpr.

Külczim: Generoso Michaeli Teleki de Szék *stb.*

(Eredetije a gróf Teleki-család levéltárában. Nro. 3339.)

Elhez van mellékelve két darab másolat, melyek itt következnek:

1.

Mi az hatalmas és győzhetetlen török császár Vég-Várad várában és ahozvaló végházainak s abban levő hadainak fő gondja viselője az tekintetes és nagyságos vezér Hisszein Mehemet pasa.

I. S.

Tekintetes és magas Apafi Mihály Erdély országának fejedelme köszönetem ajánlom, adjon isten minden jót. Akar-nám Klmednek értésére adni, hatalmas vezér Hasszon pasát, egy kapucsi pasát bocsátott Erdély ország, s Várad között való határnak igazítására; azért innét az jövő szombaton ezek innét felkelvén egyenesen Kolosvár felé mennek. Azért

Klmednek akarók értésére adni ez levelünk s embereink által. Ezek után isten Kegyelmeddel. Datum in Várad die 30. Decembris, ao. 1664.

2.

Interpretatio literarum excellentissimi suppr. vezirii ad illustrissimum principem Tranniae Dnum Michaellem Apafi etc.

Mihi dilecte amice, vobis significamus, quod intelleximus ex literis vestris, principis Valachiae fugitivi uxorem apud vos esse et illam cum suis rebus a vobis intactam esse, optime fecistis. Deus deus det vobis voluntates vestras. Interim mittimus vobis has literas nostras, ut pudicam principis uxorem cum suis omnibus rebus, qualiscunque conditionis sint, cum aliquo fidei et fide digno homine huc ad nos mittere et etiam in via in omnibus debet invigilare, ne aliquid pereat et post hoc debet etiam, quantum possibile est de praedicto principe invigilare, forsitan per aliquem modum ipsum capere poteritis et per saepissimas vestras litteras illa, quae scitu nostro sint necessaria cito significare; sit pax credenti praeceptis dei. De Belgrád.

P. S. Fugitivi principis uxorem ad nos mittere scripsimus, sed non fecimus hoc propter res et divitos, quas secum portat, sed ut habeamus occasionem sinceritatem et fidelitatem vestrae dominationis ad Fulgidam portam et imperialem thronum domini nostri clementissimi significare. Certe ita est, aliud non cogitatis, quia gratia dei nullius rei opus est nobis. Manupropria scriptum est.

c)

1665. jan. 5.

*Apafi 1665. jan. 5-iki rendelete.*Michael Apafi *stb.*Generose fidelis *stb.*, gratiam nostram *stb.*

Kegyelmed levelét ez órában vettük, melyet egészen az párokkal együtt megolvastunk. Hogy gróf uram ő kegyelme kételkedéssel viseltetik Székelyhídhöz rendeltetett hadaknak késedelmek miatt: elhisszük, mindazáltal azon nem keveset csudálkozunk, hogy maga is vélekedik Kegyelmed kész tanúsággal távoztván el tőlünk, holott immár egyrésze az hadaknak Gorbónál s az másik része pedig Dézsnuél állapodott meg.

Melynek is valóságos okát eképen higgye bizonynyal: valamint most hamarébb tudósítottuk Kegyelmedet, hogy az váradi pasa tudósítása szerint az határjáró töröknek Kolosvár felé való igyekezetét hadakkal értvén következni, kívántatott volt az uraknak tetszésekből remoráltatnunk s mostan is azután várakozunk, hogy bizonyos emberünk által harmad vagy negyed napok alatt valóságosan megérthessük mi szándékkal, consiliummal vadnak. Egyébaránt az dolgot nem késedelmeztetnök, de miglen az szándékot felőlök meg nem érthetjük, különben cselekednünk nem lehetett. Mi mindazáltal, vagy indúl, vagy nem indúl, de itt megvárni nem akarjuk, hanem Ébeni uram mellé bizonyos számú böcsületes híveinket rendelvén, ha szintén beljebb találna is mozdúlni, az eleiben való menetel felől úgy disponáltunk, hogy mi az váradi vitézek kívánsága szerint semmi határigazításra nem lépünk, sem nem engedünk, hanem contradicáltatni akarunk, ha az Ali pasa erős hűtlevele szerint nem igazittatik az határ, hogy annyival is inkább időt nyerhessünk az ő felségének sollicitálására. Az töröknek az illendő kedveskedést is elméje lágyítására elkövetni készek leszünk. Azért kétséges nem lévén, tartsa instructiójához magát Kegyelmed s bennünk is tudósítson, mert ugyan is mit tudtunk egyebet cselekedni. Eidem *stb.* Datum in Civitate nostra. Kolosvár, 5. Januarii 1665.

M. Apafi mpr.

P. S. Az feljebb megírt napok után sem várakozunk, hanem mentest indítjuk az hadakat Székelyhíd felé.

Külczm: Generoso Michaeli Teleki de Szék *stb.*

(Eredetije a gr. Teleki-család levéltárában. Nro. 3340.)

d)

1665. jan. 10.

Teleki Mihály jan. 10-iki jelentése

Kglmes Uram. Méltóságos Fejedelem.

5. 6. Iratott Ngd méltóságos levelét alázatos engedelmességgel vettem. Az úrnak ő nagának szóló Ngd leveleit praesentálván, melyekből megértvén a dispositiókat, úgy látom már csendesedett, mindazonáltal igen fűgteti elméjét. A Bánfi Sigmund uramnak Székelyhídhöz való érkezésétől és mikor innét az ingeniereket oda viszik, azok onnét megírják bontásához való hozzáfogásokat, akkor hiteti el teljességesen magá-

val; mely tudósítással onnat ide érkezvén, úgy concludáltunk, hogy innét az commissárius menten menjen az várakból való németeknek kihozására. Én úgy itélem, ha valami akadály ez dolgokban nem esik, mához, holnaphoz, vagy legfeljebb holnaputánhoz egy hétre az innét megindulhat. Ngd is azért kglmes uram úgy disponáljon, hogy bizonyos commissáriusok akkor tájban igen közel ott lehessenek, kiknél az Ngd az nemes ország credentialisi legyenek, specifice Szamosujvárról, Kővállról külön-külön, hogy annál hitelesebb legyen a resignatio s ha kívántatik előadatjuk, ha hol penig nem, magunknál ellehet. Én javallanám, hogy ezek részéről is méltóságosabban esnék, hogy Béli uram s Bánfi Diénes uramok lennének. Azonban kglmes uram azokban való praesidium felől is idején kellene gondot viselni, arról is, azok ott mivel éljenek s még úgy hiszem kglmes uram, mind az innét bemenendő commissárius, a két várban levő commendánsok is örömet elvennék az ajándékot; Ngd emlékezetire, talán nem is ártana mind jövendőre, mind penig mostani kijövő alkalmatosságokkal, az szegénységgel is szebben bánának; mindazonáltal kglmes uram nem ártana, ha a commissárius urakkal, bizonyos számú emberek lennének, ne szintén mindenben engednének az ő akaratjok szerint cselekedni; azonban a szamosújváriak alá való szekerek felől is idején méltóztassék parancsolni.

Az kőváriak alá való szekerekről én teszek rendelést, de már Ngd a puskásoknak jobb részét levitetvén, nem ártana talán kglmes uram a szamosújvári puskásoknak Ngdnek parancsolni én kezemben küldvén a comissiók, hogy ha mikor nekik írnam jőjjenek által Kővár vidékre, hogy így annál inkább refrenálhatnók a kijövő németséget.

Az huszti praesidium dolgából, úgy remélem, talán nem fogja Ngdnek kedvét szegni, melyet is Ngd parancsolatja szerint obtineálhatván, kit s hova kell tudósitanom, Ngd parancsolni méltóztassék, azonban kglms uram, ha azokat a Ngd hűségére és szolgálatjára alliciálni akarjok, oda legalább mindjárt négyszáz forint kell.

Székelyhídban megjövő útamból Boldovai uramnak s Sztepan uramnak mit írtam volt, azokra Boldovai uram mint resolvált, én arra ismét mi választ tettem, melyre még válassom nincs, azután ismét nekem mit írt, én is mint resolváltam, az váradi pasának ő kgnék írott levelének páriájával, Bécsben levő actákkal, Zirinyi uramnak boldogtalan esetinek describálásával ngnak elküldtem, és hogy mégis Ngd jobban elhitesse magával, hogy az imperium az békességet acceptálta, egy nagy imperiumbeli fejedelem levelét, az úr ő nga. Ngdnek

elküldte, úgy, hogy Ngd mind ezt, s mind a Salisburyi püspök levelét visszaküldje, mert én reá feleltem.

Kgls uram, ide ő felségének két vagy három rendben is érkeztenek levelei, melyek után eleget discourált s beszélt velem az úr ő naga; úgy látom az ő felsége interpositiójában nem kell kételkednünk, mert noha az residens azt mondotta, neki azokról semmi parancsolatja nem volna, de az mint én eszemben vettem, ágálta is azokat, csak hogy mint minap is írá, mindazokat igen titkon akarják cselekedni, kiváltképpen az főkövetnek lemeneteléig, hogy az török inkább eszében ne vegye velek való correspondentiánkat és mivel a fővezért ezekben az dolgokban igen difficilliseknek látják, nem örömet akarván atyja végzését bontogatni, gondolják ha igen ferve kezdenék mindjárt igen urgeálni, nagyobb kár, mint sem haszon következhetnék belőle. Másképpen is ők kglmes uram csendes és rendes és igen titkos úton szoktak igazgatni, úgy az mi dolgunkban is a mint eszemben vehetem (mivel úgy látom, ez a méltóságos úr velem igen syncere ágál, communi-cálja is az dolgokat) hogy hasonlóképpen akarnak cselekedni. A residensnek mit írt Ngd, s ő is Ngdnek mint resovált, ő felségének is mit írt, ennek az úrnak ide küldötte ő felsége. Az mint én az úr mostani discursusából eszemben vehetem: magunk sem kívánhatnánk többet tőlök, és mivel magok is megvallják az törökön erővel nem vehetni, nem is levén határunknak dolga specificice az conditiókban beírva. Így az első articulus mellett gradatim akarnak dolgunkban procedálni, melylyel úgy hitették el magokkal, többet efficiálnak. Tanácsolja is igen Ngk s az országnak az úr ő nga, hogy az töröknek igyekezzék igen-igen kedvét keresni mindenképpen s aján-dékkal is csendesíteni, hogy legkissebb dologban is okot ne vehessen az ellenünk való grázdára (*így, e helyett: garázdára*), mivel most is Székelyhíd rontásának ennyi ideig való haladása okot adhatna sokra, ezt is az olyanokkal lenyomván várhatjuk dolgunknak jobb végét. Azonban az ő felsége részéről való interpositio szünetlen írja a törököket, és így a főkövetnek bemenésére vonathatván az dolog, minden jót remélhetni, (*Te-leki kezével*) én úgy látom, ezek nem magától költött dolgok, Isten Ngddal szemben juttatván többet szöllok ezekről. Az fővezért is talán elviszi az ördög azonban. (*eddig*).

Az határjáró töröknek ilyen feleletet tanácsol tenni: mi országul hatalmas császár kezeiben vagyunk, azt mivelheti velünk, az mit akar, mi jól azt sem tudjuk, az két császár mint békélt meg, de a mint érthettük, az vagyon az condi-tióban: mi felettünk vesztenek össze, mi felettünk voltak a sok hadakozások, s úgyis békélt meg, hogy mi előbbeni

*Oldalt Teleki
kezével: az
dolgokat.*

szabadságinkban beállítassunk ; így hát ha határink az Ali pasa hitlevele szerint nem igazítottak, nekünk semmi jónkra való dolog nem lenne az. Mi azért szabad akarattunk szerint annak a határjárásnak nem annuálunk, hogy így, ha abból valami következne, mi ne legyünk okai, erőszakkal ha mit cselekesznek, lássák, megtaláljuk mind hatalmas császárt s fővezért ő ngát, mi semmiképpen okot adni nem akarunk, két hatalmas császárok között végben ment békességet bontogatni s háborgatni.

Vékony ítéletem szerint addálhatnák osztán az Baló László uram Ngk tett intimatióit, opponálván azon török commissáriusnak is azokat, az mikor ő kglme ír, hogy opponált annak az átkozott Pirinek.

Im kglmes uram sok discursusink. beszédink s perlekedésink után, micsa conceptust csináltunk, mineműt Ngdtúl is az országtúl is pecsételtetni kíván ő nga, Ngd részéről külön, s az országeről az három pecséttel ismét külön.

Ezek felett való discursusinkat Ngd így értte : midőn ő nga az minapi általam Segesvárra beküldött punctumi szerint kívánta volna Ngd és az ország részéről hittel való assecurálásomat, én is instructióm szerint kívántam, ő nga nagy obtestatiókkal mondá, sőt ugyan adá tanácsúl, hogy azon dolgot halasztanók az Bánfi Dienes uram felmenetelire, és így rendezebben esnék, hogy ha ő felsége maga keze írása alatt, lenne meg, hanem Ngod írna most egy levelet, s az ország is, mely alázatossággal vette legyen azaránt is az ő felsége kglmességét, hogy ily meghitt méltóságos belső tanácsúr hívét, méltóztatott volt expediálni ezen dolgoknak peragitálásokra, mely megnevezett úr is, mely Ngd és az ország nagy contentumával vitte végben, melyet meghálálni igyekeznek, és mivel Ngd s az ország minden ő felsége kívánságira rálépett, az recognitionalist is in optima forma megadták, kérjék ő felségét, elhiszszük úgymond felséged is az iránt levő instantiáinkat kglmes füleiben vevén, ha mi akadályunk azokból lehetnének, az szükségekben idején való megsegítésünkről bizonyossá teszen ; ezen írásnak úgy kellett meglenni, ha ezen beküldött minuta szerént küld Ngd és ország levelet, adván ezen dologra több ratiókat is az úr ő nga.

Minden ez aránt való discursusit, ajánlásit, obtestatióval való tanácsadásit az úrnak ő ngk ponderálván, és hogy az mennyiben lehet, sem ezt az urat ő ngát, annál inkább az udvart valamint én mintegy magam disgustálni ne találtsam mivel az bizonyos : az úr, ha így nem leszen az dolog alig ha nem offendálódik, mivel erre is sok veszekedésemmel vettem, sok oppositióm után (úgy mint : hiszem ha én itt Ngdat ezek-

ről plenipotentiám szerint assecurálom, mennyivel inkább Ngd assecurálhat engemet, avagy ha már Ngd úgy jovalja, hogy a mi assecuráltatásunkat halasszuk Bécsben felmenendő köve-
teinknek alkalmatosságára, maradjon a mi részünkről való as-
securatio is akkorra hát. Ezekre sok egyéb felelési után felelt
úgy is, mint ha kicsiny respectusban lehetne közönségesen
előttünk) kelle azon minutára lépnem, úgy hogy Ngdk bekül-
döm, mint hogy ugyan egyébaránt is Ngd subscriptiója,
pecsétí s ország pecsétí alatt kívánt volna levelet, nem tartván
illendőnek magam méltóságához, hogy csak én adtam volna,
mindazonáltal ezen minutában is igen vigyáztam kettőre.
Elsőben, hogy ne legyen ugyan specifice oly igen erős hit
alatt, másodikra csak úgy köteleztem magunkat, hogy ha ő
felsége is segít, melyet ugyan meg is notabéneztem.

Ha azért azt Ngd subscribáltatja, maga méltóságos
titulussát is praemittáltassa. Az másikat az ország nevével
kell iratni, és az ország szokása szerint kell subscribáltatni,
az három pecséttel megpecsételtetni. Kérem is Ngdat aláza-
tossan, ha ezeknek subscriptiójokon, pecsétléseken nyuktatja
meg méltóságos elméjét, úgy is ne késeltesse igen hamar ki-
küldeni; ha peniglen másképpen akarja is, noha alig ha abból
akadály nem következhetik, méltóztassék Ngd mentül hama-
rébb tudósítani s parancsolni, én mindenekben Ngd kglmes
parancsolatjához alkalmaztatom magamat.

Az vajdáné dolgán úgy látom búsúlnak, de az aránt is
vezér parancsolatjának nem engedni nem jovallják, csak gon-
dolkozniak úgy mint ha ott is némely rész javaitúl megfosztat-
nék, avval gyaláskván némely magyar urak oda fel Nagodat,
hogy Ngd csak a kincsen kapott volna az vajdánénak és
magával, ha török kézben akadna is, nem gondolna, mely
vádjokat innét eléggé meghamisították.

Májer Thamást Ngnak a váraknak resignatiójakor meg-
igírték kézhez adni, melyről is Ngd parancsoljon mi tevő legyenek.

Akarom ezt is Ngnak értésére adnom, hogy midőn in-
structióm szerint urgeáltam vo na, Rákóczy Ferencz titulusa-
nak demoliáltatását, azonban Békés, Arad, Bihar vármegyék-
ben, Szilágyságban ha mit palatinus, ő felsége, egyebek adtanak
volna, azoknak retráctálása, debreczeni dolgok, máramarossiak
bosszúságára felállítatott vám, s minapi irruptio felől, mind-
ezekről való resolutiójáról min gondolkozniék, mindezekre is
generaliter így resolválá magát ő felsége úgymond valami ab
antiquo Erdélyhez, erdélyi fej delmekhez tartozott, azokhoz
ezután is semmi közit nem tartja, ha ki mit eladott retractál-
ják, és ezután azokon semmi exactiókat nem tesznek, de mind
ezeket is ő Nga jovallja Bécsben halasztani, rendesebben

lehetvén ott eligazítása; az irruptióról is bizonynyal mondja satisfactiónk leszen, vagy egykippen vagy máskippen. Rákóczy Ferencz titulussa dolga peniglen legkönnyebb az feljül megírt vám dolgával, az minthogy Rákóczy Ferencz most is újabb rossz dologban involválta magát, csak szintén azt akarja elkerülni, hogy ne kiátsanak mindnyájan reá az magyarok, hogy mindent ő nga cselekedett, hanem forogjon az ő felsége és az udvar neve benne, azt fogadja ő nga (az minthogy arról hogy Ngd inkább elhigye maga is írt ő nga Ngdnek) ott fenn is Bánfi Diénes uram felérkezvén mindezeknek a többivel együtt maga leszen sollicitálója, és meg fogja Ngd és az ország tapasztalni hasznos szolgálatját.

Mindezekről Ngd kglmesen resolváljon, magának az úrnak is írjon, melyet pecsételtessen úgy, hogy én is láthassam meg. Ő felségének is mind Ngd s mind az ország mit fog írni, páriájokat méltóztassék megküldeni.

Az vajdnáné tovább való állapotjáról is kíván az úr érteni.

Székelyhídnak elhányása meglévén, az úr itt semmit sem késik, elmegeyen az pataki dolgoknak complanatiójára, onnét oda fel.

Az ő felsége secretariussát abba nem küldötte el eddig, mivel iratott is oda, hogy affélétül supersedeáljanak; gyakran hozták az töröknek Székelyhíd felől való rossz szándékját, meg akarja várni Bánfi Sigmond uram oda érkezését és úgy bizonyossal küldvén fel, többet efficiálhat. Mindazonáltal már két curriért küldött fel az mi dolgaink végett, felküldvén Ngd levelének páriáját. Ez én instantiáimat is bár kglmes uram lehetne, ennek az ő felsége secretariusának is igirnénk valamit, mivel ezt fogja az úr commendálni az lemenendő fő követ mellé.

A residens ő felségének is írta, hogy ennek az úrnak fog leveleket küldeni Haszán pasátúl, melyeknek el nem érkezésén igen búsul.

Az lengyelországi marsalk kiugrott onnét, Slesiában van.

Itt kglmes uram valóban sok égi csudák látszanak.

Némely ott benn való uraim igen kiterjesztik pennájokat némely helyekre, olyakkal hízelkedvén a kiket én soha nem hallottam, bár Henter Ferencz uram is szintén most ne sétált volna ide ki; mind ezekről s mind a feljebb megírt dolgokról sokat írhatnak de pennára nem bízhatom.

Az mely lengyel püspök mostanában Ngdnál oda be volt, itt is vala, eleget is hazudott Ngd felől, melyről Ngnak ennyihány szóval izentem Nagy István uramtúl. Ngdát az istenért kérem kglmes uram, mentül hamarébb méltóztassék resolválni, és bí írásomat kglmesen megbocsátani. Isten Ngdát

sok esztendeig éltesse. In Szathmár, die 10. Januarii, 1665. három óraker délután.

Kglmes uram az úr ő nga levelét én szakasztottam fel, meg akartam látni.

Ngnak alázatos

Én keglis uram Ngd kglmes parancsolatja szerint megparancsoltam, hogy a puskásokat egész le küldjék Ebeni uram mellé; csak már az ide hátrább való dolgokban valami fogyatkozás ne esnék.

méltatlan szolgája
Teleki Mihály mp.

Kivül: Az én kglis uramnak ő ngnak írott levelem ez.

(Fogalmazvány, Teleki által javítva, toldva: Nemzeti Múzeum. Tunyogi-gyűjtemény.)

e)

1665. jan. 14.

Teleki 1665. jan. 14-iki jelentése.

Kglmes uram. Méltóságos fejedelem.

Akarom Ngdat alázatosan tudósítanom Nagy István uram elmenetele után miben forgottanak legyen itt a dolgok; mindjárt másnap érkezék Bánfi Sigmond uram ő kglme levele Zilajról, kiből ő kglme oda való érkezését és egy napi ottmulatását megjelentette, kérvén azon, hogy az úrtól ő ngátul vennék assecuratoriát, hogy ha valamint az munitióknak oda le való szállításokban, marhák és egyéb dolgokból akadályok következhetnék, Károlyban adnának helyet assecurálván, hogy onnét a mikor el akarnók vitetni, elvitethetnők. Az úr abban difficilis levén: a vár kicsinyes, másé is lévén s a város ha hódolván (*így!*) nem ítélte illendőnek oda való szállíthatásokat, hanem tetszése az volt, hogy ha lehet épen Erdélyben szállítsák egy bajjal, ha hol peniglen abban valami akadály lenne, ide; melyről im micsoda assecuratiót adott Ngdnak verissima páriáját elküldtem, s Bánfi Sigmond uramnak is erről mit írtam, igaz páriáját Ngk megküldtem. Boldvai uram is mit írjon nekem most utóiban, annak is Ngnak igazi páriáját megküldtem.

Holnap expediálunk Husztra az úrral ő ngával együtt az ott való németeknek kihozására, és mivel Ngd is őket más helyre destinálta volna, levén ugyan más okok is az aránt az úr ő nga előtt, de az első nagyobb, így ő nga alkalmazottnak ítélte, hogy vagy a szamosújváriak, vagy a kőváriak közül adasson annyi számút.

Én már kglmes uram mindenekben várok Ngd kglmes parancsolatjától és Nagy István uramtól beküldött levelinknek resolútiójátúl. Isten Ngdot sok esztendeig jó egészségben éltesse. Szathmár, die 14. Januarii. 1665.

Ngdnak alázatos

méltatlan szolgája
Teleki Mihály mp.

Kivül: Teleki uram levele 1665. 20. január Ebesfalvára.

(Eredetije az Akadémia birtokában.)

f)

1665. jan. 14.

Apafi 1665. jan. 14-iki rendelete.

Michael Apafi *stb.*

Generose fidelis *stb.* Salutem et gratiam *stb.*

Decima Januarii Klmed írt levelét elvettük, melyben bő szókkal ír egynehány rendbéli dolgok felől. Az mi az székely-hídi állapot felől való Klmed írásit illeti, azokra nem látjuk szükségesnek egyéb választ tegyünk, hanem ezt, hogy Bánffi Zsigmond uram eddig oda kírkezett; az valóság tollalta az vélekedést, kívántatik csak az Rottal uram ő klme legyen segítséggel mindenképen az várnak elrontásában és az ott való munitióknak elszállításába is, mely nélkül félő, avagy ugyan félbenszakad az ott való dolog, avagy messzire halad; mert az Erdélyből kiment hadak ilyen téli időn olyan pusztá tartományban sokáig alig késhetnek. Az várak resignatiójára midőn az Rottal uram embere megindul, tudósítson Klmed sietséggel bennünket, hogy akkorra mi is küldhessük böcsületes híveinket az váraknak kézhez vételire, ugyan akkor tehetni rendelést az szamosújvári puskások kimenetele felől is. Az huszti német praesidiumot, hogyha Rottal uram oda engedi, Csehbe akarjuk collocálni, azért arról is tudósítson Kglmed késedelem nélkül, ha az dolog végben megyen. Az mely német levelet Kegyelmed kezünkbe küldött, visszaküldtük, megengedtük, hogy az ki száz, kétszáz mélyföldnyire lakik az töröktől könnyen helyben hagyhatja azt az békességet, de az mely német fejedelem Hunyad táján laknék, megpróbálhatná. Az határjáró török felől Klmed censuráját értjük, még Kolosvárt létünkben az tanácsrend felesen az ország delegatusi közül is egynehányan ott levén, ez szerint concludáltanak ő kelmek erről, az végre is jöttünk el Kolosvárrúl, hogy ne mond-

hassák azt az törökök, hogy magunk az ország fő rendeivel annuáltunk annak az határjárásnak és azzal is el ne vessük az törekedésnek útját. Nem tagadhatjuk, csudálkozással olvastuk Klmednek arrúl való tetszését, hogy eddig adott instructiói szerint ne procedáljon Rottal uram előtt az dologban. Emlékezzék reá Klmed, nekünk Klmed maga olyan választ hozott vala Rottal uramtúl, hogy nem szükség semmiért ő felségéhez felküldenünk, mert teljes plenipotentiával küldettétvén Rottal uram alá, ha szintén oda felküldenénk is, ő kelmére rejiciálódnék az dolog. Az plenipotentiárúl írt római császár ő felsége levele kezünkben vagyon, melynek erejével Rottal uram az ő felsége kívánságát írva beküldvén, mi is mind az státusokkal együtt oly recognitionálisokat küldtünk Klmed által, melyekkel azt mondá Klmed maga nekünk, hogy Rottal uram contentissimus volt. Plenipotentiája lévén azért ő kelmének az dolognak egy részrül való véghez vitelére, micsoda illendőség volna az másik részhez nem nyúlni, hanem csak elhalasztani? Sőt hogyha az Kegyelmed javallása szerint az egész dolog elhalasztatik az Bánffi uram felmenésére, nevezzen Klmed csak két pénz áru dolgot, az melyet szolgált legyen ez hazának dolgaiban, mostani útjaiban, contentatiót pedig tisztességesen révén az országtól az ilyen dologban, ha mi hallgatnánk is, sok kinyílt szemek vigyáznak reá. Azért Klmed vegye elé az elejben adott instructiókat, nevezet szerint pedig az secreta instructiót, mindazokrúl Rottal uramot megtalálni semmiképpen el ne mulassa; nehézsége ő klmének az sollicitatióért méltán nem lehet, mert ő felsége személyét viselvén, ő klme adhat is azokra az dolgokra választ, ad ratificandum római császár ő felsége eleiben úgy mehet azután az dolog. Nem kételkedünk mi abban is, hogy Rottal uram, mint keresztény méltóságos fejedelmi ember nekünk kedves apánk, segítője leszen az ő felsége udvarában mindezeknek; de megbocsásson ő klme, akkor úgy törekedhetik csak, mint római császár ő felsége egyik belső tanácsa; de mostan ő felségének plenipotentiáriussa, az mire ígéri magát, ő felsége sem mulathatja el méltósága sérelme nélkül. Az mely minutákat Klmed beküldött, az mi és ország nevével újokban adandó recognitionálisok felől megolvassuk; de mivel maga tudja Klmed (az mint feljebb is említők), az mely punctumokat ő felsége nevével Klmed által beküldött vala Rottal uram, azok szerint mind az ország s mind mi küldtünk Klmedtől recognitionálisokat, azt elégségesnek itílvén, mind az tanácsi rendet s mind az ország delegatusit Kolosvárrúl haza bocsátottuk, mellettünk ő klmek közzül senki sincs, lehetetlenség ország nevével küldhessünk, a nélkül pedig, ha az magunk nevével küldenénk,

talám elégségesnek nem ítéltetnék. Mindazáltal hogyha ő felsége nevével Rottal uramtúl jó válasz adatik az Klméd eleiben írt punctumokra, tudósíttatván Klmédtül újabban convocáltjuk mind az tanácsi rendet, mind az delegatusokat s ha az első recognitionalisokban valami hiba vagyon, azt vissza kérvén Kegyelmed, az későbbi minta szerint nagyobbakat adni készek vagyunk; de az is ott maradván, levélre levelet adni csudás és illetlen dolognak látszik.

Hasszon pasa Hunyadig eljött, úgy reméljük ide jó hozzánk elsőbben, annak utána fog visszatérni az határnak járására, avagy inkább elfoglalására. Az vajdáné felől írhatjuk Kegyelmednek, az fővezér embere talám szintén ma érkezett hozzája Rákosra, kinek oda menését és ha akarja az asszony-nak elvívését, mi meg nem gátolhatjuk; mindazáltal ígéretekkel tentáltatjuk újabban, hogy bár csak két hétig várakozóék, azalatt penig az portára már elküldtünk, felőle törekedésképen valamit végbe vihetünk, el nem mulatjuk. Az ki azt hirdette, hogy kincsét vettük volna el az asszonynak, hihető oly lator ember volt az, hogy ő azt cselekedte volna, de az asszony mondja meg maga lelke szerint, hogy soha egy pénzit sem láttuk, most sem kívánnók pénzit, akár kié lenne csak magát maraszthatnók meg az országban, ne vitetnék ki az keresztyén világ csudájára. Végezetre mivel maga tudja Kegyelmed, az elmúlt segesvári gyűléskor mindenek felett isten után az római császár ő felsége törekedése által remélvén az státusok mind az határ jól igazítását, mind az adónak rész szerint való leszállását, ettül az reménségtül viseltetvén nem vetének derék adót fel. Kegyelmed azért találja meg Rottal uramat, ő klmét kérjük istenre s lelke üdvességére, mint sincerus keresztyén embert és kedves apánkat, hogy ha gyenge avagy semmi bizodalom ez dologban, jelentse meg in secreto, hogy így ne szoruljunk ki az reménség mellett az üdöbül, vettethessük fel az adót, ne siettessük ezzel is ennek az nyomorúlt hazának veszedelmét. Eidem de reliquo *stb.* Datum in castro nostro Ebesfalva, die 14. Januarii ao. 1665.

Külczim: Generoso Michaeli Teleki de Szék *stb.*

(Eredetije a gr. Teleki-család levéltárában. Nro. 3340.)

g)

1665. jan. 21.

Apafi 1665. jan. 26-iki rendelete.

Michael Apafi *stb.*

Generose fidelis *stb.* Salutem *stb.*

Mely nagy lármát csináltak vala azok az Kolosvárra hozzánk jött egynehány rosz törökök, hirdetvén hogy két ezer emberrel jöne bé határ igazítására az követ, Klmednél nyilván vagyon; az is veté hátrább egy néhány nappal az székelyhídi dolgokat. Im ma szemben lón velünk az feljebb említett követ, az ki maga cselédivel, csak kilenczed magával volna, de három zászlóalja váradi török vagyon vele. Török császár és fővezér nevek alatt költ leveleket hozott nekünk, melyeknek continentiája egy lévén, az császár levelének páriáját Klmednek im veris paribus elküldtük, az mint Panajot maga megfordította volt, abbúl megértheti. Küldött az váradi pasa is más levelet, de az feljebb említett két levéllel ellenkezik, mert ű azt írja, hogy ennek az török követnek Váradá érkezése után parancsolt volna az fővezér neki, hogy velünk együtt az váradi határt eligazítaná, kívánván tőlünk, tudósítanók, hol és mikor egyezzen meg velünk annak véghez vitelére: de mivel sem császár, sem fővezér levelében arról semmit sem látunk, könnyű választ akarunk reá tenni. Ez azért így lévén, mivel az határigazítást nem szorgoztatja az fővezér, sem császár, úgy látszik elégséges üdő adatik arra, hogy római császár ő felsége törekedhessék az ország mellett mind határ, mind adó dolgában. Azért Kegyelmednek, az mint némely nap is megírtuk, parancsoljuk hozzánk s hazájához való kötelességire, mindenik rendbéli instructiókat, nevezet szerint az secreta instructiót vegye elő, hozzon bizonyos választ Rottal uramtúl azokrúl; maga tudja Klmed, midőn Rottal urammal szemben lévén az első instructióját akkor is in paribus currer által felküldte ő kegyelme, annak utána hasonlóképen az többit is, melyekrül nem egyszer, hanem egynehány ízben vett kétség nélkül informatiót ő klme. Ehezképest ha az Klmed minapi írási szerint az egész dolog rejciálódnék az Bánffi uram felmenésére, akárkinek reménsége is méltán ellankadhatna, attúl félvén mindenek, hogy Rottal uram tudván az ő felsége akaratját és egyszersmind plenipotentiariussa is lévén ő felségének, ha az ország kívánságira hajlandóságát látná urának, ő felsége nevével magát reá ígírni nem neheztellené: de különben lévén ő klme informatus azt akarja, hogy az kedvetlen választ ne ő kegyelmétül, hanem mástúl értse meg Erdélyországa, mely vélekedést tagadhatatlan dolog nem egyéb, hanem az Kegyelmed által való jó válaszadás törölhet ki az emberek elméjébül; nem kételkedünk mi abban, hogy annak utána is Rottal uram ő kegyelme, mint méltóságos keresztyén fejedelmi ember, nekünk kedves apánk, ő felsége előtt törekedni el nem mulatja; de most az plenipotentia mellett csinálhat ő klme útat arra, hogy mások instantiájára ne könnyen vettessék meg az ő klme

törekedése, ha csak tíz szót ír is az plenipotencia mellett, többet nyomván, mint sem két s három száz szó annakutána. Azon egy dolgot sokszor írunk haszontalanság, ha Kegyelmed szereti böcsületit tartsa ahoz magát. Cui de reliquo *stb.* Datum in castro nostro Ebesfalva, die 21. Januarii ao. 1665.

M. Apafi mpr.

P. S. Az mint feljebb is írók, hogy határjárás nem bizatott volna a követre, most már azzal ellenkezőt izent nekünk, azt mondván, hogy határt szintén végképen nem igazít; de a váradi pasának, Piri pasának s ennek a követnek, Mehemet pasának, ezeknek a négy személyeknek megparancsolta volna a fővezér, hogy a mi emberünk is jelen lévén járják el. mennyi földet hódoltattak volt be Váraddá s tudósítsák a fővezért róla; annak utána úgy parancsol ki által és miképen igazíttassék el a határ, mert fel kell bomlani a Piri pasa defterének; de ebben is mi telik, nem tudjuk, szüntelen változván beszédek.

(*A post scripta Apafi saját kéziratú.*)

Külcím: Generoso Michaeli Teleki de Szék.

(Eredetije a gr. Teleki-család levéltárában. Nro. 3341.)

IV.

1665. febr. 7.

a)

A rendek térítvénye.

Nos regni Transsilvaniae et partium Hungariae eidem annexarum trium nationum status universi ac singuli, hisce literis nostris coram iis, quibus expedit fatemur et recognoscimus: postea quam omnibus notum est quanto rerum discrimine praefatum Tranniae regnum propter motus turcicos proximis ab hinc annis involutum fuerit. Proinde serenissimum ac potentissimum dominum dnum Leopoldum dei gratia Romanorum imperatorem semper augustum, Germaniae, Hungariae, Bohemiaeque regem, dnum nostrum clementissimum expeditiones bellicas cum suo et gravi haereditiarum provinciarum suarum dispendio huc usque contra christiani nominis hostem continuatas ea prae caeteris de causa suscepisse, principesque christianos in auxilium vocasse ut nos, et dictum regnum pristinae libertati benigne restitueret, illudve

pro nostro et christianitatis bono cum omnibus privilegiis et juribus juxta pacis articulos integrum conservaret. Pro qua paterna cura, sollicitudine ac protectione, maxime vero quod sua maiestas non solum certa fortalitia nostra et faucibus Turcarum eripuerit, sed ea etiam praesidio suo hactenus munita nobis ac regno integra reservaverit. et eadem denique inita cum Turcis pace ad alte dictae suae mattis benignum mandatum, medio ejusdem camerarii consilarii intimi, et ad has partes deputati plenipotentiarum, excellentissimi dñi sacri Romani imperii comitis Joannis a Rottal haereditarii rei argentariae in Styria praefecti, et aurei velleris equitis, cum omnimoda satisfactione nobis intacta restituta sunt, eas quas tenemur humilimas gratias referimus, nos universos et singulos tenore praesentium obligantes sancteque promittentes, dicta fortalitia, caeteraque loca pro suae majestatis regni Hungariae, nostro et communi christianitatis bono juxta possibilitatem virium nostrarum defensuros, nec aliquid tentaturos aut admissuros, aut Turcas introducere concessuros, quod in praejudicium pacis aut regni Hungariae vergere posset. Ita tamen ut pro praemissis omnibus, si a Turcis nos infestari contingat, tempestivo sacratissimae Romanorum imperatoriae mattis, christianorumque principum succursu non destituamur, sine quo tantae potentiae nos impares res ipsa testatur; prouti nunc quoque in debitam gratiarum actionem, alte memoratam sacratissimam Romanorum imperatoriam majestatem, ut et christianos principes, qui pia pro conservandis nobis, cum sua matte iniverant arma, assecuramus in omnibus occurrentiis (quantum sub alieno jugo praestari poterit) fideles ac devotos permansuros. Eandem sacratissimam Romanorum imperatoriam mattem humilime obsecrantes, quemadmodum in primo nuper inita pacis articulo, de omnibus privilegiis et jurisdictionibus nostris inviolabiliter conservandis (ut ex punctis nomine suae mattis per excellentissimum dnum comitem Joannem a Rottal transmissis constat) cautum videmus, rem in generali posito jam conclusam, per particularia in effectum deduci curet, quae quamvis per legatum nostrum generosum Michaellem Teleki in scriptis plenipotentiarum suae mattis exhibita, quibus comprehendantur punctis, liquere credimus, interim calamitatibus (quae in horas nos premunt) urgentibus; quo morbo laboremus non possumus praeterire. Duo prae coeteris, conclusa jam pace, vel hodie nos premunt mala.

1. Insigni fortalitio varadiensi subversis prius cuniculis ejusdem arcis propugnaculis, praesidiariisque per vehementissimos hostium insultus ad trecentas saltem personas re-

dactis iisque omni succursus spe destitutis, per certas conditiones potitus tandem Ali pasa, quamvis expresse iis insertum sit praeter pagos et regiones ad dictam arcem ab antiquo possessas nihil Turcam occupaturum, violatis nihilominus Turcae conditionibus juramento Ali passae firmatis: Pap Mező, Telegd, Belényes, Sólyomkő, Kereki, Keresztszeg, Szalonta, Sarkad, Adorján, Bajom, Sága, Szentjob, Petrelin praeterea Bihar, Kraszna, Szolnok mediocris comitatus integros, comitatum vero Colos, Doboka et Szolnok interioris potiores partes, Arad, Békes, Zöriny ac Zaránd comitatum a nobis hactenus possessas partes ad sui deditionem armis coegere, eademque possidere satagunt, quae dimidiam facillae complectunt regni Transsylvaniae partem.

2-do Tributum triginta millium imperialium alias semper pendebamus, quamvis Jenő, Lugas, Karansebes, Sidovár, Béli, Deszni prius occupatae arces, ac Várad consequenter adempta, cum adjunctis provinciis essent in nostra potestate, nunc amissis iisdem, Székelyhida vero non pridem sancita pace cogente solo per nosmet adaequata, praespecificatis praeterea comitatibus, ita ut est insertum periclitantibus, octuaginta millia imperialium ex exigua regni quae superest parte pendere jubemur; quae summa in aliis mundi partibus exilis forsitan censetur, sed nobis questu navali destitutis et pauculis intolera-bilis est. De Jenő, Várad inclitis totius ferme Christianitatis propugnaculis, adjunctisque iisdem possessionibus tacere nos jubet necessitas. De reliquis, provoluti ad pedes sacratissimae Romanorum imperatoriae majestatis, obtestamur eandem per misericordiam Christi, urgeat Ottomannum virtute pacis sanctitae regiones contra juramentum jam dictum Ali passae inique nobis ademptas restituat, tributumque ad antiquum redigat statum; quibus praetermissis privilegiorum et immunitatum nostrarum restitutionem fatemur, cognoscere non possumus, quin potius quos simul et semel perituros sua majestas christianique principes e faucibus hostis eripuerant, sensim sed brevi perituros videbit Europa, sed plusquam suae majestatis clementia his omnibus mederi potest, quam indubitata spe freti praestolamur.

Datum in castro Ebesfalva, die 7. Februar anno 1665.
Nos universi status et ordines trium nationum regni Transsylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum.

(L. S.)

(L. S.)

(L. S.)

(Eredetije a három nemzet pecsétjével ellátva a gr. Teleki-család levéltárában, 966. sz. a.)

Jegyzet: Ugyan ez szórúl szóra ki van állítva Apafi Mihály fejedelem által is, hasonlóan ezen kelettel, csak az elején van némi variáns.

b)

1665. febr. 7.

Apafi Mihály térítvénye.

Ego Michael Apafi *stb.*

Hisce literis meis, coram iis, quibus expedit, fateor et recognosco: posteaquam omnibus notum est, quanto rerum discrimine regnum Tranniae propter motus turcicos proximis ab hinc annis involutum fuerit: proinde serenissimum ac potentissimum dnum dnum Leopoldum dei gratia Romanorum imperatorum semper augustum, Germaniae, Hungr., Bohemiaeque regem dnum meum clementissimum, expeditiones bellicas cum suo, et gravi hereditariarum provinciarum suarum dispendio huc usque contra christiani nominis hostem continuatas ea prae caeteris de causa suscepisse principesque christianos in auxilium vocasse: ut dictum regnum pristinae libertati restitueret: illudve pro meo et christianitatis bono cum omnibus privilegiis et juribus juxta pacis articulos integre conservaret. Pro qua paterna cura, sollicitudine defensione (*stb. mint az előbbi térítvényben.*)

c)

1665. febr. 10.

Apafi levele Telekihez.

Michael Apafi Dei gratia *stb.*

Generose *stb.*

Im az recognitionalisokat elküldtük mind az ország s mind magunk nevével, valamint szintén Kglmed hozott volt jedzést az szerént vagyon belé irva az egész dolog, ennyivel több, hogy ennek az nyomorúlt országnak az minémű akadáli fenn vadnak azoknak megorvoslása felől könyörög római császárnak ő felségének, mely nélkül maga általlátja Kglmed veszedelem követi az országot; de ha római császár ő flge türekedni akar, Szilvásy Bálint hittell mondja bizonyosan

végére ment, mindjártást véghez viheti ő fíge; Kglmed gróf Rottal uramat ő kglmét kérje istenért s jó szerencséjeért, most munkálkodjék sokszor megígért jó akarata szerint, maradhasson fenn halhatatlan jó emlékezeti ő kglmének, még az maradékok szájában is Erdélyben; ő kglmének magának is irtunk, mind arról, hogy Kglmed szavainak hitelt adjon s mind pedig az dologról is, egy uehány szóval azt is mondja meg Kglmed.

N. B. Az új németek fizetésit elküldjük mindjártást.

Eidem *stb.* Datum in possessione Keresd 10. Febr. 1665.

M. Apafi m. p.

Külczim: Generoso Michaeli Teleki de Szek arcis et praesidii Kőváriensis supremo capitaneo. Fideli *stb.*

(Ered. A gróf Telekiek mvásárhelyi ltárában nro 3338).

V.

A fogarasi delegatio tárgyalásai.

a)

1665. márcz. 19.

Az ország térítvénye.

A szerint való recognitio(na)list adott az ország Banffi urannak.

Nos Regni Transylvaniae et p(artium Hnnga)riae eidem annexarum trium nationum status universi ac singuli hisce literis nostris coram iis quibus expedit fatemur et recognoscimus, posteaquam omnibus notum est, quanto rerum discrimine praefatum Transylvaniae regnum propter motus Turcicos proximis ab hinc annis involutum fuerit. Proinde serenissimum ae patentissimum dnum dnum Leopoldum Dei gratia Romanorum imperatorem semper augustum, Germaniae, Hungariae, Bohemiaeque regem, dnum nostrum clementissimum, expeditiones bellicas, cum suo et gravi haereditarium provinciarum suarum dispendio huc usque contra christiani nominis hostem continuatas ea prae caeteris de causa suscepisse, principesque christianos in auxilium vocasse, ut nos et dictum regnum pristinae libertati benigne restitueret, illudve pro nostro et christianitatis bono cum omnibus privilegiis et juribus integrum conservaret. Pro qua paterna cura, sollicitudine ac protectione, maxime vero quod sua majestas

non solum certa fortalitia nostra e faucibus Turcarum eripuerit, sed ea etiam praesidio suo hactenus munita nobis ac regno integra conservaverit, eademque inita cum Turcis pace ad suae majestatis benignum mandatum medio ejusdem camerarii, consilarii intimi et ad has partes deputati plenipotentiarum excellentissimi dni sacri Romani imperii comitis Joannis a Rottal haereditarii rei argentariae in Styria praefecti et aurei velleris equitis cum omnimoda satisfactione nobis intacta restituta sunt, eas quas tenemur humilimas gratias referimus, nos universos et singulos tenore praesentium obligantes (pro)mittentes dicta fortalicia, caeteraque loca pro regni Hungariae et christianitatis bono nec Turcas introducturos aut os aut quicumque tentaturos, quod in praesudicium suae majestatis, regni Hungariae et christianitatis vergere posset, humilime innuentes Turcae potentiae impares, si ab ea pro praedictis iis aut qualibet de causa nos infestari con(tingeret) is suae majestatis Christianorumque principum amur, de nobis pariter ac iis actum fore. Ex de praesenti in nos saevendi occasione, cum annuo tributo contra antiquas immunitates nostras in immensum aucto premamur, nec solvendo pares simus. Dimidiam praeterea totius regni Transylvaniae partem praesidiarii Varadienses inique nobis adimere satagant. Pro praestitis itaque erga nos afflictissimos beneficiis sacratissimam Romanorum imperatoriam majestatem, ut et christianos principes, qui pia pro conservandis nobis cum sua majestate univerant arma, assecuramus in omnibus occurrentiis (quantum sub alieno jugo praestari poterit) fideles et devotos nos permansuros. Datum in arce Fogaras die 19. mensis Martii anno 1665.

(Egykorú kézirat. Gróf Teleki Miksáné mikeszászai ltárában. Lemásolta ezt s a többi mikeszászai alább közlendő okiratokat dr. Gergely Sámuel úr.)

b)

1665. márcz. 25.

A fejedelem utasítása Bánffy Dénesnek.

INSTRUCTIO GENEROSO DIONISIO BÁNFFI DE LOSONCZ AD SACRATISSIMAM ROMANORUM IMPERATORIAM MAJESTATEM PER NOS ET REGNI STATUS EXPEDITO. DATA ANNO 1665. DIE 25. MARTII.

Noha nem kételkedünk abban ő klmé mint ennek az hazának igaz fia s több böcsületes hívünk, ha szintén sem tőlünk, sem az nemes országtúl nem adatott volna is instructiója, nem egyebet, hanem édes hazájának megmaradására való dolgokat igyekeznék mozdítani, mindazáltal, hogy az dolgok rendesebben folytassanak és ő klmé is tudhassa magát mihez alkalmaztatni: parancsoljuk kegyelmesen mi is ő klmének, tartsa az ország adta instructióhoz magát minden részében, melyet mi is magunkénak ismerünk, azon kívül ne is lép-jék, azt kívánván ő klmétől hozzánk és édes hazájához való kötelessége. Datum in arce nostra Fogaras die 25. Martii, anni 1665.

(P. H.) Apafi Mihály m. pr.

Kivül: Urunk nevével való instructio.

(Eredeti nemz. Muzeum).

c)

A rendek utasítása.

Instructio generoso Dionisio Bánffi de Losoncz ad Sacratissimam Romanorum imperatoriam majestatem per regni status expedito data anno domini 1665 die 25 Martii.

Közölve az egész utasítás » Vértanúk a magyar történetből « 289. s köv. II.

Universi status et ordines trium nationum regni Transylvaniae et Partium Hungariae eidem annexarum.

(P. h.)

(P. h.)

(P. h.)

d)

1665. márcz. 27.

Cserményi Mihály az új kapitliha úti költséggel láttatott el.

Michael Apafi Dei gratia princeps Transylvaniae partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc.

Egregie fidelis nobis dilecte, salutem et gratiam nostram. Cserményi Mihály hívünket sietséggel akarván az fővezérhez küldeni Baló László hívünk helyében, költséget rendeltünk hűséged által neki adatni. Azért kegyelmesen és serio parau-

csoljuk ez levelünkkel requiráltatván, adjon neki mindjárt száz tallérokot, quietáltatván róla, acceptálja az ország ratiójában. Secus non facturus. Datum in arce nostra Fogaras, die 27. Martii anno 1665.

M. Apafi.

Más kéz: Hűséged ez levelünk megadó postánknak adja kezében az pénzt, ne haladjon sokára elmeneteli.

Más kéz: En Szilasi Mihály urunk ő nsga egyik czímeres postája ez urunk ő nsga commissiója szerént vettem kezemhez nemzetes Lipcsei György uramtól timonul száz imperialis tallért Cserményi Michály uram kapikiha számára, kiről Lipcsei uramot quietalom. Datum Alba, die 29. Martii anno 1665.
mpia.

Külczim: Egregio Georgio Liptsei de Alba Julia proven-tuum portus Varadjaiensis perceptori etc. Fideli nobis dilecto.

(Eredeti. Orsz. lev. Gyulafehérvári osztály 12. csomag).

VI.

1665. máj. 6—22.

A fejevári országgyűlés törvényei és irományai.

a)

1665. máj. 6.

A rendek levele a nagyvezérhez.

Az mi kgl's urunknak fejedelmünknek írt Nagod méltóságos leveléből értjük, hogy az mely követet vitézlő Páskó Cristop atyánkiát Nagodhoz küldött volt ő naga a határ dolga felől való alázatos könyörgésünknek megjelentésére, Nagod kgl's szeme eleiben bocsátotta, reá bizatott alázatos könyörgésünket meghallgatta; mely Nagod hozzánk megmutatott atyai jóakarátát az Nagod lábaihoz borulván, engedelmességgel köszönjük, esedezván, hogy azután való könyörgésünket is méltóztassék kegyes füleiben venni, holott Isten hatalmas császárunk után az [Nagod] gondviselése alá bizott bennünket; nincs is más Ngodon kívül kinek kgl'sége által remélhetnénk nyomorúságinknak könnyebbítését. Látjuk azt is az Nagod méltóságos leveléből, hogy az váradi vitézeknek választ tenni, mindenestől fogván, hány ezer falura terjed az kit tőlünk hatalommal elfoglaltanak, ha nem mentenék arról magokat, midőn Ali passa ő naga hatalmas császárunk

képét viselte és fő szerdár volt, erős hitlevelet adott arról, hogy az Váradhoz való jószágokon kívül semmi el nem foglalatik tőlünk, az ellen az hitlevél ellen cselekedtenek-e vagy nem? mert mi a Nagod sok rendbeli kglis ígretiben tökéletesen bízunk, hogy az Istent s az Ali passa ő naga erős hitlevelét szeme előtt viseli, a szerént is fog tenni az határ dolgából a váradi vitézek és mi közöttünk igazítást, holott Nagod bölcsen megítélheti nekünk Piri passa nem urunk, hanem Isten után hatalmas császáruk s [hatalmas] császáruk után Nagod az kitől függésünk vagyon; ha Piri passa nem viselte szeme előtt azon nekünk [adott] teremő Istenére a szent Mahomet prophetára, hatalmas császáruk áldott fejére iratott erős [hit] levelet, abban ő vétett, de mi kicsinytől fogva nagyig esedezünk Ngodnak az élő Istenre, hatalmas császáruk előtt legyen jó törekedő dolgunkban, mivel az feljebb említett erős hitlevélben Ali passa ő naga megesküdt, hogy az mely jószágok nem Váradhoz valók voltak, tőlünk el nem vétetnek, ne engedje meg a váradi vitézeknek, hogy azon kívül cselekedjenek. Melyek legyenek pedig azok az mely jószágok nem Váradhoz valók, s mégis az váradi vitézek behódoltatták, Páskó Christoph atyánkfia Nagodnak alázatosan megjelentheti. Kiért kicsintől fogva nagyig imádhassuk Istent, Nagod boldog szerencsés életeért. Az Nagod kgliségében mi oly tökéletes reménységgel vagyunk, hogy nem fog találatni senki is, az kinek ellenünk való szovára, ilyen világos igazságunkban fogyatkozást szenvedjünk. Nagodtól mind ezekre kglis választ várunk. Ajánljuk Istennek gondviselése alá Nagodat. Iratott Gyula-Fejérváratt hatodik napján pünkösöd havának ezer hatszáz hatvanöt esztendőben.

Nagodnak alázatos szolgálái

Erdély Országnak három
Nemzetből álló minden rendjei.

Czfm: hiányzik.

(Eredetije Nemzeti Muzeum Tunyogi-gyűjtemény.)

b)

1665. máj. 10.

Azon országgyűlési rendek névsora, kik az enyedi iskolára adakoztak.

Isten tisztességéhez buz catalogus, mely megjelenti az . . . ki az isten ságos, uri, nemes és min-

den rendeknek neve nyeket, kik e megromlott szegény hazában isten dicsősége a közönséges külső belső jóhoz buzogván az Enyeden újonnan plantalt orthodoxum collegiumban akármely renden levő ifjak, gyermekek convictusának tartására önként való szabados tetszésekből, az mostani pusztult állapotban is keresztyéni adakozásokat ígérték. Kikben a mely jó Isten e kegyes buzgóságot indította, azon isten adjon módot, tehetséget, alkalmatosságot és állhatatosságot is a véghezvitelre, hogy ez megpusztult szegény hazában mind [politia] s mind ecclesia gyarapodást vehessen az ő nsgok s ő kegmek ily istenes adakozása penig legyen kedves áldozatúl Isten előtt ő felsége ellenünk gerjedező haragjának engesztelésére, egyszersmind ő nsgoknak s ő kegmeknek mind mennyen, földön való bővséges megjutalmaztatására örök boldog emlékezetre. Amen etc.

Anno 1665. die X. Maji. Albae Juliae. In congregatione generali Regnicolarum. NB. Ha valamely becsületes urunknak neve oly rendbe vagy seriesbe nem eshetett, melyet állapotja vagy becsületi kívánna, bizodalommal kérjük, abban meg ne ütközzék: nem esett szánt-szándékkal annál inkább senki tisztességét alázó igyekezetből.

Következik az aláírók névsora. A regestrum 24 rovatra van osztva. Minden aláíró bejegyezte, hogy járul-é az anyedi főiskola főtartásához és mennyivel? Következő tárgyak voltak megnevezve, mint az adományozás tárgyai: buza, bor, vágó marha, bárány, lud, tyúk, disznó, kása, borsó, lencse, árpa kása, szilva, petrezselyem, répa, murok, veres hagyma, fokhagyma, sajt, turó, vaj, méz, káposzta, eczet, szabad (az az tetszés szeréut akármi más).

Elmosódott aláírás: nem adott semmit.

Bethlen János uram ő klme buzát cub. sax; száz n° 100; bor tiz negyvenest; lud 10; tyúk 20; kása tizenkét vékát; borsó nyolcz vékát; lencsét nyolcz vékát; szilvát nyolcz vékát; répát hat vékát; veres hagymát hat vékát; sajtot 10; turót 1; vaját egy vedret ur. 1.; káposztát 100 fejet; az utolsó (szabad) rovatban adott zabot tiz köblöt.

Bánffy Zsigmond uram ő klme adott: buzát cub. huszonötöt, bort nyolczvan vedret; bárányt 10; pujka 8; tyúkot 10; kását 2 vékát; borsót 2 vékát; árpa kását 4 vékát; szilvát 3 vékát; petrezselymet 1 vékát; répát 4 vékát; vereshagymát 2 vékát; fokhagymát 1 vékát; sajtot 3; vaját 4; mézet 4; az utolsó (szabad) rovatban adott 6 köből — (?).

Zólyomi Miklós uram ő nsga. conferált még ezelőtt collegium szükölködő tagjainak segítségére annuatim fl. 100 di-est száz magyar forintot.

Kemény Zsigmond uram ő nsga adott búzát cub. 20; bort urn. 40; az utolsó rovatban zabot cub. 20.

Kapi György uram ő nsga adott: búzát cub. sax. 20. ezt megadta ő nsga; tyukot 20; kását (köles) cub. 2; fokhagymát 1; sajtot 5; az utolsó rovatban adott árpát cub. 5. -- Kapi György uram ő nsga és Bethlen Farkas uram leveleit nem kell elveszteni, hanem azért kell requirálni házoknál.

Béldi Pál uram ő klme adott: búzát cub. sax. 50; bort 40; bárányt (berbécs) nro. 20.

Basa Tamás uram ő klme adott: búzát cub. saxonicales nro 10; bort urnát 20 avagy pénzt 5 fl; vágó marha nincs itt küin; bárányra, ludra, tyúkra, disznóra f. 1, ezeket alamori jószágomból conferáltam; borsót cub. 2; lencsét cub. 1; szilvát cub. 1; sajtot 4; itt küinn efféle (a következő rovatok) semmi nincs.

Elmosódott aláírás: nem adott semmit.

Bánffi Dénes uram: *nem adott semmit.*

Bethlen Farkas uram, Bethlen Gergely és Elek uramék adtak: búzát cub. 20; kását (kölest) cub. 2; sajtot 2; az utolsó rovatban zabot sernek cub. 20.

Rédei Ferencz uram adott: búzát 16; bort egy negyvenest; bárányt sz. 1; ludat 4; tyukot 10; kása cub. 1; borsót cub. 1; lencsét cub. 1; szilvát cub. 1; petrezselymet m. 2; répát cub. 1; veres hagymát m. 2; fokhagymát egy koszorút; vaját (ejtel) 2; káposztát sz. 1; eczetet ob. 20.

Kún István uram adott: búzát 10; bort egypár vedrest: vágó marhát 1; bárányt R 1; tyukot 20; disznót 1; kását cub. 1; borsót cub. 1; lencsét cub. 1; szilvát cub. 1; sajtot 4; turót 1; vaját (ejtel) 6; káposztát 100; az utolsó rovatban zabot 10.

Teleki Mihály uram adott: búzát cub. sax. 30, megadatta ő klme: bort egy száz vedrest, megadatta ezt is ő klme; vágó marhát ter 8; bárányt 16; ludat 4; tyukot 25; kását cub. sax. 2; borsót cub. sax. 1; árpa kását cub. 3; sajtot 4; turót 1; vaját (ejtel) 6; mézet (ejtel) 6; káposztát 100; az utolsó rovatban adott zabot 20.

Nemes János uram adott: búzát cub. 8; bort 40 jött kását cub. 2; borsót cub. 2; lencsét cub. 2; árpa kását cub. 2; sajtot 2; turót 1; az utolsó rovatban adott zabot 20.

Nagy Tamás uram: *nem adott semmit.*

Kendeffi Miklós uram: *nem adott semmit.*

Dolhai György uram: herbécset ad nro 10; egy vágó marhát.

Elmosódott aláírás: adott búzát cub. 5; bort urn. 20; vágó marhát 1; bárányt (berbécs) 5; ludat 20; disznót 1;

kását metr. 2; borsót 2; lencsét metr. 2; árpakását cub. 1; szilvát metr. 2; petrezselymet metr. 1; répát metr. 1; vereshagymát metr. 1; fohagymát metr. 1; sajtot 2; túrót 1; vajat ob. 1; mézet ob. 1; káposztát 50; az utolsó rovatban adott cub. 2.

Dániel Mihály uram adott: búzát cub. 10; bort urn. 40; bárányt (berbécs) 2; ludat 6; tyukot 12; disznót 1; kását metr. 2; borsót metr. 2; lencsét metr. 2; árpakását metr. 2; szilvát cub. 1; petrezselymet metr. 2; répát metr. 2; murkot metr. 1; vereshagymát metr. 1; fokhagymát fél vékát; sajtot 1; vajat ob. 1; mézet ob. 1; káposztát 100; eczetet ob. 2; az utolsó rovatban adott cub. 2.

Dániel Péter uram *mint az előbbeni*.

Daczó János uram adott; búzát cub. 10; vágó marhát fl. 4; kását cub. 1; borsót cub. 2; árpa kását metr. 2; szilvát metr. 2; petrezselymet metr. 1; répát metr. 2; vereshagymát metr. 1; sajtot 2; túrót 1; vajat ob. 2; káposztát 500; az utolsó rovatban adott cub. 6.

Macszkási Boldizsár uram adott: búzát cub. sax. 30; bort urn. 25; vágó marhát 1; bárányt 10; ludat 5; tyúkot 10; disznót 1; kását cub. 1; borsót cub. 1; lencsét 2 vékát; árpakását cub. 1; szilvát cub. 1; petrezselymet 1 vékát; répát metr. 2; vereshagymát metr. 2; fokhagymát metr. 1; sajtot 5; vajat ob. 4; mézet ob. 4; káposztát száz főt; eczetet ob. 4; az utolsó rovatban adott zabot cub. 25.

Rhédei István uram adott: búzát cub. 8; bort fl. 8; bárányt 2; ludat 3; tyúkot 5; disznót 1; kását cub. 1; borsót cub. 1; lencsét 2 vékát; árpakását 1 cub.; szilvát 2; petrezselymet 3 vékát; répát cub. 1; vereshagymát 1 vékát; fokhagymát 100 főt; káposztát 100 főt; eczetet 2 ejtel; az utolsó rovatban adott zabot cub. 5.

Kálnoki Mihály uram adott: búzát cub. 8; kását 2; szilvát 2; sajtot 2; az utolsó rovatban adott cub. 4.

Sárpataki Márton uram: *nem adott semmit.*

Kendi János uram nem igéri jóakarátját semmiben.

Gilláni Gergely uram adott: búzát cub. 15; bort egy hordót; vágó marhát 1; bárányt 6; ludat 4; tyúkot 10; disznó-szalonnát 1; kásának kölest 1 köbölt; borsót egy köbölt; vajra, mozgásra fűszerszámra frt 4; répát 4 vékát; sajtot 3; az utolsó rovatban 1 cub.

Nalácsi István uram adott: búzát cub. 5; bort urn. 20; bárányt 3; tyúkot 10; disznót 1; kását két vékát; borsót 2 vékát; lencsét 2 vékát; árpakását 2 vékát; szilvát 2 vékát; petrezselymet 1 vékát; répát 1 vékát; vereshagymát egy vékát; fokhagymát 1 vékát; vajat 1 ejtel; mézet egy ejtel; káposztát 50 főt; eczetet 2 ejtel; az utolsó rovatban cub. 3.

Vizaknai Péter uram igéri jóakarátját.

Alvinczi István uram: *nem adott semmit.*

Udvarhelyi György uram adott: buzát cub. 5, pénzt fl. 5; tyúkot 10; kását cub. 2.

Bánffi Kristof uram: *nem adott semmit.*

Páskó Kristof uram: *nem adott semmit.*

Boldvai Márton uram igéri jóakarátját.

Diosi Gáspár uram szomszédságban lakozván, nem feledezik el.

Földvári Ferencz uram Földvára készül s nem sok jóakarátját igéri.

Sebesi Ferencz uram hódoltság alatt van jószága.

Bethlen Damokos uram adott: buzát cub. 5; szőlője nincs.

Szilvási Bálint uram adott: buzát cub. 3; bort urn. 12; bárányt (berbécs) 3; id est három; ludat 4; tyúkot 10; disznót 1; kását metr. 2; borsót metr. 2; lencsét metr. 1; árpakását metr. 3; szilvát metr. 1; répát metr. 1; vereshagymát metr. 1; fokhagymát egy koszorút; sajtot 1; turót 1; vaját ob. 2; mézet ob. 2; káposztát 100; az utolsó rovatban adott cub. 2.

Nemes Tamás uram adott: buzát cub. 5; borsót 2 vékát; árpakását cub. 1; sajtot 2; turót féltömlőt; az utolsó rovatban adott cub. 5.

Barcsai Mihály uram: *nem adott semmit.*

Toroczka Péter uram: *nem adott semmit.*

Toldi György uram: *nem adott semmit.*

Ugrón István uram: csúcsi majorságának dézmáját igéerte.

Belényesi Ferencz uram: *nem adott semmit.*

Radák Imre uram adott: buzát cub. 6; bort urn. 16; bárányt 2; tyúkot 6; disznót 1; kását cub. 1; borsót 2 vékát; lencsét 2 vékát; árpakását 2 vékát; szilvát 1 vékát; répát 1 vékát; vereshagymát 1 vékát; fokhagymát 100 főt; sajtot 2; vaját egy ejtel; mézet egy ejtel; káposztát 50 főt; az utolsó rovatban adott cub. 2.

Pernyeszi Zsigmond uram adott: buzát cub. 10; bort ur. 20; bárányt (berbécs) 2; ludat 2; tyúkot 4; disznót 1; kását cub. 1; borsót metr. 1; lencsét metr. 1; árpakását metr. 1; petrezselymet metr. 1; répát metr. 1; murkot metr. 1; vereshagymát fél vékát; sajtot 2; vaját egy ejtel; mézet ob. 1; káposztát 200; az utolsó rovatban adott cub. 2.

Bálpataki János uram: *nem adott semmit.*

Bánffi Gábor uram: *nem adott semmit.*

Stepán Ferencz uram majorságának fele dézmáját igéerte.

Szigeti Márton uram adott: buzát mtr. 10 avagy fl. 3.

Baló László uram: *nem adott semmit.*

Fábian István uram adott: buzát cub. 3; bort ur. 10; bárányt (berbécs) nro 4; kását cub. 2; szilvát egy tarisznyával; fokhagymát 3; turót ob. 2; káposztát 50 főt.

Lipcei György tiz forint ára papirosat (szükséges lévén) adatok vagy magam megadom.

Keresztesi Sámuel szegény, nincs mit adni.

Macskási Mihály uram adott: buzát cub. 15; bor flor. 10; juhot (berbécs) nro 2; tyukot 10; kását mtr. 6; lencsét cub. 2; petrezselymet metr. 1; vereshagymát fél vékát; sajtot 4; vaját ob. 4; mézet ob. 2; káposztát 50 főt; ecetet ob. 2; utolsó rovatban adott cub. 10.

Tordai János uram adott: buzát cub. 5; bárányt 2.

Barcsai Boldizsár uram Hátszeghez contribuál.

Balogh Máthé uram adott: buzát 3 köbölt; bort 10 vedert; vágó marhát 3 juhot, disznót 1.

Údvarhelyi János uram: *nem adott semmit.*

Korda Zsigmond uram: *nem adott semmit.*

Nagyobb és kisebb Fodor István uramék: *nem adtak semmit.*

Budai Péter uram adott: buzát cub. 10; bort urn. 25; vágó marhát (berbécs) 5; disznót 2; sajtot 1; turót 1 tömlőt.

Barcsai Péter uram adott: buzát cub. 4; bort 25 vedret; bárányt nro 6; tyukot nro 20; disznót 1; kását cub. 2; lencsét cub. 1; árpakását cub. 1; szilvát cub. 1; vereshagymát 2 vékát; fokhagymát 4 vékát.

Barcsai István uram Tartarja nevű falujának dézsmáját conferálta Szászvároshoz.

Barcsai Tamás: *nem adott semmit.*

Kasza Sándor: *nem adott semmit.*

Bárdi István adott: buzát cub. 3.

Vass János uram adott: buzát cub. 10 sax.; bárányt (berbécs) nro 2; tyúkot 10; disznót 1 süldőt; kását 6; árpakását 1 köblöt; petrezselymet metr. 1; répát metr. 1; vereshagymát metr. 1; fokhagymát 1 koszorút; sajtot 2; vaját ob. egyet; mézet ob. 1; az utolsó rovatban cub. 1.

Folti Ferencz uram Hátszeghez contribuál.

Donáth Mihály uram » »

Széki Sándor uram igéri jó-akarátját.

Bácsi János uram: *nem adott semmit.*

Buda János uram adott: buzát cub. 4.

Buda Sándor uram adott: buzát cub. 4.

Váradai István uram Hátszeghez mutatja jóakarátját.

Makrai Péter uram adott: buzát cub. 2; borsót metr. 2; lencsét metr. 2.

Erdélyi György uram adott: buzát véka 6; bárányt 1; tyukot 1; sajtot 1.

Inczédi Péter uram adott: imperiales 3.

Vincze Ferencz uram szegény, szegénységéhez képest adott: imper. 1.

Erdős Mihály adott: imperial. 1.

Makai Mihály uram: *nem adott semmit.*

Szekhalmi András uram adott imper. 3.

Székely Mózes uram adott: buzát cub. 3; borsót metr. 1; árpakását cub. 1; az utolsó rovatban adott cub. 1.

Nádudvari János uram és Nádudvari István uram Haczkokhoz mutatják jóakarattjokat.

Türi László uram: *nem adott semmit.*

Eperjesi István uram: *nem adott semmit.*

Szoboszlai János adott: buzát cub. 5; bárányt 1; sajtot 1; vaját ob. 1; mézet ob. 1; az utolsó rovatban adott zabot cub. 2.

Tordai János uram Dobokában: *nem adott semmit.*

Gyulai Tamás uram: *nem adott semmit.*

Morgondai György uram: *nem adott semmit.*

Csókási János uram: *nem adott semmit.*

Debreczeni János uram: *nem adott semmit.*

Gyulai Ferencz uram: *nem adott semmit.*

Rádai György uram adott: buzát cub. 10; bort urn. 10; bárányt (berbécs) 1; tyúkot 3; kását cub. 1; árpakását cub. 2; sajtot 1; az utolsó rovatban adott cub. 3.

Rádai Zsigmond uram adott: az utolsó rovatban adott zabot cub. 10.

Vitéz Ferencz uram adott: buzát cub. 6; bort urn. 10; bárányt (berbécs) 1; disznót 1.

Filstik Péter uram azt mondja, hogy magának is kellen az alamizsna.

Török Jakab uram, notar., adott: buzát cub. fl. 5; sajtot 2.

Ecsedi Mihály uram: *nem adott semmit.*

Bodoki Mikó Miklós uram adott: buzát cub. 10; borra fl. 5; bárányt 4; kását cub. 1; borsót cub. 1; lencsét cub. 1; árpakását cub. 1; sajtot 2; turót 1; az utolsó rovatban adott 10 köből zabot.

Pütkösdí György uram: *nem adott semmit.*

Barabás Péter uram adott: buzát cub. 4; borra fl. 3; borsót metr. 1; lencsét metr. 1; sajtot 1.

Gyulai István uram: *nem adott semmit.*

Ferencz Deák uram de Vizakna: *nem adott semmit.*

Gyárfás Pál uram: *nem adott semmit.*

Bernád Ferencz uram: *nem adott semmit.*

Ugron Ferencz uram: *nem adott semmit.*

Ugron Pál uram: *nem adott semmit.*

Sándor Gergely uram: *nem adott semmit.*

Koncz András uram: *nem adott semmit.*

Gálfi Kristof uram adott: az utolsó rovatban cub. 5 zabot.

Alsó János uram adott: buzát cub. sax. 5; egyéb aprólékért flor. 1; kását metr. 2.

Abádi György uram adott: buzát cub. sax. 3; egyéb aprólékért flor. 1; az utolsó rovatban zabot cub. 3.

Kölcei István az mivel lehet, ha megkeresik, jóakarattal leszen.

Kovács Mihály adott: vereshagymát metr. 1; káposztát metr. 25.

Kovács Zsigmond adott: buzát cub. 2; ludat 1; tyúkot 2; kását metr. 2.

Miske Gábor: *nem adott semmit.*

Vas Benedek uram adott: buzát cub. 4 Oláh-Bogátról felsőjárásban; bort ur. 3; bárányt (berbécs) 2; sajtot 1; vajjat ob. 1; mézet ob. 1.

Balassi Zsigmond nem kötelezi magát; azt mondja.

Szikszai János adott: buzát cub. 3; bort fl. 2; disznót (fél szalonnát); árpakását cub. 4.

Hidvégi György: *nem adott semmit.*

Bojér István: *nem adott semmit.*

Sorbán István adott: buzát cub. 2; ludat 1; az utolsó rovatban adott árpát cub. 1.

Dávid János Csengeri uram által adott egy aranyat.

Boér Zsigmond egy köből buzát adott Csengeri uram által.

Szikszai György adott: buzát cub. 3; vágó marhát (berbécs) 1; ludat 2; tyúkot 25; disznót 1; kását cub. 1; borsót cub. 1; lencsét cub. 1; vajjat 2; mézet 3; az utolsó rovatban adott cub. 6.

Gárgócs Mihály: *nem adott semmit.*

Relictae.

Kemén Jánosné fejedelem asszony: *nem adott semmit.*

Barcsai Zsigmondné asszony ő nsga. Szegény özvegy vagyok, nincs mit adnom.

Lázár Györgyné asszony ő kegme adott: buzát cub. 10; ludat 5; tyúkot 10; kását cub. 1; árpakását cub. 1; szilvát

cub. 1; petrezselymet 1 vékát; répát cub. 1; vereshagymát cub. 1; fokhagymát 100 főt; sajtot 2; káposztát 200; az utolsó rovatban adott cub. 20.

Serédi Istvánné asszony ő nsga: *nem adott semmit.*

Dániel Jánosné asszony ő kegme: *nem adott semmit.*

Dániel Ferenczné asszony ő kegme: *nem adott semmit.*

Barcsai Gáspárné asszony ő kegme: *nem adott semmit.*

Barcsai Sándorné asszony ő kegme: *nem adott semmit.*

Haller Péterné papista, nem igiri akaratját, azt mondja, puszta állapottal vagyon.

Máriásiné asszony ő kegme adott: búzát cub. 3; tyukot 80; kását metr. 2; árpakását metr. 1; szilvát metr. 3; petrezselymet metr. 1; murkot metr. 2; vereshagymát metr. 1; sajtot 3; vaját ob. 2.

Özv. Bánffi Zsigmondné asszony ő kegme: *nem adott semmit.*

Tordai Ferenczné asszony: *nem adott semmit.*

Patronák.

Apaí Istvánné asszony ő nsga: *nem adott semmit.*

Keresztesi Ferenczné asszony ő kegme: *nem adott semmit.*

Szentpáli Jánosné asszony ő kegme adott: búzát cub. sax. 25; bort urn. 40; bárányt 10; kását cub. 4; borsót cub. 4.

Józsika Istvánné asszony ő kegme: *nem adott semmit.*

(Eredeti. Marosvásárhelyt, a gr. Teleki-család levéltára 349. sz.)

c)

1665. máj. 22.

A kath. status folyamodása az országgyűléshez.

Alázatos supplicatiója a catholikus statusnak Ngodhoz mint kglmes urához.

Kglmes urunk, ennek előtte egynehány nappal beadatott postulatominkra minemű válaszungk lött megértettük. Megvalljuk szívünk fájdalmával, hogy Ngodtól a nemes országgal együtt kegyesebb választ vártunk volna, holott sok és nagy megbántódásinkból panaszinkra nekünk Ngd alázatos szolgálainak és ez hazának igaz tagjainak majd egy kívánatos válaszungk sem lött: meg kell vallanunk, remenségünk, kivel frustráltattunk annyira, de rész szerént tulajdonítjuk boldogtalanságunkot annak is, hogy mi rövid punctumokba szedvén

nyavalyáinkat (melyek mind magyarázatot kívántak volna) Ngod és a nemes ország kívánságunkat meg nem érthette; melyet egyik becsületes atyánkfia által világosíthatunk volna meg. Az időből azért ennyire kifogyván, azon könyörgünk alázatosan Ngodnak mint kglmes urunknak, tovább is gondolkodván állapotunkról, bölcs tanácsival együtt méltóztassék kglmesebb választ adni; mivel ennyi fájdalmas állapotunknak megelőzése és orvoslása Ngdot s hazánkot illeti. Az mi pedig legközelebb való nyavalyánkot illeti a templom dolgából, nem az, hogy mi a templomokban válogatnánk, hanem hogy e mostani nyomorúlt sorsra jutván édes hazánk, de kiváltképen Kolosvár vidéke ott levő paterinknak scholában levő gyermekinknek és kolosvári catholicus atyánkfiainak nem bátorságos, hogy Monostoron levő ecclesiánkot frequentálhassák, annál inkább, hogy künn lakhassanak, mert távol levén a várástól egy isteni szolgálát idein, vagy egy éjszaka elrabolhatótnának, ki mind nekünk holtig való szomorúságinkra, egész hazánknak is kárára eshetnék; noha mi atyánkfiaink, de távlyabb valoknak is rendelt helt atyai gondviseléséből Ngod bölcs tanácsival és a nemes országgal együtt; miért kellessék ezért nekünk mint egy nyilvánvaló veszedelemre isteni szolgálattunkkal és gyermekink taníttatásával kiszorúlnunk. Könyörgünk azért Ngodnak a nemes országgal együtt, vegyen minköt is szokott kglme és oltalma alá, ha tovább nem, míg a félelemből felszabadúl az a föld, kiért Isten is áldja meg Ngdot s édes hazánkot.

N. K. vv.

Resolutio ad postulata dominorum catholicorum.

Nekünk úgy látszik elsőben is semmi idegen választ ő kglmeknek nem tettünk, mert valamit az ország articulussa meg nem határozott, az ő kglmek bántódásit megorvosolni de praesenti is készek vagyunk. Articulusunk bontogatásához vagy variálásához nem nyúlhatván magunktól, sőt szükségesnek is látjuk, ugyan el ne múltjék némely difficultásoknak eligazítása; az magunk religióján levő ecclesiáknak is oly dolgokból forogván fel panasza, melyek ezzel egybe vannak kötötte, az mint világosabban megláthatják ő kegyelmek az orthodoxa religión levő ecclesiáknak supplicatiójokból, melyet praesidens urammak oda attunk, holott úgy akarjuk kötelességünk szerint, mindenik religión levő ecclesia in suis terminis maradhasson, csendességben, egyik az másiktól bántódást ne szenvedjen. Ex consilio, Albae 22. Maji 1665.

Humillima replicatio ad Illmam Celsitudinem Vestram, statuum catholicorum.

Kgls urunk már Isten kglségéből az Ngod parancsolatjára mostan is országos gyűlést érni, özvegyültünk, kértük azért alázatosan Ngodat mint kgls urunkat, róllunk is catholicusokrúl felejdéken ne legyen, hanem elébbi kegyelmes igireti szerint, rendeljen időt, melyben megbántódásainkat bővebben declarálhassuk és megis orvosoltassunk; mert az elmúlt országgyűlésen is, utolsó napokra haladván dolgunk, igazíthatlan marada.

Ngodtúl mint kgls urunktúl
alázatosson kgls választ várunk.

Jegyzet. E három okirat ezen rendben van leírva. Úgy látszik, a replicatio a közelebbi szeptemberi gyűlésen adatott bé.

(Erdélyi fiscalis levéltár XVIII.)

d)

1665. m á j. 1—22.

A törvények.

Nos Michael Apafi dei gratia princeps Transsylvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis: quod spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, ad diem 1. mensis Maii, anni domini 1665. in civitatem nostram Alban Juliam ex edicto nostro celebratis, congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eodem conventu communibus eorundem votis et suffragis, parique et unanimi consensu conclusos. Supplicantes nobis humilime, ut nos omnes et singulos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, et accepta habentes, nostrumque consensum illis praebentes, autoritate nostra principali acceptare, approbare, ratificare et confirmare, atque tam nos ipsi observare, quam per alios omnes, quorum interest, observari facere dignemur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni Transylvaniae, partiumque Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis. ad diem 1. men-

sis Maii. Anni 1665. in civitatem Albam Juliam indictis celebratis conclusi.

Articulus I.

Oláh papok és esperestek mint büntessenek.

Jöttek fülünkben kegyelmes urunk, hogy némely oláh esperestek és papok, privata injuriától, vagy magok privatumoktól viseltetvén, magok hallgatójok közül némelyikre neheztelvén, egész falukat tiltottanak el a templomtól, holt embereket is el nem temettek, a kisdedeket is keresztleetlen hadták meghalni, a mint most is történt Hunyadvármegyében; végeztük egész országúl, hogy az oláh papok sub amissione honorum et officii, az ilyeneknek igazán végére menvén, az hol comperiáltatni fognak ilyen exorbitáló esperestek és papok, mind most, s mind ennek utána, érdemek szerént, semmi-ben nem kedvezvén nékiek, igaz törvény szerént megbüntesse.

Articulus II.

A kik illegitimum mandátumokat extrahálnak, poenája.

Mivel némelyek szokásban vötték, hogy Nagyságotat búsítván igaz ügy ellen sinistra expositiójokkal illegitimum mandátumokat extraháltak, s extrahálnak, ki miatt meggátoltatnak dolgokban; végeztük Nagyságod kegyelmes resolútiója szerént, hogy valakik ilyeneknek comperiáltatnak lenni, eo facto kétszáz forint poenában incurráljanak, mint eddig, kiket ne is kellesék via juris prosequálni, hanem comperta rei veritate, mox et de facto, exclusis omnibus juridicis remediis, vigore presentis articuli exequáltassék rajtok irremissibiliter. A cancelláristák közül peniglen valakik aféle illegitimum mandátumokat, tudva akárki expositiójára is írának, avagy csak supplicatio írás által, törvénytelen dolgok felől busítnák is Nagyságotat, in amissione honoris et officii convincáltassanak.

Articulus III.

Hogy az arenda most úgy percipiáltassék, mint Rákóczi fejedelem idejében.

Az arenda felől lévén némely atyánkfiainak panaszok, hogy nem a szerént exigálnak, s kívánák is administráltatni, mint azelőtt Rákóczi fejedelmek idejében percipiáltatott; végeztük Nagyságod kegyelmes consensusából, hogy a mint Rákóczi fejedelmek idejében adták az arendát, a szerént

administrálják ezután is, se többet, se kevesebbet ne vegyenek az arendátorok. sub amissione honoris et officii.

Articulus IV.

Háczok városa az elebbi immunitásban hagyatik.

A postálkodásnak relaxálásáról privilegiumok lévén az háczokiaknak Rákoczi György fejedelemtől, oly conditiókkal, hogy magyar praedicator, scholát, és templomot tartsanak, melynek praestálására mivel mostan is kötelezik magokat: végeztük annakokáért, Nagyságod kegyelmes resolutiója szerint, hogy Rákoczi fejedelem idejébéli immunitásokban ezután is tartassanak meg.

Articulus V.

Máramarosban hogy harminczadot a sótól ne exigáljanak.

Mivel kegyelmes urunk, Rákoczi György fejedelemségében Máramarosban a sótól harminczadot nem exigáltak; respectalván Huszt várának alkalmatosságát benne, hogy inkább a praesidium tartásra elérkezessék annak possessora: végeztük azért Nagyságod consensusból, hogy ezután is Máramarosban a sótól harminczad ne exigáltassék.

Articulus VI.

A szabad quártély tolláltatik.

Mivel Nagyságod kegyelmes urunk a quártélyozásnak tollálásáról kegyelmesen úgy resolválta magát, hogy maga udvara népének quártélyozását, és a szegénységen való ingyen élődését tollálja, Nagyságodnak alázatosan megszolgáljuk, kívánván azt Nagyságod, hogy midőn Ebestfalvára, vagy másutt való lakóhelyére mégyen Nagyságod tudósítván tempestive a székeknek és vármegyéknek tiszteit, hogy pénzre élést szállítsanak Nagyságod udvara népe tápláltatására, gondviselése léssen Nagyságod hopmesterének arra, pénz nélkül el nem vétetik az élés, hanem illendőképén megadatik az ára, elebbeni usus szerint. útat mutatván abban is Nagyságod, hogy százsz atyánkfiái bizonyos embereket expedialják az élés mellett, vármegyékről penig szolgabiráék menjenek bé véle. hogy a szegény ember meg ne károsíttassék; mi is annakokáért annualván ebbéli Nagyságod kegyelmes kívánságának, szegénységinkkel tehetségek szerint, élést szállíttatni, Nagyságod udvara népe számára készek leszünk. csak adassék meg az ára. és a quártélyozás meg ne engedessék szegénységinken;

ha valaki az haza fiai közül penig quártélyt kérne, requirálván ez megbántódott felek főtisztelkedet felőle, mind vármegyéken és szászságon, kik is sub amissione honoris et officii, mindjárást kiküldjék, és vigore hujus articuli az olyanokon 500 frtot exequáltassanak, exclusis omnibus juridicis remediis, ide értvén jószágokat és minden res mobiliseket; a kiknek penig jószága nem lészen, lovaiból és egyéb javaiból exequaltassék modo praemisso. Az idegen quártélyozókat és ingyen élődőket, mindenekből kifordítsák azon helyeknek lakosi vagy tisztei, az hol ezen articulusunk ellen való vétek compeariáltatnék.

Articulus VII.

Postaló adással mint tartozzanak a postáknak.

Kegyelmes urunk, hogy Nagyságod kegyelmesen arra igéri magát, hogy a székely tiszt atyánkfiai kezekben, Háromszékben és Osikban, két-két czimereket adat, kivel járjanak, postálkodjanak a székely posták, approbaljuk, úgy hogy két nevezetes posták legyenek azok, ismérhesse őket a szegénység; hogy ha postalovat kelletnék adni alájok, a szükség úgy kívánván, s elvesztenék, tudhassa a szegénység lova árát kin megvenni, derekas szükség kívül magok lován járjanak (megelégedvén a nekik való illendő gazdálkodással), ne vesztegessék eddig való szokások szerint a szegénységet, concludáltuk: Mely postáknak ha lovok elfáradna, avagy egyébaránt is útjok siető volna, postalovat adjanak alájok, meg se késedelmeztesék a postákat zász atyánkfiai, és egyéb postaló adással köteles személyek.

Articulus VIII.

Halmágyra latrok kergetésére nemes házakhoz is bémehetnek.

Noha láttatik szabadságunk ellen lenni, hogy nemes házakra reá mehessenek latrok megfogására: de mivel Istennek ítéletiből az hatalmas nemzet hazánkban belyebb-belyebb férkezett; azért nagyobb dolognak eltávoztatásáért végeztük, hogy Halmágyon indifferenter akármely nemes házakra, a tiszték vagy arra rendeltetett emberek szabadon bémehessenek, és azokat megfoghassák, és érdemek szerint meg is bűntethessék.

Articulus IX.

A damnificatusoknak javokról ratio vétetik, kinek mint vették el és hova erogálták.

Mivel sokan vadnak közülünk, kik ez háborúságos időben megkárosítottunk és ezüst, arany marhánkból, jó pénzünkből exhauriáltattunk, azonban reánk vetett adónkat is megadtuk, mely igazsággal ellenkező dolog volna, ha igaz számvétel szerént ki nem tanulnók, kitől mit vettek el extraordinarie, és azokat hová erogálták; hogy így kitanulván, tudhassuk ítéletben és jó consideratióban venni, s ahöz képest damnificatus atyánkfiait vagy contentálni, vagy contentatiójokról útát, módot, haladék nélkül mutatni, ne tartatnának haszontalan reménységgel; kihez képest végeztük egész országúl, hogy ab expiratione praesentis dietae, s bis quindena eltelése után való napon kötelesek legyenek, minden másoknak javokat elvött személyek Segesváratt compareálni sub amissione omnium bonorum suorum, vigore praesentis articuli irremissibiliter, exclusis omnibus juridicis remediis exequendorum; az holott minden damnificatusok az egész országból megjelenjenek, quietantiájokkal és arról való hiteles levelekkel együtt, mely számvételre rendeltettek Sárosi Gergely, Koncz András solymosi, Sárosi János Káposztás-szt.-Miklóson lakó, Daczó Gergely Küküllő vármegyebéli viceispán és Pál János, segesvári atyánkfiai, kik is sub poena articulari a praefigált napra compareálni kötelesek legyenek, seorsim et sigillatim, és mindenkétől ratiót vévén, s extractusban csinálván reportálják a jövődő közelebbik országgyűlésére, és akkor vétettessék végső igazításban. Rabok számára deputált depositumot a kik comperiáltatnak hogy elvettek, s más ususra convertálták, sub amissione omnium bonorum suorum mobilia deponálják, fordíthassák a szegény rabok váltságára, tanuljanak másszor, ne nyúljanak senki javaihoz.

Articulus X.

A lopott marháknek nyomok felvétele, és annak követése.

Noha kegyelmes urunk, az ellopott marhák nyomának városok és faluk határiról való követések és kiadásoknak modalitása felől vagyon in approbatis constitutionibus regni két rendbéli articulus: de mivel sok ártatlan emberek károsodtak és naponként károsodnak miatta, Nagyságod kegyelmes consensusából végeztük egész országúl, hogy azon elébbi articu-

lusok annihiláltassanak, és ennekutánna az egész országban mindenütt a Nagyságod ditiójában, a nyomfelvételtől és kiadásból ilyen mód observáltassék, hogy a mely mezővárosból, faluból, vagy faluknak határáról, akármiféle lábas marhája vesszen el akárkinek is, azon napnak vagy éjnek forgása alatt hírré tévén azon városbélieknek és falubélieknek, tartozzanak a nyomra kimenni, a káros embernek simplex requisitójára, és a káros emberrel együtt követni, keresni, és ha más falú határára által adhatják, azok is hasonlóképen requiráltatván, tartozzanak kimenni, és a káros emberrel együtt keresni, consequenter előbb-előbb a nyomot követni; és az hol eleven megtaláltatik a lopott marha, reá esküvén annak módja szerént a káros ember, adassék meg marhája, de a városbéliék és falubéliék semmit ne exigáljanak a káros embertől, se tertialitást, se egyéb fizetést. Valaki pedig a nyomra ki nem menne, akármi rendbéli ember légyen, a nemes rendeken kívül, *mox et de facto fl. 3*, azaz három forintot vegyenek rajta az helyeknek birái a lakosokkal együtt. Viszont ha valamely város és falú határán eltévesztik a nyomot, avagy megölve határokon találják az ellopott marhát, egyébbel ne tartozzanak, hanem a birák hirdessék meg, minden háztól egy-egy házi gazda elé menvén, esküdjék meg azon, hogy nem ő cselekedte, és nem is tudja ki cselekedte a marhának ellopását, ha ki pedig abstrahálná magát, és a bíraktól rendelt időre s helyre elé nem menne, tartozzék a kárt megfizetni *mox et de facto*, megesküvén a káros ember mit ért volna a marha; ha pedig satisfaciálni nem akarna az olyan *contumax* ember, törvény *processus*ához bizván, azon helybéli és székbéli tisztek *triplumot exequáljanak* rajta kedvezés nélkül, *sub poena violationis articuli*, kivévén belőle magoknak a tertialitást, *insuper* költéséről, fáradságáról is contentálják a káros embert aféle *contumax* embereknek javaiból: ha pedig *suspiciosus* ember lészen az olyan, birságot is exigáljanak tőle kedvezés nélkül, a kiknek *incumbal*, úgy mint azon vármegyebéli és székbéli tisztek, ha magát elégséges *conjuratorokkal* nem *expurgálhatják*, excipiálván ebből mindazáltal e nemes embereket, kik nem *suspectusok*, annyiban hogy magok személyekben *juramentumot* deponálni ne tartozzanak, hanem birájok és tisztviselőjök. Ha hol pedig aféle lopott marhának nyomát valamely sereg juhoknak élésében és nyomában követik, azon nap az juhok mellett lévő pásztorok tartozzanak a nyomot kiadni, melyet ha negligálnának, vagy ki nem adhatnak, *mox et de facto contentálják* a káros embert *sub poena praedeclarata, modo praemisso, et insuper* magokat *expurgálják*, hogy nem részesek azon marhának ellopásában, és

nem is tudják kik cselekedték. Ha ki pedig valakinél megszáll, s valamit deponál, azonban elvész deposituma, azon háznak gazdája tartozzék a damnificatust contentálni, megesküvén azon mi éró kárt vallott, és ha contentálni nem akarná, azon helybéli tisztek mox et de facto contentáltassák, sub amissione honoris et officii, a damnificatust.

Articulus XI.

Háromszéken mind a nemesség, s mind a városi rend az extraneusok relatoriájokat bévegyék; magok között, magok ususokban megmaradván.

Az háromszéki atyánkfiai arra promittálák magokat, hogy az extraneusok, mind nemesség és városi rendek között relatoriával élhetnek, és legitime emanált relatoriákat acceptálnak, magok között, magok ususokban megmaradván, mi is Nagyságod consensusából declaráltuk, hogy sub poena articulari observálják ígéreteket.

Articulus XII.

A városi tisztek minden Erdélyben feltalált és találandó materiáknak áráról tegyenek rendelést.

Mivel kegyelmes urunk a csizma, sarú, és egyéb mives embereknek mivek felette eldrágodott, nem lévén a városoknak magistratusi, előljárói semmi vigyázással a mives emberekre, hanem a ki mint akarja nagy árra felett úgy adják miveket, az egész országbélieknek nem kicsiny károkra; végeztük azért egész országúl Nagyságod kegyelmes tetszése is accedálván, hogy az ilyen dolog megorvosoltassék, minden városoknak tisztei sub amissione honoris et officii városokban úgy prospiciáljanak, és oly rendelést tegyenek, hogy mindenféle mives ember, árú marhájának elvesztése alatt adják illendő áron miveket, az ellen exorbitáló tisztek, ut supra, kik felől tudniillik méltó panasz jó bé, director által certifikáltatván ország eleibe, animadversióban vétessék dolgok, a mives emberek pedig miveket amittálják, ha comperiáltatni fognak miveket ára feljül eladni árulni, a statusbélieknek terhekre.

Articulus XIII.

A szolgálknak és paraszt embereknek csizmát, nestes süveget, és aba nadrágon kívül viselniük prohibeáltatik; a gazdáknak is büntetése decernáltatik, ha az articulus ellen cselekesznek.

Végeztük kegyelmes urunk, Nagyságod kegyelmes resolútiója szerént, hogy a béres szolgák, paraszt emberek, csizmát, nestes süveget, festett posztóból álló nadrágot, sub poena fl. 12 ne merészeljenek viselni; ki ellen impingálván, az helyeknek tiszteli kedvezés nélkül, sub amissione honoris exequálják rajtok: ugyanazon poena alatt a gazdák is béreseknek ugyanokokat ne adjanak, comperiáltatván, ők is, modo ut supra, megdúlattassanak, kiben is az helyeknek tiszteli sub amissione honoris, prout superius letétetett, eljárjanak.

Articulus XIV.

A kézdi-vásárhelyiek, privilegiumokon kívül tartásák az ország törvényét, és szék ususát meg.

A kézdi-vásárhelyiek ellen decernáltuk kegyelmes urunk, Nagyságod consensusából, hogy in suis veris et legitime emanatis privilegiis, Nagyságod kegyelmes resolútiója szerént megmaradván, aszerént éljenek: de egy hazában lakván, a miről privilegiumok nem extál, tartásák az ország törvényéhez és szék ususához magokat.

Articulus XV.

A kézdi-vásárhelyiek in suis veris territoriis szabadosan elhetik határokat, erdejeket, ellenben a nemesség határa, erdeje prohibeáltatik.

A kézdi-vásárhelyiek ellen végeztük kegyelmes urunk, Nagyságod kegyelmes resolútiója szerént, hogy a magunk határainak igazságával, és földünknek termésivel szabadosan élvén, a vitézli rendnek határát, erdejét, melyekben ezelőtt pacificum dominiumjok nem volt, szabadosan élniek ne légyen; ennek igazítására, hogy kimenjenek háromszéki főtiszt. atyánkfiai, ő kegyelmek mellé Kálnaki Mihály atyánkfia.

Articulus XVI.

Háromszéken, s egyebütt is, ha kik találtatnak olyak, kik immunitást impetráltak arról, hogy ne adózzanak, tolláltatik.

Jöttek fülünkbe kegyelmes urunk, hogy némelyek közönséges privilegiumok kívül oly immunitást, s privilegiumot extraháltak, hogy közönséges terhviseléstől immunisok legyenek; végeztük kegyelmes urunk egy consensusból, Nagyságod kegyelmes tetszése is accedálván ez dologból hozzánk, hogy az ilyen noviter impetrált magok hasznát, privatumát követő

embereknek privilegiumok cassáltassék és invalidáltassék, és annihiláltassék, s vonják és supportálják, az ország statusival a terhet, a székely rend az ő natiójával, egyéb natiók pedig az ő natióbéliekkel.

Articulus XVII.

Székelyföldin e disturbiumokban, a ki novumát elvesztette, remediálhassák a köztök való usus szerint, ne essék az olyan calumniájának poenájában.

Vannak oly személyek, kik e háborúságos időkben, extrahált novumokat elvesztették: végeztük azért Nagyságod kegyelmességéből, hogy a székely natió közül, ha ki novumát elvesztette, ne incurráljon calumnialis poenában, hanem a köztök való usus szerint remediálhassa dolgát.

Articulus XVIII.

Az lófők, az hol kevés számú a darabant-rend, fogolykésérésben, őrzésében, segítséggel legyenek.

Az hol a darabant-rend megkevesedett, úgy hogy elégtelen foglyoknak őrzésére, és késérésére: végeztük kegyelmes urunk Nagyságod consensusából, hogy az ilyen helyeken a lófők is rabok őrzésére, és késérésére, sub poena articulari. kötelesek legyenek elmenni; ezt pedig úgy értjük, az hol elégtelen a darabant-rend.

Articulus XIX.

Hogy hiteles emberi bizonyságokkal ellensenek a székely atyafiak, jószágoknak bírásában, kik ab anno 1657. leveleket elvesztették a disturbiumokban.

A székely natión lévő atyánkfiai instantiájokra Nagyságod kegyelmes tetszéséből végeztük, hogy a kiknek közülök, ab anno 1657. ellenség vagy tűz miá, elvesztenek levelek, jól megvizsgálandó, hiteles, és nem gyanóságban forgó személyeknek bizonyági vétessenek bé ezen casusban, olyanoknak tudniillik, kiknek successiójok nem lenne jövendőben azokban az jökban, kikre esküdnének.

Articulus XX.

Huszi nemességnek korcsomárlása prohibeáltatik.

Mivel kegyelmes urunk tekéntes és nagyságos gróf Rédei Ferencz uram instantiájára, tavalyi kezzei táborban. deliberalánk volt így Nagyságod kegyelmes consensusából.

hogy Huszton lakó nemesség ne korcsomárlana, meg is intvén őket, hogy supersedeálnának a korcsomárlástól, lehetne és folyhatna megírt gróf Rédei Ferencz számára a korcsomárlás, lehetne jobb alkalmatossága abból promoveálandó jövedelmének alkalmatosságával az huszti praesidiumnak sustentálására, és Huszt várának ország számára való megtartására, szabadságot is engedtünk volt arra, hogy ha a nemesség a korcsomárlástól nem supersedeálna, borokat elvétethesse, és fenekét is kivághathassa, mely huszti nemesség ahoz nem tartván magát, annakutánna is segesvári tavalyi gyűlésünkben sollicitáltak bennünket a korcsomának felszabeditása felől. és csakugyan elébbeni deliberációnk adatott nekik válaszul; mostan azért kívánván bizodalmason való instantiája által a nemes országtól megírt gróf Rédei Ferencz uram, hogy azon korcsomáról való deliberációkat írnök articulusban, hogy jobb módjával elérkezhessék a véghelyben a praesidium tartására, és a megírt végházunk ország számára való megtartására; kire való tekintetüinkből, Nagyságod kegyelmes consensusából végeztük egész országul, hogy a huszti nemesség tartsa az elébbeni deliberációhoz magát, korcsomát tartani ne merészljen, cselekedvén penig, a megemlített deliberatio szerint borokat elvehessék, fenekét is kivághassák.

Articulus XXI.

Vajda-hunyadiaknak és háczokiaknak adózásról való modalitása.

Mivel a vajda-hunyadiak és háczokiak, s azoknak minden lakosi, a jószágos nemes embereken kívül, privilegiummal élvén ab antiquo, ki mellett ultro offerálják magokat, hogy kapuszámban adózni ne kényszerítettessenek, és capitatum, mint másokra vettetik, ők is a szerint contribuálni készek; végeztük azért Nagyságod kegyelmes javallásából, hogy a megírt két helyeknek lakosi, az ott lakos jószágos nemes embereken kívül, capitatum contribuáljanak, úgy a mint az ország rendelte. (Ez articulusunkkal a marosvásárhelyi ellenek való articulusunkat tolláljuk). Adjon minden ember egy-egy imperiális tallért, ezután is a mint a nemes ország reájok fogja vetni az adót, Nagyságoddal egy consensusból, adózzanak a szerint.

Articulus XXII.

Balog Máthénak jószági a mint inscribáltattak, annak tenora következik.

Mivel kegyelmes urunk, Balog Máthé atyánkiának jószágait segesvári gyűlésünkben, Nagyságod kegyelmes con-

sensusa is accedálván, articulusban írtuk volt, motan akarván más karban állítani jószágának állapotját, Nagyságod resolvált úgy alázatos instantiájára, hogy valamint akarja iratni, úgy írassa; mely Nagyságod ez iránt való választételeit exhibeálván előttünk, instála azon, hogy újobban írniök articulusban, tekéntenők meg sok terhes, és félelmes követségekben való járását, és hűséggel való szolgálatját, úgy hogy a görény-szt.-imrehi udvarházát, és a kásvai határon lévő malmát, viszont felső Orosziban lévő portióját, Tordavármegyében, cum omnibus pertinentiis, másfélezer vert aranyig magának, és két ágon lévő maradékinak, feleségének is Tisza Annának, ura neve viseléséig része szerént. legatariusednek pedig fele summáig inscribálnunk, úgy hogy, medio tempore ha mit azokon építenének, aestimáltatván, cum aestimatione aedificiorum válthassák ki az egész summával együtt, tempore suo; Pap-Almás nevű hunyadvármegyei faluját is, hasonlóképen az elmúlt segesvári articulusunkban specificált summáig inscribálnunk, olyan declaratióval, hogy maga életében se fiscus, se más ki ne válthassa. A tordavármegyei házát, malmát, és felső-oroszi portióját, hasonlóképen magától ne redimálják, maradékitól pedig, és legatariusedtől a megváltásnak idején olyan pénzzel válthassák ki, a micsodásban inscribáltatott: mivel porta contentatiójára ezüst, s arany marháit, és minden refusio nélkül, summa tallérit is adta volna ki; megtekéntvén a Nagyságod megírt Balog Máthé atyánkfához, és maradékihoz mutatott kegyelmességét és a mellett való alázatos instantiáját, s ország dolgaiban való sokszori súlyos szolgálatját is, Nagyságod kegyelmes javallása szerént, modo praenotato specificált summáig, és ezeknek maga életéig való dominiumjáig, megírt Balog Máthé atyánkfát, két ágon lévő maradékit, feleségét, és legatariusedt is megtartjuk a fenn declarált jószágiban, malomban, és udvarházban, melyeknek a feljül megírt mód szerént való birodalma felől assecuráljuk is őket ez articulusunkban.

Articulus XXIII.

Mikola Zsigmond atyánkfia instantiájára, hogy a nemesi szabadság ellen senkinek semmi javát, határát, jószágát, praeter viam juris, senki magával ne usurpálja.

Noha elébbeni fejedelmek idejében is nemzeti Mikola Zsigmond atyánkfának Kolosvármegyében lévő pusztá Szent-Miklós nevű örökös falú helye határán, néha lovakat hatalmasul, a possessornak nemesi szabadsága megbántódásával, és sok kárával, a Kolosvártól quártélyozó katonák füveltet-

tenek, de sokszori aláztatos instantiáját, és örökös jussát látván ifjabbik boldog emlékezetű Rákóczy György fejedelem, in anno 1653. jam evoluto, remittálta volt, megírt Mikola Zsigmond atyánkfiának in perpetuum, melyet előttünk exhibeált testimonialisából világosan láttunk, mégis mi gondolatjokból a Kolosváratott lévő praesidiáriusok, előbbeni sopiáltott törvénytelen ususra czélozván, újabban is hatalmasul reá hajtották volt méneseket, melyről való panaszát hallván Mikola Zsigmond atyánkfiának, és közönséges nemesi szabadságunk megbántódását látván, abban, hogy igaz úton birt jószágá valakiktől, és egyéb java elvétessék, és praejudiciumára hatalmasul birattassék; kire való tekintetünkől jó consideratióban is vévén a dolgot, végeztük, Nagyságod kegyelmes consensusa is suffragálván, hogy megírt Mikola Zsigmond atyánkfiának, se más senki a regnicolák közül, semmi jószágában és javaiban meg ne károsíttassék senkitől törvény nélkül, sub poena perennalis aestimationis talium bonorum, hanem a possessor, verus et legitimus, megbántódás nélkül birhassa maga propriumát.

Articulus XXIV.

A praesidiáriusok, és fizetett gyalogok, lovasokról való modalitas és rendelés.

A praesidiumok, és vitézlő rendek tartását kegyelmes urunk szükségesnek itéljük lenni, de úgy hogy gyalog praesidiumon kívül, Kolozsvárott lovas praesidium ne tartassék, hanem Kolozsvár véghel lévén, szabad város lévén, azon városnak lakosa elégséges lészen az ott való vigyázásra, a gyalog praesidiummal együtt, communi voto decernáltuk.

Articulus XXV.

A több vitézlő rendek hol lakjanak, és hová rendeltessenek, végeztetik.

A főkapitányjok Almásban lakják, és a vitézlő rendek a szükséghez képest, hova ordináltassanak, és hol lészen szükségesebb vigyázniok, vigore praesentis articuli authoráltuk Nagyságodat, bölcs tanácsival együtt, tehessen rendelést felőlök; melyet is egész országúl egy consensusból végeztünk.

Articulus XXVI.

A vitézlő rendnek fizetése delincáltatott.

Mivel kegyelmes urunk a nagy szükségét látjuk, szegénységink is miképen terheltettek magunkkal együtt e vál-

tozó háborúságos időben, és majd minden javainkból szegénységünkkel együtt kifogytunk és exhauriáltattunk, elannyéra. hogy sok helyen szegénységeink csaknem éhelhalásra és kuldulásra jutottanak, kihez képest nem kedvezhetvén e mostani állapotban senkinek közülünk, végeztük egy consensusból, Nagyságod kegyelmes consensusa is accedálván, hogy a Szamoson túl való részek és tartományok. ide értvén a taxás városokat is mindenütt a partiummal együtt, vámokat, adókat, harminczadokat is, és minden haszonvévő helyeket, úgymint dézmákat és árendákat, egyéb minden proveniálandó proven-tusokkal együtt, melyeken pénze senkinek nincsen, a fizetett rendek és praesidiáriusok számára fordíttassék; az hódolt és elpusztult helyek harmadát adják az adónak; az ép helyek az országgal egyenlőképen contribuáljanak; annakfelette a fiscalis jószágokat is, melyek privata personáktól birattatnak, kin pénzek nem lévén a possessoroknak, a fiscalis várakhoz foglaltatni decernáltuk; ide értvén Verestornyot, beszterceit. és a többi harminczadokat, vámokat, privata personáknál lévőket; könyörögvén azon Nagyságodnak (kiben Nagyságodat egész országúl authoráltuk) hogy mikor akarja, applicáltassa a fiscalis várakhoz az olyan fiscalis jószágokat, hogy így Nagyságod az hadak tartására, a váraknak is építtetésére, és minden munitióknak alkalmatossabban való helyben állattatására elérkezhezzék. Értjük pedig azokat a fiscalis jószágokat, melyek ab anno 1657. abalienáltattak a fiscalis váraktól, ide nem értvén valamely böcsületes atyánkfíát, ki ország szolgálatjában hasznoson szolgált, fáradozott, s ezután is szolgálatjával kelletik élnünk; kit Nagyságod bölcs tanácsival együtt bene merita personának fog itélni, hac via érdemes szolgálatját consideratióban vévén, simpliciter jószága el ne vétessék.

Articulus XXVII.

A medgyesszékieknek kapuszámok segéttetik.

Mivel kegyelmes urunk Nagyságod méltóságos consideratióban vette Medgyes székek elpusztult állapotját. alázatos instantiájokra, Nagyságod kegyelmes választétele producáltván előttünk e dologból, végeztük országúl, hogy-ex consilio adott Nagyságod resolutiöia szerént, Barcza, Sink szék, Kóhalom szék épebb helyek lévén Medgyes széknél. a defalcált négyszáz kapuszámból valamennyi kapuszám rendeltetett a megírt székekhez, igazán felcircálván, kötelesek legyenek medgyesszéki híveink köziben adózniok seorsim et sigillatim, sub poena violationis articuli.

Articulus XXVIII.

A malefactorok mulctalis dologban földesurak által büntetessenek; halált érdemlő személyekről is articulus lévén, azon articulus szerént megbüntetniek szabados.

Mivel kegyelmes urunk Máramarosban és Hunyadvármegyében is kinek-kinek jobbágyának megbüntetése földesurok hatalmában volt, s vagyon, nem alább való hívei lévén Nagyságodnak a több vármegyéknek lakosi is; végeztük Nagyságod kegyelmes javallásából, hogy a több vármegyékben is mindenütt azon usus observáltassék; ha földesura megbünteti érdeme szerént jobbágyát, jó, ha nem, a tisztek érdemek szerént büntessék meg a büntetést érdemlő személyeket, mind mulctali birsággal, s mind halállal. Ide értvén a székelységet is.

Articulus XXIX.

Az idegenek prohibeáltatnak arról, az haza határit, hegyeit, völgyeit, havasait ne járják.

Nem kicsiny fogyatkozását látjuk lenni az hazának, hogy az idegen nemzetségek, minden határit, hegyeit, völgyeit, havasait szabadoson járják, és ökröt, juhot, lovat, egyébféle lábas marhát is kereskedésre felszedvén, az országból kihajtják, és árát felvervén, igen eldrágították, s drágítják, kiből látjuk kijőni, hogy a földesuraknak, az országbélieknek is kára nagy következik; a fiscusnak is nyilván való nagy kára forog benne, mivel minden vám. harmincad nélkül viszik ki az országból; végeztük azért, hogy minden helyekben az ország határiban, a tilalmas utak bévágattassanak azok által, kik eddig bé szokták vágni, és senki, sub poena fl. 500 az olyan helyeken utat nyitni, s azon járni ne merészeljen, valaki peniglen comperiáltatnék, hogy olyan helyeken utat nyitna, residentiás emberen a megírt 500 forint summa exequáltassék irremissibiliter, azon feljül, minden véle lévő javait amittálja de facto; az idegenek és residentiátlan emberek megfogattatván, érdemek szerént való büntetésre a közelebb való várakba vitessenek, és érdemek szerént megbüntetessenek: egyszóval interdicáltatik a szabad vásárlás az idegen nemzetségeknek, kik kereskedésre s nem magok szükségére vásárlának lovakat, ökröket, s egyéb féle lábas marhákat; az haza fiainak ellenben szabados kereskedés engedtetik mindenekkel, megtilalmazott marhákon kívül, úgymint kéneső, és porarany, ide nem értvén, és az approbata constitutióban megírt mód

kivül a tisztviselők, úgymint vámosok, harminczadosok, és egyéb tisztviselők is ne onerálják, és ne huzzanak vonjanak rajtók, sub poena violationis articuli, amissioneque bonorum et officii, mely exorbitáló tiszteket praefectus atyánkfia erős fenyítékben tartson, meg is büntessen.

Articulus XXX.

Adófelvetésnek modalitása.

A nagy szükséghez képest kegyelmes urunk, kapuszám után vetettünk fel tiz-tiz tallért, olyan declaratióval, hogy a ki pénzül megadja, jó, ha ki penig a tordai, kolozsi és széki aknákról minden kapuról ötven-ötvenkét sót szent János napig a portusra alá szállít, arbitriumában lévén, és a kamara ispánok, számtartók, semmi exactióval ne terheljék a szegénységet, se czédula pénzzel, sem ott való mulatozással és késletetéssel, rakassák meg kinek-kinek szekerét jó sóúl, minden tiz sóra, egy-egy fél sót adván szekerekre, többet ne, és a só leszállítóknak igaz quietantiát adván, és a mellett aláhozván a portusra, ott is meg ne késleljék, czédula pénz vétellel sem egyébbel ne merészeljék terhelni szegénységünket, seorsim et singillatim, sub poena violationis articuli, mely portusi perceptor a leszállított sónak művoltáról kapuszám szerint felszámlálván, igaz quietantiát adjon pénz nélkül. sub poena praenotata szegénységinknek, kit reportalván a vármegye perceptorinak kötelességek szerint vehessék igaz ratióban. kik administrálták sóúl, és kik pénzül. Ha kik penig a szekérbért felebb vernék mint eddig volt annál, inspector atyánkfia tudósítván felőle, az olyan helyen lévőkön és lakókon exequaltassék seorsim et singillatim két-kétszáz forint birság, a rovatlan falukból tiz ember computáltatván össze, adjon tiz tallért, úgy mint a kapuszámbéliek. Az aknák körül való sóhordó szekereket senki ne merészeljen fogadni fiscus kárával. Doboka, Belső Szolnok, Székről szállítsanak, Kolosvármegye Kolosról, Torda, Küküllő, Hunyad, Fejérvármegye Tordáról, a száz natio is Tordáról, a beszterczeiek, ha ugy akarják, Székről.

Egyházi nemes emberek az egész vármegyéken mindeütt contribualjanak egy-egy tallért.

A szabad emberből álló molnárok is capitatum egy-egy tallért.

Az egész székelység adjon ötezer tallért.

A száz papok ezer tallért, ezt penig a brassai és barczai száz papokkal együtt értjük.

Az oláh papok adjanak ötszáz tallért.

Egész Fogaras földe adjon kétezer tallért.

Máramaros adjon háromezer tallért, ide értvén a kapuszámokat, és az egyházi nemes embereket, s az öt városokat is, a rovatlan falukkal együtt.

Huszt várához és Bereczkéhez való rovatlanok adóznak egy-egy tallért, melyet az úr gondviselői felszedvén igazán, az öt város adajával együtt adminisztrálják.

Görögök és zsidók adjanak öt-öt tallért, exceptis kik Nagyságodnak adóznak, mely a szerént felvetett adót minden renden adminisztrálják szent István király napjára fogyatkozás nélkül, sub poena dupli, hogy az ország meg ne csalatkozzék; könyörögvén Nagyságodnak, legyen contentus véle. A görögökön, zsidókon és minden extraneus kereskedőkön praefectus atyánkfia exigáltassa az adót, ut supra, irremissibiliter, sub poena dupli.

Articulus XXXI.

Boldvai Márton atyánkfia Székelyhid elrontásáért ne kárhoztassék.

Mivel Székelyhid elrontása török császár és római császár békességeknek egyik punctuma volt, annak a két monarchának impositiojából kellett elrontani; végeztük azért Nagyságod kegyelmes javallásából, hogy Székelyhidnak elrontásáért Boldvai Márton atyánkfia, annál inkább Nagyságod méltóságos személye, sem most, sem jövőben, successori is ne criminaltassék, mert ezt kételenségből kellett cselekednünk.

Articulus XXXII.

Csikban és Gyergyóban az háboruságos időben való kártételért törvény tevők securitatis causa rendeltettek!

Mivel kegyelmes urunk (a mint declaraltatik előttünk) udvarhelyszéki atyánkfiái, kik damnificáltattak, magoktól nem merészelnék csiki, gyergyai atyánkfiái közben menni, hogy károkat kereshessék; végeztük azért egy consensusból, hogy Nagyságod táblabirái közül Bodoni György, Nemes János, Miko Miklós, Sárosi György atyánkfiái, certificaltatván ideinkorán a damnificatusoktól, el ne mulassák bémenni, és igazságos ügyökben a tisztekkal együtt törvényt tenni, több székbeli és vármegyebéli megkárosított atyánkfiái is hasonlóképen procedallassanak. Csiki, gyergyai atyánkfiái is, ha kik damnificaltattak, modo ut supra, azon megirt modalitással procedallassanak igazságokban, ezt penig értjük az olyan poten-

tiákról, mikor egyik fejedelem mellett való adhaerensek másik fejedelem adhaerensit damnificáltak.

Articulus XXXIII.

Perceptor rendeltetik a vármegyék adájának percipiálására.

Kegyelmes urunk, a fenn megirt adónak percipiálására rendeltük Széki István atyánkfíát, hogy Segesvárárt közhelyen percipiálja a megirt adót, szent István király napban, bémenjen Segesvárra, el ne mulassa, kára az országnak és fogyatkozása ne essék, egy tanácsbéli embert is adjanak melléje.

Articulus XXXIV.

A Szamos és Sajó két felin való faluk, a segesvári, ez elmúlt esztendőbéli adókból immunitaltatnak.

Kegyelmes urunk, a Szamos és Sajó két felin elpusztult falukat, az elmúlt esztendőbéli segesvári gyűlésünk előtt való felvetett adókból immunitáltuk, adózzanak csak ezek részek szerint való adóval. ezután a mostani connumeratio szerint.

Articulus XXXV.

A váradi erulált nemességnek, vitézlő rendnek lakóhelyek adatnak.

A váradi nemes és vitézlő rend atyánkfiaiinak aláztos instantiajokra Désen, O- és Uj-Tordában, Egyházfalvában is az uratlan puszta sessiók hogy connumeráltassanak, és számokra lakóhelyül adattassanak és deputáltassanak, azokhoz való és ab antiquo oda biratott és birattatott falukkal, malmokkal és vámokkal annuáltuk, Nagyságodnak kegyelmes resolutiója és annuentiája szerint; végeztük azért kegyelmes urunk egész országuil, hogy connumeraltassanak a megemlített uratlan sessiók a specificált helyeken, ilyen declaratioval, hogy a mely puszta helyekhez valaki praetendensnek mondja magát, olyakhoz tudniillik, melyek régtől fogván pusztán voltak, és ne is légyen elég csak a szóval való mondása, hanem doceáljon róla a praetendens, mivel láttatnék sok nem annyira a maga igazságát oltalmazni, mint mások odatelepedésit megátolni irégységből; azon connumeratióra pedig bocsáttassanak bizonyos szám főrenden lévő haza fiai, melyen is Nagyságodat tanácsúr hiveivel együtt authoráljuk, kik connumerálván az orthodoxa és unitaria religión lévő hivei előtt, templo-

mokban, scholájokban, és egyéb ahhoz való minden névvel nevezendő proventusokban és accidentiákban, melyek ab antiquo oda birattattak, megtartassanak utrinque. A connumeratióról való regestum penig megkészülvén, annak módja szerint adassék bé a conventben.

Articulus XXXVI.

Désen, Ó- és Uj-Tordában lévő civilis statusok az oda telepedendők egyenlő szabadságává tétetnek.

Mivel kegyelmes urunk, Désre, Ó- és Uj-Tordában telepedendő atyánkfiai azt kívánták, hogy a civilis statusok is közikben nobilitáltassanak, úgy hogy egyenlő nemesi szabadsággal élvén, és a nemes vármegyéhez hallgatván, ekkéig való terehviseléstől is felszabadíttatván, hadi expeditionak idején, vármegye zászlója alatt egyenlőképen szolgálhassanak, végeztük Nagyságod kegyelmes resolutioja szerint, hogy oblatiojok és kívánságok szerint, a megirt helyekre telepedvén, mind az ott lakosokkal együtt, egyenlő nemesi szabadságban éljenek, és hadi szolgálatban, törvényeknek kiszolgáltatásában, vármegyétől dependaljanak, több extraneus atyánkfiai is közikben telepedvén, hadi expeditioktól őket három esztendeig Nagyságod kegyelmes választétele szerint immunitalni, épülhessenek az alatt.

Articulus XXXVII.

A váradiak és több a specificált helyre telepedendők azon helyeket miképen birhassák, describáltatik.

Azt kívánván a megirt atyánkfiai, hogy a megnevezett helyek, régi királyok, fejedelmek donatiojok, collatiojok és privilegiumok szerint, cum suis universis pertinentiis et emolumentis megtartassanak, és ha mik azokban másúvá applicáltattak volna is, számokra restituáltassanak, és mint privilegiatus egy szabadsággal élő emberek, jus regium megadással confirmáltassanak, és condecoráltassanak, úgy hogy magok majorságából semmiből, se szöllőből, se szántóföldekből, magok határok valókból dézmát ne adjanak, mivel a vármegyével és a nemes országgal egy onus viselők lennének; végeztük azért kegyelmes urunk, Nagyságod kegyelmes választétele szerint kívánságok szerint privilegiáltassanak, a tordai határon Keresztes mezején kívül, mivel az más usura való hely lévén, azonkívül is bőséges határa vagyon Tordának.

Articulus XXXVIII.

A sóval való kereskedés ez haza lakosinak megengedettett.

Kévánván kegyelmes urunk megírt atyánkfiai, hogy a sóval való kereskedéssel szabadosok lennének. és praefectusoktól. inspectoroktól inkább lenne respectus az haza fiaira. mintsem más idegenekre ajándékért, és valami respectusokért az idegenek ne praeferáltassanak, hanem a fiscus jövedelmét igazán kiadván belőle, prima quaque occasione mindenkor az haza fiainak adassék só; vehessenek is igaz úton-módon sőt mind az aknán, s mind alatt a sóvágóktól, ez iránt való helyes kívánságokat is méltó tekintetben vévén, végeztük egy consensusból kegyelmes urunk, hogy ante omnes extraneos az haza fiainak adassék só, vehessenek is sőt, kereskedhesse- nek liberrime véle minden haza fiai, fiscus kára nélkül.

Articulus XXXIX.

A korcsomáknak és mészárszékeknek modalitása, a meg- írt helyekben.

Nagyságod kegyelmes javallásából megírt atyánkfiai instantiájokra, kegyelmesen úgy resolválta magát, hogy Ó- és Új-Tordán, Désen is szabadoson mészárszéket és korcsomát tarthassanak, valamint kívánságok tartja; végeztük azért Nagyságod kegyelmes javallása szerint, hogy ez iránt is békecséges bírásában és exerceálásában illaese megtartassanak; senkinek másnak azon helyekben mészárszéket és korcsomát tartani ne légyen szabad, sub poena articuli. A sóvágók és aknához tartozó szolgák a kamaraháztól és az aknák- tól el nem szakaszthatnak, hanem az ő állapotjokban excipiálva lévén a nemességtől, elébbeni hivataljokban megtartatnak.

Articulus XL.

Dés palánkkal muniáltatik.

Mivel kegyelmes urunk, Dés mezőváros lévén, bátortalan oda való telepedések, és ott való lakások, több lakosival együtt azon helynek, kihez képest, hogy bátoraságosabbak lehessenek ott való lakásokban, és megtelepedésekben; végeztük Nagyságod kegyelmességéből, hogy jó erős palánkkal környül vétessék, és a közel valók, sub poena violationis articuli, úgymint Belső-Szolnok egészen, Doboka is eképpen. Kolosvármegyének is közelebb való része, és beszterczei atyánkfiai

is kötelesek legyenek ilyen közönséges haza javára nézendő dologban illendő segítséggel lenni.

Conclusio.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium regni Hungariae eidem annexarum ac incorporatarum, exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum, sine diminutione, et augmento, vel variatione aliquali inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, et accepta habentes, acceptavimus, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus. Offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis, et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios, quorum interest, seu intererit, observari faciemus. Imo acceptavimus, approbamus, ratificamus, et confirmamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum Albae Juliae, die 22. mensis Maji, ultima videlicet congregationis nostrae publicae, anno domini 1665.

(Eredetije az Akadémia birtokában.)

VII.

1665. jú n. 14.

Bethlen János Telekinek a Bánfi Dénesnek Bécsbe küldendő új értesítésekről.

Szolgálatomat *stb.* Isten minden jókkal *stb.*

Nekem írt Kgd levelét megadák; hogy tudósított mint uramnak, barátomnak megszolgálom. Azért uram az én vékony tetszésem az, hogy az mi kgl's urunk mindjárt elküldje az fővezér levele parját Bánfi Dienes uramnak, megírván egyszersmind azokat az Panajot szavait is, melyeket Kgd írt nekem levelében s parancsolja meg urunk ő naga Bánfi Dienes uramnak, ha szintén utban volna is, rescribáljon Bécsbe azoknak, az kiknek illik azon dolgokról; sőt nekem úgy tetszik, Kgdnek is kellene egy levelet írni Rottal uramnak ő nagának, emlékezzék meg sok esküvésekkel tett ígíretiről s most szolgáljon azokba az dolgokba, mivel ha most nem, soha bár többé ne ajánlja ő naga jó akaratját. Értém azt is, hogy urunk ő naga az enyedi collegium látására megyen, melyen

szivem szerént örülök, és ha isten engedi, el is kísérem ő nagát oda; csak hogy akarék Kgdnek ilyen dologról jelentést tenni; az fiscus tisztviselőit én igen jól ismerem, az költséget ők igen örömet másra háritják; hihető, azt fognák cselekedni, hogy Enyedre semmi élést nem szállítanának azt praetendálván, hogy Enyed város, azért gazdálkodják urának s fejedelmének; melyből az következik, hogy Enyed városa az collegiumot kezdi gyűlölni, mint az ki miatt esnék haszontalan költségbe; ezt penig felette igen bánnám. Járúl ez is hozzá, hogy nemes emberek s az ilyen coactio alig fér az nemességhez. Kgdet felette igen kérem, ezt előzze meg, kicsid az dolog, de nagy akadály előztetik meg vele. Adja Isten *stb.* Gyógyi feredőnél 14. Junii 1665.

Kgdnek szolgál barátja

Betlen János m. p.

Külczim : Nemzetes, vitézlő Teleki Mihály uramnak *stb.*

(Eredetije Bethlen János kezével a gr. Teleki ltárban M.-Vásárhelyen 3337. sz. a.)

VIII.

1665. a u g. 18.

Meghívó a radnóthi részgyűlésre.

Michael Apafi *sat.*

Generose *sat.*

Haszontalan költséggel örömet nem terhelnök Klteket. Őle az mely dolognak leengedése nem az mi hatalmunkban áll, egyszer-smind elmulatása ennek az szegény hazának veszedelmeztetésével lenne, az ilyen dolgot szükségesképpen Ktkekkel együtt kell mind elvégeznünk, effectuálnunk is. Közelítve azért Isten kegyelmességéből az nemes országtól felvetett adónak administrálásának ideje, hogy Klmetekkel együtt halogatás nélkül igaz computusban vehessük, és ha mi hiba találatnék benne, annak megorvoslása felől is Klmetekkel együtt végezhezzünk: szükségesnek íteltük, hogy ad diem 10. mensis Septembris proxime venturi Radnóton Klmed personaliter jelen lenni el ne mulassa, mind az feljebb megírt dolognak eligazítására nézve, s mind pedig azért is, hogy Kltek ugyanakkor megvizsgálván, mennyi adó adminiistrálódott azokból az tartományokból, az kiket az vitézlő rend fizetésére rendelt volt, tétessen igazítást az vitézlő rendnek mind száma és fizetése felől, egyszer-smind megfontolván ennek az

szegény hazának vagy-e avagy nincsen szüksége reájok. Eidem *sat.* Datum in castello nostra Radnotiensi 18. Augusti 1665.

M. Apaí m. p.

Külczim: Generoso Michaeli Teleki de Szék, arcis et praesidii nostri Kőváriensis capitaneo *sat.*

(Eredetije a gr. Teleki család levéltárában. Missilisek 195.)

IX.

1665. szept. 7.

A kolosvári követeknek aulott útasítás.

Instructio pro agilibus ac consultissimis dominis Joanne Varadj, Gabriele Szeöleösio, caeterisque legatis, ad congregationem Radnothiensem expeditis.

1. Minthogy ez elmúlt fejevári országgyűlésében az nemes ország concludálván városunk állapotja felől, akkor ugyan abbéli nemes ország végezésének se nem contradicálván, se penig ellene protestatiót nem instituálván, töttünk volt fel bizonyos punctumokat, melyek szerént annuáltunk akkori ország deliberatumának, melyhez tartottuk s tartjuk e mai napig is magunkat; azért, hogy mi a mellől s azon nemes ország elejben beadott s approbáltatott punctumok mellől recedálván, más újabb városunk romlására és kárára czélozó contractusra mennjen Kegyelmetek az várasnak híre nélkül, arra authoritást Kegyelmeteknek nem adunk.

2. Ha penig az nemes ország azon elébbi deliberatióját cassálni akarván, bennünket újabban erőnk felett való adózásra kényszerítene, avagy az elébbi taxázással akarna aggraválni, bizonyos ratiókat az Kegyelmetek prudentiája szerént tégyen fel: 1. Keresztyének között nem hallatik, s e nem hallatott, hogy az véghelyben lakók adófizetők löttek volna. 2. Az praesidiumnak rajtunk való lakása, saját örökségeinknek elvétele és elfoglalása, határinknak elfoglalása, sok szegénséginknek az praesidiumbeliek feleségeknél miatta élet kereséseknél meggátlódása; és ha mi többet annectálhat Kegyelmetek nyomoruságinknak reprimálására, ne posthabeálja Kegyelmetek; de kiváltképpen ez potentiákat, melyeket rajtunk patráltnak házainkban és váras kapuin, itt annectálhatja Kegyelmetek.

3. Ha ugyan kételenítettnek Kegyelmetek csakugyan az

taxázásra; ha az nemes ország juxta quantitatem bonorum. és az szerént, a mint más megromlott, az Szomoston túl lévő helyekre limitálja az régi szokott adónkat, az mostani és akkori állapotokat istenesen pensitálja és az szerént rendeli reánk is, annak felette kapuink kölcsai megadatnak, praesidium rajtunk nem tartatik, posta ló és szekér adással nem terhelhetünk, megelégedvén városunk kapuinak őrzésével, melynek is megtartásával ítíltetik az nemes országnak is megmaradása. és annak elveszésével az országnak elveszése, ezzel megelégedvén, annak is annuálunk, tudván, hogy az nemes ország adófizetés avagy szolgálat nélkül nem patial.

(P H.) Extradata per jur. Cittis
Colosvár notar. A. 1665.
die 8. Septembris mp.

(Eredetije Kolosvár város levéltárában.)

X.

1665. szept. 10—16.

a)

1665. szept. 10.

Czajberth jelentése az országgyűlésről.

Acta comitorum, a celsmo principe etc. ad diem 10. mensis Septembris anni 1665 Radnóthinum indictorum ac die 11. ejusdem mensis incoptorum, adusqueque diem 16. jam saepefati mensis continuatorum, eodemve die finitorum, per egregium Eliam Czajberth Fogarassinum distincte ac punctatim consignata et notata.

Die 11. Septembris. Conveniunt (peractis in palatio principis sacris) dni status matutino statim tempore, nec antiquo bene solito de more salutato per eorum delegatos principe, dnus praesidens generosus Sigismundus Bánffi ex intimatione principis praesentat ejusdem trimembres propositiones, quas etiam praesentibus dnis statibus solemniter perlegi curat; sed quia sine dnis consiliariis propositiones aggredi nequibant dni status, per legatum eorum gnrsum dnium Michaellem Telekium petitur et impetratur presentia praefatorum jam consiliariorum, qui mox et de facto etiam comparant, quibus praesentibus propositiones denuo clare perlegun-

tur, signanter autem prima propositio de tributi portae Ottomanicae dispositione et (si opus fuerit) ulteriori quoque corasione. Hic variae variorum sententiae, quae quia nullius runt momenti, notatu indigna censui. praecipue cum stultissimis antiquum per abusum futilibusque argutiis, publicis negotiis aperte contrariis et nequitiam magis quam discursum sapientibus tempus importune, stulte et nequissime triverint, Coryphaeo horum existente stentoriae vocis Michaelae Telekio, adjuncto Stephano Torma, ut et aliis ejusdem farinae hominibus.

Ante omnia autem et omnium primo advocato grosso Petro Vizaknai, generali perceptore tributi, in comitiis Sespurgensibus proxime elapsis decreti, imponitur ei ratio perceptionis suae reddenda, qui surgens in medium dnorum statuum, producit rapsodias quasdam rationem suam continentem, ex quibus liquido constat perceptionis summa, restantiarum autem propter incertum numerum portarum comitatum minime. Quapropter a dnis statibus ordinantur certae personae ad investigandum certum portarum numerum et referendum ad eosdem, qui jussa etiam exequentur, unacum examine rationis Petri Vizaknai.

Interea fit saltus (prima principis propositione nondum decisa) satis fraudulentus ad secundam propositionem ratione stipendii, pro certis praesidiis finitimorum fortalitorum decernendi. Hic a quibusdam siletur, ab aliis aliena tractantur; ab aliis (praecipue Dionysio Banfio consiliario et Michaelae Telekio) serio propositio secundum omnes rationum suarum nervos intense urgetur. Concluditur a statibus: stipendia solvantur illis praesidiis ex bonis et proventibus fiscalibus juxta regni articulos Segesvarienses et Fejérvárienses, quo per Telekium principi nunciato, irritatus minime acquiescit, sed respondet per eundem, vel stipendia, vel quartiria pro praesidiariis et ceteris militibus decernenda esse; et haec omnia procul dubio ex intimatione inquietorum quorundam intimorum hominum ad terrorem (praecipue dnis Saxonibus) incutiendum. Articulus conditur de regesto portarum alio ad manus perceptoris legitime sub sigillis deveniendo, alio vero manibus requisitorum capitularium pro futura cautela assignando. Stephanus Alvinczi, inspector salisfodinarum, homo cauteriatae conscientiae et iniquissimus veritati justitiaeque tandem advocatur, rigidissimumque obtinet examen.

Die 12. Septembris. Propositiones principis denuo perleguntur in gratiam eorum, qui hesternam abfuere die. Excipit eas supplicatio perceptoris comitatus Hunyadiensis conquerentis, quod generalis perceptor Petrus Vizaknai noluerit

acceptare Gallicam pecuniam, Tymon vocitatum. Alvincius hic in scenam vicissim producitur, tantumque sustinet examen. ut ad titubationem redactus prorsus nequeat subsistere, eoque hinc et inde fulminibus quasi impetitur, et (nisi corrupti aliquot ex primoribus statuum) nullatenus evadere valens. tricis, quibus erat intricatus, summus fur iste salium regni. unacum sibi subjectis, mirabiliter, sed contra aequitatem et maximum in praejudicium totius regni extricatur.

Difficuler ferunt status, nec sine murmure satis aperto. quod comites supremi comitatum ex tributo ad portae Ottomanicae contentationem destinato anniversaria sua defalcant et percipiunt salaria, sed frustra. Recurritur inverso satis ordine denuo ad secundam principis propositionem. Ex intimatione praecipuorum dnorum consiliariorum placet statibus, fiat instantia coram celsmo principe de proventu portis Variadaiensis et salisfodinis ad sese recipiendis ac (reservato pro sese proventu reliquo) ad contentationem portae Ottomanicae 30000 imperialium exinde summa, sine omni exceptione. ut et defectu, convertenda annuatim; sed princeps anceps hac in parte existens, dubie et cum dilatione hujus rei in aliud tempus sese resolvit.

Hac ipsa die, antequam convenirent status, dnis delegatis Cibiniensibus spectabilem ac grosam dnem Joannem Bethlenium ante villam Radnóthiensem fiscalem expectantibus, salutatur et traditae ipsi litterae ampl. senatus Cibiniensis nomine conscriptae, unacum veris paribus privilegiorum sutorum, litterarumque ejusdem ampl. senatus ad celsmum principem directarum, ab eodem perleguntur, perlectisve ipsis ab eo mihi imponitur in possessione sua Kutyfalvina vespertinis horis praefatarum ratione rerum comparitio, quod praestitum.

Die 13. Septembris. Convenientes dni status in castro Radnóthiensi, antequam aliquid agendum ad discutiendum et concludendum suscipiatur, ex mandato divino christiano de more omnium primo sacra peraguntur, quibus peractis status solitum in locum confluunt, alii alia tractantes et (ut jam vetus, sed malus abusus obtinuit, vel potius invaluit) tempus ludicris, nequitiis et stultissimis quibusque sacrum dni diem non minime profanantibus inique transigunt. Pro forma et prima et secunda quidem propositio principis tractanda et ventilanda suscipitur, sed (quia primores ne in votis quidem id habebant) penitus nihil concluditur. Vexatur Martinus Hajdú praesens et ceteri camerarii (excepto Francisco Thúri) propter incarcerationem absentes rigide vexantur; sed ad instantiam praefati Martini Hajdú, tutores aliquot a latere.

sed quasi clancularie habentis, res tandem eo devenit, captivi eliberentur et nova fiat rationum eorum Albae Juliae per certos exactores denominandos termino similiter in denominando examinatio hoc ordine: quicquid ab iisdem exactoribus liquidabitur, simpliciter pro liquido a camerariis mox et de facto restituendo habeatur.

Reddito solito salario Francisco Literato, scribae minoris cancellariae, tradidit idem nobis litteras relatorias ratione repetitionis quarundam litterarum fassionalium relatoriarum adversariorum Colomanni Gotzmeister Brassoviensis, quas scilicet praetendissent, non fuisse transmissioni ab universitate insertas etc.

Die 14. Septembris. Litterae grossi Christophori Paskó, ablegati statuum ad imperatorem Turcarum Constantinopoli allatae perleguntur, quarum paria, licet multum in eo sudaverimus, haberi nequaquam potuerunt. Harum praecipua fuere contenta: indignabundum dixisse summum vezirium, nunquam tributi 80,000 imper. debeamus sperare remissionem, imo interminatum fuisse nobis, si adhuc urgeatur remissio ejusdem, summum eapropter nobis malum eventurum. Praeterea continebant instantiam contra Varadiensem et Jeneiensem purpuratos factam, ubi ista veniunt notanda: 1. Duxisse vezirium 48 illos pagos, quos Jeneienses occupare ad arcem suam niterentur, vel de facto etiam occupassent, non violenter occupare, vel occupasse eos, sed vi contractus jus ad illas possessiones eos praetendere. Cupit Pasko, ut inquiratur, qui et quomodo, vel quibus mediis illum contractum de illis fecisset possessionibus. 2. Justam esse praetensionem Varadiensium, cum talis tantaque arx, qualis et quanta est Várad, opus habeat plurimis pagis, parum valente objectione Paskoana in litteris Ali passae, fide sua (sed Turcica ethnica) mediante fundata, per quas promiserat, non plures ad arcem Várad (dum eam ceperat) occupandas possessiones, quam quod ad eandem antea fuerunt possessae. Denique continebant resolutionem ablegati imperatoris Romanorum ad litteras Paskoanas factam. Ubi nota: Ipsi valde consulto esse agendum in tractandis rebus Trannicis, nec tamen ipsum ea neglecturum sub fide Christiana. Secundo, ita Paskoum sese debere accommodare, ne purpuratus advertat correspondentiam ejus cum praefato ablegato Germanico. 3-tio. Tractatio ejusdem ablegati nondum est inchoata, sed auspiciu sortietur Constantinopoli, imperatore (reaedificatis domibus suis combustis) sese illuc conferente; interea tamen donec haec fiant, cum Turca vafer sit admodum, ne medio tempore aliquid ex finibus sibi subripiat, armis etiam propulsandos esse;

omnia, quaecumque agat, inscio imperatore et ex proprio cerebro contra nos agere. Hic addit animum nobis Paskous, ne dormitando bona nostra publica negligamus, suis in scriptis referens, praefatum etiam ablegatum Germanicum dormitacionem et neglectum celsmi principis valde accusare. Cetera sordent, sunt enim propriae laudes Paskoanae.

Instat Joannes Domokos ratione bonorum quorundam pecuniariorum, pro redemptione fratris sui Petri Domokos. Tartarico captivo subjecti Coronae depositorum et per Stephanum Bárdi ex assecurativa principis commissione sub praesentia in patria nostra misella Ali passae ad contentationem portae Ottomanicae ablatorum, fiat aliqua determinatio. unde illorum refusio expectanda, cum ex resolutione celsmi principis et determinatione statuum sub et in comitiis Sespurgensibus proxime praeteritis facta constet, refusionem eorundem promissam fuisse, possit tandem reducere suum ex captivo barbarico fratrem. Hic accusatus Bardius, quod ex illis, ut et aliis bonis plurima in proprium convertisset usum, excusat sese Coronensibus, sed illi reponentes, ex sese neminem fuisse perceptorem, sed solum Bardium, datur occasio condendi articuli de talibus bonis investigandi et controversiae eapropter emergendae in comitiis proxime futuris ante omnia finaliter decidendae.

Re et difficultate per fautores suos licet sopita, tamen adhuc in scenam producitur Stephanus Alvincius, ubi mire a plurimis, signanter vero a quodam Siculo Háromszékiensi vexatus impudens homo, ut est mos pontificiorum, nihil tamen erubescit.

De prima propositione principis, id est de tributo imperatorio, serio discurretur, sed male; terna enim computatione deprehenso pleno, imo excedente etiam numero tributi, si scilicet restantiae serio et diligenter exigenter, consiliarii tamen a singulis portis 15 florenos exigendos esse concludunt assentientibus comitatuum et Siculorum delegatis. Sed ubi ex terrore ampl. dni sedis iudicis, respondere non valentis, imo statim annuere volentis, factam post aliquam resolutionem (vulgo vocem vocant) iudicis primarii Brassoviensis contra consuetudinem hactenus legitime observatam, conscientia et honestate coactus ego debuerim universitatis (cujus plerique delegati tantum ex vilioribus erant ordinati) vocem et sententiam sollenniter proferre, promissionem tributi noviter exigendi decreti prorsus denegavi, cupiens exactionem restantiarum, praecipue in comitatibus et urgens tam summam Saxonicae gentis paupertatem, quam instructionem de non assentiendo hac in parte tributo noviter promittendo. Ubi, audita

tali et tam inopina voce nostra, status conturbantur ceteri, adjectis insuper substituti praesidentis, Francisci Keresztessi his verbis: Külön akar hát kegyek a több statusoktól szakadni, vocatoque me et variis intimationibus, rationibus et minis principis pariter et statuum ceterorum admonito, universitati almae referendis, quadrantem ad deliberandum petivimus, solito statuum deliberandi loco excedentes. Ubi cum per suffragia communibus votis dnorum delegatorum universitatis placuisset, me abnuente resistenteque, fl. N^o deni de singulis portis promissae, tres pro stipendio praesidiariorum, 7. pro portae contentatione, vocem et placitum almae universitatis ego debui solenniter repetito solito loco deliberandi statuum, ex impositione ejusdem proferre; sed nolentes acquiescere ceteri status, talia vocem nostram subsequuntur: 1. Verba Dionysii Bánfi Hungarica ista: mit adoráljuk ő kegyeket, ha nem akarnak velünk egyezni. 2. Articulus de fl. 15. de singulis portis contribuendis. 3. Protestatio nostra per me solenniter coram statibus facta.

Die 15. Sept. Ad intimationem principis per dnum Betlenium instituitur discursus et conditur articulus de profanatoribus diei domini per opera servilia, ut et blasphematoribus nominis divini, signanter Jesu Christi per Socinianinos praecipue, nec non de illis, qui convicio ördög teremptette in contumeliam dei manifestam inique utuntur. quae omnia ex articulo superinde edito constant; occasione instantiae Francisci Litterati Kozárvári ratione possessionis cujusdam suae haereditariae et aviticae per directorem ad arcem Szamos-Ujvár applicatae conditur articulus, ne bona immobilia per notam amissa statim simpliciter fisco applicentur et pro talibus simpliciter habeantur. Vide articulum.

Ad instantiam quorundam comitatuum partium Hungariae, praecipue autem comitatus Kolosváriensis, conditur articulus de decimis non exigendis ex terris eorundem seminatim modo, in articulis expresso.

Varadienses et adjuncti eorum Hungarici instant coram statibus ratione Ö-Torda ipsis semel collata, juxta articulos comitiorum Albensium proxime praeteritorum, unacum civibus Tordensibus jam nobilitatis, ne inturbentur, quod ipse praefectus, ut et camerarius (hic per scripta absens certe dubio procul a praefecto fabricata) multum nituntur praestare, re utrinque solide, subtiliter et acriter disputata, an rei licet prima fronte contra Varadienses astipulari videatur dñus cancellarius scilicet Joannes Bethlenius; ponderatis tamen tandem longum per spatium et varios discursus momentis et rationibus rerum, ducibus plurimis fautoribus

suis, dni Varadiensis propositum obtinent. Hic adhuc semel atque iterum fumat Alvincius.

Hic fit mentio a quibusdam Thordensibus salium vesmást (sic) vocatorum, unde summum furtum comperitur inspectoris camerariorum et ceterorum adjunctorum; nomen inde habet, si vel minima fractura appareat in salibus, loco eorum aliis postulatis, eos pro sese reservant, ne stipendio quidem hac in parte salicidis praestito. Funem! Funem talibus!

Instant iterato Kolosvármegyeiensis, assignetur aliquis residentiae ipsis locus, vel si ad proprium eorum residentiae locum sit redeundum, ne renuant, secus domi suae delitescere non valentes, subjiciant sese purpurato Varadiensis tributarios, pro quibus Petkius et Dionysius Bánffius coram celmo principe ex commissione statuum serio etiam intercedunt.

Oppidum Monostor petunt pro residentia Kolosvármegyeiensi, promittentes moderno possessori, grosso dno Gregorio Gillányi, depositionem summae inscriptitiae fl. 600. Principi placet: convenient cum Gillányio; interponunt sese dni status, sed ad impossibiles ejusdem conditiones descendere illis impossibile visum; vix ideo aliquid effectum.

Captiva quaedam Coronensis, Coronae ratione debiti captivata, supplicat contra judicem et senatum Coronensem, sed nil obtinet; si enim non habet debitor in aere, solvendum est ei in pelle, ita tamen, creditor provideat de ejus victu. venditore etiam diurno labore debitum pedetentim compensante. Intimatur a celmo principe per grossum Dionysium Bánffi assumptio difficultatum, vel potius fraudum Siculicalium et resolutio ad litteras Rákócianaee viduae ne negligatur; differtur in crastinum.

Die 16. Septembris. Varias variorum supplicationes perleguntur. Impudens Alvincius, nesciens sese privari officio, sed miro artificio protestatur de eo, detur ei instructio, quomodo et unde imposterum colendae sint salisfodinae.

Claudiopolitani juxta articulos Albenses solenniter nobiles pronunciantur et decernitur, ordinato a celmo principe per consiliariorum aliquem commissarium capitaneo, ille una cum dnis Claudiopolitanis discurrat de futuro eorum statu, militiaeque domi et foris. Imponitur eisdem insuper solutio stipendii praesidiariorum militum Germanicorum 100. cetera quaedam articulariter, haec cum manifesta eorum contradictione.

A quodam exotico Graecanico viro ex ductu christianitatis redemptus quidam nobilis ex comitatu Huuyadiensi,

licet iteratam habuerit celsmi principis resolutionem, pariter et statuum in comitiis Albensibus legitime emanatam, de et super quibus 16. commissiones tulerit principales ad praefati comitatus officiales, non tamen ei satisfactum fuisse ex bonis ingrati illius cuculli. Eapropter dupli et omnium expensarum refusio executione mediante per scribas cancellariae majoris, vel minoris, non obstante ullo juris remedio, fienda, serio et severe decernitur. Juste certe! Utinam sic omnia!

Ad instantiam praeteritis diebus factam statuum celsmus princeps promittit receptionem curae proventuum portus Váradjaiensis ex salibus et universarum fodinarum salium et pensionem pro portae contentatione inde sine ullo defectu imperialium 20,000 non ultra. Gratias agitur a statibus celsmo principi per Stephanum Petki et Dionysium Bánffium.

Decernitur restitutio honorum generosi Gabrielis Vitéz. captivi apud Tartaros, a dnis Bistriciensibus generoso duo Paulo Béldi restituendorum et ab eodem in redemptionem praefati affinis convertendorum. Litigare cupiens Franciscus Belyenessi, tricesimator Törtzváriensis, cum iudice et senatu Coronensi, licet multa utrinque rancida prolata fuerint verba, tamen ad instantiam, vel potius clamorem renuentium assumere talia dnorum Siculorum et Saxonum procedere nequit. frustra hac in parte verba quam plurima praefecto et directo evomentibus.

Perleguntur tandem ad multum clamorem praecipue praefatorum dnorum statuum articuli ac mittuntur per grossum dnum Stephanum Naláci, aulae magrum ad celsmum principem perlegendi; qui perlecti et duobus in locis correcti per eundem remittuntur, et solito de more obsignantur, subscribunturque ab illis, quorum intererat ea praestare. Valedico aliquot dnis consiliariis ex commissione ampl. d. iudicis regii Cibiniensis, qui etiam salutant suam amplitudinem. Protestationem et articulos extrahendo a protonotario Joanne Kendi, sumtoque prandiolo, valedicimus loco illi inepto Radnóth, non tamen omisso: duo Bethlenio valediximus; pro executione quorundam arestantium scribas impetravimus et ratione sartoris extra-cehistae Vizaknensis advenae unum ex servitoribus, referendae certae et placitae resolutionis ergo, hac de re penes dominum Joannem Bethlenium reliquimus. Cetera vel in articulis continentur, vel indigna sunt notatu. Summa hic omnium comprehensa est.

Fraudulentia Siculorum deprehensa imponitur melior et pluribus cum personis militandi ratio. Rákóciana ad postulata sua, cum talia sunt, ut traditis illis ipse etiam tra-

datur principatus, imo ad irritationem portae Ottomanicae spectent, contractu etiam, super quo sese fundat, a marito et dno suo illustrissimo ac celsmo dno Georgio Rákócio multipliciter violato, nihil obtinet. Authoratur dnus Bethlenius ratione scribendae resolutionis ad eandem. Et his omnibus ita habitis solvuntur comitia.

(A nagyszzebeni levéltárból.)

b)

1665. szept. 10—16.

A törvények.

Nos Michael Apati dei gratia princeps Transsylvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes, etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis: quod spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transsylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, ad diem 10. mensis Sept. anni domini 1665. in castrum Radnóth, ex edicto nostro celebratis, congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eodem conventu communibus eorundem votis et suffragiis, parique et unanimi consensu conclusos. Supplicantes nobis humilime, ut nos omnes et singulos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, et accepta habentes, nostrumque consensum illis praebentes, autoritate nostra principali acceptare, approbare, ratificare et confirmare, atque tam nos ipsi observare, quam per alios omnes, quorum interest, observari facere dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni Transsylvaniae, partiumque Hungariae eidem annexarum, in generali eorum congregatione, ad diem 10. mensis Sept. anni 1665. in castrum Radnóth indicta et celebrata conclusi.

Articulus I.

Az elkerülhetlen szükség kényszerítvén bennünket. és egyszersmind látván, hogy az adózásban álljon isten után

megmaradásunk! azért a porta contentatiójára, és a praesidiumnak tartására való adózásban rendeltünk és találtunk, kegyelmes urunk, egész országúl három neuzetül ilyen modalitást:

1. Az restantiákra nézve, hogy az egyházi nemes emberek a vármegyék tisztei irremissibiliter exigálják az reájok vetett restantia adajokat; kik ha pénzül megadják, bene quidem; ha hogy nem, marhájok lévén, ahhoz nyúlhassanak, marhájok pedig nem találtatván, magokat is in isto casu megfoghassák az adóról való contentatióig, ide értetvén a residentias nemes ember házas szolgák is, kik ez restantiában lévő adót, ezen adónak percipiálására rendeltetett perceptoroknak tartozzanak administrálni.

2. A kik pedig ez disturbiumokban ab anno videlicet 1657. magokat nobiliáltatták, házokat eximáltatván, nobilitatiójok ugyan személyekben helyben maradván, örökségekről adózni tartozzanak, személyekről adózásra porta contentatiójára nem kényszerítettvén, a tisztek is exigálni tartozzanak irremissibiliter, ide nem értetvén régi nemes atyánkfiai, kik hazájoktól megfosztatván, kegyelmes urunk. nekik Nagyságod lakó helyet conferált.

3. Mindezeknek helyesebben való eligazításának okáért, a vármegyék tisztei, minden haladék nélkül vegyék igaz computusban hol s mennyi defalcatiók lettenek az articulus szerint, és fide mediante írjanak regestumot, minden vármegyében mennyi kapuszámról kellessék adózni a szegénységnek; lehessen bizonyos karban a kapuknak igaz száma, kiről pecsétek alatt kiadván a perceptoroknak a regestumot, azon regestumok szerint administrálják az adót, hogy tudhassa a perceptor is mit várhasson bé az adóban, percipiálván administrálja is. Erről pedig minden vármegyékben két-két regestumot írván, egyiket-egyet pecsétek alatt, futura pro cautela a tisztek adják a káptalanban.

4. Fejérvári gyűlésünkben végeztünk volt, kegyelmes urunk, Nagyságod consensusából az rovatlan faluknak adózása felől; azért az hol eddig nem exigálták, a szerint exigálják irremissibiliter a tisztek. A taxas városok is a kik voltak, capitatum mint az rovatlan helyek a szerint contribuálnak.

Articulus II.

Noha kegyelmes urunk, nem tagadhatjuk magunknak és szegénységünknek fogyatkozott állapotunkat, mindazonáltal a mostani computusban vett császár adajában (ki restantiákkal együtt úgy látjuk kitelnék) vetettünk kapuszám után fel

fl. 10 azaz. tíz forintot; azért hogy valamint a restantiák miá defectus ne essék az adóban; melynek is administrálását hogy minden rendek ad octavum Octobris proxime venturi administrálják.

Articulus III.

Az hadak tartására is, több fiscalis proventusok mellé, rendeltünk kapuszám után fl. 5 azaz, öt-öt forintot. Ez öt forintos adót pedig értjük csak a sebesvári és somlyai praesidiumok számára felvetettnek lenni; a csehi és másutt való helyeket a mivel lehet örömetst muniáljuk; de hogy azoknak is fizethessünk, arra nem érkezhetünk; ezt is hátra nem hagyván, hogy az Erdélyben és partiumban lévő rovatlan helyek és taxás városok, capitatum és szerént contribuáljanak. Mindezeknek felszedésében a tisztek mindenütt a perceptorok mellett segítséggel sub amissione bonorum suorum legyenek: de mivel tudó dolog, hogy az fenn specificált tíz forintos adót szegénységünk jó pénzül nem administrálhatván, annak jó pénzzé tételében az adónak megszerzésében késedelem lehetne; azért hogy földesurok tartozzanak jó pénzt adni jobbágyoktól administrálandó garas, potura pénzért az arra rendeltetett perceptoroknak, a perceptorok is percipiálván, oly készen tartsák a percipiált jó pénzt, hogy mikor és az hová parancsoltatik, administrálhassák. Ez terehviseléstől és adózástól nem lehetvén immunisok az adófizető görögök is, kik ez hazájban velünk egyenlő békességben kéválnak lakni; végeztük ez okáért, hogy ők is capitatum contribuáljanak három-három tallért, melyre praefectus atyánkfia gondot viselvén, exigálja s percipiálja is. és a tíz forintos adó közé administrálja.

Articulus IV.

Az praesidiumok számára felvetett öt forintos adót hogy az partialis perceptoroktól, Szalárdi János atyánkfia a verestornyai harminczaddal, és a Szamoson túl lehető mindennemű proventusokkal és ország adajával együtt percipiálja, és a megnevezett somlyai és sebesvári praesidiumok számára erogálja is illendőképen; a mely adót is a megírt terminusra, úgymint ad octavum Octobris proxime venturi, kötelesek legyenek, modo praemisso percipiálni, és a megnevezett perceptor Szalárdi János atyánkfiának irremissibiliter administrálni. Az hódoltságon lévő szegénység is ezen kétrendbéli mindenik adónak harmadát tartozzék megadni, és a megnevezett perceptor atyánkfia kezében szolgáltatni. concludáltuk.

Articulus V.

Mivel a közönséges igazság is azt kívánja, hogy a kik perceptorságnak hivatalját subeálják, az honnét mit percipiálnak s kezekben vésznek, ha szintén melléjek pro adjutore rendeltetnek is a viczeispánok, avagy egyéb rendbéli tisztek, de önönmagok tartozzanak igaz ratiót adni róla, s administrálni is, az feljebb megírt mód szerént. Melyre nézve végeztük egész országúl három nemzetül, hogy mindenütt az országban, nevezet szerént Máramarosban is, a perceptorok valamit percipiálnak és erogálnak, azokról igaz ratiót is adni tartozzanak.

Articulus VI.

Hallatnak kegyelmes urunk. sok isten ellen való cselekedetek és káromkodások ez hazában is, hogy tudniillik némelyek nem tartván magokat az istennek parancsolatjához és a bévett jó rendtartáshoz, egyszersmind az ország articulusihoz is, hanem micsoda lélektől viseltetvén, az istennek szent napját a vasárnapot nem különböztetvén meg a többhat, dologra rendeltetett napoktól, hanem azon napestig szántnak, aratnak, kaszálnak, és egyéb kézi munkát is tésznek, művelnek, s azonkívül éktelenül káromkodnak is az isten ellen; kihez képest, hogy az ilyenek megbüntettessenek, végeztük kegyelmes urunk egyenlő voxból, hogy valaholott éfélék hallatnak és találtatnak, az olyanokat minden helyeken a viczetisztek, sub amissione honoris et officiorum suorum citáltassák a derék székre ratione officii hoc ipsum exigentis; az holott minden exceptio nélkül revideáltassék dolgok, minden remediumok excludáltatván ebből, az egy egyszeri exmission kívül, és valakik comperiáltatnak, ut supra, isten szombatjának a szent vasárnapnak megszegőinek, és isten neve káromlóinak lenni, kövel verettessenek agyon, indifferenter minden helyeken. Ideértetvén azok is, a kik amaz rettenetes szitokkal, úgymint ördög teremtettével szitkozódnak, átkozódnak. Qualificálván mindazáltal és az időt megvizsgálván, 24 esztendőön feljül halállal, kisebb idejűek veréssel büntettessenek meg.

Articulus VII.

Az Ali pasa ez hazában való járásakor, sok haza fiainak a szász városokon letett arany és ezüst marhájok vétetődött el a porta contentatiójának színe alatt, mely exactióban nagyobbára minden helyekben sok alkalmatlanságok estenek, ne-

vezet szerént penig némelyeknek jovok noha úgy vétetődött el, hogy az haza közönséges szükségére fordíttassék, mindazáltal esett olyan értésünkre, hogy nem oda, hanem privatus ususra fordíttattak volna némelyektől sokaknak jovai; de ez mellett a perceptorok is, kik azokat az jókat felszedték, nem akarván magokat perceptoroknak, hanem csak pro testimonio adhibeáltattaknak agnoscálni, nem kevés gyanosság lehet némelyekhez, hogy a két közön sok jók magoknál maradtak; végeztük azért országul, hogy az jövő közelbik országos gyűlésén, minden egyéb dolgok előtt legelsőbbben igazétódjék el az a dolog, és minden városokon abban az időben való magyar és szász perceptor atyánkfiai minden bizonyosságokkal, regestumokkal, quietantiákkal compareáljanak, és adjanak számot akkori perceptumokról s erogatiókról is. A damnificatusok is, ha kik találkoznak, comportáljanak arról, mennyit, s mit vettek el tőlök, és ha a perceptorok fordítottak-é az elvitt jókban valamit magok ususokra, azonban arról is, ha kiket azon perceptorok becstelen szókkal illettek, és rendkívül való exactióval terheltek volna, hogy így napfényre jövéen dolgok, az akkori discussiónak idején poena decernáltathassék ellenek, és a damnificatusok azoktól a kiktől esett, *mox et de facto contentáltassanak.*

Articulus VIII.

Az fiscalis jószágokról írott regestumnak az utoljára iratott kegyelmes urunk, hogy a mely jószágok per contractum et notam deveniáltak fiscus kezében, azon falukat, portiákat, akkor is minthogy fiscalisok közé sem irattattak, fiscalisoknak nem értették, úgy mostan is nem értjük; hanem az elébbeni articulusok szerént *jure perpetuo* eladattathattak, sőt ha még volnának többek is afélék fiscus kezénél, eladattathatnak, *ut supra jure perpetuo*, végeztük.

Articulus IX.

Noha vadnak a fiscalis dézmáknak elvételek felől articulusink, de a nemes, paraszt emberek részéről, mivel semmi nincsen: azért végeztük, hogyha valaki más ember földéről jutandó dézmát engedelem nélkül elhordana, vagy hordatna a nemes ember kárára; a damnificatusok a tiszteket kihíván, (a kik is kötelesek legyenek, *sub amissione officiorum suorum*, kimeenni) és ha paraszt ember, *cum poena fl. 12*, ha penig nemes ember, *sub poena fl. 200* restituáltassák az elvitt dézmát *de facto*, minden helyeken indifferenter.

Articulus X.

Sok articulusink felett mégis ex superabundanti végeztük kegyelmes urunk, hogy a székelységen a főtisztek kimenvén, minden helyeken tiszték és kötelességek szerént tartozanak felcircularni és kikeresni, kik continuus és valóságos, nem színes és csalárdkodó szolgák, hogy így ezaránt tolláltassék a sok csalárdkodás, ország szolgálatjának defraudálása, és egyéb inconvenientia; és ha kik színes csalárdkodó szolgáknak comperiáltatnak lenni, a szolgaság mellől amoveáltassanak, és a zászló alatt felülni annak idejében kényszerítettessenek, az holott is ha kik felülni nem akarnának, captiváltassanak, és valamelyik közelebb való várba vitessenek, közönségesen végeztük.

Articulus XI.

Mivel már igen bėjött az hazában a timon, végeztük azért közönségesen, hogy az hazában mindenütt tizenöt pénzben elvegyék, az ország adaján, portuson és aknákon s harminczadokon kívül, sub poena violationis articuli irremissibiliter exequenda. A danczkai ortot is azou poena alatt 40 pénzben vegyék el.

Articulus XII.

Az elmúlt fejevári gyűlésünkben a kolosvári atyánkfiait nobilitáltattuk volt, mely articulusunkat mostan is helyben hagyjuk, ilyen declaratióval: mivel véghelyekben fejedelmek szoktak kapitányokat állítani, úgy ide is a mi kegyelmes urunk ő Nagysága állítson főkapitányt. Mivel penig véghelyeket nemcsak belől a kőfalon kell őltalmazni, hanem ha a szükség úgy kívánja, excursiókat is kell tenni, azokat is végbe vigyék az helynek mivoltához képest, úgy hogy a kapukban is maradhassanak az helynek őrzésére: ha penig, kitől isten őltalmazzon, a kényszerítő szükség úgy kívánná, hogy több praesidiumot is kelletnék az helynek őltalmazására béküldeni, tartozzanak bébocsátani, szállást is adni, hogy így conjunctis viribus őltalmazhassák. A somlyai praesidiumnak házoknépe s jovok az hirtelen való indulás miá ott maradott, a míg az elszállításban mód és alkalmatosság adatik, szállásokról ne exturbálják, lehessenek csendességben szállásokon jovokkal együtt. A mely kevés számú német gyalog mostan ott van, azokat magok hasznokra nézve tartsák meg mint magok szolgáit, magok könnyebbsége jövén ki belőle, úgy a míves emberek is inkább házoknál űlhetnek. Főkapitány intro-

ductiójára, és mind azon helynek mostani új karban való állítására, és ahhoz egyéb illendő szükséges dolgoknak eligazítására a mi kegyelmes urunk ő nagysága méltóztassék tanácsúr hívei közül commissáriusokat oda expediálni halogatás nélkül.

Articulus XIII.

Ennekelötte való idöekben az ország rendelte volt a tor-dai, kolosi, széki és vizaknai aknákat porta contentatiójára. melyről való dispositiót is magunkra vöttünk volt; de látjuk hogy többire semminémü haszonvétel belöle ki nem jött magunk számára, az aknáknak romlott s pusztúlt állapotjokra, s mind pedig egyéb alkalmatlanságokra nézve; minek okáért a mi kegyelmes urunkat, ő nagyságát alázatosan találtuk meg felöle, hogy vegye maga kegyelmes dispositiója alá, és annuatim bizonyos számú tallérokat ő nagysága rendelne az ország. adajában adatni belöle; ő nagysága azért kegyelmes szemei eleiben vévén abbéli instantiánkat, maga dispositiója alá vette. kegyelmesen igérvén ő nagysága annuatim húszezer tallérokat az adóban adatni, oly kegyelmességgel, hogy az aknák épülvén, a proventus is nevededvén, ő Nagysága az ország-szükségére való húszezer tallérokon fejül is kegyelmességét fogja mutatni. Mely ő nagysága kegyelmességét alázatosan megiszolgáljuk ő nagyságának, azért mi is ő nagyságának kezében bocsátjuk a megírt aknákat portussal együtt, mind az aknákon lévő sókkal, a portusra eddig leszállított sókat egészen reserválván ország-szükségére. ő nagysága is ezután leszállítandó sókat helyben tartván, mindaddig míg az ott lévő sók elkellhetnek. Ezen articulusunknak nem praejudicálván az elébbeni articulusok, úgy mindazonáltal hogy az hazafiainak az articulusok szerént a sóval való kereskedés szabados legyen, megadván az árát, mely az idegenektől is nem tilalmaztatott.

Conclusio.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium regni Hungariae eidem annexarum ac incorporatarum, exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos nobis modo praemisso praesentatos. praesentibus literis nostris de verbo ad verbum, sine diminutione, et augmento, vel variatione aliquali inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contentatos ratos gratos et accepta habentes acceptavimus, approbavimus. ratificavimus et confirmavimus. Offerentes nos benigne, quod

praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis, et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios, quorum interest, seu intererit, observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in castro nostro Radnóth, die 16. mens. Sept. Ultima videlicet congregationis nostrae, anno 1665.

(Eredeti nyomtatott példánya az Akadémia birtokában.)

c)

1665. szept. 8—16.

Jegyzék az 1656. óta felvetett kapuszám utáni adókról.

1656. esztendőben Fejérváratt felvetett 15 forintos adó; ezt 1657-ben szették fel.

1657-ben Szamosújvárnál rabok váltságára 50 pénzt egy rótt házra.

1658-ban kapú számra 15 forintot.

1659-ben kapú számra 20 forintot, egyházi nemességre egy-egy tallért, oláh papokra egy-egy tallért vagy két-két forintot. Rovatlan helyekre két-két forintot.

1660-ban kapú számra 50 forint, nemességre egy-egy tallér, oláh papokra öt-öt forint, rovatlan falukra capitatum öt-öt forint.

1661-ben Régenben 16 forintos adó, katonáknak fizetésére 8 forintos adó.

1662-ben Görgényben 16 forintos adó.

1663-ban 5 forintos adó.

1664-ben 16 forintos adó. Maros-Vásárhely.

1664-ben Nagysinki 10 forintos adó. Jószágos nemes emberek két tallér, egyházi nemes emberek egy-egy tallér, rovatlan faluk egy-egy tallér, molnárok s szabadságban élő emberek egy-egy tallér.

1664-ben kecezi táborban felvetett három talléros adó. Oláh papok ketten egy-egy tallért, nemes emberek, egyháziak négyen egy-egy tallér.

1664-ben Segesváratt 20 forintos adó. Rovatlan falukra capitatum két-két forint.

1665-ben Fejérváratt 10 forintos adó, melyért sót szállítottak, felcircularván elvittek-é, nem-é? Rovatlan falvakra is capitatum öt só, egy ház helyi nemességére is két-két forint.

(Eredetije Nemz. Múzeum.)

XI.

1665. nov. 8—15.

Az 1665. nov. 8—14. részgyűlés törvényei és irományai.

a)

1665. nov. 8—14.

Czajbert jelentése.

Acta comitiorum, a celsmo principe dno dno Michaelae Apaffi etc. in civitatem Fejérvár, tanquam partialium ex edicto suo principali indictorum, celebrandorum ad diem scilicet octavum mensis Novembris anni praesentis 1665. ac die nona coeptorum dieque 14. ejusdem mensis finitorum ab egr. Elia Czajbert de Fogaras punctatim, distincte et articulate consignata.

Anno 1665. die 9. Novembris. Convenientibus aliquot ex dnis consiliariis et ceteris convocatis statuum regni Transilvaniae in palatium celsmi principis, primo et ante omnia peraguntur sacra, tandem eodem in loco suum quisque eorum occupantes locum grosus dnus Betlenius ex intimatione suae celsitudinis principalis verbis refert trimembrem propositionem: 1. membrum continebat copiosa cum declaratione intimationis vezirii purpurati supremi et etiam continentiarum litterarum generalis delegati nostri in porta Ottomanica existentis, grosi Christophori Paskó, soliti tributi non modo exactionem ratione restantiarum, sed etiam missionem sine ullo dilatione eandem ad portam Ottomanicam ea cum modalitate, deliberetur de eo, integrene vel mance administretur, et si integre, si plenarium non habeamus, unde mox et de facto corradatur, tandem quando, quomodo, et per quem administretur? Secundo, provideatur de rebus Claudiopolitanis maximo in periculo versantibus, ut defectibus mederi possint et compescere Turcas identidem excurrentes, Hajdonibus jam et peditibus inde ferme in totum quasi exauthoratis, quibusdam etiam fuga sese aliorum recipientibus; hoc enim neglecto, periculum imminere misellae patriae universale et ultimum. 3. Juxta contenta articulorum in proxime praeteritis comitiis Radnóthiensibus emanatorum promissos a celsmo principe ex proventu portus Varadiaensis vicies mille talleros imperiales sine additione ejusdem articuli, ut promisit, sese praestare.

alioquin non: quod si acceptent dñi status, bene quidem, sin minus, retineant pro sese ejusdem proventus reditum et contentent, ut melius norint, fulgidam portam Ottomanicam.

Intervenere ista: 1. Lapsus discursuum ad aliena et privata. 2. Promissio equi ampl. dñi Melchioris Stockardt, villici pro nunc Cibiniensis, ex relatione gnrosi Michaelis Donat, agasonum magistri a celsmo principe auferri curati facta. 3. Discursus de eo, Gallum contra Portugallos adiutorium promississe Hispanis, imo etiam praestitisse, ipso etiam Portugallo ad manus habente Anglos; quae omnia inter prandium late et fuse disputata. Scriptorem praesentium premebat morbus ex pede dextero. Praeterea nihil singulare intervenit, nisi inter coenam varius per dñum Laurentium Topffelh de Italis, praecipue Venetis et Padoanis discursus, ut de Gallis Parisiensibus. Cetera, quae intervenire, notatu digna non sunt, excepto, quod nequiter reformat in Hungaria iniuissimi diabolicorum Jesuitarum pulli, comites, barones et ceteri pontificii; hic excellunt vetus canis, palatinus Franciscus Veselyéni, jamjam ad fores Tartari properans et Franciscus Rákóczi a veritate desciscens et in os orci sponte sua una cum matre sua, Sophia Bathorea, ruens. Deus det eis animum resipiscendi.

Die 10. Novembris. Summo mane comparent dñi consilarii, ceterique delegati statuum competenti in loco sufficiente numero, peractisque sacris de hesterna materia tractant, praemissa ante omnia repetitione per grosus dñum Joannem Bethlenium hesternae verbalis propositionis; rem serio videntur aggredi multum inter sese modo mussitantes, modo stentorizantes, donec id ipsis placet, ceteris punctis ulterius dilatatis, tertium primo ventiletur, scilicet punctum ratione provenitus Váradjaiensis ex venditione salium provenientis, in praefatae diei notatis specificati; ubi deliberatur, sine ulla exceptione assignentur salisfodinae et portus Varadjaiensis unacum proventibus celsmo principi, qui juxta promissum in articulis Radnothiensibus specificatum, ante omnia pro contentatione portae Ottomanicae assignet annuatim statibus pro contentatione portae Ottomanicae talleros imperiales 20,000 declaratione illa expuncta: si creverit alte proventus idem, sua celsitudo teneatur aliquid superaddere, non ut articulus continet, sed ut quidam sinistre interpretantes, nimis curiose, intimarunt suae celsitudini, ut dicitur Hungarico proverbio, sub bove etiam vitulum quaerentes. Sed antiqua ad id deveniatur varia et quamplurima contentione inter dnos consiliarios. signanter grosos dnos Bethlenium et Paulum Beldium de eodem themate diu habita.

Certis de causis dni consiliarii simul conveniunt celsimum principem; causa occulta est. Tandem solito de more relabuntur ad inania; inter cetera praesente aliquot ex dnis junioribus grosus dnus Gregorius Bethlenius in os dicit grosodno Gregorio Kun idiomate Hungarico: inkább innám egy szép szolgálnak, vagy egy gyermekded tehénnek a pinájából, mint sem a te szádból: de et super quo obstupescente Kunio, tantum Gregorius Bethlen risum movit omnibus praesentibus, ut Kunius confusus ne loquendi quidem certum ad tempus habuerit facultatem. Grosus dnus Michael Telekius per egregium Franciscum Pihenium promittit praesentium scriptori vini urnas 25. Intimatur ab ampl. dno iudice regio ceteris ampl. dnis delegatis Cibiniensibus, praesentium scriptori et dno Stephano Fodor seniori, sint vigilantes eapropter, si quid sit sua amplitudo propositura, unanimi voto in ejus eam sententiam, a nobis etiam per rationes confirmandam. Instant coram praesentium scriptore, egregius Joannes Nagy Szabó de Alvincz cum ceteris noviter nobilitatis Alvinciensibus et Borberekienibus, ut suscepta eorum causa, agat eandem in praesentibus comitiis ratione articulorum Radnóthiensium de talibus occasione quorundam puskassiorum editi, ut scilicet tales nobiles in persona quidem maneat nobiles, sed ratione fundorum, licet exemptorum, praestent cum ceteris jobbagionalis ordinis hominibus ordinarium tributum id est, si verum dicendum est: sint simul nobiles et non nobiles, quod contradictionem implicat; impossibile enim idem simul esse et non esse juxta primum principium philosophicum.

Quorundam supplicationes a grosodno praesidente, annuente grosodno Joanne Bethlenio, porriguntur cuidam scribae, sive jurato notario minoris cancellariae perlegendae, sed interea vocatus a celsimo principe dnus Bethlenius, instante jam prandio, hac vice solvuntur comitia. De ceteris per totum diem bibitur a plurimis, praesentium scriptore summo opere laborante ex pedibus. Dnus Alvincius, inspector salisfodinorum et proventuum inde provenientium generalis, ut et Georgius Lipcsei perceptor proventuum Váradjaiensium producantur in scenam et varie examinantur, imo torquentur a grosis dnis Paulo Beldio consiliario ac Martino Saárpataki protonotario, qui vix elabuntur vulpina induti pelle; verum an elapsuri sint totaliter in posterum, nisi corruptis principalibus quibusdam, vix crediderim; tandem, tandem enim non modo triumphabit justitia, verum etiam confundentur, et dignas merito furti dabunt aliquando poenas. Circa horam quintam vespertinam appulit Petrus Incédi Constantinopoli ante 35. dies illuc missus cum litteris a legato nostro, scilicet sta

tuum regni Tranniae, grosso Christophoro Paskó. quae quid contineant, crastina forsán luce intelligemus.

Die 11. Novembris. Somno oculis excusso, conveniunt dñi consiliarii et status praesentes in designatum comitiorum locum, ubi primum deo litantes, tandem rem tractandam assumunt et ante omnia discurritur de eo, quis sit denominandus, qui tributum caesareum ad portam Ottomanicam hinc ex Trannia transferat. Praemittitur tamen isti discursui repetitio propositionis principalis per dñum Joannem Bethlenium, intimando statibus, quod missus ad portam Ottomanicam tabellarius Constantinopoli redierit et litteras a saepefato legato nostro tulerit, quae nil aliud contineant, nisi festinationem, tributa mox et de facto integre administrandi, si regnum Tranniae extremæ noluerint subijcere eversioni, quod indignabundus supremus vezirius minitaretur; imo ipsummet delegatum privatum esse facultate domo Trannica aliquorsum exeundi, multominus supremum vezirium, vel alium quempiam salutandi, quod partiale arestum de facili dici potest.

Eligitur Boldogfalvius vector tributi Constantinopolim usque, donec administrandum manibus delegati nostri generalis ibidem existentis, grosi dñi Christophori Paskó de Székelyhid assignentur. Varia stultitiae exercitia Michael Telekius, Gregorius Bethlen et ceteri ex junioribus magnatibus edunt, non sine aliorum offendiculo. Matutino tempore antequam convenissemus, praesentavi grosso dño Joanni Bethlenio, ex commissione ampl. dñi judicis regii pro parte magistrorum sartorum cehae Cibiniensium.

Die 12. Novembris. Ut sacra peracta sunt, statim in unum convenimus et discurrimus de tributo caesareo; director Gasparus Dióssi certae summae tributi per varios administrati perceptor denominatur et designatur. Hic rigide sese opponit ampl. dñus judex regius Cibiniensis ceteris omnibus, nationem Saxonicam acriter, vere et constanter (ut virum decet talem) defendendo, specificandoque, quod pro hujus anni tributo cum restantiis ex parte sua dñi Saxones 57,000 imperialium praestitissent, nec ultra onus sufferre posse, superaddendo, si ex nimia angustia natio Saxonica evertatur, hoc non tantum ipsis, sed toti regno, imo etiam celsmo principi maxime incommodare ita, ut persistere certe nequeant. Urgebat etiam contentationem omnium civitatum et sedium Saxonicalium, quae portam Ottomanicam praesente diabolico Ali passa in regno nostro misello 250,000 imper. contentarunt, additis minis, nisi id fiat; Saxones certe nullo modo daturus in posterum tributum et censum, usque praefata summa integre expleatur. Reponunt plurima mox hic. mox iste

et ille, praecipue generosi dni Joannes Bethlenius, Volfgangus Bethlenius, et Dionysius Bánffius. Varios varia rapit huc et illuc sententia.

Rigide torquentur inspector salisfodinarum fiscalium Stephanus Alvincius et perceptor proventuum portus Váradjajensis Georgius Lípcei, qui dum rationem volunt reddere, confusam esse agnoscentes unanimiter dni consilarii et ceteri status, denominant exactores, protonotarium, Martinum Saár-patakium, Joannem Nemes, capitaneum trium sedium Siculicalium, Sepsi, Kézdi, et Orbai et ampl. dnum Matthiam Sembregerum, delegatum Cibiniensem; quarti nomen excidit: qui domo senatoria, vel comitali excedentes et certum in locum convenientes, rationem rigidae subjiciunt examinationi. receptis etiam testium quorundam fassionibus contra saepefactos inspectorem et perceptorem et tandem difficultatibus in medium statuum productis quibusdam claris, aliis vero obscuris. post longam partium disceptationem et dnorum consiliariorum statuumque consultationem tandem eo devenitur (Paulo Béldi et aliis aliquot strenue renuentibus) detur tempus eis, matutina sequentis diei hora ad replicandum et rectificandum difficultates, praefatis incattis id serio optantibus et petentibus.

Articulus Radnóthius ex parte celsmi principis ratione 20,000 imperialium ex proventibus portus Váradjajensis procontentatione portae Ottomanicae dnis statibus praestandorum in sua qualificatione relinquitur quidem, cum non sit juris, nec licitum, partialem statuum congregationem generalis congregationis constitutiones et articulos mutare, variare. eisque aliquid superaddere, vel detrudere, sed explicatur tantum, quod non plus, nec minus cupiant dari a sua celsitudine pro necessitate praefata ex jam saepedictis proventibus, quam solidos, integros 20,000 imperiales; de quo etiam recognitionem sese daturus dni status per dnos magistros protonotarios pro futura cautela suae celsitudinis et suorum sancte pollicentur, in quo ipse quoque celsmus princeps acquiescit.

Haec omnia excipit discursus de statu Claudiopolitano, contra quos aliqua ex causa, crediderim injusta et iniqua. exacerbatus grosus dnus Dionysius Bánffius tot et tanta in eos evomit, ut eum satis, superque suspectum reddant iracundiae et indignationis. Hic fortiter verbis et rationibus, plus tamen rancorem redolentibus, quam aequitatem dni consilarii inter sese pugnant, uni haec, alteri illa placens sententia. Excellit ampl. dnos judex regius, qui ostendens vanitatem praesidiorum, Claudiopolitani, Sebesvariensis et Csehiensis. tanquam occasionem per latrocinia et excursiones, consentiente duntaxat altero protonotario magro, dno Joanne Kéndi.

omnium hac etiam in parte suae amplitudini valde contrariorum oculos in sese convertit, et sic multum ac varie contententes invicem, ista tandem sententia approbatur: dñi Claudiopolitani si jam sint nobilitati, non posse adhaerere eos civili etiam libertati, tale enim mixtum regimen inconveniens esset, sed fruantur in omnibus praerogativa nobilitari a capitaneo, ut milites in belligeratione et excursionibus a supremo comite comitatus Kolosiensis ut nobiles dependentes, ac eo etiam jure gaudentes in decidendis controversiis. Verum quia militia adhuc valde inexperti sunt, pro informatione et habitu acquirendo necessarium ducentes doctos aliquot, ut praesidiarios milites apud sese in quartiriis tam equestris, quam pedestris ordinis esse tolerandos; numerus non constat. Sebesvarinum deputantur 60 equites et 40 milites, qui etiam praesentes jam ibi sunt. Quotquot sunt militaris ordinis Csehini, illi etiam in vigore relinquuntur; omnibusque hisce praesidiariis, ut constat ex conclusis statuum, certa stipendia et vicus ordinantur.

Die 13. Novembris. Producent inspector salisfodinarum et perceptor portus Varadjaiensis replicationem ad hesternas difficultates, quae solemniter coram statibus etiam perlegitur et ipsis exire jussis, multum de illa replicatione discurritur, alii aequitate et amore patriae, alii rancore (signanter Paulus Bèldius) ducti, tandem unanimi voto et consensu omnes et singuli in hanc eunt sententiam: praeter sales ecclesiae Claudiopolitanae aliorumque quorundam salium numerum, signanter Stephano Literati scribae dñi praefecti usque ad numerum 150 qui Lippam sine lucro missi sunt, idem eorundem lucrum a praefatis inspectore et perceptore pro contentatione portae Ottomanicae dñis statibus mox et de facto refundatur, sales autem qui debito tempore statuum propter alienos vendi non potuerunt, apud manus praefatorum inspectoris et perceptoris manentes, deponant similiter mox et de facto eorum pretium, pro singulis centenis salibus singulos 23. talleres imperiales pendentes, dediscant alias furari.

Celsmus princeps urget recognitionales a dñis statibus ratione articuli Radnóthiensis de et super 20,000 talleris imperialibus supra expresse nominatis, quae etiam praestanda per dnos protonotarios nomine dñorum statuum a statibus promittitur.

Examinatur perceptor comitatus Albensis Tranniae, homo simplex sed vafer et nequam, in quem optime congruit illud: simplex homo, duplex nequam. Hunc identidem accusat coram dñis statibus vicecomes egregius Nicolaus Csiszár de Borberek. Computata summa, quae jam in paratis habere-

tur, prima fronte excedere videtur annui tributi summam, verum ubi appellit a celsmo principe dnus Joannes Bethlenius, quia aliquot mille talleri bis erant in computo positi, his defalcatis, invenitur defectus 13,000 tallerorum, et sic serio ac rigide concluditur sub amissione omnium bonorum, ut ab hodierna die computando, ad diem 15. omnes restantiae administrentur et urgeantur a perceptoribus, si ipsi in eam nolint incurrere poenam.

Celsmus princeps advocato grosso dno Dionysio Bánffi, per eundem in mentem revocat dnis statibus, qualis controversia emersit ante aliquot menses inter sutores et cerdones Coronenses, qui utrinque legitimitatem secuti, a foro inferiori, iudice scilicet primario Coronensi ulterius provocantes, eoque per legitimos suos procuratores rem urserunt, donec in praesentiam suae celsitudinis et dnorum consiliariorum devenit, ac eadem ibidem decisa, tanquam justitia comite et duce sutores tandem triumphaverint. Sed quo respectu ducti, dni status, nec omnes eandem sententiam apud dnum protonotarium prohibuerit, quod illegitime fecerint, nec ullo possint probare exemplo, imo cesserit id despectum auctoritatis suae principalis celsitudinis et reputationis dnorum consiliariorum: sicque mandat sententiae extradationem annullata inhibitione. Contra quod dum serio reluctantur protonotarii, praecipue grossi dni, Paulus Bélius, Michael Kálnoki, Joannes Nemes et alii quamplurimi per ampl. dnum iudicem regium, ut etiam per praesentium scriptorem, ut procuratorem sutorum, os iisdem obturatur, et per tandem per voces sententiae extradatio concluditur. Hac de causa mittitur Magyari Coronam, datis per eum literis a me ad sutores.

14. Novembris. Primo diluculo convenientes dni status, conclusa ab iisdem per alterum protonotarium in purum relata, perleguntur publice, clare et distincte, quae perlecta mittuntur ad celsmum principem revidenda. Interea temporis discurritur de et super eo, an sint excudenda? Multis displicet excusio, quoniam praesentia comitia sint partialia, non generalia, aliis objicientibus, partialem congregationem fuisse etiam Radnóthiensem, tamen conclusos ibidem articulos excudi fecisse tanquam in generali dnorum statuum congregatione fuissent conclusi. Itaque placet horum etiam excusio. sed tanquam particularis congregationis articulorum. Remittuntur articuli ad dnos regnicolas a celsmo principe per grossum dnum Dionysium Bánffi; intimatur a celsmo principe dnis statibus remissio tricesimae Verestornyensis, ut in praeteritis comitiis Fejérváriensibus per fas et nefas inconvenienter ablatae; de qua exire jussis ampl. dno iudice regio et cete-

ris dnis delegatis per voces concluditur: fiat remissio, quibus interea, signanter grosso dno Paulo Beldio inter datam vocem suam, sive suffragium contraria immiscente, scilicet extare de ablatione tricesimae generalis dnorum statuum congregationis articulos. non posse itaque partialem congregationem dnorum statuum illum articulum tollere et sic remittere eandem tricesimam dnis Cibiniensibus, aliquot Sicularis etiam pedibus in eandem in gratiam grossi dni Beldii, euntibus sententiam; sed victi a ceteris, generaliter concludentes debere fieri resignationem, sub conditionibus tamen in donationibus prioribus, quae in vigore relictæ, punctatim expressis; et sic advocatis dnis iudice regio et ceteris delegatis, eadem conclusio ratione resignationis tricesimæ in papyrum, imo articulum relata, perlegitur. (*A lapszélén NB*): Quantum autem et privatim et publice sudaverit ampl. dnus iudex regius Cibiniensis tam per sese, quam per alios in reobtentione istius tricesimæ, certe vix quispiam effari potest; nec quisquam dnorum Cibiniensium (absit detractio et contemptus cuiuspiam) eandem obtinere praeter suam amplitudinem potuisset, quod praesentium scriptori notum existens a primordio secreto motionis istius rei, rem conscientia mediante testatur ita sese habuisse. Tandem finitis finiendis et obsignatis solito de more per dnos praesidentem et protonotarios magros articulis, valedicitur celsmo principi, et sic pro nunc finaliter solvuntur comitia.

(A nagyszebeni levéltárból.)

b)

1665. NOV. 8—14.

A törvények.

Nos Michael Apafi die gratia princeps Transsylvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Sicularum comes, etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis: quod spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles, ceterique universi status et ordinestrium nationum regni nostri Transsylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in partialibus eorum comitiis, ad diem 8. mensis Novembris anni domini 1665. in civitatem nostram Albam Juliam ex edicto nostro celebratis. congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eodem conventu communibus eorundem votis et suffragiis, parique et unanimi consensu conclusos. Supplicantes nobis humilime, ut nos omnes et singulos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, et

accepta habentes, nostrumque consensum illis praebentes, autoritate nostra principali acceptare, aprobare, ratificare et confirmare, atque tam nos ipsi observare, quam per alios omnes, quorum interest, observari facere dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni Transsylvaniae, partiumque Hungariae eidem annexarum, in partiali eorum congregatione, ad diem 8. Novembris anni 1665. in civitatem Albam Juliam indicta conclusi.

Articulus I.

Kolosvárra commissáriusok delegáltatnak, kik legyenek és mikorra menjenek oda, a mi kegyelmes urunk ő nagysága az tanácsi renddel együtt róla concludáljon, mely commissáriusok odamenvén, meglássák micsoda állapotban és készségben vannak a kolosváriak, hadi állapotra és azon véghelynek s tartománynak oltalmazására elégségesek-e avagy nem? Annakfelette meg kell tőlök tudni, ha az ország statusinak szabadságával akarnak-e élni. és úgy alkalmaztatják-e magokat mint véghelyben lakó vitézlő rendet illet? Ha felelik. ők más usussal s szabadsággal akarnak élni, megmondják azon commissáriusok nékik, és jól elejekben adják, hogy a uemes ország olyan nemesekké őket nem tötte, hogy válogassanak a szabadsággal való élésben, hanem mint az ország státusi éltek s élnek, olyan karban s állapotban és rendben foglalják magokat, mert egyébiránt nemesi szabadságban meg nem maradhatnak; kik mellé, ha elégségeseknek nem ítéltetnek azon helynek s tartománynak oltalmára, hogy azon hely s tartomány az hazával együtt ne veszedelmeztessek, a mennyi lovas és gyalog szám praesidiáriusok ítéltetnek Kolosvárra annyit rendeljenek, és meg kell nékik hagyni s parancsolni ország nevével, azokkal egyetértsenek. nékik szállást adjanak. s a szükségnek idején egyetértvén vélek felüljenek, és mint véghéliekhez illik, úgy szolgáljanak. Kapitánytól függjenek, hallgassanak, törvényes dologban vármegyétől és annak tiszteitől s tagjaitól dependeáljanak, és azokkal egyetértsenek.

A kolosvári praesidiáriusoknak rendeltünk országul esztendőre 6 i. e. hat hó pénzt, két havokra, ezenkívül tápláltatásokra búzáat.

Sebes-várában hatvan lovast, s negyven gyalogot deputáltunk, kiknek is hat hó pénzeket országul pénzül admini-

stráltatjuk. Ezenkívül azon tartománybéliek két havokra fizesenek búzával: úgy mint a Szamosou túl való része Kolos és Doboka vármegyéknek.

A somlyai praesidiáriusoknak is, ut supra, hat hó pénzt adunk, hozzá való vidék és tartomány efelett adjon két óra búzát nékik, az hova is ha több praesidiumok fognak rendeltetni a szükséghez képest, azoknak is egyaránt való fizetést adatunk.

A csehi praesidiumok is részeltessenek körülötte való tartományokból búzával, melyet ők oltalmaznak, és vigyázások alatt vannak, egyébből is segíttessenek a szükséghez képest.

Articulus II.

Constál hogy az ecclesiák sován kívül több só is bocsátatott el az hajókon, mely sók helyett az ország sovának kellett volna elkelní. De mivel megakadékoztatott az ország sovának elkélése a rendkívül elbocsátott sóval, ha azért a rationista magától cselekedte, ő fizesse meg az ország sovának árát, melynek száza akkor járt tall. num. 23 i. e. huszonhárom talléron, a portuson lévő só a mely eddig el nem költ maradjon néki: ha pedig az inspector parancsolatjából bocsátotta le a rationista az olyan sót, mely az ország sovának elkélést meggátolta, maga az inspector adja meg az ország sovának az árát, s legyen övé a só. A mely sót pedig engedelem kívül lucrum nélkül elbocsátottak, mind magokét s másokét is (az egy István deák praefectus atyánkfia scribája másfélszáz kő sován kívül, mely megengedettett) magok tegyék le az lucrumát, és mind az két féle sóról jó pénzül mox et de facto contentatiot tegyenek, alioquin az ország magokhoz nyulat az articulus szerént. Az több difficultások jövendőben igazítatnak el.

Integre kapuszám után leszállott só, num. sal. 85128 una cum superfluis. Erogatio sal. cum tall. 26 sal. 3200.

Pro tall. 830.

Cum tall. 24 sal. 1100 pro tall. 264.

Cum tall. 23 sal. 67821 pro tall. 15599.

Ezekre ment fel só, sal. num. 2884.

Ennek fractuma sal. num. 750 minden száz sóra egyet.

NB. Ezekben vagyon hitelben tall. num. 13000.

Vagyon az portuson kész só num. 9373, úgy adják számban, ennek fél sova sal. num. 357.

Fractuma sal. num. 89.

Ennek árával, a deliberatio szerént, a melyik vétkes, de facto tartozik.

Az egész sónak ára téssen tall. 19003¹₂ i. e. tizenkilencz ezer s negyvedfél.

Lebocsátott sónak lucrumával adósok tall. num. 257¹₂.

Az cellérek supplicálván azon hogy az Lippára szállított sót készek kézhez adni, ha százát huszonhárom tallérnak alatta nékik nem engedik: de mivel inspector és perceptor atyánkfianak idejek volt az eladására, és arra hogy jó pénzzé tegyék, lássák akár huszonhárom talléréval tegyék le az árát, s akár a kiknek adták, azokon vegyék meg, mert az ország ez iránt kárt nem vallhat, ők tévén le az árát, a sót hová tészik ők lássák. Ha a sóhoz akarnak nyúlni az venditorok refundálják az harminczadot s leszállításnak bérét, s egyéb expensát is.

Mivel a portuson a sónak lucruma szállott Váradgyánál, decernáltuk, hogy Dévánál is propotionaliter vegyék lucrumát a sónak nem feljebb.

A kaspuzám után való sókon kívül több ország sova az mi vagyon mindenik portuson, az inspector és rationisták hit-tel lévén kötelesek, a mint adhatják adják.

Articulus III.

Az segesvári, fejevári és radnóti restantia adók felől így concludáltunk a szoros ügyhez s állapothoz képest, hogy ha a perceptorok eddig szunnyadoztak, serkenjenek hozzá, és a data praesentis mindenütt felszedvén jó pénzüll az perceptorok, két hétre Brassóban magok adminisztrálják Bódogfalvi Mihály atyánkfia kezében, sub amissione omnium bonorum suorum. Ha akkorra jelen nem lehetne, megvárják odamene-telit, s kézhez adván. quietantiát vegyenek róla. Ebben penig a perceptorok ilyen modalitást tartsanak: kérjék mindenütt szorgalmatosan jó pénzüll a restantiát, a kik nem adják, azok maradjanak el az feljül megírt poenán; ha penig a perceptorok negligálnák, ők maradjanak a megírt poenán. Ezt peniglen értjük csak az portára viendő adóról, mivel siető az dolog.

Articulus IV.

Szebeni atyánkfianak megtekintettük ez hazához való jóindulatjokat ez felháborodott időkben; azért a mint az mi kegyelmes urunk ő nagysága ő kegyelmeknek conferálta volt az verestoronyi harminczadot bizonyos conditiók alatt, mely verestoronyi harminczadot az elmúlt fejevári gyűlésünkben elvöttük volt ő kegyelmektől, mostan ő kegyelmeknek remitáltuk a mi kegyelmes urunk ő nagysága kegyelmességéből: úgy mindazáltal hogy ez jövő ország generális gyűlésen újonlag proponálják ő kegyelmek, mivel ez csak partiális gyű-

lés, és akkor is instálunk ő kegyelmek mellett kezeknél megmaradása felől.

Conclusio.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium regni Hungariae eidem annexarum ac incorporatarum, exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus litteris nostris de verbo ad verbum, sine diminutione, et augmento, vel variatione aliquali inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, et accepta habentes acceptavimus, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus. Offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios, quorum interest, seu intererit, observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum Albae Juliae die 14. mensis Novembris, ultima videlicet congregationis nostrae, anno 1665.

(Eredeti nyomtatvány az Akadémia birtokában.)

c)

Kimutatás az 1665-iki sójövedelemről.

Az nemes ország végezése szerint az mely sót a vármegyék és universitas kapuszám után leszállítottanak a portusra thordai, kolosi és széki aknákrúl, annak extractusa
pro anno 1665.

V á r m e g y é k.

Thordárúl Fejérvármegye, sine superfluis szállított tizennégyezer hatszázötvenhat kő-sót, id est tal. no.	14,656
Kolosrúl Fejérvármegye, sine superfluis szállított száz kő-sót, id est tal. no.	100
Summa: Fejérvármegye sine superfluis szállított tal. 14,756.	
Thordárúl Thordavármegye, sine superfluis szállított hatezer nyolczszáz negyvenhét kő-sót, id est tal. no.	6,847
Kolosrúl Thordavármegye, sine superfluis szállított kétszáz negyvenöt kő-sót, tal. no.	245
Summa: Thordavármegye sine superfluis szállított, tal. no. 7,092.	

Thordárúl Kolosvármegye, sine superfluis szállított százhatvan kő-sót, id est tal. no	160
Székrúl Kolosvármegye, sine superfluis szállított kétszáz hetvenöt kő-sót, tal. no	275
Kolosról Kolosvármegye, sine superfluis szállított háromezer hétszázhetvenhat kő-sót, id est tal. no.	3,776
Summa : Kolosvármegye szállított sine superfluis tal. no. 4,171.	

Thordárúl Hunyadvármegye, sine superfluis szállított négyezer száznyolczvan kő-sót, id est tal. no.	4,180
Summa est eadem.	

Thordárúl Küküllővármegye, sine superfluis szállított tizezer nyolczszáz huszonnégy kő-sót, id est tal. no.	10,824
Summa est eadem.	

Thordárúl Zarándvármegye, sine superfluis szállított kétezer hatszáz ötvenegy kő-sót, id est tal. no.	2,651
Summa est eadem.	

Székrúl Dobokavármegye, sine superfluis szállított kétezer háromszáz huszonöt kő-sót, id est tal. no.	2,325
Summa est eadem.	

Székrúl Belső-Szolnokvármegye, sine superfluis szállított kilencszáz hatvan kő-sót, id est tal. no.	960
Summája a vármegyék által elszállított három akna savának tizen tal. no.	46,999
Ennek superfluuma teszen	4,699

A z u n i v e r s i t a s .

Thordárúl Medgyesszék, sine superfluis szállított tizenegyezer kétszáz nyolczvan kő-sót, id est tal. no	11,280
Summa est eadem.	

Thordárúl Szerdahelyszék, sine superfluis szállított négyezer ötszáz tizenöt kő-sót, id est tal, no. . .	4,515
Summa est eadem.	

Székrül Beszterczeszék, sine superfluis szállított nyolczezer nyolczszáz nyolczvan kő-sót, id est tal. no 8,880

Summa est eadem.

Thordárul Szelisteszék, sine superfluis szállított hatszáz hat kő-sót, id est tal. no 606

Summa est eadem.

Thordárul Sebes-szék, sine superfluis szállított ezerszáz hatvan kő-sót, id est tal. no 1,160

Summa est eadem.

Thordárul Szászvárosszék, sine superfluis szállított ezer kilencszáz nyolczvanöt kő-sót, id est tal. no. 1,985

Summa est eadem.

Thordárul Segesvárszék, sine superfluis szállított százhuszonöt kő-sót, id est no 125

Summa est eadem.

Summája az universitas által leszállott kapú számos sónak sine superfluis tizen tal. no 28,551

Ennek superfluuma tizen tal. no 2,855

Ebben a thordai aknárul szállított tal. no 58,983

Széki aknárul szállított tal. no 12,440

Kolosi aknárul szállított tal. no 4,121

Generalis summája aknánként a mint leszállott a só sine superfluis facit tal. no. 15,544

Ennek superfluuma tal. no 1,554

(Eredetije gr. Kemény József, Erdély története eredeti levelekben. 14. köt.)

XII.

1665. decz. 30.

Meghívók a fogarasi országgyűlésre.

a)

A meghívók fogalmazvánja.

Az regálissal híni szokott főrendeket ez szerint kell híni az gyűlésre.

Kegyelmeteknél nyilván vagyon, mert velünk együtt igen keservesen és szomorúan érezheti istennek minemű súlyos látogatása szálla közönségesen minyájunkra, nagy része szegény hazánknak elfoglaltatván az hatalmas nemzettől, az megmaradott és igen elpusztult részecskéire is oly nagy adó vettetvén, melynek exigálása miatt sok keserves könyhullatások lötenek s vadnak naponként mostan is. Igaz dolog, hogy valamely mediumokat kegyelmetekkel együtt feltalálhattunk annak az szertelen nagy adónak leszállításában azt elköveltük, de mivel az dolgoknak boldogítása egyedül csak az istenen áll, mi lesz minden addig való szorgalmatoskodásunknak gyümölcse, isten kegyelmetekkel szemben juttatván, világosabban és bővebben meg fogja érteni; elég az, hogy erre az nyomorúlt hazára vetett nyolczvan ezer tallér adó le nem engedtetett, sőt esztendőnként ideinkoránt való beszolgáltatása végső veszedelemnek fenyegetése alatt parancsoltatik. Melyet hogy kegyelmetekkel együtt eltávoztathassunk, parancsoljuk kegyelmesen és igen serio kegyelmeteknek az jövő ezerhatszázhatvanhat esztendőbeli februariusnak (első) T. T. napján Fogarasban személye szerént jelen lenni el ne mulassa, oly dispositióval penig, hogy ha az dolognak nagyváltához képest valami kése delme lenne is kegyelmednek, alkalmaztat-hassa ahoz magát, mivel országul kegyelmeteknek most egyszerű kell végképen concludálni, honnan teljék ki és miképen tétessék jó pénzé az az nagy adó; holott ha csak rész szerint végezne kegyelmetek felőle, egynehányszor kelletnék újobban esztendőnként convocáltatnunk kegyelmeket, azzal penig csak az sok haszontalan költség fáradság többülne. Jobb azért egyszerű oly igazítást tenni az dologban, tudja ki-ki mihez tartani magát. Secus sub poena in decreto et articulis expressa minime facturo gratiose pensamur.

NB. Az vármegyéknek is külön-külön kell írni, az Székelységen és szászszágon levő székeknek is külön-külön, ennyivel variálván az felebb megírt formulát, hogy: nem personáliter jőjjetek el az gyűlésre, hanem magok atyafiai közül feleszámúvan küldjenek oly böcsületes embereket, kikkel együtt vehessék igazításban az felebb megírt dolgot.

Marosvásárhelynek, Kézdivásárhelynek, Ilyefalvának, Sepszi-Szent-Györgynek, Csik-Szeredának, Udvarhely városának, Zilahynak, Bánff-Hunyadnak, Almásznak, Egresnek, Debriczennek mind kell írni.

Kolosvárnak is kellene írni, mert az is város, de urunk ő nagysága tudja: nemes embereknek kell-e őket tartani, vagy városnak?

Secretarius uram ezt ne bizza másra, hanem maga jól megvizsgálja, valakik az vármegyén lakók közül szoktanak hivattatni regálissal, ki ne felejtсен benne; az elmúlt gyűlésen is elfelejtettek volt egynehányat, úgy mint Toroczka Pétert, Toroczka Mihályt, Csáky László uramat és többeket is.

Ázért ha kik mostanság nevedektek volna is fel, azokat is híni kell. Az relictáknak se küldtek leveleket, azoknak is írni kell.

Szász püspöknek szóló levélnek minutája.

Reverende fidelis nobis honorande.

Quantas afflictissimum hocce Transsylvaniae regnum per complures iam annos sustinuerit calamitates proprio et aliorum malo Vestram Reverentiam non latere credimus, quae utinam discessent, nilque praeter memoriam reliquissent in mentibus nostris; sed continuatur eadem infoelicitas, dum tributum octuaginta milium imperialium non pridem praeterius et aequum huic regno impositum, tott eius provinciis, medio temporis adeptis, non tamen remittitur administratio, quinimo potius eiusdem annua sub poena exitiae severe demandatur. In re itaque tam ardua generalia regni statibus ad diem T. et locum T. indiximus comitia deliberaturis unde et per quos tam grandis summa infallibiliter annuatim administrari possit; ne itaque in absentia vestrarum dominationum aliqua contingat conclusio, quae oneri intolerabili esse possit, necessarium est, ut certos ex suis transmittat fratres negotio praedicto invigilatos: alioquin si quiquam non plane palato arridens fuerit conclusum sibimet merito imputabit. Cui sic facturo benigne propensi manemus. Datum . . .

Az pápista vicariusnak én studio nem írtattam, mert annakelőtte is végeztük vala országúl, hogy mind paterek s mind egyéb valláson levő papok adózzanak, de az paterek egy pénzt sem adtak akkor is, noha az más valláson levő papok adóztak; elhiszem mostan is szintén azt cselekednék, ha végeznénk is; hogy pedig ők ne adózzanak s az mi valláson levő papok adózzanak, az bizony nem lesz.

Áz oláh püspöknek is egy közönséges levéllel értésire kell adni az gyűlést.

(Eredeti fogalmazvány gr. Kemény József, Erdély története eredeti levelekben. 14. köt.)

b)

1665. decz. 30.

A kolosváriaknak adott meghívó.

Michael Apafi dei gratia princeps Transsylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Sicularum comes.

Prudentes et circumspecti fideles nobis dilecti; salutem et gratiam nostram. Kegyelmeteknél nyilván vagyon, mert velünk együtt igen keservesen és szomorúan érezheti, istennek minemű súlyos látogatása szállt közönségesen mindnyájunkra, nagy része szegény hazánknak elfoglaltatván az hatalmas nemzettől, az megmaradt és igen elpusztult részecskéjére is oly nagy adó vettetésén, melynek exigálása miatt sok keserves könyhullatások lettenek s vannak naponként mostan is. Igaz dolog, valamely mediumokat feltalálhattunk hűségtekkel együtt annak az szertelen adónak leszállításában, azt elköveltük; de mivel minden dolgoknak boldogítása egyedül csak istenen áll, mi lett minden eddig szorgalmatoskodásunknak gyümölcse, isten azt adván érnünk, bővebben és világosban meg fogja érteni. Elég az, hogy erre az nyomorúlt hazára vettetett nyolczvan ezer tallér adó le nem engedtetett; sőt esztendőnként idején korán való beszolgáltatása végső veszedelmünk fenyegetése alatt parancsoltatik. Melyet hogy eltávoztathassunk, parancsoljuk kegyelmesen és igen serio hűségteknek, ez jövő 1666. esztendőbeli februáriusnak első napjára Fogarasban, böcsülletes atyjokfiait ugyan felesen küldeni el ne mulasson; oly dispositióval pedig, hogy ha az dolog nagy voltához képest valami késedelme lenne is, alkalmaztathassa ahoz magát; mivel országul hűségteknek most egyszer kell végképpen concludálni honnét teljék ki és miképpen tétessék jó-féle pénzzé az az nagy adó? Holott ha csak rész szerint végezne hűségtek felölle, egynéhányszor kellettnek újjobban esztendőnként convocáltatnunk hűségteket; azzal pedig csak az sok haszontalan költség és fáradság többülne: jobb azért egyszer oly igazítást tenni az dologban, tudja kiki mihez tartani magát. Secus sub poena in decreto et articulis expressa non facturi. Datum in arce nostra Fogaras. 30. Decembris, anni 1665.

M. Apafi.

Külczüm: Prudentibus et circumspectis primario et regio judicibus caeterisque juratis civibus et senatoribus civitatis nostrae Colosvar etc. Fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije Kolosvár város levéltárában.)

c)

1665. decz. 30.

*Teleki Mihály meghívója.*Michael Apafi *stb.*Generose *stb.*

Klmetéknél nyilván vagyon mert velünk együtt igen keservesen és szomorúan érezhetik (*mint az előbbeniben*). Melyet hogy kglmetekkel együtt eltávoztathassunk, parancsoljuk kglmesen és igen serio Kglmednek ez jövő 1666. esztendőbeli februáriusnak első napján itt fogarasi várasunkban személye szerént jelen lenni el ne mulassa, oly dispositióval pedig (*mint az előbbeniben*). Datum arce in nra Fogaras 30. Decembris, ao. 1665.

M. Apafi m. p.

Külczim: Gen. Michaeli Teleki de Szék, arcis et praesidii nri Kőváriensis capitaneo supremo fideli *stb.*

(Fredetije a gr. Telekiek ltárában. Miss. nro. 107.)

XIII.

1666. j a n. 11.

Újabb meghívó a kolosváriaknak.

Michael Apafi dei gratia princeps Transsylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes.

Prudentes et circumspecti fideles nobis dilecti. Salutem et gratiam nostram. Ez jövő közönséges országgyűlésén hűségtek állapotját is az többi között jó rendben akarván vétetni, kegyelmesen és serio parancsoljuk, főbíró hívünk személy szerint tanácsával együtt, az centum pátereknek is az elei s fejei, azon kívül pedig az községnek is böcsülletesb és értelmesb rendei mennél számosabbban, valakik megmaradásokat és városoknak jó karban való állatásokat kívánják, eljöni s az gyűlésen compareálni el ne mulassák. Egyébaránt ezeknek absentiajokban nem lehet dolgoknak boldog kimenetele. Secus sub poena gravi nostrae animadversionis non facturi. Datum in arce nostra Fogaras, die 11. Januarii. A. 1666.

M Apafi m. p.

Külczim: Prudentibus et circumspectis judici primario, coeterisque juratis civibus et senatoribus, ac universis incolis et inhabitatoribus civitatis nostrae Colosvar. Fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije Kolosvár város levéltárában.)

XIV.

1666. febr. 1—26.

A fogarasi országgyűlés törvényei s irományai.

a)

Czajbert Illés jelentése.

Acta comitiorum, a celsmo principe ad diem 1. Februarii Fogarassinum anni 1666. indictorum dieque 2. ejusdem mensis inceptorum ac adusque diem 26. mensis ejusdem continuatorum, eodemve die finitorum, ab egr. Elia Czajbert Fogarassino, ordinario universitatis nationis Saxonicae procuratore Hungarico, dietim diligenter consignata.

Anno 1666. die vero 2. Februarii. Confluentes dni status in palatium celsmae principissae in arce Fogaras existens, ante omnia et omnium primo solito de more peraguntur sacra, quibus peractis proponit spblis ac grosus dnus Sigismundus Bánffy. praesidens suae celsitudinis in comitiis et tabula judiciaria dnis statibus de et super eo, discursus ab iis instituitur, ubi eis placeat celebrari comitia, an in arce, vel foris in templo oppidano? Celsmum principem clementer annuere, ubicunque futura eorum comitiorum celebratio, modo frustra tempus ne teratur, sed serio rem ipsam praesentia comitia concernentem assumant fideliter et cum mutua charitate urgeant, eodemque modo determinent: sed nil concluditur propter quorundam dominorum regalistorum absentiam, praecipue Siculicorum, sed discursus ille rejicitur ad sequentem diem. Hac die prandet ampl. dnus judex regius ad mensam principis, quo die praesentium etiam scriptor cum veteranis quibusdam amicis et sympatriotis laute epulatur.

Die 3. Februarii. Dni status rursum praefatum confluent in locum et post ipsam sacrorum peractionem hesternam urgetur propositio et majoris partis ex placito determinatur. consultius esse comitia in templo oppidano celebrari, quibusdam frustra contranitentibus. Invitatus ampl. dnus judex

regius a magco dno Joanne Hallerio, ab eodem cum ceteris invitatis laute excipitur. Eodem die coenae tempore nos quoque adhaerentes ampliorum dnorum, consulis et iudicis regii, [exemplo] cum dnis delegatis plus quam ad satietatem tractati, praesente fidicine celsmi principis et quodam instrumentum musicum aliud pulsante, nosque ad Bacchum uberius sumendum sat incitantibus.

Die 4. Februarii. Confluunt dni status in templum, ubi perlegitur celsmi principis propositio, tandem quisque suum repetit hospitium antiquo, sed inconveniente solito de more plerique statuum de Baccho litantes.

Die 5. Februarii. Hesternum repetentes dni status locum, longam post interpositam moram primo perlegitur supplicatio cujusdam nobilis Andreae Koncz, per aliquot annos gravem captivitatem in Tartaria passi, imo etiam duabus vicibus auribus suis mutilati contra egr. Gabrielem Miske absentem; de quo rigida fertur a dnis statibus sententia 1. ut compareat hic coram dnis statibus ad ammonitionem dni praesidentis sese excusaturus, si valeat: si autem hoc praestare negligat adusque satisfactionem 200 imper. a praefato nobili praetensorum fiat executio per officiales comitatus, ubi bona habuerit, de bonis. 2. propter mutilationem si praefato nobili placuerit, liceat eum jure prosequi. 3. propter perjurium, quod praetendebatur ideo, quod obligationi suae firmissimo juramento dato non satisfecerit, prosecutionem peragat ratione officii sui dnus director.

Quidam ex comitatibus nobiles, quorum possessiones incursionibus Turcarum patent, frustra sollicitant pro residentiae loco Kolosmonostorinum.

Finitis aliorum etiam quorundam supplicationibus, incipiunt perlegi postulata statuum, inprimis comitatum, prorsus historica, ubi quaedam continebantur contra artifices varios civitatum Saxonicarum, eorum merces et alia precio valde caro vendentium; reponitur a dnis Saxonibus, id inde evenire, quia materia sit cara, quae si legitime limitetur, artifices etiam sese tandem de facili accommodaturos; annuitur a ceteris statibus, Siculis quibusdam signanter Lazaro aper stentore sat clamoso, contrarium frustra volentibus. Omnia ex articulis patebunt.

Perlectis postulatis multis valde, utputa 35, comitatum, perleguntur etiam dnorum Sicularum, quae 12 constabant punctis. Hi etiam varie adnitebantur praepudicium dnis Saxonibus inferre, sed parum obtinere. Tributum sese daturus qui militiam debeant identidem exercere, denegantes, ceteri duo status prorsus contradicunt, cum communis sit patria,

communiter etiam debeat defendi ea per media, per quae salus eidem divinam post protectionem contingere potest; haec autem majorem partem in tributo solvendo consistere. Sic expungitur idem dnorum Siculorum postulatum, indignum existimatum, quod ad celsimum principem inque dnorum consiliariorum praesentiam transmitti debeat. Grosus duus Michael Telekius inter ferendas voces dnorum statuum de praefatis quibusdam materiis reponit egregio Francisco Fölthi Hungarico idiomate: jól voxol kegd, csak el ne finganá ismét magát, mint a fejérvári 1665. esztendőben májusban celebráltatott gyűlésben. Dni Saxones nulla praesentarunt postulata, cupientes ut in articulis, in bonum eorum scriptis intacte conserventur.

Die 6. Februarii. Amplissimi dni, consul et iudex regius Cibiniensis aulam salutantes principis, ibi detinetur dnus consul cum ampl. dno Matthia Sembreger, dnus regius autem ad magnum dnum Paulum Hallerium invitatur, ex utraque parte bene tractati ampl. dni. Tandem confluentes dni status (plurimis tamen sese absentantibus) solitum in locum, tractatur de eo, quia jam purificata sint postulata, mittantur ad celsimum principem, inque praesentiam dnorum consiliariorum. Licet postulata comitatus Solnok mediocris in universalibus omnium comitatum postulatis inserta sint, sed breviter, ad instantiam tamen praefati comitatus legatorum ex placito dnorum statuum cum ceteris postulatis, primo iisdem perlectis, mittuntur ad celsimum principem. Instantibus autem inter ceteros officiales Siculicales, splibus, magco ac grosis dnis Joanne Bethlenio, capitaneo sedis Siculicalis Udvarhelyi supremo ac Paulo Béldi iudice regio supremo trium sedium Siculicalium Háromszék, Gasparoque Kornis, sedis Sicul. Maros supremo capitaneo postulatum Siculorum hesternae die ratione non contributionis pro porta Ottomanica a ceteris statibus non approbatorum, difficulter annuitur ab iisdem, ut illud etiam postulatum suae celsitudini praesentetur, sed cum declaratione, ne in hesternae generalitate maneat, cum communem habeamus patriam, communiter etiam teneamur eam protegere: protectio autem tributum infert tanquam medium conservandae patriae. Discutitur de natione Saxonica, quid sit faciendum, cum hesternae die nulla proposuerint postulata, sed tantum cupiverint, ut in antea ratione eorum conditis articulis sancte et de facto conserventur? Post multas mussitationes et susurros tandem eo res devenit, ex voto dnorum comitatum et Siculorum, publice promittitur per grosimum dnum praesidentem instantia per eosdem pro natione Saxonica sincere fienda: quod et (prudente jam principe) execu-

tioni mandandum cum praesentatione postulatum eidem imponitur. Praesentium scriptor nomine universitatis, astantibus penes eum quibusdam ex eadem, breviter gratia agitur pro suscepto isto negotio executioni mandando. De quo denuo instatur per nos privatim coram dno praesidente de praefatis, quod sancte effectuumdum promisit, nec dubitandum.

Die 7. Septembris. Sacra Germanico idiomate peracta sunt per Martinum Nagy-Sinkensem, hospitem ampl. dni iudicis regii, praesente universitate Saxonica et laudata valde ejus concione promotio eidem promissa est ad officium pastoratus Sarossinum in sedem Saxonicalem Nagy-Sinkensem.

Die 8. Februarii. Non convenerunt vel confluerunt dni status, sed tempus bibendo, inutilibus rebus vacando frustra triverunt.

Die 9. Februarii. Nec hac die confluerunt; interim advenit legatus Romanorum imperatoris, nomine Martinus Kászoni, pronunc praepositus Lelesziensis, archidiaconus capituli Komáromensis et canonicus Strigoniensis, quem principem salutantem denuo remittit sua celsitudo designatum suum ad hospitium, crastina luce audiendum uberius. Eodem die praesentium scriptor notitiam contrahit et necessitudinem cum incognito quodam, licet sanguine juncto amico.

Die 10. Februarii. Dni status ex intimatione dni praesidentis curant perlegi postulata nationum, ubi multum valde et varie discurretur de limitatione quarumvis rerum, ab opificibus civitanensibus factarum et fiendarum, reuuentibus dnis Saxonibus et asserentibus, in praedictum eorum hoc cedere. Eos itaque omnia velle limitare secundum distinctos ordines opificum, modo a ceteris statibus limitetur materia, quae tamen intra ambitum regni Transilvaniae invenire potest, ex qua artem suam manuariam tractare solent, et haec res manet in crastinum usque indecisa. Vix 21. postulatam dnorum comitatum perlegitur; interea intervenit nuncius celsmi principis, subsistant dni status ulterius progredi, cum adsit prandii tempus, potiores autem ex dnis statibus unacum celsmo principe sint ad prandium a spli ac generoso dno Dionysio Bánffi invitati, ubi etiam comparent et laute excipiuntur, praesente etiam ampl. dno iudice regio nostro Cibiniensi, et licet alii majorem partem ferme omnes valde fuerint inebriati, ampl. dnus regius iudex tamen sobrius in hospitium rediit. Mittit ampl. dnus consul pro vino Berethalminum, sed inscio ampl. dno iudice regio, rem gratam se facturum reputans, sed aliter res cecidit; nam nesciente ampl. dno iudice regio missionem pro vino factam esse, serio ampl. dno consuli indignatur, adjiciens insuper: se de illo vino nolle bibere, si etiam adfera-

tur, imo etiam servitori Petro Veres ampl. vir talia minatus est, quae si in executionem deveniant, ut fieri credo, malrem ei cessoram puto.

Die 11. Februarii. Ante omnia et omnium primo conflunt dni status in arcem solitum in audientiae palatium. ibique tempus frustra perdendo, multum morantur, donec adfertur legatus imperatoris Romanorum in praemissis sat superque specificatus, qui solemniter cum pompa ad celsimum principem introductus ac similiter a sua celsitudine praesentibus dnis consiliariis exceptus, tandem dni status ex arce descendentes, in templum confluunt. Incipiunt perlegi postulatata dnorum statuum unacum resolutione celsmi principis et consiliariorum. Multum, diuque clamose et sine ordine invicem agunt dni delegati comitatum cum Siculicis, his postulantibus, nemo ex Siculis in privata persona praeterquam ipsaemet sedes Siculicales certos delegatos missurae regalibus ad comitia a celsmo principe evocari curentur: et quoniam secus controversia ista determinari non potuit, per voces redecisa, quae adjuvantibus vocibus universitatis nationis Saxonicae Siculis praeter et extra spem bene cessit, celsmo principe et dnis consiliariis etiam idem censentibus, scilicet Siculis juxta vota eorum resolutionem dantibus. Interea solemniter cum pompa (praeunte ei loco aulae magri Joanne Daczó) adductus praefatus Romanorum imperatoris legatus, a dnis statibus honorifice excipitur; qui primum credentiales imperatoris exhibens, tandem archiepiscopi Strigoniensis litteras salatorias unacum instructione sibi ab imperatore data, praemissa salutatione, sedendo Hungarico idiomate prolixerorat, postulata sacrae caesareae regiaeque Mattis suae caute proponendo. Ante omnia commendat singularem erga Tranniam imperatoris tam praeteritam, quam praesentem et futuram gratiam, paternumque (utinam!) favorem, tandem descendit ad laudem celsmi principis sat adulanter propositam, tertium commendat suam celsitudinem ac si commendatione opus habueremus, cum extra ejus quoque commendationem sciamus nos Tranni, debite parendum esse celsmo principi juxta homagii nostri exigentiam. Denique aggreditur scopum suum ratione sacerdotum papalium, exilia, convicia, verbera et mille pericula passorum, ut et monasterii Monostoriensis, cupiens Romanorum imperatoris nomine eorundem sacerdotum (procul dubio Jesuitas intellexit) restitutionem in priorem ordinem et statum; et quia capta jam arce Várad. proximus est valde Turca, ita, ut in monasterio Kolosmonostoriensi nec ipsi sacerdotes pontificii, nec (multo minus) filii quamplurimorum dnorum regnicolarum studia artium libera-

lium tractantes, ibi ultra manere et degere propter metum Turcarum possint. ne una aut altera nocte eum in locum irruentes praefati Ethnici purpurati, sacerdotes unacum studiosis tam nobilitaris, quam alius ordinis ad captivitatem rapiant. Postulare itaque imperatorem, ut templum Claudio-poli in platea Óvár existens, cum etiam antea pontificiorum fuerit, loco monasterii Kolosmonostoriensis simili privilegio cum omnibus pertinentiis ipsis conferatur; serenissimum caesarem istud valde clementer accepturum et in omnibus miserae patriae nostrae Tranniae suis servitiis, subsidiis et intercessionibus subventurum. Verba multa et sat fucata erant, vix unum ex iis fidedignum. Peracta legatione, vel oratione, remittitur dnus legatus designatum suum in hospitium, alias exaudiendus et resolutionem accepturus.

Dni status vicissim aggrediuntur postulata, donec ad finem usque perlegantur. unacum celmi principis et dnorum consiliariorum resolutione; quibus finitis, ceteri status cupiunt scire, quid dni status de limitatione praespecificata concluderint. a quibus tam per sese, quam per praesentium scriptorem hanc accipiunt resolutionem. limitetur materia a ceteris 2. statibus, tandem materiata limitaturos dnos Saxones, nec velle recedere a scopo.

Ordinantur exactores, qui rationem exigant a perceptoribus, tam generalibus, quam partialibus tributorum imperatori solutorum et restantium. Exactores Ladislaus Thúri, Clemens Mikes et sedis iudex Nagy-Sinkensis et praeter hos etiam alii aliquot.

Die 12. Februarii. Confluentes dni status antiquum per abusum tantum de vanis et frivolis habent inter sese sermonem, stultitiam exercentes et invicem sese subsonantes. Perlegunt resolutiones celsmi principis et dnorum consiliariorum ad quaedam statuum postulata: sed quia dnis statibus non placet, iterum replicant, praecipue ex parte puscassiorum, qui multis admodum injuriis pauperes rusticos, tam in regio fundo, quam in comitatibus existentes varie affecerunt, impiis eos torquendo exactionibus. Bonam accipientes resolutionem Siculi ex eo, stet in eorum arbitrio praeter sedium delegatos, si ceteri non debeant ex primoribus eorum litteris regalibus ad comitia vocari, quod moleste ferentes proceres comitatum assentiri nolunt, sed Siculi adjuti a dnis Saxonibus, intentionem suam obtinent, contra spem frustrati delegati comitatum.

Magna contentio suboritur ratione limitationis inter ceteros status et dnos Saxones, ipsi volentes non tantum materias. sed etiam officines civitanenses limitare, sed dni

Saxones simpliciter contradicunt. Cetera quae intervenire, non sunt magni momenti.

Die 13. Februarii. Dni status non confluunt, sed omnes in palatium suae celsitudinis, in arcem convenientes tam viri, quam mulieres, peractis primo duabus concionibus, una in templo arcis, altera in templo, oppidano filiola celsmi principis (absentibus tamen celsmo principe et principissa) in praefato templo oppidano solenni cum pompa magnifice sepelitur, peractaque sepultura, dni consiliarii arcem ingredients, sine ulla dilatione celsmum principem conveniunt, quem solito de more optime consolentes, tandem eorum quisque suum repetit hospitium. Filiola ista erat septimanarum tantum septem vel octo. (*Itt egy lap üres.*)

Die 14. Februarii. Licet aliorum quamplurimi confluant post sacrorum peractionem in arcem, dni Saxones tamen in hospitio ampl. dni judicis regii Cibiniensis audita concione ab eodem invitantur ad prandium, qui omnes et singuli eoque tractantur, ut pauci eorum sciverint altera recognoscere die, quando et quomodo in hospitia sua inde reducti fuerint. Celsmus princeps cupit praesentiam amplmi dni judicis regii Cibiniensis et aliorum aliquot, sed ob praefatam occasionem comparere nequeunt, honeste ad unam et alteram vocationem sese excusantes. Hospitibus passivis, scilicet hospitia sua repitentibus, nostra etiam portio, qui ministrabamus, sufficienter percepta est sine ulla justa cujuspiam querela.

Die 15. Februarii. Dni status licet sero confluunt solum in locum, ubi nihil aliud agitur, quam quod ad quaedam postulata dnorum statuum, praecipue comitatum et Siculo- rum perleguntur resolutiones celsmi principis et dnorum consiliariorum; praeterea tantum frivolis rebus vacantes omnes praeter Saxones, quotquot erant, et dnis Saxonibus litem moventes, qui sese tamen sufficienter resolverunt, quod debebant, ceteris statibus legitime reponentes. Replicationes ad resolutiones celsmi principis et dnorum consiliariorum facta dno praesidenti permittitur ad principem referenda.

Legatus serenissimi Romanorum imperatoris, pater quidam Martinus Kászoni, ad convivium a celsmo principe invitatus, praesentibus aliquot regni proceribus, inter ceteros ampl. dno giudice regio Cibiniensi, laute excipitur, qui usque summam ad ebrietatem vinum potus, modum excedit bibendi et honeste sese gerendi. Quidam servitores Pauli Beldi in hospitio ampl. dni consulis Cibiniensis intempestive sese gerentes, agam gratias Deo, servitores nostri quod domi non fuerint, alioquin dignas dedissent nequitiae suae poenas. ut nequam Siculi.

Die 16. Februarii. Perleguntur adhuc quaedam resolutiones celsmi principis et dnorum consiliariorum ad postulata aliquot comitatum et Sicularum. Nihil singulare interea occurrit, praeter summam ceterorum statuum et dnorum Saxonum contentionem, ceteri status contra unionem id molientes (procul dubio ex intimatione Pauli Beldii, a cerdonibus Brassoviensibus muneribus summe corrupti) liceat cerdonibus etiam contra sententiam suae celsitudinis et dnorum consiliariorum, sutoribus Brassoviensibus legitime datam, cutes et pelles, ut vocant szkumpia elaborare et tingere, donec certa limitatio instituat; sed dni Saxones tam per sese, quam per procuratorem suum, praesentium scriptorem, acriter resistunt, protestantur et contradicunt, de re ipsa ipso etiam amplmo dno iudice regio Cibiniensi rite certificato. Deliberatur etiam a dnis statibus, ut certus praefigatur locus, quorum certi commissarii denominandi confluent, unacum peritis aliquot, iisque variis artificibus, ad quaeque, quae in Trannia inveniri queunt, materiata (primo tamen eorum materiam limitantes) conscientiose limitanda. Stentores quidam Siculicales, utpote Clemens Mikes, Lazarus Apor, Stephanus Szombatfalvi et Petrus Barrabás a dnis Saxonibus acriter refutantur, privilegia dnorum Saxonum cehalia unacum Stephano Lázár si non directe, oblique tamen impedire et annihilare satagentes.

Peracto prandio dni consilarii et ceteri proceres specialiter vocati (praeter catholicos, ut sese vocitant) resolvunt sese scriptis imperatori Romanorum et cum easdem obsignare vellent litteras, absente, vel domi relicto sigillo universitatis, procedere nequeunt; unde sat magna excitatur celsmi principis imo et ampl. dni iudicis regii Cibiniensis ira, nec immerito contra dnum consulem Cibiniensem, Hopnerum et alios. Mititur pro sigillo servitor nomine Georgius Kis alias Érsek-úvári, ridicule ita baptizatus.

Die 17. Februarii. Variarum variorum perleguntur supplicationes, quorundam ad celsmum principem mittendae, quorundam missarum et cum resolutione a dno praesidente reportatarum. Interdum refert dnos praesidens resolutionem celsmi principis, minaciter et firmissimo sub juramenti sacramento ratione cerdonum Brassoviensium, per patrocinium Sicularum ex intimatione Pauli Beldi frustra et inutiliter coram statibus defensorum factam, quam scilicet intentionem praefati cerdones protectione vana Beldiana fulti, licet eum summis corruerint muneribus, nunquam obtineant. Juste sane, hoc enim importat finalis sutorum Brassoviensium sententia a celsmo principe et dnis consiliariis lata, perque

magnum protonotarium legitime extradata; quod licet valde displiceat Siculis, eorumque capiti. Beldio. tamen acquiescere nolentes volentes coguntur.

Hic ita peractis, sive tantum promissis, intimat dnus praesidens dnis statibus, ne frustra tempus teratur, advocandos esse dnos consiliarios, ratione limitandi tributi annui portae Ottomanicae pro hoc anno tanquam debitum, vel potius impositum quid mittendi. Consentitur et eapropter ad celsum principem grosus dnus Joannes Daczó solenniter solito modo mittitur; interea ipse etiam dnus praesidens a celsmo principe per Emericum Baló in arcem vocatur. Reddit dnus ablegatus, praefatus Joannes Daczó cum adjunctis ex singulis statibus, referendo, celsum principem mox et de facto ratione mittendorum dnorum consiliariorum ad status resolutionem, redeunte a sua celsitudine dno etiam praesidente. Serio et rigide vexantur, Stephanus Bárdi, Petrus Samarjai, Literatus et Benedictus Arkossi ratione honorum praecipue Siculicium, licet et aliorum nobilium, ab iisdem pro portae Ottomanicae contentatione sub praesentia Ali passae, rigidissimi purpurati, ex commissione celsmi principis in civitatibus Saxonicilibus ablatorum, referentes dni Siculi, Stephauum Bardi Pauli etiam Imetz, tunc temporis captivum in Tartaria miserrime agentis tall. imperiales 500 abstulisse et ita eliberationem ejus ex captivitate minus christiane impedivisse, additis: eundem Bárdium quorundam nobilium Siculorum etiam syndones et id genus alia inter cetera bona, Coronae deposita sibimet rapuisse. Accusati aliud agere nequeunt, (licet Samarius etiam serio urgeatur a dno Joanne Kendio protonotario ratione honorum suorum ab eo ablatorum) sed nunc ad praerogativam nobilitarem et viam juris, nunc ad reddendam rationem provocantes. Eousque utrinque contenditur utrinque (*sic!*) dum advolant dni consilarii, a quibus etiam audita praefatorum contentione, tandem eo devenitur, ut contentatio fiat Paulo Imetz praesenti ex restantiis quorundam comitatuum, sed ex quorundam tantum, non omnium placitis.

Ordinantur commissarii ex tribus nationibus juxta resolutionem celsmi principis ratione metarum erigendarum in territorio quodam inter Joannem Toroszkai et quosdam Siculos Aranyosszékienses controverso et litigioso. Renuit capitaneus Aranyosszékiensis et delegati ejusdem sedis Siculicalis, sed nihil obtinent, excludente celsmo principe quodvis remedium in resolutione sua.

His et similibus stentorea voce, imo clamore, si non ululatione finitis, tandem consentientibus dnis consiliariis et

statibus. ex intimatione dni praesidentis de tributo limitando discurretur, mussitatur etc. Varii varie discurrunt, his hoc. istis istud, illis illud placens. Post longam mussitationem rem vocibus submitunt determinandam. Ubi hoc in negotio primum dnus Joannes Bethlenius clara voce suum omnibus audientibus proponit suffragium, mox pedibus manibusque itur ab omnibus et singulis in ejus doctam tanquam sententiam, quae haec fuit: eligantur ex dnis consiliariis quatuor ex statibus autem singulis senae personae, quae in certum certa hora confluentes locum limitent et determinent conscientiose, quid et quantum undequae praestetur tributi ad explendam integram tributi ordinarii 80,000 tallerorum summam, ita tamen, ut reportata in alteram horam, vel diem istius modi determinatione, liceat et salvum sit eandem augendo, minuendo, vel aliter determinando mutare. Locus praefigitur hospitium spectabilis ac grossi dni Joannis Bethlenii, cancellarii, hora lux crastina matutina, commissarii ordinanturarii: ex dnis consiliariis praefatus dnus cancellarius, dnus Paulus Beldius, dnus Joannes Hallerius et ampl. dnus Andreas Fleischerus, judex regius Cibiniensis; ex comitatibus inter ceteros Stephanus Kunius, Gregorius Bethlen et ceteri; ex Siculis dni Clemens Mikes, Michael Kálnokius et reliqui, ex dnis Saxonibus Matthias Sembreger, juratus civis Cibiniensis, Dávid Czako Brassoviensis juratus, Joannes Paulinus sedis judex Segesváriensis et ceteri adhuc tres.

Dum haec aguntur et ordinantur, adest Franciscus Tarasközius et alter capitularis Stephanus Bárdi et turpiter contendunt, statui eorum satis inconvenienter, qui sedantur cum declaratione: Cibinii litterae regni conserventur, sigillum etiam in publico loco conservetur, uno adhuc ordinato capitulari penes hos duos, et factis tribus clavibus pro tribus claustris arcis litteras regni continentibus aperiendis, unus capitularium nequeat, nec habeat potestatem easdem arcas aperiendi; addito: si quae litterae apud privatas Stephani Bárdi manus essent, illae etiam inter ceteras designato in loco deponantur conservandae, hoc dictante capitularium conscientia et obligatione, firmissimo juramenti sacramento roborata.

Refert dnus praesidens dnis statibus ad legationem et litteras imperatoris Romanorum, per patrem quandam Martinum Kászoni peractam et praesentatas, in papyrum relatam esse resolutionem, quam celsinus princeps velit coram statibus perlegi, si quid addendum, minuendum, vel aliter, qualitercunque in iisdem mutandum fuerit, celsitudinem suam, si conveniens fuerit, approbare; proponente dnis statibus dno praesidente, quia litterae praefatae caesareanae ratione catho-

lici status in Trannia non ad catholicos, sed ad ceteros aliarum religionum, reformatae scilicet, Lutheranae et antitrinitariae fuerint expeditae, tempore perlectionis resolutionis praefatae non opus esse praesentia dnorum catholicorum; sed catholici assentiri nolentes et ad proceres tunc absentes provocantes, perlectio resolutionis in alium differtur diem.

Die 18. Februarii. Status non confluunt, sed tantum certae personae delegatae, tam ex consiliariis, quam ipsi statuum delegatis, comitatum scilicet, Siculorum et dnorum Saxonum, qui eapropter erant ordinati et denominati, ut tributum jam ex debito Turcarum imperatori pendi solitum limitetur, unde a quibus et quo ordine summa tallerorum 80,000 corradi possit, hac tamen cum conditione et declaratione: si limitatio illa, reportanda a dnis delegatis praefatis in praesentiam dnorum statuum, certis de causis placere nequeat, salvum sit eis eandem mutare, augere, minuere et pro ratione publici dnorum statuum boni, ut melius adinvenerint et excogitare potuerint, juxta placitum et unanimum statuum consensum determinare.

Die 19. Febr. Catholici status, ut sese nominant, sed falso, instantes, ut resolutio statuum ad litteras Romanorum imperatoris datas ipsis praesentibus perlegatur, secedere coguntur, dum de et super eo a ceteris deliberetur, scilicet an praesentes debeant esse, nec ne? Ex placito dnorum statuum deliberatur: praesentes quidem esse posse, sed velint nolint obsignandas esse litteras praemissas et legato patri Martino Kászoni tradendas et perferendas imperatori. Multis instant catholici de promovenda religione sua, sed pauca, imo nihil obtinent. Interea tribus trium nationum sigillis praemissae litterae resolutoriae, per quas ad fucata verba verbis nihil rei continentibus fuit resolutio. Interdum advenit praefatus imperatoris legatus, Martinus Kászoni, per dnum praesidentem traduntur ipsi praefatae litterae, qui cum exceptione eas ad sese recipit, utpote ut paria etiam vera et authentica earundem litterarum ipsi tradantur: cum ipse non cursor tantum et litterarum lator, sed etiam plenipotens Romanorum imperatoris legatus sit, sciat continentiam litterarum, possitque sese legationi sibi commissae convenienter accommodare, secus eum nolle absque praefatis paribus litteras dnorum statuum ad dnum suum clementissimum perferre. Volutis itaque mente sana volvendis, placet dnis statibus extradari paria, quibus promissis Martinus Kászoni praemissa admonitione dnis statibus valedicit et sese transferens ad destinationem hospitium Hungariam versus iter ingreditur.

Die 20. Febr. Dni delegati reportant limitationem tri-

buti, sed ei non assentiuntur dñi status, unde varia inter eos contentio, varius discursus et opinio. Dñi Saxones, praeunte ampl. dño iudice regio Cibiniensi, instant coram ceteris statibus, in fundo regio non parum desolato fiat connumeratio, ut juxta numerum personarum fiat contributio, vel (si hoc nolint) defalcant certam summam de portis, secus eos prorsus impares esse solvendo tributo, de quo licet diu multumque deliberetur, tamen ex intimatione nequissimorum quorundam nobilitium, dñis Saxonibus valde infensorum, bonam intentionem plurimorum impediendum nihil obtinetur. Unde exacerbatus ampl. dñus iudex regio Cibiniensis, multa objicit dñis statibus, singulis dñis Saxonibus protestantibus unanimiter, sese prorsus impares esse ferendo oneri; si itaque tributum ex eorum parte a tenuioribus exigi nequeat, imposterum ne ipsi caesentur ac si nolissent exigere, cum ex nihilo nihil fiat naturaliter. Variis officialibus varie limitatum imponitur tributum, sub praetextu quasi levaminis dñorum Saxonum; sed fucus est. Intimatur a quibusdam, ut adhuc semel fiat instantia a dñis Saxonibus, melioris resolutionis obtinendae ergo. Singulis hospitia sua repetentibus, a praecipuis almae universitatis Saxonicae in arce ad mensam spect. ac grosi dñi Joannis Bethlenii prandetur, praesente in eodem convivio praesentium scriptore. Peracto prandio, vicissim confluunt dñi status, sed majorem partem ebrii, ita, ut ebrie discurrentes, nihil concludere valeant. Stephanus Lázár summe ebrius coram statibus voce stentorea provocat Joannem Daczó sobrium. nec ullo modo Lázárum offendentem, ad duellum; quod valde difficulter ferunt dñi status, hac de causa dño Paulo Bédio etiam secedente inde. Si acerrimum haberent dñi status directorem, non tam mollem et effeminatum, qualis est Casparus Diósius, debuisset provocantem jure prosequi, praemissa per duos cancellaristas evocatione, sed negligit, licet ex instigatione quorundam videatur aliquid inutiliter protestando agere, sed nihil egit, officio suo oscitanter neglecto. Itaque homines de lana prorsus caprina discurrentes, publica negligentes et inanibus verbis vacantes, quisque suum repetit. re prorsus infecta hospitium.

Die 21. Februarii. Peractis sacris variis in locis juxta varium variarum religionum ritum et usum, a plerisque nihil agitur tam principalibus quam aliis vulgarioribus, nisi bibitur, perque totum diem Baccho et ceteris vanitatibus indulgetur. Peracta tamen concione pomeridiana, qui vino prorsus sopiti et sepulti non erant, confluunt in arcem, solitum audientiae locum, ibique eliguntur et ordinantur certae personae ex dñis consiliariis, ut et aliis trium nationum statibus consulta-

turae de secunda propositionis principis parte, ratione sustentationis et solutionis praesidiariorum praecipue Claudiopoli, Sebesvarini, Csehvarini etc. proposita.

22. Februarii. Idem dni delegati confluent in arcem, hospitium spect. ac grosi dni Joaanis Bethlenii cancellarii, et excepto prandii duntaxat tempore per totum diem in seram usque in vesperam de praefata praemissorum praesidiariorum sustentatione consultant, certas per conclusiones et determinationes, coram statibus reportandas. Praesentium scriptor in hospitio delegatorum Vizaknensium. in aedibus nobilis cujusdam, antea militis et ductoris eximii Rákóciáni, nomine Stephani (nisi vehementer fallor) Harasztossi honeste exceptus. utrinque laute Baccho indulgetur, ut et choreis cum quadam virgine pulcherrima, sed pudica, non sine delectatione, praesente etiam ductore militum Sebesvariensium, milite certe famosissimo Zambo nomine. Interturbatur convivium per praesentiam cujusdam nobilis Fogarassiensis, Michaelis Thuresz nomine, choream cum praefata virgine contra voluntatem hospitis Harasztossii, praefatae virginis vitrici ducentis, quem antea etiam certas ob causas, sibi soli notas intime odisse compertum est. Disco infringitur caput per hospitem Michaelis Thureszii.

23. Febr. Summo mane confluitur a statibus in arcem, solitum audientiae locum, ubi tempus frustra et inaniter transigitur, non sine magno quorundam offendiculo ad tempus usque prandii circa horam duodecimam accepti, dnis consiliariis majorem partem in laribus celsi principis cum eodem de variis materiis acriter tractantibus. Strata tandem principis mensa et allatis cibis, quisque dnorum regnicolarum sua repetit hospitia, praemonente interea, dum descendunt ex palatio, ut dni delegati praefati accepto prandio in hospitium dni Bethlenii confluant, de rebus Claudiopolitanis consultaturi, quod etiam praestatur; aliud nihil. Mittitur ratione curandi dni Matthiae Sembreger, senatoris Cibiniensis aegre decumbentis, servitor quidam Cibinium ad doctorem medicum, etc.

Die 24. Februarii. Confluentes dni status in templum, usque dum rem aliquam aggrediantur, varii de variis rebus, publico bono prorsus nihil proficientibus instituuntur discursus. Tandem incipiunt discurrere de tributo Ottomanicae portae debito praestari annuatim. Instant delegati comitatum, qui Turcarum incursionibus patent, de relaxando tributo, ejusdem terrae incolis imposito, sed nihil obtinent, cum tantum dimidium praesent, non integrum, ut ceteri. Instant etiam iudex et ceteri delegati Kézdivásárhelyiensis: de tributo

eidem oppido imposito particularis solum quaedam fiat remissio, sed frustra, nam repulsam partiuntur. Mittitur praesentium scriptor ad delegatos tam comitatum, quam dnorum Siculorum, juxta aliquorum ex iis promissa, an tentemus instantiam ex parte universitatis Saxonicae de remittendis certis portis, vel admittenda in regio fundo connumeratione? Assecurant quidem utrique tentandam esse, sed valde vacillanter. Quid? res ipsa tentatur per brevem tantum pristinae instantiae repetitionem medio ampl. dni judicis regii Cibiniensis facta. Aliud nihil obtinetur, nisi relaxatio restantiarum tributi Ottomanici, quae cum dumtaxat apud dnos Medgyesienses restent, nihil hoc ipsi ceteri status universitati, sed Meggyesiensibus modo gratificantur. Ut aliquid tamen fecisse et gratificatos esse videantur, non expectata instantia ratione tricesimae Verestoronyiensis, quam cels. princeps in comitiis proxime praeteritis partialibus Fejérváriensibus unacum statibus tunc temporis praesentibus per dnum Michaelem Telekium resignaverat, articuli de et super eo ibidem eodemque tempore conscripti ultro promittuntur de praesenti confirmandi. Praefatus dnos judex regius gratias quidem agit ceteris statibus eapropter obiter, interim verbis quibusdam rem contrarie tangentibus sese resolvens, quod ceteri status statim advertunt, eadem de materia ceteri status denuo consultant: ac post longam tandem consultationem tale faciunt, ex parte universitatis nullum prorsus levamen continens deliberatum: dni Saxones in Trannia in universum 2000 portas habentes et de singulis portis pro hujus anni tributo singulos 16 taleros contribuere ordinati, imo coacti, qui in universa summa taleros faciunt 32,000, ex illis relaxantur 1000 talleri pro dnis Saxonibus a comitatibus solvendi. Dant verba, sed rei nihil faciunt. Dionysius Bánffius ex parte inhabitatorum districtus terrae Fogaras nomine principis instat, ex talleris 2500 a praefatis pendi ordinatis, in gratiam suae celsitudinis principalis 500 relaxentur a statibus: qua de materia cum varii varias darent voces, his hoc, illis illud placens, tandem ex unanimi voto et consensu concludunt, relaxatos esse.

Denique placet dnis consiliariis cum dno praesidente et aliquot ex statibus, difficultates Kolosvariensium ratione novae nobilitationis eorum assummantur ventilandae, quas dum aggredi tentant, perlectis difficultatibus, quas rectificare dni delegati commissarii Claudiopoli nequiverant, ut et novis aliquot dnorum Kolosvariensium, imo informante status de illis Dionysio Bánffio cum ceteris commissariis, videntes dni regnicolae, imminere vesperam, rem esse arduam, majoremque eorum partem esse fessam ac fame confectam, discussionem

istius materiae, ut revera arduae, differunt in horam matutinam crastinam.

Secedentes dni consilarii, dnus praesidens ceteros status detinet, audituros novam aliquot punctis constantem celsmi principis propositionem, quae ubi legi incipit, reclamantibus tribus nationibus, contra veterem esse morem et ritum circa finem comitorum alteram etiam proponere ventilandam propositionem; imo in regalibus, sive convocatoriis non contineri aliud, nisi limitationem tributi Ottomanici, cujus respectu dni delegati a suis principalibus nec habere aliam instructionem praeter limitationem tributi, itaque ne audire quidem velle eam propositionem. Mittitur a dno praesidente hac de re nomine statuum dnus Joannes Szentpáli ad celsmum principem, ut instet, ne in praejudicium veteris ritus quidquam a sua celsitudine innovetur et per hoc dni status nova, eaque multimembri onerentur propositione, cum ex dnis regalibus quamplurimi ex comitiis jam excesserint. Licet sero redeat, bonam tamen refert resolutionem, quam grato accipiunt dni status animo.

Hac die horis matutinis dnus Matthias Sembreger, senator Cibiniensis valetudine adversa infectus mittitur Cibinium, comitante eum Stephano Farkas, itidem senatore, ferne pariter aegrot.

Hac eadem die relatum est certo praesentium scriptori, quod vel ex certis etiam signis antea cognoverat, per quemdam ineptum hominem, omnis scientiae expertem, adulantem et quavis de materia quidvis (dat enim sine mente sonum) importune dicentem falso multipliciter delatum esse. Nullas certe habuit id faciendi causas et rationes, vel si quas etiam habuit (quos studio praetereo) praetextuales, rusticas et barbaras. Homo iste summus est hypocrita; quod enim dicit ore, non idem sentit corde, imo incommodo aliorum, dehonestatio-neque et praejudicio certissimo sibi solitus est semper acquirere gratiam. Sed dignas tandem dabit poenas et portio ejus erit cum sibi similibus etc.

Die 25. Februarii. Horis matutinis ex dnis consilariis et statibus certi tantum delegati confluentes ad hospitium dni cancellarii, diutissime tractant de rebus Claudiopolitanis, quarum determinatio in certa etiam puncta scripta refertur, coram universis statibus tandem perlegenda. Pomeridianis horis congregatis in templum oppidanum dnis statibus perleguntur articuli, ex quibus 9. nomine universitatis Saxonicae a praesentium scriptore impugnatur protestando et contradicendo, quae omnia ex protestatione authentica sub sigillo

judiciali per alterum protonotarium Martinum Sárpataki legitime extradanda patebunt.

Protestantur Claudiopolitani inter cetera de eo, in futurum etiam salvum sit eis difficultates suas dnis statibus proponere, non contenti per omnia determinatione rerum Claudiopolitanarum publice perlectarum per dnos delegatos facta; quam determinationem quia in scriptis habituri sumus seorsim et sigillatim, supervacaneum visum est hic repetere.

Mittitur per dnum praesidentem nomine statuum dnos Gregorius Bethlen ad principem, ut perfectis jam perficiendis, valedicatur; eidem ob morbum, principem ex nimio potu ortum, infestantem convenire eum nequit, sed redit ad dnos status cum resolutione duorum consiliariorum, quia praesentari articuli, solito de more percurrendi, suae celsitudini nequiverunt, dni status in crastinum adhuc usque diem trahant moram sub spe, forsitan sua celsitudo aliquatenus restituetur et percurri poterint in praesentia duorum consiliariorum articuli, tandemque veterem juxta morem per praesidentem et alterum protonotarium obsignari, ne re infecta videantur solvi comitia. Annuunt dni quidem status, sed valde inviti, jamdudum itineris ingressum meditati.

Die 26. Februarii. Matutinis horis confluentes reliquiae duorum statuum cum dnis consiliariis in palatium principis, solitum audientiae locum, multum diuque morantur, donec egressus a celsmo principe dnos praesidens, suae celsitudinis nomine significat dnis statibus, ob adversam valetudinem nullatenus posse vacare perlectioni et ponderationi articulo- rum, omnibus et singulis venia datur domum sese conferendi, quod aequo animo a statibus acceptatur. Addit tandem praesidens nomine principis: convalescente celsmo principe non differre pensationem articulo- rum, ut legitime possint emanari et prelo subjici. Sicque praemissis hisce praemittendis, solvuntur comitia. Nos etiam cum dominis delegatis Cibiniensibus in hospitium confluentes ampl. dni judicis regii, prandemus, eoque sumpto, iter ingredimur, coenam Kerczini horis serotinis sumentes etc.

(A nagyszzebeni levéltárból.)

b)

1666. febr. 15.

Az erdélyi rendek válasza a császárnak.

Sacratissime Romanorum imperator, domine domine nobis clementissime.

Benignas Sacratissimae Majestatis Vestrae literas Vienne 16. Januarii datas exhibuit nobis huc Fogarasinum ad publica comitia congregatis reverendus dominus Martinus Kászoni capituli ecclesiae metropolitanae Strigoniensis canonicus, praepositus Demesiensis et archidiaconus Comaromienensis, Vestrae Majestatis ad celsissimum nostrum Principem et nos expeditus legatus, qui etiam tam viva voce in publico nostro consessu, quam scripto superinde porrecto paterna Vestrae Majestatis monita et mandata fuse nobis exposuit, quae nos omnia, cum omni erga Majestatem Vestram submissione et obsequiorum genere demississime recepimus.

Quamvis autem sciamus reverendum dominum Martinum Kászoni plenam a celsissimo nostro Principe ad omnia quae Majestatis Vestrae nomine tam suae celsitudini, quam nobis proposuit resolutionem (cui nos in omnibus assentiri et subordinari volumus) reportare, nostri tamen officii duximus per praesentes nostras literas, paternam illam, qua nos a multis et magnis malis protectos esse fatemur, Sacratissimae Majestatis Vestrae manum humillime deosculari et testari quantum nos nostrae pacis ac publicae afflicti hujus status salutis Vestrae Majestati debeamus, quantumque nos pro illis omnibus, quae in publicum Christianitatis ac nostrae patriae bonum Vestra Majestas impendit, bellorum ac consiliorum laboribus, haereditariarum provinciarum dispendiis ac exercituum periculis obligatos esse agnoscamus. Ubi si nulla nobis ad tanta beneficia digne recognoscendum media aut vires supersunt, ardentissimis deum precibus immortalem sollicitare desistemus, ut Vestram Majestatem cum augustissima Domo ad felix et florens Christianae reipublicae gubernium diutissime conservet et prosperet.

Amplius immensas ad Sacratissimae Majestatis Vestrae pedes gratias effundere debemus, pro paternis illis monitis, quibus nos obsequii et fidelitatis erga principem mutuae, ad conservandas conscientiae, nobilitatis et privilegiorum libertates antiquitus sancitae unionis et ligae memores facere dignatur, ubi nos non dubitamus quin eo Majestas Vestra intenderit, quo pacem memoratis paulo ante impensis ac laboribus extrinsecus felicibus auspiciis coeptam, arcto etiam mutuae inter nos concordiae ac debiti inter quosvis ordines respectus et amoris vinculo intrinsecus solidaret, in quo puncto post humillimas gratiarum actiones, ipso nostrorum fratrum cujuscunque tandem receptae religionis aut confessionis sint, iudicio sancte testamur, nos illius imprimis ad conservandam conscientiae libertatem sancitae Unionis strictos semper observatores fuisse, imposterum etiam salvis anti-

quis hujus status constitutionibus, hac in parte tam paternarum Vestrae Majestatis exhortationum, quam nostri mutuo officii obsequiosam semper erga Vestram Majestatem ac sinceram erga nos invicem memoriam et recordationem habituros candide promittimus, humillime interim excusantes, si pervitas leges Sacratissimae Vestrae Majestati ad amissum complacere non potuissemus, quam ut summum post Deum christianitatis caput agnoscimus et aequissimam hujus etiam causae aestimatricem futuram non diffidimus, imo certo speramus et confidimus Sacratissimam Vestram Majestatem humillima nostra obsequia et servitia benignis semper oculis respecturam et paternam super nos clementiam, quam hactenus experti sumus, continuaturam; quod etiam ut Vestra Majestas cordi sumere ac facere velit, humillime oramus et obtestamur; quamvis enim collata Vestrae Majestatis beneficia omnia nostra merita superare sciamus, sciamus etiam per temporum infelicitatem nullas ea recompensandi, multo minus ampliores Vestrae Majestatis gratiam demerendi occasiones nobis superesse, metuimus tamen ne in longe pejora, imo ad extrema praecipitemur, nisi Vestra Majestas clementer promissam intercessionem promovere, ac difficultates in resolutione a celsissimo nostro Principe reverendo domino Kaszorio data expressas tollere, afflictumque hunc statum in plenam securitatem collocare dignetur. Sub qua spe Sacratissimam Vestram Majestatem cum gloriosissima domo divinae protectioni commendamus. Datum Fogarasini in generalibus nostris comitiis die 15. Februar. 1666.

Sacratissimae Imperatoriae Majestatis Vestrae
humillimi et obsequentissimi servi:
Universi status et ordines trium nationum
regni Transilvaniae et partium Hungariae
eidem annexarum.

(Eredetije a raudnitzi levéltárban.)

c)

1666. febr. 1—26.

A törvények.

Nos Michael Apafi dei gratia princeps Transilvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis: quod spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium

nationum regni nostri Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, ad diem 10. mensis Febr. anni domini 1665. in castrum Radnoth, ex edicto nostro celebratis, congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eodem conventu communibus eorundem votis et suffragiis, parique et unanimi consensu conclusos. Supplices nobis humillime, ut nos omnes et singulos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes nostrumque consensum illis praebentes, autoritate nostra principali acceptare, approbare, ratificare et confirmare, atque tam nos ipsi observare, quam per alios omnes, quorum interest, observari facere dignemur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni Transylvaniae, partiumque regni Hungariae eidem annexarum, in generali eorum congregatione, ad diem primum mensis Februarii, anni 1666. in oppidum nostrum Fogaras indicta et celebrata conclusi.

Articulus primus.

Nemes ember rétire az ő Nagysága szolgálai lovakat ne kössék.

Az Nagyságod kegyelmességét, hogy Fejérvár körül lakó nemes atyánkfiaiának rétekre, midőn Nagyságod Fejérvárratt continualja lakását, udvara népének lovait reá kötni hogy meg nem engedi, Nagyságodnak alázatosan megszolgáljuk.

Articulus II.

A nyom követésről.

Az elmúlt 1665. esztendőbeli fejérvári gyűlésben végeztük volt articulo ultimo a nyom követésről, mely articulum igen károsnak lenni látjuk szegénységinknek, ellenben a latroknak az ő szokott mesterségekben való előmeneteleket: mely articulusunkat vigore praesentis articuli minden részében annihilálunk és erőtlenné tesszük, hagyván fenn mindenben az approbata constitutioban irott articulusokat a nyom követésről, hogy mindenekben a szerént procedáljanak.

Articulus III.

Fejérváratt vásárnapokon az ott lakó lakosok kicsoda modulitással vásárolhassanak.

A Nagyságod kegyelmességéből végeztük, hogy Fejérvár körül mostan vásáros helyeket csináltak, melyek a fejérvári vásárt impediálják, mely vásárokat ez articulusunkkal abrogálunk, és a fejérvári vásárlásokban ennekutánna a régi szokások observáltassanak, mely ez volt: hogy a fejedelmeknek Fejérváratt létekben tiz óráig az udvariak és az udvarhoz jött fő rendek vásárlottak vásár napoknak idején, azután másoknak is szabad volt mindennek; de vagy elejibe menni a vásárra jövő embernek, és tőle megvenni a mit bé akar venni, avagy hogy szintén házokhoz is menni, maga számára hévitetni vásároknak idején szabad nem lészen, mert ebből mindennek az ára nevednék.

Articulus IV.

Az 1665 esztendőbeli 28-dik articulus a malefactoroknak büntetésekről világosíttatik.

Az malefactorok büntetésében végeztetett volt, hogy a malefactorokat hirsággal földesurok megbüntethesse, mely articulusunkat sokan úgy magyarázván, hogy semmi authoritások már a tiszteknek azon latrok megbüntetésében nem volna, mely articulusunkat így értjük: hogy ha a tiszt előbb éri, az foghassa meg, kezéből ki nem adván a dominus terrestrisnek, hanem az articulus szerint procedálhasson ellene, s meg is büntethesse; ha pedig a dominus terrestris azt akarja, hogy tiszt kezébe ne essék jobbágya, siessen megfogatásával és érdeme szerint való megbüntetésével, mert ha a tiszt előbb éri, nem tartozik kezéből kiadni a possessor instantiájára: e converso a dominus terrestris is a tiszt instantiájára.

Articulus V.

A mely vármegyékben avagy székekben szegénységet megbüntettek czizma s nadrág viselésért, az articulusnak rendes publicatiója előtt, az olyan damnificatusok contentáltassanak.

Nem kevés megbántódlásit látjuk szegénységinknek ebből is, hogy némely helyeken a tisztak legitime nem publicáltván a szegénység közt, hogy czizmát s festett posztóból

álló köntösöket ne viseljenek, mégis szegénységinket, nem kevés exactiókkal terhelték; végeztük azért a Nagyságod kegyelmes consensusából, hogy valamely helyeken szolgabírák vagy czédulájok által falunként nem publicáltatott azon articulus, nem lévén elégséges ha városokon megkiáltatták is az olyan tiszték, minden helyeken ab expiratione praesentis diaetae intra quindenam a csizmát és festett posztó nadrágot kik megkárosították a damnificatusokat contentálják, refundálván az exequált jókat a mulctával együtt sub amissione honoris et officii. Ezután a feljúl megírt mód szerint publicálván minden helyeken, ha kik mégis afféléket viselnének büntethessék; ide nem értvén a szász jobbágyokat, kiknek viselni szabad legyen posztó dalmánt, nadrágot, süveget, csizmát is, annál inkább a regius funduson lakóknak, hasonlóképen Maramaros vármegyében is. Erdélyben is, urak, fő emberek, és nemes emberek gondviselőinek és szabadosinak is szabados legyen viselniük.

Articulus VI.

Ab anno 1657 elbujdosott jobbágyoknak reductiójokról írott articulusok helyben hagyatnak cum auctione.

Noha a mely jobbágyok ab anno 1657 elbujdosotanak azoknak reductiójokról jó és helyes articulusink extálnak, de, mégis sok helyeken azon articulusnak vigorával nem procedálhatnak, ha felkérük az elszökött jobbágyot meg nem adják, ha executióra kiviszik az executorokat, azok ellen repellálnak, bizakodván abban hogy a törvények ritkán celebráltathatnak, így sokaknak nem kevés károkkal; mely jobbágyok reductiójokról való articulusunkat mindenekben in vigore hagyjuk cum hac declaratione: hogy ha valamely personák avagy helyek az executiót akármi uton nem admittálnák, avagy a megbántódott fél executióra oda nem mehetne, tehát valahol azon helynek contumax lakosi, avagy javai találtatúnak, azokon vagy azokból tehessenek és tétethessenek executiot.

Articulus VII.

Mostani disturbiumban elbujdosott jobbágyok, ha kik örökös urokhöz redeálni akarnak, minden javokkal elbocsátassanak.

Isten ítéletiből e veszedelmes időkbén sok helyek elpusztultanak, és ellenség miá kik megmaradtanak is lakóhelyekben nem lakhattanak, hanem kényszerítették magok életek táplálására oly helyekre menni, az hol magokat táplálhatták; mostan már sokak elébbi fészkekre akarván redeálni örökös

urokhoz. Sokak azért nem gondolván az országnak effélékről írott articulusit, hanem mégis szegény bujdosó embereket fogással sanyargatják, kezesség alá vetették, s hiteltették; végeztük azért, hogy minden helyekről az olyanokat kik elébbi fészkekre haza akarnának menni, ha szintén kezesség alá vetették vagy eskették volna is: minden helyekről mindenek minden javokkal sub poena articulari bocsássák el, se személyekben se javokban meg nem bántatván, a kezesek pedig absolváltassanak a kezesség alól.

Articulus VIII.

Végeztetett hogy a székelységen a főrendek regalissal gyűlésben ne hivatassanak.

A székelly atyámfiai szabadságoknak megbántódásával jelentik, hogy ő kegyelmek közül a főrendek gyűlésben regalissal hivattnak; végeztük azért a Nagyságod kegyelmességéből, hogy ő kegyelmek közt lévő főrendek ennekutánna ragalissal gyűlésben ne hivatassanak, hanem az aránt is ő kegyelmek régi szabadságokban maradjanak meg.

Articulus IX.

Hogy gyűléseknek idején mindenféle míves emberek az ő míveket akármely városokban áruhlussák végeztetett.

Nem kevés bántódások volt a míves embereknek eddig, hogy ország gyűlése alatt is míveket bévinni, és szabadosan áruhni a városokon meg nem engedték; végeztük azért egész országúl, hogy ennekutánna gyűlések alatt akármely városokban hol a gyűlések léznek, mindenféle míves emberek az ő míveket bévilhessék, és ott minden akadoztatás nélkül szabadosan adhassák és vehessék.

Articulus X.

Az 1662 esztendőbeli Görgény Szent Imrei X articulus abrogáltatik.

A felháborodott időknek alkalmatosságával elsőben in anno 1661 Beszterczén articulo quinto, azután in anno 1662 Görgény Szent Imrehén articulo decimo végeztetett volt, hogy residentíás nemes ember is suspicióra megfogattassék, mely csak azon boldogtalan időre irattatott volt; mostan azért isten kegyelmességéből e szegény hazának is állapotja csendesedvén: azért azon articulusinkat in toto et per omnia cassáljuk, annihiláljuk, és erőtlenné tesszük.

Articulus XI.

Tövisre mostan telepedett ráczok és oláhok nicsoda örökségeket birhassanak.

Tövisi portionatus atyánkfiai találának meg, hogy az alföldi ráczok és oláhok Nagyságod kegyelmessége által mostan Tövisre letelepedvén, nem gondolván a régi portionátus nemes emberekkel sessiójokra házakat csináltatnak, nemes házok után való szántóföldeket, réteket, berkeket, magok számokra foglalnának; hogy Nagyságod kegyelmesen resolvál, valamely házhelyekhez igaz vér volna nem conferálta volna senkinek, de mivel Tövis igen nagy hely volt régen, ahhoz képest feles házhelyek találtatnának, melyekhez vér senki ez életben nem volna; hogy azért a fejevármegyei főbirák bizonyos számú assessorokkal ad faciem loci kimenvén, valamely házhoz vér találtatnék, ha elfoglalta volna is valaki, de factó restituáltatnék, mind rétek, szántóföldek; a mely házhelyeket pedig, szántóföldeket, széna réteket valamely possessor taliter nem manuteneált. az mostan odatelepedett embereknél privilegiumok szerént nálok maradhat, úgy mindazonáltal hogy azon vármegye törvényitől függjenek mindenkben; melyet hogy ha nem cselekednének, azon vármegye tiszteli megbüntethessék érdemek szerént. Jenő felé pedig álutakon ne járjanak, affélékről irott articulusokban specificált poena alatt. Az útonjáróknak is szállást adni tartozzanak, mivel az ország is szállást adott nekik.

Articulus XII.

A kapuszám után való adóról.

Mivel isten után ez hazának megmaradása áll a porta kedve keresésében, noha ez nyomorúlt haza a háború időkben felette elnyomorodott, pusztult, annak felette nagyobb része hatalmas nemzettől el is foglaltatott, mégis az hazának adaja három anyyira is neveltetett mint annakelőtte volt; ez okáért se magunk nemesi szabadságának, sem pedig szegénységünk elnyomorításának nem kedvezhetünk, hanem minden rendeket adózás alá kellett kényszerítenünk, és a mely szegénységünk még a hódoltság alá nem jutottanak, kapú szám után vetettünk 16 tallért, annak felét a jövő szent György napjára a vármegyékről magok vármegyebéli perceptorának adminisztrálják, kik is tartozzanak portusi inspector és perceptor kezébe adminisztrálni, hogy a portuson vagy aknákon ha mi

erogációk léznek erogálják, és a portuson tartozzanak jó pénzt érette adni. A portuson ország pénzén kívül sub amissione honoris az oda való tisztek privata personáknak pénzét fel ne merészeljék venni. Ha kik pediglen szent György napjára nem administrálnák, potura pénzül senkitől bé ne vegyék, hanem jó pénzül exigálják rajtok: a felét pediglen ezen adónak szent János napjára magok vármegyebéli perceptoroknak, a mint feljebb, administrálják akár jó, akár pótura pénzzül. azon perceptorok administrálják azon vármegyék fél adaját generalis perceptorok kezében.

Articulus XIII.

Vármegyék pénzének percipiálására generalis perceptorok rendeltetnek.

Végeztük azt is, hogy a vármegyékről szent János napban beadandó fél adónak percipiálására marosvásárhelyi bíró tanácsival együtt magok közül rendeljenek két alkalmas embert, a kik percipiálják és erogálják is oda az hova illik, a kit jó pénzé tehetnek benne igyekezzenek ez aránt a hazának kedveskedni, a mit pedig magok jó pénzé nem tehetnek, a görögök kötelesek lévén rá hogy jó pénzé tegyék; azért vélek tétessék jó pénzé.

Articulus XIV.

Tallér s arany váltásáról.

Noha azelőtt is articulusban irtuk volt, hogy senki ez hazában tallért száznolczvan pénzen, aranyat három forinton hatvan pénzen feljül ne mérészeljen váltani pénze vesztése alatt, mely articulusunkat mostan is confirmáljuk, hanem ha ki tallért vagy aranyat akar elváltani, ország szükségére adja bé, és az ország pénzéből egy tallérért két forintot, egy aranyért négy forintot adnak.

Articulus XV.

Az universitás adajának jó pénzé tétéle.

Az universitás kapú szám után való adajakat jó pénzé tegyék, úgy is administrálják; annak pedig megszerzésében a köztök lakó görögöket s mind más rendbéli görögöket, kik közikben sokadalomban járnak, cogálják legyenek segítséggel, hogy a garast, potura pénzt tehessék jó pénzé.

Az egész székelységről adjanak talleros 5000.

Máramaros vármegyéről mind kapuszám után, rovatlan faluk, egyházhelyi nemesek, az öt város, hajdúk, szabadosok, sóvágók, és egyéb ott lakó jószágatlan emberek in universum adjanak talleros 5000.

Fogaras földé, ide értvén Boérságot, városi rendet, oláh papokat, és egyéb mindenféle rendeket. adjanak tall. 2000.

Ezeket pedig mind székelység, Máramaros és Fogaras földé jó pénzül adják bé.

Abrugbánya a nemességen kívül adjon talleros 200.

Vizakna együtt a sóvágókkal mivel eddig keveset adtanak adjanak talleros 200.

Kézdivásárhely talleros 100.

Udvarhely városa capitatum talleros egy-egy.

Bereczk talleros 40.

Illyefalva talleros 20.

Sepsi Szent György talleros 10.

Csik Szereda tall. 15.

Fejérvári városi rend capitatum tall. 1.

Egyházhelyi nemesség minden helyeken Thordán is azokkal együtt kik a városiakban megnemesedtek, ide értvén a nemes résidentíás szolgákat is Erdélyben, kik nem az hódoltságon laknak, capitatum tall. 1.

Rovatlan faluk és városok, puskások, minden fiscális várakhoz való darabantok, kik kapuszám után nem contribuálnak, és lakos sóvágók capitatum adjanak annyit mint egy rótt ember, úgy mint flor. 3 den. 20.

A száz papok in universum adjanak jó pénzül tall. 500.

Az oláh papok adjanak jó pénzül tall. 500.

Ebből pedig senki ez birodalomban lévő oláh papok közül magokat ki ne vonhassák, a Fogaras földi papokon kívül, ennek is száz tallérát az oláh esperestek adják meg, a négy százát a közönséges oláh papok.

A törtsvári harminczados adjon tall. 20.

Verestoronyi tall. 15.

Zajkányi tall. 10.

Váradgyai tall. 05.

Máramarosi, dési tall. 10.

Beszterczei tall. 03.

Thordai kamara ispán tall. 05.

Vizaknai kamara ispán tall. 10.

Kolzsi tall. 05.

Széki tall. 05.

Sófalvi kamara ispán tall. 2.

Dési tall. 2.

Dési számtartó és máglás tall. egy-egy.

Másutt való számtartók tall. kettő-kettő.

Fiscális udvarbirák mindenütt két-két tallért.

Fiscális számtartók mindenütt egy-egy tallért.

A fő dézsmások kiknek borok jár tall. 3.

A kiknek borok nem jár tall. 1.

Vice dézsmások tall. 1.

A mely molnárok ha kapuszám után nincsenek, hanem szabad renden valók, capitatum adjanak tall. 1.

A debreczeniek garas, potura pénzért az országnak ilyen nagy szükségében kötelesek legyenek tizezer tallért szerzeni.

Portusi számtartó, Lipcsei György és ott való deákok és inspector, rendelt fizetéseken felyül minden hajoktól a mely tallér honorariumot vettek. azt egészen fordítottuk porta contentatiójára, megelégedvén magok fizetésekkal, erre számot tartván a harminczados toties quoties mennyi hajó megyen alá, melyről igaz számot adván praefectus atyánkfiának igazán, megírt portusi tiszték sub amissione honoris administrálják ő kegyelme kezében ország szükségére, praefectus atyánkfia administrálja oda hová több porta contentatiojára való adót administrálják.

Articulus XVI.

Ha kik jó pénzt hoznak ez hazában mennyi harminczadot adjanak.

Végeztük azt is a mi kegyelmes urunk ő Nagysága annuentiajaból, hogy idegen országokból jó pénzzel ha kik béjőnnek ez országban azon vásárol[nak], testimonialist vévén róla azon helyben az hol vásárol, kik is kötelesek legyenek comperta rei veritate adni; az harminczadokon megmutatván arról való testimonialisokat fél harminczadnál több ne exigáltassék tőlök; feljebb a kik jó pénzzel kötelesek administrálni az ország adaját, a megírt szent János napjára administrálják éppen.

Articulus XVII.

Arany, ezüst marháknak kivitele tiltatik meg.

Végeztük ezt is Nagyságod kegyelmes tetszéséből, hogy senki ez hazából ezüst, arany marhát ki ne mérészeljen vinni kereskedésnek okáért, vámokon, harminczadokon, s egyéb helyeken is megvizsgálván, a tiszték sub amissione honoris et omnium honorum suorum az olyan ország articulusa ellen impingálóknak semmi szín és praetextus alatt ne kedvezzenek se connivealjanak, hanem az olyan arany, ezüst marhát ország

számára adminisztrálják ország perceptora kezében, quietantiát is révén róla, az ország statusinak is megjelentse.

Articulus XVIII.

Az hódoltság alatt lévők miképpen adóznak.

Noha szemünkkel látjuk az hódoltság alatt lévő szegénységeken való sokféle exactiokat, de mégis ez aránt nekik is nem kedvezhetünk, mivel különben ez ránk vetett nagy adózásra el nem érkezhetünk, hanem a hódoltság alatt lévő kapukra is kapuszám után vetettünk felényt mint azokra kik nem hódolnak: úgymint flor. 16.

Rovatlan falukra is capitatum flor. 1 den. 60.

Zilah kapuszám után vagyon, magok ugyan adóznak kapuszám után, a kik pedig másunnan kapuszám után való adózó emberek mostani háborúságos időben oda telepedtek, az olyan adóznak úgy mint a rovatlan falubéliek capitatum.

Egyházhelyi nemes emberek capitatum fél tallért.

Biharvármegyei nemes és hajdú városok capitatum adjanak egy tallért.

Kismarja adjon tall. 100.

Csarnóháza adjon flor. 100.

Váradai jószág Bárotsággal, élesdi jószág, pocsai jószág, székellyhidi jószág, péri jószág, egrespataki jószág, Blényes vidéki jószág egészen, vashátori, rézbányai, ecsedi szőlők miveltesére rendeltetett jószág, és a poesai jószág a mely Blényes vidékin van. Vásárhely, Püspöki, Csatári, Bihar és Szőlős mindennemű jövedelmekkel, bor, buza dézsmájokkal, szolgálatjokért való adajokkal, malmokkal és egyéb akármi névvel nevezendő haszonvételekkel, debreczeni buza, árpa, bárány dézsmákkal, nem obstálván ha mit azok közül a mi kegyelmes urunk ő Nagysága valakinek conferált volna is, a székellyhidi majorság, szőlőnek termésén kívül, melyet Nagyságod magának reselvált, az Nagyságod kegyelmességéből az oda ki való vámok, harminczadok jövedelmével rendeltük ország számára percipiáltatni, hogy azzal is a szegénységnek nagy terehviselése könnyebbítettessék.

Kolos, Doboka, Belső-Szolnok vármegyéknek hódoltság alatt való része kapuszám után adjon felényt úgymint fl. 16.

Bánffi Hunyad adjon flor. 100.

Nagy Almás és Egeres mostan kezdvén épülni, ez egy esztendőben az adózástól eximáltuk.

Akna mind városi s mind sóvágó rendek capitatum adjanak annyit mint egy rováson való ember, úgymint fl. 3 d. 20.

Désen egyházhelyi nemesek, mivel már mind megnemesedtek, és a sóvágók adjanak capitatum tall. 1.

Oda nem értjük azon atyánkfiait, kik hazájokból kiszorultak és mostan oda akarván telepedni.

Articulus XIX.

Hódoltságon lévő adó és egyéb fele proventusnak generalis perceptora rendeltetik.

Akarván ez aránt is a hódoltságon lévő szegéységnak kedvezni, annál inkább partialis perceptoroknak; azért a partiumbéli, és Kolos, Doboka, Belső-Szolnok vármegyebéli hódoltatás alatt lévő részeinek minden rendbéli pénzbeli adónak és egyéb jövedelemnek generalis perceptorának rendeltük nemzetes Szalárdi János atyánkfiait hogy percipiálja azon jövedelmet, és erogálja is oda, a hová parancsolatja lészen.

Articulus XX.

Exactorok rendeltetnek minden vármegyékre, hogy a partiális perceptoroktól számot vegyenek.

Nem kevés kárunkat látjuk ebből is, hogy ennyi sok izben felvetett adózásokról a partiális perceptoroktól számot nem vettek; végeztük azért egész országúl, hogy minden vármegyékben a főtisztek bizonyos atyjokfiait rendeljék, kik is ez három adókról, ugmint segesvári, fejevári és radnoti gyűlésekben felvetett adókról igaz számot vegyenek, és a hol restantia lészen exigáltassák kedvezés nélkül; administrálják is oda az hová az ország rendelte. A mostani felvetett adóra is ő kegyelmeknek ugmint főtiszt atyánkfiainak légyen vigyázások a perceptorokra, hogy hiba nélkül percipiálják, s administrálják is a megirt terminusokra.

Articulus XXI.

Az universitás taxájában ez egy esztendőben elengedettik.

Az universitáson lévő atyánkfiai alázatos instantiájokkal találának meg, jelentvén hogy ő kegyelmek között a kapuszámban lévő emberek igen elfogytak volna, azért ő kegyelmek bizonyos számú kapujokat defalcálnók. Méltó tekéntenk lévén azért az ő kegyelmek instantiájokra, arra mindazáltal nem léphettünk hogy kapuszámokat kisebbitenők, mivel a marosvásárhelyi gyűlésünkben is ő kegyelmek négyszáz kapujokat defalcáltuk volt: hanem mostan ő kegyelmeknek

engedtünk ha mi restantiák ő kegyelmeken vagynak, négyezer tallérokat a restantiákból relaxálni. Mivel azért ő kegyelmek jelentik, hogy a praesidium számára felvetett öt forintos adón kívül kétezeröttszázötven tallérnál nincs több restantia: azért ő kegyelmek egész országúl instálván nekünk a vármegyék részéről a mostan felvetett adóban engedtünk ezer tallérokat, melyet magunkra vévén hogy suppleáljuk. Ugy mindazonáltal hogy ő kegyelmek is szemek előtt viselvén az országnak mostani nagy terehviselését az adózásban, többé ezen adózás dolgából ő kegyelmektől ne búsíttassunk.

A praesidiumok fizetésére felvetett öt forintos adóban ő kegyelmeken még ha mi restantiában volna, abban semmit nem relaxáltunk, hanem azt mentől hamarább fogyatkozás nélkül administrálják oda az hová rendeltetett.

Articulus XXII.

A verestornyi harminczadnak szebeni atyánkfiainak kezekben bocsátása confirmáltatik.

Az elmúlt fejevári partiális gyűlésben azon partiálisban jelen lévő becsületes atyánkfiait szebeni atyánkfiai aláza-tonon találták volt meg a verestornyi harminczadnak remissiója felől, melyet is azon becsületes atyánkfiai bizonyos conditiók alatt ő kegyelmeknek remittáltak volt azon partiális gyűlésben emanáltatott negyedik articulus szerént, azért mi is mostan azon negyedik articulus-t egész országúl három nemzetül helyben hagyjuk, és ezen articulusunkban confirmáljuk is minden részeiben.

Articulus XXIII.

Udvarhelyre az orthodoxus és katholikus atyánkfiai közt való controversiáknak complanálására commisaribusok delegáltaknak.

Lettek panaszok az udvarhelyi secularis és pápista ecclesiabéli személyek ellen, hogy tudniillik az orthodoxa religion lévőeknek utjokat elvévén csak halottjokat is illendőképen el nem temethetik, azon szabados utjoknak elvétele miatt, hanem kertet mit kellene kihányni, egyéb alkalmatlanságok is lévén benne, iniuriával illetetnek a megnevezett orthodoxa religion lévőek; annakfelette, szokások szerént processiot járván, midőn azon processió járást continuálnák, az orthodoxa religion lévőeknek templomok mellett megállván illetlen lövöldözéseket, kiáltásokat tésznek az orthodoxusoknak injuriá-

jokra, és isteni szolgálatjokban való megbotránkoztatásokra; hogy azért az olyan illetlen cselekedetek complanáltassanak és jó karban állíttassanak. végeztük Nagyságod kegyelmes jóvállása szerént, hogy ad faciem loci Udvarhelyre ad undecimum diem futuri mensis Martii az udvarhelyszéki főtisztek kimenjenek. kik mellé akkorra rendeltünk bizonyos commissariusokat, a catholica religión lévő atyánkfiai közül Haller Pál, az augustana confessión kőhalmi királybíró, az unitaria religión Pálffy István atyánkfiait, kik in facie loci isten és az igazság szerént azon alkalmatlanságokat eligazítván, hagyják jó karban, úgy hogy efféle alkalmatlanságokat ezután ne kövessenek.

A város erdejének élése felől is jövén ilyen panasz Nagyságod füleiben kegyelmes urunk, hogy a romano-catholicus pater szabadoson élvén, az orthodoxus praedikátornak élni nem engedik, sőt béhozván belőle szekerit meg is büntették a catholica religión lévőek; hogy azért abból is több inconvenientia ki ne jőjön, Nagyságod kegyelmes resolútiója szerént decernáltuk, hogy a megnevezett commissariusok azon egy oda való fáradsággal, udvarhelyszéki főtiszt atyánkfiaival együtt hagyják jó karban, hogy ezután se mi országúl, sem Nagyságod méltóságos fülei ne terheltessünk ilyen méltatlanságokkal.

Articulus XXIV.

Szederjesre a dézma percipiálásának eligazítására commissariusok rendeltettek.

Nem kicsiny panasz lévén Jósika István atyánkfiaira is ilyen dologból, hogy Szederjes nevű falunak kit most felesége jussára bir feleségével együtt, dézmáját, melyet néhai Rákóczi György fejedelem donatioval conferált volt az ott való praedikátor számára, azután Praeda nevű boérnak adván azon falút megnevezett fejedelem, míg élt azon boér, azon dézmának szabados birásában meghagyta a praedikátort, mint kinek dézmán kívül való jussal adattetott birására azon falú, eo jure deveniálván feleségére is, kit azután Jósika István atyánkfia vett el magának feleségül, a nékik engedtetett jussal meg nem elégedvén az ő dominiumok előtt másnak adatott just, úgymint dézmát a praedicatortól elvette, s maga usussára applicálta, a praedicator arestálván addig el nem bocsátotta, míg donatioját ki nem vette kezéből. és hagyta az ott való praedicatort dézma nélkül, és arról való megirt fejedelem collatioja nélkül; kihez képest Nagyságod kegyelmes resolútiója szerént decernáltuk hogy ad decimum quintum diem futuri

mensis Martii bizonyos commissariusok menjenek azon helyre, az orthodoxa religiön lévők közül Bethlen János atyánkfia, a catholica religion lévők közül Kornis Gáspár, az augustana confession lévők közül Segesvári Pál János, és az unitaria religion lévők közül Pálfi András atyánkfia, a kik ezen dolgot isten s az igazság szerént végképen eligazítsák s jó karban hagyják.

Articulus XXV.

Hogy a kik városokban damnificáltattak nemes atyánkfiái közül contentáltassanak.

Kegyelmes urunk sok atyánkfiái károsítottattak meg Ali pasa bennjárásakor városokban letett javaikban; végeztük azért a Nagyságod kegyelmességéből, hogy az olyan damnificatus atyánkfiái vármegyéken ha mi restantiák az eddig felvett adókban találtatnak, a perceptorok azon restantiákból quietantiájok szerént damnificatus atyánkfiáit contentálják.

Conclusio.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium regni Hungariae eidem annexarum ac incorporatarum, exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento, vel variatione aliquali inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes acceptavimus, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus. Offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios, quorum interest, seu intererit, observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in oppido nostro Fogaras, die 26 mensis Februarii, ultima videlicet congregationis nostrae, anno 1666.

(A Akadem. birtokában levő nyomtatványról.)

d)

1666. a u g. 12.

Apafi rendelete az oláhok kiváltságainak megtartása ügyében.

Michael Apafi Dei gratia princeps Transilvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes etc.

Fidelibus nostris, generosis, egregiis et nobilibus Gregorio Gillani de Berniczháza, decimarum in Transilvania supremo, Georgio Udvarhelyi de Várad universorum bonorum fiscalium praefecto decimarumque vice arendatoribus, item prudentibus et circumspectis magistris civium regiis ac sedium iudicibus, caeterisque iuratis universarum sedium Saxonicalium. nec non supremis ac vice decimatoribus in istis existentibus ac reverendis ecclesiae Saxonicae pastoribus, cunctis etiam aliis, quorum interest, seu intererit, praesentes nostras visuris salutem et gratiam nostram.

Birodalmunkban levő oláh papok alázatos könyörgések által jelenték, hogy előbbeni privilegiumokban s hozzájuk mutatott kegyelmességünkben meg nem akarja tartani, avagy tartatni hűségtek, hanem sőt háborgatja s dézmaadásra kényszerítik őket. Azért kegyelmesen és serio parancsoljuk minden rendbéli, felebb megírt hiveinknek, előbbeni szokott privilegiumokban s ő hozzájuk mutatott kegyelmességünkben s immunitásokban megtartsa s oltalmazza, s dézmaadásra ne kényszerítse őket, mivel mindeddig is az ország el nem bontotta privilegiumokat, hanem megtartotta s tartja abban. Secus non facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restituti. Datum in curia nostra Görgény Szent-Imre, die decima secunda mensis Augusti. Anno millesimo sexcentesimo sexagesimo sexto.

M. Apafi mpria.

(Eredeti orsz. lev. Gyulafehérvári oszt. miscellaneorum cista 1. fasc. 3. No. 36.)

XV.

1666. a u g. 5.

Bethlen János votuma a maros-vásárhelyiek tiltakozása ügyében a fogarasi törvények XIII. pontjának végrehajtása ellen.

Kegyelmes Uram!

Maros-Vásárhelyről írt Nagyságod méltóságos levelit meghozá az pósta, melyben kívánja Nagyságod vékony tetszé-

met az tizenharmadik articulusnak megmagyarázásában. Nagyságod mindnyájunkat jól üsmer, mi nálunk közönséges szokás az, hogy az nagy dolgok nélkül is igen könnyen elmúlunk, úgy tetszik, ennek az articulusnak írásában is majd ez szerint lött, mert derekasabb dispositiót kellett volna országúl tennünk az adónak jó pénzé tétele felül; mindazáltal, mivel az nemes országnak így tetszett, én is több szóval nem hántortogtván az akadályokat, csak vékony tetszésemet írom meg Nagyságodnak, mely ez: igaz dolog kegyelmes uram, hogy az articulus nem imponálta egészlen az marosvásárhelyi uraimra, hogy az Szent János napi adót jó pénzzé csinálják. mindazáltal nem is eximálta az alul az teher alól, azért ő kegyelmek felit avagy harmadát tegyék jó pénzzé, ebben nem lehet, hogy kedvezzenek magoknak, az több részit az ország végezése szerint az görögök tartoznak jó pénzzé tenni. De kegyelmes uram, ez csak levél-írással végben nem megyen, hanem Nsgod küldene az maga udvara népe közül valakit. az ki Brassóból is két értékes görögöt, Szebenből is hasonlóképen hozna el Vásárhelyre magával; mind az két helyre szóló Nagyságod méltóságos levelei legyenek nála, azokat Vásárhelyre elhozván, az Nsgod embere adassa kezekben az poltura pénzt elváltásra, melyet: ha szép szerint kezekhez nem akarnának venni, tudja Nsgod tavalyi esztendőben mivel fenyegetik vala Nagyságodat az adó késedelmeztetésiért: jobb, hogy ő rajtok essék az, mint sem Nsgodon. Egyébbbaránt én Nsgodat is, az országot is veszedelemtül féltén, ha ebben akárki instantiajára is kedvezés leszen, mindazáltal az Nsgod böles tetszése legyen az egész dologban. Tartsa meg Isten Nsgodat jó egészségben sok esztendeig boldogúl.

Nsgodnak alázatos híve
Betlen János m. pr.

Teremi die 5. Augusti anno 1666.

Külczim: Az erdélyi méltóságos fejedelemnek, az nekem: kegyelmes uramnak adassék.

Kivül más kézzel: Anno 1666 mense Augusto Görgénybeu: jött válasz Betlen János úrtól.

A vásárhelyi perceptorok dolgából.

(Eredetije gr. Kemény József: Erdély története eredeti levelekben. 14. köt.)

XVI.

1666. szept. 18—27.

A fejérvári részgyűlés törvényei.

Nos Michael Apafi dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis: Quod spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum in partiali eorum congregatione, ad diem decimum octavum mensis Septembris, anni millesimi sexcentissimi sexagesimi sexti, in civitatem Albam Juliam ex edicto nostro celebrata, congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eodem conventu communibus eorundem votis et suffragiis, parique et unanimi consensu conclusos. Supplicantes nobis humilime, ut nos omnes et singulos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, nostrumque consensum illis praebentes, autoritate nostra principali acceptare, approbare, ratificare et confirmare, atque tam nos ipsi observare, quam per alios omnes, quorum interest, observari facere dignemur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni Transylvaniae partiumque regni Hungariae eidem annexarum, in partiali eorum congregatione, ad diem decimum octavum mensis Septembris, anni millesimi sexcentissimi sexagesimi sexti, in civitatem Albam Juliam edicta et celebrata, conclusi.

Articulus I.

Az adóról.

Ez mostani szükséget látván porta contentatiójára vetettünk kapu szám után tall. imperial. 1.

A rovatlan helyeken mindenütt capitatum adjanak anynyit, mennyit egy rótt ember szokott adni, ide nem értvén a hódoltságon lévőket.

Az egész székelység igír tall. imper. 500.

Egész Máramarosra vetettünk ott lévő taxas városival együtt taller. imperial. 300.

Egész Fogaras földje mind összességgel adjon tall. imperial. 200.

Az oláh püspökség alatt lévő oláh papok tall. imp. 200.
Tothfalu és Csüged adózzanak kapuszám után.

Fejérvárott a majorban lakó zsellérek, kik a városi és nemesi rend között nincsenek, capitatim adjanak egy-egy tallért; kit a fejérvári udvarbíró szorgalmatosan megvizsgálván szedjen fel, és oda administrálja, hova a több perceptorok administrálják a porta contentatiójára való adót.

Az taxás városok adója.

Fejérvár adjon tall. imp. num. 10.

Kézdi Vásárhely adjon tall. imp. num. 25.

Udvarhely városa adjon tall. imp. num. 25.

Illyefalva adjon tall. imp. num. 6.

Sepsi Szent György adjon tall. imp. num. 4.

Bereczk adjon tall. imp. num. 5.

Vizakna adjon tall. imp. num. 100.

Csik Szereda adjon tall. imp. num. 8.

Ez porta contentatiójára felvetett adót penig rendeltük ab expiratione praesentis diaetae három hétre indifferenter minden helyekről jó pénzzül a perceptorok kezében. Kik is administrálják Maros-Vásárhelyre, az hova a többit is administrálták. A székelységről penig (mivel közelebb érik) Brassóba vigyék, a követ Balo László atyánkfia kezébe.

Hogyha e mostani adónak csak háromszáz tallér heja léssen, annak idejében urunk ő Nagysága kegyelmes ígéreti szerint suppleálja.

Articulus II.

A garas és potura pénznek kik által kellessék jó pénzé tétetni.

A portusi inspector a perceptorral együtt tegyen jó pénzé florenos num. 4000.

Debreczen városa tegyen jó pénzé floren. num. 6000.

A töröcsvári harminczados floren. num. 3000.

A máramarosi és dési harminczados floren. num. 1000.

A zajkáni harminczados floren. num. 500.

A praesidiumok fizetésekre is kényszerítettünk kapuszám után, flor. 4.

Ezen praesidium számára vetett pénzt is penig ab expiratione praesentis diaetae három hétre minden helyeken a perceptorok felszedvén garas, potura pénzzül, de facto admi-

nistrálják Kolosvárra az ott lévő fizető mester kezében, kiket is a főtisztek késértessenek el bizonyos becsületes személyekkel, hogy ez iránt is az országnak kára ne következék.

Articulus III.

Néhai Szalárdi János helyett rendeltük Kolosvárra fizető mesternek, perceptornak és káptalannak Virginás István atyánkfíát.

Somlyóban pedig rendeltük perceptornak Erdélyi György atyánkfíát.

Articulus IV.

Mivel a perceptoroknak kötelességek tartotta és hitek, hogy hivataljokban igazán eljárván, esztendőnként való felvetett adókat felszedjenek; és a hová rendeltetett administratioja, beadniok is kellett volna: de a nemes ország ebben sok fogyatkozást látván és esmérván, hogy az ilyen fraudulentus perceptoroknak cselekedetek napfényre jöjjön, s ne is sikkadjon nálok az ország szükségére felvetett és percipiált adó: annakokáért (a szoros szükség is mivel nem váraozik a hideg télnek közelgetése miatt, a praesidiáriusok is semmiképpen nem szolgálhatnak ruhátlan) kényszerítettünk legközelebb az olyan eddig fel nem költ vagy bé nem adott restantiákból az ország szolgálói ruházatjokról prospiciálnunk: végeztük azért communi voto, hogy innét az ország eloszolván a főtisztek a perceptorokat minden helyeken convocáltassák házokhoz, kik is minden requisitumokkal, restantia pénzekkel oly készülettel compareáljanak, hogy tovább nem procrastináltatik számadások, hanem a főtisztek adhibeálván alhoz értő tisztek alatt lévő becsületes embereket, legközelebb a nagysinki gyűléstől fogván való felvetett adókról vegyenek számot végképpen: fenn maradván ez alkalmatossággal előbbeni ratiojoknak is eligazítások. A mely perceptor pedig ratio vétel szerént való fraudulentianban találtatik halállal büntetessék meg, kinek törvénybéli processusa légyen sine omni exceptione, novo iudicio et apellatione, kiki az ilyenek közül magok forumokon convincáltatván. A mely pénz ezen számadásnak alkalmatosságával congeráltatik (a főtiszteknek is autoritas adatván arra, hogy a contumaxokon etiam cum brachio az olyan restantiákat megvétethessék és felszedethessék) azon pénz simul et semel administráltassék praefectus atyánkfia kezében, a praesidiáriusoknak való posztó vételre.

Kolosvári állapotokról való edictumok.

Edictum I.

A káromkodásról.

A káromkodásról, innepszegésről, s egyéb isten ellen való czégéres vétkes cselekedetekről az Approbata constitutióban s azután emanalt articulusokban való büntetésnek módja observáltassék Kolosvárban is, és a főkapitány a vétkeknek neve szerént azon articulusink continentiái szerént procedaljon az olyanok ellen. -

Edictum II.

A városban esendő latorságokról.

Mivelhogy mindenütt, s Kolosvárban is a gonoszságban igen elárattanak az emberek, annak refrenálásában abban a helyben ezután más mód observáltatik, tudniillik: minthogy a kapitány a végekben való szokás szerént ezután a várost kerületti, ha valamely oly publicus malefactor in flagranti comperiáltatik, a kapitány megfogathassa és virradtig detentióban lévén, ha nemes ember, vagy nemes ember szolgálja léssen a malefactor, a kapitány fogva tarthassa, és longus processusra effélét ne bocsásson, hanem az alább megirt rövid processussal törvényt láttasson reája, és constáltván a malefactum. mindjárást executiot is tétessen minden kedvezés és halogatás nélkül ilyen modalitással: hogy valaki gyilkosságban, ember sebhetés, verekedés, vagdalkozás, fegyver vonás, és kerítésen belől való lopás, szánszándékkal való gyulásztás, tiltott időben való lövöldözés, tisztek ellen való titkos tanácskozás, fenyegetőzés, s insurrectio, azoknak mint a mi méltóságunkat repraesentáló személyeknek illendő becsületeknek, és azokon kívül is kinek-kinek rendi szerént való becsületeknek érdemlett mód szerént meg nem adása, a végezéseknek, kiadott edictumoknak nem obtemperálása és nem effectuálása, házaknak, pinczéknek, boltoknak felverése, éjszakai támadás, kiáltozás és több efféle kerítésen belől esendő czégéres vétkeknek cselekedetiben deprehendáltatnak, az olyanokat minden személyválogatás nélkül a kapitány megfoghassa s fogathassa simpliciter, nem admittáltván ebben semmi exceptiót és remediumot. Kik ellen való törvényeknek discussiojában ilyen processusnak kell observáltatni: hogy ha a vétkes megfogattathatik, avagy az olyan vétkes kezében adattatik a tisztnek, tartozzék ad tertium törvényt szolgáltatni felőle. s akkor ad octavum bizonyosságra exmittaltván, a bizonyságoknak azon

terminuson való reportálásakor ad meritum megfelelni köteles legyen, s ugyanakkor mindjárt sententia is pronúciáltatván az ilyenek ellen, azután egyszer ad quindenam novum adattassék, ez is csak olyan casusban, melyben halál fog, de ezen kívül annakutánna semmi remedium nem admittáltatván, a pronúciálandó sententia debitae etiam executioni demandáltassék; interim a vétkes vagy detentio, vagy kezesség alatt tartassék, juxta qualitatem delicti. Aprólékos exceptionak hely ne adattassék; ha pedig valamely nemes ember szolgálja volna a lator, a nemes házhoz szaladván, kézhez nem adnák ad simplicem requisitionem capitanei, ezen fenn megírt processus szerént tartozzék előállítani azon nemes ember sub poena in articulis regni, signanter anni 1646. articulo II. expressa. Idegen külső embert pedig tartozzanak egyáltaljában kézhez adni, kiket ha kik contumacia ducti kézhez nem adnának, ezen processussal a megnevezett articulusban denotált poenán maradjanak toties quoties, valakik ez ellen cselekedni mérészelnek.

Edictum III.

A város czirkálóra támadók ellen.

Ha kiket pedig a város őrzői és kerülői közül, avagy másokat is a kiket a kapitány valami szükséges történhető s gonosz megelőző dolgoknak refrenálására exmittál, valamely vakmerő emberek akármi rendbéliék és állapotbéliék legyenek azok, reájok támadván a foglyokat kezekből elvennék, és megfogni nem engednék, sine respectu personarum azokat a kapitány büntethesse meg azon büntetéssel, a mit az elszabadított malefactor érdemlett volna.

Edictum IV.

Hogy az hirtelen való riadásra a közel lévők felkeljenek.

Ha éjszaka vagy nappal valamely utcán riadás esnék valamely malefactor miatt, kiki a maga javára nézve abban az utcában tartozzék felkelni seorsim et sigillatim sub poena flor. 12. és akármiféle ember legyen a malefactor, megfoghasák és a kapitányok kezekbe adják.

Edictum V.

Éjjeli fegyverrel való járás tilalmaztatik.

Takarodó harangozás után a kerülőkön és czirkálókön kívül senki fegyverrel ne járjon, hanem ha a főemberek közül

valaki barátjánál vagy jóakarójánál való mulatásban elkésik, vagy egyéb oly dologban, az olyan ember lámpásnál menjen házához, mert egyébiránt ha lámpás nélkül fegyverrel találta-tik éjszakán valaki, megfogattatik és virradtig kalodában tartatik.

Edictum VI.

A kolosvári embernek praesidiariusok közé állása megtiltatik.

Az nem régen megnemesedett kolosvári emberek közül senkinek a főkapitány meg ne engedje, hogy a fizetett praesidiumok közé irassák magokat, mivel hópénz nélkül is kötelesek a felülésre és közönséges szolgálatra.

Edictum VII.

A kolosvári törvényeknek processusa.

Hogyha a kolosvári nemeseknek a praesidiariusokkal valami casusból törvények támad, az olyan casusban a kapitány székin perelhessenek, nem másutt. A praesidiariusok is ha a kolosvári nemesekkel perelni akarnak, hasonlóképpen kapitány székin pereljenek. Hadi állapotból kijövő causakat is utrinque mind a kolosvári lakosok, mind a praesidiariusok azon kapitány székin decidáltathassanak: a kolosvári lakosok magok közt való akármí esendő dolgokból magok forumán perelhetnek egymással, a fogarasi arról írott deliberatio szerint, ne excedáljanak, kire is a kapitány vigyázással legyen, vármegye tisztí is azt kívánván. A compulsorium mandatummal való inquisitioval éljenek ott is ennekutánna, a nemes ország ususa szerint.

Edictum VIII.

Kapitány híre nélkül imide-amoda való járás megtiltatik.

Senki Kolosvárnak lakossi, és a praesidiariusok, egyéb oda confugiált nemesek, rendek közül is, semminémü color és praetextus alatt a városból kimenni, kereskedésre, vagy egyéb olyan okból, s a várostól messze távozni kapitány híre nélkül. s magát a közönséges szolgálattól elvonni ne mérészeljen. sub poena floren. 100.

E d i c t u m IX.

Az éjszakai conventiculumok és perlődések prohibeáltatnak.

A kolosváriak az éjszakai gyülekezeteket és conventiculumokat, perlődéseket ezután elhagyják, ne cselekedjék, mivel már Kolosvár véghelylyé tétetett, a régi végházakban pedig az ilyen dolgok tilalom alatt voltak, itt is megtilalmaztatik sub poena flor. hungaricalium 500. azon poena pedig exequáltassék azokon, kik fővebb inditói és cselekedői lennének ezen dolognak, a kapitány által irremissibiliter, etiam cum brachio, comperta rei veritate.

E d i c t u m X.

Az haza romlására való irogatás, izengetés és practicalásnak tilalma és büntetése.

Senki a főkapitány (ki egyszersmind főispány is) tiszti alatt valók közül idegen nemzeteknek, sőt másoknak is akár kiknek, a véghelynek Kolosvárnak, s ez hazának romlására, veszedelmére ne irogasson, izengessen és practicaljon. Valaki ebben megtapasztaltatik, a főkapitány de facto, comperta rei veritate, halállal büntethesse meg.

Ha ennekutánna is oly dolgok occurrálnának, melyekről ez fenn megirt edictumokban, vagy maga a főkapitány instructiójában emlékezet nincsen; a városnak és ez hazának is hasznára, javára nézendő utakat, módokat talál, authoritása szerént pro sua prudentia elkövessen.

C o n c l u s i o.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium regni Hungariae eidem annexarum ac incorporatarum, exaudita et admissa praescriptos universos et singulos articulos, nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento, vel variatione aliquali inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, et accepta habentes acceptavimus, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus. Offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis, et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios, quorum interest, seu intererit, observari faciemus. Imo accepta-

mus, approbamus, ratificamus et confirmamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum Albae Juliae, die 27. mensis Septembris, ultima videlicet congregationis nostrae, anno 1666.

(Eredeti nyomtatvány az Akadémia birtokában.)

XVII.

1666. decz. 5.

Meghívók a marosvásárhelyi országgyűlésre.

a)

A szobeniéknek adott meghívó.

Michael Apafi dei gratia princeps Transilvaniae, partium regni Hungariae dux et Siculorum comes etc.

Prudentes ac circumspecti, fideles nobis dilecti, salutem et gratiam nostram. Nem kételkedünk benne, Húségteknek is közönségesen ne volnának oly megbántódási, a melyekre nézve is szükségesképpen kelletnék ország közönséges gyűlésének celebráltatni. De mind ezek felett forogván két derék dolog fenn, az egyik úgymint istennek igaz ítéletiből e szegény hazára vettetett a fényes portára annuatim administrálandó terhes adónak felvetése és annak percipiálása. Melynek idején való beszolgáltatásában és avval a fényes porta kedve keresésében áll inkább isten után ez szegény hazának megmaradása és csendessége. Második ez hazának és annak végházainak oltalmazására rendeltetett praesidiariusoknak fizetések, tartások és jó karban való állíttatások. Melyekre és egyéb szükséges dolgokra nézve is igen szükségesnek itéltük ország közönséges gyűlését hirdetni Húségteknek. Hogy azért mentől hamarébb Húségtekkal együtt minden dolgokról consultálkodhassunk. annak celebrálására rendeltük ez jövő 1667 esztendőben januáriusnak 5-ik napját székelymarosvásárhelyi városunkban lenni. Az holott délután minden napon törvények is fognak folyni, az olyak tudniillik, a melyek ezelőtt is országgyűlése alatt szoktak volt agítáltatni. Ezt pedig azért akarók Húségteknek tempestive értésére adni, hogy kiki ahhoz alkalmaztathassa magát s meg ne fogatkozzék igazságában. Minekokáért Húségteknek kegyelmesen és serio parancsoljuk, hogy a megnevezett napra és helyre becsületes atyjokfiait küldeni el ne mulassa, hogy hazánk jóvára és megmaradására

egyező értelemmel concludálhassunk. Fogaras 5. Decembris 1666.

M. Apati m. p.

Hátlapján: Prudentibus ac circumspectis magistro civium regio ac sedis iudicibus, ceterisque juratis civibus civitatis et sedis Saxonicalis nostrae Szeben etc. Fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije a nagyszebeni levéltárban Nro. 1030.)

b)

Teleki Mihály meghívója.

Michael Apati *stb.*

Generose *stb.* Salutem *stb.*

Nem kételkedünk benne Kegyelmeteknek is közönségesen nem volnának oly megbántodási, melyekre nézve is szükségesképpen kellenék ország közönséges gyűlésének celebráltatni (*stb. mint az előbbeniben*) Minekokáért Kegyelmednek klmesen és serio parancsoljuk, az megnevezett napon és helyen jelen lenni el ne mulassa, hogy az megirt dolgokról hazánk jóvára s megmaradására egyező értelemmel hasznosan concludálhassunk. Secus *stb.* Datum in arce nostra Fogaras 5. December, a. 1666.

M. Apati.

Külczim: Genoroso Michaeli Teleki de Szék. *stb.*

(Eredetije a gr. Teleki család levéltárában Miss. 326. n.)

XVIII.

1666. decz. 26—27.

Információk a marosvásárhelyi gyűlés ügyében.

a)

1666. decz. 26.

Wesselényi Pál levele Telekihez.

Édes Teleki uram, isten Kegyelmednek az új esztendőnek minden részeit szerencsésé tegye szibül kívánom.

Gerenden létemben hallám, hogy most újobban az ország gyűlésének alkalmatosságáért Torda vármegyében is egy kurta gyűlés leszen, melyhez képest elhiszem, a törvényt a

Betlen urak kiviszik, mely ha úgy leszen, noha én mindenféle s Sárpataki uramnak is írtam, de inkább akarnám, ha úgy történék is. hogy a fejedelem ő nagysága mutatná olyan kegyelmességét, hogy ne venné most elő ő nagysága, minthogy Betlen János uram is azt mondá, szabados ő nagysága véle. Betlen János uramnak is írtam, Kegyelmednek azt is oda küldtettem. Csak tudnám mit, nem halasztanám az ő kegyelmének való adományt, kiről is mi legyen kérem bizodalmasan tudósítson; azonban a Szombatfalvi megfenyítéséről is. Én itt Gyaluban múltatom el az innepnek két utolsó napját, azután isten engedelmeből hazafelé sietek. Kérem Kegyelmedet édes Teleki uram, mint eddig ezután is mutassa Kegyelmed jó akarátját, a miből megtanáljak; én is a mig isten éltet sok szolgálatjáiért való meghálálásomat, ha isten éltet, bizony el nem felejttem. A fejedelem s Betlen János uram levelét ha szükség lesz, úgy adja meg Kegyelmed, álljon az Kegyelmed ítéletében. Én maradok míg isten éltet

Kegyelmednek jóakaró köteles szolgálja. Datum Gyaltú 26. Decembris, 1666.

Vesseleny Pál m. p.

Azonban édes Teleki uram úgy hallom, Szolnok vármegye meg akarja a fejedelem ő nagyságát találni, kevés jószágom mindennek való nem adózásáért. Kérem Kegyelmedet kérje a fejedelmet ő nagyságát, előtte kegyelmességét, melyet az ország, a fejedelem ő nagysága adott, meg ne vonja, melyet isten éltetvén megszolgállok Kegyelmednek.

Kérem pediglen Kegyelmedet, a fejedelemnek szóló levelemet, a Betlen János uramét megküldetni vagy megadni mentül hamarébb ne nehezteljen.

Kérem Kegyelmedet, gróf Tököly István uramnak hol létéről tudósítani ne nehezteljen.

Külczim: Tekintetes nemzetes Teleki Mihály uramnak bizodalmas jó akaró uramnak.

(Fredetije a gr. Teleki-ltárában. Miss. Nro. 8.)

b)

1666. decz. 27.

Rhéley Ferencz levele Telekihez.

Generose domine *stb.*

Servitiorum *stb.*

Az nemes Erdély országnak ad 5. Januarii Marosvásárhelyre promulgáltatott generális gyűlését értvén, ez alkalma-

tossággal akarám Kegyelmedet látogatnom ; adja isten levelém Kegyelmedet találhassa kedves jó egészségben. Azonban né-mely dolgaim végett Kegyelmednek szóval izentem Balásfi Zsigmond uram által és ha azonkívül más dolgaim occurral-nának, azokat is bízom ő kegyelmére. Kérem azon Kegyelme-det szeretettel a miben kívántatik hitelt adván szavainak mutassa jóakarátját. Kegyelmed énnekem parancsoljon szere-tettel igyekezem szolgálni Kegyelmednek. In reliquo generosam Dominationem Vestram bene valere cupio. Datum in Huszt die 27. Decembris 1666.

Generosae dominationis vestrae

affinis et servitor paratissimus

Comes Franciscus Rédei m. p.

Külczim : Generoso domino Michaeli Teleki de Szék stb.

(Eredetije a mvhelyi gróf Teleky-Itárban. Miss. Nro. 11.)

XIX.

1667. j a n. 26.

Rhédey Ferencz levele Telekihez, hogy Csernel Pál érdekében járjon közbe a fejedelemnél.

Generose domine stb.

Servitiorum stb.

Balásfi uram levelébül értem, hogy Kegyelmed ilyen megélemedett üdömré nézve öcsém Csernel Pál uram dolgában az méltóságos fejedelem ő kegyelme előtt jó akaratját mutatta, melyet Kegyelmednek meg igyekezem szolgálni. Kívánja az méltóságos fejedelem bemenetelit ő kegyelmének, hogy mind ő kegyelmének s mind az nemes országnak homagiumját prae-stalná, az unióra megeskünnék. Melyet ő kegyelme eddig is megcselekedett volna, hogy az méltóságos fejedelem udvar-lására, szolgálatjára bement volna, de igen súlyos nyavalyája gátolta meg. Kegyelmedet azért kérem szeretettel édes sógor uram, ha ő kegyelme az gyűlésre be nem érkezhetnék, ez rossz alkalmatlan üdömré nézve is, ne nehezteljen jó akaratját mutatni, és menteni az méltóságos fejedelem előtt, mivel ő kegyelme sem késik, hova hamarabb fogja maturálni bemenetelit ; ez mellett ez iránt való jó affectióját is ő kegyelméhez fentartani. Kegyelmed énnekem parancsoljon szeretettel igyekezem Ke-gyelmednek szolgálni. Az úristen sok esztendeig éltesse Ke-gyelmedet jó egészségben. In Huszt 26. Januarii 1667.

Generosae dominationis vestrae

affinis servire paratus

Comes Franciscus Rédei m. p.

Külszín: Generoso domino Michaeli Teleki de Szék, arcis et praesidii Kőváriensis supremo capitaneo domino affini mihi observandissimo.

(Eredetije a mvhelyi gróf Teleki-Itárban. Miss. Nro. 11.).

XX.

1667. jan. 2.

Theököly István és Zólyomy Miklós kiegyezése a vajda-hunyadi örökséget illetőleg.

Mi Kapi György, az méltóságos erdélyi fejedelem ő nagysága egyik belső tanácsa. Hunyad és Zaránd vármegyéknek főispánja, Keresdi Bethlen Gergely és Széki Teleki Mihály, a mi kegyelmes urunk ő nagysága kővári főkapitánya. Adjuk bizonyosságul mindeneknek, a kiknek illik, ez mi levelünknek rendiben, hogy ez jelen való 1667. esztendőben januariusnak második napján midőn volnánk Ebesfalván Küküllő vármegyében, a mi kegyelmes urunk ő nagysága erkélyes palotájában jövének mi előnkben. egy részről tekintetes és mélt. gróf Tökölyi István uram ő nsga, úgymint szerelmes gyermekinek, Imrének, Katának, Máriának, Évának természet és törvény szerint való tútora, más részről tekintetes és nsgos Préni Mária asszony, tekintetes és nsgos Zalai Barkóczi Sándor uram ő kglme szerelmes házastársa; mind két részről magokra vállalván mind-azoknak, kiket az ide alább megírt jószágok és dolgok akármi úton, módon illethetnének, terheket cum sufficiente et perpetua evictionis cautela, ilyen alkalomra és megmásolhatatlan végezésre menének, az minthogy örökösön most mielőttünk végezének és meg is alkuvának. Elsőben is azért Barkóczi Sándorné asszonyom ő kllme jelenté: mivelhogy Hunyad-vármegyében Vajda-Hunyad várához és ahhoz tartozó minden névvel nevezendő pertinentiákhoz, városokhoz, falukhoz és akár mely haszonvevő helyekhez vér szerint való atyafiával, bátyjával, tettes és nsgos Zólyomi Miklós urammal való végezése szerént. még quinta Aprilis anni immediate praeteriti 1666. kellett volna hozzá nyúlni és apprehendálni egyenlő osztály szerént. de abban sokképpen való akadályi miatt elő nem mehetett; az alatt interveniálván. megemlített gróf Tökölyi István uram ő nsga szerelmes gyermekinek azon ősi ágból vérség szerént a megírt Hunyad vára és minden ahhoz tartozó pertinentiáknak legitimum mandatum mellett való felosztása és processusa: senkitől azért nem kényszerítettvén Barkóczi Sándorné asszonyom ő kllme, szabad jó-

akarátja szerént megírt gróf uram ő nsga szerelmes gyermekeihez való igaz atyafiúi vérség és szeretettől viseltetvén, kötelezé arra magát, hogy mihelyt elsőbb alkalmatossággal Zólyomi uramtól apprehendálhatja Hunyad várában és ahoz tartozandó minden pertinentiákbéli igaz osztály szerént való részét contractusa szerént, azt immediate absque ullo iuridico processu kezében adja és bocsátja örökösön megemlített gróf uram ő nsga szerelmes gyermekinek és maradékjoknak. Ezeken kívül is az megemlített Vajda-Hunyad várához és ahoz való minden pertinentiákhoz, ha mi praesentiója akármi úton-módon jussa vagy immediata successiója lenne Barkócziné asszonyonak ő klmének Zólyomi Miklós uram, vagy ő klmé maradéki defectusán, azt is ugyan most mi előttünk adá és transferálá örökösön megírt gróf uram ő nsga szerelmes gyermekinek, semmi just magának sem penig maradékinek ezekben fenn nem hagyván, hanem csak az egy vérség szerint való successiót, mely a gróf uram ő nsga szerelmes gyermekei és azoknak maradéjkok defectusán legyen.

Megemlített gróf uram ő nsga is szerelmes gyermekilhez való ily atyafiságos affectióját és szeretetit látván, kötelezé arra magát, hogy valamihelyt Barkócziné asszonyom ő klmé Zólyomi urammal az maga Hunyad és ahoz tartozó pertinentiákbéli részét apprehendálhatja és per manus az ő nsga szerelmes gyermekei kezében adja, ő nsga is statim et de facto absque ullo iuridico processu kezében adja és bocsátja örökösön Illye várát, cum suis pertinentiis, mely is Hunyad vármegyében vagyon és Zaránd vármegyében lévő az egész csúcsi jószágot is minden hozzá tartozó pertinentiával, kivévén Kérges nevű falut Hunyad vármegyében és Illyén is négy halászsokat úgymint: Szócs Istvánt, Szócs Andrékát, Majlát Jánost és Grendán Jánost gyermekekkel, külső belső minden örökségekkel és maradéjkokkal; de kortsomát ott gróf uram ne árultathasson; item az mely becsületes szolgáltnak jámbor szolgálatjokért valami conferáltatott, az illyei és csúcsi jószágokban donációjoknak tenora szerént azoknál vagy maradékjoknál megmaradjanak. Viszont a mely ősi vetés mostan Illyéhez vagyon, annak harmadrészét reserválá gróf uram ő nsga szerelmes gyermeki részekre, úgy hogy az illyei jószág tartozzék felaratni, kalongyában osztassék el, és az gróf uram ő nsga részét is asztagban rakni és jó alkalmatossággal be is fedni tartozzék. Ezen kívül igéré arra magát gróf uram ő nsga is tehetsége szerént, miglen Zólyomi urammal az hunyadi jószág felett való controversiája Barkócziné asszonyonak végben mégyen, minden assistentiával lészen az asszony ő klmé mellett és csak prosequálja törvénynyel causáját, fárattságát.

költségét nem szánja. Mindezek felett ha mi jussa és successiója lenne vagy lehetne Barkócziné asszonyomnak az hunyadi jószágban Zólyomi uram vagy maradéki defectusán, azokért négy ezer magyar forintokat tartozzék adni gróf uram ő nsga Barkócziné asszonyomnak ez jelenvaló jobb 1667. esztendőben esendő pünkösöd napjára, mely pénzen szabados dispositója lehessen Barkócziné asszonyomnak ő klmének; gróf uram ő nsga is szerelmes gyermeki részekre, az megírt illyei és csúcsi jószágban reciproce a mutua successiót fenn hagyja Barkócziné asszonyom defectusán. Melynek nagyobb bizonyosságára és megváltóztatlan erősségére adtuk ez mi kezünk írásával és pecsétünkkel megerősített levelünket fide nostra mediante. Datum in castro Ebesfalva, die 2. mensis Januarii, anno millesimo sexcentesimo sexagesimo septimo. Comes Stephanus Theökeölyi mpr., Perényi Mária mpr.

Coram me Georgio Kapi et Gregorio Bethlen mpr.,
Michaele Teleki mpr.

(A gyulafehérvári káptalan 1769-iki átíratá Orsz. lev. N. R. A.
fasc. Nro. 68. A. 86. és 87. sz. levelekben.)

XXI.

1667. febr. 4.

Erdély sérelmei orvoslására vonatkozó tárgyalások.

a)

A nádor levele Bánfíhoz.

Spectabilis ac mgnifice frater observandissime.

Kolosvárról ez elmúlt 1666. esztendőbeli decz. havának 16. napján költ Kglmed becsületes levelét vettem. Hogy az én emlékezetem nincs elfelejtve Kglmednél, hanem levele által látogat, s egyszersmind az odavaló állapotokról tudósít igen megszolgálom Kgnék. Az Kgtek csendességben s békeségben való létét igen kedvesen értem, noha bizony itt főképen pediglen heljebb Bécs táján sűrűn kezdik hirdetni Kglmetek kijövetelit, melyre nézve sibbongásban vadnak némelyek s noha bizony félfő netalántán ily nyelvvel vitézkedők költettek hírekre nézve valami defensát ne külgyenek nyakunkban, gondolám mindazáltal értvén Kglmetek csendességben létét ily éretlen hírek megszűnésével magunk is megmenekedünk defensa miatt való galibás alkalmatlanságtól.

Azonban mivel ez mostani febr. havának 28. napján ő flge az mi kglmes urunk annuentiájából s kglmes intimatiójából publicált appellatiók revisióján itt Besztercze-Bányán

nagy concursus leszen sok becsületes főtörvénytudó rendek s nagy urak jelenlétében, igen jóvállanám s tanácsosnak is tartanám, ha mlgos erdélyi fejedelem cum sufficienti instructione arra való követjét deputálván küldené ide, láthatnánk s végezhetnénk miformán s micsoda inferált károkról mlgs erdélyi fejedelem Kökényesdi s más marhahajtók ellen tett panaszának, tekintetes nemes Erdélyországa contentumával, cum reali et effectiva satisfactione köllenék eleget tennünk.

Hogy peniglen Kglmed ezen igaz atyafiságos correspondentiát tovább is continuálni s az oda való dolgokról írása által engem tudósítani ezután is ne nehezteljen Kdet nagy szeretettel kérem; hiszem nem lehet oly titkos correspondentiánk hogy gróf Csáky István urammal ő kglmével ne közölhetnénk: Kglmed bár sub volanti csak ő kglme kezéhez dirigálja leveleit, ő kglme kezemhez szolgáltatja. Ezekután *stb.* Datum Novisolii die 4. Febr. Ao. 1667.

Spect. ac magicae Dom. Vrae

frater ad serviendum paratissimus

Franc. Vesselényi m. p.

Külczim: Spect. ac magco dno Dyonisio Bánffy, comitatus de Doboka supr. comiti ill. dom. regni Trannia principis cons. nec non arcis Szamosujvár, suppr. capitaneo etc. Dno fratri observ.

(Ered. gr. Teleki-levéltár. Miss. 179.)

b)

1667. febr. 4.

Apaí levele a nádorhoz.

Méltóságas palatinus.

Kedves urambátyám.

Mostani országos gyűlésünkben találaltatám meg né-mely böcsületes híveimtől, hogy az kállai és több végbeli vitézek is erdélyi birodalmomhoz tartozó Bihar vármegyebéli falukat, császár urunktól ő fölségétől is impetrálván, némelyek elfoglalnák hatalmasul: elébbi possessoroknak károkkal és ez hazának is praedudiciumával. Holott erről is Bánffy Diénes uram által többi között requirálván ő felségét, kegyelmesen resolvált: hogy az addig elfoglaltattaknak restitutiója s azután valóknak arceálása felől parancsol; de azzal ugyan nem gondolnak. Annak felette a debreczenieket és több Bihar vármegyebeli hódolt embereket is, Kállóban erőltetnek törvényre felmenni, s ha nem mennek károsítják. Rákoczi Ferencz

uram is Székelyhídi jószágomra ecsedi katonáit reá küldvén. egy néhány jobbhágyimát, kik harmincz, negyven esztendőtl. fogva ott laktak, olyan praetextussal hogy ecsedi jószágbeliek löttek volna valaha (melyet a szegény emberek tagadnak)-hatot vagy hetet felkötöztette és minden javokkal elvitette: melyek mind az igazságnak és jó szomszédságnak ellene vadnak. Azonban jó emlékezetiben lehet az is Kegyelmednek az feljebb való esztendőben, mind írásommal s mind böcsületes fő ember szolgám által requiráltatván Kőkényesdi Sigmondnak ¹⁾ több kőborlókkal együtt birodalmomban tött feles kártételiről. és azoknak restitutiójáról kedves ígéreti mellett, kívánta azon elkőborlott marháknak számok felől hiteles tudositatását, melyet connumeráltatván arról való igaz relatoriákat és írásokat Kegyelmednek kezéhez küldöttük: kikkől az dolgot világosnak s híveinknek igen nagy károsnak lenni, bölcsen általláthatja. Kegyelmedet azért kérem. mint kedves uram bátyámat, hogy effélékből valami egyéb alkalmatlanság ne jőjjön ki, méltóságos authoritása szerént, méltóztassék mind ezen dolgokat magamnak és híveimnek contentatiójával meg orvosolni. Melyet kegyelmednek minden alkalmatossággal igyekezem megkölcsonözni: maradván kegyelmednek

Marusvásárhelyt 4. Februarii A. 1667.

igaz atyafia
öccse
Apati Mihály.

Külczim: Méltóságos magyar országi palatinus uramnak ő kegyelmének, nékem kedves uramnak bátyámnak adassék.

(Eredetije orsz. levéltár újabb lymbus, kis gyűrű pecséttel, levágvá egy része a második lapnak.)

XXII.

1667. jan. 5—febr. 4.

A marosvásárhelyi törvények.

Nos Michael Apati dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Sicularum comes, etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis: quod spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium Hun-

¹⁾ V. ö. Bethlen János I. 282. s az a) alatti levelet.

gariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis ad diem 5. mensis Januarii anni domini 1667. in civitatem Marosvásárhely ex edicto nostro celebratis, congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eodem conventu communibus eorundem votis et suffragiis parique et unanimi consensu conclusos. Supplices nobis humilime, ut nos omnes et singulos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, et accepta habentes, nostrumque consensum illis praebentes, autoritate nostra principali acceptare, approbare, ratificare et confirmare, atque tam nos ipsi observare, quam per alios omnes, quorum interest, observari facere dignemur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni Transylvaniae, partiumque regni Hungariae eidem annexarum, in generali eorum congregatione, ad diem quintum mensis Januarii, anni millesimi sexcentissimi sexagesimi septimi. in civitatem Marosvásárhely indicta et celebrata conclusi.

Articulus I.

A nyom követéséről írott articulus indifferenter minden helyekre, mind Tövisen, Vajasdon és Nagy-Enyeden lakókra is extendáltatik.¹⁾

Mivel némely helyeken, úgymint Tövis, Vajasd s Nagy-Enyed, s több helyek is a nyom követésről írt articulusokkal nem gondolnak, szegénységinknek nyilván való károkkal a lopott marhának nyomát fel nem akarván venni, gondolván azt hogy azon articulusink reájok nem extendálódnának. Azért hogy ezután indifferenter mind azokra, mind pedig egyéb helyeken valókra is ez országban extendáljon, s élhesenek is mindenütt azon articulusokkal, a Nagyságod kegyelmes annuentiájából közönségesen végeztük.

Articulus II.

Az ellopott marha húsának megtalálásában való observatio.

Kegyelmes urunk, lévén controversia ebben is, hogy ha valamely ellopott marhának az húsára valamely falú határán találunk, kiken kellessék azon ellopott marhának árát keresni;

¹⁾ A nyomtatott példányban az articulus előtt.

homályos dolog: végeztük azért Nagyságod kegyelmes javalásából, hogy valahol, avagy valamely határon aféle lopott marhának húsa megtaláltatik, azon faluban lakó oláhok. (mivel közülök árad inkább a latorság és lopás), tartozzanak a magok határán megnyúzott marhának az áráról a károst contentálni.

Articulus III.

A fejérvári vásárt impediáló falubéli vásárok tolláltatása.

Kegyelmes urunk, fejérvári nemes atyánkfiai mellett való instantiánkra hogy Nagyságod kegyelmesen resolvált, úgy hogy az ott esendő vásárokat impediáló falubéli vásárok (a minémű az igeni is) tolláltassanak, Nagyságodnak alázatosan meg szolgáljuk. Végeztük azért mi is ex communi suffragio eféle vásárok penitus tolláltassanak, és indifferenter elromoljanak.

Articulus IV.

Várad felé való utaknak megtiltása, egynehány bizonyos úton kívül.

Kegyelmes urunk, Várad felé való sok rendbéli utakat, és ösvényeket, Nagyságod kegyelmes annuentiájából interdicalunk, az hódoltság alatt lévőknek megzabolázására, és gonosz cselekedetektől való megszünésekre elégségesnek ismervén a Kőrös útját, mellette a gyalogösvényt, Király útját, Zilah és Bagos felé, Hadmező és a karikai utakat, mely úton kívül senki is sub poena articulari ne járjon, egész országuól végeztük.

Articulus V.

Máramarosban feltartandó elloptott marhának eligazítása.

Mivel kegyelmes urunk szegénységeink sok károkat vallnak a máramarosi atyánkfiai miatt odalopott marhájoknak recuperálására való fáradozásokból; Nagyságod kegyelmesen resolvált, hogy éljenek ezután az ország törvényével ők is, szegénységinket imide-amoda való halogatással igazságokban meg ne gátolják, kik ellen ha exorbitálnának, bizonyos poenán maradjanak érette: végeztük azért egész országguól, hogy ennekutánna ő kegyelmek mindenekben szabják az ország constitútióhoz magokat; senkit is szegénységink közül igazságos dolgában, kárának keresésében meg ne gátoljanak, meg ne verjenek, fogjanak törvény útja kívül. sub poena floren. 200 ezt pedig értjük reciproce.

Articulus VI.

A désiek ezután regúlissal ne hivassanak.

Dési atyánkfiai mellett való instantiánkra Nagyságod kegyelmes resolútiója ez, hogy ezután privátim gyűlésekre regúlissal ne hivatassanak, gratuitus labortól is immunisok legyenek: alázatosan megszolgáljuk Nagyságodnak; végeztük mi is egész országúl, hogy ezután a vármegyével azon dologból is mindenkor egyetértsenek, nemes emberek lévén ő kegyelmek is.

Articulus VII.

Az innepeknek megrontói ellen való articulus.

Kegyelmes urunk, az innep szenteléséről bőséges rendelési lévén ez országnak, de mégis ex superabundanti végeztük egész országúl, hogy ennekutána kiváltképen a három sátoros innepeken, és vasárnapokon mindenféle rendek dologtevéstül megszűnjenek minden helyeken, mely ellen ha valaki comperiáltatik cselekedni eo facto officiales ejusdem loci flor. 6 exequáljanak rajta irremissibiliter.

Articulus VIII.

A vármegyéken a nemességnek az aknákról ulandó sáoknak modalitása.

Hogy Nagyságod kegyelmes urunk resolvált arra, hogy a vármegyéken lévő nemességnek, azon vármegyebéli sóaknákról házak szükségére elegendő só adassék iniuria nélkül, a régi usus szerint, letévén a 12 pénzt a sóvágóknak; a kamara ispánok hogyha többet extorqueálnának a megírt taxán feljúl rajtunk vagy emberinken, a director procedáljon az olyan kamora ispánok ellen az articulus szerint: Nagyságodnak mint kegyelmes urunknak alázatosan megszolgáljuk, mi is egész országúl végeztük.

Articulus IX.

Doboka vármegyebéliek kezes állítás nélkül perelhessenek Szék városa incolaival.

Doboka vármegyebéli atyánkfiai kívánságokra, hogy Nagyságod kegyelmesen megengedte azt, hogy ezután kezes állítás nélkül perelhessenek, egyszersmind nemesi szabadságok

lekötése nélkül is Szék városa incolaival, ha pedig a pert appellálni akarják, nem a kamora házhoz, hanem táblára appellálhassák: alázatosan megszolgáljuk Nagyságodnak mint kegyelmes urunknak; mi is végeztük három nemzetül, hogy ez után szabadosan kezes adás nélkül és nemesi szabadságoknak lekötése nélkül perelhessenek azon vármegyebéli atyánkfiai megírt Szék városa lakósival, kik is ha pereket appellálni akarják, appellálják táblára, és nem a kamora házhoz a régi szokás szerint.

Articulus X.

Az approbata constitutióban, és decretum continentiiában való megtartatás.

Hogy Nagyságod alázatos instantiánkat kegyelmes szemei eleiben vette, Nagyságod kegyelmesen compromittálja magát arra, hogy valamely részét a nemes ország per contrarias constitutiones az approbata constitutiónak és decretumnak nem abrogálta, azokban mind Nagyságod megtart, s mind másokkal megtartat: alázatosan megszolgáljuk Nagyságodnak mint kegyelmes urunknak.

Articulus XI.

Enyeden lakó atyánkfiai, kiknek restantia adó vagyon házokon, tartozzanak restantiájokat beszolgáltatni a collegiumhoz.

Kegyelmes urunk Enyeden lakó atyánkfiai mellett való instantiánkra kegyelmes tekinteti lévén Nagyságodnak így resolvált, hogy némely atyjokfiain, kiknek házokon a régi adónak nagy része fenn vagyon, s máig is nem akarnák azon restantiát beszolgáltatni, az ilyeneknek adósságok és restantiájok, megbizonyosodván annak mennyisége is, a fejérvármegyei tisztek vegyék executióban: végeztük mi is kegyelmes urunk Nagyságod kegyelmes annuentiájából, hogy a miképpen ennekelőtte való becsületes ahhoz értő delegata personák, az Enyed városa lakósi, és a nemesség közt való controversiát complanálván, kinek-kinek házára mennyi condecens annualis adót limitáltak volt, ha mely része még restantiában vagyon azon adónak, azt rectificálván (mivel collegiumhoz rendeltetett volt) tartozzanak azon tisztek beszolgáltatni ugyanoda.

Articulus XII.

A vármegyéken a szászság közt az örökségek elidegenítéséről való privilegiumoknak producálása parancsoltatik.

Kegyelmes urunk a vármegyéken a szászság közt, úgymint Fejérvármegyében Vessződön, Martonfalván, Küküllő

vármegyében, Szépmezőn, Bolkácson, Sitvén. a nemes emberek részin, Kolosvármegyében Báthoson, lévén ilyen difficultás, és usus, a mely eddig megtartatott. hogy ha mely földesúr jobbágya meghalánd, annak háza után járandó minden haszon vévő helyek, némelyek közt házok és örökségek is más idege-
nekre devalválódnak, a földesúrnak nagy praejudiciumjára (holott árendával váltja meg a dézmát) praetendálván, és állítván a szász natióon lévő atyánkfiai azt, hogy privilegiumok extál az ilyen faluknak arról, Nagyságod bölcs tanácsival resolválta magát arra, hogy a közelbik következendő ország gyűlésére producálják erről való privilegiumokat, alázatosan megszolgáljuk Nagyságodnak mint kegyelmes urunknak; mi is közönségesen végeztük, kik is ha nem producálhatnának, a földesurak éljenek authoritásokkal.

Articulus XIII.

A Kolosváratt házat bíró atyánkfianak ugyan kolosváriakkal ott lévő házok után való restantia adónak eligazítására delegáltak bizonyos personák suo tempore.

Mivel Kolosváratt házat bíró nemes atyánkfianak controversiájok volt a kolosváriakkal, azon atyánkfianak Kolosvárban lévő házokra rakodott adónak eligazítása felől, melynek complanálására hogy kolosvármegyebéli főispán atyánkfiai post expirationem praesentis diaetae rendeljenek egy bizonyos napot, s ahhoz értő delegata becsületes personákat is, olyanokat a kiknek residentiájok ott nincsen, és akkor azon adóról való controversia vétessék igazításban végképpen, Nagyságod s bölcs tanácsi végzése szerént, mi is közönségesen annuálunk.

Articulus XIV.

A Zarándvármegyében levő német praesidium élésének elrendelésére bizonyos personák választatnak.

Kegyelmes urunk Nagyságod kegyelmes annuentiájából értjük, bölcs tanácsival együtt, hogy Zarándvármegyében lévő német praesidiumnak való élések elrendelésére és igazítására Naláczí István hopmester, és Hedri Benedek atyánkfiai denomináltattak: mi is közönségesen javalljuk, kik mellé az ott való tisztek is adhibeáltassanak.

Articulus XV.

Az elmúlt veszedelmes időkben damnificatus atyánkfiairól.

Kegyelmes urunk az elmúlt időkben, de kiváltképen Ali pasa ittjárásakor, némely atyánkfiai minden javokból

exhauriáltattak az akkori nagy adónak megfizetéséért, de mindeddig is nem contentáltattanak; azért a kik másoktól való kényszerítésekből nyúltanak bizonyos atyánkfiainak javokhoz, azok refundálni a damnificatusoknak ne tartozzanak; ha kik pedig az elvitt jókban valamit magoknak reserváltak, vagy simpliciter magoktól nyúltanak aféle jókhoz, comperta rei veritate, magok és maradékjok, vagy a kikre azoknak javok devolváltattanak, fizessék meg; ha kik pedig fizetni nem akarnak, a tiszték sub amissione honoris tartozzanak mox et de facto javokból és jószágokból contentáltatni; a damnificatusok pedig hogy quietantiájokat, a közelebb következő országgyűlésére (isten azt adván érni) producálják, és akkor számot vetvén ő kegyelmekkel, contentáltatásokról való modalitást keressen az ország, Nagyságod kegyelmes tetszése accedálvau végeztük.

Articulus XVI.

A nagy-enyedieknek egymással való controversiájoknak kiváltképpen a restantia adónak mivoltáról.

Kegyelmes urunk, nagy-enyedi bizonyos atyánkfiai jelentvén, hogy közzülők a nem régen nemesedett ott lakosok a közönséges jóból ki akarják vonni magokat, a kik ott házakat birnak, azon határon szőlőket mívelnek, piaczával, határával és minden haszon vévő helyeivel szabadosan akarnak élni, és sem a városok hadnagyától nem akarnak függeni, hanem minden közönséges jóban reluctálni látszatnak, sőt házukon bizonyos számú adó maradván restantiában, mely a collegium fizetése közé való volna, mindeddig is nem akarván megadni, holott boldog emlékezetű Rákóczi György fejedelem idejében böcsületes ahoz értő ország commissáriusi által finaliter dirimáltatott volt az akkori enyedi atyánkfiai és ott lakos nemes atyánkfiai közt való controversia, és a mely házoknak exemptiója nem stált, ugyanazon commissáriusok annualis condencens taxát limitáltak volt házokra, és sokakon máig is restantiában vagyon az aféle adó, a collegiumnak nyilvánvaló kárára; Nagyságod alázatos instantiánkra kegyelmesen így resolvált, hogy a mely adó a meg-nemesedésig reájok rakodott, és házokon maradott, azon adósságot adják meg, és a collegiumhoz szolgáltatassék bé, s azután értsenek mindenekben a várossal egyet, mi is közönségesen egész országul végeztük.

Articulus XVII.

A rikai, és Barczaságon való vámos hídak állapotjáról való articulus.

Végeztük kegyelmes urunk, a Nagyságod kegyelmes tetszése is accedálván, hogy a mely útakról, hídakról a Rikában és Barczaságon vámot szoktanak exigálni a possessorok, azokra illendő gondviselés légyen, egyébaránt ha tovább is panasz léssen azon útaknak, hídaknak rossz voltárúl, a mint eddig, vámadással senki ne tartozzék, sőt amittálni is fogják.

Articulus XVIII.

Vásárnapokon mindenféle rendek külső-belső emberek minden városokon szabadosan adhassanak-vehessenek.

Kegyelmes urunk a Nagyságod kegyelmes annuentiájából végeztük, hogy sokadalom és vásárnapokon, s egyéb napokon is a városi rend a szabados adástúl-vevéstül senkit is ne prohibeáljon, sőt ezután oly gondviselések légyen a városi tiszteteknek, hogy senki is ne injuriáltassék efféle dolgok miatt, a mennyiben a városok privilegiuminak ezen articulusunk nem praeiudicál.

Articulus XIX.

A mely jobbágy felkérésnek idején tagadást tenne földesurárúl, azoknak felkéréseknek idején való megkezesítéseknek modalitása.

Lévén kegyelmes urunk ilyen megháborodásunk is, hogy jobbágyunk sok helyekről elszökvén, némelyik szabad helyekre szálván, némelyek pedig közülök szegíny nemes asszonyokat elvévén, mikor fel akarná a dominus terrestris kéretni, felkelvén más pártra mégyen: azért concludáltuk kegyelmes urunk, a Nagyságod kegyelmessége is accedálván, hogy ha a felkérésnek idején tagadást tenne az ilyen személy jobbágysága felől a dominus terrestris ellen, elsőbben azon helybéli tisztetek előtt vettessék kezesség alá, annakutána a kezesség alatt lévén a felkért személy, servatis de jure servandis, procedáljon elene a dominus praetendens.

Articulus XX.

A csiki hámorhoz való székely atyafiai állapotja.

Kegyelmes urunk a Nagyságod kegyelmes consensusából végeztük communi voto, hogy a mely székely atyánkfiai

Csikban eddig szabadosan fát vágattathattanak a hámorhoz. ennekutána is azon szabadságban tartassanak meg úgy mint ennekelőtte, szokott fizetések megjárnán.

Articulus XXI.

A fiscalis reversalisos exorbitáló viczedézmások ellen való articulus.

Kegyelmes urunk a fiscalis reservalisios számadó viczedézmásoknak sok excessusokat értvén az universitas részéről jelenlévő atyánkfiaitúl, végeztük a Nagyságod kegyelmes consensusa is accedálván, hogy a fiscus számára való dézmának kivételiben ilyen mód observáltassék: hogy pincze járáskor a vicze-dézmás azon helynek praedicátorával és esküdtivel együtt, igazságosan mérjék meg istáppal a mely hordókat meg kell mérni, a szerint vétessék ki a dézma, hasonlóképpen a mely hordóban a fiscus dézmáját töltik, az is méressék meg akkor, mely végbe menvén a dézmás azután oly gondot viseljen reá, hogy ha kevesebbnek találtatik a fiscus bora, az legyen a dézmás kára; a mig bizonyos helyre vitetik a dézma-bor, annak megindításáig ha valami hiba esik a borokban, azok fizessék meg, a kiknek gondviselésekre bizattattak volt; annak vitelekor, vagy elszállításakor a vicze-dézmás, és bizonyos esküdték legyenek a borok mellett, kiket ha megkeresztelnek, vagy egyébiránt is megisznak benne, a dézmás az esküdtékkel együtt fizesse meg. A gabona és minden leguminák dolgában is hasonló rendtartás legyen. A hordókat, egyéb edényeket is annak idejében tartozzanak visszaadni fogatkozás nélkül. A mely abusus volt eddig a magok és lovok prébendájoknak extorqueálásában penitus tolláltassék. hanem a mely faluba mégyen a fiscus szolgálatjában fáradozván, abban a faluban rendeltessék bizonyos prébenda magoknak és lovoknak, kit jó lelkiismerettel intézzenek meg fő-dézmás, vagy fő- és vicze-arendátor atyánkfiai; a mint eddig magok számára az regius funduson, vagy territoriumon gabonát szoktak vettetni, azt is penitus tolláljuk; efelett a szegénység jó idején elvégezvén gabonájoknak felaratását, hogy ha kedveket nem keresik a vicze-dézmásoknak, egynehány hetekig halasztják a dézmálást, a szegénységnek mind pedig a fiscusnak nyilvánvaló károkra, azért a feljebb specificált tisztek becsületekre legyenek kötelesek reájok való vigyázásra, és ha kik ilyen vicze-dézmásoknak comperiáltatnak lenni, azon tisztektől priváltassanak. afelett érdemek szerint serio meg is büntettessenek. Nyilvánvaló kárunkat látván kegyelmes urunk a vékának és ejtelnek nem egyenlő voltok miatt, kiből is nagy

confusio vagy on mindenütt az országban. Azért Nagyságod kegyelmessége is accedálván concludáltuk, hogy mindenütt ez országban méressék az ejtel és véka a kolosvári ejtelhez és vékához, hogy eziránt való confusio ez országban mindenütt tolláltassék. Melyre a tisztek mindenütt szorgalmasan reá vigyázzanak, sub poena articulari. Ide nem értvén Máramarost.

Articulus XXII.

A miképen az universitaton, úgy a vármegyében is mindenféle perceptoroktól szám vétessék etc.

Valamiképen a szász natióon lévő atyánkfiai annuatim derekas számadással tartoznak az adónak exigálásáról és administrálásáról, úgy a vármegyéken és egyéb helyeken is mindenféle perceptorok számadással tartozzanak.

Articulus XXIII.

Ugyan a vicze-dézmásokról való articulus.

A miképen eddig cselekedtenek a vicze-dézmások a regius funduson lakó szegénységnek pénzeket kiadó creditorokkal. kiket tudniillik a vicze-dézmások szokatlan honorariumra és exactiora cogálni szoktanak, melyet ha tőlök denegálnak a creditor gyakorta kárt vall a vicze-dézmásoknak ez iránt való akadályoztatások miatt, mely usus kegyelmes urunk Nagyságod kegyelmes consensusa is accedálván, a modo deinceps hogy tollaltassék in perpetuum végeztük közönségesen: ki ellen ha ezután attentálnának a vicze-dézmások cselekedni, a szász natióon lévő gondviselők a fő- és vicze-árendatorokat tudósítván erősen büntettesenek meg tőlök sub amissione honorum et officiorum suorum.

Articulus XXIV.

Az arestumnak és potentiának declaratiója, és vakmerő adósok prosequálásának módja.

Kegyelmes urunk, mivel az arestumnak alkalmosságával sokan ez hazában megkárosítottak, nagy confusio lévén az arestumnak és potentiának dolgából közöttünk; hogy azért mindenek közt meg légyen világosítva az arestum s a. potentia, Nagyságod kegyelmessége is accedálván, declarálni szükségesnek ítültük: a potentia azért az, midőn valaki sem bírákat, sem egyéb tiszteket nem requirál valamely embernek megfogása, avagy valami marhájának vagy javainak elvétele.

felől, hanem maga tulajdon erejével (authoritásával) megfog valakit, vagy javait elvész, és foglalja, az ilyen nem arestum. Ellenben az arestum az, midőn valaki valamely városnak avagy falunak és helynek tiszteit requirálván valakit személyében avagy javaiban megtartat, melyből is sok alkalmatlanság szokott kijőni, az arestáltató vagy arestáló, és az arestáltatott személyek közt, kiből is gyakorta búsulások, sőt károk is következtenek mindenik félre, mely is hogy ezután aboleáltassék. az arestálás dolgában ilyen mód observáltassék, úgymint: nemes embert non nisi in flagranti crimine tartoztassanak meg akárki instantiájára is, a kinek nemessége bizonyosan constál a tisztek előtt a decretum szerént; hogy ha pediglen oly igen isméretlen személy volna, kinek nemessége senki előtt is bizonyosan nem constálna, annak megfogásában a mi törvénytelenység esik, annak büntetése szálljon az arestáltatóra, az ide alább megírt mód szerint. Paraszt embert gyanúra is szabad megfogatni az elébbeni articulusok szerint, hogyha pedig valaki nem gyanúra, hanem másképen tartoztatna meg valamely paraszt embert a tisztek ereje által, a törvény szerint napfényre jőne az arestáltatott személynek igazsága, nem a bíró, a ki más kényszerítéséből tartoztatta meg, hanem az arestáltató személy convincáltassék minden poenán, valamit az ideig az arestálón kereshetett volna a megbántódott fél. Hasonló processus observáltassék annak a nemes embernek arestálásában is, a ki teljességgel isméretlen lévén valamely helyben, úgy találna esni arestum alá, nem tudván senki az ott valók közül nemességét. Az is megeshetnék, hogy valamely értetlen ember arestáltatván valakit, annakutána odahagyná perit, s amaz arestáltatott személy méltatlan szenvedne a megfogatatott miatt; azért az ilyen casusban szintén úgy poenákat felelhessen hozzá az arestáltatott személy, s a törvénytévők is itiljék meg, mint ha jelen volna az az arestáltató ember, adjon sententiát is ki az arestáltatott embernek a törvénytévő, melylyel valahol találtathatik az ki őtet arestálta volt, annak a helynek tisztei tartozzanak executiót tenni a sententiának continentiája szerint. Vadnak efelett sok csalárd adósok is, kiket ha a creditor megperel, és ha megnyér is, de a sententiával executiót ellene avagy nem tehetnek, vagy tenni nem akarnak némelyek, azért végeztük hogy valakik törvénytelen convincálják az adósokat, arról költ sententiával tehessenek executót rajta, úgymint a convinctuson valahol találtatik. Mind e feljebb megírt casusokban pedig teljességgel abscondáltassanak a remediumok. Lévéen ez a szokás is a regius funduson lévő városokon és falukon, hogy némelyek megfogatván valamely embereket törvényre reá nem mennek, és így a fogoly

sok időkig a fogságban nyomorog, sőt meg is hal a fogságban; végeztük annak okaért Nagyságod kegyelmes tetszéséből, hogy ha kik foglyokat tartatnak meg, ad quindenam menjenek reá, ha elébb nem is, egyébiránt bocsáttassék el a fogoly, hogyha pedig maga a ki megfogatta, az reá nem érkezhetnék, mindazonáltal levele által tudósítaná, vagy egyébaránt is a tiszteket annak módja szerint arrúl, hogy továbbra is tartsák meg a fogolyt újobban, mivel reá akar menni, in tali casu post quindenam, nyolczad napig újobban tartsa meg a tiszt, de akkor oztán végképen igazodjék el dolga, tovább semmiképen ne tartassék, hanem vagy convincáltassék, vagy elbocsáttassék.

Articulus XXV.

Hedri Benedek atyánkfia incorporáltatása.

Sirokai Hedri Benedek atyánkfia jelentvén, hogy Beszterczén in anno 1659. a regnicolák közé incorporáltatta volt magát, az unióra is ugyanakkor megesküdvén, de még eddig articulusban nem iratott volt: mostan azért Nagyságod kegyelmessége is ez iránt accedálván, hogy mindenekeelőtt constáljon incorporáltatása, ez articulusba béirtuk, és mint más hazafiait azon Hedri Benedek atyánkfiát is incorporatus haza tagjának ismérjük és tartsuk.

Articulus XXVI.

Gesesi¹⁾ Nagy Tamás atyánkfiának Ulatháza és Nyirmező faluinak remittálása.

Kegyelmes urunk, ifjabbik idvezült Rákóczi György fejedelem idejében, mikor tudni illik a fiscalis jószágok connumeráltattak volna, nemzetes Gesesi Nagy Tamás atyánkfia supplicatiójában jelentvén, hogy két faluját Fejérvármegyében, úgymint Ulatházát és Nyirmezőt akkor fiscalisoknak connumerálták volna, fenhagyván azért ezt a remediumot, hogy ha kik igazságokban akkor megfogyatkoztanak volna, novum cum gratia mellett recuperálásában procedálhantanak; melyet is megírt atyánkfia elkövetvén, azon falukat a fiscalitate felszabadított, melyekről újabb donatiót is iratott volt, a mint hittel declarálja supplicatiójában: azonban a lengyelországi siralmas hadi expeditio interveniálván, maga is pogány rabságába esvén, oda sok esztendőt töltött, ez házára is azalatt sok veszedelmes állapotok következtenek, melyben egyéb javaival levelei is elvesztenek; méltó tekintetünk lévén

¹⁾ Oldalt egykorú írással n. b. Borsai.

azért ez iránt való megtalálására, a Nagyságod kegyelmes consensusa is accedálván azon specificált két falut a fiscalitate in perpetuum felszabadítjuk a feljebb megírt ratióokra nézve vigore praesentis articuli.

Articulus XXVII.

A mely donatáriusok fiscalis jószágokat birván, magok földökre költöztetik által azon fiscalis jószágokból a jobbágyokat, azok ellen való processus.

Kegyelmes urunk, lévén panasz némely donatárius atyánkfiaira azért, hogy fiscalis jószágokat donációval apprehendálván a fiscusnak nyilván való kárára, eféle jószágokból bizonyos számú jobbágyokat magok földökre szállítanak és örökösön telepítenek. Végeztük azért Nagyságod kegyelmes annuentiájából, hogy valakik eféléknek comperiáltatnak lenni. és ha kik a fiscalis jószágokból jobbágyokat, vagy egész falukat hoztanak és költöztetnek el ab anno 1657. a következő közelbik pünkösd napjára minden javokkal reducálni tartozzanak, kit ha nem cselekednének, vagy nem akarnának, a fiscalis tisztek requirálván a vármegye tiszteit, a hol tudniillik az elhozott jobbágyok találatnak, mox et de facto exclusis omnibus iuridicis remediis, comperta tamen rei veritate, az articularis poenát, úgy mint flor. 200, exequálják az olyan vakmerőkön, toties, quoties.

Articulus XXVIII.

A dési és váradgyai hídokról való articulus.

Kegyelmes urunk a dési hídnak elkészítése eddig is igen szükséges lett volna, végeztük azért közönségesen Nagyságod kegyelmes tetszése is accedálván, hogy a kik éppítették ennek-előtte, ezután is azok éppítsék, melyben is a kamara ispán szorgalmatoskodjék, requirálván annak idejében a vármegyét, ő kegyelmek is magok hasznokért legyenek segítséggel; de míg az lenne a kamara ispán csináltasson egy hidast mentül hamarébb. A váradgyai híd éppítésére hordott és szállított fákból, ha kik azokban magok ususokra fordítottak, reá circáltatván magok költségeken hasonló fákat szállítsanak helyekben.

Articulus XXIX.

A harminczadokról és vámokról.

A nemes ember maga majorságából álló jókkal és marhákkal való kereskedésből, bornak, búzának vámjával és

abból való harminczaddal hogy ezután ne terheltecsék, Nagyságod kegyelmességéből végeztük; egyéb féle rendek pedig indifferent, ha szintén valami praetextus alatt immunitás és privilegiumot traháltak volna is efelékről, de az is senki-nek sem suffragálván a szokás szerint megharminczadoljanak, és vámoljanak, kikre is a harminczadosok és vámosok szorgalmatos vigyázással legyenek, és ha kik fraudulentusoknak comperiáltatnának lenni, az arról írott articulus szerént procedáljanak ellenek; a vámosoknak, és harminczadosoknak szokott salariumokon kívül való exactiójokat ez articulusunkkal penitus tolláljuk.

Articulus XXX.

Ez változó időkbén nobilitáltatott puskások, és fiscalis jobbágyoknak élébbeni státusokba való állittatások.

Nyilvánvaló kárunkkal tapasztalván meg, kegyelmes urunk, hogy e változó időkbén, a fiscalis jószágokban, az értékesebb, és paraszti szolgálatra alkalmasabb emberek nobilitáltatták, vagy a puskások közé iratták magokat; végeztük azért kegyelmes urunk, a Nagyságod kegyelmes annuentiájából, hogy a mely kétszáz puskás eximáltatott volt ennek előtte, azok vizsgáltassanak meg, ha kik azok közül decedáltak, azon szolgálatra pedig alkalmas maradékjok vagyon, azok maradjanak a puskási szabadságban; a kiknek pedig maradványok alkalmatlan a puskássághoz való szolgálatra, redeáljanak a várakhoz vagy fiscalis jószágokhoz való paraszti szolgálatra; ugyan a fiscalis jószágokban pedig kegyelmes urunk a kik ab anno 1657. nobilitáltatták magokat, virtusokért nem annyira mint pénzekért, azok is élébbeni paraszti szolgálatra redeáljanak, és szolgáljanak a fiscalis várakhoz vagy jószágokhoz, mely puskásokat értünk magok és nem atyjokfiaira nézve.

Articulus XXXI.

A Székelységen szolgatartásból való excessusról és Fogaras földéről közikben szokott jobbágyokról.

Kegyelmes urunk, a Székelységen usu roborált szokás volt bizonyos personáknak illendő feles szolgálakat tartani, kikre nézve némelyek azon atyánkfiai, a szokás felett tart maga protectiója alatt feles számú hadban szolgálható személyeket, az haza szolgálatjának nyilvánvaló fogyatkozására. Végeztük azért, Nagyságod kegyelmes tetszése is accedálván, hogy az olyan excessust cselekedők miatt más becsületes székely atyánkfiai régi ez aránt való rendtartásokban meg ne bántas-

sanak: admoneáltassanak az olyan excessust [*kimaradt*: elkövetők] a főtisztektől seria admonitióval, és ha azzal is nem gondolnak, irassék poena az olyanok ellen a jövődő közelbik országgyűlésen, kik is sine respectu personarum cselekedeteken elvegyék érdemlett büntetéseket.

Azon székely atyánkfiai közt Fogaras földéről beszökött jobbágyok reductióiról a régi ez aránt emanált articulusunkat confirmáljuk, kik ellen procedáljon director atyánkfia az articulus szerint.

Articulus XXXII.

Ennekutána gyűlés napja és helye.

Kegyelmes urunk, a Nagyságod kegyelmes consensusa is accedálván végeztük, hogy ennekutána az ország gyűlése közelgetvén. annak napja és helye, a Nagyságod bölcs tanácsúr híveinek egyenlő tetszésekből rendeltessék el; az országnak három nemzeti eleiben exhibeálandó Nagyságod propositiói is ő kegyelmek értelmekből legyenek minden részeiben, azoközben is ha oly dolgok occurrálnának, kik az egész országot concernálnák, az olyanok is ő kegyelmeknek hírekkel és meg egyező akarattjokból legyenek: melyet is alázatosan megszólalunk Nagyságodnak mint kegyelmes urunknak.

Articulus XXXIII.

A mely tiszték az articulus szerint a csizma etc.

Levén kegyelmes urunk articulusa az országnak arról, hogy a mely vármegyében a tiszték meg nem hirdetvén legitime a csizmának és festett posztóból való ruházatnak a paraszt emberektől való megtiltását, mégis sokaknak jobbágyin nagy exactiókat töttenek, melyeket restituáljanak azon tiszték, a kit mindedig is nem cselekedtenek; végeztük azért a Nagyságod kegyelmes resolútiója szerint, hogy az ilyenképen megkárosodott szegénységinket földesurok inquiráltatván a tisztéktől azokon lött megkárosítottásrúl: az itflümenterek az ilyenek requisitiójokra deákokat exmittáljanak, kik is contradictione, inhibitione, repulsione. aliaque praevia ratione non obstantibus az olyan extorqueált bonumokat, vagy multalis poenát és summát azon extorqueáló tisztéknek javokból és jószágokból exequálhassák de facto, azon falubéli bírák assistentiájokkal (ha kik medio tempore tisztéktől megváltanak is) melyet exequálván restitualják a megkárosított személyeknek kezekben. A deákok pedig magok salariumokat i. e. fl. 12 azon exorbitáló tiszték javokból ugyan akkor megvehessék vigore praesentis saltem articuli.

Articulus XXXIV.

Szamosújvári jószágban lévő puskások Gerlára telepítettnek.

Nem kevés hasznát látván kegyelmes urunk az országnak abból kijőni, ha a szamosújvári jószágokban lévő puskásoknak megengedtetnék Gerlára telepedések, mivel fizetetlen szolgák lesznek, s utánnok pedig a szükségnek idején nem kell postálkodni; azon helyben is kész praesidiumok lesznek: végeztük azért Nagyságod kegyelmes consensusából hogy telepedjenek oda, és Nagyságod böles tanácsúr híveivel együtt új privilegiumot nékiek adni, vagy ha ma is illendő volna, azt kegyelmesen méltóztassék confirmálni.

Articulus XXXV.

Kolosvárra bizonyos commissáriusok rendeltetnek, hogy a praesidiariusok és oda confugiált nemesek lovok számokra fűvelő hely rendeltessék.

Kegyelmes urunk, az elmúlt közelbik fejevári partialis gyűlésünkben bizonyos commissáriusokat rendeltünk vala Kolosvárra, hogy az ott való praesidiáriusok és beszorúlt nemesek lovok számokra bizonyos fűvelő és kaszáló hely rendeltessék: mostan azért újlag Nagyságod kegyelmes consensusa is accedálván rendeltük közönségesen azon dolognak eligazítására nemzetes Mikola Zsigmond, Rédei Ferencz és Szent Pali János atyánkfiait, kik az oda való vármegye tiszteivel eljárván a fűvelő helyeket a mikor requiráltatnak ő kegyelmek kolosvári főkapitány atyánkfiatúl, s akkor jó rendben hagyják ezen dolgot.

Articulus XXXVI.

A somlyai tisztek plenipotentiája.

Kegyelmes urunk, hogy plenipotencia adassék a somlyai tiszteknek azon helynek muniáltatására, a Nagyságod kegyelmes annuentiája accedálván végeztük.

Articulus XXXVII.

Bánfy Dienes kolosvári főkapitány atyánkfianak adott instructiónak és edictumoknak confirmáltatása.

A mely instructiót, és edictumokat Bánfy Dienes kolosvári főkapitány atyánkfianak a közelebb elmúlt fejevári

partialis gyűlésünkben adtuk: articulusban bizonyos okokra nézve nem írtuk; hanem a három natiónak három szokott pecsétek alatt ő kegyelmének kiadtuk, mely akkori ő kegyelmének adatott instructiónkat és edictuminkat, egész országul Nagyságod kegyelmes consensusából egész országul, Nagyságod kegyelmes consensusából minden punctumiban és czikelyiben helybenhagyunk, confirmálunk ez articulusunkban. és szintén úgy pro rato et firmo tartunk, mintha szórúl-szóra volnának ezen articulusinkban inserálva.

Articulus XXXVIII.

A postákról.

Kegyelmes urunk, minémű exactiokat tésznek, és töttenek a százságon a posták, nem kicsiny iniuriánkkal tapasztaltuk meg; végeztük azért a Nagyságod kegyelmes tetszéséből, hogy valahol pénzt s egyebet extorqueáltak a posták, mind a regius funduson, mind pedig a vármegyéken lévő szegínységen: a postamester tartozék az olyan exactiokról contentáltatni az olyan postákkal szegínséginket exhibeálandó testimoniálisok szerint, és ezután se vármegyében, se regius funduson lévő folnagyok vagy bírák honorariumot a postáknak ne adjanak sub poena flor. 12, kit exequáltasson a regius funduson levőkön azon széknak tiszte, a vármegyéken pedig a földesúr; ha hol pedig violenter extorqueálni akarnak a posták, de facto megfogják.

Articulus XXXIX.

Az adóról.

Mivel Isten után ez hazának megmaradása áll a porta kedve keresésében, a mely is fundáltatott az adóban; melyre nézve senkinek sem kedvezhetvén ez hazában, kellett adót mostan felvetnünk az alább megírt mód szerint:

Kapú szám után vetettünk egy kapura tall. imp. 15.

Fejérvármegyében vagyon kapuszám a pecsétés regestum, szerint portae num. 355, col. 5.

Rovatlan falú vagyon 2, Koslár és Gáltó.

Personae num. 11.

Egy ház hely nemesség ráczokkal együtt personae 465.

Ugyan Ferjérvármegyében vagyon kapuszám, a melyekről a szebeni urak percipiálják az adót portae num. 64, col. 5.

Küküllővármegyében vagyon kapuszám num. 218, col. 4¹/₂.

Rovatlan falú 6, personae num. 35.

Egyházi nemesség personae num. 50.

Tordavármegyében vagyon kapuszám num. 152, col. 2.

Rovatlan faluk 6, personae num. 71.

Egyházhely, az ő és újtordaiakkal personae num. 167.

Kolosvármegyében vagy on az alsó és felső járásban, ki hódoltság alatt nincsen, kapuszám portae num. 96, col. 7.

Egy házhely residentíás nemesség personae num. 18.

Hunyadvármegyében vagy on kapuszám portae 160. C.

Rovatlan falú num. 12, personae num. 70.

Egy házhely nemesség personae num. 516.

Vajda-Hunyadon personae num. 50.

Háczag városán personae num. 33.

Zarándvármegyében vagy on portae num. 62.

Rovatlan falú 1, personae num. 4.

Dobokavármegyében vagy on az alsó járásban, a mint a tiszteknek a kapuszámtúl való regestrumokból kitetszik, portae num. 47, col. 2.

Egy házhely nemesség personae num. 28.

Belső Szolnkvármegyében vagy on kapuszám után azzal együtt, kit Apafi Istvánné asszonyomnak sustentatiójára relaxált a mi kegyelmes urunk ő nagysága i. e. portae num. 3, col. 3, avval együtt tészen portas num. 82, col. 5.

Rovatlan falú 2, personae num. 23.

Egyházi nemesség personae num. 126.

Nemes puskások personae num. 50.

A rovatlan faluk és városok, puskások, minden fiscális várakhoz való darabantok, kik kapuszám után nem contribuálnak, és lakos sóvágók is capitatum adjanak tall. num. 1.

Egyházi nemesek is minden helyeken, Tordán is, azokkal együtt, kik a városiakban megnemesedtek, ide értvén a nemes residentíás szolgákat is, kik nem hódoltság alatt laknak, ráczokkal, és puskásokkal együtt, kik kapuszám után nem contribuálnak, capitatum adjanak tall. 1.

Máramarosvármegyéből in universum adjanak tall. 4500.

Egész Fogaras földje adjon tall. imp. 2000.

A száz papok adjanak tall. imp. 500.

Ez egész birodalomban lévő oláh papok, a fogarasföldi papokon kívül, adjanak tall. imp. 500.

Melynek száz tallérát az oláh esperestek adják meg, a többit a közpapok.

Abrug Bánya tall. imp. 100.

Vizakna adjon tall. imp. 200.

Az egész székelység adjon tall. imp. 5000.

A görögök adjanak tall. imp. 2000.

Ilyen qualificatióval, hogy a mely lakos görögök Nagyságod tárházában bizonyos számú adót administrálnak, azok csak öt-öt tallért adjanak ez ország adajában, a többit adják meg a másfelé kereskedő görögök, kit is egymásközt felszedvén administrálják azon adót a specificálandó terminusra praefectus atyánkfia kezébe, sub amissione omnium bonorum eorumdem.

Maros-Vásárhely lévén 31 kapu tall. imp. 465.

Kézdi-Vásárhely tall. imp. 100.

Udvarhely városa közönségesen tall. imp. 35.

Bereczk tall. imp. 30.

Ilyefalva tall. imp. 20.

Sepsi-Sz.-György tall. imp. 10.

Csik-Szereda tall. imp. 15.

Fejérvári városi rend capitatum tall. imp. 1.

A törtsvári harminczados adjon tall. imp. 20.

A verestoronyi tall. imp. 15.

Zajkányi tall. imp. 10.

Váradgyai tall. imp. 5.

Máramarosi, dési tall. imp. 10.

Beszterczei tall. imp. 03.

Tordai kamora ispán tall. imp. 05.

Vizaknai kamora ispán tall. imp. 10.

Kolozsi tall. imp. 05.

Széki tall. imp. 05.

Sófalvi kamora ispán tall. imp. 02.

Dési kamora ispán tall. imp. 02.

Dési számtartó és máglás num. egyet-egyet.

Másutt való számtartók tall. kettőt-kettőt.

Fiscalis udvarbírák mindenütt két-két tallért.

Fiscalis számtartók mindenütt egyet-egyet adjanak.

A fődézsmások kiknek borok jár. tall. imp. 3.

A kiknek borok nem jár egy-egy tallért.

Vicze-dézsmások egy-egy tallért.

Lipsei György és Alvinczi István tall. imp. 100.

A körösbányai harminczados tall. imp. 5.

A mely molnárok szabad renden valók. és nem kapuszám után valók capitatum tall. imp. 1.

Portusi számtartó Lipcsei György és inspector rendelt fizetésekben feljül minden hajóktól a mely tallér honorariumot vettek és vésznek, azt egészen fordítottuk porta contentatiójára; erre számot tartván a harminczados toties quoties mennyi hajó mégyen alá, melyről igaz számot adván praefectus atyánkfíának igazán, megírt portusi tiszték sub amissione

bonorum et officii administrálják ő kegyelme kezébe ország szükségére. Praefectus atyánkfia administrálja oda, hová a több porta contentatiójára való adót administrálják.

Vajda-Hunyad adjon tall. 75.

Háczag adjon tall. 52¹/₂.

Articulus XL.

Ezen felvetett adót minden vármegyékről administrálják Segesvárrá az ott való polgármester, vagy tőle arra rendeltett ahoz értő ember, meg ugyan Pálfi István s Széki István atyánkfiak kezekben felét a jövő közelbik husvét napjára, felét pedig Szent János napjára jó pénzül minden perceptorok, kik is főispánoktól minden vármegyében testimoniálist vévén arról, hogy ő mennyit percipiált a maga vármegyéjében, melyet is exhibeálván megírt generális-perceptor atyánkfiak előtt, ha restantiával viszi be a főtiszt testimoniálisából elucescálna, hogy többet percipiált annál a kit administrált, de facto arestáltassék az olyan vice-perceptor addig, miglen a percipiált summát be nem szolgáltatja.

Articulus XLI.

Azon generális két perceptor atyánkfiainak adassék saláriumokban kétszáz forint, úgy mindazáltal, hogy ha rossz pénzt vesznek el, magok kára lészen.

A porta contentatiójára felvetett adóbéli restantiát administrálják az akkori vice perceptorok Budai Péter atyánkfiak kezében a jövő közelbik pünkösöd napjára.

Articulus XLII.

Praesidium tartásra vetettünk fel kapuszám után flor. 4 úgy hogy az is husvét napjára felszedessék; a perceptorok legyenek igen solicitusok a felszedésében, a főtiszteknek is légyen inspectiójok reá, hogy effective jőjjön bé. A tavalyi négy forintos restantiát pedig a gyűlés elbomolván mindjárt parancsolják felszedetni a tisztek, vigyázások lévén a főtiszteknek reájok, és ha valami excessusok napfényre jó a vice-tiszteknek, authoritást engedünk főtiszt atyánkfiainak érdekek szerint való megbüntetésekben: ezen restantiát administrálja a szegénység a vármegye perceptorok kezekbe, a kik vigyék a Kolosvárban való főperceptor kezébe.

Articulus XLIII.

Végeztük kegyelmes urunk, hogy valakiken ennekutána késedelmeztetik a porta contentatiójára való adónak megin-

díttatása, mint az elmúlt esztendőben is történt, az országnak ezaránt való súlyos büntetését el nem kerülük.

Articulus XLIV.

A paraszt emberek micsoda forma vadászattól tilalmaztatnak, vagyon articulus róla, melyet most is in vigore hagyunk: cum ea declaratione, hogy a tisztek is semmi helyeken fel ne szabadíthassák senkinek is sub poena articulari.

Articulus XLV.

Kegyelmes urunk nem kevés károkat tapasztaltuk meg sok szegény árváknak a dotalistáktól, úgy mostan is néhai Szalánczi Gábor fiának Szalánczi Jánosnak mostoha anyja Belenyi Zsigmondné ellen Nagyságodnak beadott alázatos supplicatiójából, melyet Nagyságod közinkbe küldött, intvén is bennünket, hogy köztök való controversiát igazíttatnók el, melynek eligazítására rendeltük volt a Nagyságod táblafiait praesidens atyánkfiaival, ő kegyelmek összegyűlvén, megírt Belenyi Zsigmondné opponálván magát, hogy az ő kegyelmek igazításának nem annuálna, melyre nézve nem akarván mégis szegény árvát jószágán kívül lenni, végeztük a Nagyságod kegyelmességéből, mivel a jószág Kővár vidékin vagyon, hogy kővári főkapitány atyánkfia, mindjárt parancsoljon ottvaló vicze-kapitánynak, hogy elégedendő brachiummal menjen ki, és vigore praesentis articuli azon magosfalvi jószágot minden haszonvő helyeivel mox et de facto foglalja ki Belenyi Zsigmondné kezéből, nullis remediis obstantibus: és adják megírt árvának Szalánczi Jánosnak kezében. Ha mi levelei vagy res mobilisse volnának azon árvának mostoha anyja kezében. azokról procedáljon az afélékről írt articulusok szerint.

Articulus XLVI.

A hódoltságon kapuszám után felényit adjanak, úgymint flor. 15.

Rovatlan ember capitatum flor. 1 denar 50.

Az egyházi nemesek capitatum flor. 1.

A hajdúságról capitatum tall. 1 jó pénzül.

Kis-Marja tall. 50.

Bánfi-Hunyad flor. 50.

Csarnoháza tall. 50.

A pártiumbéli jószágok, melyek már fiscalisoknak irattattak, azokon a fogarasi articulusok szerint exigálják adajokat s jövedelmeket, szolgálatjokért és dézmájokért.

C O N C L U S I O .

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium regni Hungariae eidem annexarum ac incorporatarum, exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento, vel variatione aliquali inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes acceptavimus, approbavimus, ratificavimus, et confirmavimus. Offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis, et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios, quorum interest, seu intererit, observari faciemus. Imo acceptavimus, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus. harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in civitate nostra Maros-Vásárhely, die quarta mensis Februarii, ultima videlicet congregationis nostrae generalis, anno domini millesimo sexcentesimo sexagesimo septimo.

(Az Akadémia birtokában levő nyomtatványról.)

XXIII.

1667. márcz. 16.

Bethlen János votuma a somlyai örségnek adott utasítás ügyében.

Kegyelmes uram!

Tegnapi napon írt Nagyságod méltóságos levelét ez órában vettem nagy alázatosan mind az inclusákkal együtt, melyeket is punctuatim megolvastam; hogyha az országnak közönséges veszedelme nem forgana, kegyelmes uram, a dologba, igazsággal írom Nagyságodnak az egész tanácsni rendnek jelenléte nélkül egy szót sem szólnék róla, mivel az elmúlt gyűlésben iratott harminczkettődik articulus kivette akár-melyikünk hatalmából azt, hogy efféléről szólni merjen az egész tanácsnak ott léte nélkül; mi végre és ki iratta, a jó-akaró uram maga tudja, az mely részéhez azért kegyelmes uram az articulusnak bontogatása nélkül szólhatok, arról való vékony tetszésem ez:

Az Bánfi Dienes uram küldte punctumokról való opinióm ez:

Ad 1. Mivel Ugrai uramat immár kiküldte Bánfi uram Somlyóba, igen méltán jobbnak itélem, hogy ő kegyelme legyen ott, mintsem senki se legyen; azért ha Nagyságod kegyelmessége: hagyattassék helybe ő kegyelme ott egészen azon instructióval, a mineművel tavalyi esztendőbe ott volt, addig, azmíg az tanácsi rendet Nagyságod convocáltathatja, akkor ő kegyelmekkel együtt Nagyságod vegye igazításba mind az perceptor személyét s mind annak instructióját, mert a miképpen Bánfi Dienes uram magára nem meri vállalni az újabb instructio adást, szintén úgy én is azt meg nem próbálhatom, meggátoltatván az fellebb említett articulustól.

Ad 2. Kőrös-Bányáról és Tséből az mely németeket Somlyóba kell vinni és a mely lovas németeket Somlyóból ki kell hozni, mivel azok felől a nemes ország végzett, Nagyságod méltán parancsolhat mindenik felől a Bánfi Dienes uram írása szerént. Hasonlóképen a tsehi patronusoknak is parancsolhat Nagyságod, mivel arról is lett az országnak végzése.

Ad 3. Mivel Franciscót a nemes ország el nem bocsátotta, sem peng tavalyi fizetését nem minuálta, nekem úgy tetszik, hogy Nsgod is el ne bocsássa s fizetését is ne kisebbitse; ha az tanácsi rendet Nsgod convocáltatja, ő kegyelmekkel együtt Nsgod lássa meg akkor, kell-é fizetését kisebbitni. magát meg kell-é marasztani; de én úgy hiszem, kegyelmes uram, hogy a mikor Franciscót elbocsátjuk, akkor Somlyótól is elbúcsúzunk. Magyar kapitányt Somlyóba alig tehet Nagyságod az egész tanács jelenléte nélkül.

Ad 4. Ehhez is, kegyelmes uram, az egész tanácsi rend jelenléte nélkül nem szólok, prohibeáltatván az ország articulusával, mely articulus alkalmatosságával, úgy hiszem, hogy Erdélynek Kolosváron túl való részei, az partiummal együtt ez idén éppen elvesznek Erdélytől.

Ad 5. Erre is az egész tanácsi rend jelenléte nélkül igyenes választ alig tehetek, mindazáltal nekem, kegyelmes uram, az tetszik, hogy Nsgod mindenfelé parancsoljon az vitézlő rend fizetésére felvetett adónak administrálása felől; az mi pénz pengi bemegyen Virgyinas uram kezébe, ante omnes alios az somlyai praesidiumnak adassék, ha az többinek fizetése hátramarad is, mert az többi nem olyan hamar rebellálnak; de az somlyai praesidium tavaly is kimutatta foga-fehérit, hogy ha nem contentálódnak, félő, hogy idegen kézre ejtik Somlyót.

Ad 6. Erről, ha Nsgod kegyelmessége, parancsoljon.

Ad 7. et 8. A Nsgod kegyelmes dispositiója kévántatik csak. Mivel pengi kegyelmes uram az felebb említett articu-

lusba ¹⁾ szórol-szóra így vagyon: azon közben is, ha oly dolgok occurrálnának, kik az egész országot concernálnák, az olyanok is az tanácsi rendnek hírekkel és megegyező akaratjokból legyenek, — ehez képest csak levelek által kinek-kinek ő kegyelmek közül Nsgod opinióját nem veheti, mert egyező akaratból nem mehet végbe a dolog, különbözők lévén az elmék, kétség nélkül különbözők fognak lenni az opiniók is; hanem Nsgodnak convocáltatni kell az tanácsurakat hosszas halogatás nélkül, ott mindnyájan szemben lévén ő kegyelmek, egymás discursusát hallván s megértvén, az mely dolgok fennmaradnak, igazítsák el mind egészlen.

Végezetre, kegyelmes uram, látom veszedelmezni ez nyomorúlt hazát Illyevárának alkalmatosságával is: az mint Nsgod maga tudja, Tökölyi uram Barkóczi uramnak adta cserében; akárki általláthatja, hogy igen szépen és tisztán ment Barkóczi uram kezében nem lévén semminemű szorosság commeatus és egyéb dolgok miatt az várban, legyen becstelensége nélkül Barkóczi uramnak írva, nem hogy praesidiumat mostan ott ő kegyelme tarthatna, de az sincsen, az mivel ott magát sustentálhassa. félő egy éjjel más nemzet száll az várba; nagy tágassága lévén pedig az helynek oly praesidium szállhat bele, hogy megindulván estve, másnap ebédkorra Feérvárra érkezhetik, nyakon kötve viheti el az erdélyi fejedelmet háznépestől. Hunyad vármegye pedig épen az torkába lévén, az annál is inkább elvész; ha azért ezeket az nagy veszedelmeket Nsgod praevenálni akarja, talán nem ártana parancsolni Hunyadvármegyére, hasonlóképpen Nanatzi (*így!*) uramnak is, hogy jól megfontolván Illyének elveszéséből következhető nagy rossz dolgokat, akárcsak addig muniálják praesidiummal, az míg Nsgod convocáltathatja az tanács-rendet s concludálhat felőle, mert non est sapientis dicere, non putarem; egy óra kegyelmes uram oly nagy rosztat hozhat, hogy száz esztendő sem állítja helyre. Mindazáltal álljanak mindezek az Nsgod kegyelmes dispositióján. Ajánlom Nsgodat Isten kegyes gondjaviselése alá. Datae in Kis-Bun, die 16. Martii, anno 1667.

Nagyságodnak alázatos híve
Betlen János m. pr.

(Eredetije gr. Kemény József: Erdély története eredeti levelekben. 15. köt.)

¹⁾ T. i. a XXXII-ik articulus.

XXIV.

1667. márcz. 22—ápr. 8.

Baló Lászlónak adott utasítások.

a)

1667. márcz. 22.

Az utasítás.

Instructio generoso Ladislao Balo de Baczon ad fulgidam portam Ottomanicam ablegato nostro. Expedita in arce Fogaras die vigesima secunda Martii Anno Domini 1667.

1. Mivel hatalmas császár szolgálatja és ez hazának dolgai is úgy kívánják, szükség ő kglme az úton ne mulatozzon. hanem a mennyire isten segíti, úgy igyekezzék, hogy az császárral együtt az tengerpartra érkezzék.

2. Az kajmekámnak levelünket megadván, kérje, hogy mutasson alkalmatosságot, hogy az fővezérhez mehessen és köszöntő levelünket s ajándékunkat ő nagának megadassa; egy szóval legyen azon, hogy valami jó bátorságos alkalmatossággal az fővezér után mehessen, Dávid deákot¹⁾ is elvivén magával. Isten ő kglmét fővezérhez juttatván, levelünket és ajándékunkat adja meg s szerencséltesse, azután recommendálja még is ez hazát s az mi személyünket az vezér ő naga kegyelmességébe.

3. Privatim Panajot uramnak elméjét praeparálja, és ha lehet erős assecuratoriát vegyen tőlle, hogy az neki megjelentendő dolgot soha ennek az hazának és mi személyünknek kárára, romlására ki nem jelenti, sőt minden erővel segíteni igyekezi. Itt ígérni is kell neki, ha az dolog jól végbe megyen, tallér 4000. E mellett pro sua discretione ajándékozza meg, és a dologra úgy lépjék, mely ez:

4. Mű mindenkben hatalmas császár fényes birodalma terjesztésére vigyázzván, úgy vesszük sok környül álló dolgokból eszünkbe, hogy egész Magyarországot és Horváthországot könnyen rá vehetnök, hogy hatalmas császárnak éppen szárnya alá adná magát, s mint ilyen császár nagy szolgálatjának alkalmatosságát akarunk az vezérnek ő nagának tudtára adni; s itt vegye Panajot uram opinióját is.

5. Elmenvén oztán az kihajához, tőlle is bár csak szóval

¹⁾ T. i. Rozsnyay Dávidot.

assecuráltassa magát a titokrúl, és jelentse meg, hogy bizonyoson hiszszük, hatals császárnak igen nagy hasznára végbevihetjük, hogy Magyar- és Horváthország behódol éppen és az fényes porta szárnya alá adja magát, csak kívántatik. hadd tudjuk, ha kedves léssen-é szándékunk és hatalmas császár a megnevezett országokat oltalma s szárnya alá fogadja-é? mert ha ezt tudni fogjuk, bizonyoson hiszszük, hatalmas császárnak minden költsége és fáradsága nélkül birodalmának és dicsőségének nagy terjesztésére hasznoson szolgálhatunk, melynek útjait módjait noha hűséged nem tudja, minthogy mi is szájában most nem adhatunk többet, annak idejében meg fogják érteni, csak declarálják magokat.

6. Itt kéni kell a kihaját, hogy a fővezérnek ő nagának jelentse meg, s igen kell intimálni, hogy mivel senki az kihaján és Panajot uramon kívül nem tudja, valamint tollók ki nem menjen hatals császár nagy kárára és mü veszedelmünkre.

7. Fővezér előtt is osztán csak azont mondja, s kérje igen, hogy ennek üdö előtt való kiterjedésébül kijöhető nagy gonoszokat jól általlátván ő naga, igazgassa úgy a dolgot, hogy akár tessék a dolog, akár ne, de ne menjen ki; mert hatalmas császárhoz való igaz hűségtől viseltetvén, fáradtunk benne eddig, ha tetszik, ezután is szerencsésen fáradunk benne, bízunk istenbe.

8. Ha tetszik a vezérnek, kérjen egy salvus passust az ezen dologba bémenő más követnek, megmondván, hogy az által kelletnék tractáltatni a derék dolognak. 2. Kérjen egy generális declaratiót, hogy az porta örömet befogad mindeket, az kik szárnya alá adják magokat. Ezek legyenek császár pecségi alatt. 3. Kérjen oly recommendátiót az császárhoz ezen dologba, hogy magátül az császártül is kivehesse mind az követnek való salvus conductust, mind azt az declaratiót; ha mind a kettőt nem lehetne, legalább ezt az declaratiót, mely csak ilyen tenorral legyen, hogy hatalmas császár assecurál minden rendeket, valakik ő hatalmassága szárnyai alá adják magokat Magyar- és Horvátországba, hogy kglis gondviselése alá veszi és signanter az erdélyi fejedelemnek arra szabadságot ad, hogy ennek az dolognak végben vitélében minden jó utakat, módokat elkövethessen, sőt arra inti és parancsolja.

9. Pénz léssen kezénél tallér háromezer hétszáz; ebből pro sua discretione ajándékozzon, a mint maga az beadott difficultásinak végében feltette. Maga s mellette levőknek költsége, Dávid deáknak is száz tallér ebből teljék ki.

10. Obtineálhatván azokat az leveleket; postán küldje ki, maga pedig a más követ beérkezéséig maradjon ben.

11. Ha nem tetszik semmi részében a vezérnek a dolog, csak kérje igen, hogy temetődjék titokba az egész dolog, melyet mű nem annyira magunk javáért, mint hatals császár hasznáért jelentettünk meg; de ha nem tetszik, könnyen mulathatjuk s vesztég ülhetünk. Lássa a vezér ő naga.

12. Ha a vezér magátül császár és diván híre nélkül választ nem merne adni, gondolható dolog az is, hogy császártól el nem meri titkolni, azon kell lenni, hogy maga és mellette lévő tanács censuráját írja meg a recommendatióba és határozza úgy a dolgot, hogy a divánból akár kedves, akár kedvetlen válasz legyen, de mű veszedelmünk s kedvetlenségünk ne következék belőle. Mert mi miolta Érsekújvár alatt ezen dologról parancsolatot vettünk volt, mivel azután semmi ellenkező tilalmat nem értettünk, procedáltunk benne, félvén attúl is, hogy más úton menvén hatals császár fülében. ne vádoltassunk hatals császár szolgálatjában való restséggel. Ezen clausával élhet ezen instructiónak negyedik punctumában is, sőt minden beszédét ezen kezdheti.

13. Minthogy hallatik Zólyomi Miklósnak Törökországba való szándékozása, arra igen vigyázzon s mondja meg, hogy mi hatals császár szolgálatjában foglalatoskodván, adónkat híven beszolgáltaván, olyan bolond által ne szereztessék valami búsulásunk, hanem legyen azon, tegyék jediculába, vagy küldjék ki kezünkben. Erre a végre mennyit ígérjen nevünkkel, valamihelyt beszökése bizonyosodik, tudósítjuk felölle.

M. Apafi m. p.

(P. H.)

(Eredeti, gróf Teleki Miksáné hosszúfalusi ltárában. Lemásolta Gergely Samú úr.)

b)

1667. márcz. 22.

Baló László titkos utasítása.

Secreta instructio seu instructionis imprimis datae declaratio, generoso itidem Ladislao Balo porrecta, Anno 1667. die 22. Martii.

Ad 1. Útját ha nem igen sietteti is míg az Magyarországból jövő informatio utól nem éri, nem árt, de ha azt kezéhez veszi böcsületire parancsoljuk s életére semmit ne késsék, hanem tehetsége szerint siessen s igyekezzék penetrálni az fővezérhez, s procedálni az reá bizott dolgokban.

Ad 2. Nihil.

Ad 3. Panajotot nálunknál jobban ismeri, azért az ő személye lévén legakadályosabb, a maga tetszése szerint a vezér kihajának törökül irasson s imponáltasson silentiumot neki. De cetero procedat iuxta tertium instructionis punctum.

Ad 4. Panajotnak semmit többet ne mondjon, hanem, a mi az instructióban vagyon, akármit kérdezze amaz: mi úton-módon vihetnök végbe, hanem csak azt mondja, hogy suo tempore az más követtül meg fogják érteni. Ha idegenkedik Panajot s ki akar ez dologból ijeszteni, meg kell mondani nekie, hogy nem lehet elmúlatnunk, s hatalmas császárnak olyan kárt tennünk, mert más úton is megtudná. Ha veszi észében, hogy impediálni akarja, mondja meg neki, tudja az egri Kara Ibraim a dolgot, tudja rész szerint az vezér tihaja, bizony ha ő gátolja meg, meghal érette, félő.

Ad 5. Minthogy az kihaja által kellene az vezért is praeparálni, azért kezdje ugyancsak olyan formán, a mint az instructióban vagyon, de azzal nem hiszem eléggé persuadeálhassa, hanem kiljebb kell véle terjeszkedni, de gradatim. 1. Ha kérdi, micsoda úton-módon vihetnök végben, in generalibus terminis mondja meg, hogy az egész Magyar- és Horvátország igen-igen male contentus, kiváltképen vallása és szabadsági megbántódási miatt, mely ügy lévén, nagy reménységünk vagyon jó futamatjához, itt elővethetni az Bocskai és Bethlen fejedelmek idejét. 2. Ha az német békességét obiciálná, azt felelje: hatalmas császár nem az német császárral kötött, hanem az magyar királylyal és Magyarországgal s lakosival, ha már az magyarok annál is jobban akarnak kötni az portával, nem derogál az békeségnek; osztán az porta ne terjeszse világ eleibe azt, hogy az magyarokkal végzett, hanem tétesse úgy, mint semmi közü nem volna hozzá, hanem csak Erdély dolga, kivel se római császárnak, se Rákóczi-háznak békessége nincsen, azért szabad az ellen agálni. Továbbá, ha mostani velenczéssel való hadakozás láttatnék őket megfélélnkíteni, ki kell az scrupulusokat venni, megmutatván, hogy ez dolog inkább segíteni fogja, mint akadályozhatni az török successusát, mert Horvátország behódolván az velenczés is tartozik vigyázni; az velenczés az hadat mind Karinthiában, Karniolában, Stiriában és az több német császár országiban fogadja: ott bizony hadat nem fogna valamihelyt Magyar- és Horvátország behódol, sőt bizonyoson segíti is római császár az velenczést, mert fél, hogy az velenczésen erőt vévén az porta, Tergestum és több velenczéssel szomszédos városi, országi ne veszedelmeskedjék. Attól se féljen az porta, hogy recipiálván Magyarországot azzal magára támasztja az német császárt

és az imperiumot, mert elég dolgot ad az magyar nemzet neki, csak magának az császárnak. Továbbá persuadeáljuk mü magyarokúl az imperiumot, hogy reánk ne támadjon. Reméljük Csehországnak és Ausztriának is rebellióját nem fundamentum nélkül, az hol is nagy reménysége lehet az portának, itt is elő vehetni Betlen fejedelem és az csehek confederatióját. Végezetre felháborodott az keresztyénség, leszen elég distractiója mind magának az császárnak, mind a több fejedelmeknek, úgy hogy azoknak coniunctióját az porta ellen senki se remélje. De posito, hogy coniungálódnának is, az magyar büven megállhat az mellett: mennyivel lenne amazoknál erősebb, ha az felső esztendőkbe magyar és horvát is ellensége levén hatalmas császárnak, mégis dicsőségesen győzedelmeskedett. 3. Ha azt obiiciálná, Bocskai is hadakozott, Betlen is hadakozott, egyszer csak megbékéltek, sok fáradtság, sok költség lett, portának semmi haszna benne. erre azt mondhatni, soha János király idejétül fogva, ki szultán Szulimánnál Magyarország felől kötött volt, ilyen dolog nem volt, mert Magyarország bizonyoson örökösön hatalmas császár szárnya alá adja magát s esztendőnként adót fog adni hatalmas császárnak. 4. Ha kérdi, mi leszen aztán belőle, mennyit adnának? mit akarnak végezni? ő csak azt mondja, ha az generalis declaratiót és az salvus passust megadják, a más követ bemegyen. szép ajándékot is viszen, mindeneket jól elvégez hatalmas császár hasznára, dicsőségére. 5. Ha kérdi, honnét tudjátok ezeket? megmondhatja, nekünk sok barátink, ismerőink vannak, minekünk is vagyon szemünk fülünk.

Ad 6. Tartsa az instructióhoz magát.

Ad 7. Fővezér előtt is, ha beszédbe ereszkedik, csak azon ratiókkal állítsa a dolgokat, mint a kihaja előtt. Hanem ha az vezér különben megkötné magát, mondja ki utoljára, hogy Magyarországnak az színe requirált minket s az ő instructiójokra requiráljuk az portát, lássa hatalmas császár, ha olyan szép országot elvét. Ha neveit kérdezi az interessatusoknak, nem tudommal felelhet.

Ad 8. Procedáljon az instructio szerint.

Ad 9. Az instructio szerint.

Ad 10. Hasonlóképen.

Ad 11. Magyarországból jövő informatiót utána küldjük, abból világosságot vehet.

Ad 12. Az instructio s ez memorialének praemittált részei elégségesek, több nem kell ehhez. Igiretekre pedig lassan lépják, ha látja, hogy hevenyén kapják, kevesebbet igírjen, ha pediglen difficilisek lennének, megmondhatja, hogy a más

követ szép pénzzel [*kimaradt*: megyen] bé, ha succedál a do-
log, ad ajándékot:

Fővezérnek tall.....	10,000 = tízezer,
Kihajának tall.....	4,000 = négyezer,
Panajotnak tall.....	4.000 = négyezer,
Réznek tall.....	2,000 = kétezer,
Teftedárnak tall.....	2,000 = kétezer,
Kajmekámnak tall ...	2,000 = kétezer.

Az többinek csak in genere jóakaratot mondhat. Ha adósleveleket kívánnak, ha lehet, a más követre reiciálja, ha nem lehetne, adni kell, de nem különben, hanem ha ők is mind reversalist adnak hogy promoteálják szívesen: de jobb az más követre reiciálni s az adós-levelektől megmenteni magát. A mint az memorialéba a kihajának való jelentések mind gradatim feljebb-feljebb mennek, ha könnyen reá veheti őket, felettébb magát ne expectorálja, de ha különben nem lehet, mindezeket pro sua prudentia keveset sokkal megmondhatja, de kiljebb semmi lett úton ne terjeszkedjék; kivált ha az Horvátországon által az velenczések felé az passust említénék, ahoz csak ne szóljon, minthogy nem is tudna, mit mondani reá.

M. Apafi m. pr. (P. H.)

(Eredeti Nemzeti Múzeum Tunyogi-gyűjtemény.)

c)

1667. ápr. 8.

Apafi pótutasítása.

Baló László után küldött informatio; Zöldi Demeter által hozott magyarországi levelekből vétetett Ebesfalván 7. Apr. A. 1667.

Noha minapi instructiójában is megparancsoltuk Hűségednek, hogy ez informatiót vévén, igen siessen, mindazáltal most is igen serio életére, böcsületire, jó keresztyénségére parancsoljuk. minden lehetséges bátorságos utakat-módokat elkövessen s az fővezérhez penetráljon, mert ha Hűségeden múlik s megtudjuk jövendőben is, hogy elmehetett volna s nem cselekette, bizonyosson megnyugodjék benne, nagy diszratiánkat el nem kerüli s életével játszik. Ha pedig ugyan lehetetlenség vagy az oda mehetésben, az portán kajmekám s más belső egy-két ember által csak kezdje el Kgd a dolgot

minél jobb securitás alatt lehet, az nálla levő pénzből odafordítván, a mit amott Candiában kellett volna adni pro sua prudentia et discretione. Kiváltképpen minap elfelejtettük volt, hogy a fővezérnek kapikihája vagy on udvarnál. Az, úgy gondoljuk mi. considerábilis ember, azért a fővezérhez való menésre alkalmatosságot a szerezhet egyik, kinek megmondhatja Kgd, ha illendőnek itfli, hogy nagy dolga volna az fővezérnél nevünkkel, de többet bár ne mondjon. Ha pedig az fővezérhez nem mehetne s az portán kellene tractálni, nem hisszük a fővezérnek valamint valahogy tudtára ne adják. In tali casu is annak nem árt talám ajándékot adni, censuráját venni s ha capax, az által tudósítani és kivált az titokra praeparálni az fővezért. Ebben penig vagy hat, vagy vak csak procedáljon Kgd, mert a dolgok késedelmet nem várnak; azért re infecta úgy meg ne térjen, mint minap, hanem essék által rajta. De mivel az kajmekám által való tracta Kgd maga itéleti szerint bajosabb és veszedelmesebb, ha lehet, csak az generalis instructio szerint procedáljon, a titkos memoriale szerint ne expectorálja Kgd magát, hanem ha oly fundamentos reménséget vehet, hogy sem veszedelmes, sem haszontalan nem leszen az aránt való expectorálása.

Ha reá lépik a porta, ugyancsak juxta octavum instructionis punctum kérjen salvus passus, mely erős hittel legyen a követ jövőbe menőbe való securitásárúl, és generalis assecuratiót, mely az instructióba letett tenorral legyen, hogy hatalmas császár az ő hiti vallása és eskövésének módja szerint assecurálja Magyar- és Horvátországot, minden rendeit, lakosait, hogy kegyes gondviselése alá veszi. szabadságiban megtartja. ellenségek ellen minden lehetséges assistentiával leszen nekik és signanter az erdélyi fejedelemnek etc.. a mint az instructióba vagy on.

A mi az assistentiát nézi, most ugyancsak in generalibus terminis kell tractálni; ha kérdik. megmondhatni ugyan, hogy igen sok nem kívántatnék ugyan. hanem csak az itthon heverő végbeli hadai hatals császárnak, azonkívül erdélyi és valami kevés oláhság: mindazáltal úgy hiszi Kgd, hogy annyi sem kívántatnék. vagy talám erdélyi és valami oláh hadon kívül ugyan semmi sem. De in omnem eventum az tractáknak elein olyanokrúl is szókot ember kötne. azért Kgd nem determinálhatja nekik. mennyi számú kívántatnék, mivel az nincsen instructiójába.

Ha difficilisek volnának a dologba, megmondhatja Kgd, mi attúl féltünk. a magyarok máshoz ne kössék magokat, ha a porta nem recipiálja; azért nem jó a portának ilyen jó alkalmatosságot elmúlatni.

Ha neutralitást említenek, megmondhatja, csak azon meg nem nyugodhatnának, arról nincs is instructiója Hűségnek, mert meg sem gondoltuk, hogy ilyen szerencsét a porta elveszten és az assistentiát difficultálja.

Tolmács dolgából és egyebekből innét nem praescribálhatunk, azt azért pro sua discretionemoderálja Kgd.

Zólyomi uram felől való tudósításunkra tett Kgd válaszáat kglsen vettük. Kgd azért így tudja: bemenése bizonyos, senki derék ember nincs vele, hanem Vasadi György és Hajdú Balás nevű katonák. Minemű levelet írt az váradi pasa mellett, mi is minemű instructióval bocsátottuk oda követünket, ez inclusákból megláthatja Kgd. Most is azért azt írjuk, ha magok az törökök elé nem hozzák, ne is említse Kgd, csak procedáljon az más dologba; ha pedig eléhozzák, azon ratiókkal igyekezze meghamisítani, a mineműekkel instruáltuk Nalácsi uramat; de az váradi pasát teljességgel ne említse, hogy nekünk írt volna

Továbbá gonosz szándéki meggátlására s rontására mennyit írjen, hamar időn tudósítjuk Kgdet.

Levelünket eddig megírtuk vala, midőn érkezék bizonyos híriünk, hogy Zólyomi uram Váradról megindult; állapotik-e meg Tömösváratt, avagy Budán, vagy egyenesen bémegyen az portára? nem tudjuk. Ha ide ki megállapodik valamely helyt, az mely instructiónak paráját Kgdnek béküldöttük, ugyancsak azonnal (t. i. *olyannal*) küldjük követünket mindjárt oda; hogy ha csak egyenesen bémegyen az portára, úgy is nem árt Kgdk érteni, micsoda vádlásokat tett fel, és micsoda választ tehessen reá, hogyha az szükség kívánni fogja. Ad 20. praesentis generalis országgyűlését hirdettettünk Fejérvárra; addig világosan megtanúlhatunk mindeneket Zólyomi uram felől. Az mely levelek kívántatnak, ország nevével is onnét expediáltatjuk. Egyéb dolgokról is Kgdet tudósítani el nem mulatjuk. Datum in castro nro Ebesfalva 8. Apr. A. 1667.

M. Apafi m. p.

Külczim: Generoso Ladislao Balo de Baczon ad excellentissimum dnum supr. vezirium ablegato nostro supremo etc. Fideli nobis dilecto.

Rájegyezve: 1667. die 24. apr. Vettem ez ő nga méltóságos levelét Drinápolyban Rán Dobra által; 25. ejusdem isten kglméből megindultam. Visszavárom Kgktől.

(Eredeti gr. Teleki Miksáné ltarában. Lemásolta Gergely Samú.)

XXV.

1667. ápr. 7.

Cserey Györgynek, a váradi pasához küldött követnek, adott utasítás.

Instructio gener. Georgio Cserei ad magnificum dominum passam Varadiensem expedito legato data, A. 1667. die 7. Aprilis.

Isten ő kglmét Váradra vivén, nevünkkel elsőben köszöntse az váradi pasát, megjelentvén, hogy mind mi, mind az ország minden rendei igen köszönik, hogy ő naga Zólyomi uram felől tudósítani nem neheztelt; megjelentvén egyszer-smind amannak panaszit is, ígírvén mind magunk mind az ország részéről háladóképpen való megemlékezést mind ezekért mind ez után következhetendő ő nga jó akaratíért. Annak-utána jelentse meg azt is ő kglme, hogy töllünk és az tanácsi rendtül küldetett azért: az dolognak valósága szerint informálhassa az pasát ő ngát, az Zólyomi uram vádjainak heltelen és igazságtalan voltárul.

Az Zólyomi uram ellenünk való vádjai pedig ezek, az pasa ő nga levele continentiája szerint: Hogy ő kglme kezénél levő ős jószágát, várait erővel tőle elvették, felét másoknak, imide-amoda eladták, felét hatalmas császár ellenségének Barkóczy Sándornak adták volna.

Örökös kapitánságát tőlle elvevén Tököly István uramnak adták volna.

Alább világosabban írja az pasa, hogy Zólyomi uramtül méltatlan vettük volna el Gyalut, levelet adván egyszer róllane ki, hogy igazán bírja.

Mind ezekre való felelet ez:

Az mi az jószágok állapotját illeti, Gyaló más karban levén, legutóbban teszünk arrul választ, hanem az mely több jószágokat ős jószáginak praetendál lenni Zólyomi uram, és azokban való megbántódását állítja Tököly uramtül, Barkóczy Sándor uramtül, szükséges az pasa ő nga mindeneknek előtte megértse, micsoda alkalmatosság hozta ezt magával, hogy Zólyomi uram Tököly uram, Barkóczy Sándor uram perlekettenek egymással jószág felett. Azok az jószágok leány ágon forgó jószágok, úgy, hogy Betlen Istvánnak egyik leányátul való Zólyomi Miklós és Barkóczy Sándornének az anyja: másik leányátul való volt az Tököly István felesége, kitül gyermekei marattanak, ezek közt lévén valami egyenetlenség

Jószág dolgából legközelebb, nevezet szerint Zólyomi uramnak lévén Barkóczi Sándornéval úgymint az egy testvér nénjének leányával egyenletlenségek, minek előtte az ország törvényének rendi szerint egymást perleni kezdettek volna, ment mindenik, mind Zólyomi Miklós mind Barkóczi Sándor feleségével együtt Husztra, Rédei Ferencznéhez, az ki hasonlóképpen Betlen István leánya, mint emezeknek az anyja, annak jelenlétében végeztenek egymással az jószág dolgáról, sem az erdélyi fejedelemnek, sem az statusoknak híre és tanácsa nem forogván végezésekben. Ez az végezés köztük meglevén, annakutána Barkóczi Sándorné kívánta az bátyától Zólyomi Miklóstól végezéseknek effectuálását, melyet midőn nem akart volna praestálni, az ország törvénye szerint kezdette perleni Hunyad vármegyében, ott meg is nyerte, mert az Zólyomi uram maga kötését atták elő, melyre nézve olyan törvénye lett, hogy a mit fogadott, tartozik azt végben vinni. Nem tetszván ez az törvény Zólyomi uramnak, az ország szokása szerint az felsőbb székre vitte fel, melyet Erdélyben táblának hírnak; ebben az karban állapotott meg perek, az közelebb elmúlt marosvásárhelyi gyűlésig, ott kellett volna végképpen eligazodni, jelen lévén mind Zólyomi uram, mind Barkóczi Sándor uram feleségével együtt, mind pedig Tököly István uram, kinek gyermeki hasonlóképpen atyafiai Zólyomi uramnak. Itt azok az három atyafiak az ország törvényének végét nem várták, hanem magok között újban megalkuttának, az országbelieknek tized huszad része is nem tudván, mint alkusznak, elrendelték magok között Zólyomi uramnak kezénél melyik maradjon, úgy mint Hunyad várának és ahhoz tartozó jószágoknak fele; Tököly István uram gyermekinél ugyan azon józágnak másik fele, Barkóczi Sándorné asszonyom kezénél Illye. Mind ezeket Zólyomi uram minden részeiben így lenni nem tagadhat, elő is adhatja ő kglme az két rendbeli contractusnak paráját.

Mind ezekre nézve itilje meg isten, vizsgálja meg az pasa ő naga is, mi vétünk nekünk benne? mi vétke az ország státusinak? ha ők atyafiak lévén, az őket illető jószágok felől megalkottak híriünk s akaratumk nélkül; de annakutána egyik közzülök úgymint Zólyomi uram fel akarta bontani az maga végezését, melyet a huga, Barkóczi Sándorné el nem szenvedett neki, hanem törvényel kereste érette, végtére pedig ugyan maga Zólyomi uram megijedkezvén az törvéntől, annak végét nem merte várni, hanem másodszor is megalkutt azokkal az atyafiaival, az után ő magok tudják mint osztották egymás között fel; nem hisszük oly szentelen hazugságot merjen mondani Zólyomi uram, hogy az mely jószágok felett

az atyafiaival veszekedése volt, nem többet hanem csak egy ház helyet is elfoglaltunk volna, avagy magunk bírunk, avagy másnak attuk volna, sem az hunyadi, sem az illyei jószágban; ők alkuttak, ők perlekedtek, ők is osztottak felette. Mind mi, mind az ország tartozott csak azzal, hogy igaz törvént szolgáltatassunk nekik, és meg ne engedjük, hogy egyik a másiktól erővel valamit elvegyen. Ha igazságához bízott Zolyomi uram, miért nem várta az törvének végét?

A mi illeti az gyalúí állapotot, az más karban áll: mert az Zolyomi uramnak is ős jószága soha nem volt, nem is adhatják azt soha örökössön senkinek, hanem olyan jószágféle az, melyet Erdélyben fiscalisnak híznak. afféle jószág fejedelemről fejedelemre szokott mindenkor maradni, ilyen az fejevári, görgényi, szamosújvári, kővári jószág, ezek között, ha az fejedelmek valakinek valami részét adnák is: de egynehány esztendőök múlva másoknak szokták adni; úgy lett Gyalúnak Zolyomi uramtól elvétele s másnak adása. Az ki mostan Gyalut bírja is, nem örökössön bírja, hanem ország szükségére egynehány ezer forintot adván ki, azért adatott neki. Az pasa ő naga tudja, más országokban is sok helyeken vannak királyok, császárok jószági, melyeket egyszer egy jümbor szolgának, másszor másnak adnak, az feljebb megírt jószág Erdélyben szintén olyan. Most is sok böcsülletes hívünk bír efféle jószágot, melyeket az atyjok nem bírt, ellenben a mit némelyeknek az atya bírt, azt most nem bírja; mert másoknak adatott, az levén eleitől fogva az olyan jószágoknak rendi Erdélybe. Mindezekre nézve az pasa ő naga általláthatja, mely méltatlan legyen Gyalú felől is az Zolyomi uram panasza.

Örökös kapitánságának elvételét a mi illeti, itt vagy on egy kis homály, mit értsen rajta Zolyomi uram, az huszti kapitánságot-e azon vármegyének ispánságával együtt, avagy az Hunyadvármegyebeli főispánságot? avagy mindakettőt? akár-melyiket értse és akár mindeniket értse is, az válasz ez:

Az pasa ő naga mint tanúlt, vitéz ember maga általláthatja, az kapitánságoknak viselése nem kicsiny dolog, várak, tartományok, sőt egész országok is elveszthetnek az kapitányok gondviseletlenségek miatt. *(itt, az első év végén megszakad.)*

(Erdélyi fiscalis levéltár. XII. Instruct.)

XXVI.

1667. ápr. 8.

Meghívó a fejezérvári országgyűlésre.

a)

Rácz István meghívója.

Michael Apafi dei gratia princeps Transilvaniae partium regni Hungariae dñus et Siculorum comes.

Generose fidelis nobis dilecte salutem et gratiam uram.

Jóllehet teljes igyekezettel voltunk s vagyunk is azon, hogy híveinkkel haszontalan költséget s fáradságot ne tétesünk; sőt nyugodalmot és csendességet szerezzünk Kglmeteknek közönségesen. De mivel mindeneknél nyilván lehet Zólyomi Miklós uramnak az hatals török nemzet közzé való bemenetele; melyből csekély elme is általláthatja ő kgnék ez nyomorúlt haza nem hasznára, sőt veszedelmére czélozó szándékát, melyet isten egybegyűjtván Kgket, bőségesben és világosban meg fog érteni. Melyhez képest tanácsúr híveinknek egyező tetszésekből rendeltük generalis országgyűlését Fejérvárott 20. praesentis Aprilis celebráltatnunk, hosszabb terminust nem szenvedvén a dolognak terhes volta. Kgnék azért kgmesen parancsoljuk és igen serio, nem az némelyektől szokásban vett formát kövesse, a praefigált nap után egy vagy több napokkal is compareálván; hanem a praefigált helyre és napra minden okvetetlen jelen légyen. Egyébaránt a dolognak terhes volta minket is keménykedésre kényszerítvén, az articularis poenat minden kedvezés nélkül exequáltatjuk. Azon kívül a statusokkal is ő kgmekkel súlyosabb poenát decernáltatunk mindazok ellen, valakik az praefigált napon és helyen jelen nem lévén, az haza közönséges veszedelmét magok elvonásával maturálni láttatnak. Cui secus non facturo gratiose propensi manemus. Datum in castello nro Ebesfalva die 8. Aprilis ao. 1667.

M. Apafi m. k.

Kívül: Generoso Stephano Rácz, de Galgó. Fidelis nobis dilecto.

(B. Orbán Balázs sajátja.)

b)

1667. ápr. 7.

Az udvarhelyiek meghívója.

Michael Apafi dei gratia princeps Transilvaniae. partium regni Hungariae dnus et Siculorum comes etc.

Generosi egr. et nles agiles fideles nobis dilecti. salutem et gratiam nostram. Noha teljes igyekezetünkkel azon voltunk, vagyunk mostan is, hogy haszontalan költséget híveinkkel ne tétessünk. sőt nyugodalmára és könnyebbségére lehessünk közönségesen Kglmeteknek. de a rendkívül történt alkalmatlanságok kényszerítnek bennünköt arra, hogy újabb generalis országgyűlését celebráljunk és azzal fárasszuk Kglmeteket. Mivel kétség nélkül eddig nyilván vagyon minden rendeknél Zólyomi Miklós úramnak az hatalmas török nemzet közé való menetele, az hol. csekély elme is általláthatja. ennek a nyomorult hazának nem hasznára. hanem veszedelmére czéelőző igyekezettel vagyon ő kglme, melyet, isten Kglmeteket egyben gyűjtven, világosban és bőségesben meg fog érteni. Rendeltük azért tanácsúr híveinknek egyező értelmekből, a feljebb megirt októl viseltetvén, a nemes ország generalis gyűlésének helyét és napját Fejérvárra 20. praesentis Aprilis lenni, hosszas időt nem szenvedvén a dolognak súlyossága. Minek okáért Kglmeteknek kglmesen és igen serio parancsoljuk, ne az eddig némelyektől szokott vétkes példát kövesse, a gyűlésnek praefigált napja után két-három napok elműlván, küldvén atyjokfiait, hanem a praefigált napra minden fogyatkozás nélkül becsületes atyjokfiait elküldeni el ne mülassa, egyébképpen a dolognak nehéz volta minket is keménykedésre kényszerítvén, tudtára legyen Kglmeteknek, hogy az articularis poenat kedvezés nélkül exequáltatjuk. Annak felette az statusokkal ő kglmekkel súlyosabb poenát is decernáltatunk mind azok ellen, valakik a praefigált napou jelen nem lesznek és az haza közönséges veszedelmét annál is inkább, magok elvonásával maturálni láttatnak. Eisdem sic facturis gratiose propensi manemus. Datum in castro nostro Ebesfalva 7. Aprilis 1667.

M. Apafi m. pr.

Külczim: Gener. egr. et nobilibus agilibus capitaneo et iudici regio supr. vice-judicibusque regiis, juratis assessor. ac notar. primoribus, potior. primipilis peditibus pixidiariis ac universitati dnorum libertinorum Siculorum sedis Udvarhely etc. Fidelibus nobis dilectis.

Alább rajta a szék végzése: A. 1667. die 14. mensis Aprilis in generali congregatione sedis Udvarhelyi unanimitate et consensu az közelbik következendő Fejérvárat celebrálandó országgyűlésére választattak Bibarczfalvi Osváth Mihály és Homoródszent-mártoni Biró Bálint uramék, főtiszt uramék ő kglmek mellé. Rendeltünk ő kglmek költségére a singulis personis közönségesen egy-egy póturát adni minden személy válogatás nélkül. Percipialja Tarcsafalvi Mihály uram ő kglme.

Ő kglmek szegény székünk és tehetségek szerént több terhet (ne) vegyenek, mivel az szegénységtől igen elnyomattatva erejük felett adóznak, másoknál több esvén reánk adójában.

(Eredetije Udvarhelymegye levéltárában.)

XXVII.

1667. ápr. 20—28.

Az 1667. ápr. 20- 28. fejérvári országgyűlés törvényei s irományai.

a)

1667. ápr. 20.

A fejedelmi propositiók.

Propositiones universis regni Transilvaniae statibus ad generalia comitia in civitate nostra Alba Julia die 20. praesentis Aprilis anno 1667. congregatis exhibendae.

1. Sok előjáró beszéddel nem akarjuk terhelni ő kegmeket, lépünk csak a dologra. Nyilván vagyon ő kegmeknél Zólyomi uramnak ez hazából való elszökése, kinek minemű ártalmas ügyekezeti legyen ez haza ellen, minemű dolgokkal vádlatt bennünket és másokat az váradi és temesvári pasáknál: szóval elégségesképpen megizentük ő kglmeknek; nem kételkedünk benne, az fényes portán is continuálni fogja azon istentelen feltött czélját; azért igen szükséges, ő kegmek consultálkodjanak rólla, kit kellessék az mü nevünkkel és ország nevével a fényes portára követnek rendelni ennek az istentelen machinationnak megelőzésire? Az követ hány legyen, egy-e vagy mind a három nemzetből egy-egy? Micsoda instructióval menjen? Hogy ha ő kegmek az mi tetszésünket kívánják ezekről, azt is megjelenteni készek vagyunk. Annak felette Zólyomi uram felől is, mostan is concludál-e valamit vagy semmit sem?

2. Noha egyébaránt is az adónak idein korán való megszerzéséről szükség szorgalmatoskodnunk ő kegmekkel együtt. de most ez az Zólyomi uram cselekedeti interveniálván. annál inkább kívántatik, hogy idején korán beküldjük az adót, mert kétség nélkül alkalmatosságúl kapná azt is a vádlásra mind mi ellenünk, mind ez haza ellen. Annakokáért ő kegmek vegyék elő az adóról írt minapi articulust, vizsgálják meg jól, kitelik-e az adó, nem-e? Mert mű úgy vesszük eszünkben, hogy legalább öt vagy hat ezer tallér héjja esik az articulus szerint, mely ha úgy találhatik lenni, végezzenek ő kegmek arról is: honnan s miképpen suppléáltassék? Azt is tudakozzák meg minden vármegyék és székek tiszteitől az adóban mennyi vagyunk kész? Ugyan az adónak felszedésiben ilyen difficultást is hallunk, hogy némely főtiszték mast lágyan nyúlnak annak gondviseléséhez, némely helyen peniglen, kivált az egyházi nemes emberek szántsándékkal vakmerőségre vetik magokat s meg nem akarják adni az adót, az főtiszték sem mernek keménykedni ellenek az nemesi szabadság megbántódásának nevezeti lévén előttek. Azért nekünk úgy tetszik, írjanak ő kegmek ilyen articulust, hogy az ki meg nem akarná adni az adót, maga személyihez is nyultathasson hozzá a tisztt minden törvénybeli processus nélkül. Ellenben ha az adónak felszedésében a tiszték is nem szorgalmatoskodnak és rajtok múlik el annak idején való administrálása, exigáltassa a fiscus brachiummal is az ilyen negligens fő és vice-tiszteken az adót irremissibiliter, mert nem méltó, hogy valakiknek restsége és vakmerősége miatt hagyjuk közönségesen elveszni az hazát; nincsen is az adóra nézve török császár előtt senki is nemes ember, hogy a nemesi szabadságnak nevezeti alatt valami mentséggel élhetne; egyéb dolgokban ő kegmek egymás között fentarthatják nemesi szabadságokat.

3. Magunknak is nagy injuriánkra, ő kegmek közül penig sokaknak nagy kárára látjuk lenni ezt is, hogy sokak más jámborok igazságának meggátlására sinistra információjokkal circumveniálván bennünket, illegitimum mandátumokat extrahálnak. Tudjuk ugyan. hogy effélék ellen vagyou az approbata constitutióban irás. de nem elégséges, azért ha ő kegmeknek tetszik, végeznének így: hogy midőn valamely vármegyékre avagy székekre viszik az mandátumot, az ott való forumon vegyék discussio alá, legitimum-e avagy nem? És ha illegitimumnak találják, az articularis poenat irremissibiliter exsequálják mendgyárást az mandátumnak extrahálóján, nem várván annak az pernek decisióját, a melyet avval az illegitimum mandátummal akart meggátlani. Így talán

megszűnnek a mű busításunktól is, más jámboroknak sem tesznek kárt.

(Egykorú másolata a nagyszebeni levéltárban.)

b)

1667. ápr. 27.

A kolosváriak folyamodása a rendekhez.

Ad universos status et ordines dominorum regnicolarum trium nationum regni Transsylvaniae, et partium regni Hungariae eidem annexarum, nobilium Colosvariensium humilima instantia.

Igaz dolog, Nagyságtokat s Kegyelmeteket csendesdebb időben kellett volna difficultásinknak megorvoslása felől alázatosan requirálnunk; mindazáltal romlásunkat látván az haladékban, kénszeszerítettünk Nagyságtok s kegyelmek eleiben ez alázatos instántiánkat mostan benyújtánunk. Elsőben is azért, jóllehet ezen dologról főkapitány uramat is ő kegyelmét, városi tiszteinek búcsúzásának alkalmatosságával requiráltuk volt, de mivel ő kegyelmétől Nagyságtok s Kegyelmetek eleiben igazítottunk, ehhez képest alázatosan instálunk az nemes országnak, hogy az micsodás rendet az elmúlt esztendőbeli idvezült Ebeni István uram főispánságában tiszteinknek, úgymint főhadnagyunknak s assessorinknak, választásában elkövettünk, úgy ennek utánna is az nemes vármegye közönséges gyűlésén, főispán uram s ő kegyelme után lévő tisztek jelen létében, azon városi tiszteinknek választása hagyattassék libera electionkban: az ratióval is ellenkezni láttatván, hogy az külső vármegyebéli nemesség válaszszon nekünk kolosváriaknak városunkbeli főhadnagyot és assessorokat, kiket ő kegyelmek sem hadnagyuknak sem bírájuknak nem agnoscálnak; személyekben is városi atyánkfiait, kinek mint nyújtotta isten arra való értelmét, ő kegyelmek nem ismervén; enyedi s tordai nemes uraink ő kegyelmek is tiszteinknek választásában, mindennek kára s bántódása nélkül ezen rendet observálván, tóllünk is semmi kénszerítő ok azon libera electiót el nem vétetheti. Sőt másképpen hitszégésre is láttatnánk kénszerítettetni, ha az nemes ország régi királyoktól s fejedelmektől privilegiumul adatott uniónk s contractusunk ellen, melyre hittel vagyunk kötelesek, azon uniónk s contractusunkban confirmált libera electionkat közzülünk amoveálná.

Második difficultásunk vagyon közelebb való szénafü-

vünknek nagy részének az marosvásárhelyi közelbik elmúlt ország gyűléséből delegált commissárius urak által, az városunkban szorúlt nemesség és praesidium lovaik számára, magunkat megfogyatkozott kárunkkal (ha alázatos instantiánkat az nemes ország meg nem tekénti) leendő elszakasztásában: azon darab határnak elszakasztásával az több rész is meg nem maradhatván az lovaknak vagy szánszándékkal vagy szaladásképpen való eltapodások és vesztegetések miá, mely miatt télre való szénát lovaink számára hol takarni nem tudunk; holott még az előtt is sokan közzülünk szomszéd határookban kénszerítettének füvet pénzen venni. Továbbá azon fűvelő helynek, nyárban vizetlen volta miá, szántóföldeinken s vetésinken nagy kárunkkal kellene Szamosra alá s feljára útnak lenni. Azért, ha immár az nemes országot minden föld nélkül szolgáljuk, nem hogy az miénknek kiért kardot kötünk, tóllunk el kelletnék vétetődni, és nem hogy praesidiarius uraink eddig való jóakaratumkkal, hogy lovai lovainkkal együtt jártanak s szénafűből is elegendőképpen részesítettük, contentusok nem lehetnének; de sőt inkább lovunknak számuknak, mivel lovunk hátán szolgálunk, meg kelletvén sokasodni, könyörgüink Nagyságtoknak s kegyelmeteknek alázatosan, pusztult faluk határiból mutattassék fűvelő hely, oda szorúlt nemes uraink, praesidiarius és magunk lovaink számokra. Az előtt is boldog emlékezetű fejedelmek idejében sokkal több mezei hadak quártélyozván hostátinkban, nem az kolosvári határban, hanem a szamosfalvi pátronusnak bizonyos számú sava conferáltatván annuátim érette, az szentmiklósi pusztá falú helyén szereztetett elégséges fűvelő hely, mely most is az foglalt helynél mind illendőbb, mind közelebb, s azzal bátorságosabb is.

Nagyságtoknak s kegyelmeteknek azért alázatosan instálunk. városi tiszteinknek választását libera electionokban hagyván, szénafűvünknek is elszakasztásából következő kárunkat megtekéntvén, azon fogyatkozásunkat remedeálni és suppleálni méltóztassék.

Isten Nagyságtokat s Kegyeimeteket boldog virágozó békességgel megáldja, s mi is életünk fottáig való hűséges szolgálatunkkal megszolgáljuk Nagyságtoknak s Kegyeimeteknek.

N. K. K. V. V.

Alább más írással: Az ország végezett egyszer ezen dolog felől, s az ország variálhatja is, lássák ő kegyelmek mint orvosolják meg. Ex consilio 27. Apr. A. 1667.

(Eredetije Kolosvár város levéltárában.)

c)

1667. ápr. 20.

A törvények.

Nos Michael Apafi dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes, etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis: quod spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis ad diem 20. mensis Aprilis anni domini 1667. in civitatem Albam Juliam ex edicto nostro celebratis, congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eodem conventu communibus eorundem votis et suffragiis, parique et unanimi consensu conclusos. Supplices nobis humilime, ut nos omnes et singulos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, et accepta habentes, nostrumque consensum illis praebentes, autoritate nostra principali acceptare, approbare, ratificare et confirmare, atque tam nos ipsi observare, quam per alios omnes, quorum interest, observari facere dignemur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni Transylvaniae, partiumque Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis per nos in civitatem nostram Albam Juliam ad diem vigesimum mensis Aprilis anni praesenti millesimi sexcentissimi sexagesimi septimi, indictis celebratis conclusi.

Articulus I.

Az Zólyomi Miklós dolgárúl s állapotjáról kegyelmesurunk nem régi példa lévén Székely Mózes és Petki Ferencz sorsók, kik is hasonló dologban elegyítvén magokat, noha akkor ez haza a mostani állapotához képest jobb karban volt, de mégis nem különben, hanem ország törvénye szerént, per-directorem de bonis evocáltatták, s úgy condemnáltatván, a jószágok is azon sententiának vigorával apprehendáltattak; mostan is azért végeztük, hogy Zólyomi Miklós ellen is via-juris procedálván a director, úgy condemnáltassék, ha a-

mostani követ atyánkfának adatott instructiónk szerént nem redeál.

Articulus II.

A vakmerő egyházi nemeseken mint kellessék exigálni az adót annak modalitása.

Az egyházi nemesekről végeztük kik contumaciter nem akarják az egy-egy talléros adót administrálni, hogy a hol találtatnak az olyan contumáxok azon helyeknek, fő- és vicetisztei, primum de bonis eorum exigálják cum duplo, úgy mindazáltal, hogy intra octavum ha meg akarja váltani exequált bonumit tartozzék a tiszti kiadni annyin, a mennyivel az adóban tartozott, ha annyi érő javok nem lészen, azon tisztek magokhoz nyúlhassanak, kiknek is plena authoritást adunk a megfogattatásokra, se szolgálai, se egyéb protextus nem obstalván és mindaddig fogva tartassanak, mig az adót megadják: kik közül ha kik oly helyen laknak, hogy a tisztek hozzájuk nem nyúlhatnak. brachium adassék azon tisztek mellé, hogy azoknak assistentiájjokkal exigáltassék rajtok az adó: ut supra, melyben ha azon tisztek negligenseknek comperiáltatnak, önnen magok azon tisztek suppleálják az alattok lévő vakmerő nemeseken maradt restantia adót, mely adót suo tempore administráljanak is a perfixus (*így!*) helyre; ha pedig késérők kévántatnának az adóvivő mellé, imponálják a főtisztek a kinek akarják, kik ha vakmerőségre vetnék magokat s azon tiszti parancsolatjoknak ez iránt nem cedálnának toties quoties fl. 12 exequáltathassanak rajtok vigore praesentium (*így!*) articuli simpliciter.

Articulus III.

A perceptoroknak számadásokról és ratiójoknak igazításokról való articulus.

A mely perceptorok ab anno 1657. perceptiójokról való ratiójokat el nem igazították, azok simpliciter mindjárt megfogattassanak a főtisztektől és finaliter perceptiójokról számot adjanak; ha kik medio tempore azok közzül decedáltak, feleségek igazítsák; ha azok is decedáltak, azok igazítsák ratiójokat, kikre az olyanoknak javok s jószágok devolváltatott. Ennek utána való perceptorok pedig intra anni revolutione officiorum suorum tartozzanak perceptiójokról igaz számadással, melyet ha posthabeálnának vagy negligálnának eo facto megfogattassanak a főtisztektől s úgy tartozzanak számot adni, és ha adósokká maradnak, ha hol jószágok s javok ta-

láltatik, szabadon elfoglalhassák s el is adhassák azon summáig, ebben nem obstalván semminemű remedium; ha mely főtisztek ezt negligálnák, de facto azon főtiszteknek javokon jószágokon plenaria executiót tétethessen az director, sub amissione bonorum et officii azon rövid processussal. mint a perceptorokon.

Articulus IV.

A vármegyéken és székeken lévő perceptorok választatnak azon vármegyéknek és székeknek tagjaitól.

A vármegyéken és székeken perceptorságra illendő embert ha kit azon vármegye és szék denominál, s nem akarná felvenni, eo facto kétszáz forint exequáltassék rajta, azon helynek tisztjei által.

Articulus V.

Ez esztendőbeli adónak kiteljesedésének módja.

Ez esztendőbeli adónak suppleálására kényszerítettünk kapuszám után vetni egy-egy tallért, úgy hogy azt is a közelbik jövő szent János napjára minden helyekről fogyasztás nélkül beszolgáltassék, ide nem érven a hódoltságot.

Articulus VI.

Ez alkalmatossággal esett költségére ez hazánknak újabb adó vettetett fel modo infra notato.

Nem kevés költsége esvén ez hazának ez alkalmatossággal, semmiképen nem kedvezhattunk magunknak, hanem kellett azon expensákra újabb adót vetnünk ez alább megírt rend szerént, úgymint: Erdélyben lévő vármegyékről és kapuszám után való városokról kapuszám után adjanak egy-egy tallért.

Máramaros adjontall.	400
A székelységtall.	500
Fogarás földjetall.	200
Az oláh papoktall.	50
Maros-Vásárhelytall.	31
Abrug-Bányatall.	20
Vizaknatall.	20
Kézdi-Vásárhelytall.	10
Udvarhelytall.	4
Bereczktall.	3

Ilyefalva	tall.	2
Sepsi-Szent-György	tall.	1
Csik-Szereda	tall.	1
Kővár-vidéke	tall.	48
Vajda-Hunyad	tall.	8
Háczag	tall.	5
Az universitas	tall.	1000
A váradgyai harminczados .	tall.	10

Ezt praefectus atyánkfia exigálja a harminczadoson.

Articulus VII.

Kik által és mikor kellessék percipiálni ezen alót, arról való articulus.

Ezen felvetett adót a vármegyéken és székeken lévő perceptorok percipiálják, kit is adminisztráljanak mindenek a jövő közelbik szent János napjára; a kiknek egész kapujuk vagy az olyanak jó pénzül adminisztrálják, ha kiknek nincsen egész kapujuk, poltura garas pénzül magok a possessorok.

Articulus VIII.

A görögök adózásiról való végzés.

A mely görögök a Szebenben szállás tartó görögökön kívül adóztanak ab anno 1664, quietantiájokat magok ab expiratione presentis dietae producálják intra quindenam praefectus atyánkfia előtt, és ha kik percipiálták, s nem az ország adójában erogálták de facto exequáltassék rajtok elucescálván azon görögök quietantiáiból mit percipiáltak tőlök és mennyit. Ha kik az ilyen perceptorok közül decedáltak, azok tartozzanak az országot contentálni, kik az olyan perceptoroknak, jovok és jószágokban succedáltak és participáltak. Mostani adóban is azon görögök capitatum öt-öt tallért adjanak, kit ha ezután supportálni nem akarnának ez országban szabados járások és kereskedések ne legyen; ez mostani adó mindazáltal exigáltassék rajtok, és ha kik közülök el akarnának menni ez országból, a vámokon és harminczadosok jó vigyázás legyen reájok, és ha helyes quietantiájokat a harminczadosok és vámosok előtt nem producálhatják ugyanott arestáltassanak minden marhájokkal együtt, ide értvén mind az Brassóban járó görögöket, s minden egyébütt ez hazában kereskedőket.

Articulus IX.

Nemes János atyánkfiának jó pénz adassék.

Nemes János atyánkfiái mostani expeditiójára, ha hol az ország pénze között kétezer arany találatik készen de facto adassék kezében ; ha annyi arany nem találatik tallérül suppléaltassék.

Articulus X.

Az illegitimum mandatumokat impetrálók ellen való processus.

Noha az illegitimum mandatumokat extrahálók ellen vagyon elég articulus, de azzal nem gondolván sokak mások kárára illegitimum mandatumokat vármegyékre, székekre, városokra és egyéb helyekre is szoktanak vinni : végeztük azért, hogy a mely vármegyére, székekre, városokra és egyéb helyekre is ilyen mandatumokat visznek, ugyanott való forumokon tétessék discussio alá finaliter ha legitimum e avagy nem ; ha legitimumnak találatik bene, ha penig illegitimumnak de facto az articularis poena irremissibiliter ugyanott azon helyeknek tisztai által exequáltassék rajtok, nem várván azon pernek decisióját, a melyet annual *(így! e helyett: a val)* az illegitimum mandattal akart impediálni, melyben az apelatio se engedtessek meg.

Articulus XI.

Az excessusokat patroló tisztekről való végzése a nemes országnak.

Nem kevés excessusok esnek a vármegyében a főispánok után való tisztektől : végeztük azért, hogy valakik illetlen excessusokat, exactiókat, decretum és articulus kívül való executiókat, ennekelőtte ab anno 1657. cselekedtek, vagy ezután cselekesznek, a megbántódott fél vármegye székin vagy gyűlésen megbántódását adja elő s comprobálja is, melyet minden imide-amoda való mutogatás és kedvezés nélkül a főtisztek kötelességek szerént az oda gyülekezett rendekkel együtt tartozzanak igazításban venni és ad quindenam az exequált vagy extorqueált jókat cum poena articulari id est flor. 200 facientem restituáltatni a damnificatusoknak, melyet ha ad quindenam executióban nem vennének a tisztek, tehát a damnificatusok deákok által, nulla prohibita certificatione, vigore saltem praesentis articuli, exclusis omnibus juridicis remediis, exquáltathassanak az ilyen exorbitáló tiszteken.

Articulus XII.

A Fejérvármegyebéli felső járásbéli circálók ellen való articulus.

A fejérvármegyebéli felső járásbéli circálásra mostanság kibocsáttatott tisztekre és bizonyos személyekre nem kevés panasz jöven előnkben, azért hogy némelyeket ez hazának főrendei közül böcstelenségekkel illettek volna levelekben. kik közül némelyek méltó panaszát exponálván, mocskos írásokat is exhibeálván az státusok előtt, finalis deliberációt kíván vala azon becsületes főrenden lévő atyánkfia ellenek, de mivel azok kik ellen a panasz lött jelen nem voltak, végeztük hogy a következő ország gyűlésén compareáljanak azon circáló bírák és személyek certificáltatván a panaszló féltől, hogy akkor végső igazításban vétessék e dolog ; kik ha nem compareálnának is, de a comparens félnek adiudicatiója légyen.

Articulus XIII.

A debreczeniek turtozzanak a harminczadért reájok vetett négyezer forinttal az országnak.

A debreczeniek a harminczadért reájok vetett négyezer forintokat ha a praefigált terminusra nem administrálják, minden úton módokon extorqueáltassék rajtok az arra rendelt personak által.

Articulus XIV.

A partiumbéli helyekről a dézma bészolgáltatassék.

Bihar vidékiről mindenféle dézmát bészolgáltassanak ; a mely privilegiumot Rákóczi György fejedelemtől ez iránt impetráltak semmit is nékik nem suffragálván, hanem a fogarasi articulus continentiaja szerint exigáltassék mind rajtok, mind azokról a helyekről, melyek azon fogarasi articulusinkban specificálva vannak ; sőt egyéb helyekről is irremissibiliter.

Articulus XV.

A kolosváriak állapotja.

Végeztük kegyelmes urunk hogy a kolosvári dolgokról s állapotokról való articulusink úgymint : melyek a hadnagyok és assessorok választásáról, s az ott való praesidium lovainak tartására való helyeknek modalitásáról emadáltattak in vi-

gore hagyassanak mostan is, sőt ezután ha azon kolosváriak mégis opponálnák magokat méltó poena decernáltassék ellenek.

Articulus XVI.

Minden donatiók és privilegiumok cancellárius vagy secretárius subscriptiójok alatt emanáltassanak.

Mivel értjük kegyelmes urunk hogy némelyek a Nagyságod méltóságos fejedelemsége alatt fraudulenter donatiókat irattanak, melyek ha vagy cancellárius vagy secretárius atyánkfiai mostani tisztekben való állások után azon cancellárius vagy secretarius subscriptiójok nélkül emanáltattak, azok cassáltassanak; hogyha peniglen egyébiránt minden csalárdság nélkül igazságos uton kértének meg valakik valamely jószágokat, de vagy együgyüség, vagy egyéb helyes akadályok miatt nem subscribáltathatták, azoknak Nagyságod in bona forma újabb donatiót adni méltóztassék; ez után penig cancellarius vagy secretárius atyánkfiai subscriptiójok alatt keljenek minden donatiók, consensusok és privilegiumok, alioquin invigorosáknak tartassanak; ide nem értvén mindazáltal az előbbeni fejedelmektől adatott donatiókat, consensusokat és privilegiumokat.

Articulus XVII.

Cseh várában lévő praesidium tartásnak módja.

Mivel Cseh várának possessori a mostani szükséghez képest azon helyben elégséges praesidiumot nem tarthatnak magok költségeken, végeztük hogy az ország adajából (a mely praesidiumok fizetésére rendeltetett) legyen fizetések az ott lévő ország praesidiáriusinak, nem nevedvén az ország adaja véle, melyre is kolosvári főkapitány atyánkfianak illendő gondviselése légyen.

Articulus XVIII.

A mely pénzt Udvarhelyi György praefectus posztóvételre percipiált volt, arról számadással tartozik posteritása.

Végeztük kegyelmes urunk, hogy a mely pénzt megholt praefectus Udvarhelyi György praesidiumok számára való posztóvételre percipiált volt, azon pénzről vagy posztóról vétessék szám posteritásitól, és ha helytelen helyre erogálta restituáltassék posteritásitól, akár pénzül s akár posztóul, s fordítottassék a praesidiumok ruháztatásokra, melyre mostani praefectus atyánkfianak legyen gondja viselése.

Articulus XIX.

A kolosvári kapitány tiszti alól elszökő katonák minden helyekről megadassanak etc.

Ha mely hópénzes katonák kolosvári főkapitány atyánkfia tiszte alól elszöktenek vagy elszöknének, valahol találtatnak, azon kapitány atyánkfia requisitiójára sub poena articulari, exclusis omnibus juridicis remediis, exequentur, mindenütt tartozzanak megfogni és kézben adni, kiknek is méltó büntetéseket azon kapitány atyánkfia dispositiójára hagytuk.

Conclusio.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium regni Hungariae eidem annexarum ac incorporatarum, exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento, vel variatione aliquali inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta. ratos, gratos, et accepta habentes acceptavimus, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus. Offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis, et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios, quorum interest, seu intererit, observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in (*kimaradt*: comitiis) Albae Juliae 20. mensis Aprilis anni praesenti (*így!*) millesimi sexcentissimi sexagesimi septimi indictis celebratis conclusi.

(Az Akadémia birtokában levő eredetiről.)

d)

1667. ápr. 27.

A rendek levele a tihájához.

Tekéntetes és nagyságos pasa nekünk jóakaró urunk, Isten Nagyságodat hatalmas császárunk hasznos szolgálatjára sokáig éltesse és dolgait szerencséltesse.

Bizonyos és szükséges dolgaink végett kelletvén ez levelünk megadó követünköt, nemzeti Hidvégi Nemes Jánost Háromszéknék főkapitányát és táblabíráját hatalmas, győz-

hetetlen császárunkhoz és méltóságos fővezér urunkhoz ő nagyságához küldenünk; ki által Nagyságodat is akarván látogattatnunk, kívánjuk, találja boldog órában. Azonban kérjük Nagyságodat bizodalmason, követünköt meghallgatván és szavainak teljes hitelt adván, fővezér urunk ő nagysága előtt legyen oly jó törekedő dolgainkban, hogy követünk térhessen vidám orczával vissza hozzánk, melyet Nagyságodnak, mint jóakaró urunknak, minden alkalmatossággal szolgálhassunk meg. Istennek oltalmá[ba] ajánlván Nagyságodat. Költ Gyula-Fejérvári mostani országgyűlésében Szt-György havának huszonhetedik napján, ezerhatszáz hatvanhét esztendőben.

Nagyságodnak jó akarattal szolgálnak

Erdélyországának három
nemzetből álló rendei.

(A három nemzet pecsétje.)

(Eredetije Nemz. Múzeum, Tunyogi-gyűjtemény.)

Jegyzet: A fejedelem levelét lásd Török-Magyarkori Államokmánytár IV. 345. l.

c)

1667. ápr. 28.

A rendek levele a fővezérhez.

Hatalmas császárunk széles e világra kiterjedt fényes birodalmának fő gondviselő vezére, tekintetes nagyságos Küprili Amhet pasa, nekünk kegyelmes urunk, isten Nagyságodat sok esztendeig éltesse, dolgait boldogítsa.

Igen nagy alázatossággal kelletett Nagyságodat mostani alkalmatossággal Erdélyben lévő egész három nemzetül levelünk és emberünk által megtalálnunk. Nagyságodnak kétség nélkül vagyon értésére köztünk lakó Zólyomi Miklós nevű úrnak az fényes portára való bemenése, a ki elsőben megalakuván, annakutána perlekedvén két sógorával valami jószág végett, midőn azokra megharagutt volna, úgy ment be haragjában az fényes portára; úgy halljuk, voltak fenyegető szavai mind mi ellenünk országúl, mind penig az mi kegyelmes urunk ellen, nem is kételkedünk benne eziránt való feltett csalárd célját elköveti, noha Nagyságodnak igazságoson merjük írni, hogy soha országúl nekünk semmi hírünk nem volt benne; mikor megalkutt azokkal a sógorival, nekünk három nemzetül nagyobb gondunk volt arra, mostau is vagyon, miképen sze-

rezhessük meg hatalmas császárunk adaját, mintsem a Zólyomi veszekedésére; immár mostan az egész országba levő szegínség meghallván azt a Zólyomi Miklós elszökését, csak isten tudja minemű nagy félelemben vannak, tartunk attól hatalmas császárunk adajának felszedésében is akadály ne következze miatta; de sok szóval Nagyságodat terhelni nem akarván, egyenlő akaratból követünk által világosabban izentünk Nagyságodnak az egész dologról; kérjük bizodalmasson adjon szavának teljes hitelt, s mutassa oly jó akaratját hozánk, ennyi sok ezer lelkek imádhassanak istent Nagyságod szerencsés életejért, Zólyomi is legyen példa másoknak, hogy ilyen rosz dologban ne elegyítse magát senki is, sőt velünk együtt hatalmas császárunkat szolgálja igazán. Ajánljuk istennek gondja viselése alá Nagyságodat. Iratott a mi elromlott, pusztult országunknak gyűlésében, Gyula-Fejérváratt, huszonnolczadik napján Szentgyörgy havának ezerhatszáz hatvanhét esztendőben.

Nagyságodnak aláztatson szolgáljak

Erdélyországnak három
nemzetből álló minden rendei.

Betlen János tanácsa urunknak ő ngának, Fejérvármegyének főispánja, Erdélyországnak cancelláriusa, Udvarhelyszéknek főkapitánya. mp.
(P. H.)

Bánfi Sigmond tanácsa urunknak ő ngk, Fejérvármegyének főispánja és praesidense, mp.
(P. H.)

Kapi György tanácsa az én kglmes uramnak ő ngának. Hunyad-, Közép-Szolnok- és Zarándvármegyéknek főispánja, mp.
(P. H.)

Keresztesi Ferencz tanácsa urunknak ő ngának, Tor-davármegyének főispánja, mp.
(P. H.)

Basa Tamás urunknak ő nagnak tanácsja, mp.
(fekete P. H.)

Béldi Pál urunk ő nga tanácsa, Háromszéknek főkirálybirája. mp.
(fekete P. H.)

Bánfi Dienes tanácsa ő ngnak. Kolos-, Dobokavármegyéknek főispánja, Kolosvárnak, Szamosújvárnak főkapitánya. mp.
(P. H.)

Haller Pál tanácsa ő ngnak, Küküllővármegyének főispánja, mp.

Haller János ő ngnak tanácsa, Tordavármegyének főispánja, mp.

(P. H.)

Fleischer András tanácsa ő nagának, szebeni királybíró, mp.

(P. H.)

Sárpataki Márton ítélőmester, mp.

(P. H.)

Kun Gergely táblai assessor, mp.

(P. H.)

Boldai Márton tábla assessor, mp.

(P. H.)

Bodoni György táblai assessor, mp.

(P. H.)

Váradai István táblai assessor, mp.

(P. H.)

Petritsevith Horvát Kozma táblai assessor, mp.

(P. H.)

Nagy Tamás mp.

(P. H.)

Bettlen Gergely, mp.

(P. H.)

Torma György, mp.

(P. H.)

Szentpáli János Csik-Gyergyó-Kászony főkapitánya, mp.

(P. H.)

Bánfi Gábor, mp.

(P. H.)

Bettlen Farkas tanácsa urunknak ő ngnak, mp.

(P. H.)

Rédei Ferencz Kolosvármegyének főispánja ő ngnak táblájának assessor, mp.

(P. H.)

Kendi János ítélőmester, mp.

(P. H.)

Osdolai Kun István ő ngnak táblai assessor, mp.

(P. H.)

Matskási Boldisár táblai assessor, mp.

(P. H.)

Sárosi György Marosszéknek főkirálybírája, táblai assessor, mp.

(P. H.)

Mikó Miklós táblai assessor, mp.

(P. H.)

Diósi Gáspár director, mp.

(P. H.)

Váradai Virginás István táblai assessor, mp.

(P. H.)

Teleki Mihály kövári főkapitány, mp.

(P. H.)

Bánffi Christofh, mp.

(P. H.)

Rhédey István, mp.

(P. H.)

Bánffi Farkas, mp.

(P. H.)

Toldalagy János, mp. (P. H.)	Nalácy István. mp. (P. H.)
Paskó Christóph, mp. (P. H.)	Pernyeszi Sigmund. mp. (P. H.)
Thorockai Péter, mp. (P. H.)	Thoroczka Mihály, mp. (P. H.)
Barcsay Péter, mp. (P. H.)	Barcsai Miháll, mp. (P. H.)
Barcsay Tamás, mp. (P. H.)	Barcsay István, mp. (P. H.)
Makray Péter, mp. (P. H.)	Filistik Péter, mp. (P. H.)
Nádudvari István, mp. (P. H.)	Rácz István, mp. (P. H.)
Nemes Feiérvármegye kö- vetei, mp. (P. H.)	Udvarhelyszék követei, mp. (P. H.)
Szebenni követek, mp. (P. H.)	Hunyadvármegye követe, mp. (P. H.)
Háromszék követei, mp. (P. H.)	Segesvárszék követei, mp. (P. H.)
Küköllumvármegye követe, mp. (P. H.)	Csik-Gyergyó-Kászonszék követei, mp. (P. H.)
Brassai követei, mp. (P. H.)	Kolosvármegye követei. mp. (P. H.)
Marosszék követei, mp. (P. H.)	Medgyesszék követei, mp. (P. H.)
Tordavármegye követe, mp. (P. H.)	Aranyosszék követei, mp. (P. H.)
	Besztercze követei, mp. (P. H.)
Dobokavármegye követei. mp. (P. H.)	Szászsebes követei, mp. (P. H.)
Belső-Szolnokvármegye kö- vete, mp. (P. H.)	Nagy-Sinkszék követei, mp. (P. H.)

Közép-Szolnokvármegye kö- veti, mp. (P. H.)	Szerdahelyszék követei, mp. (P. H.)
Maramarosvármegye köve- tei, mp. (P. H.)	Kőhalomszék követei. mp. (P. H.)
Maros-Vásárhely követei. mp. (P. H.)	Kézdi-Vásárhely követei, mp. (P. H.)
Ujegyházszék követei, mp. (P. H.)	Vizakna követei. mp. (P. H.)
Udvarhely követe, mp. (P. H.)	Szászvárosszék követe, mp. (P. H.)

Külczim: Az hatalmas győzhetetlen császár kedves böcsületes úr hívének, széles ez világra kiterjedett fényes bírodalmi-
nak és hadainak igazgató és gondviselő fővezérének az tekénte-
tes ngos fővezér Küprili Ahmet pasának. nekünk kgmes urunk-
nak adassék.

(Eredeti. Erdélyi fiscalis levéltár. XVIII.)

XXVIII.

1667. máj. 11.

Apafi hadfőfelelési rendelete.

Michael Apafi dei gratia princeps Transilvaniae, par-
tium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc.

Egregii et agiles, fidelis nobis dilecti salutem et gratiam
nostram. Ennek előtte is parancsoltuk volt Hűségteknek,
lenne minden órán fogatkozás nélkül oly készséggel, hogy ha
kévántatnék az haza szükséges szolgálatján való menetele,
második parancsolatunkot vévén, indulhatna meg mindgyárast
fogatkozás nélkül. Mivel peniglen mostan vigyázásnak okáért
szükségesképen kívántatik Hűségteknek viritim Kolosvár
mellé való menetele: életére, fejére parancsoljuk Hűségteknek,
(az szokás szerént ne soldosok által) személyek szerént mind
hadnagyostól és mulatásra való elégséges készséggel holnap
mindgyárast megindúljon Hűségtek Kolosvár mellé és min-
denekben dependeáljon Bánffi Dienes uram dispositiójától,
miglen az szükség kívánja avagy újabb dispositiókat veszi
ott való mulatásokról. Egyébbiránt az kikben az fogatkozás
következik, érdemlő büntetéseket ha elveszik másoknak is

példájokra, nem másnak, hanem magok engedetlenségeknek tulajdoníthatják. Nec secus facturi. Datum in civitate nostra Alba Julia, 11. Maii. anno domini 1667.

M. Apati mpr.

Külczim: Egregiis ductori ceterisque iuratis assessoribus ac universis incolis ac inhabitatoribus oppidi nostri Thorda. Fidelibus nobis dilecti.

(Eredetije Nemz. Múz.)

XXIX.

1667. máj. 20.

Rhédey Ferencz jelentése Huszt elfogatójáról.

Spectabiles ac magnifici, generosi domini mihi observandissimi, servitiorum meorum paratissimam commendationem.

Ez elmúlt napokban jövének ide tekintetes és nemzeti Nagy Thamás és Bethlen Gergely uramék ő kegyelmek, holni lovas praesidiummal a méltóságos fejedelem ő kegyelme credentialis levelével együtt, kiben írja ő kegyelme, hogy az nemes országtúl authoráltatott tanácsuraimnak tetszésekből kellett ő kegyelmeknek ide expediálni ő kegyelmeket, kívánván tőlem, hogy a méltóságos fejedelem praesidiumát váromban bebocsáttassam, még penig oly strictissimis coactionibus. hogy csak elmékedésre való időt sem engedtenek; akarván azért eleitől fogva édes hazám s nemzetemhez való szeretetemet ebben is megbizonyítanom, nem reluctáltam, hanem bebocsátottam ő kegyelmeket: assecurálván mindazáltal azon engedelmet is ő kegyelmének, hogy személyünkben magunk és mások javaiban, szabadságunkban, emberinkben meg nem károsítának, bántának és injuriálnának. Melyeknek utánna mennyi fájdalmas iniuriákat szenvedtem váramban levő törvényes jussom s nemesi szabadságom megbántódásával, immár két levelemben a méltóságos fejedelemnek ő kegyelmének hőségesen detegáltam. Tudván azért azt bizonyosan, hogy ő kegyelme ezeket kegyelmek bölcs itéleti eleiben fogná terjeszteni, minthogy kegyelmek tetszeséből is írja ő kegyelme az Nagy Thamás és Bethlen Gergely uramék ide való expedióiókat, kegyelmek is kérem nagy szeretettel, sőt lelkek ismeretére, az istenre kényszeritem, orvosolja meg KeGYELMEK bölcsen sérelmimet s ennyi fájdalmas iniuriáimat, legyen tekintetben KeGYELMEK előtt az ti KeGYELMEKHEZ, édes hazámhoz, nemzetemhez s annak méltóságos fejedelméhez

való tekéletes igaz hűségem: tanácsolja úgy a méltóságos fejedelmet is, hogy ő kegyelmét is ilyen nagy megbántódásimat, nemesi szabadságom s törvényes jussomban való immunitásim restituáltassék, mert ha ezek s ehez hasonlók rajtam esni nem szűnnek, egyebet nem várhatok, hanem hogy az ország törvénye ellen minden javaimból kirekesztessem s vénségemnek idején ígyen bújdosásra jussam. Kegyelmetek énnem parancsoljon, míg isten ez hitvány világban éltet, nagy szeretettel ügyekezem szolgálni kegyelmeteknek. In reliquo spectabiles ac magnificas, generosas dominationes vestras feliciter valere desidero.

Datum in Huszt die 20. Maii 1667.

Spectabilium az magnificarum generosorum dominationum vestrarum

servitor paratissimus
comes Franciscus Redei.

Külczim: Spectabilibus ac magnificis, generosis dominis, domini regni Transilvaniae principis consiliariis intimis etc. dominis mihi observandissimis.

(Eredeti Nemzeti Múzeum. Tunyogi-gyűjtemény.)

XXX.

1667. máj. 24.

Apafi Mihály rendelete egy oláh könyvnyomda felállítására ügyében.

Michael Apafi dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc.

Reverendi et egregii, fideles nobis dilecti, salutem cum favore nostro.

Úgy informáltattunk bizonyosan, hogy Hűségtek az itt való fejevári monasteriának gondviselésire rendeltetett és választatott volna, kötelezván arra magát, minemű proventusa esztendő által azon monasteriának szokott lenni, azt igazán szám szerént kezekhez veszi és scholát erigálván tipographiával együtt hasznos oláh könyveket nyomtat, magától is az püspektől tiszteletes Brankovit Száva uramtól püspeksígnék ideitől fogva ez ideig, minden proventusokról számot vévén, kezéből kivieszi, magát is az püspeket úgy dirigálja, hogy Hűségtek híre nélkült az országban sehova el ne mehessen, papokat fel ne szentelhessen, valameddig hűségtek nem decernál felőlek, ki lészén érdemes reája, ki nem. De ezekben még

semmi sem tölt, hanem az dolgok mind másképen vadnak. Hűségteknek annakokáért serio parancsoljuk ez levelünket vévén, mindjárt confluáljon öszve és minden proventusokról az püspektől Száva uramtól számot vevén, az proventust vegye kezéhez, scholát és typographiát azután mindjárt erigáltasson, eddig is kin múlt el ezeknek nem praestálása, arról is jó lelki esmérettel minket informáljon, maga mellé vévén ezen dolognak megorvoslására lamkerekí, szászsebesi és örmeny-székesi Hűségtek vallásán lévő papokat, mert úgy látjuk, némelyek nem sokat gondolnak az istennek dicsőségének előmozdításával, csak jőjjön meg az magok hasznok; ezek meglévén, az országban az oláh papok közül, kik injuriáltattak volna az püspöktől, vagy másoktól arról is gondot akarjuk viselni, generális gyűlést hirdetvén, Hűségtek kiki panaszát ahhoz exponálván, az is megorvosoltatik. Ezt peniglen igen hamar effectuálni igyekezzék Hűségtek, alioquin animadversiónkat el nem kerüli. Secus non facturi.

Datum in civitate nostra Alba Julia, die 24. Maii anno 1667.

M. Apafi.

Külczm: Reverendis Joanni Zoba et Thomae Topai item egregiis Demetrio Logofet et Georgio Kira curatoribus monasterii Albae Juliensis et bonorum eiusdem etc. Fidelibus nobis dilectis.

(Eredeti Orsz. lev. Gyulafehérvári oszt. Miscell. cista 1., fasc. 1., no. 43.)

XXXI.

1667. jun. 6.

A határigazítási biztosoknak adott utasítás.

Memoriale.

Noha az minapi fejevári gyűlés alatt is én nagyobbára mind betegeskettem, és az miatt nem lehet[tem] mindenkoron a tanácsurak ő kegyelmek között, nem is érhettem minden discursusukat, többi közt arról is a határjárásra rendeltetett commissarius uraknak minemű instructió adassék, mindazáltal a kgl's urunk ő nga méltóságos parancsolatjára nézve vékony opiniómot megírhatok, minemű instructiót javallok az ő nga kegyelmessége variálása avagy többítése, az tanácsurakkal communicálván ő nga a dolgot.

1. Szükségesképpen kell observálni a comissarius uraknak, hogy a mely teftert Paskó uram a portáról hozott, azon ne fundáljanak, mert abban Kővár vidéke is többire bele vagyron írva; vadnak több akadályok is nem kevesebb benne, hanem fundálni kell a váradí pasa minap Fejérvárra küldett tefterén, noha abban is ha oly faluk vadnak beírva, a melyet be nem [hódo]ltanak eddig, munkálodni kell azon, hogy kihagyattassanak.

2. Igyekezni kell, hogy mentől szenvedhetőbb summákra kell szállítani a faluk adaját.

3. Azon kell lenni, hogy az erdélyi végvárokon belől, úgy mint Somlyó, és Sebesváran sőt Zarándvármegyében is belől ne szedjék a török vitézek az adót, hanem a mely summát most egyenlő akaratból falukra vetnek, exigáltassák a magyar végvárbeli tisztek, s administráltassák az török uraknak.

4. Váradon belől, Belényes vidékén és Jenő, Papmező, Szentjób, Gyula vidéken levő falúk hogy a magyar uraknak fel adózzanak, el nem kell felejtteni, azoknak adaja felől is a szerint kellene végezni, hogy a török várakban levő tisztek administráltassák a paraszt emberekkel a magyar uraknak, ne kellesék se a töröknek a magyar végvárokon belől, se magyaroknak a török véghelyeken belől menni adó felszedésére, melyből újabb veszekedés következhetnék.

5. Nevezet szerint el kell távoztatni, hogy valamely só-aknás helyről adót ne igírnének a commissarius urak, mert ha most akármely gyenge alkalmatossággal bele léphetik a török nemzet, esztendő vagy két esztendő múlva csak mint sajátját colálatni kezdi, a több aknák jövedelme is éppen elvész miatta.

Több sok rendbeli intervenientiák is lehetnek, melyek a feljebb megírt punctumokból avagy egyébaránt is származhatnak. Cselekedjék mind azokban ő kgmek azt, a mit édes hazájokhoz való szeretet kíván.

A kik Jenőben s Váradon laktanak, elégségesképen informálhatják a commissarius urakot, miképen volt a hódolt-ságnak felszolgáltatása.

Alább, más kézzel: Bánffi Dienes uramnak és több comissarius uraknak, kik anno 1667. die 6. Junii az határigazításra deputáltattak: adott információ.

(Erdélyi Múzeum-Egylet levéltára. Gál László: Carthophilacium. Tom. XVII.)

XXXII.

1667. jú n. 7.

Nemes János jelentése júl. 7. és 8-iki kihallgatásáról.

Anno 1667. die 7. Junii.

Isten gondviseléséből löttem szemben Drinápolyban az kajmekámmal; követségemnek tenora, s szavaimnak folyása így voltak. Köszöntő szavaim:

Az erdélyi fejedelem ő nagysága az három nemzetből álló Erdélyországának, Magyarországnak ahhoz tartozó részeivel együtt Nsgodat igen szeretettel köszöntvén, kívánnák, hogy Nsgod életének napjai, esztendei számai sok üdökre terjedjen hatalmas győzhetetlen császárnak hasznos szolgálatjára.

Erre az kajmekám csak rövid szóval felelvén, jó néven vötte.

Ennekutána az fejedelem ő nsga az ország leveleit praesentálván, melyet elvevén, kérdé: mi az oka, hogy most az erdélyi fejedelem az ország főkövetet küldött ide, holott az előtt nem volt szokás az adón kívül, hogy főkövet jöjjön ide, lehet annak bizonyos oka, melyre így feleltem:

Az követnek mostan ide való küldésének oka ez: nyilván lehet Nagodnál az elmúlt napokban egy erdélyi úr, fejedelem, az ország híre nélkül jött ide hatalmas győzhetetlen császárunk fényes kapujára (lévén holmi veszekedési Erdélyben valami atyjafiával), ki is elhiszi az fejedelem ő nagysága az ország, hogy igyekezzék mind az országra, mind az fejedelemre ő nsgára hatalmas császárunkot nehezíteni, ki is ha olyan vádolásokkal él itt is, mint az váradi és tömösvári pasák előtt, megmutogassam azokat nem igaznak lenni.

Kajmekám kérdé: Kicsoda az az úr?

Felelet: Zólyomi Miklós. Kérdés: Lehet annak bizonyos oka, hogy az az úr ide jött, mivel várait, faluit elvötte az fejedelem törvény ellen tüle, hatalmas császár levén Erdélynek örökös ura, másuvá nem mehet, hanem ide kellett jönni panaszkodni.

Felelet: Az fejedelem ő nsga sem az ország nem vötte, hanem maga adta maga atyjafiainak, kiről való levelet is mutatok, ha kívántatik.

Kajmekám resolútiója:

No, innmár ez is itt nagyon, te is itt vagy, azért álljatok szemben, beszéljete elöttünk, az melyiteké lesz az igazság, mi megítéljük.

Felelet: Magam is azt kívánom, mivel ezért is küldetem ide. Ezek így menvén véghez, hatod magammal megkafányozván, eljöttem szállásomra.

8-ra ismét ebéd után felhivatván az kajmekám, elsőben is azt mondá: Nő, azért hívattalak, hogy az mely leveleket ide adtál tegnap, mind az fejedelmét, mind az országét, s mind nekem s mind hatalmas császárnak megfordítottam s hatalmas császár eleiben adtam, megolvasta. Abban az vagyon, hogy mivel ez az ember ide jött hatalmas császár lábaihoz az országban az szegénységen igen megfélemedett, úgy hogy az adó-szedésben is akadék lőtt, azért bánnának úgy vele, hogy mások is tanulnának rajta. Azért azt ne gondoljátok, hogy ő érette hatalmas császár, sem az országot, sem az fejedelmet megháborítsa, ezt is elűzhessék, mert az ki hatalmas császárhoz jó panaszlani, panaszja meghallgattatik ugyan, hanem im hatalmas császár is emberit küldi, levelet ír, te is küldj, Zólyomi is küldjön, lássa meg hatalmas császár embere, ha mit tőle elvettek törvény canonotok ellen. megadják-é, nem-é; ha megadják s kedve leszen hozzá, menjen haza. ha pedig nem akar, ő is élhet itt, mint hatalmas császár sok ezer szolgálói, de hatalmas császár méltóságához nem illik, hogy elűzze. Hatalmas császáré mind az fejedelemség, mind Erdélyországa s annak adja, kinek akarja.

Felelet: Az fejedelem ő nsga, sem az ország nem vötte csak egy talpalatnyi földét is el Zólyomi urannak, hanem maga adta az hugának, kitül való contractusa ihon vagyon, kimutatván az contractusa, maga pecsété és keze írása alatt.

Kérdés: Illetlennek látszik ez énnekem, hogy amaz mást beszél, te ismét mást; azért olyat beszélj, követ vagy, hazugságot ne szólj, mert két dologban vétettek: egyikben abban, hazugságban maradtok, másokban meglátszik, törvénytelenül vötték el jószágát.

Felelet: Ugyanis mást beszélék én, mert ihon az levele, hogy ő adta az hugának maga keze írása és pecsété alatt. én igazat mondok, de ő nem. Ehez képest mentest parancsolá, hogy híják Zólyomit s addig engemet is kikülde, hogy üljek le, míg Zólyomi feljűn. Én arra kimenvén, ott kin várakozottam, míg Zólyomi feljött. Zólyomi feljövén, őtet is leültették másuvá s azonban behívának, mindketten az kajmekám eleiben állánk s azt kérdi Zólyomitól az kajmekám:

Miért vötték el tőled az te két kastélyodat?

Felele: Ebben nem tudok ngs uram, hanem azért, hogy hatalmas császár igaz híve voltam, az mint nem tudom, hogy miért fogtak volt meg törvénytelenül, úgy nem tudom azt is, miért vötték el az jószágomat. Kérdi az kajmekám:

Lehet-é annak valami oka, hogy elvötték? Kire újabban is felele, nem tudom ngs uram.

Kérde az kajmekám engemet:

Miért vötte el az fejedelem ennek az úrnak jószágát, hatalmas császár ellenségének magyarországi embernek adta.

Felelek: nsgos uram, nem vötte az fejedelem egy talpalatnyi földét is el, hanem maga adta Barkóczi Sándornénak az hugának, kinek az anyjának is egy testvér volt, végezés szerint Barkóczi Sándor nem is hatalmas császár ellenségi, mert az egy nyomorék sánta ember, ő adta annak az hugát s az jószágot is ő adta az hugának, az fejedelem nem adta. kiről maga kezeírása, pecsétje alatt való levele ihon vagyon; kibontván az levelet. megmutattam Zólyominak az keze írását, pecsétét.

Az kajmekám kérdi Zólyomitúl:

Esmered-é ezt az írásodat, te írásod-é? Felele: enyim. Kérdés: Hát te adtad-é ezt az levelet s az jószágot az hugának? Kire felele: én adtam, de kételen voltam vele, mert féltem, hogy megfognak magamat is s mind elveszik az jószágomat is.

Kajmekám kérdé:

Mikor adtad ezt az levelet? Monda: Tavaly, de kételen voltam vele. Tőlem kérdé: Maradt volt-é Zólyominak valami jobbagya Erdélyben meg? Felelet: Maradt annak az várnak, jószágnak fele, de kételen nem volt vele, hogy oda adja s végezzen az hugával, mert azt sem fejedelem, sem ország nem tudta, mikor Huszton egymással végeztek.

Zólyomit kérdé:

Azelőtt Rákóczi, Barcsai idejében te birtad-é azt a jobbagyot? Felele: én bírtam mindaddig, mig elvötték.

Tőlem kérdé az kajmekám:

Mi dolog, hogy ez a Barkócziné az előtt nem bírta azt az jószágot, most neki adták?

Felelék: ngs uram, hajadon volt s nálunk nem adják az jószágot keziben az leánynak, mig férjhez nem megyen, tavaly ment férjhez s osztán úgy akarta törvénnyel keresni jószágát, s atyafiságosképen úgy alkudtak volt meg, de annakutána azt meg nem állván az kötést, újobban törvénykezni kezdettek. s ugyan én mondtam, hogy békéljenek meg, mert az maga részét is elveszti s azután újabban békélettek meg, kiről való levele is ihon vagyon, mert törvény szerint az maga részét is elvesztette volna.

Zólyomi mondá:

Kételen voltam vele, mert mind elvötték volna az többit is.

Én mondtam Zólyominak, mi bizony senkiért lelkünket el nem vesztettük volna.

Kajmekám kérdé: Olyan canonotok van-é nektek, hogy ha valamely úr meghal, az jószága mind fiát. leányát illeti-e, vagy csak a fiát?

Felelek: Az mint az királyok, fejedelmek adták s adják: ha mindkét ágra adják, mindeniket illeti; ha csak fiú ágra, csak fiú ágot.

Kajmekám kérdé: Hát az az jószág az ti canonotok szerént illette volna-é a leányt?

Felelek: Illette volna nsgos uram, mert boldog emlékezetű fejedelem adta volt ifjabbik Bethlen Istvánnak mind két ágon s ő utánna ha maradékja nem maradna Bethlen Péternek, s ha neki is nem marad maradékja, Bethlen Katának: kinek Zólyomi nem fia, s Barkóczinének az anyja leánya volt, kiről való donatio is itt van, azt is előmutatom.

Zólyomi monda: Nem az Bethlen Gábor pecsége az.

Mondám: igaz, de nálunk az káptalanban be szokták az feleket adni, hogy inkább el ne vesszen, onnan szokták kivenni s inkább merem azt mondani, hamis levele az káptalan pecsége alatt költ levél.

Kérdé újebben az kajmekám Zólyomitól:

Megelégszel-é azzal az jószággal, az ki neked maradt volt, vagy mind kívánnád?

Felele: Mind kívánnám.

Monda az kajmekám: Nő immár értem az dolgot, menjetek el.

Kihezképest én eljövök, utánam Zólyomi is.

Azonban újebben utánam jövének, már az lóra is felültem vala, s visszahívának s újebben bemenék az kajmekámhoz.

Kérdi: Te, úgymond, két levelet hoztál fejedelemtől s országtúl? azért fejedelemtől jöttél-é, országtúl-é, vagy mindkettőtül?

Felelek: Mind fejedelemtől, mind az országtúl.

Monda a kajmekám: Mi az oka, hogy ezek atyjafiai levén, az jószág felől veszekedvén, úgy felindúlt az vér s ide követet küldött; mert ide akárki jőjjön, de nem adnék hitelt neki akármit mondjon, hanem egyéb okának kell lenni.

Felelet: Mivel megértette az fejedelem s az ország, hogy ez az ember hamisan vádaskodik, azért küldtettem én ide, hogy megmutogassam, hogy hamis, az mint meg is mutattam, azért is kelle megtanítani, hogy hamisan vádaskodik.

Arra az kajmekám: Nő, menj el te is, készíts embert, én is hatalmas császár emberét küldöm, Zólyominak is meg-

parancsolom, küldjön hozzá, mégis ha mit tőle vöttek-é el canonotok s törvénytek ellen, megadják-é, nem-é? hatalmas császár embere menjen bizonyoson végére s hozza meg, addig legy vesztég s csak eljöttem. . . .

Teleki kezével: Nemes János követsége Zólyomi bemenetelekor.

(Eredeti Nemzeti Múzeum, Tunyogi-gyűjtemény)

XXXIII.

1667. jún. 8.

A máramarosiaknak küldött követeknek adott utasítás.

Instructio generosis Balthasari Macskási et Petro Rácz in comitatum Maramarosiensem expeditis data anno Domini 1667. die 8. Junii.

Levelünket ő kegyelmek a nemes vármegyének megadván, köszöntsék szónkkal proponálván az ide alább megírt dolgokat.

1. Az nemes ország authorálván az tanácsi rendet ez dologról, igen szükségesnek ítéltetett mind mitőlünk, mind ő kegyelmektől, hogy Huszt vára ország praesidiumával műnialtassék, mely immár effectuáltatott is, rendeltetvén tőlünk azon fiscalis erősségnek főkapitányjává Betlen Gergely uram; annakokáért jelentsék meg ő kegyelmek az nemes vármegyének rendelésünket, így értvén nem mást valakit, hanem Betlen Gergely uramat ismerjék és tartsák huszti főkapitánynak, usu roboráltatott proventusit administrálják, dependentiájok pediglen ő kegyelmétől annak a szép véghelynek gondjaviselésében és a mi hűségünkre, egyszersmind édes hazára tartozó egyéb dolgokban is oly legyen, hogy fogyatkozás ne következék, egyébaránt ha kik szófogadatlankodnak, magoknak, ne másnak tulajdonítsák, ha megbűsülnek.

2. In scriptis beadta volt a nemes vármegyének Betlen Gergely uram, de praesenti minemű dolgokban kívántatott volna az huszti várhoz az nemes vármegye subsidiuma, de nagy részére játékkal feleltének inkább, mintsem valósággal, a mint magok írásából kitetszik; azért félre tévén az olyan haszontalan elmutogatást, mindjárást az egész vármegyén indifferenter minden rendeken, mind nemes, rovás alatt levő és rovatlan parasztságon, mind az városokon egyaránt proportionaliter felvetvén, szedjenek fel magok közt ötszáz erdélyi köből búzát, melyet intra quindenam szállítsanak Husztban,

ezt pedig ha elmulatják, tudtokra legyen, hogy küldünk mi executorokat, az kik exigálják azt is, de úgy hiszszük, megyen annyi, ha nem több is az executorra való költésre. Hallatik olyan is, hogy valamikor az ország szükségére felvetnek valamit az vármegyére, mindenkor legalább két annyit vesznek a szegénységen, ezt eltávoztassák: mert bizonyosan hidjék ő kegyelmek, megvizsgáltatjuk, el sem szenvedjük, mert ha az országnak elkerülhetetlen szüksége nem kényszerítene, azzal sem terhelnék őket a mit feljebb parancsoltunk. Azonkívül a várnak szükségére egyéb aprólékos dolgokban is engedelmeskedjenek, melyek mik legyenek, Betlen Gergely uramtól világosban megérthetnek, mindazáltal a mint mi ismerjük: várszükségére való fahordás, az vároldalán levő erdőnek levágása és egyéb aprólékos dolgok is vadnak, ezeket el ne mülássák.

3. Az dolognak mivoltához képest gyakran kelletik leveleket küldenünk oda, avagy huszti kapitányunknak kelletik tudósítani onnét, az ilyen leveleknek elküldésében senki ne szófogatatlankodjék élete vesztese alatt, mert néha egy levélnek késedelmezése miatt veszedelem következhetik.

4. Az mint az máramarosi híveink minapi írása is mutatja, kétség nélkül hiszszük mindezeket nemesi szabadságok ellen való dolgoknak fogják mondani azok, az kik szerettetének más ember oltalma alatt hereh módon heverni: de tekintsék meg ez hazában lakó több nemesi rendnek állapotját, az székelységnek nagy része ma is táborban vagyon, Fejérvármegye, Thorda-, Kolos-, Doboka-, Belső-Szolnokvármegye hasonlóképpen, az ilyen tereh viselésnek csak hírét hallja Máramarosvármegye. Az véghelyek építésében hasonlóképpen ma is munkálódnak a több vármegyék, az mely vármegyék Sebesvárához közelebb vadnak, azok most azt muniálják, Hunyad- és Zarándvármegye ma is épületre való fát hord Dévához. Az élésadás(t) is Máramarosvármegye méltatlan neheztelhetné, mert a több vármegyék látván az haza szükségét, immár kétszer rakták meg éléssel a fiscalis várat, ezt pedig nem tartották nemesi szabadságok ellen való dolognak, sőt inkább úgy tudták és tudják ma is, hogy mind nemesi szabadságoknak megtartása, mind életeknek megmaradása isten után egyikben abban áll, ha az ország házai jól muniáltatnak. Nem kívánunk mi az magunk szükségére egy pénzt is, egy marok gabonát is, de az magok megmaradására való dolgokban nem kedvezhetünk senkinek. Datum in civitate nostra Alba Julia die 8. mensis Julii anno 1667.

M. Apafi m. pr.

(Ered. gr. Kemény József: Erdély tört. eredeti levelekben 15. k.)

XXXIV.

1667. jún. 18.

Zólyomi utasítása Apafihoz küldött követe számára.

Instructio pro egregio Stephano Kádár aulæ meae familiari ad illustrissimum dominum principem modernum regni Traanniae Michaelem Apafi.

Isten ő Kegyelmét bevívén Erdélyben az méltóságos fejedelmet. tanácsurakat becsülettel köszöntse szómmal, sok jóknak kívánásával.

Ha kérdi az fejedelem, mi okon kellett bejönnöm ide az fényes portára, arra Kegyelmed azt felelje, nem leheté soha semmi egyéb úton-módon azon kimondhatatlan sok megbántódlásimnak, törvéntelenségimnek, sanyargattatásimnak, háborgattatásimnak, üldöztetésimnek megorvoslására, holott engemet az mlts. fejedelem igaz ok nélkül, conditiói ellen, nemesi szabadságom ellen törvéntelen megfogata, másfél esztendeig Fogarasban [tarta] igazságomért, hűségemért, melynek még mind ez mai napiglan is nem tudhatom okát egyebet, hanem hogy hazámhoz s portáival egyetértő fejedelmemhez igaz hű voltam s azzal ellenkezőkkel egy pórázon nem futottam; fogságommal nem elégedvén meg, jószágomtól s méltóságos tisztemtől, örökös Hunyadvármegyei főispánságomtól megfoszta becsületemmel együtt, melyet nem ő nsga adott volt nekem. hanem isten s méltóságos eleimről maradt volt reám; felül megnevezett örökös hunyadi jószágomat, tisztemet peniglen szegény Barcsai fejedelem adta volt, melynek csak egyikeért is régen kellett volna énnékem ezt az útát felvennem, az kit felvettem.

Gyalúti jószágomat peniglen, melyet az atyám is mind fogságáig birt, hiszem ő nsga maga adta volt donatióval, azt maga sem tagadhatja, azt is mi okon kellett elvenni, annak is ma sem tudom az okát, holott az keresztyén állhatatos fejedelmeknek az ő mondások[nak] s adományok[nak] állandóknak kellene lenni.

Az fejevári partialis gyűléskor hiszem megtaláltatom ő nsgát Bethlen János és Bánffi Diénes uramék által tisztem felől, melyre ő nsga, noha úgy resolválta magát: másnak adtuk, el sem vehetjük, mely válasza most is kezemnél vagyon írásban, azonkívül fejevári házamat, mely idvezült atyámról ő nsgáról maradt volt reám, egyfelől az kolosvári táborozáskor megadta, másfelől másnak adta.

Az elmúlt tavalyi esztendőben Magyarországbán lakomban Tunyogi uramat két rendbeli hitlevelével kiküldvén hozzám, ígérte magát ő nsga arra, hogy az kezeség alól felszabadít teljességesen s egyéb kegyelmességét is velem fogja közleni, az kezeslevelet is kezemben adja; Szamosújvárratt létemben peniglen újabb assecuratoriát adott volt ő nsga, hogy az én kezeslevelemet kezemben adja: azonban az megholt praefectus Udvarhelyi György által megtanáltatván Fejérvárratt, arra excipiálta, hogy Fogarasban vagyon, mely annyit tett előttem, mintha az tengerben esett volna, azt sem adá ki ő nagysága.

Az székelyhídi, diószegi jószágom felől is megtanáltattam vala ő nságát az Torda mezején akkori fiscalis praefectus Udvarhelyi György által ő nsga szerelmes fia halálakor, akkor ő nsga megígérte volt, mi okra nézve azt sem adá azután meg ő nagysága.

Valameddig az sógor Tökölyi uram be nem jöve az országban, addig maga jóakarattjából, senki kényszerítéséből nem, ígérte magát egynehány úttal arra, hogy mindenek ellen életemig s életéig Hunyadban megoltalmaz, melyet Szamosújvárratt mind Bánfi Dénes, mind Teleki uramék hallottak, ő kegyelmek hitszerént referálhatják, ha favort nem akarnak követni; azonban Tökölyi uram bejöve az országban, sok ígíretivel, ajándékával az én igazságomat elnyomta s az fejedelmet ő nságát mellőlem elvonta.

Ezek mind oly igazak, mint az szentírás; ha azért ő nsga azt kívánja, hogy hazámba menjek be, ezeket az én megbántódásimat az nemes országgal együtt megorvosolja; hunyadi, gyalúti, székelyhídi jószágimat, örökös ispánságomat adja meg ő nagysága nova donatióval, az melyeket az országgal is confirmáltasson s becsületes meghitt, régi jámbor szolgám kezébe resignálja mindazokat, az mellett egy erős assecuratoriát sub bona fide christiana, nemcsak sub verbo principali adjon és küldjön maga pecséte és subscriptiója alatt; azonkívül még mást is az nemes országtól várok és kívánok.

Úgy vagyon contractusom volt Barkócziné húgommal Hunyad végett, mely contractusra nem szabad akaratom szerént, hanem csak kételenségből kellett lépnem: látván az országban az nagy törvéntelenséget és az igazságnak s igaz ügyeknek elnyomattatásokat, az fejedelemnek is nagy hidegségét hozzám, meggondolván azt is, hogy ez országban igaz törvéntevő birám nincsen, úgy kellett magamnak ebben az országban ezt az nagy bírót megkeresnem s azzal igazságot szolgáltatnom, holott én Hunyadot életemig senkitől nem fél-

tettem volna igaz törvény szerént, holott még az szegény anyja is Barkócziné asszonyomnak egy óráig sem bírta.

Per conclusionem hagyván ártatlan súlyos hosszas fog-
ságot, arrúl ő nsgátúl és az nemes országtúl plena conten-
tatiót várok és kívánok, melyrül szóval izentem ez levelem
praesentáló régi meghitt jámbor szolgám nemzetes Kádár
Istvántúl, ez mellett árulóimat és hamis vádlóimat az nemes
országgal együtt ő nsga kívánom denominálja s adja kezem-
ben. Datum in Drinápoly die 18. Junii ao. 1667.

Zólyomi Miklós mp.

(P. H.)

(Egykorú másolat a gr. Teleki-család levéltárában. Nro. 3334.)

XXXV.

1667. jú n. 26.

A nagyvezér által küldött válaszok.

a)

Interpretatio literarum excellentissimi
dni supr. vezirii in Creta 1667. die 26. mensis
Junii facta.

Honoratissimo inter magnos principes christianos, electo
inter prudentissimos nationis Messiae, arbitro rerum publi-
carum Nazareticharum, domino gloriae, honoris, auctoritatis,
et possessori potestatis et magnificentiae, signo fidelitatis, et
vexillo sinceritatis. principi Transylvaniae Michaeli Apaffi
cujus finis sit felix.

Postquam amice oblata erat salutifera salutatio, digna
amicitiae nostrae, notificatur mihi gratiosissime amice literae
Vestrae ad nos missae, per Vestrum hominem advenerunt nobis,
et ex continentis illarum perfecte intelleximus sensum illarum.
certe demonstravistis perfectam amicitiam ac fidelitatem, et
placuit nobis summopere. Nos quoque adjutorio altissimi dei
cum toto exercitu Turcico sani ac salvi pervenimus ad insulam
Cretam, et modo incipientes obsessionem civitatis Candiae.
die ac noctu laboramus et diligenter agimus in hoc, orantes
thronum dni dei, ut quam cito misereatur et det nobis pos-
sessionem ejus. Speramus quod vos etiam, secundum obedi-
entiam et fidelitatem, quum observatis versus serenissimum.
gloriosissimum ac potentissimum imperatorem nostrum (cui
deus multiplicet suas victorias), quod similiter rogabitur deum.
Res nobis scitu dignas curabitis saepe ad nos literis vris
significare. Sit pax obedientibus praeceptis dei. In campo
civitatis Candiae.

b)

Kihaja Begi.

Amice significatur Vobis, quod accepimus per hominem Vestrum literas Vestras et intelleximus bene omnia, quae in literis scripsistis et oretenus nobis significare jussistis. Etiam excellentissimo dno nro illa omnia notificata sunt. Certe negotium illud optimum fuit, sed non est modo tempus ejus; deo adjuvante quando erit occasio illius, mediante Celsne Vra efficietur. Deinceps etiam non dimittatis significare nobis quicquid erit nobis necessarium. Etiam Vras res, amice, nobis notificate, quia certe probabitis nos esse promptissimas ad cooperationem rerum illarum, quae sunt secundum voluntatem excellentissimi dni nostri. Sit pax etc.

c)

Interpretis Panajotae.

Celsissime ac illustrissime princeps due due mihi gratiosissime.

Non putet Celsitudo Vestra generosum dnum Ladislaum Baloum hoc laboriosissimum ac periculosissimum iter frustra perfecisse, et per vastissimas et integras regiones portae et famosissimarum insularum Graeciae per maria inane pervagatum fuisse, quia si etiam excellentissimus dnus supremus vezirius necessitate rerum praesentium convictus ac publice juramento promissorum memor, gloriosissimam propositionem Celsitudinis Vrae amplectari non potuit, declarata est tamen et palam manifestata fidelitas et diligentia Celsitudinis Vrae versus Otthomanicam portam, quod plus quam necessarium fuit his temporibus. Imo maxime inconveniens officii ac fidelitatis Vrae erga supremum vezirium et portam ipsam esset, si inter omnes principes subditos vel confoederatos Otthomauici imperii sola Celsitudo Vra literis ac muneribus non visitasset praenominatum primum vezirium post transitum ejus in insula Creta, sed. . . . Deo omnia haec complevit dnus praedictus Balo et ecce regreditur cum literis excellentissimi primi vezirii et aliorum magnatum ad Celsitudinem Vestram, ex quibus fuse percipiet bonum affectum primi vezirii modo recuperatum, et ideo aufugae Zolumonis nullius mouenti esse. In his omnibus si ego quoque aliquid perfeci. gener. dns. Balo significabit, deinceps etiam in ser-

vitiis suis paratissimum esse sciat. Deus Celsitudinem Vram incolumem et prosperum conservet. In Creta 26. Junii 1667.
Illrmi Celsitudinis Vrae

ad servitia paratissimus
Panajota N. m. p.

(Egykorú másolat gr. Teleki Miksáné hosszúfalusi ltárából.
Leirta Gergely S.)

XXXVI.

1667. jú n. 24.

Fleischer András tanácsúr votuma.

Kegyelmes uram!

Hogy isten Nagyságotat minden kívánatos lelki és testi idvességes áldásával szerencsésen boldogítsa, tiszta szívből kívánom.

Fejérvárrúl die 21. praesentis mensis reám dirigáltatott Nsgod méltóságos parancsolatját alázatosan vettem, melynek continentiáját is hasonló alázatossággal értettem. Az mi azért kegyelmes uram az tudósított huszti difficultásokat, Máramaros vármegyére azonoknak eligazítására rendelt commissáriusok dolgát az ő kegyelmeknek az végre elejekben adott instructiójokkal együtt (melyre azon vármegye semmi engedelmeskedését nem mutatta) illeti, csak semmi nélkül térvén vissza ő kegyelmek onnan: mivel az uraknak ő nagyságoknak és ő kegyelmeknek abban az confluxusokban jelen nem voltam, noha én is hivatalos voltam, de elmúlhatatlan dolgaim miatt nem compareálhattam, ehez képest nem tudhatván az fenn megírt dolgoknak is Nagyságottól méltóságos parancsolatjában specificált difficultásoknak és punctumoknak világos fundamentomit, nem alkalmaztathattam magamat (Nsgod kegyelmesen megbocsásson) tam quam in re mihi incognita vékony és csekély censurámnak adásában; hogy pedig az praedeclarált confluxusokban az uraknak ő nagyságoknak és ő kegyelmeknek jelen nem lehettem, megértvén Nsgod akkor helyes és méltó melegségemet ide való elmúlhatatlan szebeni terhes dolgaimat, Nsgod kegyelmességéből engedtetett volt meg itthon maradhatásom. A mi ennek felette az nemes országtól az harminczadért az debreczeniekre vetett négy ezer forintot illeti, mivel az nemes országtól vettetett volt reájok, ugyan az nemes ország is cselekedhetik eziránt olyat, az mi illendő léssen; de hogy én az ország végezését s rendelését per me bontogathassam, Nsgod kegyelmesen megitélheti, miképpen lehessen. Én, kegyelmes uram, Nsgodnak mindenkori

igaz, alázatos híve és tökéletes szolgája maradván, minden időben kész vagyok az Nsgod méltóságos parancsolatinak tehetségem szerint való effectuálására. Mindezek után engedje isten, levelem találja Nsgodat boldog szerencsés órában és kívánatos jó egészségben.

Datum Szeben die 24. mensis Junii. 1667.

Nagyságodnak mindenkori igaz alázatos híve és tökéletes szolgája
Fleischer András m. pr.

Külczim: Az erdélyi méltóságos fejedelemnek etc., nekem természet szerint való kegyelmes uramnak adassék.

Kívül ez a vers: Nincs nekik mint egyebeknek, Semmi-memű gyötrődések.

Midőn más embert vér az isten, Ők voltak nagy jó szerencsében.

(Eredetije: Gr. Kemény József: Erdély története eredeti levelekben. 15. köt.)

XXXVII.

1667. oct. 13.

Horváth Ferencz által Bécsből hozott válaszok.

a)

Gróf Rottal János levele.

Méltóságos erdélyi fejedelem.

Nagy bizodalmas kedves uramfiam.

Kegld. fejedelmi méltóságos levelét böcsületes főember szolgáljátul vettem, melyre választ secretariusom által küldöttem vala, de micsoda szerencsétlenségek történt az útban, eddig Kegd fejedelmi méltóságának hírével vagon.¹⁾ Ezt az véletlen történetet igen bánom, mivelhogy igaz kötelességem szerént mind írván s mind pedig secretáriusom által szóval Kegdnek szükséges dolgokrúl izentem, főképpen arrúl is: fide sed cui vide. Ide sűrűen írtnak, hogy valami tracták volnának Erdélybül némely fölföldiekkal, de én azmint Kegd fejedelmi méltóságának inclinációját az római császárhoz ó felségéhez megismertem, és az fölföldieknak ó felségéhez való hűségetek elegendőképen megtapasztaltam. azokat mint éretlen

¹⁾ Érti Apafi követének kiraboltatását s a levelek elvételét. Pauler Wesselényi I. 160.

költött hamis híreknek tartom, s úgy hiszem, hogy azok az vizet örömet fölzavarítanak, hogy jobban halászhatnának, a kik hirdetik. Mivel pedig az ő felsége válaszát s levelét is elvették, ő Felségének megjelentvén, ismét iratott ő felsége Kegd méltóságának. Bizonyos lehet Kegd abban, hogy ő felsége minden lehetséges dolgokban kíván Kegdnek királyi synceritását megmutatni. Én megmondottam Petrityevith Horváth Ferencz uramnak ő Kegyelmének az én kevés büsításonkat, tudom referálni is fogja Kegd méltóságának. Itt igen szörgalmatosan s böcsületesen járt el az Kegd parancsolatiban. Mivelhogy pedig oly gondolatban vagyok, Kegd fejedelmi méltóságos parancsolatját hamarságosan venni és azáltal bizvástban az előbbeni írott és küldött dolgokról bővebben fogok írhatni és izenhetni, hosszú írásonnal nem molestálom Kegdet, hanem nagy bizodalmasan kérem Kegdet, nekem méltóságod parancsoljon, mert én Kegdnek minden dolgaiban szolgálni és holtig megmaradni kívánok. Datae Bécsbül 13. Octobris 1667.

b)

Római császár levelének páriája.

Leopoldus dei gratia electus Romanorum imperator semper augustus ac Germaniae, Hungariae et Dalmatiae rex.

Illustrissime princeps nobis honorande. Ad ea, quae synceritas vra. (*Közölve Bethlen János I. 378.*) Datum in civitate nra Vienna die undecima mensis Octobris. Anno dni MDCLXVII.

Leopoldus.

Franciscus Szegedi episcopus vaciensis.
Steph. Orban.

c)

Római császár levelében levő inclusáknak párja.

Leopoldus dei gratia stb.

Illustrissime princeps nobis honorande. Ea quae nobis per cubicularium suum egregium Franciscum Horvát (*Közölve Bethlen János I. 380.*) Datum in civitate nra Vienna die 1. mensis Octobr. A. 1667.

Leopoldus.

Franciscus Szegedi episcopus vaciensis.
Stephanus Orban.

d)

Illme princeps dne observandissime.

Ex dilectionis Vrae literis 22. Augusti ad me datis necnon ex informatione generosi dni Francisci Petrityevich cubicularii oretenus facto, perspexi, quatenus de exortis quibusdam difficultatibus Sacrae Caes. Matti dno clementissimo bonae vicinitatis et correspondentiae amore proponendis me certiozem reddere et insuper resolutionis caesariae promotionem mihi recommendare libuerit. Quemadmodum autem pro benovola mei recordatione et boni affectus continuatione singulares refero gratias, ita etiam mihi nihil magis in votis est, quam ut sufficientes accepta eidem officia exhibendi sese offerant occasiones. De cetero ad praefatum dnum Franciscum Petrityevich cubicularium me referendo perfectissimam dilectioni Vrae prosperitatem exopto. Viennae 1. Octobr. 1667.

e)

Excellentissime princeps dne observandissime.

Quas Excellentia Vra sub 22. Augusti nuper elapsi mihi transmittere voluit, eas quam bene accepi. Prout ego autem omni tempore ac occasione praecipue personae Excellentiae Vrae ac consequenter toti ejusdem principatui pro exigua possibilitate mea inservire, omnesque difficultates, quantum in me fuit, amovere conatus fuerim, adeo non tantum generoso dno Francisco Petrityevit concredita negotia curae habui, sed Vrae quicquid amplius emolumenti praestolari potero, nullatenus intermissurus, imo semper mansurus sum

Excellentiae Vrae

Datum Viennae 28. Octobr. 1667.

obligatissimus
Hannibal Gonzaga.

f)

Szegedi Ferencz váczí püspök levelének
párja.

Kglmes uram.

Az Nagod méltóztatását alázatosan megiszolgálom, hogy parancsolatja által méltóztatott megtalálni és ezen a földön levő jóakaró szolgálai számában venni; kérem is alázatosan Ngdat, méltóztassék hozzám való kglmes jóakaróját paran-

csolati által continuálni. Kegyelmes uram, ő felsége az Ngod jámbor szolgáját kegyelmesen meghallgatta, magános auden-tiát adván ő kegk. és kegyelmesen resolválta, hogy Nagodnak contentatiójával legyen meg eligazítása az proponált dolgok-nak, kívánván ő felsége Nagdhoz és az Ngod híveihez atyai szeretetét és jóakarátját megtartani, nem kételkedvén ő felsé-géhez való Nagod synceritásában. Nagy érzékenységgel hal-lotta uram ő felsége az Nagod jámbor szolgájának szerencsét-lenségét, és megparancsolta az latroknak fölkeresését minden főtisztéknek. Úgy reménlem, el nem kerülük illendő büntetése-ket még az interessátusok is, az kik találtatnak. Éltesse isten Nagdat kedves jó egészségben sok jobb esztendőig az magyar nemzet dicsőségére. Viennae 16. Octobris 1667.

Nagod alázatos szolgája

váczi püspök
Szegedi Ferencz.

Rújegyzve: Bécsy levelek páriája.

(Gr. Teleki Miksáné hosszútalusi ltarából: másolta Gergely S.)

XXXVIII.

1667. oct. 9.—nov.

Inczédy követsége a fővezérhez.

a)

1667. oct. 9.

Az Inczédynek adott utasítás.

Kiváltképpen a tihájának és Panajot uramnak (mint-hogy fővezérrel arról s talám egyébről is nem fog szemben sokat tractálni) igen serio inculcálja, hogy az mely hatals császár dicsőségére és hasznára való dolgot az mi nevünkkel Baló László megjelentett, az a dolog semmiképpen késedelmet nem szenved, mert olyan nagy dolog hosszas ideig titokban nem állhat, külömben is az jó alkalmatosságok múlton múlnak, s félő, hogy ha ezen az őszön, télen hozzá nem kezdünk, örökösön elvész annak az nagy és szép dolognak minden remén-sége. Azért alázatosan kérjük a fővezért ő nagát, ha maga ő naga hamar időn való megtérését udvarhoz nem reméni, tegyen oly rendelést és recommendatiót az egész dologról az udvarhoz, concredálván (mindazáltal igen titkoson) azoknak a kiknek ő naga illendőnek itéli, hogy az a dolog legyen ked-ves és kellemetes hatals császár előtt. adassék *salvus passus*

a bémenő követnek és a tracta még ez őszön mehessen végben. Ha pedig a fővezér hamar haza igyekezik, úgy is adja tudtunkra, mikorra küldjük azon dologról tractálni akaró követünket, kinek is, a mint feljebb, a salvus passus legyen meg, melylyel arra a napra és helyre, a mikorra és hová a fővezér rendeli, követiünk bémeessen és illendő conditiók alatt az egész dolgot hatalmas császárral elvégezhesse.

Megmondhatja még elein, hogy Baló László híviink mindeneket jól megmondott és a vezér ő naga jóakarátját s kegyes válaszát, mind pedig az ő kglmének fáradságát igen kedvesen vettük, meg is szolgáljuk. Itt Balótól tett ígíreteket meg mind a tihájának, mind Panajotnak iterálja s mondja meg, hogy valamit Baló neviünkkel nekik ígírt, abba meg nem fogyatkoznak, csak a fővezér előtt szolgáljanak. Mondja meg azt is, szíviünk szerint kívánnók, hogy ő naga a vezér megtérvén, ő naga és ő kglmek előtt menne mind az egész tracta végbe. De a dolgok, a mint feljebb is írtuk, késedelmet nem várhatnak; azért ha ő naga ez idén meg nem térhet, tegyen, a mint feljebb is írók, oly rendelést, hogy távúl léte miatt a dolog felettébb ne haladjon és az hosszas haladék miá éppen el ne bomoljon.

Ha pedig Candiát kezdik mondani, hogy a követ oda menjen s ott tractáljon, mondja meg, hogy abba mód nincsen, mert az oda menő út hosszas is veszedelmes is; a követtel együtt (kinek személye kevesebb volna) de minden levelek, irások, egy szóval az egész dolog elveszhet. Annakfelette hatals császár és böles divánja előtt kell az egész dolognak végbe menni.

Ha kérdik, miért oly siető, és akármi több circumstanciákat kérdeznek, csak feleljen nem tudommal, és hogy semmi többet ezen dologról szájába nem adtak.

Választ mennél kerekébbet és cathegoricumobbat végyen s ha lehet írásba; melyre ha azt objiciálnák, nem írhatnak, mert elfogástól féltik, azt mondhatja, ne specificálják a dolgot, hanem csak ilyen formán írhatnak: az mely dolgot Baló László jelentett etc. de ha lehet, csak szóval való izennel vissza ne jőjjön. Datum in citte nra Alba Julia 9. Octobris A. 1667.

M. Apafi m. p.

Ez fáradságos postálkodásért való kglis urunk ő naga méltóságos assecuratióját pro remuneratione tartja most is

Inczédi Péter m. p.

Kivül: Sok váratlan és nem gondolható életem veszedelmeztetésével ezzel a követséggel jártam Cretában Candia alatt való fővezér táborában Anno 1668. Mensibus Octobr., Novembr., Decembr., Januar., Febr., Martio. Érkeztem pedig Fogarasba 8. Martii Anni 1669.

Váradai Inczédi Péter m. p.

(Fredeti.)

b)

1667. oct. 28.

Pótutasítások Inczédynek.

A. 1667. die 28. Octobris Fejérvárárt az urak Bethlen János, Bánfi Dénes és Béldi Pál uramék censuráiból vett minuta az magyarországi dolgokról mint kellessék írni az fővezérhez etc.

Az mi kglmes urunktól ő nagától levén parancsolatunk arra, hogy az fenn megnevezett urak censuráiból minutáljunk az magyarországi dologban az fővezérnek, tihájának és Panajotnak szólló leveleket, de csekély elménk megakadván: az censuráknak külömbségében, kételenek vagyunk rövideden praemittálni ezeket:

Mindenik censura megegyez azon, hogy az fővezérnek jelentést kell tenni az dolog kinyilatkozásáról, de annak módjában nekünk úgy tetszik, hogy mind az hárman külömböznék; mindenik igen veszedelmesnek tartván az Panajot vádlását. Mindazáltal az Bethlen János uram censurája ez: hogy más praetextusok alatt elmenvén vagy Inczédi uram vagy Dávid Deák ¹⁾ is az fővezérhez, más dolgokat is tractálván publice Panajot tolmácsolása által, más törökül írott levelet vigyen az tihájának, melyben Panajotnak egész tökéletlenségét és árúltatását jelentse meg.

Bánffi Dienes uramé pedig ez: Hogy az urunk ő naga embere csak in generalibus terminis jelentse meg az fővezérnek, hogy az dolog kitudódott, és ha azonközben az fővezér kérdené, honnan tudhatta meg az más párt, úgy mondja meg az fővezérnek, hogy Panajot által.

Béldi Pál uramé pedig ez: hogy az ő naga embere ezt azt fővezérnél teljességgel ne attingálja, sőt ha Panajot vagy ha mások előhoznák is, mintha nem tudná, úgy tettesse; hanem hogy az fővezér kapikihaját praeparálja s az által tegye

¹⁾ Rozsnyay Dávid.

azt az jelentést fővezérnek, s az magyarországi atyafiak Kara Ibrahim által procedáljanak.

Igy eziránt nekünk úgy tetszik, hogy ez három censura majd különböző, melyben megvalljuk el nem tudunk igazodni; mindazáltal hogy ne láttassunk semmit cselekedni, concipiáltuk ezeket, melyeket az ő ngának s ő kgeknek censurája alá bocsátunk.

Inczédi uram után viendő instructio minutája.

Noha az minap fővezérnek, tihájának és Panajotnak szöllő leveleket vött, instructiója is elégséges volt, de mivel az dolgok más formában változtak, kövesse ezt:

1. Az akkori fővezérnek, tihájának és Panajotnak szöllő leveleket vagy hagyja Nemes János urammál, vagy küldje vissza ide, tudniillik azt az három levelet, melyek az magyarországi dolgokról vannak, ide nem értvén az másféle panaszt; hanem az helyén az három levél helyén küldöttünk újabb leveleket, melynek párjait is kezihez küldöttük. Azokat adja meg az első audentián, és azok mellett Zólyomi felől, kajmekám insolentiáiról, váradiak és jenőiek alkalmatlanságiról, de az magyarországi dolgokat teljességgel ne említse. De itt ha valaki azt objiciálná, hátha azokról az dolgokról kérdést tesznek, erre ide alább felelet leszen az negyedik ide alább írt punctumban, melyet ha elkövet, ennek az objitiónak helye nem leszen.

2. Az akkori magyarországi dolgokról való instructiót magától el ne hagyja, mindazáltal az szerént ne procedáljon semmiben is, valamíg ez ide alább írt utakat el nem követi.

3. Mivel bizonyoson hallatik, hogy Panajot által tudatott volna meg az bécsi udvarban az magyarországi dolog, valamihelyt oda érkezik, kérdés kívül Panajot mindjárt szemben leszen vele, minden állapotokat elkérdez, kivel igen barátságosson conversálkodjék ugyan, de az magyarországi dolgokat, ha amaz előhozná is, teljességgel ne illesse, hanem egy nem tudommal menjen el mellőle, sőt minden szavait úgy alkalmaztassa, hogy amaz semmit ne sajdithasson, noha az egyéb dolgokban, az mint feljebb is írtuk, igen confidenter éljen vele.

4. Az mely tihájának törökül írt levél kezínél leszen (melynek magyar fordítása is nála legyen) valamihelt oda érkezik, azt az levelet az tihájának igen titkoson Dávid Diák, vagy ha az mellette nem lenne, Paládi György által küldje meg, s mint olyan intricata materiában vegye az tihaja tetszését, mint procedáljon az egész reája bizott dologban, si-

guanter Panajottal mint alkalmaztassa magát ; melyet megértvén az tihájától, kövesse éppen azokat.

5. Ha az tibaja vagy Panajot kirekesztésivel vagy más-képpen az tractára utat mutat s alkalmatosságot szolgáltat, az mely instructiót magával elvitt, az szerént szóval tractáljon. noha úgy tetszik, ha az törökül írt levélben kívánt két levelet az vezér megadja, megnyughatunk rajta.

Tihájának törökül fordítandó levél minutája.

Jó darab ideje, hogy fővezérhez ő nagához küldött követünk Baló László megérkezett, megadta az ő naga és az Kgl-med levelit is, szóval is megmondotta mind az vezér ő naga kedves választételét, mind az Kgd jóakarattját, melyet mihozzánk mutatott az vezér ő naga előtt. Adja isten, mind az fővezér ő naga kglmességét s mind az Kgd jóakarattját szolgálhassuk meg. Kiváltképpen pedig meghozta az magyarországi dolgokról való válaszát az vezérnek ő ugnak.

Tudtuk ugyan mi, hogy az fővezérnek ő nagának H. Cs. szolgálatjában nagy foglalatossági voltak s most is vannak. de minthogy hatals császár dicsőségére tartozó dolognak tartottuk az magyar korona behódolását, hatals császárhoz való kötelességünk tartotta, hogy ő ngának megjelentsük, most is újabban kételenek vagyunk Kgd által ő ngát azon dologról engedelmesen megtalálni, és Baló László eljövetelitől fogva az dolgok mint folytanak, voltaképpen tudósítani, minthogy a fővezér ő naga is Baló László által küldött méltóságos leveliben azt parancsolja, hogy tudósítsuk.

Szomorúan jelentjük ezeket Kglnek, kérvén Kgl-det istenire s jó szerencséjire senkinek a fővezéren ő nagán kívül ne jelentse. Ezelőtt harminczöt nappal költ Bécsből az német császár udvarából egy levél, melyben minekünk azt írják, hogy az német császár hatals császárunk fényes portáján lakó residense azelőtt 35 nappal írta Drinápolyból, hogy Mark Antoni onnan az fővezér ő naga táborától értette volna, hogy Baló László az német császár ellen való dolgokban fáradott volna, de most az egyszerről elhaladott. Azért vigyázzon német császár Magyar- és Horvátországra, mert el akarnak szakadni tőle. Írta azt is, hogy valamihelt az fővezér ő naga haza érkezik. mingyárt jobban meg tudja az egész dolgot és német császárt tudósítja rólla. Ez az német császár residensének levele költ Drinápolyban ezelőtt hetven nappal, melyet magunk hiteles emberünk látott Bécsben, mikor olvasták s ugyanakkor német császár mingyárt megparancsolta Drinápolyban levő residen-

sinek, hogy az vezér ő naga haza jövetelét ne várja, hanem addig is igyekezzék azon, hogy tudja meg az egész dolgot. Ebből Kgd általláthatja, ha az német császár ezt az dolgot ennél is inkább megtudja, félő, az mint Baló László által is megizentük volt az vezérnek ő ngának, hogy minket hatals császárhoz való hűség elveszt, mert az német mindent elkövet haragjában rajtunk; az kik pedig, úgy mint az magyarországiak, H. Cs. szárnyai alá akarnak folyamodni, azok immár is üldöztetnek az miatt az Drinápolyból költ tudósítás miatt. elannyira, hogy sokan ide H. Cs. országába kéreztenek oltalomnak okáért. De mindezeknél veszedelmesebb az, hogyha hatals császárunknak ilyen nagy dicsőségére való dolog éppen elbomlik miatta.

Kglmedet azért még is istenére, jó szerencséjére kérjük. fővezér urunknak ő nagának ezeket jelentse meg s vigye is végben. Ha ő naga hatals császárunknak s az fényes portának hasznosnak ítéli azt az dolgot, az jó válasz adást ne halaszsa; hanem ha maga ő naga nem érkezik is, ha ugyan kívántatni fog, hogy mi és hatals császárunk itt az végekben lévő hadai segíthessük meg azokat, az kik hatals császár szárnyai alá akarnak hódolni; addig is penig az kik ide hatals császárunk országában mihozzánk oltalomnak okáért folyamodnak, lehesen hátorságos megmaradások H. Cs. országában. Ezekről ő naga méltóztassék levelet adni, mely mellett mi is hat. császár szolgálattjában bátrabban fáradozhassunk.

Kglmednek pedig, mint kiváltképpen való jóakarónknak akarjuk ezt is jelenteni, vagyunk nagy bajban. Panajot urunkat mi úgy tudjuk, jóakarónk, s meg is nyugottunk benne, elhittük fővezér urunk ő naga is megválasztotta maga mellé az embert, kire H. Cs. titkos dolgait bizza. De nekünk az magyarországiak lelkünkre kötötték, hogy Panajot urammal tovább ezt az dolgot ne közöljük; azért is nem írtunk semmit is ő kglmének felőlle s követünk sem mond semmit, mert ők azon gyanakodnak egyáltaljában, az residens és Mark Antoni ő kglme által tudták meg. Kglmed azért követünket informálja, mi cselekedő legyen ebben s vigyázzon H. Cs. dicsőségére s az mi megmaradásunkra, s kiváltképpen arra, hogy hatals császárunk kapuja, ki mindeneknek nyitva volt, ne tétetőljék bé egy olyan nagy ország előtt. Isten Kglidet éltesse etc. Pro 25. Octobris kell az datumot írni.

Az credentiákat in solita forma az fővezérnek, tihájának és Panajotnak megírhatni.

Az váradiak és jeneiek ellen való panaszt mi nem tudjuk.

Bocskainak szálló levél minutája clauissal írott 29. Octobr. 1667.

Kegyelmed és más jó magyarok leveleit vettük; noha azért Inczédi elment volt, de utánna írtunk Panajot dolgáról, minél jobban lehetett. Már istené az áldás, mi valamig tehetségünk terjed, fáradni készek vagyunk. Szükség mindazáltal Kgyteknek minden illendő praetextusokkal dexterisáljon s az udvart eludálja, míg az portai dolog elválik, honnan való jó resolutió nélkül mü derekason nem keménykedhetünk. Mindazáltal Bory uramnak refugiumot adtunk, melybe, ha ugyan arra szorúl, tehetségünk szerént meg is igyekeziünk oltalmazni. Ha kgytek elméje Kara Ibrahimon megnyughatik, mü nem ítéljük helytelennek, hogy bémenvén az portára, az dologban tractáljon, de admoneálni kell, hogy igen caute procedáljon, ez álljon Kgytek discretiójában. Mü ezentúl is minden lehetségeseket elkövetünk Kgyteknek hasznára, melyet isten boldogítson.

(Egykorú kézirat.)

c)

1667. nov.

Inczédy jelentése.

Első szemben létemkor az felföldi dologot említvén a tihajának, felele reá: Az fejedelem hagyjon békét annak a dolognak, mert annak most ninesen ideje; mi most itt egy-egy lyukba heverünk; hol voltak akkor, mikor mi is ott közel jártunk a hadakkal, a csak magyar hír. Ez a török nem olyan, hogy mindjárt felindúljon, hanem hadd legyen vagy két esztendeig, mivel azok a német keze alá adták magokat. Azért a fejedelem hagyjon békét mindeneknek és a császár köntöséhez ragaszkodják s küldje bé az adót egy-két hónappal az napja előtt. Zólyomi felől is semmit se gondolkodjék. De ti nem tudjátok ennek előtte is mennyi szó volt az uratok felől, hogy az adót bé nem küldte; hol egy kapucsit, hol ketőt is küldtek érette.

Utolsó elbocsátásunkkor ez szerint ereszte el: Látjuk mi azt, hogy az fejedelem fél, de ne féljen, hanem csak az hatalmas császárnak legyen igaz és az adót idején küldje bé, kapucsit ne várjon, mint azelőtt. Látjuk mi és tudjuk, hogy Zólyomi mit akar, miért jött, de hiszem a fűvezér nélkül nem cselekszik senki semmit; ha vezérnek hírével léssen, bizony az nem lesz. Azonban még azt mondá: Mondjátok meg a feje-

delemnek, hogy mi nem vagyunk száz s kétszáz aranyasok nekem ne is küldjön, mert mikor mi veszünk vagy adnak minékünk, ezereként két, három, négy s öt ezereként adnak, én pedig egy inasomnak is adok többet annál, a kit a király küldött. Ne csak magának gyűjtsön, mert tudjuk mi, mennyi jövedelme van az erdélyi királynak, hanem az embereit meg ne szüntesse, jűjjön s menjen gyakorta. A felföldi dolgot pedig csak tegye le, mivel akkor kellett volna azt megindítani, mikor mi is talpon voltunk. A vezér is én is megírtam titkon mihez tartsa magát. Ki tudja, ennek utána mi lehet, de most abban mód nincsen. Mondd meg az uradnak a mit én mondok, mind ez szerint s el se felejts.

Teleki Mihály kezével rájegyezve: Incédi uram relatiója.

(V. ö. Török-Magyarkori Államokmánytár.)

(Egykorú példány gr. Teleki Miksáné hosszúfalusi levéltárában.)

XXXIX.

1668. JAN. 10—FEBR. 3.

A beszterczei országgyűlés törvényei s irományai.

a)

A fejedelmi propositiók.

Propositiones universis dnis statibus in generali dieta in civitate Bistriciensis anno dui millesimo sexcentesimo sexagesimo octavo ad diem decimum Januarii indicta congregatis exhibendae.

1. Örömet senkit meg nem bánatánk, sőt az egyet-mással nem szintén egyező dolgokat is csendesítenénk tehetőségünk szerint, de az mely dolgokban az istennek ő szent felségének bosszontását és szent nevének sérelmit látjuk, lelkünk ismérői nem engedi, hogy abban valakinek kedveskedhessünk: ne is egyébnek, hanem ennek tulajdonítsák ő kegmek ez mostani propositiónkat. Szomorúan jelentjük annakokáért ő kegmeknek, hogy amaz isten előtt kárhozatos és az egész keresztény világ előtt irtózással hallandó judaizmus ez hazában nemcsak nem szűnt meg, hanem titkos színek alatt naponkint gyarapodik, hasonlóképpen az isten és keresztény vallás ellen káromkodóknak számait. Félő az isten meg ne bosszuló nem csak azokon, a kik cselekeszik, hanem azokon is, az kik hivalkodó szemmel könnyen elszenvedik. Egyéb secu-

laris dolgokban hogy az ember competens forumán pereltesék, jovaljuk, de midőn immediate religio dolga, avagy istennek megbántódása, káromlása forog fenn, akárki általláthatja, hogy mind az négy recepta religión levők közül delegálandó böcsületes commissariusok által kellene az ilyen dolognak eligazíttatni, melyről szükség, hogy ő kegmek országúl concludáljanak, úgy penig, hogy az procatorok az ilyen casusokban avagy teljességgel ne admittáltassanak, avagy ha admittáltatnak is, exceptiót ne legyen szabad mondaniok. hanem csak az meritumra feleljenek, mert az ilyen gonoszságokért közönségesen mindnyájunkra következhető isten ostarát procator uraim exceptióval el nem háríthatják. Hogyha penig az ilyen dologban az commissariusok valami difficultást tanálnak egyszeri revisióra, első közönséges országgyűlésére bocsáttassék fel, de ez is non ad instantiam in causam attracti. hanem az commissariusokéra: hogyha azok salva conscientia finalis deliberatiót nem mondhatnának az dologban. Egyébiránt ne csak finaliter deliberálhassanak, hanem executióban is vétethessék az dolog, a director ratione officii prosequálván őket az eommissariusok előtt.

Az mely pörök pedig eddig kezdettenek ez ilyenek ellen, azok is transferáltassanak ilyen processusra.

2. Ugyanaz judaizánsok állapotjában más dolog is vagon, ugymint ez. Emlékezetiben lehet ő kegmeknek országúl, hogy üdvözült öregbik Rákóczy György ideiben az judaismus ellen az nemes ország articulust írt volt, melynek executióját sokáig halasztotta, akkor szabadságában állván azoknak az zsidóóknak, akármelyik recepta religióra állanának; de midőn tévelgésekben vakmerőképpen megmaradtanak volna. az director evocáltatván őket, az ország megsententiázta, mely sententiával mind jovok elfoglaltatott s mind fejeket elvesztették. Ilyen feje, jovai és egyéb szóval mindenek elveszett állapotjokban folyamodtak azok a nem jámborok akkori méltóságos fejedelemhez, kérvén gratiát fejeknek s egyszersmind erős hittel megesküvén, hogy az szentháromságot teljes életben vallják s tisztelik s maradékokot is annak tiszteletiben nevelik; persistáltak is fogadásokban sok esztendőig, hanem két, három esztendő alatt szinlették hozzájuk egynémely praedicatorok magokat, úgy szegették meg vélők hütököt. ilyen praetextust (*kimaradt*: hozván) fel, hogy az unitaria religio is recepta religio lévén, szabad volna arra állani akárkinék. De ezekre az emberekre nézve az ratio nem helyes, mert minekelőtte az nemes ország halálra sententiázta őket, addig élhettenek volna ezzel az szabadsággal, de midőn megsententiáztattanak és elvesztették mind fejüket s mind egyéb jovo-

kot, az minemű *conditio*val *gratiá*t nyerhettének magoknak, kötelesek lettenek volna azt megállani, sőt ha kik közülök *medio tempore* *decedáltak* is, de ha azoknak maradéki nem akarják azt a *conditio*t megtartani, melylyel az ő atyjoknak *gratia* adatott, mivel az enyett a *conditio* enyett (*sic!*) maradt meg minden jövök, nem méltó, hogy az is nálok maradjon. Megkívánjuk azért, hogy országúl ő kegmek *concludáljanak* mostan ezek ellen, mint egyszer judaizmusért *megsentsentia*zott *latrok* ellen, kik ujabb *hitzzegéssel* tetézték előbbi *jámborságokot*. Annak felette megkívánjuk azt is igen méltán, hogy az mely *praedicatorok* ilyen *fidesfragiumra* *inducáltak* őket, ha egyéb jövökben meg nem *károsodnak* is, de *tisztektől* *degradáltassanak* örökösön ennyi léleknek *hitzzegésre* való viteliért.

3. Vannak oly faluk is, kikben annak előtte magyar *ecclesiák* voltak, kik az sok *változásokban* *elpusztulva*, *oláhok* ülték meg és számmal az magyar *ecclesiát* meghaladván, ahoz *fizetni* nem akarnak; az mint azért az *szász* falukban is, melyekben *oláhok* laknak, az *szász* papoknak *fizetni* szoktak. megkívánjuk mű is, hogy az ilyen magyar falukban szállott *oláhok* az magyar *ecclesiához* valamivel *tartoznak*, megadják; kiről is, hogy ő kegmek *concludáljanak*, *szükséges*, sőt ha szintén *oláhok* ülték volna is meg egészen, de az mivel ezelőtt az magyar *ecclesiához* *tartoztanak*, az mostani *lakosok* is adják meg.

4. Magok tudják ő kegmek, hogy *istennek* igaz *ítéletiből* ez *nyomorúlt* haza *adófizetés* alá *vettetett*, melynek idején való *beszolgáltatása* nélkül *emberi* okosság szerint *szólván*, *lehetetlenség* ez *házában* *megmaradhassunk*; igen *szükséges* azért, ennek *felvetésit* ő kegmek ne *halaszszák*. *Kivántatik* azért az, hogy *jobb* *dispositiot* tegyenek annak *felvetésiben* ő kegmek, mintsem *tavaly* *történek* volt, mivel magok *hatalmában* álljon ő kegmeknek annak *megvizsgálása*, *honnét* *mennyi* *summa* *administrálódott* az *adóban*; de ezt *bizonyoson* értsük, hogy az *adó* közel sem *tölt* ki, sőt *annyit* kellett az *adónak* *kipótlására* *másoktól* *felvétetnünk*, hogy az mely *húszcezer* *tallért* az *portusról* ő kegmek *remélhetnének* ez *esztendőben*, *abba* *nyolczezer* *tallér* *fogott* *hátramaradni*. Ha azért mostan is az *adónak* *felvetésében* *hasonló* *hiba* *esik*, az *jövő* *esztendőben* egy *pénzt* sem *remélhetnek* ő kegmek az *portusról*, *miud* *reá* *megyen* az *adó* *pótlására*. Mű úgy látjuk, *soha* *külömben* az *adónak* *administratiója* *hiba* nélkül *végben* *nem* *megyen*, *hanem* *úgy*, hogy *minden* *vármegyék* és *székek* *főtisztei* *tartozzanak* magok *administráltatni* az *generalis* *perceptornak* az *adót* *jó* *pénzül*, ő kegmek *mások* *által* *felszedetvén*, *kik* *ellen*

egész authoritások legyen, sőt mások ellen is, a kik contumaxok lennének azoknak meg nem adásokban, ennek minden modalitásiról velágosabban végezhetnek ő kegmek. Póldának okáért megtekinthetik, hogy az szász híveink között is eszerint vagyon, nincsen is arról a részről annyi difficultas esztendőnként az adóban.

5. Az praesidiariusok tartására is szükséges, bizonyos summát vessenek fel ő kegmek, mert ha azokra illendő gondviselés nem leszen, lehetetlenség subsistálhassanak, azok nélkül pedig csalhatatlanul veszedelem követi az hazát; most is minemű alkalmatlanul legyenek, Bánffy Dienes uramtól megérthetik ő kegmek.

6. Eddig az Dévánál levő portus jövedelmiből sustentáltatott az dévai praesidium, de abban is igen nagy akadály interveniált, melyet az közönséges haza kárára nézve kell ő kegmeknek értésére adnunk: az ki nem részes az dologban, magára ne vegye. Az dolog azért ilyen karban áll: a sóáknákról az eddig való szokás szerint szoktanak volt sőt szállítani az dévai portusra, úgy hogy bizonyos meghatározott lucrumot adnának az fiscusnak az dévai portuson az sóból és azzal az jövedelemmel fizetnek az ott való praesidiumnak; de az elmúlt közelik esztendőben, az mint az dolog maga bizonyosság, úgy hisszük a mennyi sőt az bagariczás szekerek az aknákról alávitteken, felit sem vitték az dévai portusra, kit titkon hajókra adták, kit másfelé eliktatták, annyira, hogy a mint bizonyoson végére mentünk, midőn az fiscus sovát az portuson húsz talléron adták, az portusnál alább közel a török földre felé mások tizenyolez talléron adták, és így az dévai praesidium is megfogyatkozott, az derék portusnak is nem kicsiny kára következett. Valamint eddig, úgy ennekutánna is nem tartunk ellent benne, adjanak sőt az bagariczás szekereknek ugyan, de az ilyen csalárdságok miatt az ország kárt ne valljon, az minemű lucrummal tartoznának az dévai portuson az sőtől, adja meg kiki az váradjai hídnál, ott czédulát vevén az harminczadostól, álljon szabadságában, meddig s hová viszi az sőt; czédulapénzt pedig az harminczados két pénznél többet ne vegyen vagy vehessen, így az kereskedés is continuálódhatik, az ország sem defraudáltatik, mert ha ő kegmek ez szerint nem végeznek, az dévai praesidium számára is újabb adót kényszerítettnek felvetni, mely miképpen süljön ki, módját nem látjuk.

7. Az fiscalis várak is épen elpusztultanak, ha mégis tovább halasztják ő kegmek azoknak építésit, kevés idők alatt leromlanak ez hazának rettenetes kárára; azért ő kegmek azoknak építésire avagy gratuitus labort rendeljenek, avagy azok-

tól abalienáltatott jószágoknak temperálása felől végezzenek derekason; és ugyan mostan rendeljék el is, az kik effectuálják azoknak recuperálását, tanuságot adván arra delegálandó atyjokfiainak mindenekről. Egyébiránt ha ezeknek egyikét sem cselekszik ő kegmek, azok az ország házai ő kegmeké, azokhoz tartozó jószágokot is ő kegmek bírják, mi kezünknel sem az derék jószágok nem lévén, sem adót ő kegmek nekünk nem adván, isten s ez világ előtt nem okoztathatunk azoknak az szép erősségeknek elpusztulásáért, melyeknek elromlása ez házaira is nem sokára végső romlást hozhat. Mindezekről ez mostani írásunk által protestálunk, mely protestationkot ítélőmester liveinktől kivenni akarjuk, hogy káptalanokban betévén, maradjon meg az maradékokra az dolognak igazsága.

8. Az mely fiscalis falukat Kővár vidékin donatariusok bírnak, sokan ő kegmek közül onnét elhozták az fiscalis helyről az embereket nagy részént: kívánjuk azért ő kegmektől, concludáljanak róla, hogy bizonyos napra tartozzanak az donatariusok visszaszállítani régi helyekre az mely embereket onnét elhoztak, azon jószágoknak vesztése alatt.

9. Ugyan Kővár vidékiről nagyobb része az jobbágyoknak mind elszökött az fiscus számára mostan levő falukból, kiknek reductiójok felől irtanak ugyan ő kegmek articulust, de annak kevés szaporáját látjuk. Kívánjuk azért, concludáljanak ő kegmek, hogy az fiscus tisztviselői producálván az ilyen elszökött jobbágyról az fiscus igazságát, azt temporarius urának, avagy annak gondviselőjének, ha meg nem adja ad octavum, cum poena articulari adassák meg az tisztek vele irremissibiliter. Egyébiránt nem mi leszünk okai, ha más-képpen nyúlat az fiscus hozzájok, az mint azelőtt is az fiscus szokott volt cselekedni: ha szintén valamelyeknél az kővári szökött jobbágyokról patenset extrahálnának is, azok semmit sem suffragálván nekik, reducáltassanak simpliciter, mivel az dolgokat akkorban elégségesen nem értvén, kelhettenek efféle patensek is.

10. Az mely puskásokot az fiscalis jószágokból az nemes ország consensusával együtt az fiscus nobilitált, azok közül is sokak csalárdul élnek az nekik adatott nemességgel, mert némelyek közülök elvonván magokat az fiscus szolgálatjától, (mely legfeljebb való conditio volt az ő megnemesítéseken) mások szolgálatjára adták magokat. Némelyek ennél is tovább menve a dologban, régi szokott helyekről elmentenek, másutt avagy nemesi szabadsággal élnek, avagy mások földére telepedtenek valami szín és módok alatt; némelyek az magok nobilitatiójának alkalmatosságával ecscseket, bátyjokat, sőt egész familiájokat akarják nemeseknek tartatni, melyeknek

oly formában vagyon armalisok és olykor költ, az mely nem teljes (lehet: *helyes*-nek is olvasni) ezt Bánffy Dienes uram megvilágosíthatja. Szükséges azért decernáljanak ő kegmek, hogy az nemességgel ilyen csalárdúl élő puskások nobilitációja ne használjon nekik, hanem az feljebb megírt mód szerint reducáltassanak, mint jobbágyok, régi lakott helyekre.

11. Nyilván lehet ő kegmeknél, az mely hatalmas nemzetnek igája alá vetette Isten az hazát, annak minemű kemény parancsolatja érkezett már nemcsak egy izben arról, hogy Gyalú Bánffy Dienes uramtól elvétetvén, Zólyomi uram embere kezében adassék; nem akarván azért ez hazára venni annak nehézségit, az kinek eziránt való parancsolatja méltán lött-e vagy méltatlan, kérdésben is nem lehet vennünk, parancsoltunk volt Bánffy Dienes uramnak Gyalúnak kézben való adása felől, azonban szemünk előtt viselvén ő kegminek hűség jámbor szolgálatját és egyszersmind respectusban levén nálunk az is, hogy derekas szükségnek idejin nem kevés summa pénzt adta ki azon jószágért, offeráltuk volt ő kegminek Szomos-Ujvárárt, mostan hozzá biratott jószággal ily formán, hogy Isten közönséges országgyűlést adván érünk, velünk együtt ő kegmeknek akkor ez dologban fennforogható minden akadályokat communicatis consiliis complanálván, contentáltatlatnék teljesebben megnevezett böcsületes hívünk Bánffy Dienes uram; kívántatik azért, ő kegmek szemek előtt viselvén ő kegméhez ennek előtte mutatott atyafiúságos jóakarátjokat, melyet articulus írásival corroboráltak, az mi difficultási lehetnének Bánffy Dienes uramnak, magától ő kegmétől világosan megértvén, tanálják illendő útját és módját fel, hogy az fényes porta haragját is eltávozathassák, azonban cselekedhessék azt ilyen érdemes hazafiának illendő contentiójával.

Az váradgyai hid is szintén romlólag vagyon az országnak nagy kárára, szükséges azért, minekelőtte az jég elrontaná, concludáljanak ő kegmek, annak megújítása kik által és mint legyen; praefectus hívünk megjelentheti ő kegmeknek, mely közel legyen az elveszéshez.

Miólta Isten bennünköt az fejedelmi méltóságos állapotban helyzetetett, egynehány helyeken celebráltatjuk ő kegmeknek országgyűlést, de soha oly helyt országgyűlése nem lehetett, az mely tetszett volna minden rendeknek, panaszokodások mindenkor róla sürűen jötenek fülünkben. Ellhiszszük, ez mostani országgyűlése is nincsen mindeneknek kedve szerint mindenben. Nem akarván azért ez matériáért többször búsulni, tudtára legyen ő kegmeknek, hogy az míg Isten bennünköt éltet, generalis gyűlések mindenkor Fejérváratt

fognak celebráltatni, excipiálván csak ezt, hogy ha extraordinarie kelletnék partialis gyűlést hirdetniünk, melyben az szükség szokott parancsolni embernek.

Ezek voltak, az melyeket ő kegmeknek jelenteni akarunk, ezután is ha mi oly dolog occurral, ő kegmeknek hírré adni el nem mulatjuk.

(Egykorú példány a nagyszzebeni levéltárban.)

b)

Czajbert naplója az országgyűlésről.

Acta comitiorum, a celsmo principe dno dno Michaele Apaffi in civitatem Besztercze ad diem 10. Januarii anni 1668. indictorum ac die 11. ejusdem mensis incoptorum, ut et 3. Februarii finitorum, a praesentium scriptore Elia Czajbert de Fogaras punctatim et articulate consignata.

Anno 1668. die 11. Januarii. Confluentes dui status et ordines proceresque regni in hospitium celsmi principis, ibi ante omnia sacra peraguntur, tandem dnis consiliariis penes celsmum principem relictis, praesidens noviter electus spect. ac magcus dnus Georgius Kapius cum ceteris proceribus, statibus regni in templum confluent, ubi (licet adhuc regalistae multi nondum advolaverint) solito antiquo de more catalogus perlegitur, multique absentes a praesentibus excusantur diversimode, alios scilicet morbidos esse, alios, ut Simonem Kemény et Georgium Bodonium, assessorem tabulae suae celsitudinis principalis, nuptiis necessariis interesse, alios denique, ut Stephanum Rhédei, puero cudendo operam navare etc., quae omnia commenta fuere Telekiana, hominis ex generosorum ordine ut inquietissimi, ita etiam in illudendis aliis, excogitandisque illusionibus facillimi, sagacissimi. Tandem antiquum juxta morem mittitur splis ac grosus dnus Sigismundus Mikola a praesidente nomine totius regni ad salutandum principem, eidemque in praesenti novo anno quaeque felicia precandum cum delegatis aliquot, tam ex comitatibus, quam Siculis et dnis Saxonibus deputatis: re legatus praefatus coram principe feliciter peracta redit cum reprecatione omnium bonorum. Mox adest cancellarius grosus dnus Joannes Bethlenius et splis ac magcus dnus Joannes Haller consiliarius celsmi principis, et praesentant propositiones, 12 constantes punctulis, coram statibus perlegendas, quae

mox etiam perleguntur omnibus audientibus. Ac ut antiquo mori satisfiat, svasore dno praesidente praecedente, concluditur, ut postera die quilibet status pro sese confluentes in certa loca, sua compilent gravaminum postulata, ea inter sese coram statibus perlegenda et conferenda, tandemque celsmo principi cum dnis consiliariis revidenda transmittenda.

Die 12. Januarii. Hac die nihil agitur, sed nobiles comitatum et dni Siculi seorsim et singillatim confluentes, illi ad grosam dnum Stephanum Kunium, hi vero ad splenam ac grosam dnum Paulum Beldium, Siculum magni nominis, plus tamen aequo de sese judicantem, Saxonicaeque nationis vermem infensissimum, sua practice cudunt postulata, dnis Saxonibus hacce die quiescentibus. Prandium capiunt grosus ac ampl. dnus iudex regius Cibiniensis unacum ceteris delegatis Cibiniensibus ad tabulam principis. Hac die manifestat sese A. suis quidam aurifaber in germanico habitu, Cibinio oriundus ac per 12 annorum curricula in variis regionibus exoticis artem suam experti, Saxonicae dialecti prorsus ignarus, qui ab hac die usque reditum Cibinium ad mensam ampl. dni regii alebatur cibo.

Die 13. Januarii. Delegati dnorum Saxonum universitatis eorundem confluunt hora 6-matutina in hospitium grosi ac ampl. dni iudicis regii ibique de variis varie discurrentes, compilatis antea postulatis 12 membris constantibus, adjiuntur tria, quae a praesentium scriptore in numerum etiam ceterorum reseruntur. Interea ceteri status in templum confluentes, curant vocari etiam dnos Saxones moxque legi incipiunt postulata comitatum, prolixa sane et numerosa; aliquot occurrunt in iisdem obstacula. 1. Quod cupiant adjudicari, liceat Hungaricis procuratoribus in civitates et oppida Saxonicalia ingredi, et pro Hungaris, eorumque jobbationibus Hungarico-idiomate causas agere; sed repelluntur a dnis Saxonibus, privilegia sua illis objicientibus. 2. In duobus punctis contradicunt sibi ipsis delegati comitatum, quae primum pro gravaminibus praesentaverant, eadem retractantes. 3. Quod in certis punctis accusati ab iisdem officiales Kővarienses, capitaneus supremus Michael Telekius valde offendantur et serio cupiat nominanter illum specificari, qui eos accusaverit. paratum esse ex parte sui sese excusare, sed nemo respondit. 4. Quod limitatio urgeatur; contra quod regeritur a dnis Saxonibus, recta ratione etiam dictante, impossibile esse materiata mechanicorum limitari, nisi prius ipsa materia limitetur.

Supplicem porrigunt libellum dni delegati comitatus Maramorosiensis ratione expensarum ad praesidiarios Husz-

tienses erogatorum, excedentium fl. 3000, ut subleventur. Postulata dnorum Siculorum et Saxonum in futurum diem differuntur perlegenda.

Ampl. dnus iudex regius Cibiniensis cum ceteris delegatis Cibiniensibus, Coronensibus, Segesvariensibus et Meggyesiensibus laute tractantur a dno praesidente, unde quibusdam dnis Cibiniensibus etiam morbus contigit. Dni Bistricienses accusati a quibusdam nobilibus comitatuum, quod sub eo tempore, dum Ali passa in regno nostro tyrannice egit, quidam Bistricienses nobiles quosdam in civitate eorundem male tractarint, quosdam Turcis extradederint; ex repentina ista accusatione ita confunditur iudex Bistriciensis, dnus Joannes Valendorfius ac adjunctus senator, Michael Gonosch, obmutescentes, nulla nolunt uti defensione, nec informare praesentium scriptorem, ut eosdem possit defendere; interim ut potest, defendit, allegando si quispiam privatus nobilis a privato Saxone Bistriciensi fuit offensus, prosequatur illum jure coram iudice et in foro suo competentibus; extradatationem autem nobilis sola verba esse et egere probatione. Auget querelam nequam Siculus, Stephanus Lázár Csikiensis, non memor dicti, afflicto non addendam esse afflictionem; sed hoc ipsum parvi erat momenti. Imponitur a praesidente, ut postulata (quae jam sollicitabantur a principe) a dnis comitatibus pure describantur, crastina luce denuo perlegenda et principi cum consiliariis ad revidendum transmittenda.

Die 14. Januarii. Postulata comitatuum pure, sed non sine defectu descripta denuo perleguntur, et quia tribus etiam vicibus sollicitata fuere a celsmo principe per cubicularios diversos, dnis Siculis frustra contranitentibus et praetendentibus, ut antiquo de more simul et semel transmittantur omnium statuum postulata ad principem revidenda, transmittuntur.

Perleguntur postulata dnorum Siculorum, quae quaedam continentia dnis Saxonibus contraria, varie contra eadem disputatur. Inter cetera accusatus Stephanus Jósika ratione certi actus potentiarii contra quendam nobilem Siculum, simplicem et non naturae Siculicalis hominem, varie contra eundem deliberatur et concluditur, tandem in eo, omnes acquiescentes, ut admoneatur per alterum magrum prothonotarium Joannem Kendi, ut restitutis restituendis et complanatis complanandis, pacem ineat cum eodem, alioquin ad futura comitia certificatus, tunc temporis inibitur ratio, via et modus, eundem brevi processu prosequendi jure. Cassantur aliquot Siculorum postulata. Tandem perleguntur postulata etiam dnorum Saxonum; quorum majore parte approbata, cetera vel qualificantur, vel sub unum punctum revocantur,

vel eliminantur. Tam Siculorum, quam dnorum Saxonum postulata pure describenda traduntur in crastinum iisdem diem.

Postulata comitatum per Gregorium Bethlenium mittuntur ad principem.

Postulata ex parte Brassoviensium inter sua praesentans alma universitas, iudex primarius Brassoviensis, qui ea inseri cupivit, coram statibus eadem revocat, non sine injuria dnorum delegatorum universitatis. Unde idem iudex, Dávid Czakó, qualis sit genii, quam acerrimi ingenii et quam constantissimae indolis, facile videre est. Certe bonus vir multa sibi persuadet, magnaue de se sentit; sed hiulca est (száraz) persuasio et iudicium ut fallax, ita quoque falsum.

- Die 15. Januarii. Ampl. dnus Andreas Fleischerus, iudex regius Cibiniensis et ceteri ejusdem loci delegati tempulum adeunt sacrae concionis audiendae ergo, inde hospitium principis salutantes et tandem in proprium reversi hospitium, fere omnes in morbos inclinati, triste capientes prandii tempore cibum. Unus ex delegatis Cibiniensibus Joannes Schejrnnerus podagra corripitur, quod licet ipse aliter explicet, sed velit nolit sanctissima est podrága (*sic!*).

Post prandium convenit grosus Michael Telekius ampl. dnum iudicem regium, de secretis quibusdam ex commissione principis tractantes invicem. Jam tam cito poenituit praefatum aurifabrum patrias oras visitasse et reducem factum esse, de quo nisi provideatur, vix credi potest, eum remansurum Cibinii. Cetera hujus diei in album refienda digna non censentur.

Die 16. Januarii. Postulata dnorum Siculorum et universitatis, in puram relata papyrum denuo perleguntur et mittuntur per grosium Gregorium Bethlen ad principem et consiliarios per eosdem revidenda. Interea adveniunt a principe Joannes Haller ac Andreas Fleischerus consiliarii, resolutionem reportantes principis et consiliariorum ad postulata comitatum. Intervenit servitor quidam boni iudicii vir et aetatis jam maturae, relictas illrmi comitis quondam Francisci Rhédei, praemissoque breviusculo prooemio praesentat litteras et supplicem libellum dnae suae dnis proceribus et statibus regni, ad eosdem directas, quae continebant querelam ejusdem matronae illrmae ratione fortalitií Huszt, a sese violenter medio Thomae Nagy et Gregorii Bethlen, ex commissione tamen principis et consiliariorum ejus extorti, praesidiariorumque suorum vi expulsorum, ceterorumque variorum impedimentorum; ex quibus videntes praefati commissarii saltem oblique sese accusari, excusatione utuntur

coram statibus et cupiunt de et super ea emanatam protestationem in scriptis a protonotariis authentice sibi extradari pro futura cautela. Placet dnis statibus, ut mittatur idem supplex libellus ad principem et consiliarios, quod de facto praestatur etiam, praesidente eum per Michaellem Telekium expediendo.

De jobbagionibus, ex territorio comitatum et universitatis fugientibus ad Siculos et inde ad quaevis latrocinia, furta et similia mala peragenda excurrentibus, durum accipientes Siculi responsum a principe et consiliariis, ad instantiam eorundem ceteri status, subscribentibus Siculis, replicant principi, ut mitigetur responsum illud, sed hac in parte ipsi etiam eodem jure et processu juris utantur, quo comitatus utuntur. Acceptatur resolutio principis et consiliariorum ex parte octavaliu terminorum, annuatim solito tempore et loco celebrandorum, ita tamen, ut comitatus partium comitatibus Transsilvaniensibus incorporentur et unis litigent cum iisdem octavis, hoc tamen per expressum excepto, ut evocationes ratione illorum antiquo de more non ad 8-vum. sed ad 15 diem fiant.

Die 17. Januarii. Instant dni assessores tabulae iudicialiae principalis suae celsitudinis, quia nullum haberent proventum, ut instaretur a statibus pro iis, alicunde aliquis proventus ordinetur, ex quo tempore iudiciorum octavaliu celebrandorum possint sese sustentare; qua de re missus a praesidente Casparus Kornis ad principem et consiliarios; promittitur resolutio. Kozma Horvát instat coram statibus ratione certorum jurium possessionariorum in regno Hungariae, sub inspectione regis Hungariae et partium Tranniae incorporatarum a quodam affine suo occupatorum, ut in integrum restituatur unacum ceteris adhaerentibus; cujus instantia benigne exaudita, eadem in scriptis a praesidente per praefatum Kornisium ad principem mittitur.

Supplex libellus valde prolixus Somborianaе cujusdam contra varios perlegitur. Interea appellens Michael Telekius, serio admonet dnos status, ne frustra tempus terant, sed re ipsa rebus propositis adhaerant, finem quantocius facturi. Somborianaе supplice libello perlecto, punctatim assumitur et certis deliberatis de satisfaciendo sibi et restituendo debito evidenter deliberatur.

Limitatio quarumvis materiarum et materiatorum differtur in id tempus, cum dni consilarii coram statibus compareant, moenia Desiana extruenda similiter. De bonis tempore Ali passae pro tributo Ottomanico ex civitatibus Saxonicalibus ablatis, quia non placet responsum principis damnificatis,

praeunte ipsis altero magistro protonotario Joanne Kendi, varie offenduntur, variis regni articulis ab iisdem pro sese citatis; quibus quod praesentium scriptor obloquitur, praetendens non esse extra postulatum hac de re vagandum, moleste ferunt; sed tamen tandem hujus quoque rei determinatio ad tempus praemissum differtur.

Durum comitatum postulatum ratione quorundam nobilium, tempore Ali passae Bistricii male tractatorum, imo quorundam, si ita res sese habet, extradatorum, mitigationem refert praesidens ad ampl. dni judicis regii coram principe et consiliariis instantiam iteratis vicibus factam, ab iisdem promissam, sed hac cum declaratione, ut praesentibus dnis consiliariis suo tempore, sub hac tamen dieta inter status, idem praefatus dnus judex regius et comes universitatis Saxonicae nationis, unacum tota universitate serio assecuret ceteros status, tale quid dnos Bistricienses sive in quo casu, imo nec alios ex universitate contra ceteros status et nobiles molituros, quod dni delegati universitatis sat moleste ferunt, quod ratione Bistriciensium ita sese obligare debeant.

Die 18. Januarii. Hac die nihil agitur, quod aliquid reale prae se ferret, sed variae variorum supplicationes perleguntur; inter ceteras Polonorum quorundam Socinianae sectae addictorum et eapropter a Catholicis (ut vulgo audire cupiunt) ex Polonia exclusorum supplicatio certis punctis distincta iterato perlegitur; cujus continentia summarie haec est: quoniam in Tranniam recepti, alii per connubia, per emptionem alii facti sint cives, sive inhabitatores Claudiopolitani, cupiunt, ut a principe et statibus, tanquam jam legitimati patricii confirmentur, et quia adhuc aliquot restant ejusdem farinae Poloni, Tranniam salutare volentes, si Claudiopolis omnes eosdem non capiat, plurimi eorum mechanici existentes, liceat illis, ubicunque voluerint in Trannia, coloniam facere et ubique pro veris civibus recipiantur. Dura sane petitio! Quae supplicatio unacum ceteris per Michaellem Telekium ad principem mittuntur. Hac die prandium cepit unus delegatorum Cibiensiensium, Matthias Sembregerus ad mensam principis.

19. Januarii. Tempus, liceat confluant dni status, ebrietati potius, quam provisioni regni magis dediti, frustra tantum teritur in templo, non considerato eo, quod locus deo optimo maximo sanctus est, varias nequitias, nugas, idque genus similia dni Hungari et Siculi invicem evomunt, ineptis illis locum sanctum non impune conspurcantibus iisdem; quorum coryphaeus summus aliorum illusor et Cato quasi censorius rigidus unacum Gregorio Bethlen et similis farinae juvenilis

pruritus nobilibus recte et vere ut dicendus, ita quoque habendus fuit.

Cujusdam nobilis quaerulantis supplicatione perlecta contra potentiarios quosdam nobiles Máramorossienses, eademque discussioni subjecta, cum delegati Székienses voces suas dare coguntur, nescientes, quid subjecta contineat materia, quasi somno expergiscences subjungunt, sese ejusdem esse religionis cum statibus et proceribus, vocem eandem habere dicere volentes. Hujj, quanta vigilantia delegatorum! Tales habemus delegatos nos Transilvani! Pudeat nos omnes! Quaedam relicta, sollicitans supplicatione mediante dotem suam a viri sui praemortui fratribus, ut nocte promissam (ipsa referente) non adjudicant status. Haec materia multis ineptiis causam praebuit nobilibus ludionibus praefatis.

20. Januarii. Abusive continuantur variae variorum supplicationum perlectiones. Interea resolutionem principis aggredientes dñi status commune eorundem postulatam tangentem, inter cetera concludunt, ut antiquatis ceteris articulis ratione investigationis pecudum et pecorum furtim ablatorum vestigiorum emanatis, articulus in approbata constitutione eapropter cussus ubique promiscue observetur, concluditur.

Acti resolutione principis et duorum consiliariorum, licet plurimi (praecipue ex Siculis) inviti, coguntur hoc divino quoque jure et recta ratione legitime dictante ac bona conscientia approbante, deliberant de voluntariis et deliberatis homicidiis, ut ea patrantes, non adjuti objectione nobilitaris praerogativae, mox et de facto vel captiventur, vel vero sub cautione ad decisionem usque causae cautioni subjiciantur: qui si per negligentiam eorum, quorum curae et custodiae sunt commissi, aliquo modo evadant, in poenam fl. 500. Hung. comperta rei veritate, incurrant mox et de facto, per eos, quorum intererit, exigendorum; studio vero eosdem homicidas dimittentes, ipsi juxta dimissae personae meritum severe et rigide puniantur.

21. Jan. Propositiones celsmi principis repetuntur et dñi status et ordines primam earundem aggressi, curant advocare dnos consiliarios unacum eis de eadem, scilicet ratione Judaizantium deliberaturos; sed in sententiam statutum dñi consilarii hac in parte descendere nolunt, asserentes, jam ex deliberato eorum emanatam esse illam quoque cum ceteris propositionem, sese hac in re ulterius deliberare nec posse, nec velle, et sic redeuntes ad principem, tandem dñi status id definiunt, sufficientes esse constitutiones et arti-

culos de Judaizantibus, eapropter novos non opus esse eudere, sed eosdem observandos et executioni mandandos.

Mox his absolutis, comparet prior Thomae Nagy consors ab eodem divortio sejuncta, et praesentat contra eundem supplicem libellum statibus, intimando, non legitime (in absentia sua) factum esse divortium et jure ipsam petere ab eodem restitutionem (juxta Verbőczium) paraferni et eorum, quae in eliberationem ejus ex manibus Tartaricis impenderat; sed respondente Thoma Nagy, habere sese competens forum, ibi eum velle, servatis de jure servandis, respondere, hic non tenere; etiam approbatur. Székiensium delegati dormiones de praefata materia interrogati, quidnam sentirent? respondere volentes Thomam Nagy habere forum, pro foro porum dicunt. Tales habemus ex statibus Trannicis quosdam delegatos; si exoticae nationis homines quandoque nostras salutarent congregationes, ex responsis talium et vocibus nihil aliud colligere possent, quam nos Trannos indoctos, confusos et imprudentes esse homines; nec mirum esse, si appropinquet finalis patriae nostrae afflictae interitus et periodus. Edere, bibere, dormire, expensasque inutiles plurimas facere optime norunt nostri delegati Trannici, sed parum patriae, sive aris et focus, ut dici solet consulere, quibusdam ad stivam potius, quam patriae defensionem et Bacchum colendum natis, quibusdam etiam (suppressis talentis sibi a deo concreditis) pacis patriae promotionem ultro contraque conscientiam negligentibus. Haec de iisdem intellecta velim, quibus conveniunt nomine pariter et re, non de patriciis vere patriciis.

Multum aggravati contra privilegia eorundem manifesta dni Vizaknenses tam ratione tributi Ottomanici, quam salium in fodinis Vizaknensibus caedi solitorum, aliarumque molestiarum, exinde ipsis importune impositarum, supplicatio eorundem eapropter facta a statibus contra Stephanum quendam Alvinczi salisfodinarum Trannicarum fiscalium inspectorem, nullius vel cautoriatæ conscientiae hominem, benigne exaudita, mittitur per Petrum Toroszkai a praesidente ad principem et multos consiliarios revidenda; quid resolutio secum ferat, posterius dies indicabunt?

Interdicitur decreto statuum rusticis omnis generis venatio et captura ferarum; quam commode et juste, intelligentia praediti judicent.

Compelluntur quidam ex junioribus nobilibus ad praestandum juramentum de unione statuum, in approbata constitutione et aliis articulis expressa; quorum cum quidam sese subtrahere satagunt, per vim quasi quandam a Michaele Telekio insolenter pertrahuntur; quod dni status, inter ce-

teros tabulae judicariae principalis suae colitudinis moleste ferentes, a Stephano Kunio eapropter etiam objurgatur, qui objurgatus actus quasi furis abscedit. Inter ceteros praestitere praefatum juramentum grossi Alexius Bethlen, tres Toroszkaides, Michael Macskási et alii.

22. Januarii. Quia hic dies dominicus ab ipso domino sacris destinatus, desistitur quidem a statibus ne confluant, interea tamen loco tractationis sacrorum Bacchum strenue tractant colunt et exercent dñi proceres et statuum maxima pars, maxime Hungari, tam consilarii, quam ceteri, non exclusis quibusdam delegatis etiam Saxonicalibus.

23. Januarii. Quoniam ex regalists inter status paucissimi comparent, aliter etiam morositate summe praepeditus praesidens mittit ad principem Sigismundum Micola instando, ut regalists serio committat comparere, ne differantur. Interea excluduntur templo omnes et singuli, nobilitares etiam personae, inter ceteros Stephanus Biró acerrimus procurator, quicumque regalibus ad comitia fuerint a principe vocati. Morosa ductus melancholia summe phantastica praesidens, quamplurimos ex proceribus, inter ceteros Nicolaum Bethlen, Joannem Szentpáli, Stephanum Lazar, Stephanum Torma et alios duris ignominiosisque sed praeter rationem et sine fundamento verbis excipit. Sed interim respondetur ei primo a Stephano Kunio, omnia usque adeo reponens praesidenti, ut eo eruperit, egrediantur templo et experiantur armis. 2. Michael Telekius, regerens, non capitaneum Kőváriensem, id est sese, quod objiciebat praesidens, sed praesidentem esse suspendendum. Ordinate sane omnia: certe vel puerum annorum discretionis pudere deberet talium.

Propositiones principis priores duae de Judaizantibus sonantes reiterantur et (ut supra) concluditur, sufficientes esse de iis articulos, itaque tantum executionem restare. His hoc ordine discussis, mox comparet episcopus Unitariorum et humiliter instando cupit a statibus, ut instent penes ejusdem (*sic!*) coram principe, ne sententia tempore adhuc Rákóczy senioris contra Judaizantes lata ipsum etiam feriat, cum ipse etiam fuerit filius Judaizantis convicti et ad 18. usque aetatis suae annum reformatae quidem adhaesisse religioni, sed tandem salutante eodem scholam unitariam Clauseburgensem, ab eo tempore unitariae adhaesisse sectae. Si enim ipse illi adjudicetur subjiciendus sententiae, quid ceteris sperandum erit? Obtinet instantiam coram principe fiendam. Delegati Székienses suum morem barbaricum continuantes, cum inter ceteros quaereretur ex eis, quid illis placeret, an instandum esset coram principem (*sic!*) penes episcopum Socinianum,

stulte respondent, dicere volentes, sese protonotarii Joannis Kendi vocem approbare, ejusdem religionem acceptare. Delegati certe digni, in quos virgis animadvertatur, relegatos ad stivam et salicidium.

Instantes per supplicem libellum Judaei, ut materiam ceriaceam liceat ipsis ubique divendere, quod illis interdiceretur Cibinii, licet studeat eos protegere praefectus Franciscus Belyénessi, tamen reclamantibus dñis delegatis Saxonicalibus, retunduntur.

24. Januarii. Variarum variorum supplicationes perleguntur et mittuntur ad principem per Georgium Rác. Caeterum reliquae propositiones principis ventilantur et discutuntur, illis tamen exceptis, quae personalem comparitionem dñorum consiliariorum exoptant. Urgens tamen praefectus reaedificationem pontis Váradiniensis supra Marusium exstructi, oblique universitatem feriens ac si ipsi cogèrentur illum reaedificare. Respondetur a delegatis Cibiniensibus, illud praefectum nunquam comprobaturum, quod hoc ipsum ipsis incumbat, sed semper tantum auxilio fuisse, idque non coactos, sed ex beneplacito in eodem reaedificando. Praeterea ante aliquot annos plurima ligna deportata in eundem usum ab universitate, ea privatos quosdam non in publicum illum, sed proprium usum convertisse, ideoque universitatem propositioni principis hac in parte nullatenus assensuram, sed inquiratur in dilapidatores eorum lignorum et pons idem restituatur per eosdem, qui proprio usui, non publico hac in re consuluerunt, quod etiam approbatur a statibus mittentibus ad principem; quid de eo princeps et dñi consilarii judicent, sequentes dies definiunt.

25. Januarii. Confluentes status, antequam omnes conveniant, curant per praesidentem advocari dñi protonotarii, quibus advenientibus, seorsim et singillatim multa cum illis mussitat Telekius et quia frustra tempus per aniles terebatur fabulas, adstantes delegati comitatum admonent praesidentem, ut relictis otiiis, rei aliquid aggredierentur dñi proceres et status. Obtemperatur illis. Dum tamen aliquid agendum suscipitur, saepius iteratur a praesidente in unitariae verius Socinianaee sectae despectum, mox faciendam vel eudendam esse Unitariorum religionem, fidem, imo opinionem infensissimam veritati sacrae haeresin. Quoniam autem Unitarii institerant praeteritis diebus coram statibus, ut penes eos (dictante id unione statuum) instantiam coram principe facerent, instantia eadem certis punctis comprehensa una cum resolutione principis iterato clara voce coram statibus perlegitur; quae quidem resolutio inter cetera continebat ista:

1. Ex Judaizantibus, qui tempore Rákóci senioris condemnati fuere et gratia illis sub conditione valedictionis iudaismo et amplexus unius 4 receptorum religionum data, illis tunc reformatam amplexis religionem, quarum aliqui de praesenti etiam supersunt, quia ad illam jam semel amplexam religionem fide mediante fuerunt adstricti, sed eam resciderunt, debere illos et tales convictos merito manere et executionem etiam eapropter esse fiendam. 2. Principem quidem nolle (dominando cujuspiam conscientiae) cogere aliquos suam ad professionem, liberum illis relinquens, cui ex 4 receptis religionibus adhaereant Judaizantium convictorum posteris, privari tamen eos bonis suis postulare meritissime. Confunduntur dñi Sociniani et varie sese excusant; ante omnia, director causarum fiscalium Samuel Szentiványi vafer et acer Socinianus haereticus. instando statibus, ut alteram etiam dignentur facere coram principe instantiam, ne ille vigor a sua Celsae urgeatur, cum hoc ipso parum proficiatur, licet directori magnum immineat damnum et posteris, Judaizantis convicti filiam habens pro uxore. Addidit Cosmus Horvát instantiae sequentia: considerent status, si ipsi scilicet Unitarii ex minimis vilissimisque et paucissimis sint, tamen membra esse statuum Transsylvanicae, ideoque merito postulare ab iisdem instantiam et defensionem. Instantia adjudicatur delectis Michaeli Telekio, Toroszkaidibus Clemente Mikes, Stephano Lázár, Michaeli Gonosch et Bartholomeo Ruffino, aliisque ad eam peragendam; quod etiam peragitur, principe jam mensae assidere volente, sed (quia aberant consilarii) resolutio differtur in posterum diem.

Interea sub delegatis comitatuum inquietis infringuntur scamna, unde per ludibrium obijcitur eis in poenam violationis sedis esse convictos.

Rebus his eoque deductis mox comparent dñi Joannes Hallerius et Andreas Fleischerus consilarii, praesentanter nomine principis certas resolutiones ad replicationes statuum ratione certarum propositionum ejusdem suae Celsae factas; quarum quaedam statibus necdum placentes, vicissim replicant (crediderim) eventu certe infelicissimo. In illis resolutionibus inter cetera principis haec erant postulata: In quibuscunque pagis vel pagorum fundis antea Hungari residerunt, et in locum eorum Valachi, vel alius farinae homines successerunt, quicquid Hungari pro pastore ecclesiae, imo ipsa etiam ecclesia, id ipsum Valachi quoque et ceteri praestare teneantur. Postulatum certe Christianum et inter ceteros coram statibus a Stephano Kunio summo nobili conscientiose approbatum! Sed quia diversae sumus nos Transsylvanicae religionis, praecipue in pietate frigidissimi, in charitate et justitia languidissimi.

magis volentes suis parcere quidam jobagionibus, quam promotioni cultus divini consulere, maxima pars abnuuit. Habebunt responsum (ut spero) talibus viris dignissimum. Gregorius Bethlen, nullius pietatis vir, suam hac in parte frigiditatem loco Paulino scripturae roborare volens, per affinem suum praesidentem refutatur, clara voce et cum admiratione referens statibus, jam affinem suum theologum factum esse; sed haec omnia per ludibrium.

A. dnus iudex regius cibum coepit in praesidio ad tabulam principis cum eodem aequo diutius epulando, sed delegatis Cibiniensibus in hospitio propter nequitiam coci, cibum ipsis dare praefati nolentis, fame ferme consumptis, hinc ex adulatorum et falsorum delatorum incusatione falsissima summa sequuta est inconvenientia, innoxiiis multum pati injuste debentibus. Appellit incola quidam Cibiniensis non parvae experientiae vir, tamen neglectus, quia scholaris ordinis non mechanici fuit, nomine Matthias Miles ferens epistolam ab a. dno consule Cibinio ad a. dnum iudicem regium directam, ut et ad nos salutationem a nostratibus. A. d. iudex regius solus coenat adjuncto sibi uno ex delegatis Joanne Haupt; nostrum alii negligunt, alii parcam admodum capientes coenam.

26. Januar. Ad hesternam Socinianorum vel statuum penes eosdem instantiam princeps per Telekium sese resolvens, breviter respondet sese nunquam aliter resoluturam, quam semel resolvit, eapropter status nec Celsam suam, nec sese ultro fatiget, rem enim esse immutabilem et fato quasi determinatam.

Propositio principis ratione portus Devensis difficilis apparet delegatis comitatus Hunyadiensis et Zaránd, instant coram statibus, ut vectura salium hominum ratione praefatorum comitatuum juxta veterem articulorum constitutionem in priore sua remaneat conditione per instantiam statuum, a principe obtinenda re tamen hocce modo modificata: si qui ex vectoribus salium via tendente per praefatum portum infra eundem vehantur, sive currubus, sive navi, solitum inde lucrum fisco convenienter exsolvant; defraudatores vero amisso sale suo, insuper in poenam quoque fl. 200 Hungaricalium incurrant, quo a statibus acceptato, in scriptum refertur insertum ceteris replicationibus ad propositiones principis factis eidem referendis.

Michael Telekius, vir versipellis et genii ingenique summe inquieti, casu quo, vix scire potest, inter otia multa refert de quodam nomine Gregorio Csizsár, Rakociorum olim gnatone, in captivitate Tartarica per expeditionem infelicissimam Polonicam denato, quae quanta et qualia ille multoties

sufferre, praecipue Telekio cubiculario existente, per genitalia membra coactus fuisset in Polonia referens; tunc eundem gnatonem melius in sua arte procedere potuisse, cum princeps Rákócius ejusdemque generalis capitaneus Joannes Kemény primum ansam stultitiae et nequitiae praebuissent. Optimus sane referendarius! Digna relatio tali, tantoque viro, capitaneo supremo Kővariensi!

De Joanne David Fogarassiensis notatae fraudulentiae vir, orator Transnicus in porta Ottomanica, in egressu exinde in finibus Transnicis ad fortalitiū Törösvár omnibus privatur per milites, ad id a principe jam olim destinatos. Vir hic dignus certe suspendio, si verum sit, praebenda oratorum Transnicorum solita per avaritiam ejus in totum amissa esse. Replicationes ad certas principis propositiones committente praesidente, quod recusat Telekius praestare, mittuntur per Thomam Nagy ad eundem, excusationem Telekianam per ludibrium ita exponente praesidente, ac si per insipientiam esset impar idem Telekius delationi earundem ad principem. Clemens Mikes per ludibrium multum, certe ratione loci, templi scilicet aliarumque circumstantiarum incompetentis, a praesidente, Telekio et Gregorio Bethlene nigro statu existens imo Ciganus aperte pronuntiatur, quod tamen hic etiam more Siculico aggarientibus simili beato stentoreo revomit. Dni Siculi duram esse considerantes principis ratione Unitariorum resolutionem et libertatibus Siculicalibus immediate praepjudicare, instant unanimiter, oratore eorum existente Nicolao Bethlen, capitaneo sedis Siculicalis Udvarhely, ut status ducti unione ejusque conditionibus adhuc instent pro Unitariis coram principe, unacum praesidente, potioribus regalisticis et delegatis statuum eapropter principem suppliciter requisituri, quod de facto praestatur etiam, sed sine ulla principis resolutione, eodem eandem in posterum diem communicandam cum dominis consiliariis differendo.

Praesidens a principe rediens nomine ejusdem refert replicam statuum ratione Dionysii Bánffy, cui arcem Törtsvár importune contulit in summum fisci et totius regni praepjudicium, in id tempus sese relaturum, cum appellet legatus Transnicus Joannes Nemes ex porta Ottomanica, jam in finibus patriis existens etc.

Occasionem eisdem praebens res Unitariorum, Catholici etiam instant statibus pro templo Claudiopolitano deserto in platea Ólvár existente sibi conferendo; in monasterio enim Monostoriensi jam solitum eorum cultum propter propinquitatem Turcarum exercere sese non posse, multominus filios suos ibidem per praeceptores suos Jesuiticos informari curare

posse, non considerato eo, idem templum jam olim privilegio Reformati per articulos etiam regni varios collatum esse. Varie distracti dñi status et ex iis praecipue Reformati promittunt, praestituros sese instantiam coram principe, sed ne contra sese aliquid approbare inconsiderate videantur, hac sub conditione limitata promittunt, scilicet in quantum praesens negotium non urget in ceterarum trium receptorum religionum praepudicium, ita velle instare; pro prudentia sua princeps cum consiliariis provideant de secum aliquo loco hac in parte pro dominis Catholicis, vel eorum sacerdotibus, filiorum paedagogis etc. Sed interea soluta congregatione res inexpedita manet.

Mikessius praesidentem Georgium Kapium, utputa comitem supremum comitatus Hunyadiensis comitatus, berbéc (qui aliter etiam bocskor et fingó vármegye solet vocitari) intitatur, idque ex eo, quod identidem ipse a praesidente nigri ordinis et vir vere quoad ejus ortum etiam Ciganus publice omnibus audientibus et multum ex illa occasione satis indecenter et indecora cachinnantibus, dictitatus fuerit, nec circumstantiarum, nec rerum tractandarum aliarumve respectibus (quod opportuisset) Christiane consideratis.

27. Januar. Ad iteratas replicas statuum de et super propositione principis, continentis ea, quod ubi Hungari prius habitavere et Valachi in locum eorum successere, quicquid ad parochiam illi contribuere, hi pariformiter contribuant, tertiaria, sive ultimaria principis resolutio, a scopo discedere nolentis, perlegitur, et licet moleste id ferant quidam ex proceribus, cultum dei frigide promoventibus, tamen nullus eorum audet, sese velis committere referendarum ratione replicarum ad principem, sicque murmure volentes nolentes abstant.

Tandem devenitur ad propositionem ratione pontis Varadjaiensis, circa quam materiam multa proferuntur a multis argumenta, indirecte et oblique reaedificationem ejusdem universitati volentes tecte imponere, sed ipsa quoque percepta hacce decipula, tam per dominos delegatos Cibinienses, quam praecipue per praesentium scriptorem acrem instituentis disputationem cum praesidente, universitati hac vice malevolo, et praefecto usque adeo, ut materiae praesentis discussio ad duas usque horas extendatur; ita tamen, ut praefectus quoad universitatem ab iisdem pro ponte illo reaedificando prorsus nihil obtineat. Interea referente praesidente, quod dñs Joannes Bethlenius talem recognitionem coram principe fecerit, pontem illum fiscum unacum statibus omnibus non uno antiquitus fuisse aedificatum, ideoque nunc etiam pariformiter esse restaurandum. Deliberatur itaque, ut Siculi

Gyirgyaienses pro certo pretio navibus vehant in hanc rem ligna abiecta, a fisco certa summa pecuniae solvenda, quercina vero, quanta potuerint, universitas Saxonica cetera fiscus expendat, hoc addito: ut ligna, in eum usum prius vecta ab universitate, et a privatis quibusdam in privatum suum conversa a prodigis restituantur, tempore restaurationis autem pro adjumento certi homines seriatim ex comitatibus Fejér, Küköllő, Hunyad et Torda, itemque Enyedino, Alba Julia, Zalatna et Abruğybánya ad requisitionem praefecti expendantur. Ordinantur certi exactores, qui a perceptoribus rationem exigant. Perlecto regesto Petri Budai de restantiis apud certos comitatus et dnos Siculos, ex comitatibus Gasparus Dioffi et Joannes Sarossi, ex Siculis Gabriel Ferenczi et ex Universitate Joannes Christoph Brassaiensis.

28. Januarii. Hac die ante omnia et omnium primo, donec alia tractanda suscipiantur. Catholici instant, ut hesternae eorundem instantiae memores et status et praesidens, ipse cum potiore parte statuum conveniat principem penes supplicem libellum, verbaliter etiam instando coram eo, quod suscipitur et praestatur. Resolutione a principe in posteros dies dilata, resolutiones principales ad varias variorum supplicationes perleguntur, quarum quaedam exoptatae, quaedam tristisonae supplicantibus restituuntur.

Propositio principis aucta perlegitur et rigoratur ratione jobbationum nobilitarium. ex territorio Fogaras eodem modo reducendorum. quo fiscus a nobilibus comitatum et Siculis reducit.

Consors Sigismundi Bélyeni, vidua relicta quondam Gabrielis Szalánzi, instat, ut abolito articulo, in comitiis Marosvasarhelyiensibus proxime celebratis contra ipsam ex parte Szalanczii junioris cursim circa finem inconsiderate condito, controversia inter eandem et juniorem Szalanczii primum ratione certorum bonorum complanetur. Supplicatio tanquam digna mittitur ad principem.

Georgius Bodoni supplicat contra Paulum Bélii ratione procuratorum omnium ad sese attractorum, ut ex illis in causa sua contra eundem saltem unus convertatur, approbante constitutione regni, in suum usum petit. Quod petitum differtur in id tempus, cum dñi consilarii inter status comparebunt, discutiendum. Clementis etiam Mikes supplicatio ratione certorum bonorum immobilium et articuli Sebesi de et super iis emanati digna censetur, ut ad principem mittatur.

Stephanus Rhédey mittitur ad principem, eundem admoniturus, ut si quas habet resolutiones ad status mittendas, ne frustra tempus terant, praestetur, quod promittitur. Arti-

culi ex postulatis statuum haecenus conditi perleguntur, variis in locis augentur, minuuntur et aliter etiam, rebus ita postulantibus, qualificantur. Supplicatio Báránykutiensium contra Voldorffienses ratione certi potentiarii actus sub praesenti diacta, si non latrocinii et homicidii patrati perlegitur et cum duobus patentibus mandatis Rakocii senioris et uno moderni clemmi principis ad principem mitti digna censetur. Beldius per certum Siculum instat apud praesentium scriptorem, si quibus in rebus supplice libello status requisiverit, intimet universitati, sint adjumento, efficitur.

Magister cursorum principalium praesentat certum literarum fasciculum praesidenti, inter cetera resolutionem principis ad supplicationem Polonorum socinianorum exulum continentem, ad festum usque paschatos discessum eorum ex Trannia etc. Humili cum instantia replicatur principi de iisdem recipiendis etc. Dionysius Bánffi et Volfgangus Bethlen adferunt resolutionem principis ad petitum Siculorum ratione Unitariorum, sed non placet. Et declaratis declarandis, per eosdem fit replica et instantia, Siculorum oratore existente Clemente Mikes. Appellit ex porta Ottomanica Joannes Nemes.

29. Januarii. Hacce die nihil tam peculiare actum est, quod notatu dignum censeretur, nisi quod amplissimi dñi delegati Cibinienses potiores cum delegatis Brassoviensibus et Segesvariensibus, aliquotque proceribus Hungaricis ad mensam Gregorii Gillanyi pransi fuerint, temperanter (mirum) epulati.

30. Januar. Ad resolutionem principis ad supplicationem exulum Polonorum socinianorum duriter factam, ut scilicet ad diem paschatos usque excedant oris Trannicis, humilima instantia replicant status, ut recipiantur, tanquam receptae unitariae religionis homines, de qua confessionem quoque suam, si dubitetur de iis, parati essent praesentare, cum multo indigniores nationes illis Valachi, Rasci, Rutheni, Selavi, Cigani et similes intra fines regni patiantur vivere princeps et status. Quae replica et instantia per Gregorium Bethlen mittitur ad principem.

Interveniunt praeterita die denominati exactores et praesentant perleguntque, qualem (certe sat confusam) exegerint rationem a perceptoribus tributi Ottomanici anni proxime praeteriti 1667. statuum; ex quo rationum examine illucescit vere, quod multa pecunia non eo, quo ordinata fuerat a statibus, erogata sit. Specificata etiam restantia tallerorum ultra 9000. Sed male. Universitas enim Saxonica omnia ad numum usque administrans, ab ea administrandus vel ter-

centius non restat. Post haec hoc ordine pacta adveniunt dñi consiliari et diu deliberant unacum statibus primo de modo exactionis restantiarum praefati tributi, tandem vero de modo administrationis futuri; sed quia diu non convenitur inter consiliarios et status, tandem eo descenditur, in quibusvis comitatibus comites supremi habeantur auctoritatem eligendi perceptorem, non pauperem, qui tributum in proprios convertat usus, nec habeat tandem unde satisfacere, sed mediocrem possessorem jurium possessionariorum non minoris quantitatis, quam qui tres portas habeat, decreta etiam poena contra illos, qui onus illud assumere noluerint fl. 200. Deleguntur compilatores tributi juxta articulum praeteriti anni, qui quomodo processerint, posterus dies docebit. Fit etiam mentio compilationis articulorum, post approbatam emanatorum.

31. Januarii. Michael Macskassius mittitur a praesidente ad principem, vocatum Johannem Nemes ratione legationis suae in porta Ottomanica peractae et consiliarios.

Ex intimatione principis per praesidentem eliguntur duo consiliarii penes ceteros decem ad explendum numerum duodenarium, Stephanus Apati et Thomas Nagy. Hoc coram statibus, illo in hospitio propter infirmitatem coram protonotario juramento praestito. Intimat mihi, praesenti scriptori praesidens, si a principe resolutio ad supplicationem Clementis Mikes coram statibus perlegitur, consentientes cum ceteris statibus approbemus eandem, nunc scilicet non esse tempus articulorum Sabesiensium contra eundem emanatorum abrogationis.

Legatus Ottomanicus salutato principe offert nomine imperatoris Turcici donarium eidem, vulgo kaffán vocitatum et praesentat 4 etiam literas, quasdam ad principem, quasdam vero ad status directas.

Quidam M.-Vásárhelyiensis nomine Andreas Literatus Kereszturi supplice libello porrecto principi de filio suo quodam, in monasterio Mikhaziensi a monachis ejusdem loci detento, eundem ad requisitionem sub hac diaeta matris nec extradare volentibus. Princeps sese resolvit, status inveniant modum illum illinc eliberandi, alioquin si ipsi erit de liberatione providendum, modum liberationis vix placiturum quibus monachis. Deliberant itaque dñi status, nihil curantes Catholicorum tumultuarias pro monachis factas (falsas) excusationes, delectis certis personis ex singulis receptorum religionum ordinibus, illi ex monasterio praefatum puerum 4 annorum educendum ferant ad judicem regium Segesvariensem, Joannem Paulinum, qui apud eundem 3 morando septimanis,

tandem illuc tam mater ejus, quam aliquis praefati monasterii monachus sese conferat, et cuicumque sese puer adjunxerit, apud eandem maneat.

Georgius Bodoni supplicando contra Beldium, unus procuratorum Beldianorum ab eodem abstrahitur, nec pro alterutro eorum agere promittitur, duobus tamen penes Beldium, quia jam omnia sua jura norunt, relictis. Parum obtines nequam calumniator Bodoni! Per praesentium scriptorem instat Telekius coram universitate, ut primo vere sint adjumento ei ratione lignorum, aedificationi aptorum ad curiam Szt. Péteriensem. Joannes Nemes comparens, breviter refert suam legationem, scilicet praestituto tributo tempestive nil mali obtingere principi et regno, cupit, ut de expensis Ottomanicis, pariter sese offerens, ab eodem ratio exigatur.

Tandem Dionysius quoque Bánffi longa utens oratione coram statibus ratione fortalitii sui Gyalu, dubitans, an apud manus suas propter Zolyomium infidelem, in porta Ottomanica inique commorantem, et illud inter cetera ablata sua bona cupientem, remanere possit, cupit a statibus, ut perpensa gratia semel eidem collata considerataque summa in emolumentum regni (quod certe non fuit) erogata, ita pro ipso suam informant instantiam, ne hac in parte ipsi derogetur, sed fiat contentatio, amissa Gyalu etc., quod a statibus promittitur. Sat stulte!

Deliguntur certae personae, ad Kosmam Horvát confluratae et tributum juxta art. anni 1667. ita determinaturae, ne ullus exinde defectus ratione administrationis exurgat. Horis pomeridianis etiam confluunt loco sui ampl. dnus judex regius Cibiniensis, notario Cibiniensi Christophoro Gotzmeister misso.

Ad prandium in persona sua idem dnus regius mittit alterum delegatum Cibiniensem Matthiam Sembregerum, qui ex convivio perterritus Baccho praeter modum sumendo sese surripit. Invitatur eidem ampl. dnus regius ad posterum diem cum adjunctis delegatis ad prandium a Dionysio Bánffi ut et a Ladislao Tsaki per aulae familiares suos, sed quia neutri promittit praesentiam hora valde serotina, Tsakius clam ipse convenit dnum regium personaliter invitando. Ad ejusdem commissionem dni regii expediuntur binae litterae, alterae ad comitem Stephanum Tököly salutatoriae, ad filiolum ejusdem Emericum Tököly alterae. Servitor quidam appellit Cibinio singulis nobis litteras ferens a suis et certam pecuniae summam in solitum honorarium principi solvendum. Sat sero!

1. Februarii. Wolffgangus et Gregorius Bethlen moti articulo M.-Vásárhelyiensi summam instituunt contentionem

ratione privilegii producendi Bolkátsiensium et Sitveiensium contra d^{nos} delegatos Cibinienses, sed ipsis sufficienter respondetur, non tenere scilicet eos producere privilegium illud coram statibus, tandemque deliberatur per voces, ab iisdem productionem fiendam quidem esse, sed coram consiliariis tantum et tabulae judicariae assessoribus, duobus magistris protonotariis. Sigismundus Mikola mittitur ad principem a praesidente ratione Dionysii Bánffi negotiorum jam supra declaratorum, sed sine ulla exoptata resolutione principis. Interea adsunt dⁿⁱ consilarii et multum diuque deliberantes de limitatione tributi portae Ottomanicae debiti, tandem unacum statibus in hise acquiescunt, 1. ut restantiae a perceptoribus rigide extorqueantur, quae si intra 30 dies administrationem facere et rationem suam hac in parte rectificare neglexerint, non obstante praerogativa nobilitari, mox et de facto captiventur et in aresto detineantur, dum satisfaciant. 2. Ut tributum praefatum juxta continentiam articulorum anni praeteriti 1667 a quibusvis in eisdem specificatis aliisque exigatur. Praesidens intimat praesentium scriptori, si non desistat urgere Clemens Mikesius juxta contenta supplicationis suae sublationem articulorum Sabesiensium contra se emanatorum, intimetur universitati, in id nullatenus consentiatur. Perleguntur literae Turcae, Hungaricae redditae ab imperatore Turcarum, Chajmekamo et Csauz passa ad principem ac status et ordines directarum, quae summarie nil aliud continent, nisi quod benefactum sit, tempestive administratum esse tributum, idem in posterum etiam fiendum praecipientes et sic tam principem quam regnum Transilvaniae sub alio imperatoris ejusdem feliciter posse consistere ullo sine periculo. Quidam duo captivi supplicantes statibus ratione 180 tallerorum contra Martinum Boldvai eidem ante aliquot annos in liberationem quorundam hominum assignatos (*sic*). Licet idem Martinus Boldvai variis cavillis et subterfugiis studeat evadere, tamen quia justitia supplicantium valde erat clara, haeret sibi aqua et compellitur a statibus ad 15. diem ab expiratione diaetae ad solvendum.

Variae variorum perleguntur supplicationes et resolutiones principales ad easdem factae, quae supplicantibus restituuntur. Interea sperguntur a Michaele Telekio et praesidente aliisque variae nequitiae, inter cetera a Clemente Mikes a praefatis publice ex Ciganicis parentibus nato Ciganoque nominato.

2. Februar. Hic seria non multa hac die tractantur, sed potissimum resolutiones principales ad varias variorum supplicationes perleguntur, manibusque exponentium assignan-

tur. Quorum quaedam exoptatae, quaedam vero multum tristisonae. Exoptata resolutio ad supplicem libellum universitatis facta ratione controversiae inter Baranykutenses sedis Saxonicalis Nagy-Sink et Valdorf comitatus Albensis Tranniae emanatae, scilicet ut eadem per officiales ejusdem comitatus mox et de facto sine ulla dilatione secundum deum et ejus justitiam determinetur. Resolutio vero principis ad supplicationem Vizaknaiensium facta tam fuit clara, ut miselli prorsus nihil obtinuerint, impediendo eos hac in parte (licet clancularie) Stephano Alvinci, salis fodinarum Tranniensium inspectore, contra omnem aequitatem et justitiam, imo etiam conscientiam. Protestatur per praesentium scriptorem coram statibus contra nobiles Wolfgangum, Gregorium et Alexium Bethhlenios de productione privilegiorum Bolkatziensium et Süttwensium, modo praesentes essent dñi consiliarii unacum tabulae justitiariae suae celsitudinis juratis assessoribus et hanc per protestationem praevenitur cavillis Bethlenianis, quibus dñis delegatis Cibiniensium et septem judicum Saxonicalium fraudulenter imponere et eos subplantare studebant. Quae protestatio in papyrum delata mittitur a praesentium scriptore ex commissione ampl. dñi judicis Cibiniensis per p. v. Matthiam Mikes ad ^{gros}um dñum Martinum Sarpataki alterum ^{magr}um protonotarium ab eodem legitima in forma et authentice extradanda, quod etiam obtinetur, justitia et aequitate idem dictante.

3. Februarii. Multum contendit in hospitio principis quidam nobilis Joannes Debrek nomine, quod eum capitaneus praesidii castris Somlyo, Franciscus nomine, Italus miles exercitatus captivaverit et certae cautioni subjecerit, sed parum proficit.

Confluentes tandem status regni, variae resolutiones principis ad variorum supplicationes perleguntur, inter ceteras resolutio ad supplicem libellum Debreceniensium data, per quam obtinent defalcationem 500 florenorum ex fl. 3000 eisdem ratione tributi portae Ottomanicae impositi etc. Comitatus Szolnokienses instant, mitigetur expensa tritici ad finitimorum fortalitorum praesidia erogati, statuiturque, ut bini homines singulas solvant annuatim metretas.

Joannes Nemes querelam instituit coram statibus contra Joannem Dávid, nobilem Fogarassensem, quod dum in porta Ottomanica hic legatus principis et statuum, ille vero orator fuissent, falso ipsum ab hoc delatum esse, ac si in praejudicium ac damnum manifestum regni tributo ordinario ibidem magnum exercuisset quaestum, et sese legitime excusato, excusatus coram statibus habetur et agnoscitur; Joan-

nes autem David, multum distans a spiritu Dávidico, homo nauci, nequam et nullius momenti esse publice (licet absens) pronunciatur.

Libertas Siculicalis ratione aliquot Judaizantium, quam tollere conatur princeps, multum, diuque discutitur a statibus, et quia ruente unius nationis privilegio, ceterae quoque securae de suo nequeunt esse, mittitur nomine et ex placito statuum a praesidente Nicolaus Bethlen ad principem, hocce statutum principis mitigaturus; sed duriter sese resolvit, conditionibus suis tempore inaugurationis eidem praescriptis penitus non consideratis. Fatalia omnia! Joannes Nemes refert solemnem praemissa cum protestatione responsionem sibi in porta Ottomanica rationem (*sic!*) bonorum immobilium contra regni jura ablatorum a Nicolao Zolyomi, quod scilicet eorundem omnium restitutio firmiter fuerit mandata. Si itaque ratione non restitutionis eorundem aliquid incommodi principem et regnum consequatur, ea propter eundem protestari, in futuro ne censetur, ac si ipse ejusdem mali rem vere non referendo causa fuisset.

Mittitur Gregorius Bethlen ad principem ratione Dionysii Banffy, qui coram principe et consiliariis solemniter protestatus est, si ratione ablatorum bonorum Zolyomianorum, semel sibi a principe et statibus collatorum, et partim pro magna pecuniae summa, in bonum regni extradata, datorum aliquid malum regnum consequatur, ne ipse pro causa ejusdem asseratur, ut provideatur loco Gyalu de alio jure possessionario eidem conferendo; sed princeps facere actus per Matthaeum Balog aulae magistrum, immemor conditionum suarum, tam severam dat resolutionem, ut Christiano principe (sapienti satis!) prorsus indigna censeatur, quod tantopere moverit status, licet tacentes et tantum capita moventes, vix dici potest.

In comitatu Albensi circa districtum Barcensem habentes dñi Brassovienses certa jura possessionaria, praesidente Georgio Kappio ceteris inique praeunte, imo eosdem movente, imponitur hominibus eorundem jurium possessionariorum, ut in tributum Ottomanicum singulos capitatim solvant talleros, sed tandem ad instantiam universitatis vix obtinentur, ut in summa talleri 400 expendantur.

Ad instantiam aliquot Judaeorum nequissimorum volebant certi status (excepta universitate) in articulum referri curare, ut ab illis coria et id genus alia libere in civitatibus vendantur; sed obstantibus delegatis universitatis, signanter praesentium scriptore, id in ceharum eorundem derogamen cedere, eo descenditur, ut tantum talia et ea ab ipsis vendi

possint, quae in oris Traunicis fieri non consuerunt (*sic*). Turcica scilicet instrumenta coriacea, vel si id quoque moleste ferant dñi Saxones, tempore nundinarum in civitates Saxonicales ne intromittantur. Perlectis tandem articulis et per Gasparum Kornis ad principem missis et correctis, tandem status medio Sigismundi Mikola valedixerunt principi. Denique catalogo perlecto, solvuntur comitia.

(Eredetije a nagyszzebeni levéltárban.)

c)

1668. jan. 10—febr. 3.

A törvények.

Nos Michael Apafi dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes, etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis: quod spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis ad diem 10. mensis Januarii anni domini 1668. in civitatem nostram Bistriciensem, ex edicto nostro celebratis, congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eodem conventu communibus eorundem votis et suffragiis, parique et unanimi consensu conclusos. Supplicantes nobis humilime, ut nos omnes et singulos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos gratos, et accepta habentes, nostrumque consensum illis praebentes, autoritate nostra principali acceptare, approbare et confirmare, atque tam nos ipsi observare, quam per alios omnes, quorum interest, observari facere dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni Transylvaniae, partiumque Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis in civitatem nostram Bistriciensem per nos ad diem decimum mensis Januarii anni praesentis millesimi sexcentissimi sexagesimi octavi indictis et celebratis conclusi.

Articulus I.

A székelységen is mint másutt az approbata szerint procedáljanak a latrok ellen, végeztetik.

Végeztük kegyelmes urunk egész országúl Nagyságod kegyelmes consensusából, hogy székelly atyánkfiai között a latrok prosequáltatások alkalmatosságokkal való ususok, úgy mint károsoktól vagy egyébaránt megbántódott felektől való kezes kérés s több törvényes utakat módokat meggátoló akadályok is a modo deinceps tolláltassanak, és a miképpen a vármegyéken, úgy ő kegyelmek közt is tartassanak meg az olyanokban az approbata constitutioban part. 3. tit. 47. art. 3. fol. 124. és 125-dik, és a fogarasi 1665. esztendőbéli 28-dik articulusok; gyanúra is megfogattassanak ő kegyelmek között is a latrok, és juxta demerita eorum meg is büntetessenek az articulus szerint Efféle latrokat senki is protectiója alá ne vegyen, sem penig olyankor jobbágygyá ne tégyen, akár tiszt. akár egyéb privatus ember sub poena fl. 200 mox et de facto exequendorum. Ezen articulusunk penig értessék indifferenter minden helyekre. Mely poenát az impingáló privata personán a tiszt, a tisztén director exequáltassa.

Articulus II.

A székelységen is tartozzanak szavatost adni mint egyéb helyeken, melyet ha nem akarnak, nékik is nem tartoznak adni más helyeken.

Kegyelmes urunk, némely atyánkfiai vagy szegénységeink szörnyű gyakorta megtalálván székelly atyánkfiai között a gonoszúl elveszett marhájokat, nem akarnak az országnak arról tött articulusa szerint szavatost adni vagy előállítani, a károsoknak nyilvánvaló injuriájokra és károkra, elégségesnek tartván áldomás ivó felekkel való bizonygatásokat: végeztük azért, hogy ha hol s kinél az olyan marhák feltaláltnak, tartozzanak szavatost adni a székelységen is, kereshesse a káros is mind fáradságának s mind penig kárainak refusióját, alioquin a vármegyék se tartozzanak székelly atyánkfiainak szavatost állítani.

Articulus III.

Félelmes helyeken való executiónak módja.

Kegyelmes urunk vannak ilyen panaszok is hogy némely helyekre se tiszt sem más rendbeli executorok nem mehetnek

executióra az helyeknek erős és félelmes volta miatt: hogy azért ezután a tisztek magok mellé elégséges gyalogokat vegyenek fel az olyan falukból, melyek az executióhoz közelebb vannak, végeztük. Kik is tartozzanak a tiszteknek parancsolatjokat mindenekben az executio dolgából effectuálni tizenkét forint bírság alatt seorsim et singulatim exequendorum; székelly atyánkfiai között ide értvén nem csak a gyalogokat, hanem a lovasokat is. Ezen articulusunk az hódoltság alatt levő helyekre ilyen formában nem értetik; mindazáltal a latrok persecutiójokra tartoznak ott is felkelni az elébbeni articulusok szerint.

Articulus IV.

Kalotaszegben lakó szegénység szállítson Bánfi-Hunyadra sőt eleget, a körösbélieknek annál beljebb jöni nem szabados.

Kegyelmes urunk, a Nagyságod kegyelmes annuentiájából [végeztük] hogy a Kalotaszegben lévő szegénységnek elégséges só adattassék a kolozsi aknáról aknai áron, kik is elégséges só szállítsanak Bánfi-Hunyadra, ott rakják le; a Körösben lakóknak penig annál beljebb jöni sóért szabados ne legyen, hogy ez iránt is szegény kalotaszegbélieknek adózásbéli terhek könnyebbíttethessék; ide nem értvén a Szilágyságot, ezek is megadván a sónak igaz harminczadját, mint szintén a körösbéliek.

Articulus V.

Az hódoltságról a hírt tartoznak béhozni.

Az hódoltságon ha török jár tartozzék a falus bíró falus feleivel a közelebbik végbéli tiszteknek minden késedelem nélkül hírré adni; melyet ha elmulatna az olyan falus bíró az hol a török vagy armás járna, s mégis tudtára nem adná a közel való végbéli tisztek, méltó s illendő büntetéssel megbüntetthessék, közönségesen végeztük.

Articulus VI.

Erdőkről és felfelé való helyekről mindenütt a régi faluhelyekre visszatelepedjenek.

A kik régi faluhelyeket elhagyták, erdőkre vagy havasokra csináltak magoknak lakóhelyeket, (excipiálván a hódolt helyeket, kiknek állapotjukban méltó consideratio lehet), az olyanok kényszeríttessenek régi helyekre visszatelepedni, melyet ha cselekedni nem akarnának, afféle lapangó helyekre

csinált épületeket s lakóhelyeket a tisztek szabadosan elpusztithassanak, és többszer ne is renoválhassanak, melyet ha cselekednének ismét toties quoties elronthassák ugyanazon tisztek; ide nem értvén a Nagy-Szamos mellett valókat, kik pro securitate vonták el magokat felfelé való helyekre.

Articulus VII.

Zarándvármegyebéliek s mások is magok szükségekre való vecturáról vámadással ne tartozzanak.

Zarándvármegyei atyánkfiainak lévén ilyen panaszok, hogy magok szükségekre való vecturákról is, ország articulusa és nemesi praerogatívájok ellen, némely helyeken vámadásra cogálják őket: végeztük azért Nagyságod kegyelmes annuentiájából, hogy ennekutánna se ezen atyánkfiai, se mások nemesi szabadsággal élő emberek vámadással magok szükségekre való vecturákról akárhol is ne aggraváltassanak.

Articulus VIII.

*Máramarosban a lengyel szomszédokkal tött pacificatió-
nak felbontói ellen való articulus.*

Kegyelmes urunk, mivel máramarosvármegyebéli atyánkfiainak kelletett volt ennekelőtte való időkbén lengyel szomszédosságokkal szükségesképpen poena alatt való bizonyos pacificatiót tenni; mely pacificatiói ellen némely magyarországi, egyszersmind Máramarosvármegyében jószágot bíró ember, csak nem régen szomszéd lengyel úr Jacobus Potoczki embelein, szolgáin rüt insolentiákat cselekedett, megháborgatván igaz járásokban, egyszersmind megkárosítván javokban őket: végeztük azért Nagyságod kegyelmes consensusa is accedálván, hogy azon magyarországi excessust pátráló ember a megbántódott féllel mentől hamarébb (admoneáltatván máramarosi atyánkfiaitól) conveniáljon, és káraitól contentálja azon szomszéd lengyel urat, melyet ha posthabeál post admonitionem akár maga, s akár pedig felesége jussával birjon az erdélyi ditióban jószágot, tehát mox et de facto exclusis omnibus juridicis processibus azon helynek tisztei az hol jószága vagyon magának vagy feleségének, contentálják plenarie abból azon szomszéd lengyel urat: ennekutánna is pedig ha kik hasonló dolgokban elegyitenék magokat ezen mód observáltassék ellének.

Articulus IX.

Az ellopott vagy megnyúzott marhákról való articulus.

A gonoszúl elveszett vagy megnyúzott marháknak állapotjuk felől az approbata constitutióbau erről írt articulusok tartassanak indifferenter minden helyeken, ideértvén a székelységet is: fenmaradván az 1655. esztendőbéli 19. articulus is, tolláltatván azután valók.

Articulus X.

A gyilkosok ellen való processus.

Kegyelmes urunk, a sok rendbéli gyilkosságot értvén: végeztük a Nagyságod kegyelmes consensusából, hogy valaki egyszeri gyilkoságnál többet cselekszik, nem használván néki ez iránt semmit is a nemesi szabadság, az hol cselekszi, azon helynek tiszteitől fogattassék meg de facto, és mind a törvény végéig fogságban légyen, ki is ha a fogságot nehezteli, igazítassa dolgát mentől hamarébb.

Ha hol megérti a tiszt a gyilkosságot, mindjárt fogassa meg a gyilkost, avagy vesse elégséges kezesség alá; annakutána a sérelmesek, avagy ha azok akármi októl viseltetvén, perelni nem akarnának a gyilkossal, sőt ha megbékéltek volna is a gyilkossal, a tiszt mindazáltal ratione officii tartozzék sub poena articulari a gyilkost citáltatni, az hol a gyilkosságot cselekedte, ha abban az helyben, vármegyén vagy széken residentiája vagy on arról, ha personaliter nem találják, avagy elébb állott volna is de bonis ibi existentibus törvény szerént is prosequálni; melyről ha finalis sententia pronúciáltatik, comperta tamen rei veritate transcribáltassék ad exequendum az egész országra; és ha hol találtatik, újabb pör ne indíttassék ellene, hanem azon transcribált sententia szerént executióban vétessék finaliter. A kinek kétszáz forint erő jószága nincsen, az egyszeri gyilkosságért is minden helyeken indifferenter fogattassék meg, avagy azon summáig elégedendő kezes állítson, alioquin fogva tartassék, míg finaliter eligazodik dolga.

A gyilkosoknak pedig senki is örökségét, se egyebet meg ne vegye, mivel avval alkalmatosságot szolgáltat a büntetés előtt való elébbállásra; valaki pedig megvenné a vött bonumot is ammittálja, insuper megannyi summán maradjon, melyet azon vármegyéknek, székeknek és helyeknek tisztei mox et de facto exclusis omnibus juridicis remediis exequáljanak ez ellen exorbitalókon.

Ezen processus alá comprehendáltassanak ab anno 1657. történt gyilkosságok valamelyek finaliter törvény szerént el nem igazítottak eddig, és ez után következendők is; excipiálván mindazáltal ezen articulusunk alól azokat az emberöléseket, melyek az elmúlt szomorú változásokban, s fejedelmek sok egyenetlenkedésekben történtek.

A mely gyilkost pedig megszententíáznak post pronuntiationem finalem sententiam (*sic*), mihelyt hengérnek szerént teheti a tiszt, s nem exequáltatja, hanem elszalad a gyilkos, maga haljon meg azon tiszt érette, a ki elszalasztja, ha szántszándékkal vagy fizetésért bocsátja is el: ha pedig continenter 500 forintot exequáltasson a főtszt, vagy a director ez ilyeneken vigore saltem praesentis articuli.

A mely faluban vagy határon megöletett ember találatik, arról az istennek világos törvénye extál, s az is tartasék meg, úgy hogy 18 esztendőön feljül valók erős hittel in loco rei meutsék magokat, hogy hírekkel nincsen azon gyilkosság vagy emberölés s ez iránt absolutusok legyenek.

Articulus XI.

Az nyom felvételének modalitása.

Végeztük kegyelmes urunk, hogy a mely oppidumok és helyek ennekelötte nyom-felvétellel nem impediáltattanak, ezután is ne impediáltassanak, melyeket keressenek ki istenezen azon helybéli tiszték, az hol ilyen helyek vannak, s úgy vegyék igazításban; de a mely helyek ennekelötte nem tartoztanak felvenni, ezután is ne tartozzanak. Ezt pedig értjük úgy, hogy ha mely helyek más helyekbéli eféle nyomot nem szoktanak felvenni, im ezek se tartozzanak amazokét felvenni.

Articulus XII.

Az 1662. esztendőbéli medgyesi brevis articulus tolláltatása.

A medgyesi 1662. esztendőbéli potentiákról írt brevis articulus tolláltassék: mindazáltal az elmúlt időkben történt dolgok (melyekről kiváltképen kellett volt azon articulusútrni) akár incoáltassék, akár ne, ha tetszik, prosequáltassanak azon brevis articulus szerént, excludálván a procuratoroknak per abusum béjött exceptiójokat: ennekutána történendő dolgok prosequáltassanak az approbata constitutióban írott processus szerént. Annakfelette ha ki perel is azon medgyesi articulus szerint ut supra, de az maior potentia meg ne ítéltessek usque ad annum et diem praesentem.

Articulus XIII.

A terminusok állapotjáról való articulus.

Kegyelmes urunk, az octavalis terminusok celebráltasának és senki instantiájára el ne múljanak; ha kik ez ellen vagy prorogátákat vagy egyéb commissiókat extrahálnának is, kik a terminusi alkalmatosságot impediálnák vagy meggátolnák penitus invigorosák legyenek, közönségesen végeztük. A partiumbéli atyánkfiak is Nagyságod kegyelmes consensusából ennyiben is incorporáltatnak, az erdélyi processusokhoz tartván ő kegyelmek is magokat; az egy quindená az evocatiókban tartassék meg ezután is ő kegyelmek között: ha mely causak processusban vannak immár, continuáltasának is a régi processusok szerént.

Articulus XIV.

Helytelen privilegiumok és collatiókról.

Végeztük kegyelmes urunk, hogy ha mi oly dolgok lőtenek, úgymint oly privilegiumok vagy egyéb collatiók, kik a régi nemesi szabadságnak, decretumnak és ab olim bévött s approbáltatott ususoknak ellenek látszatnak lenni, invalidáltassanak mind székelységen, s mind más helyeken is vigoris (*sic!*) huius articuli.

Articulus XV.

Nemes ember bíróság viselésre ne kinszerítették.

Értvén azt is, hogy némely helyeken a nemes embert a parasztok falus bíróságra kinszergették, mely hogy penitus tolláltassék, közönségesen végeztük.

Articulus XVI.

A rikai útról.

A rikai útnak megcsináltatásáról iratott vala articulus nem régen, melynek eddig kevés effectumát tapasztaltuk meg; végeztük azért, hogy ha a közelbik husvét napjára meg nem csináltatik illendőképen a possessoroktól, eo facto a vámnak exigálásától supersedeáljanak, senkitől is vámot ne vegyenek.

Articulus XVII.

Sokadalmoknak s vásároknak idején mindenek szabadon vásárolhassanak.

Levén megbántódásunk ebben is, hogy sokadalmok alkalmatosságával vasat s egyebet is a városbéliék elfoglalván éppen

magok számokra, külső embereknek nem engednek vásárolni; hanem magok a sokadalmok s vásárok eltölte után, majd kétszeri áron adják el magunknak és szegénységinknek. Végeztük azért, hogy ezután eféle dolgoktól supersedeáljanak, és mindeneknek, mindenekben, minden sokadalmas és vásáros helyeken szabados vévést és adást engedjenek sub poena articulari.

Articulus XVIII.

Az universitáson extraneus perceptor ne légyen.

Kegyelmes urunk, nem kevés expensáját látván a szász nation lévő szegénységnek, az extraneus perceptoroknak köztök való járások és lételekkor, mely helytelen expensát jobb volna ország közönséges javára fordítani: azért végeztük, hogy régi szokások szerint magok rendeljenek perceptorokat, kik által debito tempore administrálják is adókat, külső perceptoroknak köztök való járásokkal ezután ne is aggraváltassanak.

Articulus XIX.

Idegeneknek salus conductus ne adassék.

Végeztük kegyelmes urunk, a Nagyságod kegyelmes consensussa is accedálván, hogy se Máramarosban, se szászagon, se más helyeken idegen kereskedő rendeknek s egyéb rendeknek és idegeneknek, salus conductus ne adattassék: sőt mikor szász nation lévő becsületes első rendbéli atyánkfiaira commissiók irattatnak, a mennyiben lehet irattassanak fenyegetőzés nélkül, alázatosan megszolgáljuk Nagyságodnak mint kegyelmes urunknak.

Az ingyen élődés és quártélyozás minden helyeken tolláltassék. Ha mikor a puskások vadászni kényszeríttetnek menni, bor sohol is ingyen nékiek se postaló ne adattassék, kire is az előttök járnak légyen szorgalmatos gondja, hogy a szegénységet ezzel is ne aggraválják; mely ellen ha cselekednek és az előttök járnak panasználának, a meg nem zabolázná vagy büntetné az olyanokat, tehát in poena articulari convincáltassék; ha annyi érő javai nem lennének, maga személyéhez is hozzá nyúlhasson az articularis poenáig az hofmester, ad instantiam querulantium, sub eadem poena.

Articulus XX.

Postálkodásról való articulus.

Kegyelmes urunk, végeztük a Nagyságod kegyelmes consensusából, hogy a postálkodást ennekutána continuálják

a fizetett posták; excipiálván ha oly dolog és alkalmatosság interveniál, melyet postánál nagyobb emberre kellene bizni: az is penig midőn expediáltatik útjára, szolgálait és lovait a szegínységen quártélyban ne hagyja; postalovat penig többet magával el ne vigyen, hanem csak az előtte való útjához képest.

Mivel penig azért tartatnak quártélyban a portai posták lovai, hogy azokon vigyék végbe portai útokat, annak okáért a magok lovokon postálkodjanak, postalóval nékiek ne tartozzanak, hanem ha a szoros ügy vagy szükség kényszerítenié. Ha penig más rendbéli személyt kellettne (a szükséges alkalmatosság azt kívánván) postálkodtatni, az ilyent postalóval kell subleválni; de úgy, hogy megbecsülvén a lovat, a melyet elviszen a postálkodó személy, ha elveszti, vagy maga ususára fordítja, panaszolván a káros, plenarie fizettessen meg a károsnak hofmester atyánkfia, sub poena articulari.

Articulus XXI.

Udvari cseléd alá illendőképén rendeltessenek postaszekerek.

Nem kevés terelviselése lévén ez is a szegínységnek, hogy mikor egyik helyből másikban indul Nagyságod kegyelmes urunk, akkor gyalog, német, szemíny és egyéb rendek alá feles számú szekerek és marhák vitetnek el, némelykor derék takarodásnak idején, melyből sokszor mind a szegínységnek s mind penig a fiscusnak nyilvánvaló kárát látjuk következni: Nagyságod kegyelmes annuentiájából végeztük, hogy ezen terelviseléssel ne aggraváltassanak, hanem mikor a szükség kívánja, száz gyalogrenduek deputáltassék két szekér bizonyos szükséges portékájok alá, feleségek és cselédjek, ha vélek akarnak járni, gyalog eljárhatnak: egyéb rendbéli udvari cselédek alá is illendőképén rendeljenek az helyeknek tisztei szekereket, requiráltatván tempestive felőle.

Articulus XXII.

Régeni és más helybéli postalovak állapotjáról.

Kegyelmes urunk, mivel Régen városa ez elmúlt sok háborúságokban mind embereiben s mind penig egyéb alkalmatosságiban igen megromlott, a postálkodás miatt annál is inkább elpusztúlnak. Végeztük a Nagyságod kegyelmes consensusából, hogy azon régeniek ezután hat számú postalovakat tartsanak a Nagyságod címeres postái alá valókat, melyeket is M.-Vásárhely felé menvén tovább azon helynél semmiképén

ne vihessenek, hanem azon m. vásárhelyiek tartozzanak mindjárt más lovat a posta alá állítani. Sőt másutt is valahol postalovakot szoktanak tartani, azon helyeknek tisztei az alattok valókkal tartassanak postalovakot illendőképben: hogyha pedig M.-Vásárhelyt s másutt is a posta alá késedelem nélkül lovat nem állítnak elő, requiráltatván tőlök, s kinszerítettnek a posta a megfáradott lovan útját continuálni, mely miatt vagy elveszne a ló vagy semmirealóvá lenne, tartozzanak a lovat plenarie megfizetni a károsnak, azon contumax lakosok; a posták is kötelességek szerint tartozzanak a közelebb való székből visszabocsátani a postalovat. Ezen postálkodásból a tekeieknek lévén Nagyságodtól immunitások, még egy esztendő alatt postaló tartással nem aggraváljuk: addig lévén exemptiójok.

Articulus XXIII.

A fiscus hordóinak gondviselések.

Látván a fiscalis tiszteteknek gondviseletlenségek miatt a hordók állapotjából is nem kevés károsodását szegénységinknek, melyek vagy elvesznek avagy megbüdösödnek: végeztük azért, hogy ha hol a fiscus hordója a tisztetek gondviseletlenségek miatt quoquo modo elvész, az olyan tisztetek annak idejébe más hordókat tartozzanak a veszett hordók helyében szerezni, melyre is kötelessége, tiszteti szerinti inspectioja légyen praefectus atyánkfiának sub poena articulari.

Articulus XXIV.

A rabok adósságoknak processusa.

A rabok állapotjokról és adósságoknak megvételekről emanált articulusok in vigore hagyatnak cum hac auctione: hogy a mely rabok elégtelenek az ő adósságoknak adósokon való megvételekre, azon helybéli tisztetek requiráltatván tartozzanak az olyan gyámoltalan rabok mellett assistentiával lenni, és ha hol s kinél comprobálja világosan adósságát lenni, azon tisztetek azon adósoknak mindennemű jövokból, repulsione, inhibitione, aliisque iuridicis remediis exclusis et non obstantibus, tartozzanak contentatitot tenni vagy tétetni.

Articulus XXV.

Marosvásárhelyiek elhagyván eddig való ususokat (melyek megakadályozzák a törvényes útakat) éljenek mint másutt azon törvénybéli processussal.

Marosvásárhelyi atyánkfiái per abusum bėjött szokások szerint sokaknak törvényes útjokat s dolgokat hosszú procrac-

stinatiókkal és egyéb imez-amaz akadályokkal meggátolják, mely miatt sokféle dolgok periclitálódtak köztök: végeztük azért, hogy mind marosvásárhelyi s mind más helybéli atyánkfiai éljenek s procedáljanak törvényes dolgokban a decretum és az ország constitutiói s articulusi szerént mindenekben.

Articulus XXVI.

Commissáriusok ellen senki is armadát ne gyűjtsön fel.

Kegyelmes urunk, az országtól rendeltetett és kiküldetett commissáriusok ellen némely helyeken, többi között Aranyos-széken is nem régen sok számú fegyveres népet költötenek fel bizonyos személyek, kik is mind fenyegetőzésekkel s mind fegyverkedésekkel obviálták dolgokban azon commissárius atyánkfiait, mely ez hazában hallatlan dolog: végeztük azért, hogy az országtól kiküldendő commissáriusok ellen ha ki ily formán cselekeszik, és vagy fegyverkeznek vagy fenyegetőznék, azon poenán convincáltassék, mint a ki a finalis sententiának legitima executióját impediálja; holott ha melyik fél bántódását praetendálja az ilyen dologban egy fegyvernek kivonásával vagy mutatóásával obviálhatja per viam repulsionis (ha ki ezzel akar élni) az executiót.

Articulus XXVII.

Minden aknás helyekről a jobbágyok kiadattassanak.

Végeztük kegyelmes urunk a Nagyságod annuentiájából, hogy aknás és egyéb helyekről is kiadattassanak a possessornak az elszökött jobbágyok (producálván de proprietate) az articulus szerént sub poena ibidem expressa, melyet exquálhassanak azon vármegyének vagy székeknek tisztei az hol ez ellen cselekedők comperiáltatnak.

Articulus XXVIII.

Az mely donatárius a kövári jószágból maga örökös földre költöztette a fiscus jobbágyit, azok ellen való articulus.

A kövári fiscalis jószágokban lévő donatáriusok ellen (kik csoportonként, s másképen is azon fiscalis jobbágyokat magok örökös jószágokban földökre vittek s telepítettek a fiscusnak nyilván való kárára) való articulus augeálunk annyiban: hogy ha mely donatáriusok kövári fiscalis jószágokból ab anno 1657. jobbágyokat magok földökre, és örökös

jószágokban költöztetnek és telepítetnek qualitercunque mentől hamarébb tartozzanak azon fiscus földére visszatelepíteni a honnat elhozták: alioquin azon nála lévő fiscalis jószágot éppen ammittálja: ha kik medio tempore az ilyen jobbágyokról patens mandátumokat utcunque extraháltak is invigorosák legyenek, és ebben semmit is ne suffragáljanak.

Articulus XXIX.

Fugitivus jobbágyok reductiója.

A fugitivus jobbágyokról és reductiójokról írt 1659. esztendőbeli ugyan Beszterczén 4-ik, és Fogarasban 1666-ban augeált articulusok tartassanak meg ezután is: melyeknek mind processusi, mind executiójának modalitási a mint minden helyekre és személyekre, hasonlóképpen a fiscus részére is reciproce; ha pedig efféle jobbágyokról inquiráltaknak. akkor légyen a relatoriában az, hogy hol s ki földin lakik az ilyen jobbágy, csak constáljon világosan hogy azon possessoré a ki keresi, és ab anno 1657. bujdosott el híre s akarátja ellen, tartozzék a specificált articulus szerént sub poena ibidem expressa restituálni.

Articulus XXX.

A fiscalis jószágokból nobilitáltatott puskásokról.

A fiscalis jószágokból nobilitáltatott puskásokról írott tavalyi m. vásárhelyi 30-ik articulus minden részeiben confirmálunk cum hac declaratione: hogy ha hol találtaknak közülök olyanok, a kik mind nobilitatiójokkor írt conditiójok ellen cselekedtek, s mind pedig más színes mesterségekkel akarják a fiscust és az országot defraudálni, azon helyeknek főtiszteitől (jól megvizsgálván mindazáltal dolgokat) visszavitessenek a régi jobbágyásra.

Articulus XXXI.

A sóval való kereskedés, mint légyen annak módja.

Mivel kegyelmes urunk értjük, hogy sokon a sóval való kereskedésben a fiscust defraudálják nyilvánvaló kárára, némelyek nem a portuson, hanem másutt adván sójokat a hajókra, a mely lopásnak neme: végeztük annak okáért, hogy ha kik ezután olyanok találtaknának, kik ezt cselekednék, ha szintén azon lopásnak nemin nem tapasztalhatnak avagy kapnák is, de ha azután inquisitio által napfényre jőne cselekedeti, toties

quoties két-két száz forintokon maradjon, és az ily lopott sónak portusi árán; kit is inspector atyánkfia comperta tamen rei veritate, exclusis omnibus juridicis remediis exequáltasson fiscus számára, ha az alkalmatosság kívánja etiam cum brachio az ilyen fraudulentusokon. Ha kik falubéliek s mások is a Maros mellett sóval akarnak kereskedni, s le akarják azon falukban sójokat rakni, tovább egy hétnél egy helyben ne tartsák, hanem vigye el a mely felé akarja vinni kereskedésre, mivel ebből gondolható dolog, hogy hajóra akarja adni és iktatni: azért inspector atyánkfiának szabadság engedtetik az ilyen sónak fiscus számára való elfoglalásra; a bogariczás szekerek meg nem gátoltatván az eddig szokott rendes kereskedésekben.

Articulus XXXII.

A materiátumok és materiákról való limitáltatás.

A mi a limitációt illeti a Nagyságod dispositiojára hagytuk bölcs tanácsival együtt, úgy hogy a kiket Nagyságod denominálni fog tanácsúr híveivel együtt ahoz értő personakot tartozzanak sub poena articulari a Nagyságodtól praefigálandó helyen és időben compareálni, és ott a limitációkról írt régi articulusokat felvizsgálván, mind a materiát mind a materiátumot istenesen meglimitálni, melynek rendit mentől helyesebben leírni, és az hova parancsoltatik békülden kötelesek legyenek.

Articulus XXXIII.

Az elmúlt időkből való articulusoknak compilálása.

Az approbata után lett és emanáltatott articulusok, kik is pro varietate rerum et temporum irattattanak, azok compiláltatásának mentől értelmesb személyektől és egy corpusban colligáltassanak: ez is álljon a Nagyságod kegyelmes dispositiójában bölcs tanácsival együtt, kiket s mikor, hová s miképen rendeli Nagyságod.

Articulus XXXIV.

Az ecclesiastica personáktól elfoglaltatott dézma vagy quartabeli proventusoknak recuperáltatása, és az oláh papok tuéltatása.

Végeztük kegyelmes urunk, hogy a mely helyekben öregbik Rákóczi György fejedelem idejéig fogva a papoknak scholamestereknek dézmájok avagy quartájok járt, az alatt más

priváta personáktól elfoglaltattanak: a modo deinceps azon ecclesiához való papoknak, schola-mestereknek, avagy azon diaecesisben lévő szegényebb ecclesiastica personáknak vissza adattassanak, melyről viseljen gondot és tégyen dispositiót azon diaecesisben való esperest.

A verus praetendens possessorok az oláh papokon szokott dézmájokon, és illendő honorariomokon kívül egyéb taxát ne exigáljanak sub poena articulari.

Articulus XXXV.

Tordán lakó partiumbéliek dolga az elosztott sessiókról.

A partiumbéli exulált atyánkfiai jelentvén, hogy midőn egymás között Tordán a nékiek conferáltatott pusztákat és uratlan sessiójokat felosztották, akkor némelyek közülök bizonyos darab helyeket elfoglalván azoltától fogva, nemhogy gondot viselnének reá, de többire azoltától fogva feléjük sem mennek, más szomszédságnak nyilvánvaló károokra: végeztük azért, hogy az olyan elfoglaltatott gondviselés nélkül való helyeket adhassák más exulált partiumbéli személyeknek de facto, kik is mint sajátjokon úgy építhessenek rajta.

Articulus XXXVI.

A paraszt ember a vadászástól tilalmaztatik.

A paraszt ember törrel és csövel sub poena fl. 12 megtiltatik a vadászattól: ha kinél közülök agár találtatik, szabadosan elvétethetik tőlök, hogy ha földesuráé nem lészen, melyet ura czédulájával bizonyíthat meg.

Articulus XXXVII.

Végváaraknak építése.

Kegyelmes urunk, a végváarakot gratuitus laborral tartozzanak azok subleválni, kik ab anno 1657. azon végváarakhoz való fiscalis jószágokban participálódtak: rendeltünk pedig azoknak jószágiból kapuszám után két-két hétig tiz embert semel pro semper ilyen qualificatióval, hogy a kik pénzeket adták ki az ilyen jószágért, azok felényivel tartozzanak, mint a kik ingyen jutottanak eféle jószághoz; ebben a dologban pedig requiráltassanak a possessorok, azon várbéli tisztéktől oly alkalmatos időben, hogy takarodásokban és egyéb derék majorkodásokban, a mennyiben lehet, ne impediáltassanak.

Articulus XXXVIII.

A restantiákról.

Mivel a mely adót tavalyi esztendőben felvetettünk volt, hogyha azon adó administrálódott volna, nemhogy a császár adaja ki nem tölt volna, de nyilván hisszük megmaradott volna belőle; így azért az adónak administrációjában esett a hiba, de nem tudjuk, a perceptorok, avagy az administránsok részéről lött-e ezen fogyatkozás, melyben egyik a másikra vét, hihető; azért ez iránt ez tetszik: noha a perceptoroknak elég idejek volt hogy ratiojokat eligazítsák, mindazonáltal hogy magok menthetetlenek legyenek azon perceptorok ab expiratione praesentis dietae 30 napok alatt ab anno 1657. való percipiált adókról, a kik közülök életben vadnak, főtisztek előtt tartozzanak ratiójokat eligazítani. Azon perceptorok az hol a szegénységen restantiát praetendálnak lenni, azon szegénység gyűljen egy bizonyos helyre, az hová a főtiszt fogja rendelni, és ott mind a szegénység, s mind a perceptor szemben lévén, igazíthassák ratiójokat, s dolgokat mentől istenesebben az specificált idő alatt; mely ratio igazítást ha a perceptorok posthabeálnának vagy nem akarnának, és az nálok maradott restantia adót azon idő alatt nem administrálnák, a főtisztek az olyanokat megfogattatván, vasha veretethessék, és mind addig fogva tarthassák, miglen a nálok difficultásban lévő adót nem administrálják, és el nem igazítják.

Articulus XXXIX.

Perceptorok creáltatása.

Ennek utánna a vice perceptorok creálása álljon a főtisztek authoritásában kiket akarnak vármegyékben választani, ahoz jól értő s egyszersmind jó értékű személyeket, exceptis kiknek az országban három egész kapujok constál lenni; ha kik vakmerőképen nem akarnák leválni a főtisztek impositiójokra a perceptorságot, toties quoties fl. 200 exequáltasson a főtiszt az olyan contumaxon, avagy jovaiból: tovább esztendőnél viselni kételenségből ne tartozzanak. Az adószedésben pedig kötelesek legyenek a tisztek assistentiával lenni a perceptoroknak.

Budai Péter atyánkfia a mely adót percipiált az elmúlt 1667. esztendőben, tartozzék azon adóbéli restantiákat mind fottig percipiálni. Hasonlóképen az után való restantiákat is Pálfi István atyánkfia.

Articulus XL.

Az adóról.

Mivel isten után ez hazának megmaradása áll a porta kedve keresésiben, a mely is fundáltatott az adóban, melyre nézve senkinek sem kedvezhetvén ez hazában, kelletett adót mostan felvetnünk kapuszámra tizenhét-hét tallért, egyéb statusokra és helyekre és minden rendekre peniglen a tavalyi M. Vásárhelyen az adó felvetéséről emanáltatott articulusoknak continentiája szerint adózzanak.

A görögök adója penig légyen ilyen modalitással, hogy porta contentiójára ők is contribuáljanak in summa talleros kétezer, ilyen qualificatioval, hogy minden rácz, örmény és minden egyéb idegen rendből álló kereskedő rendeket, ez summának megfizetésében magok mellé vohassának, *(így!)* melynek administratioja légyen az előttek való birajok által, melyet ha posthabeálna és a rendelt időre nem adminisztrálna, egészen ő rajta exequáltassék.

Ezen felvetött porta conten[ta]tiójára való adónak administratiójának ideje légyen a tavalyi m.-vásárhelyi articulus szerint.

A portusról adminisztrálandó adót is portusi inspector és perceptor atyánkfiak, a generalis perceptorok kezében a praefixus időre tartozzanak adminisztrálni, egyébiránt ha fogatkozás léssen benne magok pótolják ki.

Ezen adót peniglen a mint tavaly úgy ez esztendőben is azon rendek tegyék jó pénzé.

Minden helyeken való máglások contribuáljanak, mint a dési máglás tavaly contribuált.

Mindezekon kívül kapuszám után rendeltünk hat forintot potura pénzül, melyet is az adónak első terminusára magok vármegyéje perceptori kezében tartoznak adminisztrálni; az hódoltságon a feljül felvetett adónak felét tartozzanak adminisztrálni minden rendek, Debreczen városa kívül.

Articulus XLI.

N. Torma István atyánkfia sz. mihálytelki portiójának kapuszám kisébbitése.

Mivel az elmúlt 1667. esztendőbeli m.-vásárhelyi gyűlés alatt nemzetes Torma István nehéz betegségben lévén, nem vigyázhatott miképen Kolosvármegyében a kapuszámról való regestumot béadták volt, és az ő kegyelme sz. mihálytelki

kolosvármegyebéli portióját másfél kapura írták volt, holott nem lévén ő kegyelmének ott négy örökös jobbágyinál több, a mint hiteles relatoriával comprobálta, melyre a nemes országnak méltó tekinteti lévén egy kaput azon sz. mihálytelki portióról ő kegyelmének lehangyunk, úgy hogy ennekutána nem többől, hanem csak fél kapuról, úgy mint öt-öt helyről administráljanak, végeztük.

Articulus XLII.

A benn lévő zsidók karmazsint, bagariát szabadosan árulhassanak.

Kegyelmes urunk, praefectus atyánkfiától a benn lévő zsidóknak supplicatiójokat leküldvén melyből értjük, hogy az idegen országból hozott karmazsint és bagariát városokon sokadalmoknak idején, sem penig gyűlések alatt az erdélyi szíjgyártó mesterek árulni meg nem engednek; végeztük azért, hogy ennekutána minden sokadalmokban és gyűlések alatt, szabadosan árulhassanak. őket megháborgatni sub poena articulari ne mérészeljék.

Articulus XLIII.

Nemzetes Ujhelyi Pál és Csúti Benedek atyánkfiái incorporáltatások.

Nemzetes Ujhelyi Pál és Csúti Benedek atyánkfiái Nagyságotat alázatosan megtaláltatván közinkben való incorporáltatások felől, melyet Nagyságot kegyelmesen proponáltatván; azért mi is kegyelmes urunk a Nagyságot kegyelmes annuentiájából ő kegyelmeket ez hazában incorporáltuk.

Articulus XLIV.

A porta contentatiójára felvetett adóknak generalis perceptoriról.

A feljebb megírt ^{rrk}porta contentatiójára felvetett adóknak generalis-perceptorinak rendeltünk Sárosi János és Szakács Péter atyánkfiáit, kik is a tavalyi articulusban megírt terminusokra tartozzanak Medgyesre menni és ott percipiálni a porta contentatiójára felvetett adókat. A medgyesi polgármester s királybíró rendeljen házat és egy becsületes atyjokfiát ő kegyelmek mellé, és mikor kívántatik ötvöst is a jó pénznek meglátogatására.

C O N C L U S I O .

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium regni Hungariae eidem annexarum ac incorporatarum, exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum, sine diminutione, et augmento, vel variatione aliquali inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes acceptavimus, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus. Offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis, et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios, quorum interest, seu intererit, observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, ratificamus, et confirmamus harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in civitate nostra Bistriciensi 3. Februarii, ultimo die scilicet congregationis nostrae anni praesentis millesimi sexcentissimi sexagesimi octavi indictis celebratis conclusi.

(Eredeti nyomtatvány az Akadémia birtokában.)

X L .

1668. febr. 27.

Apafi rendelete a fejérvári káptalanhoz, hogy a szebeniek által Rákóczynak adott térítvényeket kerestesse fel.

Michael Apafi dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc.

Egregii fideles nobis dilecti, salutem et gratiam nostram. Jóllehet az elmúlt napokban is legközelebb parancsoltunk vala Hűségteknek a szász natióknak peculiumi kötelességeknek felkeresése s kezünkhöz küldése felől az káptalanból, de semmi válaszuk nem érkezék mind eddig is, kihez járúlván az is, az nemes országgal miképen contrahált volt azon natio, hogy tudnia illik, tempore necessitatis városokban, erősségekben minden akadályoztatás és fizetés nélkül minden vecturával miképen recipiáltassanak az több natiók és városokban is szállásonként magok házok adajánál fellebb, hogy nem nevelik szállás-adásokat. Az mellett magánosan is az szebeniek miképen contraháltak volt néhai boldog emlékezetű fejedelmekkel, midőn az kaput és utcájokat elvették volt tőlök,

azonban az fejedelmeket is mennyi számod magokkal köteleztetek volt egész szász natiórul méltóságokhoz illendő készségekkel és submissiójokkal acceptálni városokban. Mindezeket hogy szorgalmatosan felkeresse az káptalanban, sőt az Taraczközi ládájában és egyéb jovai között s hova hamarébb feltalálván pedig mindenik dologrúl tudósétson, vagy in transumpto kezüinkhöz is küldje Hűségtek, parancsoljuk igen serio. Úgy is emlékezünk némelyik részérül, hogy maga Taraczközi Ferencz mindezeknek kezénél léte felől emlékezett, sőt Bárdi István is felkereste volt egy versen, de akkorban viszont megfeletekevén felőle, csak maga kezénél maradt. Végtére is több írásunkat nem várván, késedelem nélkül fáradozzon Hűségtek s küldje kezüinkhöz is, annak rendi szerént, parancsoljuk igen serio. Quibus secus non facturis, gratiose propensi manemus. Datum in arce nostra Fogaras die 27. Februarii anno 1668.

M. Apafi.

Alázatos hűségünk ajánlása után a szent istentől Nsgodnak birodalmát mindenekben boldogíttatni kívánjuk.

Kegy. uram a Nsgod commissióit a szászság peculiumi és egyéb kötelességeknek keresése felől alázatosan vették az utolsót elébb, die prima praesentis Martii, az elsőt pedig ezen órában. Az mely protoculumok és levelek a káptalanban vannak. meghántuk szorgalmatosan, de közönséges kötelességekről nem találtunk semmi írást, magok privilegiumában fog lenni a peculiumi nevezet. A szebeniek pedig öreg Rákóczi G. urunkkal mint contraháltak volt, kapujokat, bástyákat igírvén s mikor ő Nsga és successori bemennek, micsoda apparatusal excipiáljuk, mint eskedjenek successivis temporibus két-két esztendőök alatt Nsgtok hűségére, a nemességet is mint fogadják be a szükségnek idején etc. a Taraczközi uram írta párból im tramsumálók, az melyekből írta, még mi azokat nem láttuk, az mint az huga mondotta, Szebenben vannak záros ládájában. Elég fogyatkozás, kegyelmes uram, hogy ennat a levelek még sem hozatának ki, talán azok között taláttatnék a peculium is, de azokat is hová tudnók rakni? egy tékát, egy skatulyát mind eddig sem tudánk csináltatni, sem ajtaját, sem ablakát meg nem erősíthették. 6. Martii, 1668.

Kopasz Mánuel.

Külczim: Egregiis Stephano Beöszorméni de Karko et Stephano Gyarmathi de Sárd requisitoribus literarum et literariorum instrumentorum capituli ecclesiae Albensis. Transylvaniae etc. Fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije, a válasz fogalmazványaiival, Orsz. lev. Gyulaf. oszt. 12. cs.)

XLI.

1668. máj. 6.

A debreczeniek térítvénye.

Mi debreczeni Pataki Albert és Bartha Boldizsár az böcsületes Debreczen városának az mi kegyelmes urunkhoz bizonyos akadályink végett küldetett rendei: mivel az mi kegyelmes urunk fejedelmünk, méltóságos Apafi Mihály ő Nsga és böcsületes tanácsúr híveinek engedelmekből néhai váradi Hamza pasának városunkon követett rettenetes nagy saczoltatása végett való panasz-tételre hatalmas császárunk fényes portájára kényszerítettünk az böcsületes város akaratójából indulni: esküszünk az élő istenre, ki atya, fiú, szentlélek teljes szent háromság egy bizony örök isten, hogy isten útunkat szerencsétlétvén az nemes Erdély országának és méltóságos fejedelmének Apafi Mihály kegyelmes urunknak ő nagyságának igaz hívei maradunk és megemlített hazánk Erdély országa méltóságos fejedelme Apafi Mihály kegyelmes urunk ártalmára, akadályára, kárára és semmiképpen való ellenkezésére szolgáló avagy kigondolható dolgokban sem magunk, sem mások által izenetünkkel, írásunkkal, sugallásunkkal magunkat nem elegyítjük; annak felette semmi út, mód és szín alatt abban nem munkálódunk, hogy Erdélyhez adót Debreczen városa ne adjon, hasonlóképpen, hogy az mely két ezer forinttal Debreczen városa esztendőnkint az enyedi collegiumnak tartozik, annak megfizetése alól mások parancsolatja által felszabadíttassék, hanem nevezet szerint munkálkodunk és igyekezzünk csak az váradi Hamza passának rajtunk, debreczenieken elkövetett szenyvedhetlen saczoltatásának visszafordításában és abban, hogy az következendő váradi pasák is hasonlóképen ne bánjanak velünk, egyszersmind az török nemzetnek rajtunk való igájának könnyebbitésében. Menet, jövet is az ő nsga tolmácsa, bizonyos embere nélkül egy szóval nem megyünk, jövünk, nem szállunk és helyben is hasonlóképen hírek s nálok nélkül nem szólunk, cselekeszünk sem szóltatunk, cselekedtetünk, hanem egyenesen az kapikihánál szállunk és véle, vagy az ő nagysága mellénk rendeltetett hiteles híveivel dolgunkat az fenmegírt okok alatt s nevezetek alatt sollicitáljuk. Isten minket úgy segéljen, lelkünket úgy idvezítse és városunkat is úgy szerencséltesse. Datum et actum Albae Juliae, 6. Maii, anno domini 1668.

Bartha Boldizsár.
Pataki Albert.

Kívül: Anno domini 1668. 5. Maii portára expediált debreczeniek reversálisa.

(Eredeti: Nemzeti Múzeum. Tunyogi-gyűjtemény.)

XLII.

1668. máj. 26.

Meghívó a radnóthi országgyűlésre.

Michael Apafi dei gratia princeps Transilvaniae, partium regni Hungariae dñus et Siculorum comes.

Generosi, egregii et nobiles, agiles, fideles nobis dilecti. Salutem et gratiam nram. Noha oly feltett czéllal convocáltattuk vala Kglmeteket Fejérvárra az minapi partiális gyűlésbe, hogy hatalmas császárunk fényes portájára küldendő adó vétetnék igaz computusban és az Beszterczén közönségesen celebráltatott országgyűlésiben az mint végeztetett vala a két oláh vajdákhoz expediálandó követek felől, az articulusok compilálása felől, annak felette az limitatio felől mindazok mehetnének in effectum: de mivel akkor úgy tetszett az oda gyülekezett ország rendinek, hogy generális-gyűlés nélkül ilyen dolgokhoz ne szóljanak ő kglmek, ő kglmek az aránt való tetszéseket mi is nem akarván bontogatni: ugyanazon feljebb specificált dolgoknak végben vitelire kénszerítettünk generális gyűlést promulgáltatni, mely leszen 15. die Julii Radnóton. Minek okáért kglmesen és igen serio parancsoljuk Kglmeteknek, így értvén azaránt való dispositionkat, arra az napra rendelje és küldje bizonyos atyafiait, hogy az nemes országgal végezheessünk azokról az szükséges dolgokról illendőképben. Secus sub poena in decreto et articulis expressa minime facturis gratiose propensi manemus. Datum in Civitate nra Alba Julia, dei 26. Maii A. 1668.

Apafi mp.

A második oldalon: Udvarhelyi falvak jegyzéke, valószínűleg az országgyűlésnek költségei fedezésére kivetett adó befizetéséről.

A harmadik oldalon: Anno D. 1668. die 26. Junii. Udvarhelyini ex communi consensu et voto totius sedis közelbik következő Radnóton celebrálandó ország gyűlésében választottak a főtiszt uramék ő kelmek mellé nemzetes Dániel István, Pálfy István és Biró Bálint uramék ő kglmek; költségekre minden személytől öt-öt pénzt megadatni irremissibiliter iuxta art. regni; percipiálja Tarcsafalvi Mihály uram.

Külcztm: Generosis, egregiis et [nobilibus] agilibus capitaneo, judici regio supremis et vicejudicibus regiis, jur. assessoribus, primoribus item et potioribus primipilis, peditibusque pixidariis ac universitati dominorum nobilium libertinorum Siculorum sedis Siculi[calis] Udvarhely etc. fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije az Akadémia birtokában.)

XLIII.

1668. júl. 15—21.

A radnóthi országgyűlés törvényei s irományai.

a)

1668. júl. 15.

Czajberth naplója.

Acta comitiorum a celmo principe, dno D. Michaele Apaffi in possessionem Radnóth ad diem 15. Julii anni 1668 indictorum, dieque 16. ejusdem inchoatorum, ac die 19. similiter ejusdem finitorum, ab egregio Elia Czajbert de Fogaras, ordinario almae universitatis procuratore punctatim secundum dies consignata.

Die 15. Julii. Appulimus Radnothinum circa horam octavam vespertinam, prandio capto in possessione Dombó, die 14. mensis Julii iter ingressi et Rűszini prandentes, N. Ekemezeini autem coenantes.

Die 16. Julii. Confluit universitas ad ampl. dnos officiales Cibinienses ac sese invicem salutantes tandem ascendant in castrum, ampl. dnos judex regius Cibiniensis equo per semitam, ampl. dnos consul autem et ceteri adjuncti curru, ceteris (praeter Brassovienses, qui etiam curru sunt vecti) universitatis almae delegatis pedibus praeuntibus. Mox advocatur ampl. dnos judex regius Cibiniensis a celmo principe, qui ab eodem salutatur. Tandem sacris peractis, post aliquam moram confluunt dui status in quoddam castri palatium. Mox adferuntur propositiones celmi principis per splēs ac grosos dnos ejusdem suae celsitudinis intimos consiliarios, Thomam Nagy de Héviz et Andream Fleischerum, judicem regium inclitae civitatis Cibiniensis, quae praesentatae spli ac groso dno praesidenti, Sigismundo Bánffi, clare coram statibus perleguntur. Hae quinque constabant punctis. 1. Conti-

nebat portae Ottomanicae tributum ventilandum, an totaliter possit sperari administratio ejusdem juxta limitationem Bistriciensem, nec ne, ne medio tempore occasione defectus hujus universum regnum ruina consequatur. 2. Quia aucta sunt praesidia, ut augeantur etiam stipendia eorum a dno statibus in usum eorundem eroganda. 3. Continebat nequitiam quorundam nobilium comitatus Máramarosiensis, tricesimam fiscalem varie defraudantium. 4. Dispositionem et ordinationem certorum delegatorum, qui compilent articulos hactenus editos et limitent quascunque materias et materiata mechanicorum Transilvaniensium. 5. Fundos quosdam fiscales, illegitime a quibusdam nobilibus possessos, ut et reductionem jobbationum fiscalium. Multa fiunt verba et nullius ponderis a plurimis, sed frustra tempus teritur, ut hacce die nihil prorsus fuerit conclusum. Ampl. dni iudex regius et consul Cibinienses prandent ad mensam celsmi principis, hilariter non modo excepti, sed etiam laute tractati. Inter prandendum mandatur a celsmo principe, ut dnus Tobias Fleischer, filius unigenitus ampl. dni iudicis regii Cibiniensis, suam celsnem principalem, quia ante aliquot tantum dies redux factus ex exoticis regionibus, eundem conveniat: quod praestatur, qui etiam honeste exceptus; omnes hilares redeunt ad hospitium.

Die 17. Julii. Confluentes dni status, per certum horarum spatium nihil aggrediuntur, sed quisque cum assidente sibi de variis rebus occurrentibus varie discurrunt, otio dediti; quidam autem non tantum ex mediocribus, verum etiam majoribus nobilibus et proceribus etiam nativae et consuetudinariae quoque addicti nequitiae, ad detractationes, obscenos sermones et id genus alia dilabuntur. Interea impetrati per status a principe dni consilarii, student quidem, sed pluri eorum simulate modo, momenta cuncta propositionum celsmi principis discutere, sed parum, imo certe nihil efficiunt. Supplicatio orphani cujusdam nobilis, Joannis Boros nomine, servitoris olim Georgii Rakoci junioris, magni apud eum pretii, sed dissolutae vitae hominis perlegitur contra egregium Stephanum Szakácsi concepta et scripta, contra quam alacriter sese defendit idem nobilis pro nunc vicecomes nobilium comitatus de Küköllő; interim aliud non obtinet, sed ut reddatur coram officialibus praefati comitatus supremis ratione jurium possessionariorum per eundem nobilem apprehensorum articulariter et si orphanus Borossius manebit debitor eidem, de bonis iisdem fiat contentatio, si autem viceversa ex Szakácsii bonis refusio praestetur.

Graeci nugacissimi, solnm nomine christiani, re ipsa

autem ipsissimi Turcae, praeparatis primum per honoraria aliquot procerum ingeniis, audacter supplicant, impudenter contendendo et opponendo sese statibus, quod ipsi non essent solvendis 2000 imperialibus, ipsis in comitiis Bristriciensibus proxime praeteritis merito impositis, imo nec velle quidem praestare illam summam, ipsis a statibus in supplementum tributi portae Ottomanicae impositam. Praecipuos adjutores habent Dionysium Bánffium, Michaelem Telekium et Franciscum Belyénessium, bonorum fiscalium praefectum; alios subitico. Consentientes status et stentorea quasi voce per dimidium ferme quadrantem contrahentes Graecis et eorum patronis, hac in parte certe minime patriciis veris, eorum deducunt, ut Graecis istis Cibinii commorantibus adjungantur ceteri etiam negotiatores Graecanici, Russiaci et ceteri, quibuscum una secundum posse cujuslibet eorum praesent solutionem praemissorum 2000 tallerorum, collectore ejusdem summae existente iudice jam saepefactorum Graecorum Cibinii hospitantium. Istorum Graecorum causam modo ferme procuratorio agens praefectus pro sui etiam expeditione coram statibus turpiter refutatur, falso statuens, Graecos Coronae quartirizantes Coronensibus adjumento esse in expletione ordinarii tributi portae Ottomanicae et Transaniae debiti; quod negans unus delegatorum dominorum Brasoviensium, obturat os praefecti Belyénessii, non sine confusione ejusdem, magnaue ignominia. Cetera quae intervenire, indigna sunt, ut in chartam referantur.

Die 18. Julii. Matutino tempore, orto jam sole, ante omnia in castro solitoque scilicet et certo loco peraguntur sacra; quibus peractis, magna mora interposita, tandem conflunt *dn̄i* status, appellente a principe ipso etiam praesidente, Sigismundo Bánffi, sed diu tantum otiantur, plurimis nihil aliud quam calumnias et vanitates vanissimas evomentibus. Interea brevi praefatione praemissa Christophorus Paskó nobilis persona, alias homo vanus, plus aequo sibi tribuens, in nominibus et personis consortis suae Christinae Szalánczi, aliarumque dominarum consanguinearum ac duorum ex duabus aliis similiter consanguineis susceptorum filiorum, porrigit supplicem libellum statibus contra principem, qui per germanicos pedites jura eorum possessionaria in eas et ipsos ex Joanne Szalánczi de jure devoluta violenter occupaverit et de praesenti etiam manu tenet. In quo supplici libello instat statibus, ut instent pro praefatis personis, aequitate, nobilitari prerogativa et unione regnicolarum id dictante, eidem *celsmo* principi, ut memor conditionum suarum, tanquam summus justitarius, ne praefatas personas in justis suis

juribus perturbet et aliis perturbare permittat, quin imo contra tales defendat. Multum quidem contra nititur director Samuel Szent-Iványi, ne supplicatio perlegatur, sed nihil obtinet. Perlecta enim supplicatione, transmittitur ad celsimum principem et duos consiliarios; unde cum optata redit resolutione, si verba spectentur, si vero rem quis pensitet, parum in spe positum esse existimet.

His perfectis et hoc modo peractis, adveniunt dñi consiliarii et una cum ceteris regni proceribus ac statibus propositiones principis aggrediuntur. Et longam variamque post disputationem, consultationem et contentionem tandem eo devenitur: instatur coram cels^{mo} principe, ut in gratiam statuum ne difficultet restantiam tributi Ottomanici, integrum enim non erat, id est talleros n^{ro} 1336 deponat summam, gratiarum actionem a statibus sua acceptura celsitudo principalis illr^{ma}, sed nihil obtinetur. Proh pudor! Proh dolor! Tandem dum discurritur a statibus cum praefatis ceteris proceribus et consiliariis, quid hac in re facto opus esset, princeps cum principissa, quae contra naturam et quaecumque politiam regimen habet, consilio mature inuito, primum promittit, sese mutuo daturum ad expletionem tributi usque ad tall. 2000, praeterea non; tandem Balásfalvinum principissae jure hereditario conferri a statibus cupiens, ut et posteritatibus legatariisque suis, tresque pagos meliores ad Porumbakiensem curiam pertinentes similiter inscribi, dono offert praefatos 2000 talleros. Approbant status sed non sine risu, ducti exemplo Rákóczianae senioris etc. Secundum punctum ratione stipendii praesidiariorum ne attingitur quidem juxta propositiones principis. Ex tertio limitatio differtur ad futura comitia; compilatio articulorum committitur duobus protonotariis magistris, ex cottibus Michaeli Telekio, Francisco Rhedeio et Cosmae Horvát; ex Siculis Clementi Mikes cum altero Siculo, Gabrieli Literato Csikiensi; ex dñis Saxonibus Joanni Literato Bistriciensi et Valentino Seraphino Medgyes. Cetera etiam, quae hujus erant materiei, ordinata sunt; quaedam autem hesternae a Telekio importune inversae. Verendum, ne foeminea ista directio, inclusis fratre et affinibus, extremum afferat regno misello periculum.

Die vero 19. Julii. Post moram satis longam status vicissim confluunt solitum in locum; ubi ante omnia et omnium primo cels^{mus} princeps protestatur coram statibus de et super eo per praesidentem, si augere noluerint stipendia praesidiariorum, diminutis eapropter etiam stipendiariis militibus praesidiariis, quoad numerum et ex paucitate eorum-

dem aliquod malum regno immineat, non valentes illi resistere purpuratis, ne ipse tandem causetur, nec ei illud tribuatur; sed parum haec protestatio d^{nos} status movet, alii alia inter sese conferentes.

Urgetur a statibus praesidens, ne frustra tempus teratur, sed finis aliquando comitiis imponatur, cum aestivum modernum tempus aliud, quibuscumque velis scilicet oeconomicis, praesente messe triticea et cumulatione foeni, svadeat. Prohibentur itaque privatorum supplices libelli perlegi, multo minus ad tractandum assumi. Interim assumitur quaedam causa, a commissariis non decisa, a statibus ratione templi cujusdam inter Reformatos et Unitarios controversi decidenda; quae etiam ratione certi puncti deciditur; scilicet an templa possint dici ecclesiastica bona? In quo per majorem statuum partem ita consentitur: si privatae personae templum illud in proprio fundo aedificarint pro proprio suo usu tale dici nequeat, si autem ipsa ecclesia illius pagi, ubi templum illud controversum constitutum, merito ecclesiasticum bonum dici posse, cum bona ad tale templum pertinentia vere talia dicantur. Quam legitima fuerit ista conclusio, viderint ipsi status!

Tandem advocati dⁿⁱ consilarii apud celsimum principem praesentes adveniunt et praesentibus iisdem cum ceteris proceribus et statibus praesidens denuo reassumit stipendia praesidiariorum tractanda et rem per voces determinando, fundantes sese omnes et singuli in priori deliberatione, ab illo concluso recedere nequaquam volunt, stipendiorum nihil prorsus promittentes principi ex parte praesidiariorum.

His finitis heredes Szaláncziani denuo instant coram statibus, quia princeps ex bonis occupatis Szalánczianis cedere nolit, ut instetur pro iis, restituantur heredibus, singulis statibus hac in parte, si similis continuetur occupatio in privilegiis suis summe laesis; concluditur, ut conjunctim dⁿⁱ consilarii una cum statibus intercedant coram principe pro iis; quod etiam praestatur, sed pauco cum fructu: 1. quia Siculi praetendentes hoc in praejudicium libertatis eorum cedere, tam ratione bonorum illorum, quae antea Mosis Székely fuere, Siculus autem amittere per notam bona non posset, quam etiam eapropter, quod in comitiis Bistriciensibus proxime praeteritis tantam gratiam, quantam isti privati, universa natio Siculicalis non meruerit, ut pro iis hoc modo fiat intercessio, ab intercessione sese disjungentes a ceteris statibus desistunt. 2. Nullum datur a principe Szalánczianis heredibus responsum, quo acquiescere possint, sine juris

strepitu nolens cedere bonis princeps; idque ut privatus praetendens nobilis non ut Tranniae princeps. Interea multa jurgia hac in parte inter Christophorum Pasko et ceteros ac Clementem Mikes hujus occasione agitantur; sed frustra omnia.

Multa negotia facessunt quidam nobiles dno Joanni L. Valendorffio delegato Bistriciensi, post multa fatigia tamen sedantur tandem illi, nec querimoniam contra Bistricienses instituunt. Plurima etiam hac die intervenere, sed ea et talia, quae non sunt momentosa ideoque illa reticeo. Adde quaedam puncta ratione quorundam comitatum, in partibus Hungariae existentium, et difficultatum inde ex parte arcium finitimarum provenientium, principi a Dionysio Bánffi capitaneo earundem generali porrectorum, et a principe statibus transmissorum; assumpta deciduntur vel finaliter, vel decidenda principi una cum dnis consiliariis committuntur. Egidius quidam, cujus nomen proprium me latet, propter garrulitatem a praesidente arripitur, qui mox et de facto, quae per garrulitatem evomuerat, revocat. Siculi male acceperunt, quod in rebus Szalánczianis in dandis vocibus ab iisdem recesserimus, cum maxima eorum etiam pars idem senserat et approbarat, quod consilarii, proceres, comitatus et dni quoque Saxones; sed Mikesianum haec redolebant factorem. Denique perleguntur ad saepe repetitum statuum clamorem articuli sub hac diaetâ conditi, qui ad principem et consiliarios transmissi, ruminatique per eosdem sine correctione ad status remittuntur et solito de more per praesidentem et alterum protonotarium Martinum Saarpataki obsignantur et subscribuntur. Perlegitur catalogus, plurimorum nominibus absentium, scilicet probe notatis dubio procul per praesidentem, cum praesente tempore messis egeat pecunia, rigide exequendorum. Et sic valedicentibus statibus principi solvuntur comitia, et quisque, dnis Cibiniensibus et Brassoviensibus exceptis, ad suos svave remeat. A. dnus iudex regius Cibiniensis unacum filio dno Tobia laute tractantur a principe; interea bene bibitur etiam a dnis Cibiniensibus ceteris in hospitio, idem praestantibus dnis quoque delegatis Brassoviensibus.

Die 20. Julii. Summo mane iter ingredients prandimus Medgyesini, a civium magistro regio, sedisque iudicibus ut et ceteris senatoribus ejusdem loci honeste excepti et laute tractati usque adeo, ut nullus vel talpessiorum nostrorum sobrius manserit, alii alios ex ebrietate ad duellum nequiter etiam provocantes. Coenatur, sed a paucis et quiescitur Nagy Ekemezöini; ubi in quantam ebrius eruperit Georgius Fodor, ductor Cibiniensis, stultitiam et quam immodice hauserit

Bacchum, ejus tam intemperantia, quam relatio aliquot amplissimorum virorum delegatorum Cibiniensium ut et servorum aliquot sufficiens testis est.

Die 21. Junii. Pranditur Szelindekini, vel Sztoltzvárini, sed temperanter. Tandem circa 4-tam pomeridianam Cibinium appellentes et alter ab altero commissiorum veniam petendo et valedicendo, proprios quisque repetit lares etc.

(Eredetije a nagyszzebeni levéltárban.)

b)

1668. júl. 15.

A törvények.

Nos Michael Apafi dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes, etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis: quod spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis ad diem 15. mensis Julii anni domini 1668. in castrum nostrum Radnothiensem, ex edicto nostro celebratis, congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eodem conventu communibus eorundem votis et suffragiis, parique et unanimi consensu conclusos. Supplicantes nobis humilime, ut nos omnes et singulos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, et accepta habentes, nostrumque consensum illis praebentes, autoritate nostra principali acceptare, approbare, ratificare et confirmare, atque tam nos ipsi observare, quam per alios omnes, quorum interest, observari facere dignemur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni Transylvaniae, partiumque Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis ex edicto suaecelsitudinis principalis ad diem decimum praesentis millesimi sexcentissimi sexagesimi octavi, in castrum Radnoth indictis et celebratis conclusi.

Articulus I.

Az ország adaja restantiájának suppleálásáról.

Kegyelmes urunk, sok ízben megtapasztaltuk Nagyságodnak ez szegény hazához való kegyes atyai indulatját, úgy mostan is szintén elközelgetvén az ország adaja békületésének terminusa, mely adónak lévén az ország computusa szerint kétezer tallér héja, szegénységinket annak suppleálására semmiképpen nem kényszergethetjük, holott ennekelőtte reájok vetett adót is nagy bajoskodással exigálhatjuk rajtok: melyhez képest megtalálván Nagyságodat alázasos instantiánkkal egész országul azon kétezer tallérbéli defectusnak suppleálása felől, Nagyságod is kegyelmesen resolválta magát, és azon kétezer tallért megadni porta contentatiójára kegyelmesen igéri. Mely Nagyságod fejedelmi kegyelmességiért mi is háládatosságunkat akarván mutatni, noha in anno 1664. segesvári articulusunkban Balázsfalvát a mint a mi kegyelmes asszonyunk a vérektől megvötte volt, azon fassiora való consensus adásra is autoritást adtunk volt Nagyságodnak: mostan újonlag ezen kétezer talléroknak kiadásáért, és ez hazához sok ízben tött kegyes atyai indulatjáért, kegyelmes asszonyunknak, a méltóságos Bornemisza Anna asszonynek ő nagyságának magának és két ágon lévő maradékinak, s legatariusinak is hogy Nagyságod újokban adhassa, donálhassa jure perpetuo Nagyságodat egész országul authoráljuk; és ő nagyságát kegyelmes asszonyunkat, s két ágon lévő maradékot, s legatariusit is Balázsfalvának, pertinentiáival együtt való birodalmában meghagyni és maradni assecuráljuk. Insuper Fogaras földin a porumbáki jószágból három egész falukat pertinentiáival, úgymint: Felső Porumbákot, Szárátát, és Felső Visth, tízezer magyar forintokban kegyelmes asszonyunknak ő nagyságának hasonlóképen két ágon lévő maradékinak és legatariusinak is egész országul inscribálunk.

Articulus II.

A görögök adajáról.

Hogy az elmúlt besztercei gyűlésünkben a görögökre, örményekre, zsidókra in universum vetettünk volt kétezer tallérokat porta contentiójára melyet administráljanak, mostan penig azon kétezer tallérnek megadását ilyen modalitással rendeltük tenni: a mely görögök Szebenben szállást tartanak és eddig fiscus tárházában is adóztak, azok capitatum

adjanak hat-hat tallért azon az adón kívül a melyet fiscus tárházában szoktanak adni, és egyéb terehviselést is a fejedelem számára subportálni. ezután is immunisok ne legyenek; mely megírt hat-hat tallért ugyanazon görögök bírája exigáljon és adminisztráljon fide mediante porta contentatiójára a praefixus terminusra praefectus atyánkfia kezében. Kiknek ez szerént való adajokat computalván a mi héja lészen a kétezer tallérnak, annak exigálására Nagyságod kegyelmes dispositiójából egy alkalmas ember vagy több rendeltetvén a több Erdélyben kereskedő görögökön, örményeken, zsidókon (ide nem értvén a Fogarasban megtelepedett görögöket, örményeket, mivel ezek ott contribuálnak) ellimitalván értékek s kereskedések szerént kire mi eshetik, úgy hogy egészen kiteljék a kétezer tallér a megírt Szeben-szállás tartó görögök hat-hat tallér adójokkal együtt, igen szorgalmatosan az erre rendelendő ember exigálja, s adminisztrálja is suo tempore generalis perceptor atyánkfiái kezében. Ezen adózásban pedig ha ki armalista volna is vagy lenne is immunis ne légyen, hanem egyenlőképen contribuáljon; ezekben pedig se városbéliek, se nemesek, se egyéb privilegiumos helyek és faluk sub poena articulari ne patrocínálhassanak nékik: ha kik pedig patrocínálnának nékik, de facto azon a személyeken exigálandó adót exclusiv omnibus juridicis remediis az olyan párt tartók javaiból exigáljon az arra rendeltetett ember ha kívántatik bracchiummal is, nem obstálván in hoc casu senkinek is nemesi és egyéb alkalmatosságébéli szabadsága.

Articulus III.

A két oláhországi vajdák között való dolgoknak eligazításáról.

Kegyelmes urunk, a Nagyságod dispositiója szerént a két oláhországbéli vajdák közt való dolgoknak és controversiáknak dirimálásira és complanálásokra rendeltettek: Béldi Pál, Hallér János, Szent-Páli János, Kún István, Nemes János és Lázár István atyánkfiái.

Az articulusok compilálására pedig a vármegyéről: Teleki Mihály, Rédei Ferencz és Petrithevith Horvát Kozma atyánkfiái. A székelységről: Mikes Kelemen és Gábor Deák atyánkfiái. Az universitásról: Besztercei János deák és Medgyesi Szerafin Bálint atyánkfiái. Ő kegyelmek mellé két ítélő mester atyánkfiái. Ezen dolognak végbenvitelit mikorra, s hova akarja Nagyságod rendelni, álljon a Nagyságod kegyelmes dispositiójában közönségesen végeztük.

Articulus IV.

A limitatioól.

Ez országban csinálendő műveknek limitatióját e mostani ország gyűléséről differáltuk; úgy hogy minden helyeken, kiváltképen az universitas közt a tisztek szorgalmatosan az alattok lévők közt tégyenek rendelést és oly provisiot, hogy a művek illendő árran adassanak minden helyeken.

Conclusio.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium regni Hungariae eidem annexarum ac incorporatarum, exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum, sine diminutione, et augmento vel variatione aliquali inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, et accepta habentes acceptavimus, approbavimus, ratificavimus, et confirmavimus. Offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis, et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios, quorum interest, seu intererit, observari faciemus. Imo acceptavimus, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in castro nostro Radnothiensi die 19. mensis Julii ultima videlicet congregationis nostrae, anno domini millesimo sexcentesimo sexagesimo octavo.

(Eredetije az Akadémia birtokában.)

XLIV.

1668. szept. 9.

Kende Gábor követsége Apafi udvarában.

A. 1668. Radnóton 9. Septembris Kende Gábor uram követségére való resolutiónak minutája. Ex consilio tunc praesentium interessatorum.

Az ő kegyelme követségét mind megmutatott instructiójának és assecuratio formulájának páriáiból, mind maga ő kegyelme szóval tett relatiójából megértette a mű kegyls urunk s mű itt jelen lévő interessátusok, melyre hogy mindenképen oly választ nem tehetünk, a mint ő kegyelmek kívánnák,

bizonyítunk istennel, ki a szíveknek, veséknek vizsgálója, nem egyéb az oka, hanem a lehetetlenség.

Jó emlékezetébe lehet ő kegyelmeknek, már kétszer ezen dologban követek által megpróbáltunk s elköveltünk mindeneket a fővezérnél, egész Candiáig beküldvén utánna, kitől választ nem egyebet, hanem halogatást és az mostani időben hadakozásbeli distractioi miatt-é vagy egyéb okok miatt, de az dologhoz való kedvetlenségét vettük, sőt követeknek oly intimatio is tétetett a fővezér kihája által, hogy a portán meg nem jelentettük a dolgot senkinek is, az jól esett, ugyanis ne jelentsük. Függvén azért istennek csudálatos és igaz ítéletből a mi békességünk és megmaradásunk is attól a hatalmas birodalomtól, és legközelebb annak mostani fő-kormányozójától a fővezértől, annak kedvetlenségével magunk végső kockáztatása nélkül, hogy tehessünk török császár udvarába jelentést, támasztjuk magok ő kegyelmek keresztényi jó lelkiismeretire és indulatok uralkodása nélkül való józan ítéletre. Azon fővezért is pedig már kétszeri repulsa után, kivált üres kézzel és csak pusztá szóval, mint találhasuk meg s micsoda gyümölcsét várhassuk, támasztjuk ő kegyelmek ítéletre, (a mint) ennek előtte is ezen értelmünket még (az) elmúlt pünkösdi havába tudtára adtuk ő kegyelmeknek.

Ilyen nagy, által nem gázolható akadály lévén azért előttünk, a porta engedelme nélkül, hogy fegyvert mutogassunk is, lehetetlenség; mert mind ezeket, a melyeket felteszünk difficultásúl, ha követnök, ő kegyelmeknek sem használánk, magunknak pedig bizonyos veszedelmet szerzenénk, melyet, tudjuk nyilván, ő kegyelmek sem kívánnak, addig lehetvén még is (ha ugyan nagy extremitások közt is) ő kegyelmeknek valami reménységek, míg mi is ha csak imígy-amúgy is fenn vagyunk. Valamit azért végső veszedelmeztetésünk nélkül elkövehetünk, elkövetünk, de többé módunkat nem látjuk, hanem ezekbe:

1. Minden igyekezettel azon lészünk, római császár ő felsége előtt való interpositionkkal és minden tisztességes praecautiókkal, hogy a német leküldését megelőzzük, és ha jobb karba nem állítjuk vagy csak veszedelmesebb állapotra menni ne engedjük ő kegyelmek dolgát, mint a minemüben vala ez minapiba, mely jó szándékunkat hogy isten boldogítja, bizunk.

2. Ha az kiküldött formulák szerént való assecuratiók permutatiója meglészen, s ha ugyan ő kegyelmek kész pénzt negyvenezer tallérokig kezünkbe küldenek, olyan készülettel még harmadszori követséget a fővezérhez elkockáztatunk, a nélkül pedig oda sem küldhetünk; magunk pedig, noha az.

exp[en]sák refusiójáról teendő ő kegyelmek assecuratiójába (melynek formáját beküldték) megnyugszunk, mindazáltal ilyen nagy adózás és tatárok sok sarczoltatása által exhauriáltatván, annyi summ[á]nak szerét hertelen nem tehetjük, mos[t is] ez idei adónk is nehezen telhetvén ki, hanem ha mit ő Kegyelmek akarnak, a pénzt küldjék bé.

Ha ennél többet akarnak ő kegyelmek, más utat nem látunk, hanem a mint az e[lébb] megírtuk, magok embere által (kinek mü innet passust és kísérot is adni készek vagyunk), találják meg magát a török császárt, hitelt szerezvén és utat nyitván műnekünk az ő kegyelmek dolgainak tractálására a portán; mely ha meglenne és a török császár osztán töllünk kezdene arról tudakozni, akkor sine ulla reflexione ad supremum vezirium et sine periculo tractálhatnánk az dolgot, s bizony el is követnők keresztyéni kötelességünk és minden tehetségünk szerént. Azonba ha ugyan ő kegyelmek között religio persecutióját vagy egyéb aránt is végső veszedelmeket látjuk ő kegyelmeknek, valamint isten erőt ad, keresztyéni kötelességünkben hátra nem akarunk állani.

Szóval is mindezeket tekintetes nemzetes Kende Gábor uram ő kegyelmek előtt világosíthatja. etc.

b)

Magyarország részéről való assecuratio formája.

Mü T. T. esküszünk az élő (istenre), ki atya, fiú, sz. lélek egy biz[ony] örök isten, hogy valamit akárkivel az méltóságos erdélyi fejedelem és erdélyi atyafiak a mü nevünkkel tractálnak és concludálnak hazánk javára és megmaradására valót, azt magunk tractájának s végzésének ismerjük, azt mind magunk megtartjuk, mind másokkal, valakikkel lehet, megtartatjuk. Az méltóságos erdélyi fejedelmet ő ngát és az főrendeket és státusokat ő kgymeket minden mü dolgunkban tett s teendő költségekről és fáradságokról illendőképpen contentáljuk, soha praëjudiciumokra és hírek nélkül senkivel semmit sem végzünk, nem colludálunk. Mindezekről való assecuratiókat (exclusa etiam dispensatione pontificum) a mint megtartjuk, úgy segéljen az isten s úgy adja lelkünk üdvességét.

Oldaljegyzet: Ezek subscribálják: Palatinusné, Nádasdi Ferencz uram, Zrínyi Péter uram, Esterház Pál, Battiáni Christóph, Tökölyi István, Sennyei István, Petróczy István,

Bocskai István, Wittnyédi István, Szuhai Mátyás, három Ketzler, Szepesi Pál, Gyulafi László, Ispán Ferencz, Szenté Bálint, Lessenyi Ferencz. Bory Mihály, Kende Gábor, Fekete László, városokból a kik vadnak, s mások is minél több, annál jobb.

c)

Urunk részéről s az interessatusok részéről.

Én etc.és mű.

Assecuráljuk keresztyéni hit és lelkünk üdvessége veszése alatt az méltóságos magyarországi urakat és statusokat, valakik az haza és magyar nemzet jóvának keresésében meg egyeznek, hogy valamiket ő kegyelmek nevével akárkivel tractálunk s végzünk, minden azon munkánkban teljes tehetségünkkel vigyázunk az ő kegyelmek lelki testi szabadságának, törvényinek s jóvainak megmaradására, adott credentiájokkal, assecuratiójokkal malitiose veszedelmekre nem abutálunk, hanem minden lehetséges dolgokban, mint igaz magyarok s igaz keresztyének, ő kegyelmeket segítjük; fenntartván mindazáltal mindenkor az portához való hűségünket, melyet megsérteni nem akarunk. Mind ezekről való assecurationkat a mint megtartjuk, úgy segéljen mün[ket] az isten, ki atya, fiú és sz. lélek egy (bizony) örök isten s úgy adja lelkünk üdvességét. etc.

(Egykorú kézirat gr. Teleki Miksáné ltárában. Másolta Gergely S.)

XLV.

1668. nov. 24.

Pápai breve Apafihoz a catholicusok érdekében.

Clemens papa IX.

Nobilis vir salutem et lumen divinae gratiae. Etsi profecto credimus nobilitatem tuam impulsu propriae iustitiae, atque benignitatis, quibus virtutibus eximie religionis catholicae professoribus praesto esse consuevit, venerabilem fratrem archiepiscopum Marcianopolitanum a nobis vicarium apostolicum in Moldavia loco Baccoviensis episcopi destinatum, ab inimicorum injuriis auctoritate sua tutum, et securum praestitutum esse: tamen cum archiepiscopum ipsum pietate, ac prudentia praestantem virum, tum vicariatus res omnes ad negotia spiritualia pertinentes, Tibi vehementer commendare literis hisce volumus; pro certo nimirum habentes, te officiis

nostris tributurum, ut ea, quae tua sponte peracturus fuisses, intuitu, rogatuque nostro promptius, ac prolixius efficias; id nos a singulari humanitate tua etiam atque etiam petimus. Hoc sane voluntatem nostram arcte tibi devincies et ad referendum cumulado gratiam, quoties occasio tulerit, pro rerum ac temporum opportunitatibus promptam, et alacrem experieris. Interim nobilitati tuae qua in agnoscenda penitus veritate divinatorum, qua in aliis quoque prosperitatibus obtinendis, omnimodam felicitatem optamus, et ab auctore bonorum, omnium deo peraccurate precamur. Datum Romae apud S. Mariam maiorem sub annulo piscatoris die XXIV. Novembris MDCLXVIII Pontificatus nostri anno secundo.

I. Florentinus.

*Kivül: Nobili viro principi Transylvaniae.
Az szentségespápa levele.*

(Eredetije: Gr. Kemény József Erdély története eredeti levelekben. 15. köt. Patens alakjában. Pergamenten.)

XLVI.

1668. decz. 22.

Meghívó a fejevári országgyűlésre.

Michael Apafi dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae d^{nus} et Siculorum comes. etc.

Prudentes et circumspecti fideles nobis dilecti. Salutem et gratiam nostram. Akarván az Hűségtekre való gondviselésben megfelelni fejedelmi hivatalunknak, szükségesnek itéltük, az nemes ország generalis gyűlését hosszas halogatás nélkül Hűségteknek kiszolgáltattunk, melynek celebrálásának helyét Fejevári városunkban, napját peniglen becsületes tanácsúr híveinknek tetszésekből az nem sokára közelítő 1669-ben Januáriusnak 25. napján lenni rendeltük. Mely generális gyűlés alatt agitáltatni fognak az perek is, valamineműiek gyűlések alatt elő szoktak vétetődni. Minekokaért Hűségteknek kegyesen parancsoljuk küldje székiből bizonyos atyjokfiat, kik az praefigált napon és helyen jelen lenni el ne mulassák, hogy az nemes ország státusival együtt azokkal is végezhesünk minden szükséges dolgokról ez hazának megmaradására. Secus sub poena in decreto et articulis expressa minime facturis, de cetero gratia nostra principali gratiose propensi manemus. Datum in arce nostra Fogaras die 22. Decembris anno dⁿⁱ 1668.

M. Apafi m. p.

Háttalján: Prudentibus et circumspectis consuli regio et sedis iudicibus ceterisque juratis civibus civitatis nostrae Cibiniensis, fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije a nagyszebeni levéltárban. Nro. 1054.)

XLVII.

1669. jan. 25—m á r c z. 4.

A fejeérvári országgyűlés törvényei s írományai.

a)

1669. jan. 25.

A fejedelmi propositiók.

Propositiones principis.

1. Sok szóval nem kell ő Kegmeknek értékre adnunk, holott nyilván vagyon mindnyájunknál ennek a szegény hazának megmaradása isten után függeni az fényes portának kedve keresésétől, mely nem különben, hanem az adónak idején korán való egészen beszolgáltatása által lehet meg. Azért szükség ő Kegmeknek, minden dolgok előtt munkálkodjanak annak felvetésében, szorgalmasban pedig mintsem eddig volt, mert hogy az többiről ne szóljunk, csak az legközelebb elmúlt esztendőben sok fogyatkozások lőnek annak felvetésében és administratiójában. Háromszor kellett gyűlésben fáradni ő Kegmeknek sok haszontalan költséggel. Midőn utolszor Radnóthra convocáltattuk volna ő Kegmeket, azt itélvén közönségesen mindnyáján ő Kegmek, hogy 1000 vagy 2000 tallér héjja lenne az adónak s nem több, megígértük, hogy azt a magunkéból letesszük, melyet meg is cselekedtünk, itélőmester uraimék recognoscálhatják. Akarván pedig távoztatni, hogy az portára menendő követ költsége miatt ne essék csorbája az császár adajának, Nagy Tamás uramnak is útiköltséget az magunkéból adtunk; mivel Gyenicserig kellett ő kegmének fáradni, szükségképpen az régi szokás kívül kellett többitenünk az ő kegme útiköltségét és noha azelőtt ötszáz tallért szoktak volt adni a fejedelmek az portára menő követeknek, de mi másfél ezer tallért adtunk ő kegmének az magunkéból, úgy, hogy ez két rendbeli summát egyben tévén, adtunk az nemes ország tekintetiért arra a szükségre negyedfél ezer tallért. Ezek meglévén, megindítottuk Nagy Tamás uramat oly tanúsággal, hogy az ország adaját Brassóban venné kezéhez; parancsoltunk az egész országra mindenfelé, hogy ha az adóban

valami restantiák volnának, siessenek mindenfelől odavinni, azt akarván mindezekkel végben vinni, hogy az nemes országnak ne következék fogyasztása másoktól kölcsenpénznek felvételével; egynehány rendbeli emberünket küldtük el Nagy Tamás uram mellé, kik által naponként tudósíthatna az adónak kitelése felől, midőn Brassóban egynehány napokat múltván, ő kegme rescribált volna, hogy a pénznek adminisztrációját sohonnem reménylhetné, az adónak pedig volna még négyezer tallér héja, melyet csonkán megindítani veszedelmes volna, nem lévén reménység fenn azon is Genicsérben, mint olyan ismeretlen helyen, akármely nagy interestre is találhatna ő kegme kölcsönpénzt. Ilyen nagy extremitásban mástól kellett négyezer egész tallérokat kölcsön felvételünkre, azt küldtük Nagy Tamás uram után, s úgy tölt ki az adó. Immár ő Kegmek vegyék consideratióban, ha az mely negyedfél ezer tallért az magunkéból adtunk, együvé számláljuk az kölcsön kért négyezer tallérral, térszen 7500 tallért: ennyi fogyasztás esett az ő kegmek tavalyi adájának elrendelésében. Mi nem tudjuk, az adminisztránsokban vagyon-e fogyasztás, vagy hogy ő Kegmek töttenek hibát az felvetésben, elég az, hogy az fogyasztásuk meglőtt, bizonyosságunk isten, az fejtünk füsti is fenmegyen az ilyen hibák miatt való búsulásban. Ő Kegmeket azért intjük kegyelmesen, cselekedjenek rendesebben, könnyebbítsenek meg oly búsulástól bennünket, szánják meg magokat is s távoztassák el, ne ejtsenek oly hibákat, melyek miatt annyi fogyasztásokat szenvedjenek. Istennek hála, nem mondhatja senki, mi csak egy pénz is elköltöttünk volna hatalmas császár adájában, csak ő Kegmek ne ejtsenek hibát az dologban. Annakfelette szükséges meggondolni ő Kegmeknek, Somlyóban, Sebesben, úgymint az más nemzetekhez (*kíírva csak: nemzetekhez*) közelebb levő helyekben az mely praesidium van, meg ne fogyatkozzék, mert azok nélkül egy szempillantásig sem lehet el az haza. Az kolosvári praesidium felől eziránt szólni nem akarunk semmit, mivel maga felől Kolosvár felől is szükséges ő Kegmeknek, mindenik nátióból válaszzanak böcsületes atyjokfiat, kikkel consultálkodhassunk, akkoron az igazításban tétetődhetik. Vadnak más helyek is, melyekről való consultatiót nem bátorságos megczégézni.

2. Ő Kegmeket magokat híjjuk bizonyosságul, néküink csak egy pénzadót sem adtanak. Az fiscalis jószágokat inkább mind ő Kegmek birják, melyeknek recuperálások felől noha írtak articulusokat, de ő Kegmek magok közül nem rendeltenek senkit, a kik által executióban mennjen az a dolog: mi pedig egyáltaljában ahoz nyúlmi nem akarunk, ha per manus

nem akarják ő Kegmek kezünkben adni. Kolos- és Tordavármegyéből is az mi arenda bejühetne, hasonlóképpen azt is. Az székelyhídi jószágból, egy szóval az egész partiumból egy pénzjövedelem nekünk nem administráldók. Az portusról az ő Kegmek adajában van rendelve, azonkívül annyi sem marad nekünk, az mivel az követeket és postákat megérjük és így csak az neve és az baja müénk. Mindezeket ő Kegmek consideratióban vévén, kegmesen intjük, udvarunk tartására vessenek illendő adót fel, felelhessünk meg mi is illendőkép-
pen magunk állapotjának, néha csak annyi vitézljő rend is alig lévén mellettünk, az ki egyik lakóhelyinkből az másikban késérjen: mert hogyha ő Kegmek mind orvoslás nélkül hagyják az dolgot, nincsen egyáltaljában módunk benne, hogy az portusról az adót segíthessük, hanem onnét kell magunk szükségét kipótlonunk. Azért nekünk az tetszenék, vessenek ő Kegmek kapuszám után ötven forint adót fenn, annak harmincz forintját adná meg a szegény ember, húsz forintját az földesura, avagy a ki birja, abból az adó kitelvén, a mi attól megmaradna, resolválhatná az nemes ország jóvendőbeli szükségére: a mi udvarunk népe tartására maradván az portus. Hogyha peniglen a mi sustentationkra contribuálnak ő Kegmek illendőkép-
pen, ez eddig való szokás szerint az portusról való summát mi is administráltatjuk.

3. Akarjuk ő Kegmeknek értékre adni, az mely szekereken és lovokan az adót beszokták vinni az portára, a szekér török, lovokban is holt meg eddig is: az mellettek levő kocsisoknak és szolgáltnak ruházat és útiköltség kell. Mindezekre való expensákat ő Kegmek az elmúlt gyűléskor neheztelték bevenni, az fogaraszöldi adóból mostan is kellett azokra költeni; hogyha ő Kegmek az fogarasi adóban be nem akarják venni az ilyen expensákat, viseltessenek gondot az olyan lovakra és szekerekre, bízzák az kire akarják ő Kegmek.

4. Tatár khám ő felsége követje is volt nálunk, mit írjon, ő Kegmeknek alá küldtük, szóval való követsége is a volt, hogy követeket kívánna innen bemenni, mely ha küldetik, oda feles ajándék kívántatik, azért ő Kegmek tegyenek rendelést, honnan teljék ki?

5. Nagy disztelenségére Fejérvárnak, sőt nekünk úgy tetszik, az országnak is böcstelenségére látszik lelni, hogy Fejérvártt az templomnak tornyai pusztán állnak. Azért intjük kegmesen ő Kegmeket megépítések felől tegyenek rendelést, mi segítjük az mennyiben lehet.

6. Az váradjai hídnak építése felől se feledkezzenek el ő Kegmek, mert az bizonyosan bucsúzik az országnak nagy kárára, a mi kevés fát annak építésére ő Kegmek vittek volt,

azzal tataroztatták az mennyire lehetett, de csak gyengén súlt ki.

7. Emlékezetiben lehet az nemes országnak, az fiscus kárával is akarván kedveskedni ő Kegmeknek, Fogaras várának régi szabadságának megrontásával articulusban engedték írni, hogy az jobbágyok onnan kiadassanak, melyet effectuáltunk is, sokoknak ő Kegmek között onnét kiadván jobbágyokat; de az földéről elbűjdosott és ő Kegmek között telepedett jobbágyoknak megadásában az fiscus sok fogyatkozásokat tapasztalt: nemhogy némelyek megadták volna az olyan fugitivus jobbágyokat, sőt illetlenül tractálták az oda küldött fiscus embereit. Kévánjuk azért ő Kegmektől, hogy az ilyeneknek megadásáról írjanak szorosabbl és nagyobb poena alatt való articulusokat, midőn az fiscus megadja az ő Kegmekét, adják meg ő Kegmek is az fiscus igazságát: egyéb-iránt ő Kegmeknek léssen káros, ha Fogaras földéről az ő Kegmek jobbágya meg nem kezd adatódni. Azonban az földéről elbűjdosott jobbágyoknak reductiójában az régi usust kezdő követni az fiscus.

8. Az fiscalis jószágokban bíró nemesség is sok helyeken igen abutál az fiscus kegyelmességével. Meg nem elégedvén az olyan fundusokkal és pertinentiákkal, az melyek nekik adatának: öt-hat házhelyt, némely nyolczat is koporított el az fiscustól; némelyik közülök, ha nem házhelyeket is, de sok pertinentiákat, az melyek nem tartoztak az fiskustól nekik adatott fundushoz, ezek közt vadnak olyak, az kik valami színes emptiókat téznek fel, oly személyektől való vásárlást praetendálván, az kiknek nem volt hatalmában az fiscus igazságának eladása; de nagyobb része ilyent sem praetendálhat, hanem ezekben az sok változásokban nyóltak az nem övékhez. Azért az mit a fiscus nekik adott és legitime emanáltatott donatiójok vagyron rólla, annak békeséges birodalmában maradjanak meg, de az mit nekik nem adott, ha az fiscus mint maga sajátjához nyúl hozzája, nem vádojhatja senki törvénytelenységnek vétkével.

9. Szükségesképpen kellett ő Kegmeknek ilyen jelentést is tenni: az lengyelországi expeditiótól fogván következő sok változásban magok tudják ő Kegmek, hogy az fiscus jószágit nagyobbára csaknem mind mások apprehendálták, kik között némelyek pénzt adván ki az jószágra, nemcsak iratták donatiójokat, hogy inscriptionalis summa integre deposita vehesse kezéhez az fiscus, hanem némelyek vita durante, némelyek még maradékinak is némelyikére irredemptibiliter iratták leveleket. Hogyha csak az érdemes hazafiainál volnának ilyenformán az fiscus józági, egyet sem szólánk.

mert az ilyenekre eddig is tekintetünk volt, ennekutána is leszen. De sokak az ilyenek közül igen kicsént, avagy semmit szolgáltanak és ennekutána is szolgálhatnak az hazának; némelyek peniglen ez hazán kívül vadnak, mégis ilyen donatió-nak erejével birnak jószágot, s ha az fiscus redimálni akarja, pénzeket fel nem veszik. Ő Kegmek penig vegyék consideratió-ban, naponként az fejedelmek másoknak jámbor szolgálatjok által vihetik véghez az ország dolgait, kiknek az ő hűséges szolgálatjoknak érdemek szerént mivel tud az fiscus kegyelmességgel lenni, ha az fiscalis jószágoknak kiváltása így meg-gátlódik? Azért igen méltó, irattassék articulusban, hogy az ilyen clausulák nem obstálván, deposita inscriptionali summa redimáltathassék az fiscalis jószág, megnyugodva lévén ő Kegmek abban, hogy az érdemes hazafiaira ennekutána is kegyel-mes tekintetünk leszen, sőt nem is kívánjuk egyéb végre, hanem azért: hogy az fejedelmek kegyelmessége felől való reménysége ne metsződjék el az szolgálatra való hazafiainak.

(Egykorú másolata a nagyszebeni levéltárban.)

b)

1669. febr.

A szászok postulátumai.

Postulata universitatis Saxonicae nationis in anno 1669. diebus (*üres hely*) Februarii Albae Juliae coram statibus perlecta et ad principem tandem transmissa.

1. Noha a nemes országnak elég articulusi extálnak arról, hogy a mikor Ngod egyik házától a másikhoz megyen, micsoda modalitásval és kik alá adassanak szekerek, postalovak és egyéb vonó marhák, mindazáltal azon articulusok ellen olyak és annyin is fognak postalovakat, szekereket és egyéb vonó marhákat, egy egész, néha két szék is alig győzi el, elannyira, hogy a szegény embereknek az úton imitt-amott maradván el lovaik, ha kik el nem vesznek s az szegény embereknek kezeikhez jutnak is, néhány holnapokig az elvesztegetés miá semmi hasznokat nem vehetik, melyből szántás-vetés-beli nagy fogyatkozások következvén, nyavalyások mind magok élnetlenségre jutnak, mind penig az fiscus is igen károsodik a dézsmára nézve. Elhivén azért azt, hogy Nagodnak ezen fen megírt postalovak, szekerek és egyéb vonó marhák, kiktől nem is illik azoktól való fogása, értésére nem fog lenni; Nagodnak mint k. urunknak alázatosan esedezőnk méltóztas-

sék Nagod a nemes országgal együtt ezen inconvenientiát oly istenes rendben hozni, lehessen a szegénységnek pihenése, és ilyen alkalmatlanság tolláltassék, éhelhalásra ne jusson.

2. Vagyon ilyen akadályok is szegénységinknek, hogy némely címervel és *salvus conductus*val járó személyek nem tartván a régi jó rendtartáshoz magokat, jóllehet a faluban a falnagynál fognak ugyan elégséges lovakat, mindazáltal avval nem elégedvén, a falun kívül is, ha mi erős lovat látnak, megfogják és ha a szegény ember szól érette, verik és rongálják miatta, mégis magok tésznek panaszt és ijedékeny s félelmes voltokhoz képest ártatlanságokban sem bizhatván magok mentségekhez, 40, 60, 70 és több forintokban is békél-
lenek meg vélek, kit jobb volna a szegény embereknek az adóban fordítani: mely mind a *praedecarál*t inconvenientiából következik. Hogy azért ezen nagy alkalmatlanság is Nagod kegyelmességével bizonyos *poena* alatt *per directorem irremissibiliter exequenda et damni refusione*, a nemes országgal együtt megorvosoltassék, alázatosan várjuk.

3. Nagy *inconvenientia* ez is, hogy már a címervel és *salvus conductus*val postálkodók idegen országbeli, *signanter* havasalföldi e hazában járó emberektől elvonván lovaikat. azokért szegénységinknek marhájokat vagy magokat arestálják oda be, nyilván való károokra és *injuriá*jokra: melyet is hogy Nagod a nemes országgal együtt kegyesen tolláljon, nagy alázatossággal kívánjuk.

4. A városokon lakó mesterembereknek kereskedések a lévén, melyből mind adójokat megszerzeni, mind életeket táplálni szokták, hogy sokadalmokról sokadalmokra járván, ott adják el műveket. annyére jutott ezeknek is dolgok, hogy a címervel és *salvus conductus*val járók kifogják szekerekből, vagy alólról is elvonszák lovaikat és így a mezőben maradván, műveknek eladására a sokadalom napjára reá nem érkehetnek, meg kellett volna interim héjjában a szekérbért a szekereseknek adni, mely mind nagy károokra és böcstelenségekre, mind penig nagy *injuriá*jokra és megháboríttatásokra vagon. Hallatlan dolog lévén az annakelőtte a hazában, ezen abusus is hogy Nagod fejedelmi kegyességéből az nemes országgal együtt *penitus* aboleálja alázatosan instálunk érte.

5. Nyilván való dolog, hogy mind régi, mind újabb feles számú *articulus*okat condált a nemes ország az ingyen *quartély* és alkalmatlan sok *exactió*k felől, melyek miatt a szegénység nem csak az adónak megszerzésére, de még maga és háza népe élete táplálására is teljességgel elégtelenné tétetvén, éhelhalóvá léssen, mely ha több ehez hasonló *postulatum*ink-beli *inconvenientiá*kval együtt *absolute* nem tolláltatik, mi

semmiképpen nem assecurálhatjuk sem Nagodat, sem a nemes országot az adónak megszerzése felől, holott (mint Nagodnál is nyilván van) szükön teremvén tavaly mindenféle gabona, nagyobb része a szászságbéli szegénységnek csépelni járván, köles- és zab-kenyérrel is alig táplálhatják magokat. Hogy Nagod eziránt való nagy difficultást is kegmis consideratióban vévén a nemes országgal együtt, az articulusok szerént de facto annihilálja, azon Nagodnak alázatosan könyörgünk.

6. Jóllehet privilegiumink extálnak róla, hogy a regius funduson levő szegénységink tavai hírek nélkült másoktól ne halásztassanak, mégis a fiscalis tisztek reájok küldvén, míg a szegénységnek hírével esik, addig meg is halásszák őket nyilván való injuriájokra; holott azelőtt a szegénység afféle tóknak hasznát adóra és falú egyéb szükségére fordították, most pedig semmi hasznát tavoknak nem vehetik. Mivel pedig mi sem vagyunk oly inconsideratusok, hogy Nagod konyhájára és méltóságos asztalára meglehetőképpen ne kedveskedjünk: alázatosan instálunk Nagodnak, a halászat dolgából ne legyen a fiscalis tiszteknek semmi authoritások privilegiumink megbántására, Nagodnak alázatosan megszolgáljuk.

7. Szabadságink ellen szegénységink valóban megbántattak eziránt is, hogy jóllehet övék a határ és erdő, ők is adóznak róla, mégis a fiscalis tisztek a szegény emberek sertés-marhájokat kirekesztvén magok saját erdejekből makktermésnek idején, mind privilegiumink, mind az articulusok ellen, a Nagodéi mellett a magokét hajtatták oda, holott eziránt való hasznát is adóra és falú egyéb szükségére szokták volt fordítani: melyet is hogy a nemes országgal együtt Nagod istenesen megorvosoljon, kívánjuk alázatosan.

8. Nevekedik terhek főképpen medgyesszéki szegénységinknek, hogy némely privata personáknak dézmákat conferálván Nagod azon székben, ki-ki maga részére külön-külön dézmást tartván, nem kicsiny akadály esik miattok és nem kevés expensa megyen reájok, mely dézmák közül némelyikét nagy költségvel egész Székely földéig is kell szállítaniok. Ennekfelette a fiscalis vice-dézmások is idő előtt menvén ki a szegénység közé, rajtok élődnek, magokat, lovakat tartatják, sőt a szegény emberek lovain vadásznak, madarásznak és mindezek felett a szegénységet húzzák, vonszák, magunknak is keserves megbántódásunkra. Hogy azért ezen abusus is Nagod fejedelmi kegmességéből istenesen tolláltatván, az ilyen exorbitáló vice-dézmások ellen bizonyos poena per directorem exequenda decernáltassék az nemes országtól, alázatos instantiával könyörgünk Nagodnak érette.

9. Világos articulus lévén arról, hogy a salétromfőzés

ne csak a regius funduson, hanem a fiscus földén is continuáltassék, sőt hogy azon egy esztendőben a regius funduson több helyen egynél a salétrom ne főzessék, mégis ez ellen contumaciter cselekesznek (magok, nem fiscus hasznát nézvéen benne) a salétromfőzők, a szegénységnek oly nagy expensájára: ha Nagod a nemes országgal computusban véteti, sokval feljebb megyen a salétromfőzésre való expensa a salétromnak áránál és valoránál. Minekokáért alázatosan könyörgünk Nagodnak, méltóztassék Nagod a nemes országgal együtt istenes rendben hozván, ennek is megorvoslását kegyelmesen feltalálni, eziránt is lehessen pihenések szegénységinknek romlások nélkült.

10. Sok articulusok extálnak arról, hogy a nagy saczczoltatások megszűnjenek szegénységinken a postálkodóktól, de nem hogy szünnék ezen pusztító nagy inconvenientia, sőt inkább naponként nevededik, holott a szegénység a jövő bosszútételtől tartván, akár mint tilalmazza a tiszt, hogy afféle saczczoltatóknak ne adjanak semmit is, mégis fenn megírt okból kételenítettnek megcselekedni. Hogy azért ezen per abusum becsüszott nagy alkolmatlanság funditus evertáltathassék, alázatosan instálunk Nagodnak, méltóztassék Nagod a nemes országgal oly articulust íratni, mely által mind a saczczoltatók, mind a szegény emberek afféle sanczot adni megtiltassanak és zaboláztassanak; articulariter specificé exprimáltván, hogy minden székeknek tisztai annuatim inquisitiót celebráltván, ha ez inquisitióból elucescál, hogy a falnagy és polgárok mit afféle saczczoltatóknak adtak volna, azt a falúk számban nem tartozván venni, a tiszt meg is büntethesse insuper érette. Ennekfelette azon tisztól igazságosan informáltván director uram litteris relatoriis afféle saczczoltatók felől, tartozzék ő kegme is kedvezés nélkült, exclusis omnibus juridicis remediis, efféle saczczoltatókon az articularis poenát mox et de facto exequáltatni: alázatosan megcsolgáljuk ezen Nagod kegyelmességét.

11. Mivel penig nem romlanék annyéra a szegénység és nem veszne s vesztegetődnék el annyi lovaik s egyéb vonó marhájok és expensájok sem menne annyira (mely miatt kifogyván lovokból és egyéb vonó marhájokból, a szántás és vetés dolgából felettéb hátra maradnak, nemcsak magoknak, hanem a fiscusnak is a dézmára nézve nyilván való kárára) mintha minden székekben és egyéb postálkodni szokott helyekben egy bizonyos helyben tartatnának postalovak: Nagodnak alázatosan könyörgünk, méltóztassék Nagod a nemes országgal erről is oly articulust íratni, minden székek egy bizonyos helyen tartván bizonyos számú postalovakat, a legi-

time postálkodók nem járván faluról falura, tartoznának azon helyre menni és ott postalovakat fogni, eziránt is hadd könnyebbednék a szegénységnek eddig való nagy terhe, kára és expensája: örökké való hálaadatosságunkat s hűségünket igérjük Nagodnak érette.

12. A proxime elmúlt marosvásárhelyi gyűléskor connumeráltatván a többi között nemes Fejérvármegyének is kapuszámjai, a hét bírák jószágiban a felső járásban talált volt oly difficultás esni per errore, hogy két kapuval többre connumeráltak, melyről ugyanakkor protestátiót instituálván a nemes ország előtt, sőt a connumeratio után Pókafalván celebráltatott nemes Fejérvármegye gyűlésén proponáltatván, hogy azokról a két többült kapukról mi nem adózhatunk, hanem csak a szerént, mint addig az időig adóztak, felső járásbeli főbíró Eperjessi István uram többekkel együtt eszében vévén azon committált errort, készek recognoscálni, hogy két kapuval a felső járásban többre talált volt connumeráltatni a kapuszám praedeclarált vármegyében. Hogy azért ezen error is reformáltassék, defalcáltatván a superflua két porták a kapuszámból, Nagod kegyelmességéből a nemes ország által alázatosan kívánjuk s várjuk.

13. A legközelebb elmúlt beszterczei gyűlésen csinálván a nemes ország olyan articulust, hogy a sidók karmasimból és bagariából álló idegen országban csinált szíjzserszámokat a városokon szabadosan árulhassák sokadalmok és gyűlések alatt, már abutálnak vele, olyan szíjzserszámokat s egyebeket árulván, melyeket városinkbeli mesteremberek is szoktak s tudnak készíteni, czéhbeli privilegiumoknak nyilván való megbántódására. Eziránt is azért alázatosan instálunk Nagodnak, a sidók azon kívül is nem hazafiai, vallások is nem recepta lévén, méltóztassék Nagod a nemes országgal azon beszterczei articulust úgy qualificáltatni, városinkbeli mesteremberek, mint igaz hazafiai czéhbeli privilegiumoknak ne praejudicáljon a sidók abban specificált szabadságok: alázatosan megszolgáljuk Nagodnak.

14. A portai posták az articulusok szerént nem akarván a magok lovaikon jární és a magokét a Barczán quártélyban tartván és hizlalván, azután kereskedvén vélek, a szegény emberek lovaikon járnák meg reájok bizatott útjokat, vesztegetvén őket: mivel azért fizetések jár szolgálatjokra, eziránt is Nagodnak alázatosan instálunk, méltóztassék Nagod ezen inconvenientiát is a nemes országgal együtt kegmesen úgy orvosolni, azon portai posták járjanak a magok lovaikon, ne terheljék a szegénységet alájok való postaló fogással, azon

kivül is nyavalásoknak elég molestiájok lévén, hálaadó hűséges szolgálattunkat igérjük Nagodnak érette.

15. Nem kicsiny panaszunk ez iránt is meggyesi atyánkfiai relatiójköböl, hogy az elmúlt hetekben Kassai István nevű Nagod postája Nemesen egykor megszálván, nyavalás falnagoyt nemcsak verte, hanem egyszersmind meg is akarta fojtani; mely nem kicsiny alkolmatlanság, csak azért cselekedvén, hogy újesztendő ajándékot nem adhatott neki, noha ugyan adni kellett, mely dolognak a többi közt volt látója a segesvári organás. Hogy az ilyen alkolmatlanságot is Nagod per animadversionem kegmesen megorvosoljon, igen alázatosan kívánjuk. Hasonló alkolmatlanságot követtek el Pródon Segevsárszékben Kis Péter és Török István nevű posták, sok insolentiájok után végtére fl. 10 vonván a falnagyon.

16. A mostani szűk és szoros időhöz képest felette sokan lévén nátiókn közt salvus conductusval és czímervel járó személyek, sok exactiókuak alkolmatlan alkolmatossággal valóban sok expensa megyen reájok és egyébiránt is sok injuriákat szenyvednek szegénységink miájok. Hogy azért Nagod eziránt való alkolmatlanságot is a nemes országgal együtt voltaképpen megorvosolja, alázatosan várjuk.

17. Mind szegénységinknek terhekre, mind pedig nátióknban levő tiszteteknek despectusára és injuriájára lévén, hogy némely helybeli fiscális tisztetek hozzájuk közelebb lévő székekből magok autoritásokból a regius fundusról, a mikor akarják, szekereket és egyéb vonó marhákat vitetnek, ezen despectust nehezen vehetjük fel. Eziránt való alkolmatlanságot is Nagod kegyelmességéből tollálatni s megorvosoltatni alázatos instantiával kívánjuk.

18. Vagyon brassai atyánkfianak is ilyen nagy terehviselések, hogy a régi rendtartás szerént a mit azelőtt a fényes portára menendő főkövetekre expendáltak, az ő kegyelmeknek adójokban vétetődött; most már nemcsak a főkövetre, hanem minden egyéb portára expediált személyekre, portai postákra és egyéb ahoz való alkolmatosságokra: felettéb sokra mégyen expensájok. A proxime elmúlt esztendőben ezen prae-declarált szűkségre, sőt egyéb postálkodó rendekre, ingyen quártélyozókra sacczoltatókra és hasonlókra ment expensa in universum, computatis computandis, fl. 31,661/;00. Elviselhetetlen lévén azért ezen képtelen terehviselés ő kegmeken, minthogy ő kegmek is nem szintén utolsó tagjai e hazának, hogy a nemes országnak több tekintetes, nemzetes és böcssületes rendei köztött megmaradhassanak: Nagodnak mint kegmek urunknak nagy alázatossággal instálunk, a nemes országot pedig az unióra kényszerítjük, méltóztassék Nagod ő nagok-

val s ő kegmekvel együtt ezen nagy gravament egyszer úgy megorvosolni, feselhessenek ki ezen rettenetes nagy onusból, azonnak tovább való supportálására már többé semmiképpen nem léphetvén. Egész universitásúl Nagodnak igaz hűséggel alázatosan megszolgáljuk.

19. Ennekfelette feljebb immediate specificált brassai expensán kívül ugyan az elmúlt esztendőben menvén expensa az universitáson a postálkodó személyekre, ingyen quártélyozókra és egyéb sacczolatókra in summa computatis computandis fl. 74,188// — kit jobb lött volna az adóban fordítaniok, hogy universitásúl tovább supportálhassuk, lehetetlen dolog lévén, ahhoz képest sem Nagodat, sem a nemes országot nem assecurálhatjuk felőle. Hogy azért Nagod a nemes országgal együtt ezen elviselhetetlen gravament is kegmesen megorvosolja, alázatosan instálunk érette, mert tovább biztatással és reménységvel a szégénységet fel nem tarthatjuk; ha mi kevés költséget nagy fáradságok után szereznek is, azt félelemből az ottan-ottan érkező sacczolatóknak kényszerítettvén adni, adójok megfizetésekből teljességgel megfogyatkoznak és így interestre kényszerítettvén pénzt felkérniek, mint a többi között a proxime elmúlt esztendőben is kellett cselekedniek, elviselhetetlen terhekre vagyon ezen dolog; melyhez képest az mostan felvetendő adót mint szerezhessék meg nyavalyások, azt egyedül csak a jó isten tudja, ha meg nem orvosoltatik.

(Másolata a nagyszebeni levéltárban.)

c)

1669. jan. 25.

Czajberth jelentése.

Acta comitiorum, a celsmo principe dno dno Michaele Apaffi etc. in civitatem Fejérvár ad diem 25. Januarii anni praesentis 1669. indictorum ac 28. ejusdem mensis inchoatorum ac adusque 4. diem mensis Martii continuatorum, eodemque finitorum, per egr. Eliam Czajbert, ordinarium universitatis Saxonicae nationis causarum patronum diligentissime dietim articulate et punctatim consignata.

Die 28. Januarii. Confluentes dni regni proceres et status in solitum celsmi principis coenaculum circa horam septimam matutinam, ibidem ante omnia peraguntur sacra,

pontificiis inde suam sese in ecclesiam, per Baalum a longo jam tempore rectam recipientibus, deastris suis litaturis. Peractis sacris omnes convocati regni proceres et status, consiliariis principis exceptis, qui penes eum remansere, confluent in maximum arcis Albensis palatium bene calefactum, tractandisque rebus regni valde conveniunt, omnium primo catalogo procerum et regnicolarum perlecto, ubi multi absentes varie excusantur. Tandem salutatur celmsus princeps a proceribus et statibus regni per certos delegatos ex quavis natione, praeunte ipsis spli ac magco dno Simone Kemény. Amplissimus dnus iudex regius Cibiniensis unacum delegato Georgio Arembruster usque adeo hilariter tractantur ad mensam principis, ut dnus Armbrusterus ferme semimortuus redierit ad hospitium, vel in lecto etiam decumbendo vulpes sine venatione capiens.

Die 29. Nil actum, nec confluxere proceres et status regni.

Die 30. Allatae propositiones principis per magcum dnum Joannem Hallerium et gensum Volfgangum Betlen, novem punctis constantes perleguntur et monente praesidente Sigismundo Bánffio, ut singuli status confluentes compilent sua postulata principi praesentanda; comitatibus ad spect. ac magci Joannis Haller, Siculis ad generosi Pauli Béli, dnis Saxonibus vero ad ampl. dmi regii Cibiniensis hospitium confluentibus. Ut ratio exigatur a generali perceptore tributi Ottomanici praeteriti anni, Joanne Sárossio, denominantur exactores, ex comitatibus Georgius Lipcsei, ex Siculis Gabriel Ferencz et Saxonibus Christophorus Gotzmeisterus Cibiniensis notarius.

Die 31. Jan. Praespecificatum in palatium confluentibus dnis regnicolis, adest eis gen. dnus Joannes Bethlenius cancellarius cum fasciculo litterarum Turcicarum, Hungarice redditarum a principe missus, cum quaestione, an ad litteras purpurati passae Váradiensis (litteris vezerii Budensis in controversiam hac in parte non vocatis) aliqua fieri debeat resolutio, et si debeat, quae, qualisve? Utriusque enim litterae minacissimae erant de et super demolitione arcis Sebesvár destruendae, pariter tamen etiam admonitoriae, passae vero Váradiensis insuper ambitiose, spurcissime et sine ullo legitimo ad principem respectu emanatae. Placet dnis proceribus et statibus, ut princeps unacum consiliariis habeat auctoritatem dandi resolutionem. Interea adferuntur purpurati delegati, qui ad tabulam principis cibo, potuque refecti ex parte eorundem non sine affectu expediuntur. Verendum, ne nobis ratione fortalitii Sebesvár hoc accidat, quod homini,

qui dolorem sese habere non sentiens, inopinato extinguitur. Tota ferme universitas Saxonicalis ad mensam spect. ac magci dñi Ladislai Tsaki (excepto ex primoribus dño consule amplmo Cibiniensi) epulantur, sed non usque adeo vinosi sua quisque repetunt hospitia ob vini praebiti vilitatem, licet laute fuerint excepti.

Die 1. Februarii. Primo omnium expeditur aulae magister ad legatos purpuratos Turcicos a celsmo principe, certa quaedam ipsis verba relaturus et donaria distributurus cum caterva aulae familiarium suae celsnis. Interea confluis statibus, proponitur eis a praesidente, consiliarios nolle solos aggredi resolutionem ad litteras Turcicas vezerii Budensis et passae Váradiensis fiendam absque ceteris proceribus et statibus regni; quid ideo facto sid opus, quaeritur ab eodem, et placet statibus, ut advocatis consiliariis una consultant hac de re cum eisdem, sed ita, ut omnes regalibus non vocati ab isto semoveantur discursu, domoque, quod etiam effectuat. Cum tandem musitando aequo diutius rem tractarint et jam seorsim et singulatim sua deberent premere suffragia praeunte dño cancellario Bethlenio, penes consiliarios certae personae deliguntur hujus rei tractandae ergo in alium secretiore locum destinatae, quae quid constituerint, praesentium scriptorem hactenus fugit. Secreta quaedam revelat comitatum praesentium compilatori notarius cottus Albensis in perniciem dñorum Saxonum excogitata, sed Deo juvante casanda. Siculus quidam Háromszékiensis optime discurrit de praesenti rerum Tranniae statu, nos jobbagionibus comparando Transilvanos in respectu ad imperatorem Turcarum et certe recte.

Die 2. Februarii. Licet omnes proceres et status confluerint in coenaculum principis, tamen quia postulata comitatum nondum erant parata, nihil hac die rerum publicarum agitur, sed frustra tempus teritur, circa prandium quilibet ventrem suum dñorum procerum ceterorumque regnicolarum Baccho dedicando. Major pars procerum ad mensam Joannis Szentpáli plus aequo epulatur, quo vocatus ampl. etiam regius Cibiniensis, quod ob valetudinem interesse non potuerit, ab hospite praefato activo moleste fertur. Ceteri proceres et aliquot cottuum delegati apud generosum Gillyáni Bacchanalia vivunt. Legati Turcici purpurati Budenses et Váradiensis, accepta a principe ad litteras per eosdem a vezirio et passa allatas resolutione, expediti patriam versus suam iter ingrediuntur. Universitas Saxonica ad hospitium amplmorum dñorum regii et consulis Cibiniensium confluens, variis de gravaminibus varie discurrentes, conceptis jam ex parte univer-

sitatis aliquot postulatis, duo in minuta addunt per praesentium scriptorem concipienda. Cibinio ligna, foenum, farina et alia victualia necessaria adferuntur. Mittuntur etiam principi et principissae aliquotque personis et regni proceribus ab universitate donaria, pocula scilicet argentea etc., sed cui bono, eventus comprobabit.

Die 3. Februarii. Matutinis horis concionem habuit in palatio principis Stephanus Tsengerius, pomeridianis autem pastor quidam exjesuita vere Christianus factus, rigide taxans et refutans figmentum pontificium de purgatorio, pro dicandis monasteriis impie excogitatum. Nihil hac die agitur, sed ubique Albae Juliae a proceribus et statibus regni strenue bibitur, posthabito Dei cultu. Senator Cibiniensis et notarius ille Georgius Armbrusterus, hic Christophorus Gutzmeister ad mensam Gregorii Gillányi hilariter excepti cum aliis Saxonicis pariter et Hungaricis delegatis sat bene poti redeunt. Mittitur praesentium scriptor ad praesidentem Sigismundum Bánffy cum privilegiis Bolkátsiensium ad eorum eidem intimationem, qui verbis bene quidem promittit, sed quid corde sentiat, Deus novit.

Die 4. Februarii. Perleguntur coram statibus postulata cottuum, ubi acris pugna et disputatio ex parte universitatis, praecipue per praesentium scriptorem contra eosdem, nec postulata hac in parte cottuum contra universitatem quicquam obtinent. Ex honorario Sancti Martini restantiam suam administrant Bistricienses; a dno consule Cibiniensi per dnum regium a principe identidem sollicitatam restant Brassovienses et Medjessiensis.

Die 5. Februarii. Perlegitur ante omnia Germanicorum militum equitum pariter et peditum, praesidiariorum scilicet Clauseburgicorum et ceterorum fortalitorum supplicatio, quae continebat talia, ut praemissum eis ante aliquot annos solitarium stipendium ordinarie per singulos menses administraretur, restantiae suppleantur et restimenta quoque aliquot annorum illis exhibeant; vel si haec denegabuntur eis, salvus eis passus concedatur; secus enim eos nolle ulterius laceros et famelicos principi et regno servituros. Supplicatio ex placito statuum mittitur ad principem, ut cum consiliariis consultando, morbo huic de facto medeatur.

Tandem perleguntur postulata Siculorum varia, quorum quaedam dura existimata a statibus cruce delentur, quaedam autem tam stentorea defenduntur voce, praeunte Siculis summo stentore Clemente Mikes, ut aliorum verba pro hoc clamore intelligi non potuerint. Unum ex istis postulatis continebat revisionem litterarum litteraliumque instru-

mentoribus Mikessianorum apud relictam Michaelis Mikes existentium per unum magistrum protonotarium fiendam; quod occasionem praebens contentioni, turpiter sese verbis proscindunt inhonestis idem Mikes et director Samuel Szentiványi, et licet per hunc ille evocari curetur, processus tamen a statibus, rectius praesidente Bánffy et Michaele Telekio impeditur. Viros sese hic praestant Cibinienses in privilegiis suis defendendis una cum praesentium scriptore. Hora pomeridiana lites tractantur in tabula, juratis assessoribus constitutis Gregorio Bethlen, Michaele Telekio et Clemente Mikes.

Die 6. Perleguntur postulata universitatis, quae omnia ad 19. usque numerum insperato acceptantur; licet ratione decimatorum privatorum dñorum, in sede Medgyes decimas possidentium, et expensarum praeterito anno ad cursores et alios nequissimos exactores exactarum varie impugnantur, sed audita defensione universitatis, tandem sedantur. Mittuntur postulata statuum cum compilatione articulorum, ab anno 1654. usque ad praesentem annum per Casparum Kornis ad principem, sed praefati articuli revidendi a statibus remittuntur, tandem ad principem mittendi. Variorum supplicationes perleguntur, inter ceteras K. Vásárhelyiensium contra funifices Brassovienses, ubi praesentium scriptor et tota universitas acriter se opponit; determinatio in crastinum differtur. Lites hora pomeridiana in tabula agitantur, quae omnes in paribus ad 3-tium extradandae decernuntur.

Die 7. Februarii. Confluentibus dñis proceribus et statibus regni et proposita per praesidentem eis articulorum, ab anno 1654. usque ad annum praesentem emanatorum et per certas personas compilatorum lectione, primum quidem in id propendent, ne perlegantur, sed ad futura comitia ob temporis injuriam et victualium caritatem rejiciantur; praeeruntibus tamen aliquibus ex proceribus ceteris, tandem consentitur, ut perlegantur, et perleguntur de facto. Ubi ceteris statibus contra nationem Saxonicam conjurantibus magna de certis punctis oritur contentio inter eosdem, nolentes dñi etiam Saxones recedere a suo jure. Telekius et Mikesius serpentinum erga dños Saxones verificant amorem, ut vere de ipsis dici queat: In ore mel, in corde autem fel habere, et dum dulcia Saxonibus pocula propinant, lethiferam praebere potionem. Utinam mentiar ego horum scriptor! Sed certe ex his et similibus hoc colligi saltem probabiliter posse video, ut consiliis humanis Trannicis inopinato solutis, ad confundendum Babylonios Jehova non paterno affectu sed judiciali severitate descendat, quod tamen deus ex sua misericordia avertat. Ampl. dñis Saxonibus inter cetera haec improban-

tur: 1. Graecanicorum mercatorum ante triduum nundinarum temporibus in civitatibus mercium venditio. 2. Inquisitio per nobiles et utriusque cancellariae scribas ibidem fienda. 3. Executio quoque pariter celebranda. 4. Omissio illius particulae, in articulis Barcsaianis in Segesvár editis ratione prosecutionis eorum, qui aliorum bona praetextualiter modo ibidem praemisso sibi injuria possessorum et heredum appropriassent, hoc modo sonans circa finem: Ezen végezésünk az obsidiót szenvedőkre nem extendáltatik. Isti articuli compilati usque ad annum 1662. inclusive considerati hodie perleguntur, ceteris in crastinum rejectis. A. D. regius Cibiniensis prandet ad mensam Telekii, fratris adoptivi sat verborum dantis, sed eidem et toti nationi Saxonicae vere inimici, cum plurimis etc. D^{nus} Tobias quoque habet hospites sat inconvenientes Istvandium, publicum morionem aulae principalis cum adjuncto, juvenilis aetatis quodam aulae familiari. Hodie silent leges, loquuntur pocula, futurae regni ruinae rudimenta et fomenta etc. Protestatio instituitur coram magro protonotario ratione praefatae particulae 4-tae omissae, apud principem etiam et ejusdem consiliarios urgendae.

Die 8. Febr. Dⁿⁱ Cibinienses instant coram statibus, ut hesternus 12. articulus Segesvariensis Barcsaianus quoad punctum 4-tum praeteriti diei immediate praemissum saltem qualificetur, multarum usus variarum rationum momentis constante pervasione, tandem obtinetur. Simon Kemény duorum articulorum diversis temporibus editorum, sibi quae multum praejudicantium destructionem obtinet. Matthaeus Balog similiter emendationem articuli Segevariensis Apaffiani ratione quorundam bonorum sibi collatorum vix consequitur. Michael Telekius cum praesentium scriptore multum tractat de rebus Saxonis, hesternum die coram statibus versis, sed excusantur dⁿⁱ Cibinienses per scriptorem horum, licet artificiose. Instituitur discursus occasione cujusdam articuli de eo, quod praesidens eos, qui ante tempus comitiis sese subtrahunt, nolit executione mediante juxta contenta articulorum ad frugem meliorem reducere.

Querela instituitur contra Petrum Makrai, quod identidem dixerit, cancelliarum scribas iteratis vicibus se depraedasse, executionem interprete Gregorio Kunio intelligens, cum Valachi, quales sunt ut plurimum nobiles cottus Hunyadiensis, executionem aliter effari nequeant, sed ipsorum lingua corrupte latinisando praedationem vocitent. Urget praesentium scriptor in nomine Saxonum universorum articulum, quo continetur, ut in compulsoriis civitatenses etiam regii adscribantur; summa suboritur contentio, status et proceres.

regni ad deum, conscientiam et unionem statuum adigendo, licet per etiam suffragia nil aliud obtinuerin, nisi quod jurati cives etiam in inquisitionibus peragendis, licet nomina eorum non sint inserta compulsoriis, necessario adhibeantur. Gregorius Bethlen objiciens praesentium scriptori, ipsum ad omnia compellere universitatem et per hoc tumultum excitare, conveniens accipit responsum, tali stentori bene dignum. Protestante itaque praesentium scriptore de eo, si vel nobiles cottuum, vel cancellariae alterius utrius jurati scribae in regio fundo condescendentes, inquisitionem vel etiam compulsoriis sine scitu superiorum civitatum et sedium, multo magis absente aliquo delegato civitatensi, peragere attentaverint, si quid inconvenientiae illis adveniat, illud non aliis, sed sibimet imputent. Transmissio quorundam Debrececiensium in tabula deciditur et quaedam causae cum adjudicatione parium actoris ad certum terminum differuntur.

Die 9. Februarii. Continuatur lectio articulorum compilatorum; inter ceteros occurrit articulus, quibus cautum extitit, ut artifices manuterii civitatenses sua opera competente, non aequo chariore pretio vendant, sub officialium civitanensium talibus non invigilantium honoris et officiorum amissione, quem universitas moleste ferens, acriter cum ceteris statibus per d^{nos} Cibinienses et praesentium scriptorem pugnatur, cum protestatione non annuendi isti articulo. Rigida etiam suborta contentione ratione defalcationis portarum Saxonicalium 400, antea articulariter a statibus decretarum, incepta, interposita Medgyesiensium contra universitatem per quendam Valentinum Seraphin instantia, insulsa fit a statibus. renuentibus ceteris d^{nis} Saxonibus, limitatio; quo percepto, pudore patroni Medgyesienses confusi et suffusi, determinatio remissionis et defalcationis portarum, ratione locorum considerandarum, a statibus universitati committitur. Praesentium scriptor optime et vere praefatum Seraphin intitulat: ita esse eum de essentia universitatis, ut vermem de pomo. Petrus de Szappan, regius Szeredahelyiensis agere volens coram statibus aliquid, nihil et praeter sortem suam agendo, cum rubore a d^{nis} Cibiniensibus repellitur. Articulus de collatione tricesimae Verestornyensis discutiendus a statibus principi et d^{nis} consiliariis scripto committitur. Váradenses Tordam incolentes, ut sunt turbarum amantes et turbati de more genii semper et ingenii, laniones civilis ordinis privilegiatos cautoriate turbare satagant, sed quod obtinent, parvi est momenti et pretii. Jurato scribae patvariae Saarpatakianae Paulo Literato committit praesentium scriptor protestationem perficiendam scripto authentice contra arma-

les dñi Joannis Simonii et heredum ejus. Praefectus adstans in medium statuum multa garriendo, varie mentitur per fas et nefas dicare satagens fiscum. De articulo Marosvásárhelyiano ratione productionis privilegiorum ab universitate pro Bolkátsiensibus et Sitveiensibus producendorum edito, multa contentio inter universitatem et ceteros status, summam iram, summumque odium non ita verbis, quod non licebat, quam visu et gestibus basilisci more contra praesentium scriptorem talia nil morantem ostendente Gregorio Bethlen. Director hac in parte bene sentit etc.

Die 10. Februarii. Sacris matutinis peractis ampl. dñus judex regius Cibiniensis prandet ad tabulam principis, prandente nobiscum nobis invitis Petro de Szappan giudice regio Szeredahelyiensi sat in pudice. Una cum dño notario Christophoro Gotzmeister convenientes directorem. ostendimus ei, scriptore quidem praesentium invito, privilegia quaedam Bolkátsiensium et Sitvensium, tandem adhibito dño delegato Cibiniensi Georgio Armbrustero, etiam dñis Dionysio Bánffy et Michaeli Teleki, fidem ampl. dño judici regio Cibiniensi sub anathemate dantibus; utinam commodo Bolkátsiensium et Sitvensium illud cederet privilegiorum monstrare, sed vereor (proh dolor) ne derogamen (violata praefatorum per sese fide) iisdem et ruinam pariat. Protestatio super armalibus Simonianis per praesentium scriptorem a jurato notario magistri protonotarii Saarpatakiani ursa, praeparatio in crastinum dilata est. Tale tantumque secretum sub dextra fideque Christiana ad praesentium scriptoris aures sub vesperam in aulam principis delatum est, ut non modo mirari, verum etiam stupefere adactus sit. Ejusdem fratruelis appulit circa eandem horam.

Die 11. Februarii. Continuatur lectio articulorum compilatorum, quae quia per exiguum temporis spatiolum interrumpitur, perlegitur interea supplex libellus Petri Literati de Borberek, per quem instabat, ut quietus redderetur ratione perceptionis certorum proventuum ad vestiendum Germanicos milites pedestris ordinis, quos praedecessor suus, consortis scilicet suae maritus prior perceperat et ad praefatum usum etiam erogaverat, cui fautoribus paratis astipulantibus, idem supplex libellus ad principem missus mox remittitur, sed qua et quali cum resolutione, quia publice non est perfecta, nescitur. Instant populi Biharvármegyeienses, quia tam spiritualiter, quam corporaliter multa patiuntur a latronibus Hungariae caesareanis, quibusdam eorum occisis, quibusdam vero vulneratis et ad mutandam religionem inter ceteros per epistolam praepositi Scepusiensis, titulotenus

tantum talis, insignis incarnati diaboli, violenter adactis, subveniatur eis, quorum quoque supplicatio mittitur ad principem. Perlecto articulo, quo cautum fuerat, ut praefectus rationem exigat ab eis, qui ligna pro ponte Varadjaiensi ex universitate comportata asportarunt, urgetur idem articulus a praesentium scriptore, quod multi quoque proceres dignum censent. Peroratio ratione restorationis pontium Varadjaiensis et Désiensis praefecti ad status regni habita, ab iisdem retunditur, et quia mentio a cels^{mo} principe in propositionibus facta, eo rejicitur discutienda. Perlecto rigidissimo articulo de perceptoribus tributi Ottomanici edito, ut non obstante praerogativa nobilitari, si rationem reddere perceptores et erogatores vel nolint vel non possint, ad plenariam usque satisfactionem captivio etiam puniantur. Praefectus surgendo in medium procerum et statuum, serio sollicitat, ut ab ipso etiam proventuum regni, perceptorum a negotiatoribus Graecanicis et reliquis extortorum ratio exigatur. Cottus omnes conjunctim protestantur bono Kolosváriensium ratione articuli, 1667 ex parte Kolosváriensium de edictis et ceteris editi, contra eundem. Articulus de homicidiis, praecipue inter Siculos commissis et committendis, contra omnia jura divina ex articulis anni 1668 Bistriciensibus, excepta ultima periodo ratione occisorum in aliqua possessione interventorum, eliminatur et articulus Approbatarum Constitutionum super ea re editus substituitur, si princeps quoque et consilarii annuant, varia sub praetextu nobilitaris praerogativae subterfugia querendo homicidas pertinaces et volentes quoque eliberandi.

Denominantur commissarii inter Toroczkaenses et quendam pagum sedis Aranyas, ut certum quoddam territorium litigiosum conscientiose limitando, parti adjudicent, quae justitia sua potior videbitur.

Adferunt dⁿⁱ Joannes et Wolfgangus Bethlen resolutiones principis ad postulata comitatum et Siculorum facta, praesentatis nomine principis duobus etiam supplicibus libellis relictae viduae Stephani Apaffy et Georgii Györöffi per aliquot annorum curricula duram captivitatem in Polonia passorum, datis ipsis reipublicae Polonicae obsidibus per principem Rákócium, ut quia relictas Rákóciana et filius Franciscus eos de eo contentare noluerint, quod coacti fuerunt pro redemptione sui per venditionem omnium bonorum possessionariorum expendi, dⁿⁱ proceres et status consideratione legitima praemissa, sequantur id justitia et aequitate duce, ex quo modo graduque congruo contentatio eorum

enasci possit, princeps enim cum consiliariis modum adinvadere hujus rei non potuit. Hic Rhodus, hic saltus.

Ampl. dñi regius, Armbrusterius et notarius Gotzmeisterius prandentes ad mensam Gregorii Gillányi hilares redeunt ad hospitium. A szászsebesi székbíró Gillányi uram asztalánái elfingotta magát.

Die 12. Februarii. Absolvitur lectio articulorum compilatorum. Articulus de Dionysio Bánffy editus confirmatur. Variæ interea supplicationes perleguntur, inter ceteras oppidi Bánffy-Hunyadiensis, remissionis aliquid ex tributo Ottomanico sollicitantium; idem sollicitantes supplici libello Biharvármegyeiensis etiam. Gregorius Kun sollicitat solutionem summae certorum imperialium, principi impositis Barcsaio certis sub conditionibus datorum et per eundem eidem ad diem cuculli, quando volabunt vituli, solvendorum.

Clemens et Thomas Mikes etiam requirunt dños status ratione omnium bonorum Trannorum, eisdem a fratre suo Michaeli Mikes legatorum, Franciscus Sebessi cupit refundi a statibus fl. 2000 in summa extremitate sub 3-bus statuum sigillis, fideque Christiana tempore necessitatis extremo ad portam Ottomanicam expedito sancte promissorum. Plurimæ aliae etiam supplicationes variorum perleguntur; quorum quaedam remissionem ex tributo, quaedam vero contentationem de bonis alienorum pro Turcis erogatis cupiebant.

Mittuntur articuli compilati et praefatae supplicationes ad celsimum principem per Nicolaum Bethlen.

Györföffius instando coram statibus ratione certorum jobbationum sibi restituendorum, Egyedius cum adjuncto alio contradicit et ad jus sese provocat. — Cosmus Horvat tam verbis quam scriptis cum aliquot adhaerentibus supplicando contra magnificum Györgyium Kapi ratione potentiariae occupationis certorum jobbationum in cottu Hunyad, differitur in crastinum. Toroczkaidum supplicatio digna censetur contra Aranyas-Székienses, ut ad principem mittatur. Articulariter concluditur, ut jobbationes per donatarios ex districtu Kőváriensi in alium locum traducti sub poena fl. 200 reducantur per eosdem.

Per postulata cottuum sollicitantes nobiles Albenses principem tempore comitorum. imo alio etiam tempore ne aggraventur hospitibus, resolutionem accipiunt: eum qui verus esset nobilis, hospitem debere virtutis jure esse. Praefectus urget status, ut solliciti sint de reaedicando ponte Váradjaiensi, antequam glacies Marusiana liquefieret incipiat. secus enim eundem persistere non posse, certo asserit. Hic multa garrat de Saxonibus, sed omnia frustra; nulla enim hac

in parte ejus mendacio fides habita. Praesentium scriptor coenans ad mensam Kapii, audit relata: 1. Kozakos secessio-nem fecisse a Tartaris. 2. In Creta insula male rem succes-sisse vezirii supremi ob Venetos noviter mari advectos.

Die 13. Februarii. Articulus de appellatione qualifica-tur ita, ut scilicet causae, per brevem processum ratione potentiarum et raptus sub praeteritis disturbiorum tempori-bus motae, appellari ad tabulam nequeant, sed in inferioribus sedibus finaliter dijudicentur, aliis tamen causis approbatae constitutioni simpliciter accommodatis. Aranyasszékienses sup-plicem porrigentes statibus libellum, licet aliqui renuant, tamen perlegenda et ad principem mittenda, a 2-bus praecipue statibus Siculicali et Saxonico adjudicatur. Per ludibrium refert Stephanus Lázár Siculus Csikiensis Clementi Mikes Siculo Háromszékiensi, quaesitum ex eo fuisse a Thoma Tse-gezi, itidem Siculo, capitaneo sedis Aranyas supremo, quid significaret vocabulum peculium, respondisse Hungarico idio-mate ei: pecs olaj id est oleum lini seminis significare. Ne-quam Siculi utriusque et mortalium vaferrimi et quia pontifici, designati filii diaboli Tartarici. Quidam urgentes defalcationem portarum possessionum suarum, ut et ex parte fisci prae-fectus et director, licet multum praecipue a stentore Mikesio garriatur, certi nihil determinatur.

Váradienses profugi, amissa per turbas patriam sua in-considerate, et impetrato habitationis loco oppido O-Torda. privilegium impetrare satagunt, ut nonnisi in generali insur-rectione teneantur contra hostes patriae insurgere, sed viden-tes Siculi et dñi Saxones in praedictum hoc illis cedere, ma-scule resistunt.

Perlecta resolutione principis et consiliariorum ratione limitationis materiarum et materiatarum, quia ceteri status replicant, ut cerdones etiam, non tantum sutores Brassovien-ses tingant varie pelles, hoc dñis Saxonibus noxium fore agnoscens praesentium scriptor et contra privilegia cehalia, imo derogare etiam sententiae principis et consiliariorum, ea super se finaliter pronuntiatae et authentice extradatae, acriter contradicitur. Perficitur lectio postulatorum cottuum, ut et sedium Siculicalium, sed quoniam finito per dños consilia-rios, ut et cum principe intus certo negotio publico, ad hospitia sese recipiunt, lectio etiam postulatorum Siculicalium interrumpitur. Controversia inter Cosmum Horvát et adhae-rentes et Georgium Kapi heri mota differtur ulterius. Tabula celebrata est.

Die 14. Februarii. Lectio postulatorum universitatis Siculorum perfecta. Antequam autem lectionem eorundem

aggressi fuissent, turbati Siculi, quod iis dñi Saxones proximiores tabulae sederent, per quendam Gabrielem Ferencz Siculum Tsikiensem, diabolico signatum stigmatē, ignominiosis eos aggreditur verbis, objiciens: Saxones in praelio non adesse more Siculorum hastatos, ideoque cedere debere loco; sed praesentium scriptor et omnes delegati Saxonici reponunt illi talia, ut vix unquam in comitiis coram statibus tali insignitus fuerit titulo, vini adusti loco helleborum in copia dñi Saxones eidem propinantes. Armales litterae ampl. dñi judicis regii Cibiniensis eidem et haeredibus sine ulla sollicitatione in seipso a cels^{mo} principe liberaliter collatae, ex mandato ejusdem cels^{nis} suae publice et solemniter publicantur.

Magna contentio oritur ratione bonorum quorundam nobilium, ex civitatibus Saxonicalibus tempore Ali passae ex commissione principis per commissarios deputatos in contentatione portae Ottomanicae et redemptionem patriae ablatorum, inter ceteros status et Saxones, protestantibus dñis Saxonibus, civitates nullo certe modo contentationi praefatae per sese fiendae consensuras, cum ipsi supra vires erogatorum bonorum congestionem et pro redemptione regni Ali passae (et) pro porta Ottomanica administratione pacem Tranniae emerint, aliis tunc praeter aliquot regnicolas in Hungaria et alibi in abscondito delitescensibus. Hic quidam stentor nomine Stephanus Josika, per illusionem Posár et Zapricski vocitatus, ut speciosus aliquis orator, forsitan rectius vorator videatur, turpiter exclamat contra Saxones, urgens contentationem praefatorum bonorum per civitates Saxonicales fiendam. Sed stupidus et nequam manet manebitque semper, stentor nullius pretii, cruce diabolica insigniter signatus. Tabula celebrata.

15. Februarii. Antequam lectionem postulorum universitatis solitus juratus scriba aggrediatur, multum discurretur de et super eo, ut quia controversia magna est inter Dallyaienses Siculicales et Petkienses ratione silvae cujusdam, per hos identidem potentiose caesae, imo etiam inter Jánosfalvienses Siculos et Daroczienses Saxones ratione repleturae cujusdam molaris denominati commissarii ex coticibus Joannes Kendi, protonotarius, vel eo illuc devenire nequeuntes, Cosmus Horvát et Siculis Joannes Nemes, et ex Saxonibus quem dñus comes eorundem denominaverit; exeuntes absolutis comitiis certo designato termino rem controversam complanent, poena silvas populantibus in genere et in specie adjudicata. Missi Joannes Bethlen et prius Matthaeus Balog a principe ad praesidentem, multa inter sese mussitant, sed quid? ignoratur.

Leguntur certae replicae ad resolutiones principis, ad postulata cottuum et Siculorum factas cum certis supplicationibus, et mittuntur per Joannem Tholdalagi ad principem. Vocem notarius volunt quidam in vocativo declinare notari, cum sit notarie: in ius enim definitia tantum propria et unum appellativum filius faciunt vocativum in i, ut Gregorius Gregori, filius fili. Tempore Ali passae in civitatibus Saxonicalibus damnificatorum nobilium negotium, quia bona eorum in contentationem portae Ottomanicae et redemptionem patriae censere, committitur principi cum consiliariis, si queat, dirimendum. Sed vix recuperandi aliqua damni spes. Ad supplicationes relictæ Stephani Apaffi et haeredum Georgii Györöffi deliberatur a statibus, ut admoneatur Rákóciana cum filio, quia Rákócius eos in Polonia obsides republicae tradiderit, quicquid coacti fuerunt sub captivio et redemptione sua expendere, refundatur eis, alioquin deliberaturos status de contentatione ex bonis Rákócianis eorum; idem sentitur de debitis quoque quorundam Claudiopolitanorum, si Rákóciana et filius Franciscus contentationem praestare neglexerint. Perleguntur postulata Saxonicalia ad 10. usque punctum, per replicam regni qualificatis quibusdam principis resolutionibus. Tabula celebratur.

Die 16. Februarii. Lectio postulorum Saxonicalium continuata absolvitur quidem alias, nisi quod trium ratione punctorum differtur in crastinum, ut confluens universitas, vota sua et intenta in chartam adjecta statibus praesentet. Franciscus Keresztessi supplicat contra studiosos collegii Albensis ratione porcorum, ex territorio et silva ejus Orbensi potentiose abactorum et partim certo numero etiam mactatorum.

Variae praeterea supplicationes perleguntur; inter ceteras Balthazaris et Michaelis Veres contra affinem eorum Stephanum Sigmond ratione fratris eorum Georgii Veres, ab eodem occisi, de et super quo, quia in cottu Albensi Transilvaniae mota fuit causa, finaliter etiam decidenda a statibus eo rejicitur. Contra garrulum Egyedi. supplicem porrigendo libellum soror ejus ratione bonorum, a fratre eorum ad utroque jure sanguinitatis devolutorum, non obstante garrulitate et voce stentorea ejusdem, cum ceteris supplicationibus ad principem mittendus adjudicatur.

Georgius Rác de Tövis vigore relatoriarum suarum, super inquisitione emanatarum et corporalis juramenti absolutionem obtinet a Kemenyiana vidua ratione 300 tallerorum, ab eadem ut debitorum petitorum.

Princeps intimando per 2 consiliarios Bethlenios, qua

mala sint intentione Turcae Váradienses erga castrum Sebesvár et circumjacentem regionem ratione reaedificationis ejusdem castelli, scilicet excurrere volentes, janizaris jam paratis et milite equestri simul. ne in aliam partem ab aliquibus interpretetur praesens negotium, ad vigilandum Dionysium Bánffi, tanquam capitaneum supremum Kolosvarinum missum et deputatum esse, misso mox et de facto legato etiam ad vezerium purpuratum Budensem.

Hospitis nostri etiam. Andreae Olasz alias Rác, supplicatio ad principem mittenda censetur.

Omnes collectim supplicationes per praesidentem deferuntur ad principem. Praesentium scriptor invitatur in crastinum Sáardinum a generoso d^{no} Sigismundo Rádai ad prandium, quo possitne, vel non venire? eventus docebit.

Die 17. Februarii. Nihil actum, sed post sacra matutina peracta. a plerisque Baccho litatum est.

Die 18. Februarii. Resolutiones principis ad postulata d^{norum} Saxonum factae perleguntur et absolvuntur, ad quas in quibusdam punctis replicatur.

Supplex libellus Martini Boldvai ratione 150. tallerorum imperialium debitorum contra relictam viduam Keményianam perlegitur et comprobatis comprobandis solutio eorundem per eandem intra bis quindenam praestanda a statibus decernitur.

Ratione articulorum compilatorum summa suboritur contentio inter Michaelem Telekium et Nicolaum Bethlen, neutro alteri cedere volente. Unde ad minas sese Telekius impudenter et contra conscientiam convertit, Bethlenio quidem non audiente.

Resolutio secundaria ad replicas cottuum adfertur a principe per consiliarios Wolfgangum Bethlenium et Andream Fleischerum, quae et perleguntur et denuo ad quasdam ex eis replicatur.

Clemens Mikes et Stephanus Lázár, duo Siculi stentorei et papistae cauteriati, in publica congregatione statuum turpibus verbis sese proscindunt.

Martinus Enyedi, pastor quidam Helveticae confessionis, supplicem porrigendo libellum statibus contra Samuelem Enyedi, professorum scholae Nagy-Enyediensis, a Telekio et reliquis, praecipue pontificiis satanae foetibus injuriose deridetur.

D^{nus} Armbrusterus notarius et praesentium scriptor ad mensam Francisci Keresztesi prandent.

Die 19. Februarii. Peractis in palatio principis sacris et d^{nis} proceribus statibusque solitum in locum confluentibus,

perleguntur replicae dñorum Saxonum ad resolutiones principis, ad postulata eorundem factas, quae per dñum praesidentem ad principem deferuntur. Praeterea nihil agitur, sed tempus summa cum injuria multorum otiose et frustra teritur.

Die 20. Februarii. Hac die non confluxere status, tempus inaniter protrahendo, et nonnisi controversiae juridicae tam matutinis quam pomeridianis horis sunt tractatae.

Die 21. Februarii. Confluentes dñi proceres et status regni, nihil praeterea agitur, quam quod supplex libellus pastorum orthodoxorum principi et consiliariis praesentatus 3-bris (*sic!*) perlegitur et approbatur. 1. Ratione diversorii ad collegium Nagy-Enyediense olim Albense pertinentis erectionis et severae sub articulari poena animadversionis eorum, qui molestare Miriszlaienses et Détsienses, jobbagationes scilicet praefati collegii, attentaverint. 2. Ratione sublationis honorarii, a pastoribus Valachicis articulariter praestare soliti, ex parte solum illorum, qui rejecta haeresi et valere jussa Graecanica ad aliquam receptorum religionum sese converterint.

Tandem perleguntur articuli compilati, a principe et consiliariis revisi, ab anno 1654 usque ad annum 1668 conclusi, sed non omnes, verum tantum usque ad annum 1663 congesti, ceteris in posterum diem rejectis.

Legati Bistricienses, scissionem facientes ab universitate, supplicant statibus de defalcatione portae eorundem, nullam tamen determinatam accipiunt resolutionem. Quid eo ipso proficiant, cum evidenti suo experientur damno. A praesentium scriptore et dñis delegatis Cibiniensibus, imo etiam aliis quamplurimis ex universitate ita sunt eapropter tractati, ut certe serio eos pudere correptionis potuerit nisi faciem, callo obductam habuerint. Stephanus Biró procurator prandet ad mensam dñi judicis regii Cibiniensis.

Praeterea a statibus nil agitur, sed cum omnium officulo piorum turpiter bibitur. Mikes Kelemen ebrius rediens a tabula principis conviciis invehitur in quosdam Saxones, eo ipso ostendendo, se diabolico duci erga eos genio. Mittit praesentium scriptor minutam constitutionis procuratoriae uni ex juratis scribis Kendianis per Georgium Mátyás etc.

Die 22. Febr. Quia pauci sunt praesentes ex regalisticis, catalogus perlegitur, nullis absentibus notatis, sed excusatis a quibusdam praesentibus. Aliquot ex articulis compilatis perleguntur, ceteris apud principem manentibus revidendi. Mittitur praesentium scriptor hac die summo mane ad Michaelem Telekium, quaesiturus, an hesternam die cum principe

ratione peculii nominis, universitati (semel articulariter sublato) ex livore quorundam consiliariorum et regalistarum imponi statuti, quicumque contulerit, ne scilicet natio Saxonica eo titulo in despectum deturparetur? Respondit, se ante prandium pauca quidem potuisse conferre cum principe propter convivas tabulae assidentes, cum ipsa tamen principissa satis contulisse et plura quoque cum utrisque hodie collaturum. Quo in cardine versetur hocce negotium, exitus docebit. Fit mentio monetae schusták Polonicae vilioris a Nicolao Bethlenio vigore cujusdam articuli Nagy-Sinckini conditi, ut tollatur, sed a nullo approbatur consilium. Certam habens causam director ratione officii contra quemdam nobilem Albensem, unum ex servitoribus principis, curam curae praepositis, vulnerantem; ad exceptionem procuratoris in causam attracti Stephani Biró adjudicatur, ut praesentes sint ipsi quoque consilarii, sine iis enim regnum non esse regnum, et inctus petit par in propositione directoris etc.

Die 23. Februarii. Nihil prorsus actum est, quoad publica considerando rem, sed privati tantum homines litigarunt in tabula principis judiciaria; ubi excelluit controversia inter comitem supremum cottus Tranniae Albensis supremum (*sic*), iudices supremos et assessores Michaelemque Mikes suborta; post longam Bethlenii in causam attracti cum adjunctis et Mikesii stentoream contentionem finaliter sine poena alterutri imposita summo cum magistrorum protonotariorum et juratorum assessorum labore tandem decisa.

Die 24. Februarii. Prorsus nihil actum hac die, sed a piis sacris vacatum, a ventri deditis abusive Baccho litatum. Post prandium vocatur praesentium scriptor a mag^{co} Georgio Kapi ratione nominis peculii quaedam mentiendo ampl. d^{no} regio, qui eidem per eundem respondet, resolutione ante coenam remissa.

Die 25. Februarii. Peractis sacris in palatio principis, perleguntur articuli compilati, qui restabant, ad finem usque, et quorum continentia, vel saltem declaratio non placebat quibusdam, nunc nimium altum sapientibus, replicari in scriptis curarunt, non tam publico, quam privato studentes commodo. ubi excellere Clemens Mikes, Gregorius Bethlen et Stephanus Szentpáli, adeoque Turcicae sectae nequam homo Georgius Sárossi. Inter ceteros articulos lector eorundem perveniens ad articulum de sublato peculii nominis ex universitate, cujus discussionem princeps cum consiliariis rejecit ad status, serio instatur firmissimis et vere realibus argumentis per praesentium scriptorem, prius vero delegatos Cibinienses et ceteros, ne illo titulo dehonestentur, conside-

rato eo, universitatem etiam statum et nationem et cum ceteris statibus in una unione esse ac realiter privilegiatam, ne exinde, ut conjicere cuique facile est, tales et tantae suboriantur inconvenientiae, quae totam tandem inundent Transniam, praeterea etiam satis vexatam. Sine consiliariis rem attentare et levare nolunt, et quia a principe publica ob negotia consiliiarii mitti ad status hac de re non possunt, discussio rejicitur in crastinum diem. Quid hic agendum sit, vix considerari potest, aliis hoc, illo aliis modo svadentibus, rem provenire debere ex proceribus regni, propriam venantibus exinde utilitatem. Cupientes, vel saltem svadentes quidam proceres, ut secedente paululum universitate ex statibus, committantur sese discussioni eorum et ceterorum statuum, renuit, inconviens fore putans, id in despectum facere. Licet urgeatur praesidens a statibus, ut alia quoque restantia aggreddiantur negotia, ne tempus frustra praeterlabatur, tamen renuit, praesente jam cibo ad mensam principis. Ampl. dnus iudex regius Cibiniensis prandet ad mensam Dionysii Bánffy cum aliquot regni proceribus, quo sese inopinato transferens princeps, sumptio Bacchi largius continuatur, quo ipse etiam Tobias filius ampl. dni iudicis regii vocari curatur, invito eo illuc sese movente, ut apparebat.

Die 26. Februarii. Missus praesentium scriptor ab ampl. regio Cibiniensi ad Georgium Kappium ratione benevolentiae impetrandae in tollendo peculii nomine ex universitate; bene quidem sese resolvit, sed an cor ori consonet, propter cognitam jam Kappii instantiam, ignoratur dubitando.

Stephano Biró procuratori secreta quaedam aperiens praesentium scriptor ratione rei praedeclaratae, is iudici regio Cibiniensi aperit.

Resolutiones ad replicas Siculorum et dnorum Saxonum ratione postulatum eorundem secundo datae, quoad Saxones approbantur, quoad Siculos vero ratione certorum punctorum denuo replicatur, quae replicae mox remissae in omnibus acceptantur, uno saltem puncto excepto, quod erat, ne sit licitum Siculis invicem bona sua immobilia et possessiones (lófő és drabant vocatis) vendere, quod a principe nullo modo fuit ad exemplum aliorum praedecessorum principum, juxta etiam contenta approbatarum constitutionum eisdem concessum, quo tamen necdum contenti Siculi, signanter stentore scytuleo Clemente Mikes omnes et singuli in pedes stantes, proponunt, eapropter principem personaliter esse requirendum, quod etiam tentant, sed propter allationem ad mensam principis ciborum eum convenire nequeunt, re in posterum diem dilata.

Ratione admittendae tinctionis pellium per cerdones Brassovienses fiendae, quia non placet Siculis resolutio principis, qui categorice sese resolveret. finalem suam sententiam ea de re cum dn̄is consiliariis pronunciatam inter sutores et cerdones nullo modo impedire velle, denuo curant, praesentium scriptore et tota universitate reclamantibus, replicari, sed tandem factam post replicationem eandem ad iteratam duorum Saxonum instantiam praemissa replicatio deletur, hac tamen cum consideratione et repromissione universitatis: eam hic praesentibus sub comitiis velle deliberare, si quis ex nobilibus pellibus rubris vel gileis opus habuerit, cum inter duo mala minus sit eligendum, requisito iudice primario Coronensi, teneatur ipse mandare cehae sutoriae magistris, in tali casu certo pro pretio talibus satisfiat ratione pellium, ne ulterius haec serpat controversia. viris nobilibus.

Denominantur personae articulorum jam compilatorum alii compilatores et eorundem in certum ordinem redactores; ex parte cottum dn̄i magistri protonotarii et Cosmus Horvát, Siculorum director Samuel Szentiványi, duorum Saxonum Valentinus Seraphin juratus civitatis Medjesiensis. Terminus assignatur, ut sit ante duas septimanas instantis diei festi paschatos, locus vero Maros-Vásárhely.

Personae vero limitationem rerum quarumvis Trannicarum denominandae in crastinum rejiciuntur ex omnibus statibus quaterni. Joannes Nemes et Clemens Mikes per praesentium scriptorem instantes apud ampl. regium Cibiniensem pro aliquot currubus, quibus aliquot vasa vini in Háromszék vehi curare possent, votis satisfiit eorum.

Morbidus fit delegatus Cibiniensis dn̄us Armbrusterus, eodem referente, cum saepe hauriat Bacchum, facilius et citius crescere ungues manuum suarum; quod an habeat physicam aliquam rationem, disputet ipse.

Controversia ratione 75 aureorum in redemptionem cujusdam captivi in Tartaria existentis ad tabulam principis judicariam rejicitur, ut et controversia inter Nagy-Bányaienses et Cosmum Horvát ratione certi praetensi jobbagionis, nunc incolae Nagy-Bányaiensis orta. Notarius Brassoviensis ad mensam dn̄i regii Cibiniensis prandet, cui per dn̄um Tobiam Fleischerum comitiva data; tam copiose Baccho indulgent, ut eo penitus struantur. Lites in tabula principis agitantur, vix his sub comitiis agitandae. De sublatione nominis et tituli famosi peculii certa spes sub declaratione tamen, ne per id plus quam hactenus dn̄i Saxones sibi, quod nec unquam intenderunt, praesumant. Mira cautela!

27. Februarii. Aliquot supplicationes perleguntur; pro

Christophoro Pasko, in arce Kővár detento, instantia statuum coram principe nil valet; rigidam enim naeta est resolutio-nem, continentem haec formalia: jó helyen vagyon, hadd üljön ott, igen nyughatatlan elméjű ember, ha Zólyominak is úgy töttek volna, az ország nem búszult, nem költött volna annyit miatta.

Germani Claudiopolitani pannum sollicitantes pro ve-stitu a principe, supplicatio eorum ad d^{nos} status mittitur hac cum declaratione: ország szolgái, azért az ország viseljen gon-dot ruházatjokról. A praesidente Michael Teleki mittitur vocatum consiliarios a principe.

Demetrius Török instat statibus. ut absolvatur ratione 75 aureorum supraspecificatorum, per eum Joanni Kemény in Tartaria pro redemptione cujusdam nobilis datorum. Telekius ludit et ineptit cum Mikesio. Director agit causam fisci contra duas personas ratione certi patradi, sub diaeta praesenti commissi.

Peculium tollitur et cum declaratione certa articulus eapropter Nagy-Sinckini conditus confirmatur.

Catholici instant pro templo Claudiopoli in platea Far-kas-úczcza ut eis conferatur, sed nihil obtinent et quidem merito.

28. Februarii. Variae supplicationes perleguntur, varia a variis peculii mentio. Joannes Bethlenius instat coram stati-bus ratione cujusdam pagi sui, Dato nomine, in cottu Küküllő existentis deserti, ut tributum inde provenire solitum, cum desertus sit locus, remittatur, promittendo, si coloni illuc condescenderint, praestitutum sese tributum. Georgius etiam similiter ratione quorundam locorum, in cottu Hunyad exi-stentium colonis carentium.

Praesentium scriptor invitatur a Nicolao Bethlen ad prandium et usque adeo tractatur, ut propria virtute hospiti-um repetere nequiverit. Graeci quid praesent in tributum, deliberatur, nempe imper. 2000. Quid praesent ipsa etiam oppida, olim Taxás városok vocata, concluditur, ut scilicet eo modo contribuant, ut in comitiis Maros-Vásárhelyiensibus a statibus ordinatum est.

1. Martii. Propositiones principis aggrediuntur dⁿⁱ status unacum consiliariis et singulas ordine punctatim percurrunt. — Ordinantur pro tributo Ottomanico hoc anno solvendo a singulis portis imperiales 18, a Siculis in summa tall. imper. 5000, a Maramarosiensibus 4500, in reli-quis observandus constituitur articulus, ea de re conditus Maros-Vásárhelyiensis. Pro praesidiariis pro singulis portis fl. 6. d. 50. Conditur articulus de exigenda ratione M.-Vásár-

helyini per magistros protonotarios a perceptoribus tributi. Perceptores duo, Hunyadvármegyeiensis et Zárándensis statuuntur captivandi, numellis constringendi propter non reditam hactenus rationem. Quaedam ex propositionibus principis differuntur quoad effectum in aliud tempus. Incolis terrae Fogaras remittuntur ex tributo caesareo talleri 500 cum respectu ad principissam. Resolutio a principe ad supplicem libellum Kézdi-Vásárhelyiensium contra funifices Brassovienses data displicet eis, cum videatur contra privilegia eorum facta esse. Licet multum instent delegati Brassovienses et penes eos tota universitas nationis Saxonicae ratione erogationum, ad legatos et similes ad portam Ottomanicam ablegatos factarum et fiendarum, parum tamen obtinent. Pro equis, curru et similibus pertinentiis comparandis, ad portam Ottomanicam mittendis, deputantur principi ex tributo terrae Fogaras tall. n° 300. Georgius Györöffy a quibusdam nobilibus Attila intitulatur, cui tamen titulo nec nomine nec re satisfacit homo vilis, varii adeoque genii et ingenii turbulenti existens. Summa contentio oritur inter Clementem Mikes et Georgium Deésfalvi ac directorem Samuelem Szentiváni, cur sub pallio et nomine statuum supplicem libellum ex parte Mikesianae relictæ principi praesentarunt? Director unacum Desfalvio pudore et rubore suffunditur, vix sese extricare valens. Contradicitur nomine universitatis, imo etiam Siculorum, contra armales quorundam Graecorum.

Die 2. Martii. Ad propositiones principis factae praesentibus consiliariis conclusiones statuum distincte et punctatim perleguntur et quaedam qualificantur, quaedam vero adduntur, praecipuae ex parte d^{norum} Saxonum ratione sublationis quartirii, hactenus in regio fundo summo cum d^{norum} Saxonum damno continuati. Brassovienses delegati licet in totali non, in partiali tamen obtinentes heri eorum postulata, de et super iis ratione erogationis ad necessitates delegati et cursorum variorum principis et regni ad portam Ottomanicam ablegatorum, sub sigillo solito authentice recognitio ex placito statuum Brassoviensibus assignatur per Martinum Saárpatakium magistrum protonotarium. Funifices Brassovienses tumultuantur, sed sine fundamento, protestatione enim et provocatione ad privilegia eorum integer mansurus ipsorum status. Siculi convenientes principem ratione hereditatum, inter sese tempore necessitatis vendi interdictarum, optatam obtinent resolutionem, cum gaudio redeunt ad principem ad status.

Articuli hactenus editi perleguntur, qui vix valent perlegi et quidem mance. Princeps cupit eos per pedissequam ad

sese mitti, qui et mittuntur. Consiliarii advenientes a principe, ante omnia et omnium primo lites tractantur, primo contra quosdam Unitarios, in templo Kálnok potentiam contra commissarios regni et principis patrantes; sed quia Samuel Szent-Iványi ex parte incti fuerit unacum Stephano Biró et Petro Barrabos, hoc ab incto remoto, quoniam insufficientis erat in agendo Casparus Dioffi, alter procurator deponit causam coram magistro protonotario. 2-do contra privatum quendam in nomine similiter privati hominis; quia contra forum exceptio facta a parte incatti, causa ista condescendit non adjudicata praesentis esse fori.

Generalis perceptor denominatur Joannes Saárossi, qui nec renuit acceptare officium, praeter solitum salarium Telekio ipsi promittente vas vini et pannum pro vestitu a principe obtinendo. Horis pomeridianis tabula celebratur.

Die 3 Martii. Variarum variorum supplicationes a principe per praesidentem ad status allatae, earum quaedam praecipue quoad resolutiones principis perleguntur, quaedam vero sine earundem lectione supplicantibus restituntur. Inter ceteras supplex libellus hospitis nostri, Andreae Olasz, unacum resolutione principis et consiliariorum manibus praesentium scriptoris assignatur, quae per Joannem Veinhold amanuensem consularem Cibiniensem eidem hospiti traditur, relatoriis etiam per praesidentem ipsi pro futura sua cautela redditis. Sed quia informandus princeps ratione expositionis, praefecto committitur, an, quomodo, et qualiter faciat informationem, licet evidenter constet expositionis veritas: hoc ejus conscientia et eventus rei docebit. Kézdivásárhelyiensis serio urgentes cannabis, per funices Brassovienses ablati, restitutionem contra cehalum eorum praerogativam, acriter eis ab universitate resistitur.

Resolutio principis et consiliariorum ad supplicem libellum Ráczy Györgyné contra Vizaknenses praesentatum, quia ad articulum, praejudicantem eis, in ea diriguntur, serio eidem per directorem et praesentium scriptorem contrahitur; sed multos habens exponens amicos, ipsa obtinet, Vizaknensibus coram statibus regni protestantibus, sese a suis privilegiis, a divis quondam regibus et principibus sibi collatis, imo a moderno etiam principe sollemniter confirmatis, et sine contradictione cujuscumque coram regni statibus aperte publicatis, nullatenus velle recedere; de et super quo ab altero magistro protonotario literas etiam protestationales et contradictorias authentice extraxere.

Ut de rebus quibusdam, fortalitia finitima concernentibus, serius et magis clandestine possit deliberari, ex singulis

statibus singuli delegati ordinantur penes consiliarios, regalistas et tabulae assessores, qui rem ipsam etiam effectui mancipare aggrediuntur. Interea dum ceteri foris otia terunt, duo darabantones sese invicem provocantes, leviter cedunt, quodam officiali Germanico eos domo exclusos amovente.

Horis pomeridianis denuo confluentes proceres et status regni, quod sub hisce comitiis nondum est tentatum, delegati cum praenominatis principem conveniunt, de rebus fortalitorum finitimorum adhuc tractaturi, sed mox relictis solito in loco principe et consiliariis, in ordinatum vicissim confluent palatium, ubi perlectis articulis sub his comitiis conditis, revidendi ad principem mittuntur, sperantes status, hodie finem sortiri comitia; sed falluntur; in crastinum enim diem differtur ipsissima praesentium comitorum conclusio.

Summa contentio hac die iteratis vicibus inter d^{nos} Saxones et ceteros status suboritur ratione restitutionis cannabis quorundam Kézdi-Vásárhelyiensium in sede Saxonicali Segesvár contra privilegia funificum empti, ab iisdem ablati; sed tandem sedatis funificibus, multum pertinacibus et delegatis quoque Brassoviensibus non absimilibus, ad praecavendum majus malum, cum inter duo mala minus sit eligendum, promittitur praefati restitutio cannabis, sed cum conditione, ut authentice ab altero magistro protonotario datis testimonialibus caveatur, restitutio ista cannabis praedeclarati ne praedudicet privilegio funificum, imo per eos ita vigeretur, ut in posterum iis contra quosvis uti, frui et gaudere rigide et libere queant, non obstantibus ullis indultis principis. Eas testimoniales concipiendas Stephanus Biró procurator in sese assumit, scriptore praesentium libenter annuente. Praesidens, magistri protonotarii et jurati assessores tabulae ill^{mae} suae principalis cels^{nis} manentes in palatio, certas controversias arbitrate, si (ut heri) non impedianur, discussuri et definituri, ceteri proceres, consiliarii et status regni non sine affectu, quod hodie non solvantur comitia, hospitia sua suspicando (praecipue quoad quosdam Siculos) repetunt.

Die 4. Martii. Additur ceteris articulis unus articulus ex parte Siculorum ratione repetitionis litterarum et litteralium instrumentorum, apud manus alienas detentorum, signanter Mikessianorum, prae manibus Mikesianae relictæ existentium et per magistros protonotarios productis producendis, manibus Clementis Mikes assignandarum, earum videlicet, quae ipsum concernunt et jura possessionaria Mikesiana.

Articuli per principem et consiliarios revisi remittuntur ad status, qui per praesidentem et alterum protonotarium obsignati et subscripti, denuo ad principem mittuntur, per

eundem denique magistro protonotario Martino Saárpatakio conservandi gratia, dum imprimantur, remissi. Valedicunt status principi et sic solvuntur comitia.

Extrahitur duplex protestatio pro dñis Saxonibus per praesentium scriptorem a protonotario, prior contradictoria contra nobilitationem negotiatorum Graecanicorum, qui armales suas coram statibus publicari fecerant, imo si qui in posterum etiam armales extraherent ac solito de more publicari facerent; posterior pariter contradictoria contra Wolffgangum Bethlen ratione decimarum, ex portionibus possessionariis Bolkáts et Sitve septem judicum Saxonicalium in usum magistratus Cibiniensis provenire solitarum, sed olim per regium judicem Cibiniensem Valentinum Franck illegitime, sine scitu ampl. senatus Cibiniensis et voluntatem septem judicum (quod in potestate sua non erat) abalienatarum.

Prandetur Albae Juliae, coenatur Szeredahelyini, quo ampl. dñus regius Cibiniensis et ceteri delegati fessi serotino valde tempore non sine difficultate appellunt. Cetera, quae sub hoc tempore inciderunt, notari displicuit, cum nullius censeantur esse momenti. Vocem quandam Hungaricam, alias a me nunquam auditam sub fine comitorum didici a delegato Bistriciensí, Michaele Gonosch vocato, quod est Tsenkesz, quo significatur triticum degeneratum, quod Siculi vadócz solent vocare, simile existens siligini.

Sic Deo juvante finis impositus est istis molestis, injuriis et quibusdam multum damnosis comitiis, cum quorundam privatorum hominum maximo emolumento et proventu.

(Eredetije a nagyszebeni levéltárban.)

d)

1669. márcz. 2.

Nagy István folyamodása az országgyűléshez s az arra adott válaszok.

Tordán lakó Nagy István könyörög alázatosan Ngtoknak s Kelmteknak.

Alázatosan jelentem Nagyságtoknak s Kegyelmeteknek ez inclusa supplicatióm által: tanálván meg Nagyságtokat s Kgteket az közelebbik elmúlt esztendőbeli besztercei gyűléskor, supplicatiómat küldötték vala fel Ngtok s Kgltek urunknak ő Ngának, kiért isten Nagyságtokat s Kglteket áldja meg, ő Nagysága választétele az lévén, hogy az mit az nemes ország azon dologban feltanal — örömet annuál. Nem régen is sze-

gény rab atyánkfia üzent, hogy..... nem forgó.....
dúlásában gályára adják.

Könyörgők azért igen alázatosan Ngtoknak s Kglteknek előbbeni inclusa supplicatiómot megolvastatván Ngtok s Kgltek, méltóztassék oly istenes útat feltalálni az dologban szegény rab atyámfiának jószágának restitútiója által: szabadíthassam nyavalyást rabságából. Kiért isten Ngtokat s Keket szerencsés hosszas étellel áldja meg.

A rendek válasza a fennebbi kérésre.

Kegyelmes urunk, nekünk országúl úgy tetszik, hogy ezen supplicánsnak jószága az kinél találtatik, annak kezéből kivévén assignáltassék ennek kezében, hogy mentül hamarébb szegény rab atyafiát szabadíthassa. Az ki penig pénzét adta ki ezen jószágért az keresse pénzét az hol akarja avagy az kinek pénzét adta.

Javalljuk az dolog így legyen. Albae 1669. die 2^a Martii.
Ex consilio.

Ex deliberatione dominorum regnicolarum. Ezen jószág-
nak az árát Fejérvármegyében Bolyában lakó Székely András vette föl azon jószágnak az árát; azért azon vármegyebeli fő-
tiszt atyánkfiái tartozzanak kötelességek szerint eligazítani,
és a rab váltságára felvett pénzt meg is adatni.

Albae anno 1669. 3^a Martii.

Extradatum per magistrum
Marosian protonotarium mp.

Mi Turi Ferencz deák tordai hites assessor és Székely Márton, ugyan tordai hites notarius: adjuk tudtára mindeknek az kiknek illik, hogy in hoc anno 1669. die 6. Augusti, Tordán lakó vitézlő Nagy István uram alkuvék meg mi előttünk egy Fejérvármegyében Fejérváratt lakó Sidó Sámuel nevű sidóval ilyen formán, hogy Kolosvármegyében kis-Petriben lakós Komáromi András feleségét Judit asszonyt kis fiacskájával, az ki Nándorfejérvárról izent volt tőle Nagy István uramnak, váltsa ki az rabságból valaholott találhatja, bízvást kétszáz tallérig, valaminél feljebb is; bátor ha fiával nem válthatja, penig magát az asszonyt száz tallérig, és hozza ki az rabságtúl; ha kilozza. leteszi neki Nagy István uram azt az summát valamin kiválthatja. Ha penig kihozhatná, és Nagy István uram le nem akarná tenni azt az summát, mely-
lyel kiváltaná, tehát lekötven nemesi szabadságát Nagy István

uram, akárholott találhatandó jovaibúl, mox et defacto praesentium saltem vigore, csak egy vice-bírást vévén maga mellé, contentáltathassék Sidó Sámuel. . . . semminemű törvényes remedium ne obstat. Melyről adjuk. . . . ez levelünket fide nostra mediante peccétiünk alatt. Datum Tordae, die et anno ut supra notatis.

Franciscus Tura, jur.
assessor Thordensis mp.

Martinus Székely, jur.
notarius oppidi Thorden. mp.

(P. H.)

(P. H.)

(Hivatalos másolat. Erdélyi fiscalis levéltár. XVIII.)

e)

1669. márcz. 4.

A Compiláta fejedelmi megerősítése.

Nos Michael Apafi, dei gratia princeps Tranniae, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus per praesentes. Quod cum supremi regum regis et rerum universarum opificis, favorabili clementia aspirante, post tot cladibus afflictas, tot ignis voraginibus consumptas, tot internorum et externorum bellorum furoribus exhaustas, tot denique omnis generis periculorum fluctibus obrutas, desperatas et fere ad fatalem terminum redactas res Transylvanicas, nobis hoc sublimitatis fastigium contigit: nihil prius, potius antiquiusque habuimus, quam inter tanta infortuniorum discrimina, periclitantibus et iam iam desperaturis regni nostri Tranniae et partium Hungariae eidem annexarum penatibus, vita et sanguine nostro posthabito, nihili penso desiderabili sanctae pacis aura apud fulgidam portam Otthomannicam reacquisita; optime perfectis, perfusis et rescillatis, Astraeam revocare, sacrae Themidos tropheum erigere, et iustitiam, pacis internae basim, ad instar magni nominis et foelicis reminiscentiae principum, praedecessorum videlicet nostrorum, in ditionibus principatus nostro subiectis recolendam et exornandam astruere: pace apud fulgidam portam Otthomannicam, maximo negotio, sollicitudine ineffabili et studio nostro non contemnendo (divino favente numine) iam confecta et reacquisita, super legibus patriis, inter armorum strepitus circumsonantes, miserum in modum convulsis, ob vicissitudines principum, eorumque proh dolor! mutationem periculosissimam, confusis et (ut plurimum) sibi invicem contrarie editis, restaurandis, conciliandis, compilan-

dis, in ordinem redigendis et praelo subiiciendis, dum tam spontanea nostra voluntate fuerimus solliciti, quam dominorum statuum et ordinum instantiis exorati et sollicitati, nostrorum duximus esse partium re in tam utili et turbis forensibus complanandis, componendis et compescendis proficua, praedictorum dominorum statuum et ordinum supplicationibus faventer admissis, clementerque exauditis annuere et articulos ab anno millesimo sexcentesimo quinquagesimo quarto exclusos, fundamentalibus patriae legibus, plerosque noxios et contrarios, primum quidem segregandos, segregatos compilandos, post compilatos examinandos, examinatos in ordinem redigendos, in ordinem redactos tandem calcographorum opera excudendos curare. Quorum articulorum compilandorum curam anno domini millesimo sexcentesimo sexagesimo octavo, viris idoneis et legum patriarum, consuetudinumque approbatarum peritissimis demandaveramus, qui illi negotio, fidei et solertiae eorum commisso, totis viribus intenti, colophonem eodem anno imposuerunt et in generali congregatione dominorum statuum et ordinum trium nationum regni nostri Transannae et partium Hungariae eidem annexarum in civitatem nostram Albam Juliam, ad diem vigesimum quintum mensis Januarii, anni utpote currentis, arduis quibusdam regni negotiis totam communitatem aequa sorte concernentibus, exantlandis et examini iam compilatorum articulorum, per nos indicta, celebrata presentaverunt. Quibus legum patriarum, consuetudinumque approbatarum, cynosurae conformandis et cooptandis, licet multum temporis impensum sit; nihilominus tamen ab ardua regni negotia, ne tunc quidem quod optavimus, optatum ferre quivimus. Verum in publica dominorum regnicolarum congregatione, publice lectos, relectos et legum patriarum, consuetudinumque approbatarum, ad amussim examinatos eosdem articulos, viris de re iudiciaria bene meritis, in ordinem distinctaque capita, coaptandos, conformandos et distinguendos dedimus, commisimusve. Quibus, secundum approbatarum constitutionum methodum (iis quoque, quae iuxta propositiones nostras in eadem generali congregatione dominorum statuum et ordinum in articulo erant conclusa, ut rerum occasio suadebat, et ordo iubebat, insertis) in quinque partes disponere (ut eo citius approbatarum constitutionum dispositioni, partitionique asuefacta ingenia percipere possint et valeant) placuit; assumitur itaque primo (cura ecclesiarum; negotia principis, statuum et fisci secundo disponuntur. Tertio dominos regnicolas concernentium negotiorum series describitur. Quarto processus iuridicus coordinatur: edicta tandem quinto in ordinem revocantur. Totumque opus-

culum in compendium congestum et complicatum, domini status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae et annexarum partium Hungariae, nobis praesentaverunt submissee supplicantes et sollicitantes, dum compendium illud iuridicum publice in generali congregatione examinatum, (quanquam inter bellone furores) ex articulis pro renata, elaboratis, excerptum, tamen iurium suorum et iustitiae administrationi non dissonum, imo proficuum cognitum sit. Nos quoque, ut omnia et singula in eodem contenta, habita admittere et approbare, eisdemque et eorum haeredibus ac posteritatibus pro statutis futurum et valiturum, autoritate nostra principali roborandum et confirmandum ducere clementer dignemur. Cuiusquidem opusculi tenor et verbalis continentia sequitur hoc modo:

(Következik a »Compilatae Constitutiones«, mely több kiadást érvén s könnyen hozzáférhető levén, új lenyomása nem tartatott szükségesnek.)

Nos itaque, qui regnum nostrum Transylvaniae et partes Hungariae eidem subiectas non minus legibus et consuetudinibus approbatis, quam armis defendere, regere et gubernare intendimus, accepto tali articulorum compilatorum compendio, instantiis ac votis dominorum statuum et ordinum clementer admissis et benevole exauditis; quia opusculum illud, universosque titulos et articulos in eodem contentos patriis legibus, decretis, constitutionibus, consuetudinibusque approbatis consentaneos, proficuos, imo iustos et honestos esse videamus; eam ob causam idem et omnia in eodem conscripta, quoad omnes titulos et articulos, ratos, gratos et acceptos habentes acceptavimus, approbavimus et ratificavimus ac praefatis dominis regnicolis pro statutis et legibus valitura et valituros confirmavimus, prout acceptamus, approbamus et confirmamus harum nostrarum literarum vigore et testimonio mediante.

Datum in civitate nostra Alba Julia die quarta mensis Martii, ultima scilicet die congregationis. Anno domini millesimo sexcentesimo sexagesimo nono.

(Eredeti nyomtatványról, mely az Egyetemi könyvtár tulajdona.)

f)

1669. jan. 25.

A törvények.

Nos Michael Apati dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes, etc.

Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis: quod spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis ad diem 25. mensis Jan. anni domini 1669. in civitatem nostram Albam Juliam ex edicto nostro celebratis, congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eodem conventu communibus eorundem votis et suffragiis, parique et unanimi consensu conclusos. Supplicantes nobis humilime, ut nos omnes et singulos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, nostrumque consensum illis praebentes, autoritate nostra principali acceptare, approbare, ratificare et confirmare, atque tam nos ipsi observare, quam per alios omnes, quorum interest, observari facere dignemur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni Transylvaniae, partiumque Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis ad diem vigesimum quintum mensis Januarii anni praesentis millesimi sexcentissimi sexagesimi noni, ex edicto celsitudinis principalis in civitatem Albam Juliam indictis et celebratis conclusi.

Articulus I.

A postákról és postálkodókról.

Kegyelmes urunk, az postáknak mind szegénységinken s mind nemesi rendeken való sok insolentiájokat látván, kik sem az országnak sok rendbéli articulusival, sem az Nagyságod kegyelmes protectionale mandatumával nem gondolnak, mind szegénységink, s mind nemesi rend marhájakat is sok helyeken erővel is elhúzzák-vonják, nevezet szerint Zágornak, Zenaverősnek, Kis-Szőlősnak, Fületelkének, s több helyeknek is elviselhetetlen insolentiájok és igájok vagyon a postálkodók miatt, ezek az helyek lévén az szászszágnak széliben: noha Nagyságod méltóságos jelenlétében conferált volt protectionale mandatumot specialiter az zágori szegénységnek, de avval is semmit is nem gondolnak az postálkodók. Végeztük azért egész országúl, hogy az mely postálkodók sem az országnak articulusival, sem az Nagyságod kegyelmes protectionale mandatumával nem gondolnak, és ilyen exactiókat ló és mar-

habéli húzást-vonást cselekesznek, ez iránt való megbántódott fél panaszt tévén az directornak, *mox et de facto* exequáltassa az *articularis poenát* az olyan exorbitálóknak mindennemű javokból s jószágokból, *exclusis omnibus juridicis remediis*, melynek két része legyen az megbántódott félé, harmada pedig a director fáradságáért az executorokkal együtt. Kit ha az director *requisitus* posthabeálna, a maga jószágán exequáltassék az specificált poena per legitimos regni executores, modo ut supra. Ez feljebb megírt dologban pedig, ha bizonság kívántatik, azon helybéliek is *acceptáltassanak pro testimonio*.

Ha valamely posták postálkodók sokadalmokban vagy egyéb kereskedésre menő szekereknek lovokat vagy egyéb marhájakat szekerek elöl kifognak és elvonnák erővel, ha vélek birnak, fogják meg és vigyék az közelebb lévő helynek tiszteli kezekben érdemek szerént való büntetésre. Estenek ilyen dolgok is, hogy az *salvus conductussal* és címerrel járó postálkodók némely helyeken (noha adatik elégséges posta-ló alájok), mégis ha kívül a mezőn valamely szegény embernél jó erős lovat találnak, belé garázdálkodnak, elvonszák erővel is tőlök, és ha a szegény ember marhája mellett insurgál, annakutána azon szegény embert ottan megijesztvén, nagy summát extorqueálnak ezen alkalmatossággal a szegény emberen: melyre való képest végeztük, hogy ha mely postálkodók és akár kik is eféle insolentiát cselekesznek és így húznak-vonnak a szegénységen, garázdát indítván, *eo facto* az panaszló fél instantiájára az director az olyan exorbitálóknak akár holott lévő javokból s jószágokból kétszáz forintig executiót tétethessen, *exclusis omnibus juridicis remediis vigore praesentis articuli*.

Articulus II.

Ha mely folnagyok és birák az postálkodóknak helytelen honorariumot adnak, ne acceptáltassanak számadásoknak idején.

Noha az postálkodóknak és egyéb rendbélieknek saczoltatások sok rendben megtiltatott, de mégis az falukban az folnagyok és birák félelemtül és néha egyéb respectusoktól is viseltetvén per abusum bėjött szokások szerént, eféle saczoltástól nem supersedeálnak: végeztük azért, hogy ha mely folnagyok vagy birák eféle postálkodóknak vagy saczoltatóknak valamit conferálnak, az per inquisitionem magistratum et officialium napfényre jövén és elucescálván, mikor az olyan folnagyoknak és biráknak esztendejek s idejek eltelik, az falú ne vegye az olyan helytelen expensát számban, és ne is accep-

táltassék, hanem legyen magok károk; insuper az magistratusok serio megbüntethessék az olyan folnagyokat és birákat: sőt az olyan saczoltatóknak is saczoltatások az magistratus által az iránt véghezvitt inquisitójokból elucescálván és constálván, az director requiráltatván exclusis omnibus juridicis remediis az articularis poenát mox et de facto exequáltasson az olyan saczoltatóknak mindenféle jovokból s jószágokból, melynek fele legyen az panaszló feleké, fele pedig az directoré az executorokkal együtt.

Articulus III.

Postalovakat kik s hol tartozzanak tartani.

Mivel a szász natióon lévő szegénységnek elviselhetetlen igájokat látjuk ebben: hogy más helyeken postalovakat nem akarnak tartani, az hol ennekelőtte tartottak is. Végeztük azért, hogy indifferenter valahol ennekelőtte tartottanak, tartozzanak sub poena articulari ezután is postalovakat tartani. Máramarosban is bizonyos helyeken tartsanak postalovakat az öt városokban, az hol alkalmasabbnak itlík, mely ott való öt várost az postaló tartásból subleválja az egész vármegye az mostani máramarosi főispán atyánkna rendelése szerént; sőt itt Erdélyben is bizonyos helyeken tartsanak az szász atyafiak is postalovakat, melyet is maguk között mentül helyesebben rendeljenek el, hogy az posta is rendesebben continuállhassa előtte való útját, Régen városáról tavaly írott beszterczei articulus intacte maradván. Teke is még eszten-deig postaló adással ne aggraváltassék.

Articulus IV.

A salvus conductus adásról.

Kegyelmes urunk, végeztük ezt is közönségesen, hogy mikor salvus conductus adatik, abban specificáltassanak, kiknek s hány személyeknek s hova menőknek adatik, mivel sokan abutálván véle, másoknak transferálják, s azok járnak azután alá s fel véle, a mely penitus tolláltassék; és ha kinek salvus conductus adatik, midőn útját peragálja, tartozzék azon salvus conductust az postamesternek kezében beadni, ki is diariumot tartson affélékről, mint idvezült Rákóczi fejedelemségének idejében volt.

Articulus V.

Fiscus szükségére való szekerek mint rendeltessenek.

Végeztük kegyelmes urunk, hogy mikor Nagyságod egyik lakóhelytől másokban indul, akkor az fiscus szükségére való szekerekre hopmester atyánkfia kötelessége szerént provideáljon, úgy hogy azon alkalmatossággal, mások postaszekereket s lovakat is ne fogjanak; abban is szorgalmatos legyen, hogy mentől illendőbbek, s kevesebb számúak legyenek, hogy ezaránt is ne romolják inkább a szegénység.

Az fiscalis tiszték is az szükség és alkalmatossághoz képest, mikor szekér vagy egyéb vonómarha kívántatik, requirálják az székek tisztzeit, az kik is illendőképpen rendeltést tegyenek ebben; az fiscalis tiszték simplex requisitójokra pedig sem szekeret, sem vonómarhát ne tartozzanak adni.

Articulus VI.

A regius funduson való tóknak halásztatások mint legyenek.

Az regius funduson lévő tókat az fiscalis tisztéknek magok autoritásoktól ne legyen szabados halászni és halásztatni, hanem mikor az fiscusnak szüksége leszen, requiráltván elsőbben azon falubéliek illendőképpen halásszanak fiscus számára; a fiscus gyalmat kivivén, commissiójok nem lévén pedig az fiscalis tisztéknek meg ne engedjék az olyan tóokban való halászást.

Articulus VII.

Az fiscus számára való sertésmarhák köziben másoké ne elegyítettessék, mikor regius funduson levő erdőkre hajtatnak.

Ennekutána mikoron makkra hajtatnak az fiscus sertés-marhái az regius funduson lévő erdőkre, az székek tisztzeit illendőképpen intézzék el, hol juthat illendőképpen a makk, és ahoz képest hajtassanak az fiscus marhái a regius funduson lévő erdőkre; mivel pedig sok helyeken eddig abutáltanak az vice-tiszték, sokszor az magok saját erdejekből az szegénység marháit kirekesztvén, más idegen marhákat fogadnak a fiscus marhái mellé. Végeztük azért, ha hol olyan idegen marhák találtak, azon székek tisztzeit szabadoson magok autoritásokból, elvehessék magok számokra. Mikor pedig a fiscus erdején elég makk terem, tartassék meg a régi ezaránt való articulus.

Articulus VIII.

*A vice-dézmások ante tempus processusokban ne quár-
télyozzanak.*

A vice-dézmások ennekutána akkoron menjenek processusokban, mikor a dézmára való vigyázásnak ideje eljő, idő előtt pedig a szegénységen ne élődjék, és ha találtatnának efféle dézmások, kik a szegénységen lovastól, szolgástól élőd-
nének, sőt ha kik a szegénység lovain vadásznának, madarász-
nának, egyébiránt is húznának-vonnának, panaszt tévén az helynek és székeknek tisztjei a directornak, comperta rei veritate az articularis poenát exequáltathassa az ilyen dézmá-
soknak mindenféle javokból és jószágokból exclusis omnibus juridicis et remediis, melynek fele légyen a panaszló félé, fele pedig légyen a directoré az executorokkal együtt.

Articulus IX.

Az ingyenquártir tolláltatik.

Kegyelmes urunk, nem kevés terheltetések vagyon a szász natióon lévő szegénységnek az ingyen rajtok élődök és quártélyozók miatt, melyet semmiképpen nem supportálhat-
nak: végeztük azért Nagyságod kegyelmes annuentiájából, hogy mindenütt az ingyenélődés és quártélyozás tolláltassék.

Articulus X.

*Az nyomkövetésről és az ellopott marháknak megfizeté-
sének modalitásáról.*

Az nyomkövetésről és ellopott vagy megnyúzott mar-
háknak megfizetésének módjáról írott előbbeni articulusok
ilyenképpen declaráltatnak: hogy ha valamely falukon vagy
városokon kívül valaki megszáll és marhája elvész, tartozzék
azon káros emberrel együtt azon falú vagy város az nyomot
felvenni, és ha azon határból az nyomot ki nem vihetik, vagy
ha azon határban megölve találtatik az elveszett marha, a
káros ember esküdjék elveszett marhájának nyomára, vagy
megnyúzott marhájára, és úgy tartozzanak azon helynek la-
kosi azt az kárvallott embert contentálni, ha pedig az latrot
kiadhatják, a fizetéstül absolváltassanak; hogy ha pedig arról
az határról, az hol elveszett volt a marha a nyom általvitet-
hetik, így is fizetni ne tartozzanak, hanem a mely falunak
határára általadatik, azon helybéliek is requiráltatván, tar-

tozzanak ugyan kimenni, és az káros emberrel nyomát követni, s ha az faluban vagy városban vitetik bé azon marha nyoma, azon mód szerént büntetessék, de ha a falun vagy városon kívül terjesztetik el a nyom, semmivel is nem tartoznak. Annakfelette ha az ilyen falunak vagy városnak határán nyúzza találatnék az olyan elveszett marha, esküdjék meg a biró hetedmagával azon, hogy nem közölök való cselekedte: melyet ha posthabeálnak, az feljebb specificált mód szerént fizessenek. Efféle dolognak eligazítására és executiójára a vice-ispánt minden helyeken egy forinttal, a főbirót 24 pénzzel vihessék ki a régi usus szerént, más rendbéli mulját azon tiszték se exequáljanak. A pusztá praediumok ez specificált articulusban ne értessenek, mivel olyan helyen nincs ki fizessen, a nyom mindazáltal vitessék által, ha el nem vész: a mely helyek nyomot eddig fel nem vöttek, ezután se tartozzanak felvenni, úgy hogy azoknak marhájok nyomokat se tartozzanak mások felvenni.

Articulus XI.

Csik-széki Kozmásiaknak az Apor és Mikó familiával való akadályoknak qualificatiójáról.

Csik-széki Kozmás megyében lakó rendeknek lévén az Apor és Mikó familiával egybenfolyó határok, kik között a nyom dolga felől való difficultások tolláltassanak, és ennekutána a Mikó és Apor familia avagy vétesse fel a nyomot, valamikor a controversiában lévő határban viszi az káros ember, avagy az mely emberekkel a nyomot felvészi, midőn azon emberekkel azon pusztá határnak középiig elviszi, requiráltatván a más falubéliek, kik azzal határosok, tartozzanak oda menni, felvenni és onnét a nyomot követni, mivel olyan hosszas nyomkövetéssel egy falubéliek nem terhelhetnek de jure.

Articulus XII.

Kövár vidékin jószágot biró possessorok az fiscalis jobbágyokat magok örökös jószágokban ne telepíthessék.

Ha kik Kövár vidéki fiscalis jószágokat birnak, és onnét aféle fiscalis jobbágyokat magok jószágokban transferáltak vagy telepítettek, ő magok és nem más elébbeni possessor az olyanokat a jövő közelik pünkösöd napig visszaszállítsák, melyet ha kik posthabeálnak vagy azután is cselekednek, az articularis poenán convincáltassanak: excipiáltatván ha kik udvarbeli szolgaságra vagy molnárságra és egyéb hasonló hivatalra hoztanak vagy hoznának el efféle jobbágyokat.

Articulus XIII.

Teleki Mihály atyánkfia fiscalis jószágáról való articulus.

Kővár vidékin Közép-Szolnak vármegyében inscribálván Nagyságod bizonyos summában Teleki Mihály atyánkfiának Drágavilma és Szernicze nevű fiscalis falukat: viszont kegyelmes asszonyunknak ő nagyságának a miképpen inscribáltuk volt Fogarast hozzávaló jószággal együtt, s azoknak mind eladására s mind recuperálásokra, authoritást engedvén ő nagyságának: melyre nézve kegyelmes asszonyunk ő nagysága is Opra Kerczesora és Felső-Arpás nevű két falut inscribált megírt Teleki Mihály atyánkfiának a Nagyságod consensusából: mely eziránt való ő nagysága kegyelmes collatióját confirmálunk ezen articulusunkban, nem obstálván az fiscalis jobbjágyoknak recuperálásokról írott articulus: hanem megemlített Teleki Mihály atyánkfia, mind maga, s két ágon lévő maradéki s legatariusi birhassák donatiójok tenora szerént.

Articulus XIV.

Az executiókban a máramarosiak régi ususok szerént procedálhasanak.

Máramarosi atyánkfiainak az evocatiókban a régi ususok megengedetett volt, úgy az executiókban is procedálhasanak régi approbált ususok szerént, közönségesen végeztük.

Articulus XV.

A máramarosiak pacificatiókról a lengyel szomszédokkal

Máramarosbéli atyánkfiainak pacificatiójokat, a mely lött a szomszéd lengyel urakkal, bizonyos dolgok végett a Nagyságod annuentiájából ezen articulusunkkal affirmálunk.

Articulus XVI.

A máramarosiak czédula-pénzzel ne tartozzanak mindenütt.

Mivel máramarosi atyánkfiainak jelentik, hogy szokatlan exactiojokkal, czédula pénznek exigálásával terhelik az ott való szegénységet akármi dibdáb egyetmástől is az ott való harminczadosok: végeztük azért, hogy valamiből harminczadot nem adnak, czédula-pénzzel se tartozzanak az olyantól az harminczadosoknak.

Articulus XVII.

Az Örmезőnél való hidakról.

Az Örmезőnél lévő hidaktól illendőképpen vámadások eligazítására post expiratióján (*igy*) praesentis dietae tartozzanak kimenni sub poena articulari a belső Szolnakvármegyéből Kozárvári Ferencz és Sándor deák, Kolozsvármegyéből Kabos Gábor és Havasali László atyánkfiai, és az ott lévő hidaknak állapotjokhoz képes proportionaliter limitálják el istenesen a vámadásnak modalitását és exigálását.

Articulus XVIII.

Daróczi és Jánosfalvi controversiáknak eligazításáról.

Lévén bizonyos dolog végett controversia daróczi kőhalomszéki, és jánosfalvi udvarhelyszéki lakosok között, melynek dirimálására kívánván bizonyos commissariusokat, rendeltük Nagyságod kegyelmes annuentiájából a vármegyéről Horvát Kozma, székelységről Nemes János atyánkfiait, a szászságról álljon szebeni királybiró atyánkfia autoritásában kit fog oda rendelni.

Articulus XIX.

A mely falubéliek mások erdejére hatalmasul mennek, azoknak büntetések.

Vannak olyan faluk is, kik számosan felkelvén, hatalmasul mennek más falú erdejére, gondolván ezt hogy kevés számú ember nem resistálhat nékik. Végeztük azért, hogy a mely falubéliek sereggel absoluta potentia mediante mennek mások erdejekre, és az helynek possessori vagy lakosi nem resistálhatnak: panaszt tévén a vármegye, vagy szék tisztelnek, 100 forintot exequálhassanak az olyan hatalmaskodókon comperta tamen rei veritate, melynek fele a panaszlóké, fele pedig legyen az executoroké; ha kik privatim vagy kevesen és nem számosan mennek vagy találtnak mások erdejekben, procedáljanak az olyanok ellen a decretum és approbata constitutiókban megírt processus szerint.

Articulus XX.

A vármegyék és székek törvényes gyűlésekről és székeiről.

Ennekutánna vármegyéken és székelységeken a törvényes székek celebráltassanak a főtisztek egymással való correspon-

dentiájokból rend szerént, hogy mindenekre elérkezessenek a procuratorok is, a causansok pereinek oltalmazására.

Articulus XXI.

A szökött jobbágyokat akárki földén találják, a tisztek tartozzanak a verus pretendens kezében adni.

Ha ki szökött jobbágyát Székelyföldén és más helyeken is megtalálja, ha szintén nem annak a neve alatt laknék is, kinek földén találtatnak is, de mindazáltal a tisztek arról az helyről is, az hol az ilyen jobbágy találtatik, tartoznak a verus pretendensnek kezében adni vagy adatni, comperta rei veritate.

Articulus XXII.

A fogarasföldi jobbágyok reductióiról.

Ab anno 1657. Fogaras földiről elbújdosott jobbágyok minden helyekről megadassanak az articulus szerént procedálván a fogarasi tisztek, ha kik penig meg nem adnák, exequáltassék az articularis poena rajtok modo in articuli specificato.

Articulus XXIII.

Oláhországból gabonát hozó székelyek vámadásoknak modalitása.

Nemes háromszéki atyánkfiai is, kik az két Oláországból szoktanak magok szükségekre gabonát hordani, mint szintén más nemesek úgy ezen atyánkfiai is soholt-is vám és harminczad adással ne aggraváltassanak; mindazáltal hittel referálják, hogy nem nyereségre, hanem magok szükségekre hozzák a gabonát, másképpen a vámadással tartoznának és harminczaddal.

Articulus XXIV.

Az igeni vásár tolláltatik.

Az igeni vásár a mely a fejevári vásárnak akadályára és praejudiciumjára vagon az előbbeni articulus szerént tolláltatik, mely ellen ha impingálnak az igeniek, toties quoties a vármegye tisztei exequálják az articularis poenát rajtok. Ennek felette gyűléseknek idején vásárnapokon a városi rendnek 10 óráig ne légyen semmit is venni, és pénzen beszédni [kimaradt: szabad] hanem a külsők vásároljanak, tíz óra után szabadítsa fel a vásárhiró a vásárt mindeneknek.

Articulus XXV.

A szabados adásról vevésről.

Minden városokon és vásáros helyeken szabados akármit is vásárolni mind szegénységinknek, s mind más rendbélieknek is akkor, mikor azon helybélieknek is szabados adni és venni, melyről ne is tilalmaztassanak szegénységink semmi praetextus alatt, se más rendbéliek is, azon helybéliektől az hol a vásár szokott lenni sub poena articulari.

Articulus XXVI.

A gyűlések holmi alienumokkal ne prolongáltassanak.

Kegyelmes urunk, hogy gyűlések alatt a Nagyságod elsőbben kiküldött propositiói kivül más új propositiók, (kik a gyűlést prolongálnák) ne annectáltathassanak Nagyságod tetszéséből közönségesen végeztük, hanem ha oly elkerülhetetlen casusok interveniálnának, melyek tovább semmiképen nem haladhatnának.

Articulus XXVII.

A státusok szállásadásinak modularitása.

Midőn generalis gyűlések celebráltak, a statusoknak külön-külön az ő rendek szerént a mint az alkalmatosság és hely is engedi a régi usus, egy bizonyos utcza rendeltessék a szállásosztótól, hogy így egymáshoz közel lévén, jobb alkalmatosságok lehessen együtt való consultatiójokra, és egyéb dolgoknak is peragálásira.

Articulus XXVIII.

A káptalanokról és liber regiusok beadásiról.

A káptalanok requiráltatván mandátummal, a leveleknek felkeresésit és kiírásit sub poena articulari ne procrastinálják, mivel aféle késedelem és halogatás miatt sok fogyatkozás szokott lenni sokaknak dolgokban: a liber regiusok is ennekutánna beadassanak a káptalanokban, hogy ha kiknek jövedőben valami dologbéli akadályok interveniálna, szükséges levelekhez hozzá juthassanak annak módja szerént.

Articulus XXIX.

A mely asszony maga jószágán váltja ki rabságban lévő urát, arról való articulus.

Ha valamely asszony rabságban esett urának szabadulásáért vagy saczáért, urához való szeretetitől vagy egyéb respectusoktól viseltetvén, nem az urának jószágát, s egyéb javait, hanem a maga saját jószágát s egyéb javait: ha a maga saját jószágát adná el zálogban vagy örökösön is, a verus successoroknak nyilván való praejudiciumokra intacte hagyván ez iránt urának javait és jószágát: végeztük azért, hogy ha valamely rabságban lévőknek felesége a maga saját jószágának árán váltja ki az urát, avagy váltotta ennekelőtte, addig a summaig való jussa fenn vagyon az ura jószágában, (mely jószágot a maga jószágának eladásával tartott meg) a meny nyiben a maga jószágát adta vagy zálogosította volt el, ha szintén fassiót nem tött volna is az ura néki, constálván mindazáltal világosan e dolog; ha pedig az asszony meg találna halni, az az jus azokra a vérekre száll, a kikre az eladatott vagy zálogosított jószág immediate devolválódott volna az asszony halálán; melyet az igaz vér e szerént vehet kezéhez: azon vármegyék, vagy székek valamelyik tisztí által kérésse a possessortól az ilyen jószágot, a kérés után admo neáltassa azon székre az hol a jószág vagyon, és a törvény tévők requiráltatván, ante omnes alias causas tartozzanak az ilyeneket elővenni, kiben is semminémű exceptiókat ne admit táljanak, hanem a dolognak meritumát megvizsgálván, ha oly világosnak találtatik, hogy törvényt tehetnek benne, finaliter prononciálják, vigyék executióban is, nem gondolván sem repulsióval, sem egyéb remediumokkal. Hogyha pedig valami homályt lát a törvénytévő benne, nem a peresek instantiájokra, hanem ad salvandam conscientiam judicium adcom munizandum (*íyy*) küldjenek ki, és reputálván arról való do cumentumokat tegyenek végső igazítást az ilyen dologban modo prodeclarato.

Articulus XXX.

A fiscalis jószágoknak recuperálásokról.

Ab anno 1657. a mely fiscalis jószágok a fiscustól má soknak conferáltattak, azokról producálják a possessorok donatiójokat alkalmas időben, akkorra, mikor Nagyságod kegyelmes tetszése accedál, a tanácsurak, főtisztek és tábla iai convocáltatván egy bizonyos helyre, és ott revideáltassa-

nak melyek maradhatnak meg s melyek nem: addig pedig senki is productióra ne kényszerítettessék se meg ne károsítottassék; a mely jószágok pedig nem fiscalisok, ide nem értetnek. Ha kik ez elmúlt időkben fiscalis jószágokat impetráltak nemcsak úgy iratták donatiójokat, hogy deposita integre inscriptionali summa, hanem némelyek vita durante, némelyek még maradékokra is irredemptibiliter: végeztük azt is kegyelmes urunk, hogy efféle donatiók is producáltassanak a feljebb specificált alkalmatossággal; sőt ha kik egy fundust impetrálván a fiscustól, s annak színe alatt többet is apprehendáltak volna, viszont másoktól is olyanoktól vöttek volna quoquomodo jószágokat és fiscalis örökségeket, kiknek nem adható voltanak, azok is tartozzanak producálni ugyanazon mód szerint: melyek is vétessenek igazításban modo super denotato.

Articulus XXXI.

Kegyelmes urunk, a váradyai híd építésében tartassanak meg a régi articulusok, a melyek eddig emanáltattak.

Articulus XXXII.

Az adóról.

Kegyelmes urunk, e jelenvaló 1669. esztendőre porta contentiójára igértünk kapuszám után tall. imp. 18.

Rovátlan helyekről capitatum adjanak annyit, mint egy rótt személyre esik a rótt helyeken a 18 tallérból.

Székelységről tall. 5000.

Máramarosból tall. 4500.

A szász papok adjanak tall. 500

Oláh papok tall. 500.

Kapuzámban lévő városok, kik kapu szám után adóznak, hasonlóképen tall. 18.

Fogaras földéről tall. 1500, mivel mostan semel pro semper ötszázát elengedtük nékiek.

Az taxás városok a szerént contribuálnak, mint tavalyi eszt[endőben]. Görögök, rácok, sidók, örmények és minden idegen nemzetek kik e hazában kereskednek, adjanak in universum tall. 2000, melyet magok egymás között igazítsanak el, azt pedig ad l. Maji adják bé generalis perceptor atyánkfia kezében: ebben pedig mitigáltassék azoknak adajok, kik a fiscusnak más rendbéli adót is szoktanak adni: úgymint hatvan számuán, a kik mindjárt registráltassanak és azok magok közé többeket semmi szín és praetexus alatt ne vegyenek. Ezek 600 tallért adjanak, mivel ezek urunknak ő nagyságának

bizonyos summát is adnak, s egyéb onusokat is supportálnak: ezektől szedje fel a magok bírójok: a több részét e kétezer tallérnak szedje fel Horvát András a több görögökön, ráczonekon, sidókon, örményeken, és minden idegen kereskedő nemzeteken, kik amaz hatvan számúakon kívül vannak. Egyéb rendek, kik mostan itt nem specificáltattak, a tavalyi articulus szerént adózzanak.

A fogarasföldi másfélezer tallér és azután való adóból háromszázat relaxáltunk a portára küldendő adónak alkalmatosságára, úgymint lovaknak, szekereknek szerzésire.

Articulus XXXIII.

Ez adónak administratiója légyen a tavalyi esztendőben specificált terminusra, Segesváratt tavalyi perceptor Sárosi János atyánkfia kezében.

Bethlen János atyánkfiának Kis-Búnou lévő két rótt emberit relaxáltuk, mivel finalis sententiája extál azon helynek modalitásáról. Viszont az hét bírák jószágiban a communeratiókor per errore két kapunál többet írtanak volt fel, melyet is kihagyunk.

Articulus XXXIV.

Az perceptorokról, kik számadatlanok.

Végeztük ezt is kegyelmes urunk, hogy a mely perceptorok ratiójokat a tavalyi articulus szerént főtisztok előtt el nem igazították, tartozzanak két héttel husvét előtt compareálni Marosvásárhelyt azon atyánkfiái előtt, kiket a compilált articulusoknak redigálásokra rendeltünk, és azok vegyenek számot finaliter tőlök, kik ha adósokká maradnának és mindjárt nem fizethetnének, légyen autoritások azon atyánkfiáinak arra, hogy mindjárt megfoghassák. Hunyad és Zaránd vármegyebéli contumax perceptorok, kik a főtisztnek egynehányszori admonitiójára és parancsolatjára is nem akartak compareálni, és ratiójokat igazítani, azok de facto megfogatván vasban verve küldessék azon atyánkfiái elejekben M. Vásárhelyre számadásra ugyan a megírt időre. Azon városbeliek mindenekben assistentiával legyenek azon atyánkfiái mellett.

Articulus XXXV.

Olasz Ferenczet kegyelmes urunk Nagyságod kegyelmes tetszéséből a regnicolák közé incorporáljuk ezen articulusunkkal.

Articulus XXXVI.

Ennekutánna a gyűlések alatt írott articulusunkban egy exemplárt reserváljanak itilőmester atyánkfiai magoknál, és mikor kinyomtattnak azon articulusok, ad revidendum vitessenek ő kegyelmekhez, s ha mi fogyatkozás a nyomtatásban történt, azt kötelességek szerént tartozzanak a nálok maradt exemplárral complanálni, azután adassanak és keljenek ki a kinyomtatott articulusok.

Articulus XXXVII.

A leveleket meg nem adókról.

Sok károkot és injuriájokat látjuk kegyelmes urunk a verus hereseknek következni abból, hogy őket illető levelek mások kezeknél vannak, mivel némelyek sokszori admonitióra, és instantiára is nem akarják kiadni a verus hereseknek őket illető leveleket, a miképen nemzetes Mikes Kelemen atyánkfia panaszából is értjük, kinek is levelei néhai Mikes Mihály relicájja kezénél lévén, nem akarja kezéből azon atyánkfianak kiadni. Végeztük azért kegyelmes urunk, hogy három hónapra post expirationem praesentis dietae, tartozzék a relicta fide mediante mindenféle Mikes Mihály leveleit producálni itilőmester atyánkfiai elejekben, és ha kiket in originaliban kell kiadni, azokat in originaliban, ha kiket in pariban, azokat in pariban adjon ki azon itilőmester atyánkfiai akkori censurájok szerént. Sőt azon articulus'értessék in genere mindenekre, ha kik ezzel akarnak élni, úgy hogy legitime admoneáltassa a verus praetendens a leveleket conserváló személyeket, ha kiadja, bene, ha pedig nem, az olyanok ellen requirálván a tiszteket a besztercei articulus szerént exequáltassék, exclusis omnibus juridicis remediis, a poena; ha pedig a tisztek ki nem akarnak menni, hanem halogatják, az olyan tiszteken deákok által azon poenát, melyet a leveleket ki nem adó személyeken kellene exequálni, rajtok exequálják. Annakfelette azon vármegyék, a hol a productio lészen, két főbirája, és hat táblai assessor eleiben producálni, hogyha pedig valami nagy akadályok miatt hat tábla fiai jelen nem lehetnének, legalább négy tábla assessora bizonyosan jelen légyen.

Conclusio.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni nostri

Transylvaniae, et partium regni Hungariae eidem anuexarum ac incorporatarum, exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum, sine diminutione, et augmento, vel variatione aliquali inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta, ratos gratos et accepta habentes acceptavimus, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus. Offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis, et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios, quorum interest, seu intererit, observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, ratificamus, et confirmamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum Albae Juliae die 25. mensis Januarii, videlicet die congregationis nostrae, anno domini millesimo sexcentesimo sexagesimo nono. Lecta.

(Az Akadem. birtokában levő nyomtatványról.)

g)

1669. márcz. 22.

Báthory Zsófia válasza az országgyűlés útiratára.

Illustrissimi, spectabiles, magnifici, generosi, egregii, strenui, prudentes et circumspecti domini nobis honorandi.

Fejérváratt prima praesentis generalis gyűléséből nékünk írta Kglmetek levelét, megadá nemes és vitézlő Horváth Miklós uram, melyet noha várákozásunk s remétségünk kivül, mindazonáltal illendő böcsülettel vévén, tekintetes néhai Apafi István uram meghagyatott özvedgye és nemzeti Gyerőfi György uram Kglmetek előtt suplicánsok instantiájokra való requisitíóját értvén, tagadhatatlan szomorúságink azon boldogtalan lengyelországi hadi expeditiónak Kglmetek által való emlékeztetésével s ezekből árvíz módra reánk tódult keserűségink, sok szép jovainknak elvétele s kárvallásink elfelejtetetlenül újítatnak, tudva lévén Kglmeteknél szerelmes uram s édes nemzete s országa ellen az pogányságnak dühössége és az mi nagyobb némely maga nemzetbelieknek törvényes fejedelmek s urok ellen való nyughatatlan elméjek miatt, hazája s nemzete szeretetitül viseltetvén, szerelmes uram vérevel pecsétlett halála, ki is édes nemzete s hazája mellett való halálával magának avagy csak dicsiretes emlékezetet, maradékinak pedig megmaradott maga nemzetétől, országa népétől hálalatlanságot nyerhetett. Mely materiában lehetne minekünk is igazságos és méltó írásra való alkalmatosságunk, de azok-

ban istentől s üdőtől várván, kéntelenítettünk hallgatva szenvednünk.

Gyerőfi uram az elmúlt őszszel megtalálván bennünköt, jelentette vala jovainak elzálogosításával és nem különben az lengyelországi rabságból fejének szabadulását; mely lengyelországi expeditióban, ha országostól nem is Kglmetek, de lehetnek életben sokak Kglmetek közzül, az kik bizonyosan tudhatják, hogy mi azon expeditiónak nem hogy jovallói, annál inkább segítői voltunk volna, sőt ha mi rajtunk álló és hatalmunkban tétetett dolog lött volna, ellene állói löttünk volna; és következésképpen, azon boldogtalan expeditióból következett néhai Apafi István uram és Gyerőfi György uram zálogok Lengyelországban való valamely obligatiók alatt benhagyása, nyilván vagyon s bizonyos, Kglmeteknek ezekben mi nem voltunk részesei. Azon boldogtalan megemlített expeditiónak pedig authori, jovallói, kik voltak, az is tudva lehet Kglmeteknél, ország tagjai lévén az megirt zálogok, országtól is hagyattattanak ott: mely zálogokért hogy üdvezült szerelmes uram maga tárházából ígírte volna megfizetését, (mely is mai napig nincsen tudva nálunk) úgy mint fejedelme az országnak az országért, meglehet fejedelemségében békességes birodalmának boldogításával, mert ma is az ország censusit az fejedeleme adgya meg az ország lakosiert, és így értethetnék ez is; de hogy régi eleinkről s ősinkekről álló jovainkból (nem tétetvén azon obligatióban részessé) kénszerítettessünk megfizetésére, törvénytelenségnek ismerhetné Kglmetek maga is. Továbbá Gyerőfi uramot kglmességünkkel akarván éltetni kegltek Apafi Istvánné asszonyom árváival edgyütt és Gyerőfi uramot, az kglmetek ő kglmek mellett való írására és magok jovainak elfogyására s nyomorúságos állapotjokra nézve méltó tekintetünk lévén, keresztyénségünköt és Erdély országához való affectiónkat meg akarván mutatnunk, és kívánván kglmeteknek intercessióra kedveskednünk, hozzánk jöven Gyerőfi uram Apafiné asszonyom ide küldendő emberével, valamivel segíthetjük ő kglmeket, mostani állapotuk szerent, azon leszünk, ő kglmeket illendő és jó válaszunggal Kglmetekhez bocsáthassuk. Elhivén azt, Kglmetek is igasságos és Kglmetek előtt lejendő dolgainkot requisitiónkra segíteni fogja. Ceterum illustres, spectabiles, magnificas, generosas, egregias et nobiles, strenuas, prudentes et circumspectas Dominationes vras ad vota valere desiderantes. Datum ex castello nostro Borsiensi Die 22 mensis Martii, anno domini 1669.

Earundem Dominationum Vestrarum

benevola

Sofia Bathori m. p.

Kívül: Illustrissimis, splibus, magnificis, generosis, egregiis, strenuis, prudentibus et circumspectis, universis statibus, et iudicibus trium nationum regni Transylvaniae. Nobis honorandis.

(Eredetije az Erd. Múzeumban, gr. Kemény József, Erdélynek a mohácsi ütközet utáni egyes történetei. XVI. köt.)

h)

*A kövárvidéki nemességnek a XII. art. alapján eszközölt
összeírása.*

Anno 1669. die 21. mensis Julii.

Az egész kövárvidéki nemességet, puskás-ságot és szabadosokat begyűjtván az várban, az kik compareáltak, azoknak laistromokat ekképen meliorálták s többítették, kiknek fiok vagy atyjokfiai fel nem voltak írva, vagy ha olyat ismertünk is, kiket azelőtt némelyek informatiójából nem kellett volna oda írni, azt is ha kit észben vettünk, dolgát Kgdnek világosítottuk közönségesen.

Berkeszen.

Ferenczi István uram fia János, nem volt ezelőtt felírva.
Vámos Mihály az állandó laistromban két helyen vagyon írva, egyikből ki kell hadni.

Nagy András öcscse János, nem volt felírva.

Bozo Mihály öcscsei hárman vadnak:

György,

János,

István, ez nincsen felírva az állandó laistromban.

Kis György fia János, ez is nem volt felírva.

Illyés György fia György, ez is nem volt ezelőtt felírva.

Magyar István fia Jancsi, ez is nem volt felírva.

Szappanpatakán.

Ember Irinius az állandó laistromban az szabadosok között is fel vagyon írva, Ember János nemes ember, de Irinius más ágyból való. Kgd jó akaratja mindazáltal, hova iratja, csak legyen egy helyen.

R e m e t é n.

Mallyé Dán fiai Simon, Mátyás.
 Gliga János fiai István, Simon.
 Buresulán László fia Kozma.

S z a k á l l o s f a l v á n.

Radul István }
 Gligoria } árvák.

Máramarosi Román János.

Koncz Simon igaz dolog, az előtt mások szavából feliratott volt, mindazáltal ma declarálák dolgát, hogy más ember Barcsai Ákos fejedelemtől impetrált donatióját producálta, mivel nem az a Koncz Simon vagyon az donatióban irva, hanem más Monostori Koncz János fia, az felesége is parasztasszony, akarám uram Kgdnek értésére adni, jóllehet azelőtt Nagy András uram írta volt fel ő kegmét, megcsalták, már az Kegd jó akaratján álljon dolga.

S z a s z a r o n.

Magyar György fia György.

H a g y m á s l a p o s o n.

Az árva gyermek neve Nagy Mihály.

K a r u l l y á n.

Fűsű Simon }
 Fűsű László } árvák, régi nemesek.

B e r e n d z é n.

Fejér Burján Pétert azt mondják uram, az kiktől értekezhettem, puskás volt, mint nemesedett, nem tudom, talám uram Kgd előtt nyilvánban lehet dolga.

P r a e l u k á n.

Nekita alias Jakab Tivadar fia
 János, ennek fiai Demeter, György, Váncs.
 Nekita alias Jakab Gergely.

Csarna falván.

Ifjú Bota György Máramarosban lakik
Sorban János.

Rusori.

Czoczó Kozma ígért¹⁾ volt Kegdnek fl. 25, régen megadta.

Reh-Kapalnakon.

Márk Simon öcscse Márk László, ennek fia Illyés.

Monostor-Kapalnakon.

Pap Miklós öcscse Jónás, Erdélyben lakik.

Bab Irimia öcscse István.

Marosán Tamás, János árvák.

Bab Gergelynek, kinek fia András, öcscse is András.

Bab Mártonnak öcscse László, Erdélyben lakik.

Czoczok Gergely egészen megfizetett, de mivel az pénzzel együtt az laistromot beküldtem, mennyit adott, megfeledeztem rólla, mert az párra nem akadok.

Leminyen: Hajdu János.

Kis-Nyiresen.

Nagy Moczoknak fia Farkas.

Kis-Búnyon.

Illyei Lukács öcscseivel Péterrel, Demeterrel együtt adott tall. hat, mivel Kegd rajta többet nem is kívánt, hanem csak annyit.

Persa Tivadar s ennek öcscse Simon árvák. Ezek is Illyei Lukács öcscsei, reménkedik uram Kegdnek, nem hagyja ki az lajstrombul, mivel az atyjok is nemességgel szolgált, valamint Illyei Lukács; ugyan Illyei Lukács az tutorok.

¹⁾ először »Kozmára vetett volt Kegd« állt, ebből javítva.

F r i n k f a l v á n .

Tamás Balázs } Ezek uram egészen megadták
 fia Marján } az flor. 100.

Szücs Tivadar. Immár az atyjafiait, kikkel egy kenyeren vadnak, feliratja-e Kegd, áll az Kegd jóakarátján, itt mind feliratták magokat. Az atyjokfiai ezek:

Szücs Flóra,
 Szücs Jonucz,
 Szücs Lupul.

Tamás György fiai Marian, Zahariás, János.

K i s - R a s z t ó c z o n .

Hoszszu Dánt egy nemes ember csinálta volt egy parasztasszonnak törvéntelenül, lehet-e nemes, nem-e, Kegd jóakarátján áll.

S o m k u t o n .

Vancsa Petrácsnak fiai Simon, Gergely, Zahariás.
 Buda Farkas fiának Simonnak vagyón fia Simon.

N a g y - N y í r e s e n .

Buda Lukács }
 fia Miklós. } Ezeket uram Kegd fl. 20 hadta vala s
 Buda János } egészen megadták.
 fiai Farkas, }
 András. }

Nyíresi alias Pota László. Ez az belső várbeli tizedes, fia Lukács.

Sztáncz Miklós fia György.

M a g a s f a l v á n .

Katona Marian egészen adott fl. 100.

Pap Istók s mustoha apja Ferne Mihály udvarbíró uram kezében adták, azt mondják, az mennyit Kegd kívánt, hatvan forintot-e vagy mennyit, Kegd tudja uram, mert én kezemben nem adták.

D u r u t s á n.

Bonacz Andrással egy testvérek s öcscei
 Bonacz János és } Ezeknek relatoriáját Kegd uram én
 Bonacz Barbul } kezemben adta vala, melyben meg-
 bizonyították, hogy igaz régi nemesek.

S o m k u t p a t a k á n.

Roman János, nemes embernek mondják, hogy volt,
 most ígért fl. 18. Kegd jóakarátja, mint iratja.

Szurdoki Demeter uram régen karabílyosok között volt,
 Lengyelországban is oda volt az karabílyosok között, az ud-
 vari katonák között is volt annak előtte, bujdosó, ha haza
 szállana, szolgálatra való legíny volna, feles örökségét mon-
 dják, hogy ott van.

N a g y - K ö r t v é l y e s e n.

Achim Tivadar fia János. Ez uram az nagy kapuban
 darabant, közönségesen van is nemes levelek, az háború idő-
 ben is itt volt s most is itt lakik.

K i s - B e r s z o n.

Kifor Philep fia Péter, öcscei Tamás, János. Az száz
 forintnak mintegy húsz forint híjja vagyon uram még, az
 többit megadta, azt is megadja, kezes lesznek én érette, csak
 irassa be Kegd.

Oláh papok.

Litkai Pap Ignat adott 2 nestet, meg is ígirt tall. 4,
 melyet megád,

fiai László,
 Demeter,
 Gergely,
 János,
 Simon.

Somkuti Pap Tivadar adott fl. 12, az nesteknek azt
 mondja nem tehetett,

fiai János,
 Tamás,
 László.

Kovasi Pap János adott két tallért, még is ígirt kettőt
 s egy nestet is ugyan ígirt.

Puskások laistroma remelioratum.

N a g y - B ú n y o n.

Dancs Mihály az állandó laistromban két helyen van írva, az utolsó Mihály helyett Dancs Barbulyt kell írni.

G a r b o n a c z f a l v á n: Tarcza László öccse János elszökött.

Máthé Tacskó Tamás fia László, ennek az Lászlónak fia Farkas, magának Tamásnak csak egy fia vagyon.

Petruly fiának Demeternek fiai László, Trifán,
Tarcza Demién elszökött,
öccse Tivadar elszökött.

Feris Gergelyt nem tudják mondani, Albert András uramnak megmondták-e nem tudom.

K ö r p é n y e s e n.

Koncz Gavris otthon vagyon most.

Koncz Lukács elszökött.

Moldován György. Ennek moldovai volt az apja, idegen legény, jó puskás, jó ifjú legény.

M a g u r á n: Madan János fiai Demeter, Simon, az harmadik Istók.

K i s - K ö r t v i l y e s e n: Kozma Koztin elszökött.

K o v á s o n: Rád István } elszöktek.
Rád Tivadar }

S o m k u t o n: Mécs László fiai Koztin, Paskuly.

K o l c z é r o n: Czigány György elszökött.

T ö r ö k f a l v á n: Marias Pinte } azt mondják,
János } régi puskások.
Gergely }

Leminyi Burde Márton, az szabadosok közt is van írva, egyiket az állandó laistromban ki kell hadni.

S á s z á n: Ioszip Simon, régi puskásnak mondják, jámbor emberséges ember, csakhogy szegény, ha Kegd jó akarhatja volna, talán csak helyben kellene hadni.

Frink Lukács adott fl. 10. Az egész sereg kéreti uram Kegdet, ezt az kettőt ne hagyja ki, mivel igen alkalmas jó puskások.

Dragavilmán: Bogyé Dán fia Tivadar.
 Bogyé János fiai Lupul, Tamás.
 Bogyé Gergely öcsese László, nem fia ez, az mint az
 állandó laistromban vagyon írva.

Szelniczén.

Bálint István fiai Bálint Lar Ivon } Ezekről ezelőtt
 Bálint Lar László } semmit sem szól-
 Bálint Lar Koztand } tak, most adták elő.

Szabadosok.

Nagy-Körtvílyesen.

Boér Tivadar,
 fiai György,
 Simon,
 öcsese Gergely.

Csolton: Anka György fiai János, Urszuly.
 Vajda Zahariás fiai Lupuly, István
 öcsese Vajda János.
 Csolti Tivadar fiai Péter, János.

Somkúton.

Perse Jónás, Kis Butyán Jánosnál lakik, szabados volt
 az atyja.

Berkeszen: Berecz János fia Gáspár.
 Hosszúfalván: Kriszta János fiai István, Máté.
 Nagy-Nyiresen: Giraszin János ígirt fl. 16.

Kis-Nyiresen.

Hosszu Farkas fiai György, János.
 Hosszu György most jött haza Erdélyből, fiai Máthé,
 Demeter, Lupul.
 Hosszu Ignat fiai Koztandi, Timofi.
 Berendzén: Mosul Demeter,
 fiai János, László, István, Gergely.
 Csokotison: Barbuca Mihály.
 Kovason: Ungur Lőrincz fiai Máthé, Lázár.

(A. M. T. Akad. törvénygyűjt.-ben. Kézirat.)

XLVIII.

1669. febr. 2.

Kende Gábor az interessátusok ügyeiről tudósítást küld Teleki Mihálynak.

Mint kedves öcsémuramnak szolgálók Kdnek.

Tegnap érkezvén hozzám Farkas Fábián uram Bécsből postán az interessátus urak conditiojokkal, bizony dolog az dolgok nem pennára valók volnának, mivel sokak és nagyok; de módóm nem levén az bemenetelben, így kelle meglenni. Magát küldöm vala bé, de mentetgetvén azzal magát, csak eddig volt instuctiója. En azt akarnám, benn más által folytatnók ezeket az dolgokat. Az micsoda punctumokkal jött, az mint oda fel jegyzésben vötte, im in specie azt is beküldtem Kgdnek. Mivel az vala oda fel az híre, hogy urunk ő nagysága induló félben vagyon, azon hitemre, kivel öszevesküdtünk, tudakozzák az urak, ha lészen-é indulása urunknak, ha lészen, miért az ő hírek nélkül? ha úgy vagyon, az ligábúl Kgtek őket ki akarja rekeszteni, mely ha úgy lészen, ők is másképen fordítják az dolgot. Ha nem igaz, az régi ligához akarják magokat tartani, és ezt nem egyébnék, hanem csinált hírnek hiszik lenni, hogy inkább az németeket alá hozhassák, hogy az nyakunkra üljenek és az feltött dolgot velünk félbenhagya(ssák).

2. Minthogy urunk az levelek permutatiój(ára) hiteles emberét ki nem küldötte, holott már inscriptio, (pecs)ét alatt késsen vagyon, N[ádasdy] Fr. kezénél, abbúl is nem kevés idegenséget vöttek. Punctuatim ezeket megérti Kgd az F. Fábián uram memorialejából, hanem az hol nota bene vagyon, azt az punctumot világosítsom Kgd előtt. Az 6. punctumban le van téve az németeknek az törökkel való correspondentiájok eddig, hogy mehettek ők ennek az dolognak végire, mit akar az török mind maga elkövetni, mind Erdélyben elkövetetni, holott már Roter János is ezeket az dolgokat tudván, informálja az embereket, mint procedáljanak ezen dologban, hogy ha kijün az méltóságos fejedelem az törökkel, tudjuk, hogy nem az mi intentionk szerint jü meg. Ezekről is jól gondolkodván Kgtek, informáljon idején, mihez alkalmaztassuk magunkat. Az 7. punctumban az van letéve, hogy az török declarálta magát császár ő felsége ellenségének lenni, ahoz képest most volna ideje az dolgot urgeálni előttök, melyhez képest félnek is obsidiótúl. Arra nézve Montecucculit császár Bécsben collokalta, abban remélvén maradásokat, melyre nézve Eszterhás

Pál uramnak adták az érsekújvári generálságot, hogy magyar kéztől veszzenek el az helyek, etc.

Az summája az dolognak csak az: kívánják tudni, az méltóságos fejedelem Kglmetekkel együtt akar-é azon elébbeni ligában megmaradni? 2. ha azon dologban az török nemzet előtt akarja-é dolgunkat jó karban hozni, avagy nem? Ha akar mindezekben megmaradni, ők is végig akarnak együtt élni-halni Kglmetekkel, és vagy succedál az dolog az idegen nemzet előtt vagy nem, de az urunk költségét, eleitől fogva kit költött, megadják, kirül is vagyon provisio. Hogy azért édes öcsém uram ne láttassék többet hozzá tennem, azért küldtem be az maga irását, abból értse meg az dolgokat, és arra kívánják, hogy resolutiót vegyek sietve és felküldjem. Kgdet kérem azért, ne késsék mindezekre punctuatim választ küldeni, hadd küldjem fel. ők igen fáradoznak az dolgokban más szomszéd országok előtt is, és resolutiójok oly van, ha mi mind abban hagyjuk is, de ők hozzá nyúlnak az dologhoz más egyéb utakon is. Az lengyelek király választásoknak terminusa januariusban kellett volna l(eun)i, de ezért az dologért májusra hagyták és vagyon oly in(tenti)ójok, ha magyart tanálnak, azt válaszsának. Hármat töttek fel, ha (m)agyarnak kell lenni még csak Balassa Imre (is) fennforog előttök elébbeni (ke)ménkedésért. Ha most lábra nem áll ezen dolog, nem tudom, mint leszen. Azon vélekedésben vannak oda fel, ha most fenn volna Kgtek, az dolog véghez menne t[örök] császár előtt. Most az rimaszombatiak, gyöngyösiiek bementek a török-császárhoz, oly dolgokat vittek véghez, az kit magok sem reméllettek volna. Májusban ki fognak jöni az regalisok az országgyűlésére, melyet Sopronban akarnak véghez vinni, és német tábor is leszen ottan. Az Kálmánczainak való választ is kívánják tudni. Iterato kérem Kdet, mentül hamarébb tudósítson mindezekről; nekem penig szolgáljának parancsoljon. Míg isten éltet, maradok

Datum in Cseke die 2. Februarii 1669.

Kgd kész szolgálja
Kende Gábor m. p.

P. S. Ide ki olyan hír van, az török Somlyót, Sebesvárt. Csehit kívánja elrontatni; ha urunk nem cselekedné az országgal, tehát Zólyomít viszik be, övele viszik végben; Erdélyből írják Szakmárta, az az tatár khánn egy marok hamat küldött az országnak.

Külczim: Tekintetes nemzetes Teleki Mihály uramnak ő klmének (titulus) nekem bizodalmas uramnak öcsémnek adassék.

C^{ito}
ito
C^{ito}
ito

C^{ito}
ito
ito
ito
ito
ito

(Eredeti: Gróf Teleki Miksáné hosszúfalusi ltárában.)

XLIX.

1669. ápr. 11—máj. 3.

A rendek küldöttsége az eperjesi tárgyalásokra.

(a)

1669. ápr. 11.

A rendek térítvénye.

Nos status et ordines universi trium nationum regni Tranniae et partium Hungariae eidem annexarum etc.

Damus pro memoria per praesentes, quibus expedit universis, quod quum nos spectabilem, magnificum Georgium de Kapi, celsissimi principis dni dni nostri clementissimi consiliarium intimum et comitatum Hunyad, Zaránd et Szolnok mediocris comitem supremum; generalem item Michaellem Teleki de Szék arcis et praesidii, districtusque Kőváriensis capitaneum supr. et cottus Maramarosiensis comitem; nec non Joannem Nemes de Hidvég trium sedium Siculicalium Sepsi, Kézdi et Orbai capitaneum supr. denique Stephanum Virginás de Várad, tabulae regni judicariae juratum assessorem etc. commembra utpote nostra certis in negotiis publicum regni nostri commodum concernentibus, ex consensu ejusdem celsissimi principis dni dni nostri clementissimi ad excellentissimos, reverendissimum, illustrissimos dnos, comitem a Rottal sacratissimae caesareae mattis consiliarium intimum, aurei velleris equitem et sacri Romani imperii comitem, tanquam designatum praesidem et plenipotentiarium, necnon deputatos ejusdem collegas, utpote Franciscum Szegedi, episcopum Varadiensem et Hungaricum aulicum cancellarium, ac comites similiter Petrum a Zrin, regnorum Dalmatiae, Croatiae, Slavoniaeque banus; item Sigismundum Pethő de Gherse, partium regni Hung. superioris vice-generalem etc. certa cum instructione per nos ex com-

muni voto et suffragio iisdem data hoc tempore expediverimus: iisdem Georgio de Kapi, Michaeli Teleki, Joanni Nemes et Stephano Virginás de et super rebus ac negotiis in literis celsissimi principis dni dni nostri clementissimi instructionalibus ipsis concessis specificatis, plenariam nos quoque atque omnimodam cum praefatis excellentissimis reverendissimo illis dnis comitibus a Rottal tanquam designato praeside et plenipotentiariorum; Francisco Szegedi, Petro a Zrini ac Sigismundo Pethő collegis ejusdem, nomine nostro agendi, tractandi et concludendi potestatis facultatem et auctoritatem dedimus et concessimus, promittentes nos ratum habituros, quidquid per praedictos Georgium de Kapi, Michaelem Teleki, Joannem Nemes et Stephanum Virginás plenipotentiariorum nostrorum actum, tractatum et conclusum fuerit in rebus commodum et regni hujus Tranniae et totius Christianitatis emolumentum spectantibus, prout damus plenariamque potestatis facultatem concedimus, promittimusque harum nostrarum vigore et testimonio litterarum mediante. Datum in arce Fogaras, die 17. Aprilis anno dni 1669.

(P. H.)

(P. H.)

(P. H.)

(Eredetije a gr. Teleki-család levéltárában 968. sz. a.)

b)

Az április 15-ki értekezlet.

1669. 15. Április. Az urak discursusából szedett punctumok a magyarországi atyafiak dolgát mi módon forgathassák Kápy uramék.

1. Mindeneknek előtte azon legyenek, hogy mind külön egyen-egyen mind számosan együtt lévén amazok, az érdekes magyarországi atyafiakkal beszéljenek ő kegyelmek, állapotjokat, feltett céljokat abba, reménységeket, kívánságokat tudakozzák, először mindent in genere, azután ad particularia is condescendalván, kiváltképpen azokkal, a kik most legközelebb ide be Gyulai uram által izentek és írtak. Ezekről legelsőben és a többtől is menjenek végére, mennyien és kik vannak azon értelemben? micsoda fundamentomon építik szándékokot? Evangelicus reformatus lutheranussal et vice versa és mindezek ketten együtt a pápistákkal micsoda karba vadnak?

2. Megértvén dolgokat in genere, kérdezzék, mit kívánnak tőlünk: azt-é, hogy itt a német portán mostan tracta által securitast és contentatiót szerezzünk nekiek, vagy hogy

az elébbi feltett czélra a török portával való confoederatióra igyekezzünk? Ha az elsőt, úgymint a némettel való tractát kívánják, jó: valamire isten segíti ő kegyelmeket, minden emezek javára, megmaradásra való dolgot elkövesse. Sapientia satis. Ha pedig a másikat, úgymint a törökkel való collusiót kívánják tovább is, így az egész dolog a tractába akadályosabb, ebbe azért így procedáljanak.

3. Tudhatják, mind azelőtt, mind közelebb tavaly nyárba Kende Gábor uram által tett resolutióba micsoda, azon törökkel való tractához szükséges magyarországi embert, vagy Nádasdi, Zrinyi, Eszterhási és mások keze írása, pecséti alatt való credentiát és assecuratiót, ez mellé bizonyos summa pénzt kívántunk, melyek nélkül a törökkel való tracta lehetetlen. Ezek a requisitumok és több ehez járúlható fundamentomos reménysek vagy lesznek meg avagy nem. Ha nem lesznek, a tracta annál könnyebb, mind az magyarországi megbántódásoknak mind az miénknek megorvoslását éppen csak a mostani tracta által kell reményelni és végbevinni igyekezni, az elébbi magyarországi intentiókat pedig éppen félre kell tenni, akár mint ellenkeznek és mást kívánjanak is az atyafiak, ha ugyan jövőre más, az eddig magok között való egyenetlenségnek megorvoslását, ez dolognak ezután szívesebben való forgatását ígérnek is. Rövid szóval csak az lehet válaszok: már ez az dolog három esztendeje, hogy köztünk fennforog, azolta semmi jó rendbe nem tudott hozódni, esvén sok fogyatkozások, (melyeket ha úgy kívánja az dolog, elé is számlálhatnak), kiváltképpen az ő kegyelmek részéről. Azért sem az ő kegyelmek sem az mi állapotunk nem engedi tovább, hogy ez dolog, mely már ki is tudódott, tovább indecise legyen, hanem szükség minél tisztességesebben minnyájunk securitásával csak eltemessük, és az mostani tracta alkalmatosságával betöltsük a mit ástunk volt. Ezt vagy hitethetik el velek, vagy nem; de ha az említett requisitumok készen nincsenek, csak meg kell mondani: sem ő kegyelmeknek, sem nekünk habhoz tovább kapdosnunk nem jó; ha ez tetszik, jó, kövessük együtt, ha nem tetszik, mi magunkat fundamentom nélkül tovább nem kockáztatjuk; ő kegyelmek lássák, mi magunkra gondot igyekezzünk viselni; mindazáltal sincere assecuráljuk, hogy dolgokat nem prodáljuk, veszedelmekre semmit sem pactálunk, hanem csak praecise miunket illető dolgokba, ha mit nyerhetünk, elveszszük, nulla ipsorum nec in bonam nec in malam partem mentione facta, és ezentúl ha mi köztünk való hitlés vagy mi volt, attól absolutusoknak tartjuk magunkat.

4. Ha hol pedig az feljebb említett és kívánt requisitumok készen találunk is lenni, úgy is szükség, mert most az ideje;

jól meggondolják ő kegyelmek, a törökökkel való tractának kimenetele bizonytalan, sőt annak még csak elkezdése sem lehetett eddig, azonba a német tractája színes-é, szíves-é, isten tudja, de ugyan megvagyon. Jobb azért az mű itéletünk szerént mind mostanra mind jövődre nézve, praemittálni ezt a némettel való tractát, és ennek végéig a törökkel valót suspendálni. Ha ez által a tracta által mindennemű contentatio és kiváltképpen az religio securitása obtineáltathatik, adjunk hálát istennek, hogy ily csendes úton jó végünket elérjük; ha pedig nem, úgy annál is inkább mint eddig a gonosz szándékokat kitanuljuk és mind isten s mind az világ előtt salva conscientia et salvo honore léphetünk azokra, a mikre isten ő felsége bocsát.

5. Akármint folyjanak azért a praemissák, de ez in genere kiváltképpen előttök legyen követ uraimnak, hogy ante omnia a magyarországi evangelicus status bántódási megörösvilását urgeálják, hanemha emezek, magok elszakadván innét, azt nem kívánnák vagy nem is akarnák, mert úgy, a mint feljebb is írtuk, az éppen csak praecise Erdélyt illető dolgokba procedáljanak.

6. Ha az német császár commissariusi a magyarországi megbántódott evangelicusok gravameni megörösvilásába, hogy mű magunkat elegyítsük, nem akarjuk, csak meg kell aperte mondani: minden mű praetensióink semmik ehez képest, mert az mind csak testi, pénz, ökör, tehén etc., de itt a mű lelki tagainkba bántódunk meg, mely legelső s legnagyobb nyavalya ha nem tolláltatik, nem szükség a többihez is szólni. Deus providebit.

7. Ha pedig oly aperte meg nem vetik, hanem az interpositiot és mediatiót admittálják, úgy a magyarországi atyafiakkal és velünk ide be is correspondeálván, megtanítja a dolog folyása mindnyájunkat, mi követők legyünk.

8. In praeliminaribus tractatus azt feltegyék rendszeren és megkívánják, hogy senkinek, de kiváltképpen az evangelicus atyafiaknak az a német előtt gyanót és veszedelmet ne szerezzen, hogy a mű követeinkkel conferálnak megbántódásokról és correspondeálnak ott az tracta alatt. Mert ez nélkül nem is lehetne emezekkel semmi correspondentia, hanemha titkon, mely akadályos, becstelen és veszedelmes is volna etc.

B)

A. 1669. 16. Apr. az urak conclusuma bizonyos, ez szegény haza jövőendő securitására néző titkos tractáról. Mely harmadik instructio legyen.

Ha isten az felsőbb két instructiókba felvett dolgoknak jó folyását és kívánt végét adja, csak magával Rottal urammal talám elég leszen, még az is talám megkívántatik, adja hitit és paroláját, veszedelmünkre nem fordítja s nem propagálja a dolgot.

Illendő szókkal elé kell beszélni az egész Magyarország és Erdély nagy romlását, ezeknek mint antemuraléknak megmarasztására a mint az egész keresztységnek úgy legközelebb az ő felsége haereditaria provinciáinak nagy szükségét, a török hitetlenségét, mostani békességnek ideig és csak hóharmathoz hasonló tartását, az ő felsége keresztényi kötelességét, sokszori magajánlását. His praemissis kívánják.

1. Egy assecuratiót ő felségétől, hogy az mi mostani terheletésinknek megkönnyebbítésében fáradsz a portán. Ha vagy szabadságinkba vagy határinkban újban belégázol a török, mind tanácsával, interpositiojával, ügyünknek a keresztényen fejedelmek előtt való recommendálásával, sőt fegyverével is opportuno tempore megsegít.

2. Akarván a keresztény fejedelmekkel ismerkedni urunk, noha a nélkül is tudja szabadságát arra, hogy követeit jártassa, de hogy az a bécsi udvarban gyanót ne szerezzen, pro meliori esse jelentést teszen, és hogy mindenkor salvus passusa legyen követinknek, arról assecuratio kell.

(Egykorú kézirat.)

c)

1669. ápr. 17.

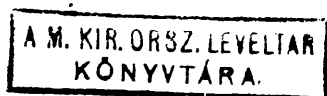
A titkos utasítás.

Mostani eperjesi tractára expediált követ commissárius híveinknek adattatott ez szegény haza jövőendő securitására néző titkos instructio az urak conclusuma szerint. Fogarásba 17. Április, anno 1669.

Ha isten az felsőbb két instructiókba fel tett dolgoknak jó folyását és kívánt végét adja, (szóról szóra, mint az előbbi fogalmazvány végén.)

Apaí.

(P. H.)

Kivül: Legtitkosabb eperjesi tractára való instructio.

(Eredetije a fejedelem titkos pecsétjével a gr. Teleki-család levéltárában 972. sz. a.

d)

1669. máj. 3.

Leopold menedéklevele.

Nos Leopoldus. . . . universis et singulis. . . . notum facientes quod cum illustr. Michael Apaffy. . . . ad tractatum a nobis Eperjesini institutum certos suos comissarios destinaverit et expedire constituerit, idemque tam quoad personas eorundem proprias, quam famulitium, veredarios et postiliones salvum ubique et liberum veniendi redeundi, ac etiam a praedecclarato tractatu pro dispositione sua abeundi passum et licentiam habere velit et nos ejusdem principis congruis postulatis annuere, hominumque suorum securitati prospicere cupientes ejusmodi salvi liberique passus literas et securitatem largiendam hisce nostris caesareis regiisque patentibus benigne concesserimus. Quocirca. . . . Dabantur. . . . Viennae die 3° mensis Maii anno 1669. . . .

Leopoldus.

Ad mandatum sac. caes.
reg. mattis proprium.

(Telekiek marosvásárhelyi levéltára 970.)

e)

1669. szept. 11.

Leopold intézkedése az eperjesi végzések végrehajtása ügyében.

Leopoldus etc.

Spectabiles, magnifici, egregii et nobiles, fideles nobis dilecti. Cum occasione tractatus nuper cum Transylvanis in libera ac regia civitate nostra Eperjes habiti, quaedam conclusa sive puncta modum servandae bonae vicinitatis administrandaeque justitiae concernentia, quae nisi iis, a quibus praesertim observari debent, innotescant, facile per contrarias actiones infringi annihilarique poterunt, gravi cum publici boni dispendio: ne igitur id ex parte ditionum nostrarum eveniat, verum ut incolae ipsarum eiusmodi conclusionibus sese conformare noverint, puncta eadem praesentibus copia-

liter inclusa fidelitatibus vestris communicanda transmittendaque duximus, clementer cupientes, ac simul etiam committentes, quatenus puncta ipsa in generali congregatione vestra solemniter publicare, publicataque tam vos ipsi observare, quam per alios quorum intererit, observari facere, ac tandem praehabita seria inquisitione, compertaque mera rei veritate, Transylvanis res ipsorum ablatas vel in specie vel condigno valore restituere, involuntarios porro earundem rerum emptores et ablatores juxta articulum decimum septimum anni millesimi sexcentissimi quinquagesimi noni animadvertere modis omnibus debeatis et teneamini. Executuri in eo benignam seriamque ac omnimodam nostram voluntatem. Quibus de reliquo gratia nostra caesarea et regia clementer propensi manemus. Datum in castro nostro Ebersdorff die undecima mensis Septembris, anno domini millesimo sexcentesimo sexagesimo nono.

Leopoldus.

Franciscus Szegedy
episcopus Vaciensis.
Stephanus Orban.

Hátára jegyezve: P. S. Kegyelmed parancsolatja szerint az párt megíratam, el is küldöttem s maradok tovább is Kegyelmednek kész szolgálja.

(Egykorú másolat a gr. Teleki-család marosvásárhelyi levéltárában 1067. sz.)

I.

1669. máj. 8.

Apafi levele portai követéhez Sebesvár lerontása ügyében.

Michael Apafi dei gratia *stb.*

Generose *stb.* Salutem *stb.* Hűséged levelét tudósításával együtt 4 praesentis Maii vettünk kglmesen, tovább is hogy vigyázással szorgalmatoskodjék dolgainkban intjük kglmesen, s ha isten engedi annak idejében mind kijövele felől, mind pediglen hűséges magaviseléséről felyedékenyek nem leszünk s tudosétása szerint bizonyos újabb jóakaróinak kedveskedésekre is leszen gondviselésünk, csak érthessük valósággal is ez hazához dolgainkban is hasznos fáradozásokat. Az Sebesvár állapotját a mi illeti, abban Hűséged kétséges ne legyen hogy hibázzon előbbeni irásunk, mert egyátaljában elrontották,

valami újabb épületeket nevezet szerint pediglen palánkokat építettek volt körül: hanem csak az régi épület maradtott helyén, tudni illik a vár. Még az sáncz meglátására el nem érkezék (*egy szó kimaradt*), de ha elérkezik is különben az dolgot nem tapasztalja, ha igazat akar mondani. Tovább is Húséged csak ezenképpen állíthatja az felőle való emlékezetet. Adaték olyan hír is értésünkre, hogy az tatár khámnak parancsolatja ment volna Magyarország felé való dispositióból, kit isten ne adjon: de ha csak emlékezetét fogná is hallani Húséged, oda be igen szorgalmatos vigyázással kell abban fáradoztatni s bennünket is tudósítani, hogy idején korán orvosságát készíthetnénk passusoknak, s ez hazára való szándékát elvetnénk. Az kajmakámnak szóló levelünk páriáját Húségednek his acclusis elküldöttük, melyet megolvassván ahoz képest igazíthatja a beszédét is; Húséged az hol kívántatik végére is [*mehet*]; az miről illik tudósítani bennünket s fáradozni is dolgunkban el ne mulassa Húséged: várván kegyelmességünket húséges magaviseleléért jó reménységgel. Cui de reliquo *stb.* Datum in civitate nra Alba Julia die 8^a mensis Maii, anno 1669.

P. S. Az kajmekám tihájának kedveskedtünk ezen alkalmatossággal száz aranyokkal; az csauszbasának huszonöt arannyal; Húséged számára is küldtünk húsz aranyat; mindazonáltal megkívánjuk, hogy az feljebb való két rendbeli kedveskedésünknek oblatiójáról leveleket extraháljon, azmint meg is vagyon hagyva Székely Mártonnak: constáljon nekünk, hogy kézhez adatott az mit küldtünk. Annakfelette az fővezérhez való küldéshez ha passus adatnék bizonyos tudósítását kívánjuk arról Húségednek, úgy mindazonáltal, hogy másoknak ki ne nyilatkozzék az iránt való szándékunk.

Végre jutván eszünkben, hogy valami kedvetlenséget pediglen ne neveljünk az vice-tihája előtt, igen titkosan kívántatik az főnek s csauszbasának is honorariumokat praesentálni, kérvén azon szóval is, hogy dolgainkban ennekutána is legyenek jó segítők: azután is kedveskedni el nem mulatjuk.

M. Apafi m. p.

P. S. Hol mi hírek folyanak Zólyomi dolgáról, Húséged legyen szorgalmatos vigyázással felőle s tudósítson bennünket; a csauszszal újabb emberiünket is küldjük, mely által tudósítjuk Húségedet újobban.

Az mely csausztúl Nagy Tamás uram négyszáz aranyat kért volt oda be az ő kegyelmével jövő emberének, azon négy-

száz aranyokat megadtuk, az adós levél nála maradott; az ajándéknak praesentálásakor az kihája előtt legyen azon szóljon az kajmekámnak parancsoljon kiadása felől, mivel úgy tudjuk Hűséged subscriptiója is ott vagyon. Az felett ha az adó felől kérdezkednének, azt is megmondhatja Hűséged, hogy az innét az napjára bémegyen.

Külczim: Generoso Stephano Gyulaj de Várad, in fulgida porta Ottomanica continuo oratori nostro, fideli nobis dilecto.

(Újabbkori másolat gróf Kúun Géza maros-németi ltárában.)

I.I.

1669. jun. 25.

A fejevári országgyűlés végzései.

Anno 1669. die 25-ta Junii.

Albae Juliae.

In generali congregatione universorum statuum et ordinum trium nationum regni Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum in civitatem Albam Juliam ad diem 25-m. Junii anni 1669. indicta, de et super conditionibus et statu confinium puncta conclusa.

1. Minthogy Kolosvár táján nem kevés faluhelyek állanak pusztán, a melyek annak előtte az töröknek behódoltak volt, azután az török rajtok való inségek mián elpusztúlván, ma is úgy állanak: azért ezek közül a mostan pusztában álló Kolosvár táján levő faluk közül, valamelyeknek megtelepedésekből azt ítélnék, hogy török annak alkotmatosságával beljebb-beljebb fogna hódoltatni, a kolosvári kapitány jól megvizsgálván a dolgot, megtelepedéseket meg ne engedje.

Annakfelette az deési határon is vagyon egy Csátár nevű falú, mely elein behódolt volt; azonban ha annak adózása Váraddá szabad lészen, kétség kívül Deésnek és Aknának hamar időn veszedelme következik, és consequenter az egész sóházaknak, melyre nézve halogatás nélkül amoveálni kell őket; vadnak ottan azonkívül is Szine táján egy néhány faluk, melyek ha nem amoveáltatnak, hasonló veszedelem követi ez hazát; azért annak az vármegyének fő-tisztei istenes considerációban vévén, melyek légyenek azok,

szükség, hogy amoveáltassanak; mindazáltal oly dispositióval, és mód alatt, hogy ne mehessen a török nemzetnek fülében az országnak conclusumából végben ment dolognak lenni.

Mivel pedig az kinek falui amoveáltatnak igen nagy károokra leszen kérdéskívül, mindenek felett azoknak az kiknek nincsen bátorosabb helyen fundusok, az hová telepíthessék az ilyen jobbágyokat, az ilyenektől megtaláltatván, a mi kegyelmes urunkkal ő nagyságával együtt megigyekezzük ezen nehézséget orvosolni halogatás nélkül.

2. Hogy a mi kegyelmes urunk ő nagysága mind az fényes portán való törekedése által, mind az végbeli pasákkal való utak-módok által minden mediumokot elkövethessen a belyebb-belyebb való hódoltatásoknak megzabolásztatásában, mely ha nem fog, mivel mind az természetnek, mind pedig az törvénynek rendi megengedi a defendát, ez iránt fegyverrel is resistálhat az hódoltatásnak főkapitány atyánkfia.

3. Hogyha a mely helyeket behódolni nem engedünk, azoknak az helyeknek rablására az török vitézek bécsapnának, és az tisztí alatt lévő vitézli renddel kolosvári kapitány atyánkfia nem ítélné elégségesnek magát hogy resistálhasson ellenek, az mi kegyelmes urunk ha oly helyen leszen, hogy ő nagyságát ő kigyelme tudósíthatja az egész dolognak veszedelmeztetése nélkül, tudósítani ő nagyságát el ne mulassa, hogy ő nagysága is késedelem nélkül parancsolhasson méltóságos levelei által az fejevármegyebéli, tordavármegyebéli fő és viczetiszteknek az succursus felől, sőt több helyekre is az kik az articulusban specificált poena alatt tartozzanak éjjel-nappal sietni és segítséggel lenni, legközelebb az hol csoportonként kitelhetnék, úgymint: Tordán, Egerbegyen, Gyéresen, Enyeden, Tövisen, Sárdon, Borbándon és Fejérváratt Aranyosszéken lakók; de ezek is mindnyájan össze való gyűléseket ne várják, hanem az melyiket hamarább éri az parancsolat, előttök járóival együtt megindulván, éjjel-nappal siessen az specificálandó helyre. Hogyha pedig oly szoros casus interveniálna, hogy az mi kegyelmes urunkat ő nagyságát távul létében requirálni és írni ő nagyságának késő volna, (hogy ez iránt végső romlás ne kövessék ez hazát) in tali casu ha mit fog írni kolosvári főkapitány atyánkfia ő kegyelme, kiki maga becsületéért és hazájának szeretetiért mindenekben azon kapitány atyánkfia írásának engedelmeskedni, s egyszersmind azt effectuálni is, az hadi expeditiókból magokat absentálókról írt articulusokban specificált poena alatt tartozzék.

4. Az magyarországi kóborlók ellen végeztetett: hogy a mint az alkalmatosság engedi, az kölcsön nekik visszaadassék. melynek véghezvitelére ha a praesidiáriusok nem ítéltetnek

elégésenek, az mi kegyelmes urunk ő nagysága másunnan is rendelhessen elégéses erőt, kik által véghez mehessen ez iránt való dispositiónk.

5. Az károlyi marhák ára felől végeztetett, hogy noha csak dézmája sem fordúl meg annak az nagy kárnak ebből, az melyet a magyarországi latrok cselekedtek Biharvármegyében, mindazáltal mégis, hogy az mi kegyelmes urunk, és az haza oltalmazását eziránt is experiálhassa az szegénység, adassék nékiek abból a pénzből ezerötyszáz forint.

6. Az somlyai kapitánynak fizetése légyen annyi, az mennyi az szamosújvári kapitányság után jár.

7. Somlyai vicze-kapitánynak Boldvai uram elégésenek íteltetett lenni ha felvenné; ha pedig fel nem venné, Tövisi Dániel uram légyen; fizetése légyen félannyi mint az főkapitánynak.

8. Az kolosvári kántoros szolgák fizetése teljék onnan ki, az honnan eddig kitölt.

9. Az somlyai perceptort Debrosit semmiképen nem kell megváltoztatni esztendeig, mivel ratiója is igazán vagon.

10. Az nemesek posztójára vagon rendelve pénz, melyre a praefectus viseljen gondot.

11. Kolosvárra egy portörő malomra vagon szükség, melynek építése felől jó véggel az ország concludáljon.

12. Vasat, az mennyit lehet, rendeltetünk.

13. Bánffi Dénes uram kívánsága szerént rendeltetünk sollicitátorokat annak az adónak felszedésére.

(Egykorú kézirat az Akadémia birtokában.)

LII.

1669. szept. 11.

A moldvaiakkal való határvillongás tárgyában kiküldött bizottság utasítása.

A moldvaiakkal való controversiáknak eligazítására delegáltatott commissáriusoknak adott instructio. Anno 1669. die 11. Septembris in curia Görgeányiensi.

1. Kérdés kívül kívánni fogják mind az háromszéki s mind csiki híveinktől azokat az határokat, az melyekhez eddig is praetendáltak: mivel azért kétségesek vagyunk abban az feljebb megemlített híveink producálhatnak-é azokról derék leveleket, chez képest mindenekfelett azt a választ kell

tenni, hogy Betlen Gábor fejedelem és az öreg Rákóczi György idejében, az melyik határnak valamelyik fél és az minemű dominiumában volt, méltó mostan is maradjon abban, azután való kapdosások megszűnván és azután lett kártételek utrinque eligazodván, ha az régi jámborok csendesen megalkudták, azoknak példájokat kövesse mind az két fél, holott magok kárával megtapasztalták, hogy azt a jó rendet elbontani mindenik országnak kárával lett.

2. Úgy hiszszük, az Moldovából Erdélyben szökött jobbágyokat is kérni el nem mulatják, de meghatározás nélkül ezt megigírni igen káros volna, azonban egészen is denegálni nem lehet, hanem ilyen intermediumot kell ő kegyelmeknek elkövetni benne: valamely jobbágyok kezesség alatt vadnak avagy hitesek, az olyanokat ígíriék meg, igazságosan comprobáltván annak módja szerént az dolog, annak felette reciproce az mi részünkre is ő tőlök megtartatván azon mód.

3. Mindkét részről az latrok sok marhákot lopnak el, azért afféle gonoszúl elveszett marháknak keresésében és visszaadásában valami legjobb utat és módat feltalálhatnak ő kegyelmek, concludáljanak az szerént, csak legyen az igazság egyenlő mindkét részről.

4. Az adósságoknak megfizetésében is hasonló módat kövessenek ő kegyelmek, valamit igazságosan és mind az két résznek hasznára feltalálhatnak ő kegyelmek, nem tartunk ellent benne, csak az más fél is tartsa ahhoz magát.

5. Mind ezekben s ezekhez hasonló casusokban pedig Erdélyországnak bevett rendes törvényét az moldvaiak ő kegyelmek kívánságára ne impediálják, hanem azt illibate megtartsák ő kegyelmek; mely feljebb való instructióhoz tartván ő kegyelmek magokat, valamit magok szerént az haza közönséges jóvára fognak végezni, mi is minden részeiben megtartjuk, alattunk levő híveinkkel megtartatjuk, assecurálván ő kegyelmeket ez levelünk által róla. Datum anno, die. . . .

(Eredetije Nemzeti Múzeum. Tunyogi-gyűjtemény.)

LIII.

1669. szept. 30.

Kende Gábor tulósítja Teleki Mihályt az interessátusok ügyeiről.

Szolgálók mint uramnak kedves öcsémnek Kegyelmednek. Együtt lévén szinte Kende Gábor urammal, Kd leveleit kedvesen vettük, és hogy tudósított Kd bennünket az hírekről.

Kdnek megszolgáljuk. Panaszát Kdnek az mi illeti, még eddig Kdet semmi bizonyos dolgokról nem tudósíthattuk, most ha szinte Kd levelei nem érkezett volna is, mind ő kegyelme, mind én, Kdnek írtunk volna. Én isten kegyelméből hétfőn megindulok az Tiszához és Kd leveleit praesentálom az kiknek szól. Oda fel való dolgokról írhatom Kdnek, ő felsége nem régen convocálván Bécsben az consiliarius urakat, Nádasdi uram az érsekkel egyben háborodott, rútúl voltak. Megértvén ő felsége, Nádasdi uramat hívatta; nem ment, mivel árúltatással vádoltatott, hanem securitást kívánt, és hogy az érsek adja meg becsületit (ki meglőtt), úgy ment fel ő felségéhez, udvarhoz. Felmenvén szemben lött ő felsége N[ádasdy] urammal. Ottan ő naga cum fervore kérdezte ő felségétől, ki vádolta ötet árúltatással, mert valaki azt cselekedte, ő nálánál árulóbb az, kit meg is mond szemében, csak gyűjtesen ő felsége tanácsot. De még az tanács egybegyűlt, megmondotta ő felségének, hogy sem ő, sem az ország nem áruló, hamisan vádoltatnak, hanem az ő felsége német tanácsi, kin igen törődött az császár. Annál is nagyobbbat mondott, hogy bizonyos dolog, ha eleit nem veszi ő felsége, az magyarok úgy megbúsultak, hogy magok közül választanak fejedelmet etc. Egyben gyűlvén az német t[itok] tanács, szemekben mondta N[ádasdy] uram, hogy ők az császár árulóí, azok közül legelsőben Rottal uram oka, mert oly várát rontotta el az magyar nemzetnek, ki kárabb Váradnál természet szerint való erősségre nézve. Montecuccoli még olyan, mert Magyarországba jöven hadaival, nem hogy csendességet, de kimondhatatlan pusztítást tőn az országban, sok embereket is öletett ártatlanúl; sőt az magyar nemzetnek meg is rontatik és teljességgel elvétellett minden szabadsága etc. Kire nézve az consiliariusok egymás között összeveszvéen, csak re inf(ecta el)oszlottanak, és mind ez ideig is az tizenhárom vármegyéne(k sem)mi válasza nem lőn. R[ákóczy] uram elment, hova, bizonyoson nem tudj(uk o)da van; az asszony Patakon van. Fülhegygyel hallám, hogy az asszony akarna bé Erdélyben menni, de még ez nem bizonyos. Hónap Patak felé indulok; ha mi bizonyost érthetek, Knek megírom. Az bizonyos: N[ádasdy] uram azt mondta, ha más nem, ő egyedül is hozzá kezd az dologhoz, úgy hogy másoknak is meg kell cselekedni. Ez szót az mi részünkről rosszra is magyarázhatni, ratione religionis persecutionis.

Most Lengyelországból semmi bizonyost egyebet nem hallani, hanem ma lesz az király lakodalmi solemnitása, subsequenter az koronázás is meg lesz. Az levelekben nem tévelyedett el egy is, híven mindenkor megküldi M. uram. Az ne-

mes Bereghvármegye az parochialis proventus végett az fejedelem asszony ellen vicze-ispán urossal juxta articulum termináltatván pro die 15. praesentis, nem hogy az törvénytta volna, de ő felsége prohibitoriuma és protectionalisa de kik convocatusok voltunk, fegyveres kézzel előnkben (állván) az kállai és tokaji praesidium, még az városnak Munká(csnak fe)lé sem bocsátottak, ha kik belophatták is magokat, szállásokat gyalogokkal környülvén, onnét senkit se ki, se be nem bocsátottak az nap; úgy bántak az vicze-ispánnal is, sőt két prédikátort (ki mindenik igen becsületes ember volt) vicze-ispán szállására akarván menni, a németek szörnyen megdöföltek, vertek, az muskatélylyal vérben keverték. Ebből is akármely keresztyén ember megítélheti, nekünk magyaroknak szabadságunk, törvényünk mint ronthatik s kitől?

Már megírtam vala ez leveletem, az mikor érkezék egy jóakaró uram levele, kiben írja, hogy azon igyekeznek oda fel, kiváltképpen egy nagy ember, hogy Kegyelmetektől minket elszakasszon, az pénzt is megígérte, de úgy, hogy Erdély nélkül menjen véghez az dolog; de abban bizony ez részről kedve nem telik, hanem én az tanács (*így!*) ő naga ne engedje másnak az szép jószágot, ha nagy költségében telik is. Ezt confidenter írtam Kdnek, s ámbár magával az f[fejedelemmel] közölje Klmed, de mással senkivel se, mert bizony bánnám, ha kiadnának. Én pedig míg élek maradok köteles és igaz atyafia, szolgálja. Kivánom, isten engedje, ez írásom találja örvendetes órában Klmedet. Irtam . . . ¹⁾ ultima Septembris 1669.

Ez levél napfint ne lásson, Klmed égesse el vagy tegye jó helyre.

(*Alíráás nélkül.*)

Külczim: Tekintetes nemzetes Teleki Mihály uramnak (cum pleno titulo), nekem kedves és bizodalmas uramnak, sietve íráim.

(*Az egész levél Kendé Gábor kezeírása.*)

(Eredeti: gróf Teleki Miksáné hosszúfalusi levéltárában. Lemásolta Gergely Sámuel.)

¹⁾ A kelet helye kitörölve s olvashatatlaná van téve,

LIV.

1669. oct. 8.

Rozsnyay Dávid titkos utasítása.

Memoriale pro gnr. domino Dávid Rosnyai.

Megjelentvén ő kegyelme titkos levelünknek megadása után, hogy az dolognak kétszeri megjelentése után látván annak haladását, tudván azonban az fővezérnek ő nagyságának hatalmas császárunk nagy dolgaiban való foglalatosságát és ő nagysága parancsolatját is, könnyen ezt elhallgathatnók. De tartván attól, mások által is az dolog ő nagyságának értésire esik, hogy mi hatalmas császárunkhoz való hűségtelességgel, ő nagyságához való engedetlenséggel ne vádoltassunk, hat. császár dicsőségére tartozó dolognak tartván az magyar korona béhódolását, ő hatalmasságához tartozó kötelességünk szerént akarjuk most megjelenteni ő nagyságának. ¹⁾

1. Hogy mi az magyar és horvátországiak megtalálásából bizonyosan úgy vesszük eszünkben, hatalmas császárunk igen nagy hasznára s birodalmának terjesztésére Magyar és Horvátország hatalmas császárunk szárnyai alá adja magát éppen, csak ő hatalmassága az megnevezett országokat fogadja oltalmazó szárnyai alá, és nekünk is ebbeli intentiónk ő hatalmassága, ő nga az fővezér előtt legyen kedves.

2. Ha kedves ő hatalmassága s ő nga előtt, kívántatik, ő hatalmassága adjon oly generalis assecuratiót, hogy hat. cs. hite s vallása szerént assecurálja Magyar- és Horvátországot s annak minden rendeit és lakosait, hogy kegyes gondviselése alá vévén szabadságokban megtartja, ellenségek ellen minden assistentiával léssen, signanter nekünk arra szabadságot enged, hogy ennek az dolognak végben viteliben minden jó útakat módokat elkövethessen.

3. Mivel az ő nagok mellett lévő emberektől az német portán az dolog már annyira kitudódott, hogy az ő hatalmasága szárnyai alá folyamodó nagy rendeknek életek veszedelemben forog, ha sokáig halogattatik: akár csak engedje meg ő nga ez jó dolog végben vitelire való megindulásunkat, négy vagy ötezer itthon lévő török vitézeknek és két Oláhországbeli kevés oláh hadaknak mellénk adásával; mely is meglévén,

¹⁾ *Oldaljegyzet*: Sőt minket az magyarországiak erre is kénszerítették, hat. császár előtt kezdjük el, de mi tudván. efféle dolgok Ngod híre nélkül véghez nem szoktak menni, akartuk Ngodnak megjelenteni.

hiszszük istent, ez hatalmas császárunk birodalmának terjesztésére tartozó nagy dologban hasznosan szolgálhatunk. Ez ha megengedtetik, erről mind az budai vezérre s két oláh vajdákra parancsolat kell.

4. Ha az dolgot teljességgel rejciálná kandiai dolgának végben vitele után való időre, akár csak arról igyekezzék assecuratiót hozni, hogy hat. cs. mostan fenforgó dolgának végben vitele után az dolog acceptáltatik, és az idő alatt ha kiknek az ő hatalmassága szárnyai alá folyamodók közül közönségesen életek veszedelemben forgana, bátorságosan fogadhattuk bé, s lehessen megmaradások az ő hatalmassága országában.

5. Ha most is az német békességet forgatná, azt kell mondani, valamit első követiünk mondott, hogy hatalmas császár nem az német császárral kötött, hanem az magyar királlyal s Magyarország lakosival; ha már az magyarok annál is jobban akarnak kötni ő hatalmasságával az a békességnek semmit nem derogál; sőt azt bizonyosan elhihetik, ha Magyar és Horvátországot hatalmas császár szárnyai alá jó módok alatt befogadja: kandiai dolgának is velenczések ellen nagy segítségire leszen, legalább két hónapok alatt Horvátországon lehetvén általmenetele szárazon az velenczések birodalmára etc.

6. Ha mindenképpen diffidentiák lesznek az dologban, megmondhatja, h. császárunk fényes portájának ily jó alkalmazhatóságot elmulatni nem jó, mert ha mostanról elmúlik, félő az magyarok más nemzetekhez ne kössék magokat, mely is ha így talál lenni, mi akkor ne okoztassunk. Ha azt találná mondani: hiszen kiadtuk egyszer az választ, miért nem ül veszteg az fejedelem, meg kell mondani, kételen vele, mert Magyarország directe hatalmas császárt akarta megtalálni, melyet ő nga megértvén, praeveniálni akarta s tartóztatta, míg Ngdnak értésére adja az dolgot, hogy valamint az történevén, ne gondolja azt ő nga, mi akaratunkból lött; eddig is ezen dologról ő ngán kívül senkinek is hat. cs. kapuján jelentést nem tettünk, sem nem teszünk, hanem mindenkben az ő nga parancsolatjához alkalmaztatjuk magunkat.

Mivel ezért Béli uramnak ő kglmének hazájához s nemzetéhez való buzgó szeretetét mindenkben megtapasztalván, esmervén ő kglme, menő útjában ő kglméhez térjén be, mindeneket ő kglmével communicálván vegye az ő kglme tettségét is s alkalmaztassa ahoz is magát.

Noha még nem bizonyos, de hallatszik, hogy Zrinyi uram be akarna jőni, azért ha bé talál jőni, elhittük azt is, nem egyébb végett, hanem azért jó bé. Mi azért sem neki sem

másnak, míg ő ngától bizonyos válaszuk nem jó, semmi választ is nem adunk.

Anno 1669. die 8. Octobris Vinczen
Dávid diák uramnak adott titkos
instructio páriája.

(Egykorú kézirat gr. Teleki Miksáné hosszúfalusi Itárából.)

LV.

1669. oct. 18.

Apafi levele Telekihez a bujdosók megsegéllése ügyében.

Áldja meg isten Kegyelmedet édes Teleki uram.

Baló László uram elérkezvén hozzám, minden hírekről tudósított, melyet igen kedvesen vettem Kegyelmedtől, hogy közöltt velem; de nem türhetem, hogy Kegyelmednek ne írnék, Báufi uram darab pappirossán való írását látván. Én nem vagyok borbély, hogy ő kegyelme írat, szelenczét emleget, hogy nincsen ahoz dologhoz. Kegyelmed megmondhatja azért neki, hogy ha értékem ahoz a dologhoz nem volna, bizony nem is nyúlnék hozzá; de istennek dücsösségét látván hogy porba tapodtatik, vallásom periclitál, nemezségem utolsó romlásához közelít, kételen vagyok velle, hogy hozzá nyúljak, ha engedtetik. De mü bizony egy úrnak is nem írkalunk arról a dologról, hogy küldjük-é Dávid deákat vagy nem. Ha nem engedtetik, veszteg ülhétünk s mi nem leszünk okai, ha penig meg, meg kell bizony annak lenni nolle velle; ha penig nem akarják, bizony úgy járnak, mint ma a szebeni királybíró,¹⁾ ha rosszabbúl nem. Ezt penig Kegyelmed megmondja neki, hogy ezt így értse; kegyelmesen intjük is Kegyelmedet, el ne hallgassa. Kegyelmedet ide várjuk s el is jöjjön terminus előtt. Istennek ajánljuk Kegyelmedet. Albae 18. Octorbris anni 1669.

Kegyelmednek jót kíván
Apafi Mihály m. p.

P. S. Dávid deákat ez jövő héten elbocsátjuk.

Külczim: Meghitt hívünknek nemzetes Teleki Mihály uramnak adassék.

(Egészen az Apafi kezeírása.)

¹⁾ Fleischer Dávid, kit ez napon vittek Dévára fogva.

Ezen levélhez van mellékelve Bánfi említett czédulája, melyen ez áll: Az mi az mi kglmes urunk parancsolatjából való írását illeti, nekem uram úgy tetszik, hogy ő nga azokkal az becsületes emberekkel úgy végezett Radnóton, hogy ne búsítsuk a vezért. Ki lévén válaszunk adva, talán most is azok megegyezett akaratjokból kellett volna lenni az elküldésnek, nem egy-két ember akaratjából; de elég mentség, ha kívánatik valaha, hogy a mint elködeltett, nem volt hírekkel és akaratjokkal. Jobb volna a nyomorodott hazának veszteg úlni, mert bizony sem írunk sem szelenczénk; mindazonáltal nekem sem több benne, mint másnak. Ha rá kél a dolog, annak idejében többet is mondhatok. Sz.-Király 12. Octobris 1669.

(Eredeti, gr. Teleki Miksáné hosszúfalusi ltból. Másolta Gergely S.)

LVI.

1669. nov. közepe.

A medgyesi octovalis terminus.

a)

1669. nov. 9.

A kolosvári követek jelentései.

Szolgálunk és istentől Kegyelmeteknek minden jókat kívánunk.

Veres Jósa uram által csak igen sietve íránk Kegyelmeteknek mind az itt való állapotunk s mind pedig Bányai urammal való causánk felől, arról most Kegyelmeteket, míglen isten haza viszen, nem is terheljük etc. Szőlősi uram az maga részéről való két rendbeli causával gyötör, egyike ab anno 1658-beli propter non observationis legitimi mandati suae celsitudinis az Szakáll et divisorul evocáltatták akkor az egész tanács, id est Linczeg János, Seres István, Tatár Mihály, Kerekes János, Szörös János etc. uraimékat, kik is mind per non venientem id est in poena art. fl. 200 convincáltattak seorsim etc., de ennek is mind eleit vöttük. Továbbá isten micsoda kimenetelit adja, nem tudjuk, mivel nagyobb része még in suspenso etc. Második pretensiója hasonló lévén, evocatioval mind az mostani s mind pedig az 1667. esztendőbeli assessor uraimékat nominanter proclamáltatott, s azon articularis poenát intentálván hozzánk, melyből csak eddig is minemű gyalázatos dolgunk volt s még mi lehet emergálandó, nem tudjuk. 1. Az kapuvám pénzét fl. 9, ezen Sz.-Antal napján, Rázmán Lőrincznének kurvaságáért, vagy meg nem csapásáért fl. 12, tanácsházbeli jövedelmet fl. 8, tanácsul ígért

Kegyelmek ő kegyelmének circiter fl. 5. Ittem az mi az tanácsházban proventus gyűlhet etc. Mindezekről sok volna az dolog (érthet Kegyelmetek többet) mint bestyelenítettünk. Mindazonáltal útja annyira be vagyon vágva, hogy jól imádjá az Istent, ha szárazon kigázol ő kegyelme belőle. Soha az magunk privátumáért annyit itt nem orczátlankodnánk, ha az Kegyelmetek böcsületit s nagy kárban való esését előttünk nem viselnék, majd többire éhen-szomjuhon, holott az magunk pénzét is többire ily drága helyen elköltöttük; csak az egyik párért, melyet Szőlősi uram ellenünk instituált, fizettünk fl. 8. Egy szóval eddig procátoroknak s párokért fizettünk 20 forintot. Sok volna az dolog; de ezekről is, míglen isten haza nem viszen, nem informálhatjuk Kegyelmeteket. Mostan pedig Forgó uram dolgát is elé akarja adni Szőlősi uram; viszont az Suki határjárásnak contradictiójával is fenegettetünk etc., instructiónk pedig semmi se lévén, Kegyelmetek bölcsen megítélheti, mi dolgok nőhessenek ki belőle. Annak okáért, ha Kegyelmetek felőle nem provideál, isten s Kegyelmetek előtt protestálunk, ha várasúl Kegyelmetek kárban esik, avagy privátim, mi ne okoztassunk, mert pénzzel járják az búcsút, s annál inkább az, ki táblán pöröl, pénze legyen annak, eddig is kölcsön pénzzel éltünk. Egyébiránt mi itt nem tekerünk, mivel még hétfőhöz két hétig tart az gyűlés; Kegyelmetek azért izenje meg, ha hazamenjünk-é vagy mihez tartsuk magunkat, mivel mi igen ritkán írhatunk innét Kegyelmeteknek, alkalmatosságunk nem léte miatt. Erszényes Istvánné asszonyomtól is az expendált fl. 6 előbbi írásunk szerint keresse meg Kegyelmetek s küldje kezünkben, jó neven vesszük Kegyelmetektől. Az istenért kérjük Kegyelmeteket, bennünket jó igéreti szerént költség nélkül ne hagyjon. Ezzel Kegyelmeteket istennek gondviselése alá ajánljuk és maradunk Szász-Medgyes, 9. Novembris 1669.

Kegyelmek jóakarói s szolgálói
Huszár Péter, Sárvári Tamás mp.

P. S. Nincs egyéb újság, hanem Kandiát megvették volna. Tömösvári csauz postán hozta az fejedelemnek. (Mely ha igaz, nem kicsin dolog.)

Küldöm: Nemzetes vitézlő Budai Mihály kolosvári főhadnagy uramnak s több székülő assessorival együtt etc., nekünk kedves és bizodalmas jóakaró urainknak s atyánkfainak adassék etc.

Q^{uito}
Q^{uito}
Q^{uitissime}

(Eredetije Kolosvár város levéltárában.)

b)

1669. nov. 13.

Törvényszéki határozat.

Anno 1669. die 13. Novembris in Szász-Medgyes deliberatum.

Némethi, füzési, mikolai és tőkési nemesek absensek. ad prime affuturam diaetam producáljanak. Leveleket pedig szamosújvári vicze-kapitány Nádudvari János uram adja ki Belső-Szolnok vármegye főispán uram kezében azon urunk ő naga pecségi alatt, mint bé vagyon pecsételve.

Extradatum per magrum Martinum Sárpataki illustr. dni dni principis Tranniae protonotarium mp.

(Eredetije gr. Kemény József. Erdélynek a mohácsi ütközet utáni egyes történetei. XII. kötetében.)

P Ó T L É K

Az Erdélyi Országgyűlési Emlékekhez.

I.

1630.

Pathay Máté elíteltetése az országgyűlésen.

(Lásd az Erdélyi Országgyűlési Emlékek IX. kötet az 1630. jan. 25-iki országgyűlést.)

Nos requisitores literarum et literalium instrumentorum in sacristia, sive conservatorio capituli ecclesiae Albensis Transylvaniae repositarum et locatorum ac aliarum quarumlibet iudiciariarum deliberationum, legitimorumque mandatorum serenissimae principis ac dominae dominae Catharinae dei gratia natae marchionissae Brandeburgicae, sacri Romani imperii, Transylvaniaeque principis, partium regni Hungariae dominae, Siculorum comitis et dominae nostrae clementissimae executores: damus pro memoria per praesentes, quod generosi, egregii et nobiles, prudentes item ac circumspecti domini Vollfgangus Dely de Sard iudium comitatus Albensis, Joannes Haray de Haro iudium comitatus Hunyadiensis, Balthasar Kapitán de Püsky, Georgius Sárossy de Sáros iuratus notarius comitatus de Kikelleő, Nicolaus Székely cottus Tordensis ablegatus, Michael Eördeogh de Nagy-Eskeleő comitatus Dobocensis ablegatus, Georgius Szeőcz de Zaránd, Stephanus Kávássy de Kémer Krasnensis comitatum ablegati, Stephanus Daczó de Vaya, et David Solyom de Alfalú, Matthias Segesdy civis civitatis Mediensis, Stephanus Mann iudex sedis Segesvariensis, Stephanus literatus Rondert iuratus notarius Colosvariensis, Stephanus Thury iuratus civis civitatis Albensis et Andreas Somogyi iuratus civis oppidi Bánffy-Hunyad tam suis ipsorum,

quam nominibus et in personis universorum procerum, magnatum, nobilium dominorum trium nationum regni huius Transylvaniae, et partium eidem annexarum, civitatumque liberarum ex comitiis regni generalibus in hoc anno Millesimo sexcentesimo trigesimo ad diem vigesimum quartum mensis Januarii, Albam Juliam indictis publice exmissi nostram personaliter venientes in praesentiam per modum et formam solennis protestationis, inhibitionis, contradictionis significarunt et detexerunt in hunc modum: quomodo, ut iidem intellexissent, ac revera percepissent, egregius Mattheus Patay de Várad, alias dir(ector) causarum suae serenitatis Transylvanensis, ratione et praetextu enormium quorundam excessuum ac delictorum suorum ex nobili comitatu Bihariensi eiectus ac publice proscriptus, libera isthic commorandi, agendi, manendi et tractandi cum quolibet et adversus quoslibet facultate in perpetuum privatus ac spoliatus fuisset, ideo solemniter protestantur, quod quemadmodum Mattheus Patay certas et rationabiles ob causas, excessus ac enormia delicta a praedicto comitatu Bihariensi proscriptus et relegatus fuisset, ita ab universis statibus trium nationum regni Transylvaniae et partium eidem annexarum comitatibus, sedibus Saxonicalibus et Siculicalibus, liberis civitatibus, oppidis, pagis et locis quibuslibet, veluti notorie suspecta persona et manifestus nobilium virorum libertatis eversor, aliorumque criminum et delictorum enormium patrator et designator, dempta ipsi residendi, habendi, commorandi etiam sub nomine inquilini, procuratoris contra quoslibet agendi facultate, unanimi consensu, ore et paribus votis publice ac solemniter proscriberetur et relegaretur, proscriptusque et relegatus haberetur et relinqueretur in perpetuum harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum feria secunda proxima post dominicam Quadragesimae, anno domini Millesimo sexcentesimo trigesimo.

(Erdélyi fisc. levtár XIX. A. Fasc. 7^{mus} Misc.)

II.

1638. máj. 7.

*A szebeniek által öreg Rákóczy György fejedelem számára
kiállított esküforma.*

(L. Erd. Országgyűlési Emlékek X. k. 19. l. és 150. l., hol a térítvény van közölve, melyet ez esküforma egészít ki.)

Nos Valentinus Seraphin, illustrissimi principis Transilvaniae etc. domini domini nostri clementissimi consiliarius et iudex regius, Michael Sz. Aghothai magister civium, sedis item iudex et caeteri senatores, ac centum viri, totaque communitas civium et inhabitatores civitatis Cibiniensis damus pro memoria et in testimonium praesentium:

Hogy midőn az mi kglmes urunk fejedelmünk tekintetes, méltóságos Rákóczi György urunk isten kegyelmességéből Erdélyországnak fejedelme, Magyarország részeinek ura és székelyek ispánja ect. nekünk kglmes urunk ő nga ez országnak m ostan ad diem vigesimum tertium proxime elapsi mensis A prilis anni domini praesentis Millesimi sexcentesimali trigesimi oc. avi Fejérvárra promulgáltatott generalis gyűlésében kívánta vo na propositiójában azt az nemes országtól, mutatna nagyobb sec utítással való helyeket ő nsgnak hozzá tartozókkal egyetemben és az honnan közelbről és hasznosabban vigyázhatna, gondot viselhetne az olyan lehető állapotoknak megcsendesítésire és ország békességinek isten után való helyben állatására és ellenünk, szebeniek ellen kiváltképpen ugyan panaszképen is láttatott volna ő nsga agálni, hozván elő és mutogatván azt ő nsga, hogy ő nsgának és ez országnak az elmúlt 1636. esztendőben az budai vezér ellen lött szükséges hadakozási alatt ő nsgának ez országban bennhagyott locumtenens úr és fő-főember híveit csak harmad-harmad magokkal akartuk volna bebocsátani városunkban, producálván ő nsga és megmutatván annak bizonyására akkorbeli írott levelünket is, az melyekből látván magunk is, és ezen generalis gyűlésre küldetett több követ atyánkfiai is előnkben adván és megmutogatván, hogy nekünk abban nagy vétünk volna ő nsga az mi kglmes urunk ellen: az ilyen állapotban mi az ő nsga fejedelmi kegyelmességéhez ragaszkodván inkább, mint sem az ország deliberatiójára hattuk volna dolgunkat, ő nsgát az mi megmondott kglmes urunkat minden legitimus successorival ő nsga után lévő fejedelmünkkel, alázatos engedelmes-

séggel akarók ez alább megírt punctumokról és dolgokról hitünk szerint assecurálni.

Először: Fejenként megesküszünk mindnyájan mind bírák, tanács és száz emberek s az városnak minden lakosi czéhenként és viritim ugyan mostan és ezután is successivis semper temporibus minden legitimus fejedelmeknek praestálván az iuramentumot, az kik mikor elérik az perfecta aetást közölünk, kik most a miatt nem praestálhatják, hogy ezután a szükségnek idein mindenkoron, valamikor az mi klmes urunk ő nsga és successori is legitimus fejedelmek városunkban az szükségnek idején bé akarnak jönni, minden halogatás, vontatás, mulatozás, fertályozás nélkül valamennyi magokkal ő nsga és legitimus successori kívánni fogják és akarják, bebocsátjuk, semmit abban ő nsgnak és legitimus successorinak [*így, valószínűleg kimaradt*: nem praejudicálunk] fejünk fenállásáig, értékünk, marhánk és életünk fogytáig az ő nsga és legitimus fejedelminknek hűségében megmaradunk, állandók és állhatatosok leszünk és sem jó, sem gonosz szerencsében ő nsga és successori legitimus fejedelmünk mellől el nem állunk.

Másodszor: Ő nsga az mi klmes urunk és successori legitimus fejedelmek számára ugyan mostan tisztességes fejedelmi szállást rendelünk városunkban, mind peng behordandó éléseknek tartására elegendő helyet, jó pinczékét és élés-tartó házakat adunk, és mind urak, főrendek, udvar népe és vitézlő rendek számára elegendő szállásokat mutatunk és rendelünk.

Harmadszor: Az kapukon tartó porkolábokat is drabantokat, minden pattantyúsokat, mind az kik holnaposok lesznek, mind az kik esztendősek successivis semper temporibus, az ő nsga és legitimus successorinak igaz hűségére azon szerint megeskünni engedjük, valamint magunkat arra az első punctomban megeskünni fogadtuk.

Negyedszer: Mivel pedig az emberi természetnek romlott mivolta szerint az emberek halandók és egy rend helyében mások nevednek, hogy az első punctumnak tartása szerint, a kik mikor elérik közölünk az perfecta aetást, ezen hűségre tartozzanak juramentumokat praestálni, ezután az ilyeneket minden két esztendőben felczirkálván, azon szerint juráljanak capitativim az ő nsga és legitimus successorinak hűségére.

Ötödször: Ez juramentumunkat peng magunk is most azok előtt teszük le, az kiket ő nsga rendel és városunkban küldeni fog. És ennek utánna is minden második esztendőben deponálni ugyan az olyan emberek előtt tartoz-

zanak azok, kik most vagy ezután successivis semper temporibus az imperfecta aetas miatt egyszer le nem tehetnék és nem praestálhatnak.

Hatodszor: Az szükségnek idein városunkban bejövő és oltalomnak okáért oda transfugiáló nemességet akármi renden valókat, mind magokat, házak népét hozzájuk tartozandókkal, minden javokkal egyetemben bebocsátjuk és mind magokat az szükség ideje alatt benn lakni, mind marhájakat benn tartani megengedjük, se titkon, se nyilván semminemű praetextus alatt ő klmeket az bejüvetelből ki nem rekesztjük; ház- azvagy szállás-bért is csak igen illendőt veszünk rajtok és semmiféle behozandó élésektől az kapukon város számára való exactiókkal nem sanczoltatjuk, sem azután kivitelétől az élésnek semmi bért nem veszünk, kárt ő klmeknek sem bejövetelekben, ott laktokban, sem pedig kimenetelekben semmiből nem teszünk. De ellenben az nemesség és minden rendek tartozzanak az városbeli embereknek illendő becsületeket megadni, privilegiumoknak megsértésére ott lakások alatt ne igyekezzenek és más külföld igazságot vagy immunitást az város privilegiuma ellen ne kívánjanak annál az mivel az városi lakosok szokták magok között egymást éltetni.

Mi azért feljől megírt királybíró, polgármester, szék-bíró, eskütt polgárok, százember és egész szebeni communitas, esküszünk az élő istenre, ki atya, fiú, szentlélek, és lelkünk idvességére, hogy ez feljül megírt articulusokat minden punctjaiban és részeiben szentül és igazán megtartjuk fejenként és praestáljuk is minden fogyatkozás nélkül és minden mihozzánk tartozókkal megtartjuk. Ha pedig (kitől az úr isten minket oltalmazzon) ez ellen cselekednénk városul, vagy in toto vagy in parte in amissionem omnium immunitatum et libertatum nostrarum convincáltassunk eo facto, és mintha az országnak közönséges suffragiuma által convincáltattunk volna, azon szerint convinctusok legyünk és olyan convinctusoknak tartassunk. Ha pedig közölünk ezek ellen privatus emberek vétenének, azokat mi, tisztviselők, tartozunk érdemek szerint megbüntetni. Mind ezeknek pedig megtartásának és praestálásának nagyobb bizonyására ez mi keresztyéni igaz hitünk alatt adatott compositionalis reversionalis elsőben is városunknak közönséges pecsétivel, annak utánna mind tanácsbeliek, százemberek és az communitás, magunk saját pecsétünkkel megerősítvén, adtuk az mi klmek urunknak ő nsgnak és ő nsga után következő legitimus fejedelmeknek örök emlékezetül és bizonyosságul. Datum in civitate Alba Julia sub generalibus dominorum regnico-

larum comitiis, die septima mensis Maji, anno domini Millesimo sexcentesimo trigesimo octavo.

Vesd össze a XL. sz. alatti okirattal a 335. l.

(Az orsz. lev.-ban gyulafelhérvári osztály Miscellaneorum cista 1. fasc. 6. nr. 4. Apati idejében vett hivatalos másolatról.)

III.

1646. márcz 23.

A szebeni tanács és választott polgárság térítvénye örey Rákóczy György fejedelemnek.

(L. Erd. Orsz. Emlékek X. k. 86. l. és XI. k. 444. l.)

Nos Joannes Reizner magister civium, Walentinus Frank regius, Daniel Uhr sedis judices; caeterique jurati cives et senatores necnon centum viri ac tota communitas civitatis Cibiniensis, tota denique universitas Saxonicae nationis

Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis. Hogy noha ennekelőtte is az nemes országnak efféle dolgokról lött bizonyos constitútiói, nekünk is in privato Szebeny communitásnak, ő nagyságával végezett contractusunk extálnak. Mindazonáltal az elmúlt üdőkben várasunkban történt meghasonlás és az vulgusnak tumultuálódása suppeditalván alkotmatosságot, az mi kegyelmes urunknak ő nagyságának, az tekintetes tudniillik és méltóságos Rákóczi Györgynek, istennek kegyelmességéből Erdélyország fejedelmének, Magyarország részeinek urának és székelyeknek ispánjának etc. propter maiorem suae celsitudinis successorum et adhaerentium securitatem, declarandamque fidelem nostram obedientiam, ez alább megírt dolgokról akartuk az mi kegyelmes urunkat ő nagyságát cum supradictis assecurálni.

I. Mivel az feljebb említett tumultuálódásért a szebeni communitást, exceptis magistratibus et senatoribus, nonnullisque centumviris, illi tumultuariae factioni non consentientibus, ad generalem dominorum regnicolarum diaetam evocáltatta ő nagysága, melyért in nota perpetuae infidelitatis kévánta is fiscalis directora azzal aggraváltatni, nihilominus ő nagysága előtt, mind magunk által lött alázatos instantiánkra s mind pedig ő nagysága méltóságos személye mellett levő sok böcsületes főrend híveinek főrekedésekre, ex moera et innata Suae Celsitudinis clementia, ily kegyelmességét

mutatta, hogy ez dolognak ország előtt való discussiója és decesiója ne lenne, hanem coram Suae Celsitudinis ad id deputatis commissariis, universitateque Saxonica ac in civitate Medgyes, lenne azoknak törvényeknek mind megláttatása s mind pedig érdemek szerént való megbüntettetése, a kik annak a tumultusnak auctori és foveálói voltanak és találatnak lenni; jövődöbeli örök emlékezetre. Ha mi poenában pedig incurálnak, annak hason fele mulctája fiscus számára igazán administráltassék in isto casu; egyébaránt efféléklől is observáltassék az 1638. esztendöbeli adott obligatoriánk és reversalisunk.

Annakokáért salvis semper permanentibus prioribus regni constitutionibus nostrisque obligationibus, mostan is denuo assecuráljuk a mi megemlített kegyelmes urunkat fejedelmünket, hogy valamikor ő nagyságok Szeben városában tam belli quam pacis tempore be akarnak jönni, városunknak kapui, sine ulla quaestione, dilatione et procrastinatione, úgy nittva léznek ő nagyságok előtt, hogy nemcsak mindenkor szabados bejövetelei s ottvaló mulatási lehessenek szabadosok és batorságosok, de sőt annak nagyobb bizonyosságára városunknak egyik kapuja és egyik öreg bástyája, a melyiket ő nagyságok suo tempore kéválni és denominálni fognak, azoknak kulcsjaival, kapuközivel, munitiókkal azon helyekhez patantyúsokkal, kovácsokkal, kerekessel ő nagyságok és praesidiumjok hatalmokban és dispositióikban legyenek. Hasonlóképpen azonokhoz tartozó kapú felett levő s egyéb toronyokkal együtt, valamikor az lézen ő nagyságoknak kegyelmes akaratjok és dispositiójok. mi magunkat abban ő nagyságok híre s akaratja nekül nem inmiscéálván, mindazáltal, mivel az tornyok czéhek gondviselése alatt levén, egyéb üdőben azoknak élések is szokott benne állani, hogy valami kár abból ne következék, olyankor azoknak ajtai bezároltatva legyenek, de azért ugyan az ő nagyságok praesidiumjoknak strásái circáljanak az ajtók előtt. Continuum praesidiumot békességes üdőben benn ne tartsanak ő nagyságok.

Midőn pedig ő nagyságok városunkból kimenvén, ezeket: mind kapút, bástyát s azokhoz való minden eszközivel együtt mi kezünknel hadgya és remittálja.

II. Háborúságos üdőben pedig nemcsak ő nagyságokat méltóságos személyekben, de praesidiumát is mindenkor pro exigentia rerum, clementique Suae Celsitudinis dispositione, nemcsak az egyik kapunak és bástyának, sőt az egész város defensiójának szükséges helyei egyaránt az ő nagyságok praesidiumával és az városi rendekkel defendáltassanak, és azok-

ból az ellenkezők offendáltassanak; cum bona tamen correspondentia inhabitatorum eiusdem loci fidelium Suae Celsitudinis; elhívén azt, hogy békeséges üdőben, valamely szükséges ok nélkül az continuum praesidiumnak várasunkban való tartásával nem fognak ő nagyságok bennünket aggraválni.

III. Az ő nagyságok s híveinek számokra való szállások, élésházok s egyéb ahhoz szükséges alkalmatosságok felől, az előbbi constitutiók és magunk obligatiójának is continentiája szerint lött modalitások maradjanak in vigore.

IV. Polgármestert, régi privilegiumunknak tartása szerint ugyan, mindazáltal olyat eligáljunk, ki mindenkor ő nagyságoknak igaz híve, méltóságoknak megadója és az magyar nemzetnek is nem gyűlölője legyen.

V. Várasunknak lakossi közzül böcsületes atyánkfiait exiliummal és gyalázatos degradatiókkal, absque legitima citatione nem büntetjük.

VI. Az ecclesiastica directióban magunkat nem inmiscéljuk, nisi servatis de jure servandis loco, tempore, modalitate et foro competentibus.

VII. Mivel pediglen az ő kigyelmek között lött tumultusnak híre, oly állapotjában találta ő nagyságát, ki miatt, nem szintén re infecta, istennek hála, mindazáltal oly hirtelenséggel retraháltatott, hogy annak szokott modalitása szerént sem adhaerensinek kezéből való kibocsáttatására és azoknak securitásokra, de sőt maga birodalma alatt maradtoknak is jó dispositióval való hagyására nem érkezhett, és mind ez napig is jó dispositióval nem hagyhatta ő nagysága; azok közzül sokaknak nem kicsiny szomorúságokra, magának pedig ő nagyságának nagy böcsülhetlen kárával. Annakokáért ez rút összeveszett emberek cselekedetinek örökkévaló exemplumájért, mind pedig ő nagysága contentatiójáért, ez dolognak is ország előtt való nem forgásaiért, igirünk ő nagyságának egy Keércz nevű egész falut és Sina Szezel s Orlátt falukbéli portióinkat, nullum ius, nullamve juris et dominii proprietatem pro nobis, successoribusque nostris reservando, sed totum et omne jus nostrum in iusdem qualitercunque habitum in suam celsitudinem et successores legatariorumque eiusdem transferendo. Item florenos Hungaricales in paratis nro 10,000, id est tízezer forintot.

VIII. Mi magunkat, mindezeknek megtartására, teljesítésére sub bona fide Christiana, és az 1638. esztendőben die septima Maii ő nagyságának adott reversalisunkban (melyet most is confirmálunk és roborálunk) specificált poena alatt, in omnibus punctis, clausulis et articulis, obligáljuk.

Mi pedig universitásul, sub eadem poena, csak in parte kötjük és obligáljuk arra magunkat, hogyha ez ellen az szobeni communitás, avagy azok közzül akármely privata persona inpingáljon is, semmit annak nem patrocinálunk, őket nem protegáljuk ő nagyságok ellen, sőt (kit isten távoztasson) olyan casusban, az akkori fejedelmünkkel ellenek animadvertálni készek leszünk, alázatos könyörgésünkbeli mediumot mindazáltal nem excludálván, nem értődvén mindazáltal ide egynehány privatus embereknek valami cselekedetek miatt való libertásinknak elvesztése; hanem az olyanoknak juxta demerita qualitatemque delicti legyen megbüntettetések.

Melynek nagyobb bizonyására, szabad akaratunk szerént adtuk ez kezünk írásásával, pecsétünkkel megerősített levelünket, az fenn megemlített kegyelmes fejedelem urunknak ő nagyságának successorinak és legatariusinak, magunk propria oralis fassiónkkal is in capitulo Albensi Transsilvaniae, ezen kötésünket roborálván. Datum et actum Albae Juliae die vigesima tertia mensis Martii, anno domini millesimo sexcentesimo quadragesimo sexto.

(P. H.)

Coram nobis
Michaele Barsi mp.

Johanne Herchegh Zöleössy mp.
requisitores praedicti capituli ecclesiae
Albensis Transsilvaniae.

(P. H.)

Joh.Reissner consul Cibin.mp.
(P. H.)

Valentinus Frank j. regius
Cibininiensis, mp.
(P. H.)

Daniel Vhr sedis, mp.
(P. H.)

Tobias Siftt, mp.
(P. H.)

Michell Thiell Weber, mp.
(P. H.)

Joannes Lutsch, mp.
(P. H.)

Laurentius Rosnay.
(P. H.)

Servatius Richert.
(P. H.)

Georgius Henderus.
(P. H.)

Johannes Ludouicy.
(P. H.)

Chrÿstannes Hass. (P. H.)	Jacobus Kapp. (P. H.)
Michael Schwartz. (P. H.)	Andreas Meltzer. (P. H.)

C e n t u m v i r i :

Joannes Gotzmeister Ora- tor Centumvirorum, mp. (P. H.)	Johannes Schap, mp.
Jacobus Kerg, mp.	Valentinus Stamp, mp. (P. H.)
Johannes Craus. (P. H.)	Mechel Vagner. (P. H.)
Gerg Haupt. (P. H.)	Georgius Schnell. (P. H.)
Johannes Heluigius. (P. H.)	Casparus Gräff, mp. (P. H.)
Petrus Lutsch. (P. H.)	Stephen Piener. (P. H.)
Mechell Haltrich (P. H.)	Caspar Bordan. (P. H.)
Eindres Gewander. (P. H.)	Szab Goesper. (P. H.)
Andreas Schmidt. (P. H.)	Jacobus Schinker. (P. H.)
Andreas Rutt. (P. H.)	Johannes Schieff. (P. H.)
Michel Lechestorffer. (P. H.)	Matthias Gerttner. (P. H.)
Michel Mongeltt (P. H.)	Tomas Kleskes. (P. H.)
Peter Symriger. (P. H.)	Jorgius Haslerus. (P. H.)

Georgius Georgy.	Chrestell Gunesch.
(P. H.)	(P. H.)
Sarkani János.	Thomas Hosz.
(P. H.)	(P. H.)
Franz Feiertag.	Stin Lukacz.
(P. H.)	(P. H.)
Philip Bachner.	Bartesch Sigler.
(P. H.)	(P. H.)
Georgius Klein.	Michael Gendesch.
(P. H.)	(P. H.)
Georg Schobell.	Fran. Graff.
(P. H.)	(P. H.)
Andreas Bachman.	Paul Ollescher.
(P. H.)	(P. H.)
Hannes Ehrmen.	Martinus Kauntz.
(P. H.)	(P. H.)
Petrus Schnell.	Merttn Altzner.
(P. H.)	(P. H.)
Frank Andres.	Leonardus Thelmen.
(P. H.)	(P. H.)
Simon Maurer.	Philp Fleischer.
(P. H.)	(P. H.)
Georgius Syuberth.	Mathias Stulzemberger.
(P. H.)	(P. H.)
Pitter Rwl.	Georgius Czill.
(P. H.)	(P. H.)
Hannes Gendesch.	Sarosi Marton Deak.
(P. H.)	(P. H.)
Georgius Schelcker.	Michael Rausz.
(P. H.)	(P. H.)
Matthias Schimertt.	Michael Kapp.
(P. H.)	(P. H.)

Petrus Weinrich. (P. H.)	Hannes Bordan. (P. H.)
Gerg Schunn. (P. H.)	Matthes Errosem. (P. H.)
Martinus Tröster. (P. H.)	Johannes Gerhärdt. (P. H.)
Mechel Wegner. (P. H.)	Gotzmeister Peter. (P. H.)
Hannes Sechelsch. (P. H.)	Johannes Bausnerth. (P. H.)
Andreas Schuler. (P. H.)	Mechel Werner. (P. H.)
Dominicus Hochteiffel. (P. H.)	Merthen Keszller. (P. H.)
Simon Ollescher. (P. H.)	Hannes Bachman. (P. H.)
Michael Ortz. (P. H.)	Endres Altzner. (P. H.)
Georgius Lang. (P. H.)	Gasparus Schörnerus. (P. H.)
Stephanus Wÿnhold. (P. H.)	Frantz Weissbek. (P. H.)
Thomas Kirchberger. (P. H.)	Brassai Janos. (P. H.)
Kézdi Janos. (P. H.)	Georgius Agnethler. (P. H.)
Stenczel Janos, mp. (P. H.)	

Universitász és hét birák:

Joannes Hersell, mp. (P. H.)	Stephanus Man consul Se- gesvariensis, mp. (P. H.)
---------------------------------	--

Georgius Deidrich iudex
regius Segesvariensis, mp.
(P. H.)

Petrus Plecker senator Co-
ronensis, mp.
(P. H.)

Petrus Bell iudex regius
civitatis Medgyes, mp.
(P. H.)

Petrus Gotterbarmet con-
sul Mediensis, mp.
(P. H.)

Georgus Ehrman J. K. S., mp.
(P. H.)

Philippus Melardus delega-
tus civitatis Bistricensis, mp.
(P. H.)

Johannes Wallendorffius
delegatus civitatis Beszter-
cze, mp.
(P. H.)

Georgius pellio iudex r.
Kőhalom, mp.
(P. H.)

Adamus Keslerus iudex
regius Vyegehajensis.
(P. H.)

Martinus Simon j. sedis
Szerdaheljensis, mp.
(P. H.)

Steph. Makay reg. iudex Szászvár, mp.

(P. H.)¹⁾

(Eredetije Országos Itár. Acta jura Transsylvaniae tangentia.)

IV.

1645. oct. 22.

A hódoltsági falvak sérelmei.

Anno 1645.

Gravamina universorum incolarum in
confinibus regni Transylvaniae, Turcis etiam
tributariorum.

Nos requisitiore literarum et literalium instrumento-
rum in sacristia sive conservatorio capituli ecclesiae Alben-
sis Transylvaniae repositarum et locatorum ac aliarum qua-
rumlibet judiciararum deliberationum legitimorumque Suae

¹⁾ A kerek pecsét papírlapon vörös viaszra van nyomva: alant kerek paizs, melyen háromszög a tengeri viráglevéllel mindenik hegyén, fölötté a korona. A körirat minuscullal: s(igillum) minus septem sedium saxonicalium.

illustrissimae Celsitudinis principalis domini nostri benignissimi mandatorum executores: Damus pro memoria per praesentes, quod eadem praetitulata sua Celsitudo medio egregii Francisci Paszthoy literarum cancellariae majoris reponendarum conservatoris demandavit benigne nobis, ut nos copiam sive paria gravaminum certarum quarundam possessionum Turcis tributariarum in comitatibus Bihariensi et de Zaránd existentium et habitarum; mediantibus attestationibus per egregios Franciscum Beleniessi juratum notarium ac Michaellem Jakab judlium comitatus antelati Bihoriensis receptorum et in certa quantitate seu fasciculo papyri, in folio patenter descriptorum, fideque mediante ac manus eorundem subscriptione et uno sigillo in caera viridi impresso communitorum ac roboratorum, litteris nostris inseri et inscribi facientes in transsumpto et sub sigillo capituli hujus authentico et usitato extradare et emanari facere vellemus. Quorum quidem gravaminum descriptio sequitur in hunc modum:

Gravamina quaedam nobilium et ignobilium in possessionibus Turcis subjectis existentium et habitorum.

Magyar-Ökrös gravaminái.

Ezelőtt fl. 40 volt sanczunk ez mostani urunk Gyulai Mehemet szpalia kezében, hogy szakadtunk. mindjárt fl. 95 exigált rajtunk, s most immár éppen fl. 100 kéván, külömben nem is akarja engedni. Vajat ezelőtt való szolnoki urunknak 20 váradi itczét adtunk, de ez húsz pintet exigál rajtunk.

Azonkívül ha valamely nemes, szabados vagy paraszt embernél egy jó lovat vagy fegyvert megtud, egy pénz nélkül elviszi. Kénszerített arra is ez mostani urunk szupasája átal, hogy sanczunkat egyszersmind megadjuk, holott ezelőtt három terminusunk volt sanczunknak administrálására s azonkívül nemis erőltettek bennünket. Vagyon ilyen panaszunk, hogy gyakorta 10, 15 és 16 lóval eljövén közinkben, többig egy egész hétnél rajtunk élnek, mindennap juhot ölnek, szénánkat, abrakocskáinkat minden kémelés nélkül költik s tékozolják és a felett nyargaló pénzt vesznek rajtunk. Egy szóval az inség mind mi rajtunk s mind az egész holdoltságon annyi, hogy tovább már nem szenvedhetjük.

Oláh-Ökrös gravaminái.

Sanczunk ezelőtt fl. 33 volt, azután 45 ftra szállították most immár éppen fl. 100 exigálnak rajtunk, holott éppen most kevesebben vagyunk mint azelőtt s szegényebbek is az emberek. De caetero hasonló ter viselés alatt vadnak mint az magyar-ökrösiek. Az urok Gyulán lakó Salaman bég.

Olcsa gravaminái.

Ezelőtt húsz forint volt sanczunk, most negyvenet exigálnak, azonkívül sok ajándékoknak praestálására kényszerítenek, a mely soha nem volt, kit ha nem cselekeszünk, marháinkat elhajtván, valamig kívánságok szerint nem fizetünk, mind odatartják.

Hosszú-Asza panasza.

Sanczunk ezelőtt fl. 35 volt és tíz sing karasia posztó, nyolcz jenei pint vaj és egy tábla szappan minden esztendőben, de tavaly készpénzt fl. 40 s most is annyit kérnek. Item ez summán felyül, háza épülésére fl. 8 kér. Item az sommán felyül harmad évi hadipénzt exigált rajtunk fl. 17, de ilyenel soha ezelőtt nem bántottak bennünket.

Székács gravaminái.

Ezelőtt 16 ft. 16 itcze vaj volt sanczok, most húsz ft. húsz itcze vaj és minden paraszti munkát tétet vélek; az urok gyulai Ibrahim szpahia.

Udvari gravaminái.

Minekünk úgy vagyon, az elébbi urunkkal megalkuvánk tall. 200 volt sanczunk annuatim; de akkor sokkal többen voltunk, inkább megadhattuk, most is azont kívánván tőlünk, az megadásra teljességgel elégtelenek vagyunk, mert elaprósodtunk és elfogytunk. Annakelőtte pedig két várban szolgáltunk, Sz. Miklóshoz, Szolnokhoz, most immár négy várakhoz szolgálunk, Szentmiklóshoz, Szolnokhoz, Csongrádhoz és Egerhez; kívánnók, mivel elfogytunk, sanczunk is számunkhoz képest defalcálódnék és szolgálatra most se erőltetnének feljebb mint ezelőtt.

M o g y o r ó s.

Elsőbben hat forint 4 itcze vaj, annak utána fl. 12, vaj itcze 8, most immár fl. 20, gyulai Ibrajím szpahija.

S z ö r n y ű f a l v a.

Elsőbben fl. 3 és vaj itcze 3, annakutánna fl. 11, itcze vaj 11, de már mostani urunk gyulai Deli Huszain miatt teljességgel elpusztult a falu.

Az csontaháziak is ezen terheviseelésben vadnak, az urok rendes szokás felett, adót és ajándékokat kívánnak rajtok.

N a g y m e d g y e s.

Elsőbben fl. 6 és 6 itcze vaj, most fl. 20, itcze vaj n° 20; gyulai Memhet aga fia Kembar aga.

V é g - G y a n t a.

Sanczunk ezelőtti urunk gyulai Huszaim iszpahia idejébe fl. 45 volt, most fl. 50 exigál rajtunk az urunk Ozman iszpahia, szolnoki sanczsákságának tisztartója. Ezenkívül annuatim egy-egy tehénnel tartoztunk, de most az marhának olcsó voltát látván, az tehén helyett fl. 8 kíván. Ezenkívül paraszti módon is szolgáltat bennünket; ki ezelőtt sem volt, hanem adónkkal voltak contentusok s egyébre soha nem is erőltettek bennünket. Hadi pénzt is tavaly egy tallért szedett minden emberen; de cetero gravantur ut in Magyar-Ókrös.

G ö r b e d.

Ezelőtt fl. 40, itcze vaj is n° 40. Egy szekér és egy kas volt sanczunk: most flni 80, hatvan itcze vaj az öreg itczével. Azelőtt a vajat az váradi itczével adtuk. Ezenkívül egy lasnakot és két nestet is, megint sőt exigálnak rajtunk, ki ezelőtt soha nem volt; hadi pénzt minden emberen egy-egy tallért; ez sem volt ezelőtt soha.

S z é p l a k.

Sanczunk Bethlen fejedelem idejében fl. 30, vaj húsz öreg itcze, most fl. 45, vaj 35 itcze. Ezelőtt egy lasnak, most

kettő. Item portapénzt is tall. 2 vesznek, ki ezelőtt nem volt. Kocsipénzt fl. 26 vött az tavali esztendőben rajtunk; az sem volt soha ezelőtt. Item ugyan tavaly egy Nagy Péter nevű embertől egy jó paripát vón el egy pénz nélkül, az urunk szolnoki Umer iszpaia.

Mihlő.

Ezelőtt fl. 32 volt sanczunk, tavaly 8 frttal vött többet és viszont 3 fttal, kit portapénznek nevez, de milyent ezelőtt soha nem adtunk, csak most szokták rajtunk exigálni. Az urunk Szolnokon lakó Mehemet aga.

Kis-Hagymás gravaminái.

Gyulán lakó Ibrahim iszpaia az urunk, és mi az falunkban csak ketten lakván, azelőtt sanczunk fl. 4 volt, itcze vaj 5, most immár egy falkátul fogva még annyival kezdette nevelni. Annakfelette mivel mi szegény nemes emberek vagyunk, egy jó lovacskát, hálat vagy hál nálunk, azt minden pénz nélkül elveszi, s fenyegetése miatt meg sem merészeljük tőle tartani.

Örvényes-Bély vidékén.

Ezelőtt mind császár adajával együtt sanczunk fl. 17 volt, most hadipénzzel s holmi illetlen exactiókkal, tizenkettőfél forinttal verte feljebb, szolnoki Huszain iszpaia.

Bottfő.

Ezelőtt 16 fl., 16 itcze vaj és két rókabőr, most 20 ftra verték; az császár adaját öt frttal nevelte, azonkívül hadi pénzt fl. 7 vött rajtunk, s most 100 deszkát és két lasnakot is veszen, ki soha ezelőtt nem volt. Az vajat is négy itczével verte feljebb, mostani urunk Kender aga gyulai Memhet aga fia.

Széság[ia]k gravaminái.

Urunk Ibraim iszpaia gyulai. Sanczunk ezelőtt minden emberen egy forint és egy-egy pint vaj volt, most az vaj és pénz is két annyira nőtt. Azonkívül vágó tehenet kíván, deszkákat, gerendákat, és csak isten tudna mindeneket előszámolni, a mire erőltetnek bennünket, úgy annyira, hogy immár kétszer is pusztult el a falú. Item az magyar urunk is köztünk

lakván, tavaly, hogy a hadban akart menni, oly lovát vötte el tőlle egy pénz nélkül, megért volna tall. 40, kérték is anynyin tőlle.

Á r k o s.

Az császár adaján kívül rajtunk semmit nem neveltek, mivel mi Jenőnek háta megett lakunk, s attól nem férnek hozzánk, de az császár adaja fl. 3 dn. 30, most immár ad fl. 8 et dn. 16 nevelték. Az urunk nekünk is az, a ki az Sziságiaké.

K a r a s z ó.

Ezelőtt fl. 12 volt sanczunk, s annak utánna öt s hat és tíz forintoként annuatim, annyira nevelték, hogy immár fl. 50 a sanczunk. Az császár adaja is fl. 5 volt az előtt s most fl. 7 dn. 50, ezenkívül az két lasnakot, két kádat kér és exigál rajtunk, a ki ezelőtt soha nem volt, az urunk szolnoki Izupp iszpaia. Item tavaly sanczunkat bevívén, hat ökrű szekéren mentünk volt be, kit minden ok és egy pénz nélkül elvevén, most is oda vagyon. Item hadi pénzt fl. 30 vött tavaly rajtunk s ez minap kijövéen hozzánk, nyargaló pénzt fl. 6 vött. Item harmadévi is fl. 24 vött ok nélkül rajtunk. És viszont egy szegény embertől nálunk valótól tall. 12 vött erővel és egy lovat.

B a k o n y a.

Ezelőtt adónk fl. 12, most fl. 35. Azonkívül minden esztendőben gerendafákat, deszkákat kéválnak és exigálnak rajtunk. Az császár adaja is fl. 7, most fl. 17, az polturát pedig kettőt veszen öt pénzben. Item mind ezeken kívül hadi pénzt fl. 10 vött rajtunk, ki soha nem volt. Szolgáit pedig gyakorta kiküldvén reánk, ott kell tartanunk, vendéglünk őket.

E g r e g y g r a v a m i n á i.

Az urunk Lippán lakó jenei bég. Adónk ezelőtt fl. 10, vaj egy ideig gyakortabb alább volt tíz itczénél, annakutánna tíz iteze, most tíz itczét adunk, csakhogy ezzel öregbült adónk, hogy ezelőtt annuatim egy tehenet adtunk, de most kettőt kéván. Az császár adajában fl. 3, dn. 50 vöttek rajtunk, most immár fl. 8.

Dalmiák panasza.

Urunk jobbágyi. Török urok szolnoki Musztaffa aga. Ezelőtt hat esztendővel akadtunk ez mostani török úr keze alá; akkor sanczunk fl. 20, vaj itcze 30, most az császár adaján kívül maga részéről fl. 60 exigál rajtunk. Item egy ott lakos nemes ember levén köztünk, az ki meghalván, fiain egy 40 ftos paripát, tall. 12 és egy meddő tehenet vont; úgy cselekeszik minden szegény nemes emberrel, az ki soha az régi üdőkben in usu nem volt. Item tavaly hadi pénzt az embereknek értékesen egy-egy tallért vött, szegényin egy-egy forintot, Ez sem volt soha ususban. Porta pénzt is mi ezelőtt soha nem adtunk, sőt azt sem tudtuk, micsoda az porta pénz több urunk idejében. de ez tavaly három tallért vött rajtunk, ezután is úgy halljuk, megveszi.

Kalocsa panasza.

Mi nekünk, úgy vagon, sanczunkat nem nevelték, de sohult az hódoltságon szokás nem volt, hogy sanczot is adjanak, dézmáljanak is, hanem csak minket dézmálnak ez világon mindenből. Azonkívül, hogy már szolgálatra kívánnak bé tölünk szekeret és lovakat, azonban mind szekerünket, lovainkat odavesztik.

Item mivel a Kalocsa kettő, az egyik Lépes-Kalocsa, a ki Zarándban vagon, a másik kiben mi lakunk Püspök-Kalocsa Biharban és az kettőt csak egy patak hasítja, s ezelőtt hat esztendővel Lépes-Kalocsán ölték vala egy embert meg külön határon és más vármegyében, mégis minket is szintén úgy büntettek, mintha tulajdon az magunk határán lött volna az emberhalál, mivel minden emberen egy-egy ökröt vött. Az urunk ifjú Kambar aga, gyulai. Item ezeken kívül gyakorta kiküldvén, rendkívül hol egy-egy tallért s hol többet, még egy-egy pint vajat is vonsznak rajtunk.

Magyar-Hodos gravaminái.

Szolnoki Pancziai Huszaim iszpaia a török urunk. Sanczunkat semmiben nem nevelte, de hadi pénzt minden esztendőben, hol 10, hol 12 ftot s porta pénzt is minden esztendőben két-két tallért exigál rajtunk, a ki a memoria hominum soha nem volt, sem a hadi pénz exactiója. Vagon ilyen bántódlásunk: ha valamely közülünk egyik az másikkal összevesz,

ő bírságotat bennünket, a ki usus soha nem volt, hanem az vármegye inspectiójában állottak az ilyen dolgok; annakfelette mikor kijű, az szegénységet szertelenül veri és csigázza; azont cselekedvén csak semmi dologért is bíráinkkal, valamikor bemennek hozzájuk.

Csegéd gravaminái.

Ezelőtt a mi időre emlékeziünk 16 fr. volt sanczuk s 16 itcze vaj, annakutánna 20 ftra nevelték s hűsz itcze vajra, még azután 40 egész ftra és 40 öreg itcze vajra. Ez mostani urunk szolnoki Memhet iszpaia is annyit exigál és azon kívül hét nestet s diót, szilvát, két lasnakot és egy tábla szappant; holott ezelőtt semmi efféle nem volt, hanem tulajdon csak fl. 16 és 16 itcze vaj az kis itczével.

Csernek gravaminái.

Szolnoki Musztaffa iszpaia az urunk. Sanczuk ezelőtt fl. 16 volt egy ideig, azután fl. 20, még annakutánna fl. 30 volt egy falkáig, most immár 40 ftra nevelte s annyit exigál rajtunk. Azonkívül ha mikor diónak termése vagyon, egy zsák diót, ha diónak szerét nem tehetjük, a dióért két zsák szilvát; 2 kű-sót, két lasnakot, egy tábla szappant, és afélet; mivel kevesen vagyunk és a falú szintén elpusztult, ha hertelen a sancznak szerét nem tehetjük, lovainkat, marháinkat elhajtja, sokat oda is vesz benne, magunkat megfog, ver és kínoz. Tavaly pedig a sanczon kívül hadi pénzt fl. 8 vött rajtunk, holott mi is nemes emberek vagyunk s a hadakban oda voltunk.

Tillye gravaminái.

Az sanczunkból panaszunk nincsen, hanem az császár adaja ezelőtt fl. 3 és czédula váltság dn. 25, most immár 25 pénz héán fl. 4 vesznek rajtunk. Item Cserneken vajat justas 32 vesznek most, ezelőtt hol hűsz, 25, s kevesebbet is vettek. Mehemet iszpaia az illyeiek ura, szolnoki.

Mező-Gyán panasza.

Szolnoki Mehemet aga az urunk. Sanczuk azelőtt fl. 20 volt, Bethlen fejedelem idejében és az előtti török urunk idejében, de most immár flnos 76 veszen rajtunk, az polturát

pedig úgy veszi, hogy éppen negyven poturából leszén egy forint; tavaly pedig kocsi pénzt, kit hadi pénznek is hínak, fl. 20 vött rajtunk; vaját is ezelőtt justas 16, 17 és 20 volt; most immár éppen just. 40 veszen rajtunk. Az császár adaja is ezelőtt egy kapú számon voltunk, most immár két kapura akarnak írni bennünket, holott most sokkal nyomorútabban vagyon az falú mint azelőtt, s kevesebbek is az emberek. Annakfelette ez sem volt soha szokás, hogy ha mely ember közülünk megholt, valamit várjon, hogy testamentomban hagyjon neki, de most valamennyi számú ember közülünk meghal, mindenikének marhájából egy-egy tehenet veszen, ha az tehenet nem veszi, tall. 5 veszen érette.

Okány gravaminái.

Szolnoki Ibranj aga az mostani urunk. Sanczunk ezelőtt fl. 70 volt egy ideig, azután mind feljebb-feljebb nevedévé, most éppen fl. 80 veszen rajtunk. Azonkívül vágó tehenet, egy szekér nyers szilvát; item száz fő káposztát; vajunk is 3 itczével nevededett. Item minden esztendőben háromszor fásaszt szolgálathban be bennünket; holott az sem volt soha szokás. Item hadi pénzben tall. 15 vött tavaly rajtunk. Item tavaly közinkben jövé, hogy kedve szerént meg nem ajándékozhattuk, tall. 12 vött rajtunk.

K i s - G y a r a k.

Szolnoki Musztaffa iszpaia. Ezelőtt fl. 15 volt sanczunk, most fñi 30, vaj ezelőtt justae 20 volt, most 15. Item egy zsák diót, egy zsák szilvát is exigál rajtunk, ki soha nem volt ezelőtt.

G e s z t.

Szolnoki Musztaffa iszpaia az urunk. Ezelőtt fl. 40, most éppen fl. 100, két polturát vevé el egy garasban; vaját azelőtt 35 just. adtunk, most just. 60. Az itczéje pedig két annyi vagyon, mint az itt való itcze, mivel maga csinál és küld itczét; tíz véka diót, tíz véka szilvát, két lasnakot, 2 kü-sót, egy tábla szappant is exigál, a melyek soha nem voltak. Item ezelőtt egy veder túrót adtunk, most három vederral veszen, hadi pénzt fl. 20 veszen rajtunk most, 15 volt ezelőtt. Portapénzt is fl. 4 veszen. Item soha nem volt ez is, hogy szolgáltasson bennünket, de most bírsággal kényszerít az szolgálatra.

Erdő-Gyarak.

Ezelőtt 25 forint volt sanczunk, akkor pedig szép állapotjában volt az falunk, de most immár igen elfogyván és elaprósodván is, fl. 35 vesznek rajtunk. Az császár adaja is fl. 3, dn. 50 volt, de most éppen fl. 7 idest hetet vesznek rajtunk. Palánkpénz is fl. 1 volt, most fl. 4 az is.

Szent-Miklós.

Sanczunk ezelőtt fl. 12 Bethlen fejedelem idejében, annakutánna egy falkában fl. 15 és viszont egy üdő múlva fl. 20, de most fl. 13 exigál az török urunk szolnoki Hosmani iszpaia, ki most Gyulán lakik. Item portapénzt és hadi pénzt exigál rajtunk és szolgáltat is velünk, ki ennekelőtte soha nem volt. Item az császár adajában is ezelőtt fl. 3, 50, de most fl. 8 exigálnak rajtunk. Item az magyar földes urunknak vagyon két kerekű malma az falunkban s abból is jövedelmet kíván, holott az urunk maga építtette, sohult pedig a félebből jövedelmet a holdoltságon senki nem ad.

Poklosa gravaminái.

Urunk Salahan bég, gyulai. Sanczunk ezelőtt való török urunk idejében fl. 12 volt, annakutánna ez mostani török urunk keze alá esvén. fl. 14, azután 15, 18 nevelte és immár éppen 20 ftra; vajat éppen 20 itczét veszen rajtunk, holott azt is csak 12 itczét adtuk ezelőtt. Item harmadévi, tavalyi és ez mostani esztendőbeli üdőre is hadi pénzben egy-egy lovat vött rajtunk, melyek most oda vadnak. Ezeket pedig sanczunkon kívül vötte. Item az császár adaját is fl. 2 és dn. 25 nevelték.

Rogoz.

Szolnoki Isup iszpaia az urunk. Sanczunk ezelőtt fl. 15 és 20 itcze vaj volt, immár ad fl. 40 és 46 itcze vajra nevelték. Tavaly s ez idén is az sanczon kívül tizenöt-öt ftot exigált rajtunk, két póturát vevén egy garasban el. Ezenkívül soha csak egy esztendő sincsen, melyben sokképen való exactióra nem kényszerít az sanczon kívül bennünket. Szilvát, diót, szappant és csak isten tudná exactióinak sok számokat, melyekkel aggraválnak, előszámolni.

S y a t t.

Gyulai Kember aga az urunk. Mi derék sanczot nem fizetünk, mivel mint az magyar uraknak szoktak szolgálni a jobbágyok, úgy szolgálunk; hanem annuatim egy ftot és egy pint vajat adunk és valamikor közünkbe jó, mindenkor nyaraló pénzt veszen, a pedig gyakorta vagyon, holott nem az mi dolgunkban jár. De coetero exactiones sunt sic etiam variae et tam frequentes ut in Rogoz.

T ó t h i g r a v a m i n á i.

Török urunk szolnoki Ibraim aga. Sanczunk ezelőtt fl. 75 volt, most flni 85 vesznek rajtunk. Vaját just. 75 az budai itczével vöttek, most is az itcze szám annyi, de oly itczét ad maga közünkben, a kinél a vaját méreti velünk, hogy egy itcze az ő itczéjével három budai itczét téssen. Ezelőtt egy lasnakot adtunk, most hatot. Ezelőtt két véka szilvát, most 16. Diót egy vékával adtunk, most 4 vékát exigálnak; nyers szilvát pedig nyolczost exigálnak. Faszerszámot is ex debito soha nem adtunk ezelőtt; most szekeret, deszkát, teknőt, lapátot, kádakat, hordókat és valami szükség mindenféle faszerszámokat veszen rajtunk.

Azonkívül noha Szalontán felül csak egy malomból sem adnak vámot az török részről, mindazáltal ő éppen fele hasznát kívánja az malomnak, ki miatt az malom szintén el is pusztult; mert azzal fenyeget, ha az malomnak fele hasznát fel nem szolgáltatjuk, az malmot felgyújtja, s a kit benne talál, mind levágja, noha mi semmit onnét ezelőtt az török részre nem adtunk.

Et subscriptum erat praemissis omnibus hoc modo:

Receptae per me Franciscum Belényessy jur. notar. comitatus Bihariensis mp.

A Deszni vidékén lévő faluknak nyomorúlt állapotjukról, az török urok és hatalmas császár ravói miatt való inségekről, mennyi császár adaja és iszpaiák sancza régi szokás szerint volt rajtok legelsőbbben és azután egyszer is másszor is mennyivel verték feljebb annál az régi igaz adajoknál és sanczoknál.

Bökönieknek legelsőbben az török urok a kívül elsőbben megsanczolták, Gyulán lakó Mehmet bég volt; első sancz pénz in paratis volt fl. 60. Pint vaj n° 60 és tehén n° 2. Az evvel az ő vele elrendelt sanczczal meglegedett, többre nem erőltette, azt neki beszoigáltatták. Az gyulai Halin nevő töröknek adta el pénzen, az 80 ftra verte fel sanczokat. Az mostani lippai töröknek lippai Kara Haszonnak adta el; az 120 ftra és 100 pint vajra verte fel, hogy meg nem akarták adni, rablani ki is jött reájok, csak akkor is kancza lovat 33 vitt el és egyéb egyet-mást is, melyeket mind oda vesztett. Az nyolcz vagy kilencz esztendő alatt az bírákon egyszer is másszor is s mind pedig az falun 378 forint bírságot vött sanczonkon feljül, azon feljül az falú is majd esztendeig pusztán állott.

Zlatinaieknek legelsőben török urok gyulai Ibraim iszpaia volt, kinél való sanczok volt fl. 10, öt pint vaj. Most Muszli iszpaja bírja őket.

Nyagraieknek ugyanazon Ibraim iszpaia urok, kívül való sanczok volt készpénz fl. 8, pint vaj N° 6.

Bohanieknek is ugyanazon török urok volt, az kívül való sanczok volt készpénz fl. 4, vaj is pint N° 4.

Nadalbestieknek is ugyanazon török urok volt, az kívül való sanczok volt készpénz fl. 9, három pint vaj. Az evvel az ő vele elrendelt sanczczal meglegedett, többre nem erőltette, azt neki beszoigáltatták. Most Muszlin iszpahija, ugyan Gyulán lakó bírja őket, most az négy falucskán kilenczvenöt forintot és kilenczven pint vaját kívánja tőlök, ha meg nem adják, rablással, fogsággal fenyegeti őket; az négy falucskán egyszer is másszor is, az igaz sanczokon kívül nyolcz ökröt, egy szekeret s két kancza lovat és négy tehenet vett rajtok.

Danczafalvaieknek legelsőben török urok tömösvári Gurguta Feredi aga vala, az kívül való sanczok volt fl. 12, egy vágó tehén, az míg nála voltak, megtartotta őket velek megalkutt sanczban. Az gyulai Reczeb agának adta volt el pénzen. Az sem verte feljebb sanczokat. Most lippai Iszub iszpahija bírja őket. Az minden embertől három-három forintot kívánja és az vágó tehénért esztendőről-esztendőre hat-hat forintot, melyet mivel kívánsága szerint nem adhatják, igaz sanczokon felől öt ökröt és két tehenet vett rajtok, azonkívül derekas török sereggel reájok jöven, megrablotta őket, valamit házoknál talált takarítva elvitette, csak egy háztól is készpénzt negyvenkét forintot vitt el, azonkívül lovat és egyéb féle marhát, az mit kaphatott; egy embert is fogott, azt nagy summán bocsátotta ki; ugyanakkor adófizető embert hármat vágtak le.

Alsó-, Felső-Mennyad és Bölcsenestieknek gyulai Momin iszpahija legelsőben török urok volt, az kivel való sanczok volt készpénz fl. 20, pint vaj öt, egy vágó tehén. Az egy Mehemet nevű iszpahijá(nak) adta el pénzen, az mentest huszonöt forintban, tizenharmadfél pint vajban sanczoltatta meg őket, és egy vágó tehénben. Annakutána negyven forintot és húsz pint vajat, s négy tehenet kért rajtok, de meg nem adták, az igazi sanczokon felől hat ökröt, egy szekeret búzástúl vött rajtok. Az meghalván katona Mehmetre maradtak, az is sanczokon felől négy ökröt vett rajtok. Mostani török urok gyulai Ibrahim iszpahija; ez negyven forintot kér tőlök, azon kívül bírságot nyolczvan forintot, és ötvennegyedfél pint vajat, és három vágó tehenet.

Gosdieknek legelsőben török urok gyulai alajbég volt, az kivel való sanczok volt készpénz fl. 9, ötödfél pint vaj, császár adója volt fl. 9. Az Halin nevű iszpahijának adta el pinzen. Az mentest negyven forintra és húsz pint vajra verte fel sanczokat és az császár adóját tizenhat forintra, azon feljül négy ökröt szekerestől vett rajtok. Most Ibrahim iszpahija bírja őket, az hatvanöt forintot és huszonnyolczadfél pint vajat kér rajtok, és minden embertül két-két tyúkot, ha meg nem adják, rablással fenyegeti őket, azon kívül karuly madárért egy tehenet vett rajtok.

Bajnokfalvaieknek gyulai vén alajbég volt legelső török urok, az kivel való sanczok volt készpénz fl. 8, négy pint vaj, azután az fiára maradott, az fia Muszli nevű iszpahijának adta el, az huszonöt ftra és tizenharmadfél pint vajra verte fel sanczokat, az sanczokon feljől is öt ökröt vett rajtok, tülök.

Tekerésieknek sancza készpénz fl. 8, négy pint vaj és egy vágó tehén, most is az szerint szolgáltatják.

Sebesieknek jenei sanczokságnak (*így*) bég török urok, kiknek legelsőben sanczok volt készpénz fl. 40, tíz pint vaj, egy fejős tehén és egy vágó tehén, és egy császár adó. Most immár száz forintra, harmincz pint vajra és öt adóra verték fel; az mikor Danczafalvára jöttek volt rablani, akkor egy jó adófizető embert vágtak le, azonkívül egy bököni és egy dombroviczai embert vágtak le.

Dumbroviczaieknek legelsőben gyulai Liban aga török volt urok, kiknek sanczok volt készpénz fl. 3, egy itcze vaj és császár adója fl. 3. Most Muszli iszpahija török urok két pint vajat és négy forintot s huszonöt pinzt császár adóját kívánja.

Ignestieknek tömösvári Gurguta nevű aga török urok, sáraiékkal együtt volt sanczok készpénz fl. 5, három pint vaj és vágó tehén. Most Isuff iszpahija török urok, az tíz forintra, öt pint vajra verte fel. Sanczokon kívül két ökröt és egy szerket vett tőlök.

Lazieknek legelsőben lippai Haszon iszpahija volt török urok. Sáraiékkal együtt volt sanczok készpénz fl. 35, tizen-nyolczadfél pint vaj, egy vágó tehén, császár adója fl. 7. Az tömösvári Reczeb iszpahijának adta el pénzen. Reczeb iszpahija Izmael iszpahijának, az sanczokon kívül tíz ökröt vett rajtok. Most lippai Kara Haszon bírja őket, minthogy az sáraiéknak külön sanczok vagyon, az két faluk sanczát éppen kéri rajtok, és az császár adójában is fl. 16. Azonkívül két ökröt is vett tőlök.

Szuszanieknek Momin aga Gyulán lakó volt török urok, kiknek sanczok volt készpénz fl. 7. császár adója fl. 3. Egyszeris másszoris húsz forintra, tíz pint vajra és egy-egy vágó tehénre verte fel sanczokat. Az császár adóját is nyolcz forintra. Azonkívül egyszeris másszoris hat ökröt és két szerker búzát az mezőségről vett tőlök.

Felső-Krotnaieknek világosi Isuff bulyog pasa volt török urok, kiknek sanczok készpénz fl. 17. kilenczadfél pint vaj, császár adója egy adó, az egy adó volt fl. 6//60, most immár egy adóban nyolcz forintot és húsz pénzt s egy berbécset kér rajtok.

Jószásieknek gyulai Szedi Hocza volt török urok, kiknek sanczok készpénz fl. 5, harmadfél pint vaj. Az egy Durat aga nevű töröknek adta el, az mentest tíz forintra, öt pint irsó (*sic*) vajra és egy vágó tehénre verte fel sanczokat. Az elveszvé, Saban aga nevű törökre maradtak, az meg ismét tizenkét forintban, hat pint vajba sanczoltatta őket. Az mostani urok Hamatoda pasa, az pínzbéli sanczczal, az tizenkét forintval megelegetett, de az vajbéli sanczot húsz icze vaját kíván.

Prasafalvaieknek gyulai Ale hocza volt török urok, kiknek sanczok volt legelsőben készpénz fl. 3, másfél pint vaj. Az meghalván, Momin iszpahijára maradtak, az mentest hat forintban s három pint vajban császár adójával együtt sanczoltatta őket. Az elveszvé, Satan agára maradtak, az hét forintra verte fel sanczokat. Ez mostani lippai Mehmet oda pasa, ez kilencz forintra és hat pint vajra erőlteti őket.

Deákfalvaieknek gyulai Alikocz iszpahija volt török urok, kiknek sanczok volt készpénz fl. 5, harmadfél pint vaj. Azután nem sok idő múlván egyszeris másszoris tizenöt forintra és nyolczadfél pint vajra verte fel. Alikocz egy Kan Berbigy

nevű töröknek adta el. Az mentest húsz forintra és tíz pint vajra verte fel sanczokat. Ez mostani török urok Ali oda pasa huszonkét forintot és tizenegy pint vajat kér rajtok.

Zemczelieknek gyulai Tez Szarallyia volt török urok, kiknek legelsőben volt sanczok készpénz fl. 3, másfél pint vaj; ugyanazok öt forintra és két pint vajra verték fel. Mostani török urok gyulai Muszli iszpahija hat forintot, öt pint vajat kívánja; azonkívül egy embert is fogta volt, sokáig tömlőczözte s vasazta, az míg huszonegy forintot és tizenharmadfél pint vajat meg nem adtak, addig az embert el nem bocsátotta. Császár adója másfél forint volt, most negyedfél forintot veszen rajtok.

Róisiaieknek Alikocz iszpahija Gyulán lakó volt török urok, kiknek legelsőben volt sanczok két lasnak és egy pint vaj. Mostani török urok gyulai Ali aga. Ez nyolcz forintra, négy pint vajra és egy vágó tehénre eröltette őket, az kireők erőtlének az megadására. Az mi peng az császár adójának dolgát illeti, azelőtt egy adóban hat forint hetven pénz volt, de most nyolcz forintot és húsz pénzt kívánják egy adóban. Az minapiban az gyulai Ibrahim iszpahija az császár rovóival és egyéb rendbeli törökökkel harmincz lóval Sebesre feljövén, az császár adójának felszedésére, régi szokás szerint az császár adóját elővitték az birák, de az róvók megolvassván az pénzt, és látván, hogy csak régi szokás szerint való, az adót fel nem vették, hanem visszahánták pénzeket, azt mondván, hogy ők fel nem veszik, hanem rövid nap felülvén egynehány ezeren, és feljönnek Deszni vidékire rablani, kit levágják s kinek peng füleket s orrokat elmetszik. Az kik peng Gyulára bevitték az adót, az kicznél készen nem volt az mint ők kívánták, az embert megfogták, és mindaddig fogva tartották, valameddig az falú, kívánsága szerint, be nem szolgáltatta az adót, és annyira megrémült az szegénység, sem az iszpahijájokhoz, sem peng az császár róvóihoz nem mernek bemenni, azt mondván, hogy inkább az Deszni várában holtig való rabságra adják magokat, hogy nem mint bemenjenek, és az törökkel szemben legyenek.

Adgyaieknek gyulai Ismani bég ezeknek földes urok, az ki több szokatlan exactiói között már három esztendeje azt cselekedte, hogy az kis gyermekek az faluban járván, egy hitvány macskát megtaláltak ölni, és gyermeki vásottságból egy fűzfára felakasztani, melyet az török úr meglátván, éppen taller. 40 vett értte. Igen keservesen érzi azt is az egész hódoltság mindenütt, hogy az garast pro den. 4, két póturát pro den. 5 vesznek és nem feljebb el az török urak, mely miatt az sanczok az szegénységnek hallhatatlan mindenütt a mint

nevekedik. Ehez járúl az is, hogy mivel az hódoltságon minden faluk bizonyos számú itcze vaját is adnak az török uraknak, megtartják úgy vagy az itcze számában őket, de oly itczét hoznak magok az vaj megmérésre, hogy egy itcze három budai itczét is teszen; de ezelőtt minden hódolt helyeken az budai itczével vették be az olyan vaját.

Az mely faluknak az hódoltságon bántódások vagy az ezek azok. Hitek szerint így vallottak az török bírák anno 1645. 22. Septembris, Varadini, comitatus Bihar.

Székelytelek.

Gyulai Miklós székelyteleki Gargócz uram jobbágya annorum 53, juratus, examinatus fassus est: Dienes Benedek is Kőrösi uram bírása annorum 79, hiti szerint vallja. Ennekelötte húsz forint volt sanczuk, húsz szolnoki itcze vaj, egy kő só, egy tábla szappan, két szák (*sic*) szilva, Panczy iszapjának ennyit adtunk; most immár annyira ment, szolnoki Beker iszapja reánk jöven, elsőben akkor többet nem igérvén neki, negyedik éjjel reánk jöven gyulai törökökkel, Bencze Jánost reggel két lóval elvitte Gyulára, utána mentünk az embernek, ott oztán Beker iszapja harminczöt forintra verte sanczunkat és egy nest bőrre, az ki annakelötte soha nem volt húsz forint felett. Szabó Farkas bíróságában tavaly azt mondotta, hogy az hadra megyen, tizenhárom tallérokat vön rajtunk az sancz felett. Ugyan tavaly őszszel reánk jöve meg ismét ő, szekeret kérvén rajtunk az sancz felett, mi nem adánk szekeret, hanem nyolcz forintot vön rajtunk és mint oda jár az pénz, harmadfél pénzben az póturát; sanczokon kivöl, nem várván az sancznak idejét, azt mondá, hogy ő házat csináltat. holott Szent-György nap volt volna ideje. Ennekelötte jóval is jött reánk, megvett tíz forintot rajtunk az sanczunkon feljül, mint ő nálok jár az pénz. Ha meg nem orvosolják, mi elpusztulunk.

F u r t a.

Dobozy Mihály annorum 33, és Szabó Péter annorum 50, furtai nemesemberek, jurati sunt in hunc modum. Az török urunk Haczy Hazon Szolnokban. Ennekelötte harmadik esztendővel volt az sanczuk tizenhét forint huszonöt pénz, itt az mint az pénz járt. Most immár ötven forintra verte, az póturát harmadfél pénzbe vevén. Azelőtt az tizenhét

forintból járt ki az császár adója is, most azt is külön szakasztotta, hat forintot veszen érette azért is. Most meg ismét huszonöt forinttal többet kér rajtunk; beküldtük ugyan, de nem tudjuk, ha beveszi-e az előtti mód szerint, avagy nem.

N y á r s z e g h.

Miklie Mátyás Bálintffy uram jobbágya annorum 50, Stancz Demeter annorum 30 hitek szerint így vallják. Eddig nyolcz forint volt sanczuk, nyolcz itcze vaj Panczy iszpajától, mostna immár tíz forintra verte, két forinttal többre és két itcze vajjal többre.

B a n d a r o z ó.

Péter János Török István jobbágya annorum 47, Triff János an. 40, Torma Mihály an. 55, hitek után így vallanak. Vagyon húsz esztendeje, hogy az török elrabla bennünket, öt kecskében szegődtünk elsöben meg az törökkel, hon hat forintra, hon hétre ment; most huszonöt forintra ütötte sanczukat és húsz itcze vajra, szolgálatra is másfél esztendeje csak, hogy hajt bennünket, ki miatt elpusztúl az falú, nem volt azelőtt ennyi sanczolatása, el nem állhatjuk semmiképpen, mert maga jú ki, úgy hajt bennünket. Az sancz felett oly hat szekér ház talpat vitet velünk, kit az marháink nem bírnak, csak veszekedünk vele. Az póturát csak két pínzben veszi be. Császár adója is eddig négy forint volt csak, most immár tizenhárom forintra ment fel és egy tallérra. Vérbírságot is ök vesznek rajtunk, csak kéket mutat is megveszi rajtunk az vérbírságot. Azon esküttette meg az bírót, hogy ha csak feddőnek is egymással, megmondja az törököknek, mert ha meg nem mondja, holt számba vereti az bírót. Az hadban menvén, akkor is egy forintot vett rajtunk. Taval is az szerint, holott nem ment az hadban, holt ember árváin is egy-egy tehenet veszen.

M o c s o l y a.

Sztoni Tamás Thörök István szabadosa an. 40, juratus fassus. Mikor Bethlen Gábor urunk ő felsége másodsor felmene Magyarországbán, akkor rablá el falunkat az török, hetven embert vitt el, ötöt vágatott az falunkban le. Az puszta levén az föld, kért elsöben rajtunk két meddő tehenet és egy lasnokat, azután lassan-lassan gerendákat kért rajtunk, azután tíz forintra verte, azután tizenöt forintra és

két róka bőrre. Az császár adója másfél forint volt ezelőtt három esztendővel, azután három forintra ütötte két annira, most császár adójában nyolcz forintot, hatvan pénzben vagyunk (*így*) az póturát harmadfél pénzbe veszi el, nem maradhatunk túllök, tudja isten.

B u z á s d.

Oláh György Nikodin uram jobbágya annorum 50, Gorban Dávid ann. 33, Flóri Trippen bíró ann. 50. Tudjuk hit szerint, ennekelötte 35 forint volt sanczuk Szolnokban Memhet isz-pajához, azután negyven forintra ment, azután ötvenre, hatvanra, hatvanötre, most immár hetven forintot veszen rajtunk, hetven itcze vaját, két tábla szappant, két kósót, két lasnokat, négy-öt esztendő alatt ment fel ennyi elszenvedhetlen sanczra. Azután hat ökrünket elhajtatta sanczuk felett, megbecsültetvén gyulai törökökkel, onnét Szolnokra hajtották, meg visszahajtották, egyik elveszett, azt magunk sanczába tudta az török, az úton, mikor visszahajtotta marhánkat, kettő holt meg bennük, az csak oda vagyon, semmié sem tudta, huszonnyolcz hétig tartotta oda marháinkat magammal Oláh Györggyel együtt, úgy hajtotta vissza két marhánkkal.

Á r p á d.

Gál Lőrincz nemesember annor. 40, juratus, citatus, fassus. Azelőtt tizenhárom forint volt sancza falunknak, tizenhárom itcze vaj, most egészben ötven forintra verte, az póturát harmadfél pénzben vevén, az vaját negyven itcze vajra verte, koci pénzben hol három tallért, hogy négyet veszen, az ki azelőtt soha nem volt, úgy raggatja, szekerét is veszen rajtunk, még hatalmason az sancz felett egy tallért veszen, ez idén is három vagy négy emberen megvette, mely miatt az árvái elmentek előtte; úgy pusztítja falunkat, magunk is elfutunk, úgy felverte sanczunkat. 2. Balogh János hiti szerint ő is úgy vallja.

T u l k a.

Sípos Lukács urunk ő nga szabadosa annor. 35, Miklós Péter nemes ember ann. 35, hütök szerint vallják. Ennekelötte nyolczvan forint volt sanczuk, most immár száz forintra verte, az póturát harmadfél pénzbe vevén; az vaj negyven itcze volt, most hetven itczére verte fel; két tallért veszen rajtunk erővel, immár két idén megvette rajtunk, az ki azelőtt

soha nem volt; még akkor szórták urunk ő nga búzáját, oda érkezék az török urunk, hét zsák búzáját urunknak ő ngának felmérte, elvitte; ha ki meghal, az két tallért az árváin megveszi, az ki azelőtt soha nem volt.

Z s a d á n y.

Lövő János nemes ember ann. 28, Boda Imre nemes ember ann. 27, hitők szerint vallják. Ezelőtt négy esztendőben járván az adó, akkor húsz forintban sanczolt meg az török velünk, most inumár huszonnégy tallérra verte, nagy nehezen ment arra is, az falunkban el is futott, most is vagyon egy ember helykeresni, meg ismét most vágó tehenet, zsák diót, zsák szilvát, kő-sót, tábla szappant kér. Az póturát harmadfél pénzbe veszi, az falú el is pusztult, de jobban is elpusztult mind, ha meg nem orvoslódik dolgunk, semmiképen el nem állhatjuk.

Ö r r o s.

Azelőtt egy vágó tehén volt sancza, mostan ötvenhat forintra verte a török, az póturát harmadfél pénzben vevén.

M e g y e r.

Azelőtt nyolcz forint volt sancza, most ötven török forint, az kivől egyéb sok accidentia.

B á r á n d.

Azelőtt huszonöt forint volt, egy juh, most ötven forint, egy tehén, egy juh, az polturát is harmadfél pénzben veszi el, ezeken kivől az szolgálat, csak ez esztendőben is háromszor voltak Egré szolgálatban.

F ö l d e s.

Szeghy Péter földesi főbíró hiti szerint írta meg, úgy írtam be leveliből. Az ülés után az falura vetett fel negyven forintot, egy tehenet, ebben egy ideig megtartott, azután feljebb-feljebb verte az summát, úgy annyira, hogy most száz forint sanczunk, harmadfél pénzben vevén az polturát, egy vágó tehén, egy borjús tehén; azelőtt vaját, mézet semmit sem adtunk, azután vetette reánk vaját, mézet negyven itczére, most inumár azzal sem elégedvén meg, hatvan itczéket kér;

palánkfa nyolcz szál volt, azután tizenöt, immár most húsz, ezért pedig török módon tíz forintot veszen; portapínzt sem adtunk, immár azt is reánk költötte, ha valahova vagyon dolgok, szekeret fogadnak, azt is a szegénység fejében fogadják, és minden szekértől nyolcz forintot vesznek; tavaly táborra való szekeret kértek, hogy meg nem adtuk, kilencz forintot vettek. Annakelőtte egy kapú volt rajtunk, most négy kapura verték, melyért fl. 15 kely adnunk, ki soha ezelőtt nem volt.

D a n c z h á z a.

Az summája régi időktől fogva az törökkel ilyenképen volt, melyet hitők szerint mondottak az öreg emberek: az régi öreg embereknek volt sanczuk fl. 50, két vágó tehén, negyven itcze vaj esztendő által, azt adtuk meg, egyebet semmit sem. Most peniglen az török urunknak az fia abban meg nem hagyott bennünket, hanem az régi, atyjával való kötésünket felbontotta, az summát följebb ütötte, most fl. 53, kocsipínzt három forintot vett rajtunk, most penig egy tallért kér rajtunk, egy lovat is, egy tehenet is vett rajtunk erővel, magunkat penig vassal kínoz, mikor Szolnok várában kaphat.

S á p.

Bodó Péter annor. 70, Balogh István annor. 72, ki tizenkét esztendeig viselt bíróságot, mint volt eleitől fogván az török adója, hitők szerint írták az levelet, abból úgy írtam én le. Ezelőtt fl. 28 volt sanczuk, azután ötven forintra verték fel, öt pint vaj, öt pint méz, egy bornyús tehén, de immár annyira verték reánk, hogy 95 forint, vaj tíz pint, méz is tíz pint, két teheneket, az egyik fejős, az másik meddő; most az szolnoki szolgálattal meg nem elégesznek, hanem Egré akarnak szolgáltatni, az melyet meg nem szenvedhetünk, pusztán kell hagyni falunkat, ha penig nem mehetünk szolgálatra, tehát minden szekértül nagy summa pínzt vesznek fl. 8, az ki nem volt.

L a k o t t j a.

Szilágyi Simon annor. 50, Kovács Gál ann. 25, hitők után vallják. Azelőtt tizenkét forint volt sanczuk, császár adója három forint, az másik török úr tizenöt forintra verte. Az mostani török urunk Salaman bég gyulai harmincz forintra verte, azelőtt húsz itcze vaj volt, most azt is harmincz itczére verte, az császár adóját három forintra, hetvenöt pínzre meg

egy tallérra ment; két hete alig vagyon, hogy tized magával falunkban jövéen, erővel két lovat vitt el tőlünk, se kezességen se egyébképen nem adta meg lovainkat, hanem magának tartotta erővel, az sanczunkat pedig megadtuk. Az sancz felett vette ezt hatalmasan rajtunk az két lovat; ha meg nem orvoslatik ez dolog ezen levén, csak elpusztúlunk teljességesen.

B a j o n.

Túri Miklós bajoni Petneháziné asszonyom tisztartója hiti szerint írja: hittel adta elő az bajoni paraszt bíró Mocskos János, hogy vagyon tíz esztendeje az miulta az iszphaiásokkal (Czolnaliban lakik) sanczban szállottanak, az sancz száz forint volt, török módon az póturát harmadfél pínzben bevévén, azzal akkor megelégedett; de most nem száz forinttal érjük meg, hanem másfél százat is meghaladja, mert minden esztendőben kocsipínzt, hídfapínzt, portapínzt, tábori szekérre való szekérpínzt kért, az béknek minden esztendőben egy zsák lisztet, egy zsák árpát, két pint vaját, két pint mézet, az tiháknak az szerint, szentmiklósi vajdának is egy zsák árpát, egy pint vaját, és ezenkívül heti szert Egré szekeret, embert kívánnak, holott az asszonynak Bajonban négy szegény jobbágya vagyon, több sincs. Az kardviselő nemes emberekért mi adjuk meg az sanczot. De az száz forinton feljül ezeket az ostoradókat veszik meg, ha különben nem, még az sanczunkból is kivesszik, kivonván, ujjobban megveszik rajtunk az sanczot. Az császár adóját is megadjuk. Az sanczunk, kglmes urunk, csak száz forint volt, az ötvenet csak hamisan veszik rajtunk, az több accidentiákkal együtt, mely miatt elpusztúl helyecskénk.

K i s - R á b a.

Szinte így bántódtak meg ezek is az béktől és az iszphaiáktól szokatlan adóval, portapénzzel, Cseli pasa sanczában három tallérral, hídfapínz, kocsipínz, Egré való hetiszer és több szokatan adózással bántják őket, az melyeket sumájok felett vesznek.

N a g y - R á b a.

Az szerint cselekesznek, mikor az bírák bemennek, az mit vihetnek az szegény emberek, sokszor jó néven sem veszik az török urok, hanem két hétig is eldolgoztatják az szegéry embereket, az igaz heti szeren feljül. Ezeken is portapínzt, kocsipínzt, hídfapínzt megveszik, és azon kívül sokkal erőltetik.

S z e r e p.

Ezekkel is az szerint cselekesznek, vesztegetik.

T e t é t l e n.

Hasonlóképpen bánnak, nyomorgatják ezeket is, ha különben könnyebbsége az szegénységnek nem leszen, soha bizony az szegénység el nem állhatja, mert az igaz sanczot igazán beszolgáltatják szegények az kívül tartoznak, de mihent magokat gondolják, mingyarást ostoradót vetnek rejájok; ez az bajoni jószág igen elpusztúlt, az emberek megholtanak; de az török mind az felnevelt sanczot, mind az accidentiákat megkivánja, melyet az szegénység semmiképpen el nem szenvedhet. Ezeket az Bajonhoz tartozó bírák hittel vallották. Ezeknek az iszpahiájok mind Szolnokban lakik.

V e k e r d.

Olasz Balázs vekerdi hajdú annor. 35, hiti szerint vallja. Miulta magyarok mi Vekerden lakunk, hetven forint volt sanczunk, most immár másnak adott benniünket, Bilo pasának Szolnokban, kér rajtunk százhusz forintot készpíntz, az polturát harmadfél pínzben vevén, negyven pint vajat, húsz kő-sót, egy dolmánnak való fajlondist, egy nadrágnak való karasiát, egy vágó tehenet, két tábla szappant, egy zsák szilvát, egy zsák diót; azelőtti urunk csak esztendeig adott el, Csonka Repez iszpaja, az többet nem vett hetven forintuál rajtunk, két tábla szappant és húsz itcze vajat, az többit csak hamisan vette el ez mostani török urunk rajtunk, még kocspíntz is vett harmicz forintot rajtunk, palánkfapíntz is kilencz forintot kér rajtunk, ki azelőtt soha nem volt.

D a r v a s p u s z t a.

Ennek azelőtt csak tizenkét forint volt sanczuk, most negyvenöt tallérra verte.

B o s o d p u s z t a.

Ennek is csak tizenkét forint volt sanczok. most huszonnyolcz egész tallérra verte.

Beli vidéken levő jószágomban, az törököknek az ő mód nélkül való sanczoltatások szegény jobbágyimon.

G r o s.

Melyet Memhet aga fia, Kamber aga gyulai bírja mostan, erre az esztendőre kíván fl. 80, pint vajat 80, hol azt mondja ember halálért, hol birságért, hol kocsipíznért, hol hadipíznét kíván ennyit. Ezelőtt negyven forint volt az igaz sancz, hús itcze vaj és két lasnak, mikor Gyula megégett volt, jó akaratok szerint adtak volt deszkákat, mostan másfél százat minden esztendőben megkívánják. Annakfelette hat forint volt császár adója, az elmúlt esztendőben tizenhat, azután ismét négy forintot vettek, ők tudják miért. Mostan ismét nyolcz forintot kívánnak, ha mindezeket beszolgáltatják is, czédulát nem adnak róla, ha újonnan fizetni kezdenek, elől kezdvén summájokat, czédulát kérnek tőlünk, mit adhat pedig, holott nem adtak semmit, és így kétszer veszik meg rajtok.

N y e r m e g h is ez szerint vagyon, mivel ő bírja.

B e r z ó f a l v á n az császár adaja szintén ez szerint van, de az nevét nem tudhatjuk ki bírja, lippai török.

N a g y - H a g y m á s.

Bék számára valók, de mivel az békek gyakran változnak, mindenik feljebb veri sanczokat, mind pedig az császár adaját, az hol egy volt, most kettő, az hol kettő, most négy, az hol egy meddő tehénnel tartoztak, most kettőt vesznek.

T a g a d ó.

Ez is az szerint gyulai Muszli nevű török bírja, mindenben öregbíti mind császár adóját, mind iszphahiakét.

V a j d a f a l v a.

Gyulai Alikocz, ez is mind császár adaját, mind iszphahiakét öregbítette.

K l e t t.

Gyulai Ibrehany iszphahia bírja, az hol csak két ház vagyon. Császár adaja és iszphahiáé négy forint, és négy itcze

vaj volt, most nyolcz forintot veszen és nyolcz itcze vaját, ezenkívül hadi pínzt négy forintot, mégis négyet kívánnak ajándékot, kér ezenkívül minden embertől egy-egy berbécset.

K a r a n d.

Melyet ugyan gyulai Ibrahany iszpalhia bír, ennek is mindenekben kétszeri adaját öregbítette.

T u l k a.

Szolnokban lakó Memhet bék. Annakelőtte volt sanczok fl. 60, immáran egyszer is másszor is annyira felverték, elsőben verték nyolczvan forintra, most utólszor éppen százhetven forintra verték fel. Azonkívül kocspínz, hadra való pínz, nyargaló pínz, birságnak soksága. Azonkívül négy nest bőr, négy lasnak, a ki annakelőtte soha nem volt, úgy annyira, hogy immár szintén el kely pusztulni miatta.

Zaránd vármegyében levő faluimnak török miatt való sok bántódások.

Talpas nevő falumot birja Tömösváron lakozó Hason iszpaaja. Elsőben való sanczok volt hatvan forint, de immár egyszer is másszor is, egyik török urok, másik is annyira felverték, hogy szintén száztíz forintra verték fel, azonkívül kocspínz, nyargalópínz, hadipínz, birságpínzt vesznek sokat rajtok, csak kocspínzt is minden emberen két-két forintot, minden kijövésiben nyargalópínzt tizenkét forintot, a tallért pedig százhuszonöt pínzben veszik el, az póturát harmadfél pínzben.

Tótfalú nevő falumot birja Gyulán lakó Memhet aga, az is sanczban is tartanája, azonkívül heti szerre is úgy elveti őket, mindennemű bírsággal szintén úgy vesztegeti őket, azokat is.

Parakon nevő falumot birja Gyulán lakó Szalu aga, az is szintén az szerint cselekeszik minden dolgokban, mint az többi, sőt peniglen az ki nagyobb dolog, az jobbágyokat alácsalogatják, alászöktetik, egy-két jobbágy az faluban marad, azon éppen az sanczot mind megveszik, amazokat meg külön szolgáltatja, az ki ott közel hozzá vagyon, az egész hódoltságot két-három török feljárja, az kinek dolgát nem szereti, kötözve beviszi, ott erősen megsanczoltatja, úgy bocsátja ki.

Tamani, Roksini, Feltót, bék számára vagyon, az bék-ségnek gyakran változások miatt, mindenik feljebb-feljebb veri mindenben az előbbi igaz sanczokat. Az császár adója azelőtt kettő volt, most négy, ezenkívül meddő tehenet kívánnak, az hol egy volt, most kettőt kívánnak, tallért százhuszonöt pínzben veszik el, az póturát két pínzben, az garast három pínzben. Ezeket penig az emingek szedik az császár számára. Így cselekesznek, innét alászőktetik az szegény embert s felkeresi az ura, oda alá földet ad neki, ha csak egy jobbágy is marad itt az jószágon, azon épen mind császár adaját, iszpajáét megveszi, mely miatt egynéhány hely el is pusztult; mind urunk ő ngának s mind az szegény nemes embernek nagy kárt tesznek, ember halálért fl. 80 s száz forintot is elvesznek. Mikor Jenőben török lakott is, olyan szabadon az havasalját nem járták sokan is, mint most kettő-három, csak úgy szolgáltatnak az szegénységgel, az mint akarnak. Az sanczos jószágban penig, kik magok szabad akarattjok szerint velek megsummáltak, mivel semmi egyébbel nincsenek az egy summánál, úgy mint panadiak, aranyágiak, kasmiriak, kasaiak, szent-mártoniak, az török urunk elszőkteti őket, és soha addig vissza nem szállítja, míg ismét felire nem engedem neki, az mint szabad akarattjok szerint velem megsummáltak; ha mely jószágomból ismét jobbágyom elszőkvén, marhája avagy búzája marad, mingyárást magok számokra mind elviszik, az melyik fele magyar részre való volna, mégis ők fenyegetődnek.

Vanczod, Bojt és Szigeti nevű faluknak adajakat minden esztendőben feljebb verik, és felettébb való exactiókkal sanyargatják.

T e n k e.

Domokos Menyhárt, Sárossi Gergely hitek szerint vallják. Négy esztendővel ezelőtt adtunk negyvenöt forintot Szolnokban Memhet agának, azután ötven forintra verték, az póturát csak harmadfél pínzben veszik el, azután hatvan forintra verte, immár az két esztendőben nyolczvan forintra verte sanczunkat, úgy annyira, ha szebben nem fog hozzánk, elpusztúlunk; az vajat is két itcze héán két annyira verte. Tavaly is, kocsipínznek mondja, ő erővel, hatalommal négy forintot vett rajtunk. Az császár adaja is két forint volt azelőtt, most negyven pínzzel verte feljebb; még egy török vagyon rab-ságban, aunak sanczában két tallért kér rajtunk. Bék aján-dékját is egy forintot vett, most húsz pínzzel verte feljebb, azelőtt egy nyolczas diót adtunk, most egy zsákkal veszen

rajtunk. Az urunk ő nga faluja elpusztúl, ha valami tágítást nem tesznek szegényeken; most újobban, az ki azelőtt soha nem volt, két zsák mogyorót, két zsák körtvélt, két zsák almát kér rajtunk, megy egy tábla szappant, és egy kősót is veszen rajtunk, holott azelőtt nem adtunk; a ki meghal közülünk, kin hat tallért, kin mit vesznek az árváin; meg ötszáz sindel deszkát vett sanczunk felett rajtunk taval is.

Belfanir.

Csák Péter annor. 30, Panazy Pál urunk ő nga jobbágya annor. 60, jurati et fassi sunt. Szolnokban Nezer aga bír bennünket; ennekelőtte negyvenöt forint volt sanczunk, most ötven forint, mikor urunk ő nga indulása vala, akkor kocsi-pínt erővel megszorítván megfogott, engemet Panati Pált, egy héán harmincz forintot vett rajtunk, azelőtt két ló után való kocsi csináltattunk, tavaly szekeret csináltatott velünk, ki két annyit ért, mint az sanczban való szekerünk, meg egy sajtóra erőltet bennünket, hogy felveri sanczunkat érette, ha az sajtót meg nem csináljuk. Diót azelőtt egy nyolczast adtunk, most zsákkal kér, szilvát azonképpen, almát is két zsákkal kér, kit azelőtt nem adtunk.

Cseff.

Házy István nemes ember annor. 35, juratus, citatus, fassus. Hamisan hon szekér sót vettenek rajtunk, osztán hogy nem adtunk, hon három tallért, hon kettőt vettenek rajtunk. Az császár adaja azelőtt két avagy három esztendővel három forint huszonhét pínz volt, most immár tíz pínzzel ütötték azt is feljebb, holott az polturát is csak harmadfél pínzben veszik tőlünk nagy kárunkra; ha csavust visznek, hon két, hon három tallért vesznek rajtunk, holott azelőtt soha nem volt, mintegy két esztendeje, hogy reánk veték azt is; szolnoki eming az török urunk; az császár deákja is egy pint vaját és egy pint mézet vonson rajtunk, az bék is tihástúl két pint mézet és két pint vaját, az ki azelőtt soha nem volt.

Harang.

Kádár Bálint nemes ember annorum 35, hiti után így vall. Azelőtt két esztendővel harmincz forint volt adónk, azután tavaly s ezidén huszonöt forinttal ütötte feljebb, heti szert is azelőtt nem adtunk, ez idén az heti szert is reánk vetették. az póturát is csak harmadfél pínzben veszik tőlünk. Huzko az urunk Szolnokban.

M a d a r a s.

Ez az falú oly nyomorúságban vagyon, annyira verte immár adójakat, vajokat, hogy sanczokat az földes magyar urok adják meg érettek az törököknek, egy része elpusztúlt, rövid nap az falut is pusztán hagyják az nagy inség mia, semmi kémélést nem tesznek rajtok az törökök.

B a y.

Ezen az falun adót is veszen, tíz szegény emberen száz tallért; erősen szolgáltatják is őket. Mamhut aga gyulai, három immár pusztá is vagyon az házakban, elpusztítja őket, eddig csak az tiszték tartották hogy el nem szöktek; ha meg nem orvosolja urunk ő nga dolgokat, elpusztúlnak nyovalyások. Mind császár adóját feljebb veszi rajtok, mind Szent-György adóját és Szent-Mihály adóját is. Az póturát csak harmadfél pínzben veszi el. Az csausz pínzt csak két pínzben veszik az póturát el.

K i s - H o d o s.

Az mely sanczok azelőtt volt, három annyira verte sanczokat, mindennemő szolgálatot kíván tőlök, az ki azelőtt soha nem volt, maga az urok közikben kimenvén, egy asszonyemberen erőszakot cselekedett, az jenei kapitán reá írt az békre, miért cselekedte az erőszakot. Azután hogy el nem tagadták latorságát, mindennemő kegyetlenséget mivel rajtok.

Ezeket hitek szerint fateálták kglmes uram az török közé járó bírák, sőt mikor kijőnek az szegénység köziben, mindennemű húzást-vonást cselekesznek az törökök, verik, rongálják őket. Melyet én is klms uram az szerint, az mint vallották, beírtam és hitem szerint megpecsételtem subscribálván. Actum Varadini anno, die supra notato. Az subscrip-tio erat: Michael Jacab judlium comitatus Bihariensis mpria.

Nos itaque justa committenti summa cum animi submissione debitum praebentes obsequium, praescriptas litteras non abrasas, non cancellatas, nec in aliqua sui parte suspectas, sed omni prorsus vitio ac suspitione carentes de verbo ae verbum praesentibus litteris nostris inserentes, sub sigillo capituli hujus usitato et authentico jurium uberiorem futuram ob cautelam necessarias extradandas duximus pariter et concedendas communi justitia et aequitate svadente, legeque

regni permittente. Datum ipso die festo Severini episcopi anno domini millesimo sexcentesimo quadragésimo quinto.

(P H.)

Kívül: Gravamina uníversorum incolarum in confinibus regni Transilvaniae, Turcis etiam tributariorum.

(Egyk. más., orsz. levéltár, gyulafehérvári kápt. Misc. Cista III. fasc. 1. nr. 2.)

V.

1650. aug.—oct.

Adalék Bethlen Ferencz bécsi követ tárgyalásai történetéhez.

a)

1650. szept.

A követek folyamodása.

(L. Erd. Országgyűlési Emlékek XI. k. 116 -- 118. l.)

Instantiae humiliter iteratae, apud sacraes. regiamque Mtem dnum dnum clementiss. legatorum celsissimi principis.

Accepta Mtis Vrae sacrae resolutione multum benigna, pro tanta in suam celsnem dnum nostrum clementissimum gratiosae propensionis declaratione ingentes agimus gratias, quam reversi, uti fide sincera suae celsni relaturi sumus; ita maioribus eam devotionis studiis ad obsequia suae Mtis accomodaturam spondemus, et ut haec benigna affectio in omnes suae celsnis charissimos, matrem et fratrem ac totam familiam extendatur, et declarata sit, humilime oramus. Interim cum nihil a diplomate vel alienum, vel justo et aequo dissonum suae cels. petitiones continuerint, quod eas jubente instructione nostra, apud Mtem Vram demisse repetimus benigne veniam dare, ac tandem efficaciter exaudire clementer dignetur.

Et primum etiam, cum negotium mgci Stephani Kun occasionaria tantum modo res sit, neque benigna Suae Mtis confirmatione jura dni Barkoci, vel aliorum auferri potuisse sua cels. optime noverit, et adhuc demisse instat hoc pacto etiam ratione collationis suae cels. virtus diplomatis maneat illaesa et effectuada.

Secundo. Honorem supremi comitis comitatus de Szakmár siquidem magus quondam Michael Karoli filio suo, sub principatu Gabrielis Bethlen, inscio et invito illo utcumque impetraverat, eam ob rem in tractatu Tokaiensi articulo quinto sublatus etiam fuerat, surrogato magco Ladislao Kun, qui cum ad mortem honore illo potitus sit, nec unquam usum illius magus Adamus Karoli obtinuerit, sed nec ulla confirmatione, ob imbecilli et vetitum fundamentum fulciri et stabiliri in eo potuerit, hanc quoque controversiam, ut semel sopita est, sepultam manere rogat obnixè.

Tertio. Cum usus arendationis decimarum comitatum Bereg et Ugocsa, iam dudum ad confinium Szatthmariense continuatus sit, etiamnum ne ab eo divellatur, apud suam Mtem sacram sua celsdo observanter instat, siquidem et fortalium istud ex praecipuis Hungariae habeatur.

Quinto. Per mortem celsmi dni defuncti principis dni nostri clemmi juxta virtutem diplomatis quinque comitatum dominio cum omnibus proventibus fiscalibus ad Suam Mtem reverso, duos istos comitatus similiter juxta eiusdem diplomatis vim et apertum tenorem apud suam celsdinem, cum omnibus redditibus et proventibus fiscalibus remanere oportuit. Cum autem in istis duobus comitatibus praeter tricesimas fiscalium proventuum vix aliquid habeatur, nec proventus isti tricesimales (prout in opinione est) in tantum extendantur, Suam Mtem sacram quam instantissime requirit, contra formalem et tam claram diplomatis continentiam, in perceptione proventus tricesimalis suam celsdinem impediri ne patiatur.

Quae omnia cum secundum normam diplomatis ac justi et aequi dictamen sua celsdo dnus noster clementinus observanter exposcat, Mtem Vram Sacram humillime oramus, resolutione faventi et benigna ad suam celsnem remittere clementer velit.

Kívül: Instantiae iteratae apud Sacram Caesar. Regiamque Mtem.

(Egyk. más., orsz. levár, Lymbus.)

b)

1650. szépt. 23.

A válasz.

(L. Erd. Országgyűlési Emlékek XI. k. 116—118. l.)

Sacrae caesareae regiaeque Mattis et dni dni nostri clemtsmi nomine ad iteratas generosorum Francisci Bettlen

de Keresd, illmi principis Transylvaniae consiliarii, aulae magistri, ac comitatus Albensis comitis, et Joannis Horváth de Pálócz, secretarii eiusdem principis ablegatorum suae Mfi porrectas instantias, praesentibus significandum. Tametsi praelibata Sua sacra Mtas benignam suam ipsis ablegatis iam antea assignatam resolutionem, contentis pactorum et ipsi etiam aequitati conformem esse iudicaverit, quia vero nonnulla iidem domini ablegati iterato replicanda habuerunt, ad ea quoque ulterius se benigne resoluit. Nimirum: Suam Mtem non fuisse illius intentionis, ut ilma principissa mater, et frater dicti principis ex gratiosae in ipsum suae Mtis propensionis declaratione quoquo pacto exclusa existimari possit. Sed quemadmodum Sua Mtas boni et synceri sui affectus significationem ipsi principi clementer deferre dignata est, ita benignitatis quoque huius, et gratiosae inclinationis suae non secus ipsam dnam parentem, quam fratrem et ditiones eiusdem, atque adeo totam familiam participem et benignae suae protectionis compotem esse velle.

Quantum porro ad primum replicae punctum: Sua sacra Mtas suae priori benignae inhaeret resolutioni. Ut autem negotium inter magcos Stephanum Kun et Ladislaum Barkoczy exitum bonum sortiatur, suam Mtem deferre eidem dno principi, ut controversiam ratione praementionatorum bonorum iuxta oblationem suam complanet, quam complanationem sua quoque Mtas benigne quoque confirmatura erit.

Circa secundum: Suam Mtem non amplius urgere negotium, siquidem neque magcus Adamus Károly perurgeat; ac proinde quemadmodum in isto, sic etiam in tertio et quarto puncto Sua Mtas priori suae benignae insistit resolutioni.

Et haec erant quae ipsis dnis ablegatis ad proposita, in exhibita replica, repraesentanda fuerant. Quibus in reliquo eadem caesarea et regia Mtas gratia et clementia Sua benigniter propensa manet.

Per sacr. caesar. regiamque Mtem in castro Ebersdorff, die 23. mensis Septembris a. dni 1650.

And. Ruthkay mp.

Küül: Generosis Francisco Bettlen de Keresd, illmi Georgii Rakoczy, Transylvaniae principis, quarundam partium regni Hungariae dni et Sicularum comitis etc. consiliario, aulae magistro, ac comiti comitatus Albensis, necnon Joanni Horváth de Pálócz secretario, ablegatis assignandum.

(Eredetije pecséttel ellátva, orsz. levár, Lymbus.)

VL.

1659. oct. 11.

Haller Gábor válasza az erdélyi rendeknek 1659-iki marosvásárhelyi gyűlésökről oct. 3-án írt levelére.

(Lásd Erd. Orsz. Fml. XII. 391. l. a rendek levelének kivonatát).

Illustres, spectabiles, magnifici, generosi, egregii, nobiles strenui ac circumspecti domini, mihi observandissimi.

Servitiorum meorum devotissima commendatione praemissa.

Isten ő szent felsége Nagyságtokat és Kegyelmeteket lelki, testi jókkal, hosszú ideig való békességgel áldja és hazánknak jókarban állásának s megmaradásának hírivel örvendeztesse meg. — Az Nsgtok és Kegyelmetek marosvásárhelyi gyűléséből becsületes atyjokfiai által nekem küldött levelét ilendő engedelmességgel vöttem, melyből mi karban forgott légyen egy időtül fogva az haza állapotja értem; azoknak minden cikkelyeire választ tenni nem hozzám illik, nem is akarok, holott egyedül az feltett czélom ez írásomban is, hazám megmaradásában ha mit szolgálhatnék és használhatnék, levén hittel is arra köteles, lelkem isméretinek megsértődése kívül el ne mulatnám. Mindeneknek ellötte pedig, hogy Nagtok és Kmetek akaratomat értse, oltalmazzon isten annak csak meg gondolásától is, hogy az hazám közönséges végzésének ellenében vessem magamat és annak ártalmára romlására való dolgokat cselekedni igyekezném, nem oly lelkiismerettel látogatott isten, Nagtok és Keltek is ifjúságottól fogva mind eddég is nem oly indulatot és elmét tapasztalt meg bennem, mely ellen, hogy már időmnek utolján és koporsóm előtt állván cselekedjem avagy csak gondolkodjam is, ójjon isten ő szent felsége. Mindazáltal a Nstok és Keltek kegyes atyai indulatjában bizván, elhíttem, nehéz névvel nem veszi, ha csekély elmémet én is Nstok és Keltek eleiben terjesztem kiváltképen két okokra nízve: mert eddég való tanácsai kötelességem is kívánja tülem az igazságnak kimonadását és hivatalos is nem lévén az gyűlésben, nem legutolsó tagja lévén Nstoknak és Kelteknek az közönséges rendelés szerint is avagy csak írásom által méltónak ítélem vékony tetszésemet vox gyanánt elé adni és némű-nemű nehézségimet is kiterjeszteni.

Nyiltán vagyon Ntoknál s Kelteknél mind históriákból, mind némelyeknek szemmel látott s keservesen megtapasztalt

példákból, valamikor ez szegény maga oltalmára elégtelen haza az török nemzetségnek eleink kötése szerint való árnyéka alatt nyugott, boldogul folyt állapotja, ellenség lova lába hátárát, földét nem nyomta, ha mikor pedig az porta ellen fegyverkezett avagy más nemzetségek mellé adta magát, ottan romlás, pusztulás követte és mindaddég is helyben nem állott, még azon megbántódott török nemzetség segítsége által az igát nyakáról le nem vetette; keservesebb, mert mindnyájunknak szemünk láttára való példánk az két, három esztendő alatt való romlásunk, tatár rabságában levő atyánkfiaiak reménten szabadulások, hazánknak nagyobb részének elégettetése, pusztítottása és raboltatása. Mindezeket mi hozá reánk? nemde nem az engedtlenség-e? az fenyegetéseknek és kegyelem ígérésének megvetése és semminek tartása. Mindnyájunknál emlékezetben vagyon, mennyiszor intének, mennyiszor fenyegetének és mivel sok ízben lón mind kettő, azt itilők, azért int és fenyeget, ereje nincsen az büntetésre. De mely igen nagy volt, keservesen tapasztalók meg. Magunk erejében, kincseben való bizodalunk mely keveset nyomjon az az nagy erő ellen nem hiszem, hogy senki is légyen közülünk, ki nem látná, sőt azt vevén esziünkben, csatlottuk vala egyben tavaly magunkat az két Oláhországgal, kikkel igazán az szentírásnak mondása szerint járánk, akkor törének el nád módjára, midőn hozzájok támaszkodánk és szálkájok tenyerünkben is valóban általhata, holott azok támasztatván ellenünk, nem kicsiny eszközei lőnek romlásunknak és pusztításunknak.

Bizánk abban is, az tatár az nyert prédát nem akarván elveszteni, nem jó hazánk ellen, az törököknek vagyon ügye, felejtí Erdélyt: mindenikkel haszontalanul biztatók magunkat. De talám most is ezen bizodalomok támogathatják megmaradásunknak reménységét. Adja isten külömb kimenetellel, mint tavaly lón, de az római császár ő felsége posoni gyűlésben kiadott propositióiból úgy látom, bizonyosan nagy haddal jó ki az fővezér Nándorfejérvárra telelni, melyre nézve az török ellen való ingerkedések háborúságokra való alkotmatosságok valóban tilalmaztatnak. Nekem is die 10. Octobris írt levelében azt írja Ali pasa, (melyet az commissarius uraim magok láttak) az császár Drinápolyban telel, az fővezér megindúlt erős hadakkal Nándorfejérvár felé, az végbeli hadak is bizonyosan gyülekeznek az budai vezér mellé. Az mint azért Nstok és Kltek írja, akarná az két félelmes állapotok között az bátorságosabbat választani: bizony igen dicseretes feltött cél, csak találhassa azt egyenesen. Tavaly ezen kérdés forogván az nemes ország előtt az porta ellen

való engedetlenség båtortalanb állapotnak ítültetik, mert noha az fejedelemtől ő nsgtól való félelem közelebb valónak találattott és akkor is mintegy tapasztalhatóképen láttuk, mely veszedelemben foroghatnánk az ő nsga mellől való elállás miatt, mindazáltal biztatván azzal magunkat, ha szintén az hazára jönne is ő nsga, keresztyén lévén, nem égetne, rabolna, és ő nsga győzedelme végső veszedelmet nem hozna az hazára ; de ha az török többször is országunkra jő, végső veszedelem követi az hazát, soha többé ki nem megyen belőle. Melytől való félelem és édes hazámnak utolsó romlása kényszerítvén, magam veszedelmeztesével is nem hagyhatám el, hogy ezeket rövideden ne illetném. De talám azzal fogok megelőztetni, elvégezett tanácsja az portának, az adónak meg nem adásáért végsőképen elveszteni az szegény hazát. Milne vajdának méltatlan vádjai gerjesztettek volt oly nagy tüzet ellenünk, de az maga cselekedetiből eszébe vevén már az porta vádjának helytelenségét, reménségem, az csendesedett volna, nem is ártott volna talám megvárni, mint viselte volna magát az hazához az mostani állapothoz képest az porta és ha ugyan nem engesztelődött, sőt romlásunkra igyekezett volna, egyebet az nemes országnak cselekedni, mint az mi meglett, magam sem javallhattam volna ; mert bizonyságúl hívom istent, hogyha eszemben vehettem volna vagy venném, hogy maga méltóságának helyben állásáért akármi kicsiny darab részét ez hazának ígerte volna avagy ígírné Barcsai Ákos uram ő nsga, csak kérdésben sem venném az dolgot, lelkére is és idvességére kényszeríttem, affélét ne cselekedjék, sőt ha hazásonk avagy ez hely ellen oly szándékot venne eszében, igazságoson tudósítson mindenekről, jobb levén egy lábíg meghalunk, mintsem azt fejünkre várunk. Az Nsgtok Kltek leveléből azt is veszem eszemben, indítatott mostani végezésre, mivel a sok gyűléseket, adózásokat és táborozásokat megunta volna. Bizony mindenik nehéz és az haza fogyatására való dolog, csakhogy nem látom, ezek mint könnyebbíttethessenek, hanem nevedeknek. Az táborozás helyett kifeselhetetlen hadakozás vagy hamor való romlás követheti az hazát. Ha az hadakozás tart, az költség is nevededik és csak kevés idő alatt is feljebb az reánk vetett summánál. Az végezések talám ugyan gyűlés nélkül is végben mehettek, de minden rendeknek nagyobb jövendő panaszával és sohajtozásával. Hát az sok alá s feljáró hadak miatt ki lészen båtorságos útjában vagy honjában, kiváltképen ha az szegény ország nem kezd elégséges lenni az fizetésre? Mert ámbár az fejedelemnek ő nsgának legyen az fizetésre elegendő értéke, de ő nsga is az természetnek közönséges törvénye alá levén vettette, ha szeme kezd húnni ő

nsgának, mire fogja hadni az árvaságra maradt hazát? Ezekről s több terhes dolgokról gondolkodván, nem tudom, kinek nem eshetik meg szíve ez nyomorult hazának bódogtalansága jutott sorsán. De az közönséges dolgokat már ebben hagyván, egyéb nehézségimre is kell lépnem. Isten s ez világ előtt oly lelkiismeretet igyekeztem viselni mind egyéb dolgaimban Istennek lelkének vezérléséből, mind hazámhoz való szeretetben jutalmaztatást avagy csak dícsírtet, ne sententiaztással való fenyegetést remélhetnék édes hazámtól, de szívemnek nagy keserűségével különbet tapasztalok. Emlékezetiben lehet Nstoknak s Kelteknek, midőn ez bódogtalan és becsületben nem nevelő, hanem kisebbitő hivatalban állíta engemet, kenyevező szemmel az nagy istenre kényszerítém Nsgtokat Kelteket, ne kényszerítene arra, mivel kedvem sem volna hozzá, sőt hasznoson nem is szolgálhatnék az hazának abban az állapotban. Több okai között jelentém, annyira ismerem az dolgot mind az hajdúság és mind egyéb rendek között lenni, megorvoslásában módot nem látnék és így felőlem való reménységében az haza megcsalatkozván, holtig való gyalázatomra lenne. Az fejedelmet is az tanácsban nagy esedezéssel kértem, izent is könyörgésemre ő nsga az nemes országnak, de csak meg kelletvén lenni az fejedelem nélkül (mint sok egyéb dolgokat és articuluszokat is szabadosan szerzett) maga szaba rendet Nstok és Kltek, melyet meg is pecsételtetvén velem, több dolgok között maga kötelezett arra, hogy az váradi várat az országtól semmiképen és semmi úton-módon el nem idegenítem, sem idegeny nemzet kezében, sem Erdély országával egyet nem értő személynek, akárkinek is kezében nem ejtem sem magam, sem alattam valók által: sőt az mostani méltóságos fejedelemnek Barcsai Ákós uramnak és következő országgal egyetértő fejedelmeknek hűségében is addég tartom az várat, s magam is addég leszek ő nsgához hű s engedelmes, az még ő nsga eleiben iratott conditói szerint bírja és igazgatja Erdélyországát s partiomot és az fényes portáloz hűségét megtartja. Erről való pecsétes reversalisomat penig az nemes ország káptalanban is beadván, jövődő időkré nízve mit várhatok, ha ellene cselekszem? Mert noha láttatik most Nstok és Kltek mást parancsolni, mindazáltal nyilván hiszem, elé nem forgottak tülem vett reversalisnak conditói és netalán jövődőben az vakjában való engedésért veszedelem is követheti fejemet, igen sűrű példa lévén előttünk, egyik gyűlésben való végzése az következőkben semmivé tétettetek. Az dolognak kimeneteli is isten titkában és tanácsában lévén csak tudnám, ha valami változások következhetnének, micsoda mentségem lészen az ne-

mes ország előtt, holott példák is vadnak előttem, az kik ország és annak fejedelme kívánságára az ország házáat megadtak, az közönséges kegyelem és amnistia alól kirekesztettek; mely példa az alattam levő becsületes minden rendbeliekkel együtt méltán foroghat előttem, holott ha hasonló dologban az ország kegyelmet másoknak nem nyerhetett, mi is hasonló himenetelt várhatunk.

Az nemes országnak, (melyben sok statusok hivatalosok sem voltak) végezéseiben is sem az amnistia, sem egyéb dolgok felől semmit sem tudok, az Nstok s Kltek levele is arra mutat, jó módok alatt, melyeket nem tudunk, adattatik vagy adattatott meg. Az ide bocsátott commissariusoknak is sem credentialisok, sem plenipotentiájok nem lévén, azonban sok idegen nemzetből is állván az itt való praesidium, kikhez szintén úgy, mint az többihez vagyok köteles, csak emlékezetben sem forog azoknak állapotjok, mégis Nstok es Kltek azt parancsolja, az praesidiomot az commissariusokkal megesketni siessen.

Nem mulathatom el, egy szóval ne említsem az Nstok és Kltek ezelőtt való végezésében is nagy részént nem forgottam, mert Beszterczén súlyos nyavalyáim nem engedték jelenléteimet, Szász-Sebesről pedig elküldettétvén nagy sietséggel, azután lettek az végezések, melyeken, mint sok becsületes ember tehet bizonytságot, csudálkoztam is. Nem vádoltathatom hát az aránt is, én voltam taplója csinálásoknak, sőt mindenkor csendes utakat szerettem követni, kiről is a Nstok s Kltek jó lelkiismeretit hívom bizonytságu.

Mindezekre az nehézségekre hívve azért kirem engedelmesen Nstokat és Klteket, ne hirtelenkedjék az felőlem való balítéletben, sőt istenes és kegyes atyai megvizsgálásban és fontban vevén magam mentségét, orvosolja meg lelkem ismeretinek sérelmét és az előttem levő nehézségeket hárítsa úgy el, hogy én is több mellettem levő minden rendekkel csendesedjen meg, az hazára is és annak ez szép házára végső veszedelmet ne hozzak a Nstok és Kltek kívánságának hirtelen való engedelmességgel. Hogy peniglen ezaránt is ily félelmes állapotomban kijelentsem hazám és ez hely megmaradása felől való gondolatomat, megtörténhetik az, győzedelmeskedni fog az más rész, mely ha istennek bölcs itéletiből úgy vagyon elrendelve, mentsége lehet az országnak, kételenségből kellett cselekedni, de ha az erősségek is időnek előtte meghajolnak, annak az mentségnek is helye nem lévén, soha bizony Várad kerestyén kéznél meg nem marad, sőt az ország is általján eltöröltetik. Hiszem az fejedelem ő nsga is arra kötelezte magát, mint az Nstok s Kltek leveléből látom, az porta hü-

ségében tartja meg az országot: azért még annak lecsendesése végben mehet, avagy másképen valamely részre kezd hajolni az dolog, maradjon közön az vár állapotja az ország s annak fejedelme viseltessenek gondot az várnak élésből s egyéb aránt való szükségére, az mostan benn levő praesidiumnak és tisztviselőknék fizetésekre; és ha az török nemzetiségnek ez hely ellen való igyekezetit bizonyos jelekből vennők eszünkben, melyet én kitanúllhatok, csak szabados legyen ország ártalmára nem nézendő dolgokban való írásom, más, országtóls annak mostani fejedelmitől rendeltetett praesidiumnak bevitelire kötelesek legyenek az várbeli minden rendek, szabadságomban levén az gyanónak eltávoztatásáért is tisztentől való megválásom abban az casusban, sőt az várbeli dolog eligazodván egyéb időben is. Az levél küldésekben, ha hitelem különben nincsen, megmutatom az kiket arra rendel az fejedelem ő nsga és az válaszokat Kemény János uramnak beküldöm.

Az váradí várat az országon kívül nem is tartom senkinek, sőt be sem bocsátok senkit az nemes országnak arról való újabb végezésén kívül, akárki legyen az.

Noha pedig az nemes ország az praesidiumnak megesketését kívánja, de az ide bocsátott becsületes hazafiai mint mondják, nincsen ő klmeknek semmi tanúságok, azért az nemes ország és annak mostani fejedelme, ha újabb commissariusokat akar ide küldeni, bocsássa illendő plenipotentiával, kiknek legyen hatalmok minden közönséges és magunk dolgunkra való vézésre, az alatt se magam, se velem egyetértők közül is senki javunkban, személyünben avagy becsületünkben meg ne károsíttassunk avagy sértessünk, jószáginkban is legyen szabados levelevekkel küldözniünk és azoknak hasznát vennünk. Kételenségből lött hosszas írásomról bocsánatot várván, istennek kegyes gondviselése alá ajánlom Nstokat s Klteket, kívánván vezéreltessék elméje isten dicsősége után az szegény hazának megmaradására.

Datae Varadini die 11. Octobris, anno 1659.

Illustrium, spectabilium, magnificarum, generosarum
egregiarum nobilium, strenuarum ac circumspectarum do-
nationum vestrarum servitor
addictissimus

Gabriel Haller m. pr.

Kivül: Illustribus spectabilibus, magnificis, generosis, egregiis, nobilibus, strenuis agilibus ac circumspectis dominis universitati trium nationum regni Tranniae, partiumque Hungariae eidem annexarum in civitate Marosvásárhelyensi congregatae etc. Dominis mihi observandissimis.

(Eredetije orsz. levéltár. Acta jura Tranniae tangencia.)

TARTALOM.

XXVIII. Fejezet. 1664—1669.

	Lap
I. 1664. decz. 9. Kolosvári delegatio	3
II. 1665. febr. 7. Ebesfalvi delegatio	6
III. 1665. márcz. 15. Fogarasi delegatio	7
IV. 1665. máj. 1—22. Gyulafehérvári egyetemes országgyűlés	8
V. 1665. szept. 10—16. Radnóthi egyetemes gyűlés . . .	13
VI. 1665. nov. 8—14. Fejérvári egyetemes országgyűlés	17
VII. 1666. febr. 1—20. Fogarasi egyetemes gyűlés	21
VIII. 1666. szept. 18—27. Fehérvári részgyűlés	31
IX. 1667. jan. 1—febr. 4. M.-vásárhelyi egyetemes gyűlés	33
X. 1667. ápr. 20—28. Fehérvári egyetemes gyűlés . . .	37
XI. 1667. júl. 15—19. Radnóthi egyetemes gyűlés . . .	41
XII. 1667. nov. 15. Fejérvári részgyűlés	43
XIII. 1668. jan. 10—febr. 3. Besztercezi egyetemes gyűlés	45
XIV. 1668. máj. Gyulafehérvári részgyűlés	50
XV. 1668. júl. 15—20. Radnóthi egyetemes országgyűlés	50
XVI. 1669. jan. 25—márcz. 4. Fejérvári országgyűlés . . .	53
XVII. 1669. ápr. 11—13. Fogarasi részgyűlés	58
XVIII. 1669. jún. 25. Fejérvári egyetemes gyűlés	60

Törvények és Okiratok.

I. 1664. nov. 24—decz. 2. Teleki Mihály jelentései :	
a) 1664. nov. 27. Az 1664. nov. 27-iki jelentés	65
b) 1664. nov. 28. Az 1664. nov. 28-iki jelentés	67
c) 1664. decz. 2. Az 1664. decz. 2-iki jelentés	69
II. 1664. decz. 19. A delegatio utasítása Teleki Mihálynak	72

III.	1664. decz. 30—1666. jan. 25. Apafi rendeletei Telekihez s Teleki jelentései :	
	<i>a)</i> 1664. decz. 30. Apafi decz. 30-iki rendelete	74
	<i>b)</i> 1665. jan. 3. Apafi 1665. jan. 3-iki rendelete	76
	<i>c)</i> 1665. jan. 5. Apafi 1665. jan. 5-iki rendelete	78
	<i>d)</i> 1665. jan. 10. Teleki Mihály jan. 10-iki jelentése	79
	<i>e)</i> 1665. jan. 14. Teleki 1665. jan. 14-iki jelentése	85
	<i>f)</i> 1665. jan. 14. Apafi 1665. jan. 14-iki rendelete	86
	<i>g)</i> 1665. jan. 21. Apafi 1665. jan. 26-iki rendelete	88
IV.	1665. febr. 7. <i>a)</i> A rendek térítvénye	90
	<i>b)</i> 1665. febr. 7. Apafi Mihály térítvénye	93
	<i>c)</i> 1665. febr. 10. Apafi levele Telekihez	93
V.	1665. márcz. 19—27. A fogarasi delegatio tárgyalásai :	
	<i>a)</i> 1665. márcz. 19. Az ország térítvénye	94
	<i>b)</i> 1665. márcz. 25. A fejedelem utasítása Bánffy Dénesnek	95
	<i>c)</i> 1665. márcz. 25. A rendek utasítása	96
	<i>d)</i> 1665. márcz. 27. Cserményi Mihály az új kapitiháti költséggel láttatott el	96
VI.	1665. máj. 6—22. A fejevári országgyűlés törvényei :	
	<i>a)</i> 1665. máj. 6. A rendek levele a nagyvezérhez	97
	<i>b)</i> 1665. máj. 10. Azon országgyűlési rendek névsora, kik az enyedi iskolára adakoztak	98
	<i>c)</i> 1665. máj. 22. A kath. státus folyamodása az országgyűléshez	106
	<i>d)</i> 1665. máj. 1—22. A törvények	108
VII.	1665. jún. 14. Bethlen János Telekinek : a Bánffy Dénesnek Bécsbe küldendő új értesítésekről	127
VIII.	1665. aug. 18. Meghívó a radnóthi részgyűlésre	128
IX.	1665. szept. 7. A kolosvári követeknek adott utasítás	129
X.	1665. szept. 10—16. <i>a)</i> 1665. szept. 10. Czajberth jelentése az országgyűlésről	130
	<i>b)</i> 1665. szept. 10—16. A törvények	138
	<i>c)</i> 1665. szept. 8—16. Jegyzék az 1656. óta felvetett kapuszám utáni adókról	145
XI.	1665. nov. 8—15. Az 1665. nov. 8—14. részgyűlés törvényei és irományai :	
	<i>a)</i> 1665. nov. 8—14. Czajberth jelentése	146
	<i>b)</i> 1665. nov. 8—14. A törvények	153
	<i>c)</i> Kimutatás az 1665-iki sójövedelemről	157
XII.	1665. decz. 30. Meghívók a fogarasi országgyűlésre :	
	<i>a)</i> A meghívók fogalmazványa	159
	<i>b)</i> 1665. decz. 30. A kolosváriaknak adott meghívó	162
	<i>c)</i> 1665. decz. 30. Teleki Mihály meghívója	163

	Lap
XIII. 1666. jan. 11. Újabb meghívó a kolosváriaknak	163
XIV. 1666. febr. 1—26. A fogarasi országgyűlés törvényei s irományai:	
<i>a)</i> Czajberth Illés jelentése	164
<i>b)</i> 1666. febr. 15. Az erdélyi rendek válasza a császárnak	179
<i>c)</i> 1666. febr. 1—26. A törvények	181
<i>d)</i> 1666. aug. 12. Apafi rendelete az oláhok kiváltságainak megtartása ügyében	195
XV. 1666. aug. 5. Bethlen János votuma a marosvásárhelyiek tiltakozása ügyében a fogarasi törvények XIII. pontjának végrehajtása ellen . . .	195
XVI. 1666. szept. 18—27. A fejérvári részgyűlés törvényei	197
XVII. 1666. decz. 5. Meghívók a m.-vásárhelyi országgyűlésre:	
<i>a)</i> A szebenieknek adott meghívó	204
<i>b)</i> Teleki Mihály meghívója	205
XVIII. 1666. decz. 26—27. Információk a marosvásárhelyi gyűlés ügyében:	
<i>a)</i> 1666. decz. 26. Wesselényi Pál levele Telekihez	205
<i>b)</i> 1666. decz. 27. Rhédey Ferencz levele Telekihez	206
XIX. 1667. jan. 26. Rhédey Ferencz levele Telekihez, hogy Csernel Pál érdekében járjon közbe a fejedelemnél	207
XX. 1667. jan. 2. Theököly István és Zólyomy Miklós kiegyezése a vajda-hunyadi örökséget illetőleg.	208
XXI. 1667. febr. 4. Erdély sérelmei orvoslására vonatkozó tárgyalások:	
<i>a)</i> A nádor levele Bánfihoz	210
<i>b)</i> 1667. febr. 4. Apafi levele a nádorhoz	211
XXII. 1667. jan. 5—febr. 4. A maros-helyi törvények	212
XXIII. 1667. márcz. 16. Bethlen János votuma a somlyai őrségnek adott utasítás ügyében	233
XXIV. 1667. márcz. 22—ápr. 8. Baló Lászlónak adott utasítások:	
<i>a)</i> 1667. márcz. 22. Az utasítás	236
<i>b)</i> 1667. márcz. 22. Baló László titkos utasítása	238
<i>c)</i> 1667. ápr. 8. Apafi pótutasítása	241
XXV. 1666. ápr. 7. Cserey Györgynek, a váradi pasához küldött követnek adott utasítás	244
XXVI. 1667. ápr. 8. Meghívó a fejérvári országgyűlésre:	
<i>a)</i> Rácz István meghívója	247
<i>b)</i> 1667. ápr. 7. Az udvarhelyiek meghívója . . .	248

	Lap
XXVII. 1667. ápr. 20—28. Az 1667. ápr. 20—28-iki fejevári országgyűlés törvényei s irományai :	
<i>a)</i> 1667. ápr. 20. A fejedelmi propositiók	249
<i>b)</i> 1667. ápr. 27. A kolosváriak folyamodása a rendekhez	251
<i>c)</i> 1667. ápr. 20. A törvények	253
<i>d)</i> 1667. ápr. 27. A rendek levele a tihájához . .	260
<i>e)</i> 1667. ápr. 28. A rendek levele a fővezérhez .	261
XXVIII. 1667. máj. 11. Apafi hadfőfelkelési rendelete . . .	265
XXIX. 1667. máj. 20. Rhédey Ferencz jelentése Huszt elfoglalásáról	266
XXX. 1667. máj. 24. Apafi Mihály rendelete egy oláh könyvnyomda felállítására ügyében	267
XXXI. 1657. jún. 6. A határigazítási biztosoknak adott utasítás	268
XXXII. 1667. jún. 7. Nemes János jelentése júl. 7. és 8. kihallgatásáról	270
XXXIII. 1667. jún. 8. A máramarosiakhoz küldött követeknek adott utasítás	274
XXXIV. 1667. jún. 18. Zólyomy utasítása Apafihoz küldött követe számára	276
XXXV. 1667. jún. 26. <i>a)</i> A nagyvezér által küldött válaszok	278
<i>b)</i> Kihaja bége	279
<i>c)</i> Interpretis Panajotae	279
XXXVI. 1667. jún. 24. Fleischer András tanácsúr votuma	280
XXXVII. 1667. oct. 13. Horváth Ferencz által Bécsből hozott válaszok :	
<i>a)</i> Gróf Rottal János levele	281
<i>b)</i> Római császár levelének páriája	282
<i>c)</i> Római császár levelében levő inclusáknak párja	282
<i>d), e).</i>	283
<i>f)</i> Szegedi Ferencz váczai püspök levelének párja .	283
XXXVIII. 1667. oct. 9—nov. Inczedy követsége a fővezérhez :	
<i>a)</i> 1667. oct. 9. Az Inczédynek adott utasítás . .	284
<i>b)</i> 1667. oct. 28. Pótutasítások Inczédynek . . .	286
<i>c)</i> 1667. nov. Inczedy jelentései	290
XXXIX. 1668. jan. 10—febr. 3. A beszterczei országgyűlés törvényei s irományai :	
<i>a)</i> A fejedelmi propositiók	291
<i>b)</i> Czajberth naplója az országgyűlésről	291
<i>c)</i> 1668. jan. 10—febr. 3. A törvények	318

XL.	1668. febr. 27. Apafi rendelete a segesvári káptalanhoz, hogy a szebeniek által Rákóczynak adott térítvényeket kerestesse fel	335
XLI.	1668. máj. 6. A debreczeniek térítvénye	337
XLII.	1668. máj. 26. Meghívó a radnóthi országgyűlésre	338
XLIII.	1668. júl. 15—21. A radnóthi országgyűlés törvényei s irományai:	
	<i>a)</i> 1668. júl. 15. Czajberth naplója	339
	<i>b)</i> 1668. júl. 15. A törvények	345
XLIV.	1668. szept. 9. <i>a)</i> Kende Gábor követsége Apafi udvarában	348
	<i>b)</i> Magyarország részéről való assecuratio formája	350
	<i>c)</i> Urunk részéről s az interessátusok részéről . . .	351
XLV.	1668. nov. 24. Pápai breve Apafihoz a catholicusok érdekében	351
XLVI.	1668. decz. 22. Meghívó a fejérvári országgyűlésre	352
XLVII.	1669. jan. 25—márcz. 4. A fejérvári országgyűlés törvényei s irományai:	
	<i>a)</i> 1669. jan. 25. A fejedelmi propositiók	353
	<i>b)</i> 1669. febr. A szászok postulátumai	357
	<i>c)</i> 1669. jan. 25. Czajberth jelentése	363
	<i>d)</i> 1669. márcz. 2. Nagy István folyamodása az országgyűléshez s az arra adott válaszok	385
	<i>e)</i> 1669. márcz. 4. A compiláta fejedelmi megerősítése	387
	<i>f)</i> 1669. jan. 25. A törvények	389
	<i>g)</i> 1669. márcz. 22. Báthory Zsófia válasza az országgyűlés átiratára	404
	<i>h)</i> A kövárvidéki nemesek összeírása a XII. articulus alapján	406
XLVIII.	1669. febr. 2. Kende Gábor az interessátusok ügyeiről tudósítást küld Teleki Mihálynak . . .	413
XLIX.	1669. ápr. 11—máj. 3. A rendek küldöttsége az eperjesi tárgyalásokra:	
	<i>a)</i> 1669. ápr. 11. A rendek térítvénye	415
	<i>b)</i> Az április 15-iki értekezlet	416
	<i>c)</i> 1669. ápr. 17. A titkos utasítás	419
	<i>d)</i> 1669. máj. 3. Leopold menedéklevele	420
	<i>e)</i> 1669. szept. 11. Leopold intézkedése az eperjesi végzések végrehajtása ügyében	420
I.	1669. máj. 8. Apafi levele portai követéhez Sebesvár lerontása ügyében	421

	Lap
LI. 1669. jún. 25. A fejérvári országgyűlés végzései	423
LII. 1669. szept. 11. A moldvaiakkal való határvil- longás tárgyában kiküldött bizottság utasítása	425
LIII. 1669. szept. 30. Kende Gábor tudósítja Teleki Mihályt az interassátusok ügyeiről	426
LIV. 1669. oct. 8. Rozsnyay Dávid titkos utasítása . .	429
LV. 1669. oct. 18. Apafi levele Telekihez a bujdosók megsegéllése ügyében	431
LVI. 1669. nov. közepe. A medgyesi octavalis terminus:	
<i>a)</i> 1669. nov. 9. A kolosvári követek jelentései .	432
<i>b)</i> 1669. nov. 13. Törvényszéki határozat	434

Pótlék az Erdélyi Országgyűlési Emlékekhez.

I. 1630. Pathai Máté elítéltetése az országgyűlésen. (L. Erd. Orsz. Eml. IX. k. az 1630 jan. 25. országgyűlést).	435
II. 1638. máj. 7. A szebeniek által öreg Rákóczy György számára kiállított esküforma (L. Erd. Orsz. Eml. X. k. 19. l. és 150. l., hol a térítvény van közölve, me- lyet az esküforma egészít ki)	437
III. 1646. márcz. 23. A szebeni tanács és választott ta- nács és választott polgárság térítvénye öreg Rákóczy György fejedelemnek. (L. Erd. Orsz. Eml. X. k. 86. l. és XI. k. 444. l.)	440
IV. 1645. oct. 22. A hódoltsági falvak sérelmei.	447
V. 1650. aug.—oct. Adalék Bethlen Ferencz bécsi kö- vet tárgyalásai történetéhez:	
<i>a)</i> 1650. szept. A követek folyamodása	474
<i>b)</i> 1650. szept. 23. A válasz	475
IV. Haller G. válasza az erdélyi rendeknek az 1659-iki maros-vásárhelyi gyűlésről oct. 3-án írt levelekre.	477

